Kolberg

73

III

III

KRAKOWSKIE. SUPLEMENT DO T. 5–8

OSKAR Kolberg

DZIEŁA WSZYSTKIE

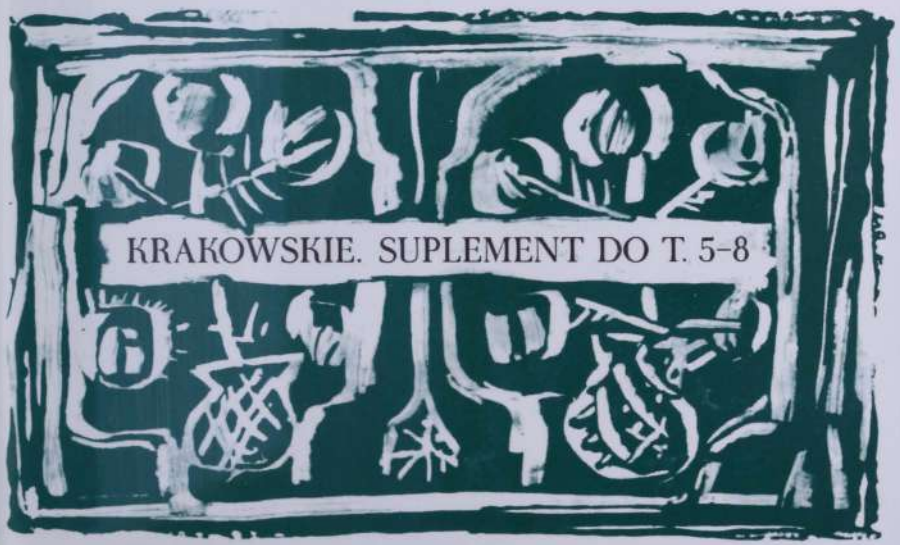

OSKAR KOLBERG

Dzieła wszystkie

Tomy 1-36

REEDYCJA WYDANIA XIX-WIECZNEGO

Pieśni ludu polskiego
Sandomierskie
Kujawy cz. I-II
Krakowskie cz. I-IV
W. Ks. Poznańskie cz. I-VII
Lubelskie cz. I-II
Kieleckie cz. I-II
Radomskie cz. I-II
Łęczyckie
Kaliskie cz. I
Mazowsze cz. I-V
Pokucie cz. I-IV
Chełmskie cz. I-II
Przemyskie
Wołyń

II 720.950

OSKAR KOLBERG

DZIEŁA WSZYSTKIE

OSKAR KOLBERG

DZIEŁA WSZYSTKIE

TOM 73/III

POLSKIE TOWARZYSTWO LUDOZNAWCZE
Wrocław

INSTYTUT im. OSKARA KOLBERGA
Poznań

OSKAR KOLBERG

KRAKOWSKIE

SUPLEMENT
DO TOMÓW 5–8

INSTYTUT im. OSKARA KOLBERGA
Poznań 2005

WYDANO POD OPIEKĄ NAUKOWĄ POLSKIEJ AKADEMII NAUK
ZE ŚRODKÓW KOMITETU BADAŃ NAUKOWYCH I MINISTRA KULTURY

Z rękopisów i ze źródeł drukowanych zebrały i opracowały
ELŻBIETA MILLEROWA
DANUTA PAWLAKOWA
AGATA SKRUKWA

Biblioteka Narodowa
Warszawa
30001003981893

T.73/3 supl. do t. 5-8

© Copyright by:
Instytut im. Oskara Kolberga
Poznań 2005

II 720.950
A

ISBN 83-921727-2-8
ISBN 83-89621-28-2

K O M I T E T R E D A K C Y J N Y

Gerard Labuda – przewodniczący, członkowie: Jerzy Bartmiński, Ludwik Bielawski, Wojciech Burszta, Zbigniew Jasiewicz, Bronisława Kopczyńska-Jaworska, Piotr Kowalski, Bogusław Linette, Czesław Robotycki, Jan Stęszewski.

2007 e 21009 mw inw. 2.308.571

RAPTULARZ ANTONINY KONOPCZANKI[1]

O kwiecie paprociowym[2]

Kazmierzowa Skoczkowa[3]
Modlnica Wielka

Wiadomo ludziom o tym, że w dzień ś[wię]tego Jana kwitnie każdego roku przez godzinę[4] o północy kwiat paproci. Jest on drobniutki bardzo, dojrzeć go trudno, a zebrać prawie nie podobna, ponieważ zły duch pilnuje. Kwiat paproci zerwany daje własność temu, kto go ma przy sobie, poznania naraz całego wnętrza ziemi, ze skarbami w niej ukrytymi.

Było dwóch parobków wiedzących o własności kwiatu paproci, mieli oni chęć posiadania pieniędzy bez pracy, uczciwego zarobku.

---

[1] [Rkp. Antoniny Konopczanki, teka 45, sygn. 1418, k. 5–28, prymarny brulion z 1868 lub 1869 roku, sporządzony prawdopodobnie jesienią, w którym metodą wywiadów zapisywała zbieraczka teksty bajkowe, opisy wierzeń i ilustrujące je opowieści z ust dobrze sobie znanych informatorów ludowych z Modlnicy pod Krakowem i z pobliskich wsi. W rkp. brak zakończenia, liczne poprawki, skreślenia, dopiski między wierszami i na marginesach, nie zawsze powiązane z tekstem głównym, niekiedy

[2] [W rkp. k. 5r. Tekst z licznymi poprawkami, skreśleniami, dopiskami, często równoległymi lub krzyżującymi się wersjami redakcyjnymi, miejscami bardzo trudno czytelny i niejednoznaczny w określeniu ostatecznej postaci zapisu. Por. T. 7 s. 123–124 nr 4 pt. „Paproć".]

[3] [Jadwiga Skoczkowa, główna informatorka Antoniny Konopczanki, żona Kazimierza, córka Jakuba Trzaski i Marii Latoś, urodzona w Modlnicy 2 X 1805 r. w rodzinie chłopskiej, związanej z dworem. Jak sama wspomina, jej ojciec u dziada Antoniny Konopczanki „służył za polowego", a „nieboszczyk mąż [...] orywał za wolarza po polach pańskich" (zob. dalej s. 17 i 41).]

[4] [Tu w rkp. skreślony pierwotny zapis: „w nowy czwartek".]

Jednego razu umówili się obaj ze sobą, umyślili nie bać się niczego[1], cokolwiek będzie ich czekało, zdobyć kwiat paproci, a z nim poznać skarby ziemskie.

Jak przyszedł dzień ś[wię]tego Jana, poszli do lasu, siedzieli parę godzin uzbrojeni w potrzebną odwagę, oczekując [...][2]; spokojnie było.

Dopiero nadeszła godzina północy, chwila kwitnienia paproci, powstały okropne wichry, huki, ryki przeraźliwe po lesie. Parobcy z początku opierali się złemu duchowi (ten to ono działał), lecz potem widzieli drzewa wzlatujące w powietrze lub z hukiem zwalane[3], uczuli niemoc swoją w porównaniu [do] podobnej siły i gdzie który mógł, ratował życie ucieczką. Jeden uciekł drogą, drugi zbłądził, wpadł pomiędzy trawy[4], korzenie, zielska[5], że gdy burza ucichła, ledwie się mógł z nich wydobyć. [Gdy] grzęznął wśród trawy wybujałej, niespodzianie uszczknięty kwiateczek paproci wpadł mu za cholewę od buta, o czym bynajmniej nie wiedział. Gdzie tylko spojrzy, pieniądze[6] srebrne, złote, skarby niesłychane snują się pod ziemią; im dalej patrzy, tym większe bogactwa. Ażci wyszedłszy z lasu, uczuł się jasnowidzącym. Myśli

---

fragmenty zanotowane prostopadle do kolumny na tekście poprzednim, niektóre partie ledwie czytelne. Dla całości przyjęto tytuł jw., tytuły wewnętrzne pochodzą w większości od autorki. Materiał ten został w znacznej części wykorzystany przez Kolberga w T. 7 i 8, choć wersja *Raptularza* nie była bezpośrednią podstawą druku. Zapisy prymarne Konopczanka wypreparowała później z pierwotnej, surowej postaci, usunęła partie kolokwialne, ponownie zredagowała teksty, wygładzając je literacko, a niekiedy przestylizowując. Efektem tych zabiegów była kolejna czystopisowa wersja z opracowanymi i inaczej uporządkowanymi tekstami z *Raptularza*, która jednak nie zachowała się w całości, odpowiadającej zawartości rękopisu prymarnego (teka 13, sygn. 1191/2 z. I, II, IIa). Czerpiąc z materiału zebranego przez Konopczankę, Kolberg korzystał zapewne z czystopisów zbieraczki, które następnie przygotował do druku w tomie 7 i 8 (w publikowanym tu brulionie Konopczanki brak śladów jego ingerencji). Ze względu na oryginalny i unikatowy w XIX wieku charakter *Raptularza*, jego dokumentacyjny walor jako całości oraz ścisły związek źródłowy z *Krakowskiem* publikuje się ten manuskrypt osobno, wiążąc go w przypisach z materiałami drukowanymi przez Kolberga w T. 7 i 8 oraz z innymi zachowanymi wersjami rękopiśmiennymi Konopczanki. Zob. wstęp s. LXIX i nast., por. też przypisy źródłowe do tomu 7 i 8.]

[1] [Słowa: „nie bać się niczego" w rkp. skreślone.]

[2] [Wyraz nieczytelny, może: „walki".]

[3] [Pierwotnie Konopczanka zapisała: „widzieli walące się drzewa lub wyskakujące w powietrze".]

[4] [Tu w rkp. było wcześniej: „straszne trawy".]

[5] [Wyraz w rkp. skreślony.]

[6] [Pierwotnie autorka zanotowała: „okropne pieniądze".]

sobie więc: — Kiej ja już taki mądry, pójdę do tatusia, będziemy kopać a wozić do chałupy.

Ledwie wszedł do chałupy, mówi w progu do ojca: — Tatusiu, takim ja już mądry, diabła się nie boję, o skarb[ach] wszystk[ich] wiem, dajcie na wóz koryto, na którym świnie zabitą sprawiacie, zaprzągcie do wozu konie, pojedziemy w świat daleko szukać pieniędzy, bo wiem, gdzie się znajdują. Zawołał także na brata i zaprosił go do tej czynności, więc wszyscy trzej mieli się puścić w drogę z łopatami, aby kopać ziemię w miejscach, które oznaczać będzie on sam.

Gdy już wyjeżdżali z chałupy, krzyknął parobek: — O rety, tatusiu, stójcie, za naszą stodołą widzę skarb Boski, ogromny kocioł z dukatami, wykopmy to najprzód, co blisko, potem pojedziemy. Za stodołą był płotek i rosły w nieładzie badela rozmaite, nawet tytoń. Ażeby się dobyć do głębi po on kocioł, wszyscy trzej razem targali rękami, rąbali siek[ierami] zielska. W zapalczywości i pośpiechu bardzo się pomęczyli. Parobek dla gorąca w nogi wyzuł się z butów, by mu lżej było. Wtem kwiateczek paproci, jak wszedł niewiadomym sposobem do buta, tak jeszcze prędzej z niego wyleciał. Bez nadzei odszukania widzenie skarbów znikło.

Parobek ledwie nie oszalał z rozpaczy[1], sam nie wiedząc, jakim sposobem przyszło doń jasnowidzenie i jakim sposobem je utracił. Długo potem rozmyślał nad tym, co się stało z nim, i takie osięgnął zbudowanie, że pracować trzeba[2] koniecznie, bo tylko praca dać może rzeczywiste, a nie urojone bogactwa, a nic nie przyjdzie darmo bez pracy.

Madej[3]

Jeden pan wybierał się w drogę. Wiedząc, że wszystko w domu dobrze zostawia, jechał spokojny, pomimo tego [że] żona bliska słabości była. Ale myślał, że powróci, zanim słabość jej nastąpi. Gdy jechał

---

[1] [W rkp. pierwotnie było: „ale stała się zguba — nie do znalezienia skarby, już nie do kopania — zadumał nad tym", potem autorka wersję tę skreśliła i poprawiła.]

[2] [Najpierw Konopczanka zanotowała: „pracować trzeba, aby zdobyć skarby łask Boskich", później zapis ten skreśliła i poprawiła.]

[3] [W rkp. k. 5r.-5v. Por. T. 8 s. 122-124 nr 49 pt. „O zbójcy Madeju" oraz suplement, T. 73/II s. 449-450.]

lasem, było bagno, uwiązł w bagnie, wyjechać nie mogąc, wołał ratunku. Przyszedł jakiś człowiek, powiada tak: — Mój panie, zginiesz w błocie, ale zgódź się ze mną, ja cię wyratuję, bardzo mało żądać będę, tylko za wyratowanie to, o czym, wyjechawszy z domu, nie wiesz, że masz, musisz mi ofiarować. — Dobrze — rzekł pan — zlituj się, ratuj, dam to, czego żądasz, a o czym nie wiem. — Zgoda — odpowiedział człowiek — tylko się podpisz, abym miał pewność. Tu wyjął kawałek koźlej skórki, dziwnymi literami zapisanej, i daje mu do podpisu. Pan nie miał nic, co by mogło służyć do pisma, ukłuł się w palec i skrwawionym palcem podpis położył. W ten moment człowiek nieznajomy, schowawszy pismo, wyratował go z błota, że szczęśliwie dalej pojechał.

Interesa u krewnych załatwiwszy, powrócił do domu po kilkotygodniowej niebytności. Gdy przyjechał, żona po odbytej słabości wita go radośnie, pokazując synka w kołysce. Na widok dziecka ojciec się zanosi od płaczu, mówiąc: — Com ja uczynił, com ja uczynił! Żona, dowiedziawszy się przyczyny smutku męża, że dziecko własne zaprzedał złemu duchowi, zarówno poczęła się niepokoić. Zdecydowali obydwoje, aby dziecię, które bardzo piękne, zdrowe było, poświęcić Bogu i chować w zakonnych sukniach, jak tylko będzie mogło chodzić, a gdy przyjdzie do rozumu, kierować go do stanu duchownego. Co też tak się stało, bo i dziecię samo z siebie miało pociąg do nauki kościelnej. Później wyrósł młodzian z dziecka, tak się usposobił, jak żądali rodzice, to jest, zdawszy egzamina duchowne, tenże młodzian przyjął święcenia kapłańskie.

Wówczas ojciec opowiedział mu całą historyją, pytając się jego samego, jak dalej postąpić potrzeba, aby od złego ducha, który podstępem zdobył podpis, ten podpis wydostać. Kapłan odpowiada: — Ojcze, dziś nie boję się złego ducha, Krzyż Chrystusa zawieszony na piersiach jest mi orężem, nie waham się iść, pójdę w piekło, podpis dostanę.

Jakoż wkrótce młody duchowny pojechał do piekła. Droga była daleka, niebezpieczna, co więcej, w lesie napadli go zbójcy. — Stój — wołają — księże, bo zginiesz!. Ksiądz się zatrzymał i mówi: — Puśćcie mnie, bo jadę do piekła, albowiem mam ochotę zobaczyć, co tam jest, szczególniej słyszałem o Madejowym łożu, przygotowanym dla jednego wielkiego zbója, co już tysiące ludzi swoją pałką pozabijał, a te dusze zabitych nie mają spowiedzi, sakramentów świętych, zgubione zostały i cierpią męki czyśćcowe. Ponieważ zbójca najstarszy był właśnie tym

Madejem, a ksiądz o nim dawniej słyszał, przeto brwi namarszczył, jednak w sobie zalękł się, kazał odejść drugim i mówi do księdza: — Puszczę cię na wolność, jedź, tylko z powrotem wstąp do mnie i opowiedz mnie, jakie to jest łoże w piekle przygotowane dla zbója Madeja. — Zanim pojadę, powiem, com słyszał, że to łoże usłane jest z samych łbów żmiji, które syczą i kąsać będą, gdy Madej na nich odpocznie. — A cóż robić trzeba, abym mógł po śmierci zasnąć bezpieczniej, bo widzisz, to ja jestem Madejem? — Na to ksiądz: — Madeju, żałuj za grzechy, bo ich masz tyle, co ziarnek prochu pod swemi nogami, przeproś Boga pokutą, a ja cię z piekła wykupię. Madej upadł na kolana, prosił księdza, aby wysłuchał spowiedzi z całego [jego] życia. Ksiądz wysłuchał Madeja, lecz mu powiedział: — Żałuj za grzechy, pokutuj, dokąd nie powrócę, a wtenczas dopiero dam ci rozgrzyszenie. Wziął tenże ksiądz pałkę Madeja, która była z płonki, to jest dzikiej jabłoni, a zastrugawszy ją na końcu, kazał mu klęknąć, złożył jego ręce. Tą pałką przebił mu obiedwie ręce, gdy tak klęczał, i rzekł: — Módl się, pokutuj, dokąd nie powrócę, jak powrócę i zastanę cię w tym miejscu, wówczas dam ci rozgrzeszenie — z piekła wybawionym będziesz.

Ksiądz, zajechawszy do piekła, wojował z szatanem o odzyskanie cerografu przez ojca podpisanego, a że wielkie miał trudności, bawił tam lat czterdzieści. Jeżeli jednego złego ducha pokonał, występowały ich tysiące, a wszystkich brał w przemoc znakiem Krzyża Ś[wię]tego i święconą wodą, przed któremi uciekali. Tym też sposobem zniszczył Madejowe łoże dla zbója przygotowane, a zdobywszy cerograf pilnowany przez okrutnego smoka, po latach czterdziestu wyjechał z piekła.

Jadąc przez las, uczuł zapach świeżych jabłek, stanął i poszedł sobie urwać jabłuszek, co taką woń wydawały. Zobaczył jabłoń rosnącą na kopcu, ale ten kopiec to był człowiek, z którego rąk drzewo się rozrastało. Broda mu przyrosła do ziemi i wkoło jak kopiec ze mchem trawami otoczyła całego. Na jabłoni, bo to była owa pałka, błyszczały do słońca przecudne jabłuszka. Ksiądz przypomniał sobie Madeja, któremu z powrotem obiecał dać rozgrzeszenie. Jakoż widząc, że wypełnił pokutę, odżałował za grzechy, miłosierdzie Boskie dla siebie wyprosił, stanął przed jabłonią i dał mu rozgrzeszenie. Wówczas z każdego jabłuszka wyleciały ptaszki do nieba, to jest duszyczki zabitych w czyszczu będące, a Madej z całym kopcem w proch się obrócił i został zbawionym.

O czterech głupich babach[1]

Karolcia z Konopek[2]

Byli jedni ludzie, obaj głupcy — mąż i żona. Mąż posłał żonę na jarmark. Ona wzięła krowę i kurę. Przyszła do miasta, pyta się jej rzeźnik, wiele chce za krowę. — Za krowę dwa złote — odpowiedziała — a za kurę osiem rubli. Rzeźnik mówi: — Kura mi nie jest potrzebna, ale krowę kupię. Ona mówi, że nie sprzeda samej krowy. Rzeźnik pomyślał, że jedno, drugie niedrogie, kupił krowę i kurę. Ale że baba napierała się wódki, on jej dał tyle, że się spiła, przytomność straciła. Wówczas rzeźnik zabrał babie pieniądze, które jej dał za krowę i kurę, a ją samą wsadził do beczki smoły, później do pierza. Baba wyglądała jak jakie straszydło.

Na drugi dzień baba otwiera oczy, nie może się poznać; tak mówi sama do siebie: — Czy ja zwierz, czy nie zwierz? Pójdę do domu, jak psy nie będą szczekać i cielęta ryczeć, to będę człowiek, a jak będą psy szczekać, cielęta ryczeć, to będę ptak. Poszła do domu, cielęta ryczą, psy szczekają. Ona mówi: — Co tu robić? Ja jestem ptak. Weszła na drzewo, które było nad jej chałupą, ręce wznosi do góry i chce biegać w powietrzu.

Mąż jej wyszedł, patrzy się, co się takiego tłucze po drzewie, bierze kija, idzie na drzewo, chce ją bić. — Nie bij mnie, bo ja jestem twoja żona. — Jakeś moja żona, to schodź! Ona zeszła z drzewa, on idzie do niej, przypatruje się jej i pyta jej, co jej się stało. Ona mówi: — Krowę sprzedałam za dwa złote, kurę za osiem rubli i za te pieniądze spiłam

---

[1] [W rkp. k. 6r.–6v. Por. T. 8 s. 220–222 nr 91 pt. „O czterech głupich kobietach".]

[2] [Postać informatorki bliżej nieznana; w *Raptularzu* wymieniona jest jako narratorka tylko raz przy zapisie tej opowieści. Konopki to wspólna nazwa kilkunastu wsi mieszczących się w obrębie dawnej ziemi łomżyńskiej, prawdopodobnie osad założonych przez licznie rozgałęziony ród Konopków. Konopkowie herbu Nowina, z przydomkiem z Jałbrzykowskiego Stoku, osiedleni w okolicach Krakowa, pochodzili z ziemi łomżyńskiej. Z dzieci Tadeusza (1782–1864) Roman objął Tomaszowice i Podskalany, Józef Głogoczów, później po r. 1843 Mogilany, Julian i Antonina (1828- 1904), autorka *Raptularza*, Modlnicę. Karolcia to prawdopodobnie postać z bliższego czy dalszego kręgu rodziny z Mazowsza bądź też jej służby. Nie wiadomo, czy i jak osoba ta była związana z Modlnicą lub inną wsią podkrakowską, należącą do Konopków, czy przebywała tam dłuższy czas, czy też tylko okazjonalnie, np. z wizytą jako gość.]

się, bo ten, co krowę kupił, ze mną tak porobił. On mówi: — Trudno, byłaś głupia i jesteś głupią, pójdę w świat, jak znajdę trzech głupich, jak ty jesteś, to będę z tobą żył.

Wziął sobie siekierę, młotek, dłutko, poszedł na wędrówkę. Przychodzi do jednej baby, która mężowi koszulę wzięła, i nie było u koszuli żadnej dziury ani na szyję, ani na rękawy, tylko przetłukała mu dziurę patykiem na głowie, jak miał kłaść. Ten chłop mówi do podróżnego: — Mój przyjacielu, żebyście wy co poradzili na wkładanie koszul. Tak on mówi: — Dobrze, chodźcie ze mną. Poszedł do pieńka (pniaka), wyciął siekierą dziurę na rękawy i na szyję. Za tę sztukę mu dali 300 złotych, że ich nauczył koszulę wkładać na ręce i głowę. Zabrawszy te pieniądze od nich, poszedł dalej.

Zatrzymał się w jednej wsi, gdzie baba wnosiła wiadrem słońce do chałupy. Rzecz miała się tak: chałupa była bez okien, a baba chciała światło mieć, stawiała więc wiadro wody na polu i niby ze słońcem wnosiła je do izby, z czego oczywiście nic nie było, tylko baba pracowała próżno od rana do nocy. Przyszedł do niej, pyta się, co robi, ona mówi, [że] chce wnieść słońce do chałupy. I prosiła go, aby jej co poradził, żeby mogła wnieść słońce. On wyciął okna w chałupie, postawił wiadro wody, w którym się w izbie słońce pokazało. Baba go się zapytała, wiele chce za to, powiedział jej, aby mu dała 300 złotych, a ona też wzięła i dała. Po tym wszystkim poszedł dalej.

Przyszedł do jednej chałupy i prosi się o nocleg. Baba z tego miejsca pyta go się, skąd przyszedł, skąd jest. Ten jej powiedział, że z królestwa judzkiego. Baba myślała, że mówił o królestwie niebieskim. Pyta go się: — Skąd, z królestwa niebieskiego? — Tak — odpowiedział chłop. Więc mówi baba: — Musicie znać Piotrusia, mego pierwszego męża. — Oh, cobym go nie znał. — Jak mu się powodzi? — Ej, nie bardzo dobrze, chodzi bez butów, w jednej koszuli. — Mój dziadku, dam wam kufer z bielizną. — Ej, kiedy droga daleka, dejcież konia [i] wózek. Tak baba dała wózek z koniem, bielizny kufer dla Piotrusia, co był w królestwie niebieskim.

Gdy to wziął podróżny chłop, pojechał, a mąż baby powrócił i pyta jej, kto tu był, co konia nie ma. Jak mu opowiedziała, zgniewał się i powiada: — Dałaś się okpić, głupia, szukajże teraz konia i kuferka. Nareszcie pojechał za podróżnym na drugim koniu, ale podróżny chłop jechał wózkiem, stanął w wąwozie. Zaczepił włosiem na drzewie i szedł

sobie, patrząc, do nieba. Ten, który szukał, nadjechał konno i pyta podróżnego: — Nie widzieliście drugiego takiego samego konia jak ten, na którym jadę? — Oj, widziałem, bo jeżdżę na nim po niebie, oto patrzcie, włosie z ogona na drzewie. — Cóż to robić? — rzekł chłop i zaczął się w niebo wpatrować. Podróżny mówi mu: — Ujrzycie, tylko się trza położyć na ziemi. Chłop szukający uwiązał konia, położył się na ziemi, patrząc za koniem uprowadzonym po niebie. Tymczasem chłop podróżny wsiadł na drugiego konia i w nogi. Założył do wózka i mając dwa konie, prędko przybył do baby. Zobaczył ją bardzo zajętą. — Co robisz? — pyta się. Ona mówi: — Zasiałam beczkę soli, jak będzie suchy rok, to zejdzie, a jak mokry, przepadnie. — Oj, głupia — mówi jej chłop — chcąc żyć z tobą dalej do końca żywota, musiałem wyszukać trzy podobnie głupie, jak ty jesteś, inaczej bym nie [...][1].

O królewiczu i o trzech wronach[2]

Kazmierzowa Skoczkowa
z Modlnicy

Jedna królowa miała syna, co się chciał dobrze ożenić. Jeździł już do wielu panien, ale nie było nic z tego. Królewicz chciał zawsze nadzwyczajności, o tym myślał, aby coś nadzwyczajnego wynaleźć, by mógł[3] pochwalić się swoją odwagą. Jacyś przechodzący ludzie mówili mu o królewnie, którą było bardzo trudno dostać z powodu, że rodzice jej wszystkim starającym się o nią zadawali pytania niepodobne do odgadnięcia. I tak bywało, kto starał się o królewnę, a nie zgadł, natychmiast go zabijali, zagarniając jego skarby. Tym sposobem królestwo ci w wielką się wzbili potęgę, nagromadzili niesłychane skarby.

Młody ów królewicz, o którym już była mowa, bardzo się tą wiadomością rozciekawił i rzecze do swojej matki: — Mamo, pojadę tam, gdzie tak trudno, jakby mi się nie udało, dajcie mi jakie leki, cobym wypił i umarł, unikając wstydu ludzkiego. Matka nie chciała zezwolić, długo prosiła syna, aby niebezpiecznej wyprawy zaniechał, jednak

[1] [Ostatni wyraz nieczytelny, pokryty plamą atramentową, prawdopodobnie: „ostał".]

[2] [W rkp. k. 6v. Na końcu tekstu nota autorki: „Koniec", prawdopodobnie pod dyktando narratorki. Por. T. 8 s. 204-206 nr 83 pt. „O mądrym królewiczu i trzech wronach".]

[3] [W rkp.: „czem by mógł".]

nie mogąc jego uporu przełamać, dała mu przy pożegnaniu flaszeczkę z trucizną. I królewicz, osiodławszy najlepszego konia, wsiadł jednego ranka, w drogę pojechał.

Jadąc cały dzień, stanął na popas w lesie, rozsiodłał konia, położył się obok niego, głowę trzymając na kulbace. Z torby wypadła mu flaszka z trucizną, jak spał, koń uderzył kopytem we flaszkę, skorupy rozleciały się, a olejek wylany obmoczył trawę. Koń, skubiąc po ziemi, począł żuć tę trawę, zanim się obudził królewicz, już wyciągnięty leżał, bo zdechł, dotknąwszy się trucizny. Gdy zobaczył królewicz swoją stratę — zdechłego konia, rozbitą flaszkę, bardzo desperował.

Ależ patrzy, przyszły trzy wrony, zaczęły skubać konia, wystrzelił, zabił wrony, a zrobiwszy ogień w lesie, upiekł je i schował, puszczając się w dalszą drogę. Nagle słyszy hałas w lesie, otoczony został od zbójów. Oni go się pytają: — Coś za jeden? — A co wam do tego? Jak mnie powiecie, coście wy za jedni, wówczas ja wam odpowiem. — Nie będziemy czekać twojej odpowiedzi, ciebie pierwej zabijemy — rzekną zbóje. I zaczęli noże ostrzyć na osełkach. — A to źle będzie — myśli sobie królewicz — jakby się od nich uwolnić? Wydobył z torby trzy upieczone wrony i powiada: — Kiedy mnie chcecie zabić, to zabijcie, tylko sobie pierwej podjem, bom głodny jak pies, o głodzie jakże po śmierci wędrować, tym bardziej gdy przyjdzie iść do piekła. Oni spojrzawszy po sobie, miarkowali, że w tym musi być coś. Rzekli: - Nie damy ci jeść, tylko sami zjemy. Jakoż wydarli mu wrony pieczone, wzięli się do jedzenia, a że ich dwanaście było, każdemu dostało się z trzech wron po kosteczce. Jak zjedli, pomarli w jednej chwili.

On zabrał wszystkie pieniądze, kosztowności, które mieli przy sobie, wziął z ich stada dobrego konia i pojechał w dalszą drogę. Przybywszy do zamku królewny, zastał z początku dobre przyjęcie, wielkie wspaniałości, ale nie ufał temu, myśląc sobie - zobaczemy, co będzie dalej.

Gdy się królewnie oświadczył, opowiadając o swych bogactwach, o swym królestwie, ona dała mu takie zapytanie: — Jeden robi trzy, a trzy razy po trzy[1]; gdy dodam pierwsze trzy, kto zgadnie, będzie nad miód słodszy. Królewicz się zamyślił, wkrótce odpowiedział tak: — Z jednego padło trzech, a z trzech dwunastu. Kiedym zgadł, mądrzejszy jestem od drugich.

[1] [Tak w rkp., w druku w T. 8: „Trzy robi po trzy".]

BIBLIOTEKA BIV

Królewna już nic nie mówiła, ponieważ zgadł zagadkę, jaką mu zrobiła. Tą albowiem było: jeden koń zdechł, z niego zdechły trzy wrony, a z trzech wron zginęło dwunastu zbójów, bo tak wypada: jeden robi trzy — to niby wrony — teraz trzy razy po trzy, z dodatkiem pierwszego trzy — będzie dwanaście. Nie taki diabeł straszny, jak go malują, a kto mądry, da sobie radę.

Nastąpiło huczne wesele, królewna poszła za tego królewicza, gdyż jej się podobał z odwagi, przezorności, czego nie mieli przed nim starający się o nią kawalerowie. Żyli więc szczęśliwie z pół kopy lat i panowali, dokąd nie pomarli.

Dwaj towarzysze[1]

Kazmierzowa Skoczkowa
w Modlnicy

Byli jedni państwo bezdzietni. Pani bardzo markociła się, że nie ma dzieci. Cyganka jej doradziła, że będzie miała, tylko trzeba złapać w morzu pewną rybę, wypruć z niej ikrę, ugotować, na pełni księżyca w nowy czwartek przed zachodem słońca wypić, tak żeby nikt nie widział. Naczynie powinno być nowe, dobrze zatkane, w którym ikrę gotować się będzie. Pani postarała się o rybę, drogo zapłaciła rybakom i wreszcie ikrę gotowała podług przepisu Cyganki. Trzeba zdarzenia, kiedy pić miała przyprawę, zaszły ją sąsiadki z wizytą. Postawiła więc naczynie w piecyku i mówi swej pokojowej: — Nie tykaj się tego, broń Boże, nie kosztuj, bobyś umarła. Jak pani odeszła do gości, pokojowa myśli sobie: — Kiedy się pani ma truć, niech się lepiej ja otruję. Wzięła odwaru na łyżeczkę i skosztowała. Przyszła pani, pyta się: — Czyś nie kosztowała? — Nie, proszę pani. Na tym stanęło do jakiegoś czasu.

Aliści pani grubnieje, a pokojowa jeszcze grubsza. — Ej, tyś mię oszukała — mówi do niej pani. Pokojowa dłużej się nie zapierała. Pani dała się ubłagać, nie gniewała więcej. Kazawszy jej pozostać przy sobie, przyrzekła, że ją zostawi na mamkę i jej dziecię z swoim jednako chować będzie.

Gdy przyszedł czas, to jest dziewiąty miesiąc na pełni księżyca, pokojowa rodzi syna wieczór, a pani także synaczka powiła nazajutrz z rana.

---

[1] [W rkp. k. 7r.-7v. Por. T. 8 s. 63-65 nr 25 pt. „Dwaj bracia rybni".]

Pani, jak przyrzekła, dotrzymała obietnicy, z pokojowej zrobiła mamkę, a synaczkowie obuch[1] chowali się ze sobą jakby bracia rodzeni.

Jak zaczęli chodzić, największy pociąg mieli do wody, a tylko podrośli cokolwiek, dalej pływać po wodzie, ryby łapać, kąpać się, bo w tym już była ich natura. Gdy już byli dorosłymi mężczyznami, porobili sobie łodzie, pływali po morzu, robiąc wiosłami, i często na dalekich wyspach halowali (dobijali do lądów).

Jednego razu przypłynęli do dalekiej bardzo wyspy, której brzegi były na kilka mil okryte sitowiną. Ponieważ mieli narzędzia potrzebne, rąbali sitowinę, aby łódź mogła przybić do lądu. Wtem nagle, jak odrąbali kawałek, ujrzeli piękną pannę kąpiącą się pomiędzy sitowiem. Na ich widok panna nie uciekała, a panicz, któremu wpadła w oko, bez przeszkody coraz bliżej przysuwał się ku brzegowi. Zaczęło huczeć, szumieć w powietrzu, że nagle obaj młodzi towarzysze wylęknieni odstąpili od zamiaru złapania tej panny. Duch wodny, co trzymał ją w zaklęciu, niełatwy był do pokonania. Wiedział o tym panicz i powiada do towarzysza: — Będziesz wielkim moim przyjacielem, jeżeli wykradniesz najdroższą kochankę i przywieziesz mi ją na żonę. Syn pokojowej, namyśliwszy się — bo kochał szczerze swego pana i towarzysza — wsiadł sam na łódź i podpływał z wolna ku brzegom. Panna, widać, przeciwna ucieczce nie była, bo odwróciwszy baczność wodnego ducha, przybliżającemu dawała znaki, co jak ma robić, aby ją dostał. Gdy on dopłynął bliżej, wyskoczył z łodzi i porwał pannę, ale w ten moment zaczęło znowu huczeć, szumieć w powietrzu i syn pokojowej słyszał te słowa: — Kto z tą panną będzie spał, wielką przeszkodę będzie miał, a kto tę pannę ode mnie brał, bodaj skamieniał.

Wkrótce uradowana panna, wydobyta z zaklęcia złego ducha, zobaczyła swego kochanka panicza i z nim za pozwoleniem jego matki (to jest tej pani, bo jeszcze żyła) szlub wzięła. Wesele było bardzo huczne, ale jak poszli do łożnicy państwo młodzi, towarzysz pana młodego przypomniał sobie groźby ducha wodnego, przy wykradaniu przez siebie panny młodej słyszane. Więc się nie bawił z gośćmi, tylko czuwał pod oknem ich komnaty. Dla bezpieczeństwa wziął z sobą pałasz i czekał. Wtem patrzy — ogromny smok wchodzi przez okno, gdzie państwo młodzi spoczywali. Już smok miał łeb za oknem, on wpadł do ich

[1] [Tak w rkp.]

pokoju i uciął mu łeb jednym cięciem pałasza. Śpiący nowożeńcy nic nie słyszeli, ale krew ze łba smoczego prysła na pierś panny młodej. Wierny przyjaciel, towarzysz, widząc tę krew, chusteczką obtarł ją z piersi kobiety, wyrzucił łeb smoczy i wyszedł.

Na drugi dzień państwo młodzi o niczym nie wiedzieli. Jednak ludzie byli, co podglądali, w całym dworze pełno krążyło bajek, jakoby pani młoda była w intrydze z przyjacielem pańskim, bo ten ją w pierś pocałował. Przyjaciel wierny wypierał się, panicz mu nie wierzył, odgrażając mu, że go straci, a żony swej bałamucić nie pozwoli. Tenże przyjaciel bierze państwa młodych, pokazuje im łeb odcięty od kadłuba smoczego i oni zaczęli wierzyć jego słowom.

Wtem dał się słyszeć huk, trzask wielki w powietrzu, duch wodny wołał na głos: — Kto tę pannę brał, bodaj skamieniał. W jednej tylko chwili przyjaciel pański do połowy skamieniał, głowę tylko, ręce miał jeszcze żywe, że mógł powiedzieć: — Widzisz, bracie mój, jestem niewinnie przez ciebie posądzony. Po czym do reszty zamienił się w figurę kamienną, którą ludzie zewsząd schodzili się oglądać[1]. Panicz zanosił się od płaczu, z żoną swoją desperowali nad stratą tak wiernego przyjaciela. Nic jednak nie pomogło, kamień zostawał kamieniem.

W parę lat później panicz miał już z żoną dwóch ślicznych synków i pewnej nocy śni mu się jakaś osoba, która mu radzi, aby upuściwszy krwi dzieciom, potarł nią figurę, a ta odżyje. W sekrecie przed żoną, która na ten czyn zezwolić nie chciała, puścił trochę krwi synkom, potarł figurę. W jednej chwili odżył utracony przyjaciel, wyszedł z kamienia.

I żyli z sobą obadwaj, panicz i towarzysz jego, w wielkiej miłości braterskiej i przyjaźni, nieszczęśliwymi przygodami doświadczonej, ku zbudowaniu, nawróceniu całego świata, w którym prawdziwa przyjaźń rzadko bywa wynagradzaną.

---

[1] [W rkp.: „schodzili się i oglądali".]

Rozmowa ze Skoczkową, żoną Kazimierza[1]

w Modlnicy

— Chce Wielmozna Pani, abym mówiła o ziołach. Duży to jest kawałek, ale po trochu opowiem, com słyszała od owej zandarmowej. Bo to małą dziewczyną byłam — ta żandarmowa, co mieszkała przy studni, wołała do siebie wieczór kobiety, opowiadała im różne historyje, a zem ja z rodzicami — wiadomo Wiel[możnej] Pani, mój ojciec, Jakub Trzaska, służył za polowego we dworze u dziadusia Pani i mieszkał też przy studni, blisko owej żandarmki. Więc ona lubiła mnie bardzo, wołała często do siebie, mówiąc: — Słuchaj, Jadwisiu, masz dobrą pamięć, co spamiętasz, przyda ci się na potem. Słuchałam też prawie co wieczór gadki żandarmowej i jak Wiel[można] Pani widzisz, spamiętałam nie bez pożytku — wszak sama Wiel[można] Pani ciekawa tego.

— Więc, moja Kazmierzowa, mówcie mi dzisiaj o ziołach, wymieńcie wszystkie najwięcej przez lud w naszej wsi używane do leków i dla bydląt.

— Otóż zaczynam tak — niechże Wiel[można] Pani pisze:

Świątniczka, ziele bardzo trudne do znalezienia. Kto go ma, wszystkie skarby odkryje, tak jak z kwiatu paproci. Tej świątniczki nicht nie widział, a chcąc ją dostać, trzeba narwać ogromną moc trawy, badela różnego i po jednym puszczać na wodę. Które ziele będzie pływać nie za wodą jak zwyczajnie, lecz pod wodę, to jest właśnie świątniczką.

Przestęp jest to ziele z dużym badelem; malutkie kwiatuszki, ale korzeń zupełnie podobny do nagiego chopca. Kadzić pod krowy

---

[1] [W rkp. k. 7v.–10r. Opis ziół (k. 7v.–8r.) por. T. 7 odpowiednio: s. 125 nr 5, s. 118–119 nr 1, s. 119 nr 2, s. 127 nr 10–13, s. 130 nr 37, s. 128 nr 15–21, 23; fragment poświęcony bogienkom (k. 8r.–9v.) por. tamże s. 45–48 nr 87–94; opowieść o złym duchu w Ciemnym Dole (k. 9v.–10r.) por. T. 8 s. 146–147 nr 59. Relacja o bogienkach oraz opowieści o nich zachowały się także w innej, czystopisowej wersji, sporządzonej przez Konopczankę, w rkp. pt. *Powieści. O urokach, gusłach, zabobonach, czarach, środkach na przeciw tymże, zebrane z opowiadań ludu krakowskiego, wieś Modlnica Wielka, 1869* (teka 13, sygn. 1192/2, z. IIa, k. 4–19). Wersja ta różni się treściowo i redakcyjnie od zapiseu prymarnego, choć zbieżności opisu i ilustrujących go opowiadań są wyraźne. Te fragmenty relacji o bogienkach z czystopisu Konopczanki, których brak w *Raptularzu* lub które mimo zasadniczej z nim zgodności treści wnoszą nowe elementy, informacje czy opowieści, zostały opublikowane w suplemencie (zob. T. 73/II s. 371–379). Zob. też wstęp s. LXXX–LXXXI.

przestępem, krowy mleka dużo dawać będą. Jak im potrzeba, czarownice go używają.

Czyściczka, ziele sławne z tego, że w miejscu, gdzie rośnie, jeżeli koń będzie pasł się spętany, pęta mu opadną same. Dziewka, jeśli na to ziele stanie, zapaski z niej zlecą. Mając czyściczkę przy sobie, złodziej wszędzie wejdzie, wszystkie zamki drzwi otworzy bez niczego innego w ręku. Gdy przypadkiem ktoś wiedzący lub nie wiedzący urwie tego ziela, z pewnością deszcz padać będzie. Toteż rośnie ono, tak mówią starzy ludzie, u nas na Podgaju, na pańskiej łące. Kiedykolwiek chłopi idą na Podgaj z kosami, mowa jest we wsi: będzie deszcz, zawsze deszcz pada, bo utną lub nadepczą na to ziele.

— Ale wy znacie tę czyściczkę? Jak ona wygląda?

— A proszę Wiel[możnej] Pani, tego powiedzieć nie mogę, bom nie widziała i nikt nie widział, tylko od starszych niby taka nauka.

— Targownik, ziele bardzo dobre do targu. Jeżeli sprzedający zboże, nabiał, drób lub cokolwiek targownik ma przy sobie, idzie do miasta, wszystko co by chciał sprzedać, korzystnie sprzeda. Rośnie u nas na Górkach, lubi — widać — grunt jałowy, suchy. Wygląda jak biała kończyna, tylko na wysokich badylaczkach; jest go 1/2 łokcia w górę. Do wianków wiją targownik, także w Matkę Boską Zielną biorą do święcenia kobiety, aby mleko było pokupne, śmietanka, masło, sery dobrze się w mieście sprzedały na targu.

Nawrotek, ziele mające maluśkie listeczki jak kapeluszki, kwitnie żółto, krzewisto, rośnie po uwrociach, miedzach między polami. Wiją nawrotek do wianków, później kadzą pod krowy, żeby mleko się darzyło i masło było piękne, żółte.

Rosiczka, ziele na wianki, rośnie niziutko na bagnach jako żółciutkie kółeczka, nie ma listeczków, tylko sam kwiatuszek żółtoczerwonawy. Zawsze wiją z rosiczki trzy wianeczki, jeden zakopują pod żłób, drugi pod próg stajenki, a trzecim kadzą bydlęta, to już choćby przyszła czarownica, chciała zepsuć, nie zepsuje ani nie sczaruje.

Lebiódka, na wysokich gałązkach, czerwono kwitnie wkoło, listeczki ma maluśkie, rośnie na granicach pod lasami. Jest to ziele najstarsze nad zielami, służy do krów ocielonych, którym się daje pić ugotowane w wodzie.

Śmietanka listeczki ma drobniusienkie jak pazurki, kwitnie w kółeczka maluśkie, dużo razem a biało. Rośnie po miedzach i sadach.

Tym zielem bydlę dobrze okadzić, będzie zaraz gruba śmietana na mleko.

Warkoczki Najś[więtszej] Panienki. Od dołu do góry na pół łokcia kwitnie maluśkimi, żółtymi kwiateczkami. Rośnie na sadzie, na miedzy, po polach. Służy do święcenia w dzień Matki Boski Zielnej, głównie potrzebna do kadzenia na różne słabości bydlęce.

Koszyczki Najś[więtszej] Panienki. Zawsze świeżutkie to ziele krzaczek ma zieleniuśki, kwitnie siwiusienko, rośnie krzewisto, nisko, na sadzie lub miedzy. Także się święci i nadaje na choroby bydlęce.

Osetek Najś[więtszej] Panienki rośnie na pagóreczku pod lasem, na granicach jakich. Listeczki ma kolące, drobniutkie, wkoło niziutko ustawione, że chcąc go dostać, trzeba nożem wyciąć ze ziemi. Kwiat ma jeden duży, modry, w środku listeczków. To ziele służy do kadzenia, jakby wymię krowy było rozpakowane, wywalone po cielęciu. Także bywa święcone.

Szczotka rośnie na dużym badylu, wkoło obrośnięta kolącymi listeczkami, na wierzchołku ma jeden kwiat modry jak baranek kosmaty. Znajduje się na mokrych miejscach, wedle stawów, grobli, na przykład za młynkiem pańskim, od tomaszowskiej drogi. Służy do tego samego użytku co osetek.

Rzeżucha rośnie nisko, drobniuśko, z twardym, krótkim badylem, kwitnie biało. Znajduje się w ogródkach i daje się bydlęciu pić po ocieleniu.

Piołunek rośnie wysoko jak mietełka, kwitnie modro, drobno, służy do picia krowom.

Boże drzewko, ziele ogrodowe, do picia krowom po ocieleniu.

Dzwonki, ziele niziutkie, twarde listeczki, badyle wysokie, kwiat żółciutki, rośnie go duży krzak razem po miedzach lub koło lasów. Dzwonki służą, aby jak się dziecię urodzi, kobiecie położnicy za rękaw położyć, dziecięciu także za pieluchy; zaczepić po trochu przy oknach w szyby, drzwiach, a wtedy to już bogieńka, choćby niczego w izbie nie było i dziecko nie było chrzczone, dziecka nie weźmie, chorej z posłania nie zwlecze.

— Powiedzcie mi, Kazmierzowa, co to są bogieńki?

— Proszę Wiel[możnej] Pani, są to brzyćkie pałuby. Kto im się obcy przypatrzy, nie ten, co go kuszą, to to może widzieć, że mają oczy jak talerze, zęby jak kły, ręce długie, wielkie dupy jak kopy.

Te pokuśnice, co niezręcznie kobiety udają, do położnic w odwiedziny przychodzą niby jako z dalsza przybyłe kumoski, siostry, mówią do niej pięknie: — Chodź za nami duchem, wdziewaj się! I czy chce, czy nie chce chora, same ją ubierają, wiedą pod ręce, włóczą po polach. Tymczasem drugie dziecko bogieńki kradną, wtykając na jego miejsce w kołyskę swoją grzeszną pałubę, co jeżeli się nie zapobiegnie temu, a wychowa się zamiast prawdziwego dziecka, to ani do Boga, ani do ludzi nie będzie i na nic się nie zda.

Dopokąd kobieta nie była na wywod[zie], bogienki mają moc odmienić dziecko, po wywodzie moc ich ustaje. Toteż dobrze jest, gdzie kościół blisko, zaraz po chorobie iść na wywód i ochrzcić dziecko. Nie w każdej wsi można tak zrobić, gdzie kościół daleko, tam też bogienki więcej śmiałości mają.

— Niechże Wiel[można] Pani słucha, co opowiem, boć to nie bajka żadna, tylko prawdziwa historia, z której ludzie wiedzą o użyteczności ziela dzwonków.

— W jednej chałupie leżała kobieta w połogu, wszyscy wyszli na robotę. Nie było nikogo, oprócz niej samej i dziecka w kołysce. Przyleciały bogienki, wołają do niej: — Ubieraj się co tchu, pójdź z nami. Kobieta nie chciała, ale tak ją uporczywie mamiły, że choć mocno cierpiąca była, zwlekły ją z łóżka, ubrały, wzięły pod pazuchę i wiedły hala w pole.

Tych bogieniek było trzy: dwie, co ją wiedły, leciały na przód z nią, ale trzecia bogienka była kulawa, tak prędko biegnąć niemogła jak tamte pierwsze. Babie położnicy, co ją zmamiły, było na imię Konda (Konegunda), więc ta trzecia bogienka, co wiedziała o tym, woła na nieszczęśliwą: — Konka, Konka, Konka, uchwyć się dzwonka! Położnica, słysząc za sobą wołanie kulawej bogienki, uchwyciła się ziela dzwonki na miedzy, a w ten moment tamte dwie kusicielki uciekły, bo im to ziele bardzo przykre, nieznośne.

Tak więc ta trzecia zdradziła i stąd wiedzą na świecie, na co dzwonki potrzebne. Odtąd zbierają kobiety po wsiach dzwonki, wiją do wianków i święcą z innymi ziołami w dzień Naj[świętszej] Panny Zielnej.

— Proszę was, Kazmierzowa, mówcie mi jeszcze o tych bogienkach.

— Powiem Wiel[możnej] Pani, że i naszej Królikowskiej matka była w tym przypadku, jak leżała w połogu. Wpadły bogienki, odmieniły dziecko, o czym nikt nie wiedział, dopiero się później pokazało. Gdy

dziecko odstało od piersi, zaczęło chodzić, patrzą rodzice, a to bogieniak; w gnojówce się bablał, łajna sobie kładł na głowę, ani krzty do siódmego roku mówić nie umiał. Dlatego mu też jeść nie dawali i umarł, bo i na cóż się miał chować, kiej nic z niego?

Moja ciotka, co w Bronowicach była z mężem, także miała dziewczynę odmienioną. Uchowała się ona i już spora była, ale wiedzieli ludzie, co to jest za stworzenie. Ciotka z mężem swoim uradzili, aby pójść z tą dziewuchą na Kalwaryją na odpust, bo proszę Wiel[możnej] Pani, bardzo jest skuteczną rzeczą w takim razie kąpać bogieniaka w rzece cedrońskiej na Kalwaryi, wtenczas kiedy nad rzekę w tym miejscu po moście niosą do grobu Najświętszą Panienkę.

Wzięli rodzice, uwiązali dziewusze prześcieradło na szyi i chcieli ją ukąpać, bo właśnie niesiono Naj[świętszą] Pannę do grobu. Dziewucha jednak zaczęła okropnie wrzeszczeć, kopać, co jej rady dać nie mogli, a było jej 5 lat. Zrobiła się ciżba, ona jak drapła, tak zginęła. Szukali jej wszędzie, pytali się, nie było dziewuchy nikaj.

Poszli więc z powrotem do doma, pytając się ludzi po drodze, czy takiej a takiej dziewuchy nie widzieli. Nikt im na to odpowiedzieć nie umiał. Już wracali do doma, przed laskiem bronowskim pasły pastuchy bydło. Ciotka z ujkiem zagadują pastuchów o dziewusze, czy jako z innymi ludźmi nie powróciła. Pastuch jeden powiada: — Dyć nie turbujcie się, bo wasza bogieniaczka jest w lesie. Pobiegli co tchu, patrzą, a ona dziewucha nazbierała szyszek w to prześcieradło, co miała na szyi, narobiła zajdów z różnych zawiniątek ludzkich, co pokradła, i siedziała sobie na trawie przy tym wszystkim.

Bili ją też, bili, aże w lesie huczało, ale to już nie pomogło. Ja sama, bywając czasem u ciotki, pamiętam tę dziewuchę; zawsze naga chodziła, inne dziecka się jej bały.

Jednego razu jechał nasz nieboszczyk ksiądz pleban Junga — świeć, Boże, nad jego duszą, miłosierny, Boski człowiek — jechał sobie zwyczajnie do miasta przez Bronowice. Wyleciała od mojej ciotki ta bogieniaczka i wołała na niego: — Bestyja, tyś pies, wiele masz jaj w koszyku?

Jegomość kazał stanąć, ale jak mu ludzie opowiedzieli, co w tym za kawałek, przeżegnał na całą wieś kilka razy Krzyżem Ś[wię]tym i pojechał dalej.

Na te bogieniaki mają też ludzie sposoby swoje.

U jednej kobiety było takie, takie paskustwo. Już miał ze trzy roki chłopiec, a nie gadał. Doradzono rodzicom jego, żeby obłupać orzechów włoskich, w łupinki jak gdyby w garnuszki powkładać kapusty, ziemniaków, grochu, klusek, co tam mieli do jedzenia, i rzędem poustawiać na nalepie, chłopca do nalepy przysunąć z kołyską. Jak chłopiec leżał, wpatrował się w te skorupki, oni drzwi przymknęli i słuchają, aż on co nie mówił.

Tak mówi: — Dali mi tyle do kupy, żeby nie miało co wylecieć z d... Dopieroż rodzice jak wpadli, jak zaczną bić, aże kołyskę przewrócili do góry biegunami. Ale ponieważ tak zbili, pomogło, bo zaraz bogienka porwała swoje paskustwo, a oddała prawdziwe dziecko.

Jednego razu, proszę Wiel[możnej] Pani — działo się to także w Bronowicach - ekonom dworski zwołał na pańskie do żniwa pod lasem. Właśnie kobiecina[1] jedna miała malutkie dziecko, jeszcze nie była na wywodzie i dziecka nie ochrzciła, ale biedna była. Myśli sobie, pójdę zarobić choć cokolwiek, ażeby się posilić po słabości.

Owinąwszy dziecko w poduszkę[2], położyła przy krzaku pod lasem, a sama żęła z drugimi, nie widząc, co się z dzieckiem robi. Dziecko spało spokojnie i głodne nie było. Ekonom, co stał nad ludźmi, patrzy się, a tu coś mignęło, jakby jakiś babus, koło poduszki dziecięcia. I w ten moment dziecko zaczęło wrzeszczeć, drzeć się niesłychanie. — Puść mnie, panie, bo mi się dziecko wydmie, zawrzeszczy. — Nie zawrzeszczy ci się — odpowiedział ekonom — masz znąć do końca, jak dojdziesz do stajania, to pójdziesz, teraz stój. Baba zła była i klęła ekonoma, ale on groził batem.

Jak dożęła do stajania, on jej mówi: — Teraz chodź ze mną. Poszedł za nią i mówi tak: — Ja widziałem, co się stało, była tu bogienka, trzeba od razu wyrzucić złą pokusę. I porwał dziecko z poduszką. Jak zaczął walić dziecko[3], ależ patrzy: dziecko zdrowiusieńkie i nie wydęte.

Dopiero ekonom powiedział tak: — Idź teraz do chałupy, załóż dzwonków za pieluchy dla pewności, żeby drugi raz nie pokusiła się o nie paskudnica, pałuby swojej nie podłożyła. Więc proszę

---

[1] [W czystopisie Konopczanki (teka 13, sygn. 1192/2, z. IIa, k. 8): „komornica".]

[2] [Tamże: „górnicę".]

[3] [Tamże (k. 8-9) zakończenie opowieści brzmi: „Dopieroż ekonom porwał bata, jak zacznie bić dziecko, że diablice uciekły, nogę dziecku urwawszy. Co bądź się stało, dziecko wyrosło później na chłopa, odmieniakiem nie było".]

Wiel[możnej] Pani, kto zrazu rzecz pomiarkuje, najlepiej bić skórę, bo się tego bogienki boją, uciekają strasznie.

Powiem jeszcze Wielmoż[nej] Pani, co się za kawałek przytrafił jednego razu w Zabierzowie. Opowiadał mi o tym jeden człowiek, nie dadrak żaden (nicpotem, złodziej), ale porządny gospodarz, dobrze się mający, który pamiętał dawne rzeczy[1].

W Zabierzowie zległa dziecko młoda kobieta[2], sproszono kumotrów, dziecko ochrzczono. Jakoś trafiło się, wyszli wszyscy z chałupy do pola[3], chora została sama w izbie i wówczas przyleciały do niej bogieńki, zwlekły niebożę z łóżka, zaprowadziły na sapiska błotne[4], co to są ku Szczyglicom, od balickiej granicy[5], tam uciarały w błocie, cuda z nią dokazywały[6].

Na miejsce położnicy uprowadzonej na sapiska układła się jedna pałuba i leżała w izbie. Jak ci, co byli w polu na robocie, wrócili do chałupy, pałuba wymyślała okropecznie, kazała sobie usługiwać, cejco znosić, a wszystko jej było nic potem, że jej zachceniom rady dać nie można było, tak pokuśnica dokazywała.

Tymczasem kumoter, co trzymał do chrztu dziecko nieszczęśliwej uprowadzonej przez bogieńki, szedł sobie od Szczyglic ku swojej wsi przed wieczorem, w pierwsze święto Bożego Ciała. Słyszy, a tu w skałach zabierzowskich jakieby dużo bab prało kijonkami w rzece. Tak on myśli sobie: — Czegóż one w święto pierą? A i idzie dalej. Patrzy, a tu na sapach łomoczą się, hulają paskudnice. Że miał fuzyją przy sobie i był gajowym klasztornym, wypalił do nich[7] raz, drugi, wszystkie uciekły. Tylko słyszy, coś jęczy w błocie. Zagląda do błota i poznaje swoją kumoskę. Jak ci ona mu rozpowiada, co pałuby z nią dokazują, jak na jej plecach kijonkami prały, to znowu skrętki wykręcały z jej nóg i rąk,

---

[1] [Tamże (k. 9): „jeden człek porządny, gospodarz, nie dadrak żaden (nie złodziej), który cejco pamiętał z dawnych czasów".]

[2] [Tamże: „Jedna mężatka zległa dziecię w sam dzień Bożego Ciała".]

[3] [Tamże: „sproszono kumotrów i chrzest miał być nazajutrz potem. Mąż kobiety pojął babkę, co odbierała (akuszerkę), oraz krewnych, poszedł z niemi do karczmy".]

[4] [Tamże wyjaśnienie: „mokre łąki".]

[5] [Tamże: „co to są przy skałach zabierzowskich, ku Szczyglicom idąc."]

[6] [Tamże w cd.: „i prać na niej zaczęły, z rąk, nóg chorej skrętki robiąc".]

[7] [Tamże (k. 10): „wypalił do nich (bo jużci kazda fuzyja poświęcana, złe duchy się jej boją), wszystko się gdziesik podziało, tylko kupa skrętek pozostała".]

że na to sposobu nie ma, tylko żeby on poszedł do księdza, wszystko opowiedział.

Poszedł kumoter do wsi po ludzi, aż dowiaduje się, że w jej miejscu wymyślnica leży. Co tu robić?

Uradzono pójść do księdza do Modlnicy i prosić go, aby święconą wodą chałupę wykropił. Tak ci się stało, że ksiądz przyjechał, ale wiedząc, z kim sprawa, miał wszystko na sobie na opak[1], to jest kapę na lewą stronę, chorągiew za nim ludzie nieśli do góry nogami. Jak poszedł na sapiska, wynieśli ludzie przy księdzu kobitę z błota, zanieśli do chałupy, bo paskustwo drapło co tchu na widok procesji. Ksiądz słuchał zaraz kobietę, spowiedzi ś[więt]ej, wszystko wyjawiła, dał jej oleja ś[wię]te, bo też wkrótce potem umarła.

— Jeszcze mi opowiadajcie, proszę was, bardzo ciekawe rzeczy mówicie.

— Kiedy tak, o innych pokuśnikach, czatujących na duszę ludzką, mówić będę.

Otóż z dawien dawna jest w bronowskim lesie miejsce, gdzie gęsta zarosła olszyna i woda sączy się. To miejsce zowią ludzie Ciemny Dół. Przy tym Ciemnym Dole jedna gospodyni zbierała raz grzyby, zobaczyła grzyba wielkiego jak placek i wziąwszy go z ziemi, w koszyku nosiła.

Chodzi dokoła, szuka więcej grzybów, a tu woła do niej z Ciemnego Dołu: — Iwon, Iwon, Iwon! — do trzeciego razu, a grzyb się niby rusza w koszyku i odpowiada: — Ja u baby w koszyku ogonem kiwam. Baba jak rżnie o ziemię całym koszykiem, jak pójdzie, nie oparła się aże na progu swojej chałupy, bo wiedziała o tym dawno, że niejednego kusiło przy Ciemnym Dole.

Właśnie nie było jej męża gospodarza w chałupie, poszedł na jarmark na Podgórze, tylko parobek rżnął ladą w kómorze sieczkę. Powiada gospodyni o wszystkim parobkowi, a że jej żal było koszyka, każe mu iść i szukać w lesie pod Ciemnym Dołem.

Poszedł tedy parobek szukać koszyka, jak mu gospodyni kazała, i gwiżdże sobie po lesie. Wtem ktosiek chodzi ciężko, stąpa po krzakach. Patrzy się parobek, a tu wyszedł jakiś człek niepiękny, kudłaty, co ma nos długi, na sobie czerwoną kamzelę a błękitne portki.

---

[1] [Tamże kobieta prosi gajowego o księdza i o to, żeby „wszystko miał na sobie spodkiem (na odwrót, do góry nogami)".]

Ten człek tak się odzywa do parobka: — Kumoterku, czego szukacie? Parobek mówi, że szuka koszyka swojej gospodyni. — Ej, co wam, kumoterku, po koszyku gospodyni, kiej byście tylko zrobili, co wam powiem, dostaniecie kupę pieniędzy — mówi dalej pokuśnik — boć to on był — i brzęka sobie pieniędzmi po kieszeni.

Parobkowi podobały się pieniądze, myśli sobie w duszy: — Kieby nie było nic trudnego, tobym zrobił, co on chce. — Oto tak — mówi pokuśnik — jak wykonacie trzy punkta, które wam podyktuję, to, kumoterku, zgoda z nami i pieniądze są. To mówiąc, pokazuje parobkowi dukaty z kieszeni. — Cóż więc takiego trzeba zrobić, aby wam się podobało? — Pokuśnik na to: — Widzicie, kumoterku, musicie albo cudzołożyć, albo zabijać, jakbyście tych dwu punktów nie dopełnili, nie wymagam koniecznie, tylko trzeci musicie wypełnić, a to jest, że się musicie upić. — I za to mi zapłacicie? — Ho, ho, ho — odpowiedział pokuśnik — choć byście całe życie pili, kumoterku — nigdy nie braknie pieniędzy.

Parobek uradował się niezmiernie, bo sobie myślał: dwu pierwszych punktów nie uczynię, ale trzeci, żeby się upić, mogę zrobić i spiję się też jak cztery Kaśki. Powiedział też: — Zgoda! Wtem, jak się wzięło śmiać na głos w lesie, aż się trząsł cały las bronowski, tak się licho śmiało, bo wiedziało dobrze, z czego się śmieje.

Parobek dostał zaraz pełny worek pieniędzy i co tchu poszedł pić do Żyda. Jak pije, tak pije, a że był piątek, Żyd miał szabas obchodzić, mówi mu: — Dam ci cały gąsior, zapłać mi i weź sobie do domu. Chociaż parobek napił, nie ubywało mu pieniędzy, więc zapłacił i odszedł z gąsiorkiem.

Była ciemna noc, nie wiedział, gdzie iść, ale światełko szło przed nim, że za światełkiem doszedł do chałupy. Gospodyni pyta się o koszyk, on jej powiada: — Koszyka nie ma, ale wódka jest, toteż ode mnie zakosztujcie. Gospodarz nie wracał z jarmarku, gospodyni myśli sobie: — Kiej nie ma mego, boby swarzył, to się napiję. Wódka była mocna, zaprawna, jak się gospodyni napiła, przyszło jej do brzydkiej okazji z parobkiem. A więc, nie wiedząc sam, przez gorzałkę wypełnił pierwszy punkt.

Gdy leżała na łóżku z parobkiem w nocy, nad rankiem wrócił gopodarz, dalej bić oboje. Parobek jeszcze był w pół pijany, porwał siekierę, uderzył go w głowę, gospodarz upadł, krew się polała. Parobek zdjął uździenicę z konia, uciekł do lasu, a że sobie przypomniał, że za

pieniędze złego ducha wszystkie trzy punkta wypełnił przez to jedno, że się spił jak cztery Kaśki, więc z desperacji obwiesił się uździenicą na sośnie.

Tak, proszę Wiel[możnej] Pani, kiedy się śmiało w lesie, to wiedziało dobrze, z czego się śmieje.

Dalsza rozmowa z Kazmierzową Skoczka [I][1]

w Modlnicy

— Proszę was, Kazmierzowa, dziś znowu o ziołach mówiemy z sobą.

— Dobrze, Wiel[można] Pani — otóż zaczynam o ziołach.

Bylica ma wielkie badele i drobne, na wierzchu błękitne kwiateczki. W dzień ś[wię]tego Jana bylica służy do majenia pod strzechą chałupy, czyli pod okapem, tak samo jak też i łopian. Gdy ścięto ś[wię]tego Jana Chrzciciela, głowa mu wpadła w krzaki bylicy i łopianu, toż bylica osobliwie jest przytomna na wszystkie bóle w krzyżach, postrzyknięcia. Trzeba z niej robić okłady, kąpiele.

Żywokost, ziele, co ma długośkie, wąskie listeczki, krzak z pół łokcia wysoki. Kwitnie biało dla kobiet, a drugi tegoż kwiat kwitnie dla chłopców błękitno. Rośnie nad rzeką we wiklu. Na darcie rąk lub nóg listeczki się przykładają, także leczy stłuczenie wszelkie i rany.

Omian. Długi, wysoki badel, liście ostre na nim i kwiat żółty, srogi jak kieby pokrywieczka, tylko jeden. Omian się obraca do słońca, rośnie na wiklu lub w sadzie; byle kaj nie będzie, tylko w dobrej ziemi. Służy za lekarstwo na liszaje u ludzi, koni lub bydląt. Korzeń jego wysmażony ze sperką (słoniną) leczy dobrze przez smarowanie zadawnione parchy, trądy różne.

Ślaz. Na dużym badelu duże listki, kwiat różowy lub biały, rośnie po ogródkach w dobrej ziemi. Przykłada się na bolączki.

Rozchodnik. Kwiat żółty, nisko rośnie na przykopach, listeczka drobne, mięsiste. Wiją z niego wianki, bo jak rozchodnikiem kadzić, krowie czarownica żadna mleka nie zepsuje.

---

[1] [W rkp. k. 10r.–11r. Opis ziół por. T. 7 odpowiednio: s. 128 nr 22, s. 131 nr 52, s. 129 nr 25–30, s. 118–119 nr 1, s. 125–126 nr 6; pierwsza „historia" o czarownicy por. tamże s. 96–97 nr 211. W druku jest dalszy ciąg opowieści, którego w *Raptularzu* brak, co wskazuje na ponowną indagację Konopczanki i dalszą lub nową relację narratora. Rękopis pełniejszej wersji opowieści nie zachował się.]

Weronika. Cięgną się po ziemi zielone, małe listeczki, czy latem, czy zimą świeże, kwitnie błękitno; bardzo potrzebne kobietom do bydląt.

Barwinek, potrzebne ziele do wszelkiego święcenia, nawet księża reformaci święcą barwinek, dają ludziom do wina, bo jest bardzo skuteczny na bóle głowy dla ludzi, a dla bydląt trzeba nim kadzić od wszelkiej zarazy. Rośnie po ogródkach, zimą, latem jednako zielony, kwiatu nie ma.

Czosnek, od pokuśnic nazywany białym zielem, proszę Wiel[możnej] Pani, bardzo jest przeciwny czarownicom; nie lubią go. Jak tylko krowa będzie dokoła okadzona czosnkiem, już jej czarownica nie sczaruje. Jedna czarownica mówiła do drugiej: — Nie chodź, kumosiu, na koniec wsi, bo tam już z białym zielem oblecieli. To się rozumie, że się kobiety spostrzegły i krowy obchodząc, czosnkiem okadziły.

— Powiedzcież mi, Kazimierzowa, jakim zielem czarownica najwięcej wojuje?

— Proszę Wiel[możnej] Pani, czarownica każda najwięcej szkodzi, dokazuje przestępem, o którym mówiliśmy, i sawiną.

Przestęp kupują takie kobiety, co chcą mieć dużo mleka. Na placu Szczepańskim na wiosnę wygląda korzeń jak dziecko. Upowija się szmatkami, chowa w skrzyni i skrobie do kadzenia.

Sawina ma krzewisty duży badelaczek, na nim listeczki grube, jak gruszkowe twarde, kwitnie drobno, błękitno-siwawo. Rośnie po ogrodach i nie byle gdzie będzie.

— Niechże Wiel[można] Pani posłucha historyi o czarownicy.

Jedna pani przyjęła kobietę do bydła, niby gospodynię, coby jej dziewek, czeladzi, drobiu, trzody bydła doglądała. Gospodyni zawsze coś robiła, z czym się przed ludźmi kryła. Jakieś miała przemowy swoje do każdej rzeczy, ludziom niezrozumiałe, bydło pod jej dozorem szczególniej pięknie wyglądało. Pani też nie była ku niej markotna.

Czeladź jednak bardzo była ciekawa, co ona robi, szczególniej jeden z parobków, co był śmiały, zuchwalszy od innych, do niej poufalszy. Wypatrzył ją, że w każdy nowy czwartek, jak wszyscy spać idą, ona wyjmuje dobrze schowane pudełko, z wielką tajemnicą otwiera, wydobywa jakieś ziele, którym krowy okadza, tak żeby nikt nie widział. Nareszcie, odbywszy się z bydłem, zamyka się w izbie i tym samym zielem siebie naciera po plecach, pod pazuchą i w obydwie dłonie. Jak

to zrobi, na ten moment bierze spod pieca pociosek od wygarniania ognia, wsiada jak na konia i gruch, wyjeżdża przez okno na cały świat.

Na drugi dzień znowu po tym wszystkim baba gospodaruje, rządzi, jakieby nigdy nic i nigdzie nie wyjeżdżała. Zmiarkował parobek miejsce, w którym baba kryje tajemnicze ziele, lubo tego nie wiedział, że to była sawina, o której coś my mówili.

Jednego dnia w sam nowy czwartek wykradł pudełko z tymże zielem, nasmarował sobie dłonie, pachy, a wziąwszy ożóg do ręki, wsiadł jak na konia i znowu gruch przez okno, wtór baby pojechał.

Jak gdyby jednym skokiem znalazł się nagle w oświeconym pałacu, gdzie jego gospodyni i ogromna czereda bab hulała rozkosznie z różnymi osobami. Do tego jedli, pili przewyborne rzeczy, było dostatecznie ciepło, pieniędzy, bogactwa pełno. Jedli na srebrnych półmiskach, pili złotymi szklankami, tańcowali, aż huczało. Parobek niewiele co robił sobie z tej kompanii, ale zasiadł za stołem, gdy mu nikt o to nie mówił, jadł, pił, co ino mógł strzymać. Ale myśli sobie tak: — Żeby[m] pamiętał[1], żem z niemi nockę hulał, trzeba coś wziąść. Ukradł srebrny półmisek, kilka łyżek i złotych szklaneczek, schował za pazuchę i po kieszeniach.

Gdy już miało świtać, wyszedł starszy i każdemu z gości, czy kobieta, czy mężczyzna zarówno, kładł na głowę czerwoną, rogatą czapeczkę. W jednej chwili każdy z gości chwytał to, na czym przyjechał, czy ożóg, czy pociosek, i wio, do domu. To niby było jak sen, z którego gdy się obudził parobek, leżał w stajni na słomie, a obok już gospodyni, ta sama, rządziła po stajni jak nigdy nic; każdy z czeladzi robił swoje. Czuł tylko parobek, że jego głowa mocno boli i że dokoła siebie ciężko różnym bogactwem obładowany.

Wstał co tchu, ale sobie układa w głowie: — Kiedym taki bogaty, nie będę służył, na co mi tego! Poszedł więc na pole, gdzie drudzy czeladnicy dworscy orali, woła ich do siebie i mówi tak: — Patrzcie na mnie, bo to dziwo, kaj ja był, com widział! Żem się wbił w bogactwo, służyć nie będę, licho płacą tutaj, bez tego będę i tak. Zbiegli się do niego wszyscy parobcy, wołają: — Pokaż nam, co to masz za bogactwo. On sobie już dumny wyjmuje niby srebrny półmisek, co miał pod kamzelą, nie może wyciągnąć, odpina kamzelę, a tu zamiast srebrnego

[1] [W rkp.: „po czém, żeby pamiętał".]

półmiska kość z koźlego pośladka. Cisnął od siebie i mówi do drugiego: — To nic, tylko patrzcie! Wyjmuje niby szklaneczki złote, a tu zamiast złotych kubeczków same koźle racice.

Wszyscy się inni parobcy zaczęli śmiać z niego, a jego ze wstydu porwały straszne womity, że nie tylko samym łajnem bydlęcym rzygał raz po raz, ale wnętrzności mu chciało potargać. I stąd w długą i ciężką zapadł chorobę.

Druga historyja taka:

Oskarżono przed księdzem, co był niedaleko, że jest czarownica[1], co zielem ściąga nabiał do siebie. Ksiądz ją zawołał i długo z babą gadał w taki sposób, że go ze strachu słów tajemniczych nauczyła i ziela sawiny mu dała.

Poszedł ten dobrodziej do drugiej wsi spacerem, ale sobie z babinej nauki żartował. W to miejsce, gdzie szedł, było państwo i pani sama — wielka gospodyni. Kazała w tej chwili właśnie w ogromnych maśnicach robić masło, jak zawsze robiła na sprzedaj, nie wiedząc nic o tym, że dobrodziej do niej idzie w odwiedziny. Siedziała sobie i dziewek doglądając, robiła zwykłą robotę.

Tymczasem ksiądz szedł do tych państwa przez mokre, sapiste łąki. Było na wiosnę, wody zeszły i tylko miejscami bagno-trzęsawisko stało, świecąc się do słońca. Ksiądz miał laskę; idąc pomiędzy trzęsawką, próbował laską, gdzie mu stąpić wypadnie, aby w błoto nie wlecieć. Gdy tak laskę wkładał, widać żartem wspomniał sobie o babskim gadaniu i myśli sobie tak: — Kiedy czarownice masło robią z błota i ja będę. Miał też właśnie parę listków sawiny w kieszonce, więc zaczął odmawiać odwrotny pacierz z taką formułą, jak baba go uczyła, i śmieje się z tego. Raz, drugi, chcąc wyciągnąć laskę z błota, już nie może, bo całe bagno mu się rusza, więc trzepie ksiądz i trzepie, aż tu błoto bieleje, pieni się, akurat prześlicznego masła narobił na trzęsawisku.

– To pokuszenie złego ducha! — zawołał ksiądz, sawinę wyrzucił z kieszeni, odstąpiwszy własnej laski, uciekł co prędzej. Przychodzi do tych państwa, których chciał odwiedzić, a tu hałas, tartas ogromny, pani zła, dziewki bije, co masło robiły. Śmietana im z maślnic wyleciała, po trochu maślanki zostało i ani krzty masła nie ma w żadnej maślnicy — wszystko się naraz zepsuło.

---

[1] [Obok na marginesie dopisek wskazujący zapewne ową czarownicę i księdza: „P[ani] Szaleska z Zabierzowa i ks. Łącki, proboszcz modlnicki".]

Ksiądz, przyszedłszy, wysłuchał tej skargi, ale nie mówiąc nic, że sam złego sprawcą, powiada: — Idźcie na trzęsawisko pod łąką, a zobaczycie, co się stało. Pani posłała dziewki i więcej jak cebrzyk nazbierały prześlicznego masła, co się bieliło na trzęsawisku.

Dalsza rozmowa z Kazmierzową Skoczkową [II][1]

— Jak się macie, matko?

— Dobrze, z P[anem] Jezusem.

— Będziemy mówić z sobą, bo ciekawe rzeczy wiecie.

— O tak ci ta, Wiel[można] Pani, i to, i owo głowy się mojej uczepiło. Matka moja dużo wiedziała, do doktorki chodziła, ja się też nasłuchałam przy niej cejco, wiem, czego ludzie nie wiedzą, bo dziś nie stoją o to kobiety, żeby co wiedziały — inszy świat, proszę Wiel[możnej] Pani. Tylko w karczmie siedzieć, gorzałkę pić, z chłopami babom grzeszyć, a jak co do czego, dopiero: — Powiedzcie, Kazmierzowa, bo wy znacie! Znam ci ja, znam, ale jak umrę, już nic nie powiem. Dobrze, że Wiel[można] Pani zapisze, choć pamiętność zostanie w pisaniu, gdyż do tego u nas przyjdzie, że za lat parę kobiety, lekarki wsiowe, ziół pożytecznych poznawać nie będą.

---

[1] [W rkp. k. 11r.-13r. Na k. 12r. dopiski na marginesie, fragmenty notowane prostopadle do kulumny na tekście poprzednim, karta 12v. trudno czytelna: liczne skreślenia, uzupełnienia, wstawki, szczelnie zapełniony dodatkami cały margines.

Opis ziół por. T. 7 odpowiednio: s. 129 nr 31-33, s. 130 nr 34-36, s. 128 nr 14, s. 130 nr 38, 39, s. 123 nr 3, s. 126 nr 7 (w druku w rejestrze ziół nieujęte tatarskie ziele). Relacja Skoczkowej o czarownicach, czarach i praktykach czarodziejskich z nimi związanych por. T. 7 odpowiednio: s. 99-100 nr 217, s. 90 nr 194, s. 88 nr 182, s. 99 nr 214, s. 98 nr 212, s. 83-86 nr 171, 172, 174, 175, 177, 178, s. 81 nr 167, s. 99 nr 215 (w druku opis w innej wersji redakcyjnej, z odmiennym układem treści i poszczególnych jej elementów). Fragment o urokach por. T. 7 s. 92-93 nr 206, 207. Opis uroków zachował się też w innej, czystopisowej wersji w rkp. Antoniny Konopczanki pt. *Powieści. O urokach, gusłach, zabobonach, czarach..., wieś Modlnica Wielka, 1869* (teka 13, sygn. 1192/2, z. IIa, k. 1-4.) Czystopis ten nie pokrywa się treściowo i redakcyjnie z zapisem prymarnym, choć zbieżności treści i związek źródłowy między obu wersjami są wyraźne. Te fragmenty z czystopisu, których brak w *Raptularzu* bądź które nie były drukowane przez Kolberga w T. 7, a także te, które mimo zasadniczej zgodności wnoszą nowe elementy treści, zostały opublikowane w suplemencie (zob. T. 73/II s. 392-394). Przesądy dotyczące hodowli bydła z końcowej części rozmowy por. T. 7 s. 89-92 nr 190, 195-202, s. 135 nr 10.]

— Więc dobrze, mówiemy dalej o ziołach — wszystkie sekreta wasze chcę wiedzieć, zapisać.

— Ej ta, są różne próżniaki, proszę Wiel[możnej] Pani, kiej ta Wiel[można] Pani chce, to i o próżniakach mówić będę.

— Dobrze, wszystko — i źle, i dobrze, i potrzebne, i niepotrzebne — wszystko chcę wiedzieć, co wy wiecie.

Babka, ziele nisko rosnące, szerokie listeczki; jak kwitnie, to niby kłóski, baraneczki. Na ś[wię]ty Jan zbierać trzeba, znajduje się gdzie bądź, służy na wszelkie rany, bóle suche, stłuczenia.

Podbiał rośnie na groblach[1], kwiatu nie znam, listeczki ma krótkie a szerokie, białawe spodkiem. Służy od darcia w nogach, dobre jest na różę, wszelkie suche bóle, na które zwykle się przykłada.

Kurze ziele. Na badylaczku błękitny, szeroki kwiatek, listeczków mało i drobne. Rośnie na miedzach. Korzonki jego kopać trzeba, na zimnice, febry gotować i jeść; bardzo skuteczne.

Ostróżka, co rośnie w ogródkach, liliowo kwitnie; święcą ją na wianki, dobra jest na ból oczów.

Łopian. Liście szerokie wedle badylaka, kwitnie błękitno; na kolki bardzo skuteczna. Łopianem się mają okapy pod strzechą na ś[wię]ty Jan.

Maronka osobniuśko rośnie, żółto kwitnie, z badylaczkami nędzny krzaczek, rośnie po ogródkach, pomocna bardzo na kolki.

Macierzanka rośnie na przykopach; nędzne krzaczusie zielono-płowe. Kwiatuszki ma różowe, razem z rozchodnikiem służy na okładanie lub do kąpieli dla dzieci. Dobra na gniazda dla drobiu.

Pomocniczka. Listeczki ma obdłużne na dużym badylaczku, kwitnie modro, dobrze leczy oberwanie. Trzeba na brzuch i krzyże przykładać.

Ś[wię]tego Piotra korzenie. Listeczki długie, dosyć cienkie, kwiateczki żółciusieńkie, korzonków dużo. Każdy korzoneczek ugryziony z końca; jak go ś[wię]ty Piotr ugryzł, tak jest, póki świat stoi i będzie stał. Na paswiskach rośnie, na przykład na Wróżny. Używane bywa na ból zębów; korzonki gotować, żeby płukać.

Cyprys. — Ale tego nie ma na polach ani byle kaj, chyba ogrodnicy w fajerkach chowają. Ziele to piją kobiety lub dziewki, które zastąpiły

[1] [Pierwotny zapis: „w lesie". został tu skreślony i poprawiony.]

w ciążę, aby płód stracić. Moczy się cyprys w gorzałce i kiedy zaraz wypiją na początku ciąży, dziecko zepsują.

Tatarskie ziele, tatarak sitowina. Do niego dodaje się czarna róża, ziele, co rośnie na wysokim badelu w ogrodzie, ma ciemnoczerwony kwiatek i strój bobrowy. Te trzy rzeczy moczą się w gorzałce. Jak dobrze wymokną, to trzeba pić tę gorzałkę kobietom, co by rade mieć dzieci. Bobrowy strój jest kawałeczek mięsa wyrżniętego z samca bobra. Kaj taki zwierz się chowa, to już nie wiem, proszę Wiel[możnej] Pani.

Nasiźrał. — Oj, to ziele bardzo czarowne! Rośnie za Modlniczką na Wielkich Łąkach. Kwitnie błękitno, niby jak żyto, ździebełko ma twarde, listeczki drobniuśkie, podbielane spodkiem. Która dziewka dostanie tego ziela, ugotuje, wypije, będzie miała osobliwe szczęście do kawalerów. Szukając tego ziela, trzeba iść w nowy czwartek w nocy, żeby nikt nie widział, a już wiedząc, gdzie jest, w którym miejscu. Idąc ku niemu, obrócić się tyłem, to jest plecami. Przybliżywszy się, rwać go, trzymając rękę za plecami, i mówić tak: — Nasiźrale, rwę cię śmiele, pięcią palcem, szóstą dłonią, niech się za mną chłopcy gonią, duzi, mali, by mi się wszyscy zalecali. Jest to ziele czarowne, sam diabeł go pilnuje. Aby diabła oszukać, idzie się tyłem po nie.

— Jeżeli się dziecko zlęknie przypadkiem, co robić trzeba?

— Proszę Wiel[możnej] Pani, trzeba wziąść dwie brzozowe gałązki, położyć nad miseczką, w której woda będzie. Na gałązki leje się wosk roztopiony, ten wpada do wody, w wodzie zrobi się z tego wosku podobizna zupełna tej rzeczy, której się dziecko zlękło.

— Jakie są sposoby bronienia się od czarownic, żeby mleka nie psuły?

— Wiele jest dni od Bożego Narodzenia do ś[więtej] Łucji — rachując, będzie trzynaście — to trzeba kupić tyle świeczek. Z tych trzynastu świeczek co dzień wieczór zaświecać jedną — rozumie się w biegu trzynastu dni aż do Wigilii. Zaświeciwszy co dzień jedną świeczkę, nie należy przy niej nic robić, żadnej roboty, tylko jak się trochę upali, zgasić i schować kawałek pozostały. To samo z każdą z osobna, dopiero w dzień Wigilii przy wieczerzy zapalić naraz wszystkie kawałeczki, powtykane w ziemniaki, flaszki, garnuszki. Kto nie ma w co włożyć świeczki, można na ścianie uczepić, to jest dobry sposób od czarownic.

Także trzeba iść, gdzie się w narożniku schodzą dwa płoty, nałamać tych patyczków, które łączą dwa płoty, zrobić z nich ogieniaszek na nalepie. Dopiero bierze się powązkę od mleka, wbijają się do niej szlubne szpilki (te, którymi jaka bądź panna młoda miała wieniec przypięty na głowie). Powązka ze szpilkami gotuje się w garnuszku na tych głowienkach, co z naroża płotu były przyniesione jako patyczki. Garnuszek powinien być dobrze przykryty i żeby tej roboty nikt nie widział obcy.

Jak się już powązka dobrze wygotuje, przy tym samym ogniu trzeba rozgrzać mocno trzusło od pługa i wodą z powązki wygotowaną polewać, żeby aż syczało. Kto wszystko tak zrobi w skrytości, że go nikt obcy nie wyda, to wówczas czarownica przyjdzie na miejsce do chałupy i będzie się pięknie prosić, żeby tego więcej nie czynić, bo ją mocno parzy, i przyrzeknie, że już pod tym hyżem czarować nie będzie. Jednakże i tu potrzebna ostrożność, bo ona, proszę Wiel[możnej] Pani, bardzo przebiegła; musi druga lub trzecia osoba z chałupy, wtajemniczona, to jest wiedząca, co się robi, a pewna od zdrady, pilnować w izbie i jeszcze na podwórku, żeby czarownica czego bądź nie porwała, boby się jej zaraz zelżyło i nic by nie pomogło. Trzeba nawet wtenczas gnoju pilnować, żeby nie wzięła, bo wszystko byłoby nic potem (nie udało się). Robią także i tak, że zamiast świeczek, jak by ich kto nie miał, upalają trzynaście patyczków z naroża płotu i te trzynaście głowienek zazwyczaj służą do gotowania powązki w dzień Wigilii.

— Czemże czarownica może zaszkodzić?

— Wpędzić może człowieka w chorobę, w niemoc wszelaką, bydlę może zepsuć, że albo cielę porzuci, albo zastąpić nie chce, albo zjałowi, że nic mleka nie będzie, bo wyprowadzi mleko w inny hyż.

Jeden czarownik założył czary w róg domu sąsiada i mówił: — Gdym to zrobił, kolki go kłuć będą, doktorów sprowadzać będzie; nic nie pomogą. Gdy ja sfolguję, że czarów ujmę z narożnika, lepiej mu będzie. Powie ten a ten: — Mi doktór pomógł. Potem, gdy znowu przyłożę, gorzej mu będzie i nie wyjd[zie] z tego.

Robią czarownice różne uwziątki, na przykład: mleko było dobre, krowa dojna u kogo, naraz zamiast mleka krew się doi z cycków lub też mleko się będzie ciągło, wziąwszy je na łyżkę, że jeść nie podobna. Czasem też mleko z powodu czarownicy od razu przy dojeniu zsiada się w szkopcu, a w gotowaniu zwiera.

— Powiedzcie mi, co te czarownice robią?

— W Wielki Piątek każda czarownica lub czarownik musi iść w nocy na rozstajne drogi i nago, bez odzieży, wlazłszy na drzewo, do góry nogami, na dół głową rozmawiać z diabłem, który ich uczy różnych przebiegów.

Kto ma odwagę, a weźmie deskę z trumny, jeżeli w niej jest sęk, sęka wyrzuci i przez dziurę patrzy o północy w ostatni wtorek, to ujrzy na swoje oczy, jak czarownica z diabłem tańczy.

Czarownica lub czarownik znają swoje słowa (formuły) od diabła wyuczone do każdej rzeczy, co chcą oczarować. Do tego jeszcze ze cmentarzów biorą różne trawy, kości, deski z trumien, które utarłszy na proszek, leją do wódki lub czegokolwiek i dają temu wypić, przy kim odmówiły cicho swoje słowa, to jest, kogo chcą oczarować. Rozumie się, jeżeli chodzi o bydlę, to inne są sposoby. Zadanie komuś kołtuna, to jest włosów zdjętych z umarłego, w wódce, należy do największych czarów. Jedna wiejska kobieta tak zrobiła, lecz odstąpiła od zamiaru zostania czarownicą, bo później w kościele widziała same miotły.

Czasami także czaruje się podrzuceniem kołtuna w mieszkaniu. Kto kołtuna przejdzie, oczaro[wa]ny. Zobaczywszy podrzuconego kołtuna, trzeba go spalić koniecznie, aby ujść złego.

Jeżeli czarownik lub czarownica [...][1] chce komu szkodzić, żeby już nie było uleczone, to jakąś rzecz noszoną, chustkę, koszulę, rzuca na organy w kościele lub — co najgorzej — na koło młyńskie, przy czem odmawia swój pacierz.

Jedna córka czarownicy prosiła matki, aby ją czarów nauczyła. Ona jej mówi: — Dobrze, tylko idź w nowy czwartek na rozstajne drogi, jeżeli wróciwszy stamtąd, będziesz trwać w chęci nauczenia, nauczę cię. Poszła więc w n[owy] cz[wartek] na rozstajne drogi i zobaczyła, jak psy czarne ssą świnię. Strach ją wziął. Przyszła do domu. — A, cóż — rzekła matka — chcesz tak być, jak ja byłam, bom to ja była świnią, a diabły psami? — Oj, nie chcę — odpowiedziała córka — i nie nauczyła się.

Jeden chłop chciał się nauczyć czarownictwa od Szczerby w Tomaszo[wicach], który umarł niedawno. Powiedział mu: — Dobrze, tylko idź i przynieś mi o północy jedną cegłę z szańców. Poszedł ten chłop, pod cmentarzem w Brono[wicach] czarne, grube zastąpiło na drodze,

[1] [Wyraz nieczytelny.]

musiał się wrócić, objechać laskiem. Jedzie dalej, pod gruszką znowu to samo. Wrócił się, objechał polem, aż tu pod kaplicą znowu to samo. Nie miał już odwagi jechać dalej, bo gdyby się był puścił czwarty raz, byłoby mu łeb urwało.

Zażegnywacze znają sposoby lekarskie i te robiąc na żądających, odmawiają formuły na paciorkach różańcowych. Zażegnywają oni od ukąszenia psa wściekłego, gadów jadowitych, od ognia, gradów, piorunów, chorób zaraźliwych. Każdy zażegnywacz ma swój własny sekret, po największej części do jednego przedmiotu. Od psa wściek[łego]: wódka, serwaser, piekielny kam[ień], pierwej rana wykrojona nożem. Jak [zażegnuje osobę ugryzioną przez][1] psa wściekłego, to potrafi zażegnać cały dom, nawet kury, gęsi, świnie, króliki, ludzi, wszystko, co jest w tym domu, gdzie się podobny przydarzył wypadek. Jednego psa tylko zażegnywacz nie zażegnuje; jakby psa zażegnał, już by jego sekret na nic mu się nie przydał. Zażegnywacz czyni to, robiąc koła, zakreślając sierpem. Nikogo zażegn[ywacz] za nic w świecie sekretu nie nauczy, a umierając, tylko jednej osobie pod przysięgą tajemnicę pozostawia. Niektórzy zażegnywacze czynią zażegnywanie na paciorkach różańcowych. Gdyby jednego słowa nie dodał do formuły odmawianej, wszystko na nic.

Czarownikami na wsiach bywają najczęściej owczarze, czarownicami baby-lekarki, akuszerki, zażegnywaczami dziady proszalne lub starzy ludzie, wysłużeni, emeryci służący. Każdy szkotak jest konowałem i zna się na leczeniu bydła, koni; do tego dzisiejszym czasem bierze się wielu wysłużonych żołnierzy od konnicy[2].

Zażegnywacz nie odgaduje czarów, jego czynność więcej lekarska. Owczarz drugi odgaduje oczarowanie, czyli odczynia uczynek zadany w taki sposób: jeżeli mu zapłacą i pytają, czym kto oczarowany, on bierze szklankę wody, stawia przed nią świecę[3], odmawia swoje formuły i wpuszcza do wody ziarneczko jakieś tajemnicze, jemu, a nikomu więcej wiadome. Wówczas w szklance wody tworzą się postacie, z których wnosi, kto czarował, uczynek zadał, kobieta czy mężczyzna, i jaką rzeczą był czar zadany. Dopiero mówi tak: — Tobie odczynię, ciebie

---

[1] [W rkp.: „Jak do psa wściekłego, to potrafi zażegnać cały dom..."; poprawiono na podstawie informacji drukowanej w T. 7 na s. 85 nr 178.]

[2] [Od słów: „zażegnywaczami dziady" tekst w rkp. skreślony.]

[3] [Tu w rkp. nad tekstem nieczytelny dopisek.]

wyleczę, jeżeli chcesz, temu, kto ci tak zrobił, uczynię, jak mi zapłacisz za to, zrobię, ale co dalej z niego będzie, weź na swoje sumienie.

Jeden owczarz odczarował zaczarowaną owcę złamaniem biczyska, którego połowę do ognia wrzucił. Baby-akuszerki poznają uczynek z moczu ludzkiego.

W Mod[l]niczce Janik okradł Śliwinę po dwa razy, ona poszła do owczarza, zapłaciła mu, wzięła na sumienie jego uczynek. Owczarz uczynił Śliwie w ten sposób, że u łóżka jego założył czary. Janik chorował ciężko, długo i umarł.

— Co to są uroki?

Proszę Wiel[możnej] Pani, uroki to co innego niż uczynek. Niekoniecznie trzeba być czarownicą lub czarownikiem, żeby kogoś urzec. Taki człowiek urzeka drugich i sobie też szkodzi, co po odłączeniu od piersi matki własnej lub mamki już przestał s[s]ać, matka go pożałuje i drugi raz w 48 godzin do piersi przypuści, to jest, że mu na drugi zawód s[s]ać daje. Pokarm, który już jest przepalony, niezdrowy, szkodzi dziecku bardzo. Kaj już dziecko odsadza się od piersi, trzeba Bogu ofiarować, czy się wychowa lub nie, a nigdy drugi raz nie brać do piersi, boby z niego nie było pociechy, tylko szkoda ludzka. Człowiek drugi raz przypuszczony do piersi po odłączeniu ma wzrok przenikliwy i są pewne godziny, takie momenta dla niego, że niech przejdzie koło kogo, spojrzy w te godzine, gdy to na niego przypada, już choroba lub szkoda, niech widzi krowę, konia, zboże piękne i w sobie pozazdrościwszy, rzeknie: — A to piękne, dobre, niech kogo chce uściskać — dosyć, aby urok był zadany.

Uroki ludzkie tego rodzaju są przypadkowe, a ci nie wiedzą o tym, co urokują. Któż się spodzieje? Nareszcie jaki nieznajomy skądś przybyły jest w takiej chwili, że urzec może.

Odczyniają się uroki tym sposobem:

Trzeba wziąć wody dużo na glinianą miskę, wrzucić trzy okruszyny chleba, trzy odrobinki soli i trzy jarzące, rozpalone węgielki[1] do tej miski w wodę. Jeżeli chłop urzekł, węgle pójdą na dół, jeżeli baba, to chleb. Dopiero tego, co urzeczony, trzeba skropić dobrze wodą z miski, jak urok zadany od chłopa, należy się opluć spodnie i tymi spodniami otrzeć trzy razy urzeczonego z tej wody, gdyby urzekła baba, to trzeba

[1] [W czystopisie Konopczanki (k. 3): „trzy jarzące, rozpalone węgielki drewniane".]

spódnicę opluć i nią trzy razy obetrzeć urzeczonego. a urok zostaje zdjęty. Pozostałą wodę w misce trzeba wylać na zawiasy u drzwi w jego izbie[1]. Po zachodzie słońca albo jak za wodę przyjdzie urzeczony, urok nie może być zdjęty.

Gdy nieraz dziecko nie wiedzieć, dlaczego płacze, zdejmują urok. Czasem koń wierzga na drodze lub zdycha, także urok zdejmują. Krowa zachoruje, ryczy, mleka nie daje, także zdejmują urok itd. Urokom podlegają najwięcej ludzie bladej cery, dlatego noszą korale, wstążki czerwone. Od czarów i uroków wyrzuca się zawsze stara miotła z domu na drogę, niektórzy mówią, że i dlatego zarówno, żeby zamiast zboża nie rosła miotlica w polu. Od uroków ludzkich nosi się korale czerwone lub wstążki czerwone na ręk[ach] lub nog[ach], co jest wielce pomocne.

W dzień wielkanocny wszystkie czarownice bywają na rezurekcji w powązkach i szkopcach na głowie, ale tego nikt nie widzi, bo diabeł zasłania. Kto chce je poznać, to jest taki sposób: trzeba od ś[więt]ej Łucji[2] do popielcowej środy zlewać co dzień po jednej kropelce mleka, naturalnie, w bardzo maleńkiej dozie. Z tego mleka wygnieść serek, ale tak mały, żeby go za cholewą nosić lub za pończochą przez cały post i drugim pokazywać, mówiąc: — Mam serek, mam serek.

Na rezurekcji będąc, trzeba ten serek włożyć do gęby pod język i iść z nim w gębie tuż za księdzem, boby, oddaliwszy się od księdza, czarownica łeb urwała. Gdy jutrznią śpiewa i procesyja wychodzi, tylko dwa razy kościół obejść. Tak więc za księdzem trzeba postępować, tuż u jego stopy, aby być z nim razem pod baldachimem; czarownica nie wchodzi do kościoła wielkimi drzwiami. Stając w wielkich drzwiach, nagle, jak ksiądz do kościoła wchodzi, odwrócić się trzeba, a wszystkie czarownice zaraz się zobaczy, wszystkie w powązkach i szkopcach. Do kobiety, co ma serek w gębie i za księdzem idzie, będą się schodzić i mówić: — Kumosiu, kumosiu, cóż wam z tego przyjdzie, nie wydajcie nas. Czasami nawet szczypią, chamrają tę kobietę.

Czarownice nigdy w kościele nie widzą P[ana] Jezusa, tylko same miotły.

— Co trzeba robić, żeby czarownica nie zepsuła cielęcia?

---

[1] [Tamże jest ponadto informacja: „Niektórzy nawet dają jej wypić trochę temu, kto był urzeczony".]

[2] [Tu w rkp. wcześniejszy, potem skreślony zapis: „Bożego Narodzenia".]

— Odstawiając cielę, trzeba go trzy razy oprowadzić wkoło krowy, to nie będzie ryczeć i czarownica już cielęcia nie zepsuje.

Żeby było dużo mleka, trzeba przestępem kadzić. Choć takiego mleka dużo krowa daje, to bywa niedobre. Kobiety wiejskie go nie jedzą, tylko sprzedają.

Żeby krowa była cielna, jak się puszcza wołu, trza jej dać gorzałki. Wołu do krowy puszcza[ć] rano, to się będzie krowa w dzień cielić.

Jeżeli w której chałupie są krowy kadzone przestępem, a z drugiej chałupy, gdzie tego nie robią, idą krowy za tamtymi na paszę i wchodzą w ich stopy, to już w drugiej chałupie mleka nie będzie, bo tamte pierwsze ściągną mleko do siebie.

Jeżeliby krowa nie była cielną, a chciano, żeby była, zacierają naumyślnie kluski na zacierkę i rzucają do garka w taki sposób, żeby coś z klusek spadło na ziemię. Te kluski, co upadły na ziemię, dają się krowie, niby na cielę, z jakąkolwiek paszą, a wkrótce zastąpi.

Jak się krowa ocieli, a trzeba, żeby śmietany miała dużo i dobrej, trzeba ugotować rzeżuchy i ziela śmietanki i do odwaru z zielem wbić jedno jajko kurze, także i mąki dosypać, to będzie śmietana gęsta, dobra.

Gdy chcemy, żeby krowa miała jałóweczkę, nie ciołka, to wówczas trzeba wspomniony odwar rzeżuchy i śmietanki, jak się mówiło, przed daniem krowie do picia wymieszać przęślicą, z pewnością na przyszły rok będzie cieliczka.

Jeżeli po ocieleniu rozpręży wymię i to twarde będzie, trzeba wziąść na niecki jarzącego węgla, opołać, czyli ruszać niecką pod wymieniem, to pomoże i wymię zmięknie.

Jak się krowa nie może wychędożyć po ocieleniu, trzeba jej krzyże wytrzeć starą miotłą.

Jeżeli krowa dostanie paskudnika, trzeba wziąść tabaki z solą i oczy jej wytrzeć dobrze, to pomoże.

Jeżeli się kupi w targu świnię, kurę, gęś, cokolwiek na chowanie w domu, żeby nie uciekało, bierze się placka i gryząc w ustach, rzuca się na ziemi, aby to, co przyprowadzone do domu, zjadło, wówczas uciekać nie będzie.

Żeby czarownica kur nie zepsuła i jaja niesły, nie gubiły, należy się wstać z rana, świtankiem w wigilię B[ożego] Narodzenia, tak żeby nikt nie widział, ukręcić ze słomy powrósło, we troje opasać się nim i obejść chałupę dokoła trzy razy. Jak się to zrobi, rozpasać z siebie

powrósło, związać go, położyć na ziemi w izbie. Dopiero w to kółko ze związanego powrósła wsypać pszenicy, siemienia, żeby kury jadły w tym kółku, to jaja nieść będą i nie pogubią.

Jak pierwszy raz grzmi, talają się na ziemi ludzie, żeby krzyże nie bolały[1].

Dalsza rozmowa z Kazimierzową Skoczk[ową] [III][2]

— Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus.

— Na wieki wieków. Wiel[można] Pani idzie do nas, upadam do nóg, cóż dzisiaj będziemy gadać?

— Na dzisiaj różne historyje opowiadać będzie o królach.

— Maciek[3], skłońże się Wiel[możnej] Pani! Właśnie ja tu gadam synaczkowi mojimu, jak to jednego razu, gdy na Kalwaryi niesiono Naj[świętszą] Panienkę do grobu, było kazanie na moście, a złodziej się przyczaił i chciał ukraść obrazek z trumienki, aliści mu ręce przywarły do obrazka. Do dziś dnia są wyrażone ręce — no jużci, takie udanie, proszę Wiel[możnej] Pani — na obrazku w kaplicy pod trzecim upadkiem Pana Jezusa.

— Jeszcze powiem Wiel[możnej] Pani: U grobu P[ana] Jezusa jest śliczna kaplica, sroga. W tej kaplicy obraz przedstawia piękną królową, co to, mówią, że jej się zachciało zjeść upieczoną głowę ś[więt]ego Jana. To wszystko jest wyrażone i słowami wypisane. Przed królową lakaj stoi, na półmisku trzyma głowę ś[wię]tego Jana upieczoną, pachnącą.

---

[1] [Przesąd zapisany na lewym dolnym marginesie karty 12. v. i niepowiązany z relacją narratorki.]

[2] [W rkp. k. 13r.-14v. O wypędzaniu złych duchów w Kalwarii Zebrzydowskiej por. T. 7 s. 53-54 nr 106a, o potępieńcu por. tamże s. 52 nr 104, s. 56 nr 109, o strachach w Modlnicy i jej pobliżu por. tamże s. 59-60 nr 120, o latawcu por. tamże s. 60-61 nr 121, o kapliczce św Wojciecha oraz podanie o świętym w Modlnicy por. tamże s. 59-60 (przypis) oraz T. 5 s. 36-37, 355-356. Relacja o latających światełkach i o latawcu także w innej, czystopisowej wersji, sporządzonej przez Antoninę Konopczankę w rkp. pt. *Powieści. O urokach, gusłach, zabobonach, czarach..., wieś Modlnica Wielka, 1869* (teka 13, sygn. 1191/2, z. IIa, k. 29-31). Informacje z tego czystopisu niepokrywające się z zapisem *Raptularza* bądź wprawdzie zbieżne, ale wnoszące nowe elementy treści, a także niedrukowane przez Kolberga w T. 7 opublikowano w suplemencie (zob. T. 73/II s. 385-386).]

[3] [Maciej Skoczek, syn Jadwigi i Kazimierza, urodzony 25 II 1842 r.]

A wtem głowa przemawia do królowy: — Jedz, królowa, bom się upiekła, a potem sobie pójdziesz do piekła. I proszę Wiel[możnej] Pani, poszła do piekła ta królowa, bo była grzeszna zalotnica, chciwa krwie niewinnej.

— Powiedzcie mi, ma Kazmierzowa, gdyśmy się o Kalwaryi rozgadali, jak wypędzają z ludzi złych duchów?

A to tylko księża, sami księża czytają modlitwy na moście nad cedrońską rzeką, kędy ludzie na pamiątkę, że Żydzi P[ana] Jezusa z mostu spychali, przechodzą przez tę wodę, z umysłu się taplają dla oczyszczenia duszy. Jeżeli jest jaki, co o nim wiedzą, że ma diabła w sobie, przez moc go wiedą ludzie do wody. Ksiądz wypędza złego ducha egzormą, pięknie czyta na książce, ci, co potępieńca trzymają w wodzie pod mostem, aby im nie uciekł — a on wrzeszczy, ryczy — mają różańce, szkaplerze w gębach, bo się boją, żeby diabeł, wylatując z tamtego, nie wpadł komu w gębę albo rozum. Także ci, co przechodzą wodę cedrońską, odzienia nie zdejmują ze siebie, tylko się trochę podegną, bo jakby kto zdjął odzienie w wodzie, diabeł by wszedł w niego.

Raz trzymali ludzie potępieńca w cedrońskiej wodzie, który ryczał, wrzeszczał: — Każ wlaze, każ wlaze? Jeden szewc pijany dla żartu powiedział: — To mi wleź do d...! Potępiony zaczął wołać: — To ci wlazę, to ci wlazę! Szewc ze strachu się złapał obiema rękami za d..., trzymał na niej szkaplerz, koronkę, dopiero w nogi co duchu.

— A było też, było dosyć śmiechu ludzkiego, proszę Wiel[możnej] Pani, z głupiego szewca.

— Powiedzcie mi, co to się rozumie przez potępieńca?

— O, to tak: Niektóre akuszerki są czarownicami; dziecko się pięknie urodzi i w oka mgnieniu, bez wielkich boleści dla kobiety, ale one zaraz diabła wsadzą w dziecię. Żeby się spostrzegli rodzice i natychmiast, jak zmiarkują, wypędzili diabła, nim dziecko będzie ochrzczone, to byłoby wszystko dobrze. Jak nie wiedzą o tym, co zaszło, i dziecko z diabłem podadzą do chrztu ś[więte]go, to już będzie miał swoje imię nie do dobrego, tylko do złego i będzie na wieki potępiony. Za życia swego ludziom będzie niebezpieczny, a po śmierci będzie się tułać jego dusza po świecie i ludzi mamić, to tym, to owym sposobem.

I tak na przykład, powiem Wiel[możnej] Pani, w bronowskim lesie i na Wróżny pod Bożą Męką, co to figura z kamienia bardzo staroświecka stoi, mająca na dwie strony wyrażone oblicze, to tam, w tych

miejscach, mówili rodzice i dziadek mój, co konfederacyją pamiętali, była wówczas bitwa, dużo Moskwy padło. Pochowano tych Moskali pod Bożą Męką i w lesie bronowskim, że do dziś dnia ich dusze bez zbawienia plątają się po Wróżny, chodzą po nocach pod różnemi postaciami.

Ja sama jednego razu poszłam po chojnę do bronowskiego lasku, nazbierałam sobie brzemiączko, idę, aż tu w lesie niby piesek czarny skądś się wziął i ham, ham, na mnie ujada. Taki mnie strach ogarnął, jak rzucę całe brzemiączko, jak pójdę w nogi, nie oparłam się dopiero na końcu wsi, pod Wawrzykową chałupą. Dobry już był zmrok i światełka w oknie, tłukę się, wyszli do mnie oboje, córka, zięć, pytają: — Aj, a cóż wam to, matusiu, bo jak śmierć wyglądacie? — Dajcie mnie choć kruszynę wody, bo ledwie żyję, tak mnie mamiło. A jużci, zmamienie było, nie co inszego.

Na przykład ten, co się ukrywa u Ciemnego Dołu w bronowskim lesie, co my już mówili[1], to także potępieniec. A wiele ich to tam jest jeszcze innych, co ludzi mamią, turbują, włóczą po cały Wróżny, jeżeli kto wieczora przybawi?

Czasem to jest ich kilku, wyłażą i wyją, dosyć, że rozmaicie ludzi straszą. Nieraz się zdarzyło, że ktoś jechał przez Wróżnę, jak zaczął jechać, tak się w kółko kręcił, że zamiast do wsi, od wsi się oddalał, nareszcie i obalił gdzie abo też nocować musiał. Niebaczną babunię i mamę Wiel[możnej] Pani[2], co wracały do Modlnicy z odpustu ze Zwierzeńca, także zmamiło na Wróżny. Jak zaczęło wichrować, piorunami walić przed końmi, konie się zlękły, potargały uprząż, że babunia i mamunia nocowały do rana w bronowskim lesie, odmawiając pacierze, bo w tym tylko obronę miały na przeciw złemu duchowi.

— A w inszych[3] miejscach u nas, gdzie też straszą ludzi?

— Proszę Wiel[możnej] Pani, za Dębiną, w Grabowcu, niby to na tym polu, rosły dawniej groby, to i mój nieboszczyk mąż[4] mówił, co to orywał za wolarza po polach pańskich, że widział w Grabowcu jakiegoś

---

[1] [Zob. wyżej s. 24–26. Por. też T. 8 s. 146–148 nr 59.]

[2] [Matka i babka autorki *Raptularza*, tj. Antonina z Podlewskich Konopkowa oraz Józefa ze Strońskich Podlewska. Zob. przyp. 4 na s. 44.]

[3] [Początek tego zdania w rkp. skreślony.]

[4] [Tj. Kazimierz Skoczek.]

niziutkiego, który w kurteczce zwyczajnie jak wojak podskakiwał od jednego krzaczka do drugiego.

Inni ludzie także mówili o tym — nic dziwnego, że w tych miejscach, co są ku lipie, straszą nocą, ponieważ pod lipą była dawniej kapliczka ś[wię]tego Wojciecha i cmentarzyk, na którym za pamięci mego dziada i ojca chowano tylko dzieci poronione lub takie, co nie były ochrzczone, także wojaków różnych ze świata i potępieńców, co to niezwykłą, ale byle jaką śmiercią pomarli.

Toteż z dusz dzieci bez chrztu pochowanych i z dusz poronieńców objawiają się, proszę Wiel[możnej] Pani, światełka, co biegają czasem w nocy przed ludźmi Pod Lipą i w Grabowcu, pod Dębiną pańską.

Jednego razu jechał ksiądz Junga z Giebułtowa, skierował się drogą od łąki kmiecej ku lipie. Światełka rozstąpiły się przed nim, widziały albowiem, że ksiądz jedzie[1]. Ustawiły się z jednej, drugiej strony wąwozu, a on sobie przeżegnał to wszystko i pojechał dalej. Z dusz takich poronieńców lub też niechrzczonych dzieci, oprócz zwykłego światełka, robi się niekiedy latawiec.

— A to coś nowego! Cóż znaczy latawiec?

— Jak chmura nawalna idzie, leci czasami przed chmurą latawiec, to jest taki duch poronieniec lub nieochrzczony zmarły. Wtedy, będąc w polu, nie trzeba prędko iść ani jechać[2], tylko oddech zamknąć w sobie, sukni swojej, broń Boże, podginać, boby wpadł latawiec pod nogi. Trzeba iść pomału, ust nie otwierać, a uważnie słuchać. Z piorunami spuszcza się latawiec na ziemię, rad, gdy kogo na drodze spotyka, gdyż on czasem woła: — Chrztu, chrztu! Jeżeli człowiek usłyszy, a mądry jest, że rozumie, co w tym za rzecz, to staje i odpowiada latawcowi: — Ja cię chrzczę imieniem Boskim, jakeś chłopiec, to będziesz Jadamem, a jakeś dziewczyna, to będziesz Jewą. Dopiero to powiedziawszy, żegna się latawca, a on będzie w górze pięknie dziękował i P[ana] Jezusa prosił za tego, który mu chrztu udzielił.

— Czy to już dawno, jak kapliczka ś[wię]tego Wojciecha zburzona?

---

[1] [Obok na marginesie (k. 14r.) dopisek: „ks. Zebrowski". Nie wiadomo, jaki związek z tekstem ma ta notatka, bo narratorka wymienia w swojej relacji księdza Jungę. Może poprawka Konopczanki.]

[2] [W rkp. powyżej dopisek: „pioruny biją".]

— Nieboszczyk dziaduś Wiel[możnej] Pani[1], jak nastał dziedzicem do Modlnicy po Łętowskim, kapliczka ta była jeszcze, jednakże mocno nadpsuta. Dziaduś Pański powiada do księdza proboszcza, jaki tam był wtedy: - Po coż ma być kapliczka w polu z cmentarzykiem, kiedy mamy kościół duży i cmentarz na wsi, gdzie się ludzie z dawien dawna chowają? Lepiej zburzyć kaplicę, jak żeby stała pustką, a co by w niej było dobrego, przenieśmy do kościoła. Więc obrazy, posadzkę wzięto do kościoła, a spróchniałki różne drewniane, kto chciał, to sobie brał.

O Ś[wię]tym Wojciechu taka historyja: W całej Modlnicy były lasy dawnemi czasami, dlatego mówi się dotąd Podgaje, dzisiejsza łąka pańska, że była pod gajem, czyli pod lasem, Zagaje, niby pola zagrodnicze za gajem. Kiedy ś[wię]ty Wojciech przechodził tędy do Prus, wówczas Modlnica zwała się Zagórzem. Miał ś[wię]ty Wojciech kazanie do ludu w miejscu, gdzie kapliczka ona stała. Na pniaku wierzby stojąc, mówił z pożegnaniem do Krakowian.

Na pamiątkę swej bytności wsadził lipę starą, co teraz rośnie, do góry korzonkami, a ta się przyjęła na świadectwo prawdzie. Ludzie miejscowi żalili się przed ś[wię]tym Wojciechem, że nie mają wody. Ś[wię]ty Wojciech uderzył laską i trusło źródełko poniżej lipy, gdzie do dziś dnia studzienka i dobra do picia woda. Jedna z kobiet także przyszła do ś[wię]tego Wojciecha, pokazując ranę z ukąszenia węża. Ś[wię]ty ten zaklął węże, że odtąd w tym tutaj miejscu nie pojawiają się nigdy, a o ćwierć mili już się znajdują. Próbowali różni źli, że węże skąd indziej do Modlnicy przynosili, a otóż większa moc ś[wię]tego Wojciecha nad uwziątki pokuśników, bo choć węża przynieśli, podłożyli, usechł na powrózek, nie mógł żyć lub też uciekł gdzie indziej.

— Czy na miejscu kapliczki postawiono pod lipą jaką figurę?

— Po zburzeniu kapliczki były jeszcze dołki pod lipą, z cmentarzyka duży wąwóz, co go już nie ma, bo się worał. Pod lipą postawiono figurę ś[wię]tego Wojciecha z drzewa i stała bardzo długo, aż zbutwiała. Tatuś Wiel[możnej] Pani, jak nastał po dziadusiu, figura ta się obaliła.

---

[1] [Dziadkiem Antoniny był Wojciech Konopka (1733-1811), marszałek dworu ks. Augusta Czartoryskiego, uhonorowany przez króla tytułem łowczego sanockiego, właściciel Modlnicy, Mogilan, Zaleszan i Rustweczka, ojciec Stanisława (1782-1864), Michała (1781-1833) i Tadeusza (1782-1864), ojca Antoniny.]

Kazał tatusienek zawieźć ją, złożyć pod spiklerzem, a inną, nową figurę zrobić. Nim jednak nowa figura była zrobiona[1], upłynęło parę lat. Jegomość ani Jejmość nie wiedzieli o tej starej figurze pod spiklerzem złożonej, co się z nią stało. Ponieważ robiono browarem, palarze[2], ci od browaru, jak brakło czasem drzewa, szukali co bądź, aby włożyć pod garniec, otóż i ś[wię]tego wywlekli, spalili pod garcem.

Niedługo potem zaczęło się tłuc w piwnicy pod spiklerzem i cosik po nocy chodziło, niby wodę ciągle przelewało. Takci Wiel[możni] Państwo, Jegomość i Jejmość[3], co duchu kazali nową figurę dokończyć; dla większego honoru ś[wię]temu na drodze przed wsią, choć pod innym drzewem ustawili. Przy znacznym zebraniu ludu ksiądz Junga tę figurę poświęcił. Wieczorem przy figurze puszczano rakietle ogniste, ludzie się dobrze bawili. Jejmość mamunia Wiel[możnej] Pani[4] przyjechała pod figurę wieczorem rakietle oglądać, konie się zlękły strzelania i mamunię uniesły aż do chrustu pod lasek małamodlniczki, gdzie ją z powozikiem obaliły. Strach się zrobił i przestano już strzelać, rakietle puszczać. Potem nigdy, choć i na odpust, nie puszczano więcej, bo Jegomość nie dał.

Historyja o żołnierzu i o królu[5]

Jeden parobek pasł konie pod łąką na paswisku. Wiele razy zasnął lub odszedł, tyle razy konie były ze spinek odpięte i latały po całym paswisku. Przyniósł sobie pęta zelazne, spętał te konie, myśląc: — Już nie rozejdą się. Przychodzi, a konie znowu rozpętane. Zadumał się, kto mu taką psotę wyrządza, i czatował w nocy. Patrzy, nikogo nie ma, nikt nie przyszedł, w jednej chwili trzask, same pęta zleciały.

---

[1] [Na marginesie notatka: „robił ją ojciec kupca Korneckiego ze Zwierzeńca".]

[2] [Tak w rkp., w T. 7 (s. 60, przypis): „palacze".]

[3] [Obok na marginesie dopisek: „Tata i Mama", tj. rodzice Antoniny Konopczanki, Tadeusz i Antonina z Podlewskich.]

[4] [Na marginesie obok notatka: „Babunia Podlewska i Mama", odnoszący się prawdopodobnie do wcześniej opisywanego „zmamienia" babki i matki autorki na Wróżnej. Zob. przyp. 2 na s. 41.]

[5] [W rkp. k. 14v.–15v. Por. T. 7 s. 119–123, opowieść pt. „O żołnierzu i o królewiczu", publikowana tam jako ilustracja magicznego działania czyściczki, por. też suplement, T. 73/II s. 422–430 („O królu Łokciu i o chłopie ślachcicu").]

Domyślił się więc, że musi w bliskości, gdzie stały konie, rosnąć ziele czyściczka, która ma własność o północy wszystko rozpiąć, wszędzie otworzyć. Zapiął koniom nogi, uważał na jakiej trawie stanęły, podczas gdy się pęta same otwarły, takiej trawy brzemiączko wysuszył i schował w chałupie na zapas dla siebie.

Jak przyszła ta godzina o północy, same się drzwi, okna, szafy otwierały w chałupie, jego gospodarze dziwili się temu, on nic nie mówił, tylko dobrze schowawszy resztę ziela, trochę wziął do kamzeli i miał koło siebie.

Była zabawa w karczmie, poszedł z drugiemi parobkami, tańcował, ale jak przyszła północ, do kogo się przybliżył, wszystko z niego zaraz opadało: chłopom portki, dziewkom, babom zapaski. On się śmiał, żarty z tego robił. Często tak mu się udawało, bo się krył dobrze ze zielem, żeby go drudzy parobcy nie wydali.

Nareszcie wzięto tego parobka do wojska. Ziele wziął z sobą i chował dobrze. Jak chwat chodził z nim po mieście w nocy i gdzie mu się podobało, otwierał sklepy i kramy, pieniądze po trochu dostawał. Nikt go za złodzieja nie mógł uważać, bo nigdy nie brał dużo, tylko trochę dla żartu.

Jednego razu, gdy tak chodził w nocy, przyszło mu do głowy pójść do królewskiego dworu, gdzie król co tylko wstąpił na tron i był młody. Zabrał sobie, co mu się podobało, jedzenia i picia, ale słucha, że w zamku nie śpią ludzie o tej godzinie, tylko rozmawiają. Schowawszy się w kącik, uważał, jak najstarszy przy królu z jego służby umawiał się z żoną, ażeby króla otruć i w złotej szklaneczce przygotował mu napój. U tego króla za parę dni miał być wielki bal, przy którym miała być koronacyja, gdyż król świeżo wstąpił na tron i jeszcze nie był koronowany. Wrócił żołnierz na swoją kwaterę, myśli sobie: — Żebym gdzie króla spotkał, zaraz mu powiem, com słyszał w pałacu. Na drugą noc poszedł znowu żołnierz i ziele mu otwierało, gdzie chciał. Kiedy tak się zatrudn[iał], spotkał go drugi wojak i powiada: — Kamrad, napijmy się! Bardzo się sobie nadawali, a że pierwszy żołnierz już dobrze miał w głowie, powiada drugiemu: — Wiesz co, kamracie, ja mam taki sposób, że sobie wszędzie otworzę, gdzie chcę, tylko mnie nie wydaj, to ci pokażę. Drugi żołnierz mu przyrzekł, więc chodzili z sobą obadwa i dla żartu otwierali po sklepach.

W jednym miejscu zobaczyli, że stary chłop miał młodą babę, a młody chłop starą babę. Wzięli i przemienili te stadła: staremu dali starą babę, a młodemu młodą. Potem się pożegnali z sobą, każdy poszedł do siebie. Na drugi dzień gwałt straszny na mieście: stary chłop starą babę bije, a młody kontent z młodej żony. Stary idzie na skargę do króla, król powiada tak: — Przyprowadźcie mi tego żołnierza, co ze mną chodził po mieście, wówczas kiedym ja chodził nocą, bom chciał wiedzieć, co słychać u mnie w mieście. Niech żołnierz za to odpowiada, co porobił, niech wasze stadła pogodzi.

Przyprowadzają do króla różnych żołnierzy, ten nie ten — spogląda król, nareszcie poznał na odwachu tego, z którym chodził i otwierał po sklepach, domach. Żołnierz zgłupiał, jak mu przyszło stanąć przed królem, bo poznał, że towarzysz, z którym pił, hulał w nocy, to był sam król. W końcu przypomniał sobie, co słyszał pierwej, będąc ukradkiem w pałacu i powiada tak: — Najjaśniejszy Panie, mniejsza sprawa z babami i chłopami, którychśmy podmieniali, na powrót ich tak uszykuję, jak byli przed tym: stary będzie miał młodą, a młody starą. Niech tylko Najjaśniejszy Pan, śmiem prosić pokornie, jak przyjdzie dzień koronacyi, nie pije tego wina w złotej szklaneczce, co ten a ten starszy podawać będzie, gdyż on poda truciznę.

Król podziękował żołnierzowi i kazał mu pozostać przy sobie w pałacu. Po odejściu żołnierza przyszła do króla kobieta nieznajoma w mieście i prosiła o posłuchanie, że mu ma takie coś powiedzieć. Król dał jej osobne posłuchanie, ona mówi tak: — W dzień Twej koronacji, Najjaś[niejszy] Panie, przyniosą ci Żydzi na prezent wspaniałą koronę, świecącą od srebra, złota, drogich kamieni. Nie chciej tego, królu, kłaść na głowę, bo w prezencie tym będzie zdrada na twe życie. Król się mocno zmarkocił i pyta się kobiety nieznajomej, co żąda za doniesienie. — Najjaśniejszy królu — rzekła kobieta — nic nie chcę, tylko na pamiątkę daj mnie pierścionek z twego palca. Król zdjął sygnecik z palca, dał kobiecie, ona odeszła.

W dzień koronacyi bal straszny w królewskim pałacu. Piją, balują starsi panowie obok króla. Uważają tylko ludzie, że król markotny, smutno spogląda po kątach pałacu. Idzie do króla najstarszy ze złotą szklaneczką na tacy i mówi tak: — W dzień radości wszystkich podddanych całego królestwa, Wasza Królewska Dostojność, nie jesteś w dobrym humorze, niosę wyborne wino ku rozweseleniu Waszej

Królewskiej Mości. Racz to wypić, Najjaś[niejszy] Panie, a chmurna troska zniknie z twego czoła. — Dobrze — rzekł król — że mi podajesz trunek wyśmienity ku rozweseleniu mojej osoby, będę pił, ale pierwej kładę za warunek, że sam wypijesz do mnie i właśnie z tego samego kubka.

— Najjaśniejszy Panie — odpowiada starszy — nektaru wybornego szczupła jest odrobina, dla nas dwóch nie wystarczy. — To wystarczy dla ciebie, zdrajco — zawołał król — masz wypić natychmiast truciznę, którąś dla mnie przyprawił. Król krzyknął na wojsko, dokoła zdrajcę otoczyli i musiał wypić truciznę, z której zaraz umarł.

Ledwie się skończyła ta historia, już trąbią, bębnią, na cymbałach grają na mieście, Żydy z wielką paradą niosą w noszach złotą koronę jako[1] królowi. Gdy przynieśli, oświadczają swoje uniżenie, król nie bierze korony, tylko mówi: — Dziękuję wam, starozakonni, za dar, jaki mi składacie, ale chcąc wiedzieć, jak mi będzie w koronie, proszę cię, rabinie, włóż tę koronę na swoją głowę. Później, jak się przypatrzę i tobie w niej dobrze będzie, to ją włożę. Rabin się wzbrania mocno, mówiąc, że nie jest godzien taką oznakę godności mieć na swej głowie. W końcu wojsko przyszło i za rozkazem króla włożyli żołnierze koronę rabinowi na głowę. Wtem jak hukło z korony i w [m]gnieniu oka rozleciała się na części, ludzi dosyć pokaliczyła.

Król dziękował Bogu, że mu dwojakim sposbem dał ujść grożącego niebezpieczeństwa. Żołnierz, który miał cudowne ziele przy sobie, został przy królu starszym; gdzie chcieli, otwierali, biorąc od poddanych podatki. Za to tylko byli dobrymi, że niewiele brali.

W kościele katedralnym przy pałacu królewskim był cudowny obraz Najświętszej Panny Maryi, otóż od dnia koronacyi spostrzeżono, że Najś[więtsza] Panna cudowna miała na palcu ten sam sygnecik, który król dał na pamiątkę nieznajomej kobiecie. Bo ta kobieta, co ostrzegała króla, była właśnie Matką Boską.

---

[1] [Tu w rkp. skreślony zapis pierwotny: „w darze" i poprawka na : „jako".]

Historyja o miedzianym dziadku[1]

Był jeden król, który lubił dawać bale, a szczególniej lubił jeść ryby. Łapano dla króla ryby na rzekach, łapano i na morzu.

Trzeba o tym wiedzieć, że na morzu są różne ryby, nawet i takie, które syrenami nazywają się dla ich kobiecej postaci. Syreny są to prześliczne panny, górą, dołem mają skrzela i pływają jak ryby. Gdy ma deszcz padać, zbijają się one w kupy, śpiewają czarująco w taki sposób, że ludzie słuchając ich, mogą dostać pomieszania zmysłów. Rybacy, widząc zgromadzające się syreny, strzelają do nich z armat[2]. Oprócz syren są jeszcze inne ryby w rozmaitych kształtach, figurach najdziwaczniejszych.

Otóż tedy dla króla złapali rybacy najprzód syrenę, ale że bardzo piękną była, błagała ich, ażeby ją puścili. Ulitowali się rybacy, puścili syrenę. Dalej zaciągając wiakiem, wyciągli miedzianego dziadka, to jest niby człowieka, co dołem jak ryba, a górą miał głowę, ręce i żółciusieńką, miedzianą bródkę, co mu błyszczała do słońca. Tego dziadka już nie puścili rybacy, choć się o życie prosił, lecz oddali go do królewskiej spiżarni, gdzie by go kucharze sprawić mogli. Sama królowa miała klucz od spiżarni, zamknięto więc rybę-dziadka. Królowa schowała kluczyk do spiżarni i chodziła sobie, bawiąc się z gośćmi.

Królowa miała synaczka, podlatka młodego. Ciekawy był widzieć tę rybę, bo o niej mówiono w pałacu. Z figlów, po kryjomu wyjął matusie kluczyk z kieszonki i otworzył do spiżarni. Dziadek miedziany hop do królewicza z kilsztoczka i mówi tak: — Puścisz mnie, młodzieńcze? Królewicz odpowiada: — Puściłbym, ale się boję hałasu. — Nie bój się niczego — odpowiada dziadek — jak mi dasz wolność, całe życie szczęśliwy będziesz. — Nie o to mi chodzi — rzecze królewicz — tylko, abym rodziców nie obraził. Zamknął królewicz spiżarnię i miał kluczyk oddać matce, lecz słysząc, jak się dziadek tłucze z rozpaczy, żal mu było ryby, otwarł drugi raz i puścił go w nocy. Dziadek miedziany bardzo mu dziękował i na odchodnem powiedział: — Co pokochasz,

---

[1] [W rkp. k. 15v.-16v. Por. T. 8 s. 9-13 nr 6 pt. „Miedziany dziadek-olbrzym".]

[2] [Por. T. 7 s. 25 nr 35 oraz suplement, T. 73/II, s. 384.]

dostaniesz, co zamyślisz, wykonasz, co zechcesz, zawojujesz. I raźno odleciał na morze.

W jakiś czas potem, kiedy już królewicz dorósł zupełnie, na wojnie pomagał ojcu, wypadło mu w daleką puścić się drogę, płynąć ciągle brzegiem morza.

Rozłożywszy się obozem nad morzem, spoczywał królewicz, żołnierze jego mustrowali się. On, myśląc o polowaniu, poszedł ze strzelbą. Wtem na skrzydłach przyleciała panna przecudnej piękności, że patrząc w nią, zakochał się królewicz i myślał o sposobach, jak by ją dostać.

Rozkazał żołnierzom puścić się w pogoń na łodziach za panną, ale się nie dało nic zrobić, bo wpadła w sitowinę. Słudzy jednak, żołnierze, naradzali się, jak by ją podejść. Zobaczyli jednego razu, że kąpiąc się w przystani morskiej, ta panna odpinała skrzydła, na których przyleciała. Oświadczyli więc o tym królewiczowi. Królewicz przyczaił się, nagle wpadł nad brzeg, gdzie składała rzeczy, wchodząc do wody, i porwał jej skrzydła. Gdy już nie miała skrzydeł, łatwo dostał pannę, lecz ona prosiła go w taki sposób: — Na nic tobie skrzydła; jeżeli mnie kochasz, będę twoja, lecz że jestem zaklętą, musisz pierwej różne próby wytrzymać u twego ojca, gdyż on trzyma mię w zaklęciu. Proszę, oddej mi więc skrzydła, odlecę do wyspy [...][1], lecz ci pokażę drogę tym sposobem: wystrzelisz strzałę z łuku, gdzie ona upadnie, to tam mnie znajdziesz. Pierwej jednakże dobrym sposobem idź prosić ojca, aby mi dał wolność od zaklęcia, dopiero potem, jakby nie chciał, będziemy próbować różnych sposob[ów].

Królewicz pojechał co tchu do swego ojca, oddawszy skrzydła pannie, która zaraz odleciała do wyspy. Ojciec królewicza srogo się na syna pogniewał, gdy mu o miłości z skrzydlatą panną mówił. Rzecze tak król do syna: — Nie pozwolę ci się żenić z byle kim. — To powiedz, mój ojcze — prosi królewicz — co trzeba robić, ażebyś pozwolił pojąć ją za żonę? — Chcę, mój synu, ażeby ci wystawiła cały regiment do boju gotowy, ze wszystkim uzbrojeniem, a tak maleńki, abyś go, jadąc do mnie, schował w kieszeni.

Pojechał królewicz na brzeg morza, wystrzelił strzałę z łuku (jak panna mówiła) i wiedząc już drogę do niej, zapłynął na odległą, skalistą

[1] [Wyraz nieczytelny.]

wyspę. Spogląda, jego strzała w skałę wbita; szedł prosto i zaszedł do panny.. Bardzo była rada kochankowi swemu, ale królewicz mówi jej: — O moja najdroższa, trudno, bym ciebie pojął za żonę, ojciec mój nadzwyczaj niepodobny do wykonania położył warunek. Tu opowiada pannie o regimencie. Ona zaś mówi: — Nic to, najdroższy, wszystko mój szwagier zrobi. Zapukała w skałę, ażci wyszedł ze skały cały regiment, z bronią, w mundurach, nawet muzyka, armaty mieli — wszystko maleństwo drobne.

Włożył królewicz do kieszeni i pojechał do ojca. Tam wyjął z kieszeni, a z małych zrobili się duzi żołnierze. Król był mocno zdziwiony i powiada mu tak: — Nie dostaniesz jej, dopóki ona nie wytnie lasów, nie obsuszy łąk, żeby wojsko, któreś przywiódł, a które z małego na duże urosło, mogło się dogodnie mustrować, bo na polach mustry robić nie pozwolę.

Królewicz strzelił z łuku i pojechawszy za strzałą, znalazł swoją pannę. Cieszą się z sobą, ale on markotny, opowiada jej o lesie, obsuszeniu łąk na mil kilkanaście. Ona odpowiada: — Nic to, mój szwagier zrobi, już nawet zrobił, jedź do ojca. Pojechał królewicz, z drogi widzi, jak wycięte drzewa, łąki obsuszone, po których wojsko mustrę odbywa. — A co, mój ojcze — rzecze królewicz — teraz już mi nie przeszkadzaj, pozwól się z nią ożenić. — Pozwolę — odpowiada król — ale jeszcze pod jednym warunkiem, aby ten, kto ci dopomaga, sam przyjechał do mnie w odwiedziny. Poszlę po niego z całego królestwa mego wszystkie bryki, wozy, powozy, niech tylko wsiada, czekam na niego.

Z odpowiedzią ojca spieszy królewicz do swojej panny. Ona na to: — Dobrze, mój szwagier pojedzie, zapukaj do skały, najdroższy kochanku, i proś pięknie, mówiąc: — Szwagierku, szwagierku, jedź! Królewicz zapukał w skałę, skała się rozstępuje, wyszły dwa wąsy jak duże kosy wielkie, potem wyszła głowa okropna, z zwierciadlanemi oczami, złotemi włosami, miedzianą brodą, a tak wielka, jak mogła być do ciała wysokiego na trzy łokcie i grubego na drugie trzy łokcie. Gdzie stąpił miedziany dziadek, ziemia się trzęsła. Zajechały zaprzęgi ojca, zebrane wozy, konie, poczty z całego królestwa, ale furmani się śmieją; co wsiadł na któren wóz miedziany dziadek, wóz w ten moment w trzaski był zgruchotany. Już z miesiąc wsiadał a wsiadał, naprawiali, a psuło się, że wszystkie wozy, powozy były połamane, do użycia niezdatne, bo jakże, kiedy ciężar był straszny, nie do udźwignięcia. Gdy się zmęczył

ciągłym wsiadaniem miedziany dziadek, powiada tak: — Nie pojadę, ale pójdę piechotą.

Idzie, idzie, wąsy srebrne jak dwie kosy ścinają wsie, miasta, wojska, wszystko, co zastępowało na drodze. Włosy złote, oczy zwierciadlane, miedziana broda lśnią się do słońca, narody, królestwa padają przed nim, bo pogłupieli ludzie, widząc taką potworę żywą, która za każdą milą wzrastała na olbrzyma.

Gdy stanął przed zamkiem króla ojca, tenże król uciekł na wieżą, nie widząc ratunku dla siebie. Miedziany dziadek mówi wówczas: — Wyjdź, królu, z wieży! Ale król nie chciał mu się pokazać. Chwycił więc wieżę w ręce; nie tylko pałac królewski, calusieńkie miasto z murami upadło na ziemię.

Król zginął w gruzach swego pałacu, królewicz zaś ożenił się z panną oblubienicą (sprawili dla całego królestwa wielki bal), później odbudowali miasta zburzone i żyli szczęśliwie, panując. Dziadek miedziany powrócił do swojej skały, gdzie siedząc, czuwa nad uciśnionemi ludźmi na świecie, których jest obrońcą.

P[an] Jezus z ś[wię]tym Piotrem[1]

Elżbieta Kostaśka[2] opowiadała

Będąc na ziemi za żywota swego, szedł P[an] Jezus ze ś[wię]tym Piotrem — obadwaj wyglądali jak staruszkowie. Mieli przechodzić strumyczek, dziewka prała chusty na rzece i położyła ławkę, na której kijanką biła, wykręcała chusty. — Puścisz nas? — rzek[ł] P[an] Jezus. — Dobrze — odpowiedziała dziewka, nie wiedząc nic, co za jedni dziadkowie byli. Pan Jezus przeszedł po ławeczce, ś[wię]temu Piotrowi, jak zwyczajnie człowiekowi, grzeszna myśl stanęła w głowie. Śmiejąc się do dziewuchy, trącił ją laską. Dziewka na widok starego zaczepnika uderzyła go kijanką w nogę, ubiła tak, aże zakulał. Mocno się rozgniewał ś[wię]ty Piotr i powiada do dziewki: — Kiedyś taka zła, bodajeś się inszą stała. I prosił P[ana] Jezusa, aby dziewka straciła wieniec, co też i tak się zrobiło, bo dziewka w jakiś czas później urodziła synaczka i umarła.

---

[1] [W rkp. k. 16v.–17r. Por. T. 8 s. 92-94 nr 35 pt. „Pan Jezus i święty Piotr".]

[2] [Elżbieta Kostasiowa, córka Jadwigi i Kazimierza Skoczków, urodzona 29 X 1830 r., żona Andrzeja (małżeństwo zostało zawarte przed 1858 r.).]

Synaczek sierota chował się pomiędzy ludźmi. Jak był starszy, pasł krowy u jednego pana. Pan był dobry, pyta się chłopca, co mu potrzeba. - Nic, mój panie, tylko trzynaście krów, które pasę, będą miały jednakich trzynaście cieliczek, razem się wszystkie ocielą i wszystkie będą jednakie. — Jeżeli tak będzie, krowy mojemi zostaną — mówi pan — a cieliczki tobie podaruję. Jakoż tak się zrobiło; wszystkie trzynaście krów pańskich miały jednakie jałóweczki, jednego dnia się pocieliły. Gdy były podchowane jałówki, pan darował je temu chłopcu.

Chłopiec po paru latach dorósł, ożenił się, mieszkał z żoną pod lasem, a z trzynastu cielic było już wtedy trzynaście krów jednakich. Siedzi sobie ów chłop z babą, poglądają z radością na swój dobytek, a tu idzie znowu z dalekiej podróży ś[wię]ty Piotr z P[anem] Jezusem. Ś[wię]ty Piotr poznał chłopa, bo jużci, jakże święty nie miał poznać, tym bardziej gdy mu matka tego chłopa ubiła nogę, i pyta się tak ś[wię]ty Piotr: — Czyje są te trzynaście krówek? — Najprzód Boskie, a potem moje — odrzekł chłop.

Tak odeśli dalej, a ś[wię]ty Piotr prosi P[ana] Jezusa, aby temu chłopu zdechły wszystkie krowy. — Pietrze, nie pomstuj — mówi Pan Jezus — ale kiedy tak chcesz, niech będzie. Otóż temu chłopu zdechły naraz wszystkie trzynaście krów.

Chłop zakopał krowy i oboje ze swoją kobietą w wielkiej byli rozpaczy, ale nie wiedzieli, skąd padł urok na ich majątek. Upłynęło znowu parę lat, chłop z babą dorobili się majątku, choć już bydła tyle nie mieli co pierwej. Kupiwszy kawałek gruntu, mieli żyto nadzwyczaj piękne. Znowu idą dwaj starcy, ś[wię]ty Piotr z P[anem] Jezusem. Chłop siedzi na przykopie, patrzy się na pole, widzi znowu tych samych starców. Zalękł się, pomyślał w duszy: — Będzie mi jakaś niedola, kiedy oni idą. Piotr św[ię]ty zapytuje chłopa: — Człeku, czyje to żyto? — Najprzód Boskie, a potem moje. Św[ię]ty Piotr prosi Pana Jezusa, aby gradem pozwolił zniszczyć chłopskie żyto. Pan Jezus mówi do Piotra: — Pietrze, tyle lat upłynęło, a ty jeszcze pomstujesz, ale niech będzie, jak żądasz. Niedługuśką chwilką przyszła straszna nawałnica, grad zniszczył żyto chłopskie, że mało co słomska stłuczonego i ziarna zostało.

Pan Jezus z ś[wię]tym Piotrem stali wówczas na górze, widzieli smutek dwojga ludzi. Ś[wię]ty Piotr był kontent, Pan Jezus milczał i modlił się do Ojca Niebieskiego. Po chwilce powiada Pan Jezus: — Nie pójdziemy dzisiaj dalej, tylko wrócimy na powrót. — Nauczycielu — mówi

ś[wię]ty Piotr — jesteśmy głodni, tu chleba nie dostanie, bo grad wybił żyto. Nie mógł jednak woli P[ana] Jezusa dłużej sprzeciwiać się ś[wię]ty Piotr. Poszli na powrót koło chałupy tego samego chłopa.

Baba i chłop tymczasem, zebrawszy reszty żyta, stłukli na żarnach, jak mogli, w popiele upiekli placek i oblewając go łzami, jedli za jedyne pożywienie. Ś[wię]ty Piotr, idąc koło chałupy tych ludzi, uczuł głód straszny. Powiada: — Nauczycielu, choćby placka kruszynę od tych ludzi zjeść muszę. Chłop na widok dwóch starców, których się lękał, przestał jeść, położył placek na progu chałupy. Ś[wię]ty Piotr mówi: — Daj mnie, człowieku, choćby kawałeczek placka. Chłop ofiarował placek ś[wię]temu, który z wielkiego głodu chciwie jeść począł, ale udławił się i byłby umarł. Pan Jezus wtedy uderzył ś[wię]tego Piotra w kark i uśmiechając się, rzeknie do niego: — Piotrze, pamiętaj, abyś więcej nie pomstował, boś za to ukarany.

Ś[wię]ty Piotr, przeprosiwszy Pana Jezusa, odpowiedział: — Nigdy już pomstować nie będę, bo zemsta zabija duszę człowieka. P[an] Jezus odpuścił winy Piotrowi ś[wię]temu i odeszli dalej, błogosławiąc domostwo, a ów nieszczęśliwy chłopek później w dwójnasób przyszedł do wielkiego majątku, bo mu P[an] Jezus wynagrodził sowicie[1] wszystkie straty z winy Piotrowej poniesione.

Rozmowa z babami przy międleniu lnu[2]

w Modlnicy

Szkotaczka[3], Elżbieta Kostaśka, Kaśka Pstruśka[4]

— Moje kobiecinę, powiedzcie mnie też jaką powiastkę.

Szkotaczka: — Ej, cóżby to?

— O potępieńcach.

Elżbieta: — Ja wiem, niech Wiel[można] Pani słucha:

— Na potępieńca może zrobić, jeżeli jest czarownicą, akuszerka, wtedy jak się dziecię rodzi. Żeby się zaraz spostrzec, nim będzie dziecko

---

[1] [Wyraz w rkp. skreślony.]

[2] [W rkp. k. 17v.-18v. Informacja Kostasiowej o potępieńcu por. T. 7 s. 52 nr 104 i s. 41 (przypis *), relacja kobiet o strzygoniu por. tamże s. 63-66 nr 130-137.]

[3] [Szkotaczka, postać niezidentyfikowana; prawdopodobnie żona dworskiego pastucha.]

[4] [Katarzyna Pstrusiowa, córka Wawrzyńca Siewierskiego i Marii, żona Jana, zmarła w 1907 r., mając 76 lat.]

ochrzczone, diabła egzormą pierwej ksiądz wypędził, nim da chrzest św[ięty], to wszystko dobrze; czary akuszerki-czarownicy zniweczone będą.

Jak już dziecko ochrzczone, trudniej, bo już ma miano swoje nie do dobrego, tylko do złego. Jednakże jeszcze, mówią niektórzy, do siedmiu lat, chociaż i po chrzcie, można wypędzić diabła z dziecka. Po upływie siedmiu lat, jak w dziecku diabeł zostanie, to już taki człowiek będzie potępieńcem. To jest, proszę Wiel[możnej] Pani, będzie żył byle jako na świecie, a po śmierci dusza jego błąkać się będzie w miejscach pogrzebienia ciała, a to kaj ci Moskale, co włóczą się dotąd od tylu lat po Wróżnej i w bronowskim lesie. Nocą jeżdżą na koniach albo wyją jak wilki, to znowu szczekają jak psy, w zimie lub też i w lecie mamią nocami ludzi podróżnych.

Kaśka Pstrucha: — Niby zdaje się człowiekowi, że wraca do wsi, a wtem taki strach ogarnie, że zamiast iść do wsi, człowiek się kręci w kółko lub do miasta powraca, lub też padnie gdzie w przykopie i czeka ranka, bo o świtaniu potępieni do swych mogił się chowają i ustaje ich zmamienie.

Elżbieta Kostaśka: — A wie też, Wiel[można] Pani, że jeden chłop z Modlniczki bardzo lubił tutejszego organistę. A jużci, to dawno było, nie za naszej pamiętności, ale tak było. Ten organista był chłopu kumotrem, więc sobie żyli w przyjaźni. Jednego razu poszedł chłop do miasta, późno wracał z targu. Kiedy był pod bronowskim lasem, patrzy, pędzi za nim na koniu kumoter organista, batem wali konia, aż huczy w lesie. — Kumotrze — mówi chłop — kajeście wy byli? Ten niby organista tuż za chłopem raz konia batem w zadek, drugi raz chłopa i wrzeszczy na cały głos: — Czemu targujesz do nocy, czemu targujesz do nocy? Chłop w nogi co tchu, ten niby kumoter w trop za nim, tak że go dognał do kościoła. Organistówka była pod kościołem, wszedł do niej i mówi do organisty[1]: — Nie daruję wam, kumotrze, coście wy mnie robili, pójdziemy do sądów. Organista na to: — A cóż ja wam robił? — Oto tak i tak było, spiliście się okropnie, biliście konia i mnie, wołając: — Czemu targujesz do nocy? No, no, tak było, kumotrze, teraz pójdźcie ze mną do dwora i sprawa będzie.

---

[1] [W rkp. obok tekstu, na marginesie dopisek: „organista Banasiński".]

Dopieroż organista zaklina się chłopu na wszystkie świętości, przysięga na P[ana] Jezusa, świadczy się całą wsią, że tego dnia nigdzie ze wsi, a nawet z domu nie wychodził, bo był chory. Chłop pomiarkował, że to było ducha potępionego zwodzenie, który się za kumotra udawał, a więc na przeproszenie z organistą po nabożeństwie pojęli się pod pazuchę i poszli do karczmy.

— Jakim sposobem, gdy się dziecię rodzi, akuszerka diabła w nie wpędzi?

Elżbieta Kostaśka: — A tego nie wiadomo nikomu. To tylko pewna, że w Moskwie jest dużo czarownic akuszerkami, a do tego jeszcze księży nie mają Moskale jak nasi. U nich są popi, niby to zawsze księża, proszę Wiel[możnej] Pani, ale już nie tacy dobrzy w nauce, jak są nasi. Nie wypędzi pop diabła z dziecięcia, nie ochrzci dobrze, nie zażegna, więc stąd wielu Moskali bywa potępieńcami. Za życia źle czynią ludziom, gdzie pochowani po śmierci, to tam błąkają się ich dusze, oczekując zbawienia swego. Jeżeli długo w jakim miejscu pokutuje dusza potępieńca, w końcu zmiłuje się nad nią P[an] Jezus i zbawi, a wtedy on się uspokoi i nie straszy już więcej.

— A więc dlatego Moskale nam źle czynią, mordują, zabijają, niszczą naszą ziemię, że są potępieńcami?

Elżbieta Kostaśka: — Nie wszyscy, proszę Wiel[możnej] Pani, ale po największej części takiemi są, bo bylejako bywają chrzczeni i diabła stąd często w sobie mają. Przed moskiewskim żołnierzem na kwaterze w chałupie u kogo nic się nie ukryje. Taki ma wzrok, że wszystko pomiarkuje, kaj co schowane, nawet odgadnie wzrokiem, co kto myśli, bo jakże, kiedy ma diabła w sobie, to może wszyćko wiedzieć i zepsuć, jak zechce.

Nieboszczyk Paweł Pardygał, który był sołtysem, wykopał śliwkę w ogrodzie, zrobił większy dół, schował w ten dołek skrzynkę z przyodziewą i pieniędzmi, przysypał ziemią, wsadził śliwkę, tak jak rosła przedtem.

Było to jakoś w zimie. Moskale właśnie przyszli do Krakowa, stali w mieście i po wsiach na kwaterach. Jeden Moskal przyszedł do Pawła Pardygała i mówi mu: — To, coście w ziemię pod śliwką ukryli, weźcie stamtąd, nie jestem taki, żebym koniecznie brał, ale drugi się znajdzie z naszych, co może wziąć, lepiej zawczasu uprzątnijcie, bo my wiemy

i widzimy wszystko. Tak ci Pardygał nie czekał i wyjąwszy skrzynkę, schował ją gdzie indziej.

— Powiem jeszcze Wiel[możnej] Pani taką historyjkę o moskiewskich czarownicach. Jak były wojny z naszemi, Moskale wszystko zabrali, ludzi naszych dosyć natrapili, nauwodzili w niewolą. Trzech naszych Polaków zostało się najdłużej w Moskwie i jeden z nich ożenił się z Moskiewką, a dwaj drudzy tak sobie byli. Ten, co się ożenił, miał z tą Moskiewką siedmioro dzieci. Wszystkie dzieci bardzo szczęśliwie przyszły na świat, bez wielkich boleści dla matki, ale baba, co odbierała dziecko, tamtejsza akuszerka, i sama jego żona nigdy mu nie dały być w izbie podczas rodzenia dziecięcia.

On sobie umyślił, że chociaż siódme dziecko musi widzieć na świat przychodzące. Jak już widział, że go wyprawiają z chałupy, wybrał się niby w drogę, a poszedł na strych i w polepie nad izbą wydłubawszy dziurę, patrzył na izbę uważnie. Urodził się chłopiec, matka i akuszerka zaraz coś z nim zrobiły, czego nie mógł dostrzec, bo jużci, proszę Wiel[możnej] Pani, jakżeby miał widzieć wszystko, kiej diabeł zasłaniał. Dopiero gdy trochę odsłoniło z dziury, patrzy ojciec, a tu akuszerka postawiła dziecko na drążku do wieszania przyodziewy i sam dzieciuszek bez niczyjej pomocy przeszedł przez ten drążek, co go było z pięć łokci na długość, a był zawieszony pod powałą. — A to już siedzę z czarownicami — pomyślał sobie niebogi, jednak nic nie mówi.

Na drugi dzień akuszerka wzięła dziecko do chrztu, on z nią idzie. Przed kościołem była rzeka, na rzece ławka. Stanęła ta kobieta z dziecięciem przed ławką i mówi do ojca kumosia: — Kak ja przejdu z tym makuleńkiem? On na to: — Przejdziecie wy i on przejdzie, kiedy potrafił chodzić po drążku i o swej mocy.

Jak baba usłyszała, położyła dziecko na ławce i drapła w nogi. Dopieroż zaniósł dziecko do kościoła, pop ochrzcił po swojemu. I cóż u takich dzieci być mogło innego? Tylko sami potępieńcy.

Od tego czasu bardzo się przykrzyło naszemu Polakowi w Moskwie. Z dwoma towarzyszami naradził się, żeby wrócić do Polski. Żona jego bardzo przeszkadzała, a wyśledziwszy, o której godzinie wszyscy trzej wychodzić mają, w nocy ucięła mężowi trochę włosów z głowy, włożyła do szpary w izbie. Na szczęście jeden z towarzyszów zobaczył, co robiła. Jak zdrzymła się baba, uciął kłaków z torby myśliwskiej, wyjął włosy, a na ich miejsce kłaki podłożył, bo były jasne i podobne.

O północy wyszli cichaczem i na drugi dzień zrobili dobry kawałek drogi.

Wypadło im nocować w karczmie na gościńcu, więc jak się pokładli, rzeczy swoje porozwieszali na kołkach. W nocy zrobił się hałas, torba myśliwska z pieniędzmi i z rzeczami zeskoczyła ze ściany, tańcowała wokoło po izbie. Obudzili się naraz, właściciel torby chciał ją złapać, bo w niej były pieniądze. Drugi towarzysz powiada tak: — Daj spokój, bracie, niech czarownica podrze pieniądze, niech ich ma, siła chce, ty ocal twoją duszę, uciekaj; milsza szczypta ziemi ojczystej, do której wracamy, nad najobfitsze skarby moskiewskiej żony.

Wtem torba jak huknie w okno, prościusienko wypadła powietrzem, poleciała do Moskiewki. Potem bez przeszkody trzej Polacy z Bożą opieką powrócili do Polski.

— Bardzo dobra historia, cóż mi więcej powiecie, moje kobiety?

Kaśka Pstrusiowa: — A czy Pani wie o strzygoniach?

— Alboż to co jest?

Szkotaczka: — Proszę Pani, strzygóń jest to człowiek, co ma w sobie dwa duchy, jeden duch do dobrego, drugi do złego. Wiedzieć nie można za życia ani poznać, kto jest naprawdę strzygoniem, a kto nie. Ten, kto nim jest, nie wyda się. Tym się tylko czasem przed ludźmi zdradzić może, jeżeli go zobaczą chodzącego przez sen za życia wśród księżycowej nocy. O Pani, taki człowiek, co łazi nocą śpiący, to strzygoń pewny.

Dopiero po śmierci ludzie poznają, bo są pewne do tego znaki. Na przykład umarły strzygoń będzie miał czerwone paznokcie, jeden bok ciepły, bo drugim duchem jeszcze żyje, ciało gnące się, wiotkie, braknie mu włosów pod pazuchą. Gdy to zobaczą krewni, wówczas na cmentarzu przy pogrzebie ciała zmarłego pokazać nie chcą. Ludzie, choć nie wiedzą, domyślają się, o co chodzi.

Kaśka Pstruśka: — Ja też jeszcze powiem tak. Kto tylko bierzmowany, już mając ochrzczonego drugiego ducha, strzygoniem nie będzie. Na to jest postanowione bierzmowanie święte, aby strzygoni nie bywało w świecie. Ależ proszę Wiel[możnej] Pani, albo to wszyscy ludzie bierzmują się? Są tacy, co im diabeł nie da, bo ich na strzygoni przeznaczył. I takimi pozostają.

Szkotaczka: — Jeżeliby kto z rodziny poznał w zmarłym swoim strzygonia, dla jego spokojności po śmierci należy włożyć mu w gębę

krzemień i żeby nie po świecie, ale ziemią chodził, na czole napisać, z imieniem Jezus napisanym oczy związać chusteczką i położyć w trumnie do góry plecami, w zadek uderzyć łopatą, wtedy strzygoń nie wstanie, siebie i drugich nie dręczy.

— Cóż strzygonie robią, jeżeli wstaną po śmierci?

Elżbieta Kostaśka: — Strzygoń z dobrym duchem umiera, grzebią go w ziemi, ale jego duch drugi, zły, jeżeli przestrogi mówione nie były zachowane, umrzeć nie może, to jest, nie chce się rozstać z ciałem i błąka się po świecie, czasami postać własnego ciała przybierając na siebie. Gdy strzygoń chodzi, wpada do kościoła, robi szkody po ołtarzach, obala, łamie świece, zapuszcza ogień, tłucze szyby, drze obrusy, aparata, wybija dziury w chorągwiach. Zawsze to czyni o północy, bo taką jest jego godzina od diabła przeznaczona, po czym znowu spokojnie układa się w grobie. Dlatego też modlą się ludzie w Dzień Zaduszny za duszyczki znikąd ratunku nie mające, aby strzygoni ubywało, a zbawionych mnożyła się większa liczba.

Jeżeli kto mądry jest, a spotka oko w oko strzygonia chodzącego po świecie, należy się strzec, aby człowiekowi w usta nie chuchnął, bo śmierć z tego. Trzeba mieć odwagę dać mu w pysk od lewicy, niby wypada lewą ręką, wówczas ten strzygoń już się błąkać nie będzie więcej.

Proszę Wiel[możnej] Pani, Hadramacha w Toniach spotkał się w nocy niedawno ze strzygoniem na tońskim sudole. Chciał mu w gębę chuchnąć. Hadramacha nie dał sobie, a więc się bili z sobą aż do samej chałupy. Jak przyszli ku chałupie, Hadramacha dał mu kiełbasy surowej, ale on mówi: — Jedz ty ze mną, to ja będę. Więc co jeden ugryzł, to i drugi. Dopiero Hadramacha dał mu w papę od lewicy i gruch do izby, zamknął się. Strzygoń tłukł się jeszcze długo do drzwi. Hadramacha w ten dzień był tak chory, że musiał wypić ze dwa garnce serwatki, żeby z niego wyszło[1].

W jednej karczmie u Żyda umarł parobek, katolik zwyczajnie, ale jak się pokazało po śmierci, był strzygoniem. Żyd kazał umarłego wynieść do stodoły, sam świętował z rodziną w karczmie.

Przyszło dwóch podróżnych, Żyd nie chciał ich przyjąć do izby dla święta. Poszli więc spać do stodoły, ale o umarłym, że tam był, nie

[1] [Opowieść o Hadramasze i strzygoniu zapisana na marginesie i niepowiązana wyraźnie z relacją.]

wiedząc. Księżyc świecił, nie było bardzo ciemno w stodole, jeden z podróżnych, który był handlarzem końskim, miał przy sobie trzos pieniędzy, począł rachować, trzymając trzos na kolanach. Wtem trzasło wieko trumny, oni patrzą, ujrzeli wyraźnie, że są z umarłym. A ten, co więcej, wstaje, chodzi, rękę do trzosa wyciąga. Handlarz rzucił trzos z pieniędzmi na ziemię z przestrachu. [Gdy] opamięta[ł][1] się, przyszło mu na myśl, że to strzygoń być musi. Dał mu lewicą w pysk. Umarły powrócił do trumny, podróżni uciekli do karczmy, gdzie tłukąc w drzwi, okna, Żydów obudzili. Nuże targać brodę Żydowi: — Czemuś nam nie dał spać w izbie? Żyd ścierpiał wszystkie obelgi, ale miał w końcu swoje pocieszenie, bo pomimo wszelkich usiłowań handlarz pieniędzy z trzosem nie widział więcej.

Kaśka Pstrusiowa: — O strzygoniach jeszcze tak mówią, że gdzie który chłop gospodarz był strzygoniem, to po śmierci przychodzi do chałupy nocą, płoty grodzi, sieczkę rżnie, młóci, wszyściusieńko robi, nawet z żoną żyje i może mieć dziecko, tylko już jak kogutek zapieje, w ten moment ucieka.

Mówią, że dziecko takie po strzygoniu blade, nędzne, mizernie się chowa, najczęściej umiera niedługo. A już bywały wypadki podobne; w takim razie kobiety chodziły do spowiedzi, dopiero jak ksiądz zażegnał strzygonia, wykropił dom poświęcaną wodą, to on już więcej nie trapił pozostałej po sobie wdowy.

Szkotaczka: — Czy Wiel[można] Pani kontenta z naszego gadania?

— Oj, bardzo, ale i więcej powiecie mi jutro.

Kaśka Pstru[ska]: — Oj, powiemy dużo, dużo historii, ale dzisiaj niech by nam Pani dała czym popłukać gardła, paździeży ze lnu naleciało, w gardle drapie.

— No to bądźcie zdrowe, macie każda na półkwaterek.

---

[1] [W rkp.: „opamiętawszy się".]

O pastuchu[1]

Elżbieta Kostaśka[2]

Był jeden chłopiec za pastucha, który nie umiał pacierza, nigdy w kościele nie bywał. [Gdy] na paswisku leżał[3], wpatrując się w słońce, przyszło mu do głowy, że musi być wyższa istota nad wszystko, co jest na świecie. Gdy nie słyszał nigdy[4] o Bogu, znać go nie mógł, ale czuł, że nieznanego Boga czcić należy. W miejscu, w którym zwyczajnie pasał bydło, był rowek. Cóż on więc robi? Przeskakując z jednej strony rowka na drugą, mówi ciągle: — To Tobie, Panie, a to mnie. Kilkanaście razy z rana i tyleż razy wieczorem powtarzał to samo, tym sposobem niby, według swego pojęcia rzeczy, oddawał cześć Bogu.

Pewien zamożny pan, który przejeżdżał często przez paswisko, zauważył w końcu dziwną postawę chłopca, z podniesioną głową do góry. Z początku myślał, że chłopiec nie ma z urodzenia zdrowych zmysłów, ale wszedłszy z nim w rozmowę, poznał niewiadomość, w jakiej zostawał. Namówił go, aby z nim wsiadł do powozu i tak mu powiada: — Chcesz, ty chłopcze, znać Pana Boga? — Chcę — odpowiedział chłopiec. — A więc cię zawiozę do kościoła.

Lecz jak przyjechali na rzekę, chłopiec wysiadł i prosił, że pójdzie piechotą. Pan uważał, że idzie wierzchem wody.

Gdy pan przywiózł chłopca do kościoła, właśnie było nabożeństwo. Na nabożeństwie, jak zwykle, różni bywają ludzie; jedni się modlą szczerze, drudzy może grzeszą. Tą razą ubrany porządnie siedział przyczajony diabeł. Dla oka ludzkiego miał pozłacaną książeczkę, srebrem okowaną, ale kto się przyjrzał bliżej bystrzejszym wejrzeniem, mógł dostrzec, że to była koźla skóra. Diabeł uważał, co kto robi w kościele. Takie osoby, które mówiły bajki, oglądały stroje sąsiadów lub uśmieszki robiły, notował natychmiast w swoim cyrografie. Oprócz samego pana ludzie będący w kościele diabła nie widzieli, jakim był rzeczywiście:

---

[1] [W rkp. k. 19r. Por. T. 8 s. 143–144 nr 57, tam tytuł jw.]

[2] [Nazwisko informatorki, wpisane w rkp. powyżej tytułu tej opowieści, może się także odnosić do tekstu następnego.]

[3] [W rkp.: „Na paswisku leżąc"".]

[4] [Wcześniej Konopczanka zanotowała: „nikt mu nie mówił", potem wersję tę skreśliła i poprawiła.]

z rogami na łbie, koźlemi racicami zamiast nóg i pazurami zamiast palców.

Pastuch przez pana przywieziony, pierwszy raz w kościele będący, naturalną przenikliwością poznał diabelską czynność. Patrząc się na niego, pomyślał chłopiec: — Dużoś ich naspisywał, ale mnie nie napiszesz. Diabeł rzucił okiem na pastucha, nie był kontent z jego przybycia. Pan przyglądał się z boku, co z tego będzie.

Cały cyrograf miał już diabeł zapisany notatkami, ażci mu brakło miejsca. Z jednego końca trzymając skórę w pazurach, a z drugiej w zębach, wyciągał ją z umysłu. Wtem pękła skóra koźla, diabeł uderzył łbem o ścianę kościelną, że się zatrzęsła, a chłopiec parsknął ze śmiechu. Gdy się chłopiec rozśmiał, tego właśnie diabłu potrzeba było, dalej czem prędzej pisać imię chłopca na koźlej skórze. Wówczas pan powstał z miejsca, wyrwał diabłu skórę, rzucił na ziemię. Wziąwszy chłopca za rękę, wyprowadził go z kościoła. — Idź — rzecze do niego — paś twoje bydełko, chwal dalej Boga w prostocie serca, lepszą jest Bogu twoja cześć oddawana niewinną duszą, aniżeli abyś, uczęszczając do przybytku Bożego, miał być zapisany w cyrografie złego ducha.

Na powrót, jak jechali z kościoła, chłopiec nie szedł przez wodę piechotą, ale już po pas ugrzązł w wodzie, bo diabeł tak zrobił.

Odtąd chłopiec pasł bydełko na paswisku, chwaląc Boga czystą duszą, za co po śmierci otrzymał wieczne zbawienie.

O czarnoksiężnicy i czarnoksiężniku[1]

Byli jedni rodzice, którzy mieli trzech synów. Niby ze szlachty się nosili, toteż i robić nie umieli. Umarła matka tych synów, bieda im była. Mówią tak do siebie: — Nie pójdziemy robić jak chłopi, bo nie umiemy, gdyby się trafiła kondycyja lepsza, niby za pisarza, lakaja lub jakiego dworskiego, to dobrze.

Jedna pani chodziła pewnego dnia po targu, pytając się o chłopca do służby. Najstarszy z trzech chłopców usłyszał o tym, przyszedł do pani, prosząc, że jest gotów każdego czasu służyć u niej. Pani daje mu takie pytanie: — Czy umiesz pisać, czytać? — Umiem, proszę Wiel[możnej]

[1] [W rkp. k. 19r.-19v.]

P[ani] — odpowiedział chłopiec.- A więc nie masz miejsca u mnie dla takiego człowieka.

Przyszedłszy do domu, powiada ojcu i braciom o tej pani. Jego brat drugi rzecze: — Tobie się nie udało, bracie, może mnie się uda. Idzie do pani, rekomenduje się, ona znowu zapytuje: — Umiesz pisać, czytać? — Umiem — odpowiedział. — Bywaj zdrów, nie mam miejsca dla ciebie. Odszedł drugi, opowiada także w domu, że miejsca nie dostał. Trzeci syn myśli sobie: — Ej, głupi są obadwa, że się przyznali, pójdę, powiem, że nie umiem ani czytać, ani pisać, i przyjmie mnie.

Jak powiedział, tak się stało. Przyjęła go pani do służby na rok, sześć niedziel, dając mu za obowiązek, [że] jak ona z mężem wyjedzie na ten czas z domu, będzie siedział, psu i kotu jeść dawał, pilnując mieszkania.

Gdy pani z domu wyjechała, zabrała ze soba męża i pokojówkę, z którą na poczekaniu chłopiec zrobił znajomość. Siedząc sam w mieszkaniu tych państwa, chłopiec miał dosyć jedzenia, nie brakło niczego, lecz z nudów, bezczynności, zabrał się do czytania pańskich papierów. Poznał, że pani była czarnoksiężnicą, nauczył się więc sposobów, jakich używała, przepisał wszystkie papiery i miał przy sobie.

W rok, sześć niedziel przyjechali państwo z pokojówką. Pani mówi do chłopca: — Już nie chcemy trzymać dłużej służącego, na ten czas byłeś zgodzony, bądź zdrów. Zapłaciwszy, oddaliła go.

Wrócił chłopiec do domu, nie mówiąc nikomu o tym, czego się nauczył. Jednak było mu markotno klepać biedę w domu z ojcem i braćmi. Jednego razu mówi tak do ojca: — Tatusiu, nauczyłem się w służbie, że jak zechcę, będę wieprzkiem. Otóż zrobię się wieprzkiem, zaprowadźcie mnie na targ, sprzedajcie, nie mniej, nie więcej, tylko za sto talarów w srebrze. Pamiętajcie, oddając mnie rzeźnikowi, abyście mi zdjęli powrozek z nogi i ten powrozek przy sobie zostawcie, bo inaczej, jak mnie zabiją, tobym zginął.

Jak się przemienił w wieprzka, zaprowadził go ojciec, sprzedał na targu za sto talarów i zabrał powrozek. Na drugi dzień idzie rzeźnik z nożem do chlewa, a tu wieprza nie ma, tylko gołąbek frunął w powietrzu. — Ano, strata, zwyczajnie przekleństwo, ludzie!

Chłopiec tymczasem z ojcem, braćmi przejedli sto talarów. Gdy im była bieda, mówi on tak do ojca: — Tatusiu, zrobię się koniem, sprzedajcie mnie za sto talarów, ale zostawiając kupującemu, zdejmijcie uzdzieniczkę z mego karku, miejcie przy sobie, bo inaczej bym

zginął. Zaprowadził ojciec konia na targ. Mąż czarnoksiężnicy, tej pani, o której była mowa, kupił tego konia za sto talarów i jedzie do żony. Ojciec odszedł z uzdzieniczką. — Żono — rzecze pan — patrz, jakiego kupiłem pięknego konika. — Niedobry — mówi pani — nie podoba mi się, ma wielkie chimery, jeszcze byś spadł z niego, nie pozwolę ci jeździć na nim, każę go udusić. — Ale szkoda tylu pieniędzy! — Większa szkoda twojego życia, mężulku — odpowiada pani.

Jak chciała, tak zrobiła. Przyszedł sprawiacz, już ma dusić konia. Wówczas konik spojrzał na pokojówk[ę], poznali po sobie, że się znają. Mówi konik do pokojówki: — Jak mnie uduszą, zbierz [z] ziemi najpierwszą krew i rzuć przed okno pani. Konika uduszono, pokojówka rzuciła posokę przed okno pani, z niej na drugi dzień wyrosła jabłonka. Pan zobaczył jabłonk[ę], pokazuje żonie. Pani w gniewie na to powiada: — Mężulku, każ natychmiast uciąć drzewo, aby mi w tym miejscu nie rosło, gdzie ja nie chcę. Jabłonka przemawia do pokojówki, prosząc ją, ażeby na staw wyrzuciła trzaski z uciętego drzewa.

Jabłoń ucięto, pokojówka wyrzuciła trzaski na wodę, wnet z nich powstał bieluchny łabędź. Piórka mu błyszczą do słońca, pływa od końca do końca stawu. Pani posyła więc po męża, aby złapał łabędzia. Łabędź samym brzegiem płynie, co się zbliży, to się oddali. Pan, ścigając go, potknął się, wpadł do wody, utonął w niej. Wtedy pani zrobiła się jastrzębiem. Łabędź wyskakuje z wody, wpada do pokoju na kolana pokojówki i mówi do niej: — Stanę się sygnetem na twym palcu, jakby pani żądała zdjąć sygnet z twego palca, rzuć nim o ziemię. Pani, zobaczywszy sygnet na palcu pokojówki, silnie się napierać poczęła. Pokojówka rzuca na ziemię sygnet, który się rozleciał na kawałeczki, ale z tych kawałeczków nie było nic więcej prócz jaglanej kaszy. Pani wówczas zamieniła się sama w kurczę i chce dziobać jaglaną kaszę, ale z kaszy jaglanej powstaje lis[1], ściga kurczę i zjada.

Dopieroż koniec historyi — mocniejszy zwycięża słabszego.

---

[1] [Pierwotnie w rkp. było: „jastrząb", potem autorka poprawiła na: „lis".]

Rozmowa z babami przy wyrywaniu konopii[1]

— Idę do was, powiedzcie mnie, na co koło figury ś[wię]tej, jakiej bądź, zawieszone bywają nieraz strzępki, stare gałgany?

Kaśka Pstruśka: — Gdy dziecko ma wielką chorobę po raz pierwszy, a kto bądź zobaczy, powinien zedrzeć z niego koszulę i na figurze zawiesić. Wisi to, dokąd samo nie spadnie, bo tego nikt nie ruszy; każdy się boi, żeby nie ściągnął na siebie wielkiej choroby.

— Na cóż znowu cisną się ludzie i z wisielaka zdzierają odzienie?

Floryjanka stara[2]: — Z wisielaka biorą ludzie, szynkarze paznokcie, palce mu obrzynają, włosy ustrzygają, koszulę, strzępy wszelkie z niego zdzierają, bo to robią dla szczęścia. Ponieważ do powieszonego wisielaka ludzie się z ciekawości tłumnie schodzą, mówią, że w takiej karczmie, gdzie szynkarz zakopał przed progiem jaką rzecz z wisielca zdartą, będzie wielki ścisk ludzi i odbyt duży. Znowu sznury, na których kat wieszał wisielca, zabierają furmani, żeby się konie darzyły.

Powiem Wiel[możnej] Pani taki sekret o koniach, bo nieboszczyk mój sługiwał po świecie, więc wiedział, jaki robią uwziątek furmani, jeden drugiemu na złość.

Konie, żeby najgłodniejsze były, żaden się owsa nie tchnie. Na to się robi przetak z wilczej skóry, przez niego owies przesiać, koń go jeść nie będzie. Także koniom, żeby łojem wysmarować, jeść nie będą. W karczmach także dla szczęścia, żeby się zjeżdżali furmani, szynkarze przybijają w progu podkowę końską.

— Proszę was, co to jest zmora?

Kaśka Pstruśka: — Zmora to jest baba zwyczajnie, dokucznica, może być i dziewka. Zmora wygląda chuda, wysoka, oczy ma małe, podpuchnięte, wargi grube, sine i spodnia obwiśnięta.

Na przykład, proszę Wiel[możnej] Pani, jeżeli jest u rodziców z jednej matki i jednego ojca urodzone siedem dziewcząt, a przy tym nie ma chłopca, to koniecznie pierwsza lub ostatnia z córek tych musi być zmorą. Zmora przychodzi do kogokolwiek w nocy i przyciska się do

---

[1] [W rkp. k. 20r. Tekst z licznymi poprawkami, dopiskami, skreśleniami oraz wstawkami na marginesie. Przesąd o sposobie na wielką chorobę por. T. 7 s. 157 nr 48a; opowiadania o zmorze por. tamże s. 68–71 nr 142, 143, 145, 146–150, s. 74 nr 153.]

[2] [Postać nieznana, może wdowa po furmanie.]

niego, dręczy go, gniecie, krew pije, że ten musi stękać, mruczeć, a nie może się obudzić. Zmora może być nie tylko kobietą, ale czemkolwiek, myszą, robakiem, muchą, słomą, zgoła wszystkim, co we śnie niepokoi człowieka.

Antek Kurek[1]: — Są, proszę Wiel[możnej] Pani, jedne zmory do ludzi, a drugie do drzewa. Te co do ludzi przyciskają się, to piją sok z człowieka, te co do drzewa, to sok piją z drzewa.

I tak miał chłop babę, żył z nią parę lat, ale nie wiedział, że była zmorą. Gdy się spać pokładli, ona wstawała, zmora, wychodziła kawałek w pole do rosnącej osiki i tę przyciskała sobą, piła z niej soki. Przyszedłszy, na powrót kładła się w łóżku. Mąż pytał się jej nieraz: — Skąd ty przychodzisz taka zimna? Ona nic nie odpowiadała. Razu jednego wypatrzył ją, jak przyciskała sobą osikę, później więcej to samo dostrzegając, skrzyczał ją i powiedział: — Nie rób mi tak, bo zetnę osikę. — Jak ją utniesz, to ja umrę. W końcu chłop ze złości ściął osikę, a baba zaraz umarła.

Kaśka Pstruśka: — Proszę Pani, strachy jakie bądź i zmora to tylko jedną dziurą wchodzą do izby i tą samą wyjść muszą. Jakby tę dziurę zatkał dobrze, którędy zmora weszła, wyjść już nie może i pokaże się, kto ona jest. Jeżeli dziewka, z którą się miał żenić jaki kawaler, jest zmorą, a on ją odstąpił i z inną się ożenił, ona jego samego i żonę będzie dręczyć we śnie, przychodzić pod różnemi kształtami, czasem jako naga kobieta.

Był taki przypadek. Jeden chłop zalecał się do dziewki, później się nie ożenił. Ona była z natury zmora. Otóż przychodziła do niego dokucznica, dusiła go nocą. Myśli sobie, muszę się przekonać, jaka mnie zmora dręczy. Wynalazł we drzwiach dziurę, którędy wchodzić mogła. Jak się układł, nagotował sobie zatyczkę do tej dziurki i wiedział po ciemku, gdzie jest, aby ją zatkać prędko. Gdy zmiarkował, że zmora weszła do izby, bo zaraz zaszumiało, kieby jaki wiatr zawiał, już się nie kładł, tylko dziurę zatkał. Dopiero świeci czem prędzej i znalazł dokucznicę przyczajoną[2]. Była to ta sama dziewka, nagusieńka, jak ją Bóg stworzył; już gdyby był usnął, piłaby krew z niego. Bardzo się

[1] [Według informacji Antoniny Konopczanki, podanej o Antonim Kurku (1842–1885) jako narratorze w innym rękopisie (teka 1, sygn. 1118, k. 27), był on ogrodnikiem w Modlnicy, zob. suplement, T. 73/II s. 479 (przyp. 1 do tekstu „O dwóch góralach").]

[2] [Tu w rkp. skreślony okolicznik: „pod krową".]

niby prosiła, puścił ją. Przyszedł później do tej samej dziewki w dzień, ona nie wiedziała o niczem, bo jużci, zmora nie wie w dzień, co robi w nocy. Wziął ją do księdza, dał na zapowiedzi i ożenił się z nią. Myśli sobie: — Tak dobrze, kiedyś ty zmora, zobaczemy, co się stanie. Ale dziurę we drzwiach zawsze zakładał na noc w izbie. Była już od kilku miesięcy w ciąży. — Kiedyś w ciąży, nie będziesz już mogła wyjść tą samą dziurą, jakeś wchodziła. Dla przekonania się, czy ona potrafi, jednego dnia odetkał dziurę we drzwiach. Wtem wiatr zawiał, baba jak frunie przez dziurę z całym pakunkiem. Już jej nigdy nie widział, bo w świat drapła na piękne dokuczać komu innemu.

Szkotaczka: — Przeciwko zmorze są różne sposoby. Położyć trzeba siekierę lub nóż z ostrzem do góry przy głowach w łóżku. Także jest dobrze spać na worku albo też, z przeproszeniem Wiel[możnej] Pani, trzeba jeść cokolwiek bądź, idąc na przechód, wtedy zmora obrzydzi taką osobę, więcej przychodzić nie będzie.

Chłop jeden się miał żenić z jedną dziewką, ale się nie ożenił, tylko z inną; ona poszła za mąż. Potem mu była kumoską. Ta kumoska zmora zawsze przychodziła w nocy do tego chłopa, jemu, jego żonie dokuczała w nocy. Doradzili ludzie, żeby za pasek ś[więte]go Franciszka złapać zmorę. On przyszedł w nocy, złapał tym paskiem i trzymał. Zmora, widząc, że źle z nią, po północy przemieniła się w kobyłę. On z paska zrobił uździenicę i jeździł do lasu na kobyle. Jak się uździeniczka zepsuła w jakiś czas, kobyła uciekła. Niedługo potem chłop poszedł do kumoski, tej samej zmory, ale nie wiedział, że to ona była; zastał ją chorą w łóżku. Pyta się: — Cóż wam, kumosiu? Ona na to: — Przez was jestem chora i umrę, boście na mnie jeździli do lasa. Chłop się złapał za głowę ze strachu, a baba potem umarła.

— Czy Wielmożna Pani kontenta z nas, dużośmy napletły?

— Bardzo. Bądźcie zdrowe.

Historyja o zmorze[1]

Służył parobek u gospodyni wdowy. Zawsze mu jeść dawała posokę gotowaną. Lecz mu się to sprzykrzyło i poszedł do chrzestnej matki

[1] [W rkp. k. 20v. Por. T. 7 s. 71-72 nr 151.]

starej (która była czarownicą), skąd jego gospodyni dobiera posoki. Ona mu dopiero powiedziała, że: — Posoka to krew ludzka i twoja, którą wysysa w nocy. Wchodzi do komina, podstawia miskę, dopiero żyga krew, którą ci potem gotuje. Chcesz się o tem przekonać, wyjdź na górę i połóż się [u] skraja od wchodu. Jak przyjdzie, gni[e]ść cię będzie; nie dotykaj jej się rękami, tylko zruć na dół. Tak parobek usłuchał chrzestnej matki i zrobił, jak mu mówiła.

W nocy zmora przyszła, on ją zrucił, że spadła na dół do sieni. Czem prędzej zaświecił, zobaczył, że to była jego gospodyni bardzo potłuczona, mało już żywa. Ona dopiero mówi do niego: — Kiedyś mnie zdradził, za to musisz trzy nocy przychodzić do kościoła i tam musisz nocować. Jeżeli tego nie zrobi[sz][1], łeb ci urwę w domu. On zrobił tak ze strachu, pierwej spytawszy się chrzestnej matki, co ma robić w kościele, żeby go tam nie pojęła. Chrzestna matka kazała mu w pierwszą noc [stanąć] na ambonie, bo tam staje ksiądz, piastun Boski, zmora nie dojdzie. Będąc na ambonie, żeby miał w ręku gromnicę. Na drugą noc kazała mu stanąć na ołtarzu za świcami i świcę mieć w ręku, bo zmora nie dojdzie do miejsca świętości. Na trzecią noc kazała mu wejść na banię, na której męka Pańska zawieszona na środku kościoła, gdyż tam zmora nie dojrzy, tylko żeby drabinę odstawił.

Więc on poszedł do kościoła, wszedł najprzód na ambonę i siedział przyczajony. Przyszła zmora, ale wejść nie mogła po schodach na ambonę. Poznosiła katafalk, trumny, ławki i po tym chciała wyłazić, ale co wyszła trochę, to on ją zrucił, że spadła. Zrobił się północek, musiała odejść.

Na drugą noc wszedł na ołtarz, zmora nie widziała na ołtarzu. Przyprowadziła dużo zmor innych i jedna młoda zmora zobaczyła, pokazała, że tam jest. Zmory wszystkie przystawiały do ołtarza deski od ławek, ale on spędzał, zrucał wszystkie gromnicą, że nic zrobić nie mogły. Godzina wybiła, odejść musiały.

Na trzecią noc wszedł na banię wiszącą z męką Pańską na środku kościoła, zmora weszła, nie widziała. Przyszły drugie zmory, nie widziały. Dopiero posłały bogienkę po dziecko nowonarodzone, niechrzczone. Jak przyniosła dziecko do kościoła i dziecko wskazało rączką na banię, poszły co tchu po miech od kowala i po węgle, zrobiły ogień,

[1] [W rkp.: „Jeżeli tego nie zrobił".]

dęły do góry, żeby on spadł od gorąca, ale on się trzymał, jak mógł, ledwie docierpiał do rana.

Rano przyszedł ksiądz z organistą, zobaczyli, co się dzieje w kościele, bo wszystko było poprzewracane do góry nogami. Dopiero on zszedł z ich pomocą, opowiedział wszystko, ale już był bardzo osłabiony od gorąca i wkrótce umarł.

[Organista i diabeł][1]

Jeden organista miał wymalowanego diabła na drzwiach, zawsze mu mówił co rano: — Dzień dobry, panie diable — albo też: — Jak się masz, panie diable? Był znowu ksiądz bardzo bogaty a łakomy. Jak już miał umrzeć, tak zjadł dukaty z mizeryją, żeby ich nikomu nie zostawić. Diabeł przyszedł do organisty w nocy i za to, że go zawsze szanował, powiedział mu, żeby zatrząsł księdzem w nocy. Organista zatrząsł raz, drugi i wyleciały z księdza dukaty, które organista zabrał.

[Chciwość organisty][2]

Była jedna baba nabożna niezmiernie, do tego bogata bardzo i stara. Bała się śmierci. Organista namówił ją, żeby ofiarowała wszystkie pieniądze, jakie miała, na kościół i złożyła na ołtarzu. Potem dopiero ona sama, gdy klęknie przed tym ołtarzem i modląc się bardzo całą noc, stanie się tak dalece miłą Bogu, że ją anieli wezną do nieba i nie będzie umierać jak zwyczajni ludzie.

Baba uwierzyła, przyniosła wszystkie bogactwa, złożyła na ołtarzu. Klęczała jedną noc, anieli nie przyszli. Organista myślał sobie tak: — Jedną, drugą noc przychodzić będzie, czekając na cud, potem się babie uprzykrzy, a ja pieniądze zabiorę.

---

[1] [W rkp. k. 20v.; tam tekst bez tytułu. Niepełny czystopis tej opowieści pt. „Organista i diabeł" także w rkp. Konopczanki *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 6). Por. T. 8 s. 153 (przypis).]

[2] [W rkp. k. 20v. Por. T. 8 s. 222-224 nr 92 pt. „Chciwość organisty". W rkp. tekst bez tytułu; posłużono się przyjętym przez Kolberga w druku.]

Otóż na drugą noc baba znowu klęczy przed ołtarzem, patrzy na złożone pieniądze, modli się. Nie wiedziała jednak o tym i organista nie wiedział, że się zakradł złodziej do kościoła i robił porządki w zakrystyi. W nocy przyszedł drugi złodziej do tamtego, bo byli umówieni, oknem wrzucił kosz ze sznurem i pytał się: — Czy już?

Baba, ujrzawszy kosz zawieszony, wlazła do niego, mówi mu: — Już. Złodziej ze świata ciągnie kosz z kościoła, myśląc, że tamten się schował, zamiast czego stare babsko wyciągnął. Przeląkł się, drapnął w nogi. Zrobił się hałas, bo baba wrzeszczała, drugiego złodzieja złapano. Tak więc był cud, tylko odwrotnie, nie anieli, ale diabli babę windowali do góry.

Strzelec i baba[1]

Był jeden młody strzelec, nieszczęśliwy bardzo. Nigdy nie mógł zabić zwierzyny, a dużo się nachodził po nią. Jednego razu powiada sobie: — Byłbym kontent, gdyby mi sam diabeł szczęścia użyczył, żebym mógł co zabić. Jak to powiedział w lesie, wyszedł diabeł naprawdę i mówi: — Dobrze, dostaniesz szczęście ode mnie: cokolwiek zobaczysz, zabijesz na polowaniu. Nazabijasz tyle zwierzyny jak nikt więcej; będziesz bardzo szczęśliwy. Kładę ci tylko za warunek, że za rok, sześć niedziel musisz do mnie należeć, chyba, nie należałbyś do mnie, gdybyś zabił takiego zwierza, jakiego my, diabli, nigdyśmy nie widzieli.

Strzelec później był bardzo szczęśliwy. Tyle zwierzyny nazabijał, że się i zbogacił, sprzedając ją. Jednak, jak nadchodził termin rok jeden, sześć niedziel, wielce się obawiał należeć do diabła. Myśli sobie tak: — Dotąd wszystko dobrze było, ale co dalej, nie wiadomo, jakby to zrobić, żeby wyjść z diabelskiej opieki i nie oddać mu się jako biesu?

Chodził sobie po lesie, wtym wyskoczyła żaba, ropucha brzydka. Mówi do strzelca: — Wiem, czem się kłopocisz, ja cię wybawię, ożeń się ze mną. Strzelec myśli sobie: — Co to żabsko plecie? Ze śmiechem powiedział: — Dobrze, ożenię się. Wtym z ropuchy wyszła strasznie

[1] [W rkp. k. 21r. Początkowy fragment tej opowieści także w czystopisie Konopczanki *Powieści opowiadane przez lud...*, (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 1); tam tytuł jw. Por. T. 8 s. 157-158 nr 64 pt. „O strzelcu".]

brzydka stara baba, jak sam czort niemiła. — Mam cię za słowo — rzecze — a teraz czekaj, bo cię chcę wybawić.

Kazała mu przynieść beczkę miodu i beczkę pierza. Weszła najprzód do miodu, potem do pierza. Ponieważ właśnie upłynął termin umowy z diabłem, to jest rok, sześć niedziel, przyszli diabli do strzelca, zobaczyli na czworakach jakieś zwierzę do niczego niepodobne. — Oto zwierzyna, jakiej nie znacie, dajcie mi spokój — mówi do nich strzelec. Diabli oglądali babę, nie mogąc zmiarkować, co to jest. Ich najstarszy, z którym była umowa zrobiona, wziął babę za nogę, wykręcał w powietrzu, oglądał, nareszcie z gniewem rzuciwszy o ziemię, zawołał na swoją służbę i odeszli z kwitkiem, bo takiej zwierzyny, jak im strzelec pokazał, nie znali.

Dopieroż miał być szlub strzelca z babą, która się wymyła, ale potem jeszcze brzydziej wyglądała. Strzelec desperuje: — Cóż ja młody pocznę z tak szkaradną babą? Może bym już wolał być u diabła, jak się z nią ożenić? Do tego jeszcze ona powiada: — Mój kochany, jak raz szlub ze mną weźmiesz, nie możesz mię odstąpić. Takci wzięli szlub, bo cóż miał robić ów strzelec, kiedy ona nie odstępowała ani na chwilę?

Na drugi dzień, gdy się obudził, zdumiał się niemało, bo zamiast baby szkaradnej znalazł przy sobie piękną pannę. Ona mu powiada: — Ożeniłeś się ze starą, teraz masz młodą żonę. Przez lat czterdzieści byłam w zaklęciu od starej czarownicy za to, żem się ze starych osób wyśmiewała, i tak dotąd miałam pozostać, dopóki się kto ze mną młody i piękny nie ożeni. Gdyś się ożenił ze mną, wybawiłeś mnie tak samo jak ja ciebie. Żyli później długo w szczęściu z sobą.

Dalsza rozmowa przy rwaniu konopii[1]

— Jak się macie kobiecinу, na prędce powiedzcie mi[2] co nowego.

Kaśka Pstruśka: — Cóż Wiel[możnej] Pani dzisiaj powiemy? Wiecie, wy kumoski, mówmy o srali.

— A toz co nowego? Nieraz słyszałam, stojąc przy zniwie, jak jeden drugiemu mówił: — Ej, ty srala! Nie wiem, co to znaczy?

Kaśka Pstruśka: — Proszę Pani, to tak się mówi zwyczajnie, jak kto komu psotę zrobi.

— A to dobrze, ale cóż trzeba właściwie rozumieć przez tego sralę?

Antek Kurek: — Srala to jest duch wietrznik. Za przykazaniem Boskim, jak mu P[an] Jezus kazał, pokutuje na ziemi. Wygląda niby[3] jak człowiek, niziutki, kusiutki, w czerwonym fraku, w kapeluszu na trzy rogi. Gdzie się obróci, psotę uczyni, w robocie mitręży, przeskody stawia ludziom rozmaite, na przykład w zniwa, mierzwi garści, porywa w powietrze wszystko, co napotka, kręci w kółeczko do góry, ciągnie, tańcuje, kopy siana przewraca i wóz obali, gdy zechce, psia wiara, drzewo nawet wyrwie z korzeniami, a jak bardzo zły albo ich wielu razem, to i dach zedrą, [...][4] obalą.

Kaśka Pstruśka: — Kiedy srala się rozhula, babom podgina spódnik, ciągnie do góry, aby z nim w kółko tańcowały[5] i zartu z tem nie ma, proszę Wiel[możnej] Pani, bo to zły duch, nie co innego.

Elżbieta Kostaśka: — Powiem Wiel[możnej] Pani taką rzecz o srali. Jedna baba miał[a] pasierbicę i córkę. Córce swojej dogadzała, wszystko

---

[1] [W rkp. k. 21r.–21v. Nad tytułem zaniechany i skreślony początkowy fragment innej opowieści: „Jeden chłop jeździł do lasu. Wziął z sobą bochen chleba i jadł. Był w lesie diabeł głodny, o którym chłop nie wiedział". Jest to prawdopodobnie początek anegdoty „Diabeł na zarobku", której pełny tekst zapisała autorka dalej (zob. s. 81–84). Charakterystyka srali por. T. 7 s. 42–43 nr 84, 85a; opowieści Elżbiety Kostasiowej o srali por. T. 8 s. 155–156 nr 63 pt. „O taneczniku" oraz T. 7 s. 44 nr 85d; „historyja" Antoniego Kurka por. tamże s. 43 nr 85b; informacja Szkotaczki o srali pilnującym przepalanych pieniędzy por. tamże s. 62 (przypisy). Por. też „Dwie siostry i diabeł" w suplemencie, T. 73/II s. 54–55.]

[2] [Od słów: „na prędce" tekst w rkp. skreślony.]

[3] [Wyraz dopisany w rkp. obok tekstu, na marginesie.]

[4] [Jeden lub dwa wyrazy nieczytelne.]

[5] [Tu w rkp. skreślona wersja pierwotna: „żeby nie było Boskiej opieki, toby mógł udusić".]

dawała, pasierbicy kazała robić. Gdy już duża była dziewka pasierbica, pokazało się, że jest piękniejsza od córki babskiej. Baba się bała, aby pasierbica[1] nie odmawiała swoją pięknością kawalerów od córki. Przeto raz, pojąwszy je obydwie do lasu na grzyby, tak uczyniła, żeby tamta zginąć mogła w lesie, a ze swoją dziewuchą czem prędzej uciekła.

Chodziła biedna, zbłąkana pasierbica po lesie, aż się ciemno zrobiło. Patrzy, światełko, idzie ku niemu, muzyka w jakimś pustym budynku ślicznie przygrywa. Drzwi były otwarte, zagląda ona, a tam tylko sam jeden w ręce klaszcze i tańcuje w kółeczko jakiś jegomość niziutki, maluśki, [w] kapeluszu na trzy rogi, w czerwonym fraku i błękitnych spodniach.

On zobaczył dziewczynę, mówi jej: — Pójdź ze mną do tańca. Dziewczyna powiada: — Tańczyłabym z panem, ale nie mam koszuli, pani matka mnie nijako z doma wyzgali. Poszedł po koszulę, przyniósł śliczną, haftowaną, daje jej. Ona mówi: — Nie mam spódnicy. Poszedł, przyniósł spódnicę bardzo ładną. Chce ją brać co duchu. Ona mówi: — Panie, a kajze fartuch? — Ale chodź, głupia — on powiada. — Bez fartucha nie pójdę. Więc on idzie, przynosi fartuch tiulowy. — Pójdź teraz. Ona na to: — Panie, bez gorsetu mi brzydko. Dosyć, proszę Wiel[możnej] Pani, że musiał ją ubrać od stóp do głów, nawet w korale. Ale że każdej rzeczy osobno żądała, on był bardzo zły. Ona wiedziała, co robi. Gdy szukał każdej rzeczy dla niej, dużo czasu schodziło, że jak zupełnie była ubraną, w tej chwili właśnie kogucik zapiał i ów hojny jegomość dalej w nogi. Jego godzina wybiła, nie mógł dłużej pozostać.

Pasierbica dopiero w całym ubraniu nad rankiem wróciła do macochy. — Matusiu — zawoła druga dziewka — widzicie wy, jak to nasza Baśka wystrojona? Spojrzały obie, dalej się pytać, jak co było, skąd tyle szat wzięła. Dowiedziawszy się prawdy, druga dziewka mówi: — Matusiu, kaj ona była, ja tam pójdę, ona niech z wami zostanie. I poszła córka baby za śladem siostry. Trafiła w to miejsce, akurat muzyka grała, nikogo nie było, a on znowu sam hulał. — Pójdź ze mną tańczyć — powiada srala do tamtej dziewuchy. — Pójdę — odrzeknie — z panem, tylko chcę być tak ubrana jak moja siostra. On poszedł, przyniósł całe

[1] [Wyraz w rkp. skreślony.]

ubranie, ale że tego rozumu już nie miała, co jej siostra, wszystko naraz włożyła. Porwał ją srala w taniec, do dziś dnia hulają, nie wiedzieć gdzie. Chyba dotąd tańczyć będą, dopokąd on pokutować nie przestanie.

— Piękna historyja, ale rozumiecie wy same sens tej opowieści?

Kaśka Pstruśka: — Ej, proszę Wiel[możnej Pani], tak gada się zwyczajnie, któżby tam wiedział, co się gada?

— Otóż widzicie, sens doskonały, ubrany w bajeczną powiastkę: niedobra macocha ukarana, a chciwość, nierozsądek drugiej siostry stały się przyczyną jej zguby — rzecz jasna.

Elżbieta Kosta[śka]: — A jużci tak, prawda jest, Pani wszyckusio odgadnie. Powiem jeszcze o srali taką powiastkę.

Szedł chłop garncarz z garkami na plecach. Ciężko mu było, nie miał na czem na swojej drodze zelżyć sobie do zdjęcia ciężaru[1].

Wtym patrzy, wyrosł pniaczek na drodze o kilka kroków przed nim dalej. Biegnie ucieszony złożyć nosidło z garkami. Ledwie się obrócił do pniaczka, plecy opiera, już pniaczka nie było. Garncarz nieborak fiknął do góry nogami na drodze, garki się mu[2] rozbiły. Dopiero niziutki, kusiutki, w kapeluszu na trzy rogi, w czerwonym fraku, wyskoczył i ha, ha, ha, z biednego gancarza, bo ci to był zły duch, psotnik, co zrobiwszy jaką szkodę, wyśmieje biednego człowieka.

Antek Kurek: — Jeszcze jest taka historyja. Jeden chłop wracał do chałupy przez pola. Patrzy, na polach błąka się śliczne cielątko, bieluśkie, nakrapiane. Myśli sobie chłop: — Cielę złapię, zaniosę do domu, kto wie, czyje jest, będzie się[3] przy drugich [chować]. Złapał cielę, wziął za nogi, przewiesił na plecy i idzie.

Jak zaczął iść, zbłądził, a tu owe cielę coraz cięższe się mu wydaje na plecach. Chodził bardzo długo w nocy, dopiero koło północka stanął przed chałupą. Zdejmuje cielę co tchu ze siebie, wtym kogucik zapiał, z cielęcia zrobiło się psisko i tak drapło, że go ani ujrzeć nie można było.

Szkotaczka: — Proszę Wiel[możnej] Pani, adyć jest takie miejsce na Podskalanach, ku Wielkiej Wsi, co się zowie Zapały. Tam się

---

[1] [Najpierw Konopczanka zapisała: „nie miał na czem oprzeć ciężaru", potem słowa te skreśliła i wprowadziła poprawkę.]

[2] [Tu w rkp. skreślony wyraz: „wszystkie".]

[3] [W tym miejscu w rkp. skreślony zapis: „w chałupie".]

pieniądze przepalają, a srala siedzi i pilnuje. Jacek Rogala, owczarz z Tomaszowic[1], powiedział mi, że jak owce pasie, to go tam zawdy widuje.

Elżbieta: — Adyć także mój tatuś[2], co byli za pańskiego wolarza tutaj w Modlnicy, w Grabowcu widywali go, jak sobie od krzaczka do krzaczka podskakiwał.

— Bądźcie zdrowe, kobiecinY, dosyć na dzisiaj, wypijcie za moje zdrowie po półkwaterce[3].

Historyja o Rozynie[4]

Była jedna baba, miała piękną dziewuchę Rozynę. Zawsze jej mówiła: — Nie pójdziesz za chłopa, tylko za pana. Choć się zalecał jaki parobek, kmieci syn nawet, Rozyna nie chciała żadnego. Nie umiejąc żadnej[5] roboty, próżnując, chodziła dziewucha po łąkach, śpiewała, kwiatki zbierała.

Jednego razu jedzie kareta, z niej wygląda jakiś pan i czerwoną, jedwabną chustką wiowa, wołają[c]: — Rozyno, Rozyno! Zatrzymała się kareta, zarucił jej chustkę na szyję, mówiąc oknem: — Rozyno, pojedziesz ze mną, bo jestem panem, będziesz bardzo bogata. — Kiej matusia nie wiedzą. — Ej, cóż tam, wsiadaj — rzecze pan — potem poszlemy

---

[1] [Jacek Rogala, syn Grzegorza i Reginy z domu Dukat, urodzony około 1814 r. w sąsiedniej parafii Bolechowice, zapewne we wsi Brzezie. Ożenił się w Modlnicy w r. 1837 z Katarzyną Szumiec. Pracował niemal przez całe życie w Tomaszowicach. Zmarł 26 II 1890 r.]

[2] [Tu w rkp. dopisek wyżej nad tekstem, innym atramentem, zapewne później: „Kazimierz Skoczek". Ojca Elżbiety wspomina też w swojej relacji jej matka, Jadwiga Skoczkowa (zob. wyżej, s. 49).]

[3] [Na marginesie k. 21v. notatki ewidencyjne Konopczanki:] „Kwiat paproci", „O czterch głup[ich] babach", „Madej", 'Królewicz [i] trzy wrony", „O żołnierzu i królewiczu", „O pastuchu', „Pan J[ezus] i ś[wię]ty P[iotr]", „Miedziany [dziadek]", „O siedmiu braciach", „Dwanaście miesięcy", „O smoku", „O parobku diable", „O mądrym kogucie", „O mowie... [Wszystkie wymienione z tytułów opowieści znajdują się w *Raptularzu*. notatka ta prawdopodobnie dopisana została później, ponieważ spis zawiera także opowieści zanotowane przez Konopczankę na dalszych kartach rękopisu. ostatni tytuł niedokończony; nie wiadomo, o jaką opowieść chodziło.]

[4] [W rkp. k. 21v.-22r. Por. T. 8 s. 154-155 nr 62 pt. „O Rozynie". Tekst zanotowany bardzo pospiesznie i niedbale, ze skreśleniami i poprawkami, trudno czytelny.]

[5] [Wyraz w rkp. skreślony.]

po matusie, teraz wsiadaj ze mną. Rozyna włożyła chustkę[1], wsiadła i jadą bardzo prędko. Pan pieści, karesuje dziewkę, ale wtym okropny strach ją bierze, gdyż widzi, że on zamiast nóg ma racice, zamiast rąk pazury, a spod kapelusza widać dwa rogi. — Gdziez my jedziemy? — woła przestraszona dziewka. — Pojedziemy przez Kraków, bo tam mam dwóch bratów. — A potem dalej, gdzie pojedziemy? — pyta dziewucha. — Pojedziemy przez bór, las, opadł mnie tam srebrny pas.

Zajechali przed piekło, zakołatał się w okno: — Otwórzcie tam, bratowie, tego ciała katowie! Porwali diabli dziewczę, posadzili ją na stolcu: — Najedz się smokolcu! Dopieroż zaczęli z nią czarni tańcować. Było bardzo ludno, bo i czarownice tańcowały. Ona się poznała, w jakiej jest kompanii, ale już wyratować się nie mogła, bo za późno było.

Most[2]

Był jeden król, który chciał połączyć swój zamek z wielką skałą. Umyślił więc postawić zadziwiający most, jakiego nigdzie nie było. Różni przychodzili, ale nie mogli temu zgadnąć, bo trzeba było budować bez fundamentu na powietrzu, a dołem była straszna przepaść.

Przyszedł raz młody mularz, powiada, że się roboty podejmie, ale jak zobaczył miejsce, przeląkł się sam, że temu nie poradzi. Jednak bardzo będąc honornym, gdy się raz podjął, nie chciał się cofnąć od danego słowa i pomyślał sobie tak: — Choćbym miał na współkę stawiać z diabłem, to będę, kiedym się podjął. Przyszedł diabeł i pytał się, co mu za to da. — Dam ci — powiada mularz — to, co najpierwsze przejdzie po moście. Diabeł myślał, że pójdzie najpierwej sam mularz albo jaki człowiek, którego by zabrał duszę.

Tymczasem, gdy most już był postawiony, a bardzo piękny, mularz wypędził świnię. Diabeł, zobaczywszy świnię, rypnął nią o krawędź mostu, że się zrobiła dziura, której nikt do dziś dnia naprawić nie mógł. Król był kontent z mularza, dobrze mu zapłacił, ludzie się zjeżdżali most oglądać, ale się na dziurę dziwowali i stąd powstało przysłowie: — Taki potrzebny jak dziura w moście.

---

[1] [Słowa: „włożyła chustkę" w rkp. skreślone.]

[2] [W rkp. k. 22r. Por. T. 8 s. 231-233 nr 97 pt. „O moście diabelskim", zob. tamże, przysłowie nr 529 na s. 265.]

Kogut[1]

Jechał chłop gospodarz[2], zobaczył na środku drogi węża. Chłop wolał zjechać na bok, a węża nie przejechać. Wąż się obejrzał na chłopa i rzecze tak: — Kiedyś, gospodarzu, litościwym był dla mnie, nie zrobiłeś mi krzywdy, nauczę cię mowy wszystkich ptaków, będziesz rozumiał. co do siebie przemawia całe stworzenie. Tylko pamiętaj nikomu nie wyjawiać tajemnicy, jaką ci powierzę, bo jakbyś ją wyjawił, zaraz umrzesz.

Wąż nauczył chłopa mowy wszelakiego ptastwa. I tak na przykład słyszał chłop, jak wróble mówiły do siebie: — Ćwieri, ćwierci, ćwierci, czerci, wierci, a to znaczyło: — Pójdziemy na konopie, pójdziemy na konopie. Więc czem prędzej poszedł i wyrwał konopie, bo wiedział, że nasienie dostało, wróble się do niego zbierają. Rozumiał dobrze, co miały ze sobą za umowy gołębie, gęsi, wrony, kiedy się gromadziły w szkodę, i mógł zapobiec temu naprzód. Wszyscy sąsiedzi dziwowali się mądrości chłopa, nie wiedząc, skąd on mógł takie rzeczy nieodgadnione rozumieć. Chłop był ostrożny, nie wydawał się z tajemnicą, bo wiedział, za jakim warunkiem była mu dana.

Jednakże w parę lat zona chłopa zmiarkowała, że on rozumie rozmowę ptastwa za sposobem, którego nie chce nikomu udzielić. Była bardzo ciekawa, męczyła co dzień chłopa, aby się z tem, co umie, nie krył przed nią. Chłop, jak mógł, od dnia do dnia zwłóczył chwilę powiedzenia jej sekretu.

Nareszcie jednego razu bardzo mu dokuczała, zgniewał się i mówi tak: — Cóż z tego, że ci powiem, co umiem, kiedy zaraz umrzeć muszę? — Już wolę, żebyś umarł — rzecze [...][3] baba — tylko mi powiedz, bo nie wytrzymam dłużej tak być ciekawą. — To moja kochana — mówi chłop — chcę ja wiedzieć, jak mnie pochowasz. Kupże najprzód trumnę, świecę, wszystko co do pogrzebu potrzebne, a będziesz miała

---

[1] [W rkp. k. 22r. Tekst z licznymi poprawkami i skreśleniami. Por. T. 8 s. 216–218 nr 89 pt. „O mądrym kogucie".]

[2] [Tu w rkp. było pierwotnie: „parobek ko[ń]mi powoził", potem zdanie to zostało skreślone i poprawione.]

[3] [Wyraz nieczytelny.]

przygotowanie do tego. Powiem ci, kiedyś już taka ciekawa, a potem umrę.

Gospodyni poszła po sprawunki pogrzebowe, chłop siedzi w izbie smutny, gdyż się do śmierci przygotowuje. Weszły kury do izby, zaczęły krukać, gdyż one tak robią przed tym, kiedy ma kto umrzeć. Więc kury mówią: — Kru, kru, kru, kru, jutro nasz gospodarz umrze. Wtym wleciał kogut do izby za kurami: — Kwo, kwo, kwo — pieje do nich — co niby znaczy, że się pyta, kto umrze. One odpowiadają dalej swoim językiem: — Nasz gospodarz, szkoda go, szkoda go, gospodyni mu głowę suszy, poszła po trumnę. Na to kogut w gniewie: — Kuru, kukuryku, kwo, kwo, kwo! I tak się srożąc, powiedział kogut: — Dobry gospodarz, ale głupi, babie się daje pod moc, wziąłby kija i tak robił jako ja z wami. Dopieroż kogut bił dziobem kury, aż się za piec schowały, a gospodarz, co to wszystko rozumiał, rozśmiał się serdecznie.

Przyjechała gospodyni ze sprawunkami, on wziął mietaka, zbił babę, co się zmieściło, i sekretu nie powiedziawszy, żył długo, ale już nie on babę, tylko baba jego słuchała. Sprawunki wszystkie, porobione na pogrzeb, oddali do kościoła.

Zjadarka[1]

Jedni królestwo, umierając, zostawili syna i córkę. Gdy obydwoje rodzeństwo dorośli, królewicz zakochał się w siostrze, mówił jej, że jest najpiękniejsza w świecie i z nią tylko żenić się będzie. Siostra go prosiła, żeby jechał na sześć tygodni w podróż, może taką lub piękniejszą pannę znajdzie.

Jak on odjechał, siostra posłała po czarnoksiężnicę, żeby jej doradziła, gdzieby taką znaleźć mogła, aby do niej podobna była. Ona pokazała królewnie małe drzwiczki w zamku, którędy idąc, bardzo daleko zajdzie nad jezioro i tam znajdzie w małym domku zupełnie taką jak ona pannę, ale niech się przygotuje na różne próby niebezpieczeństwa do przebycia, pierwej zanim ją przyprowadzi. Dała jej mydło, ręcznik i grzebień na drogę.

---

[1] [W rkp. k. 22v. Tekst zapisany pośpiesznie, trudno czytelny. Por. T. 8 s. 23–25 nr 10 pt. „Zjadarka i czarnoksiężnica".]

Jak tam zaszła królewna, widzi domek mały, obdarty, przeraźliwy, aż strach od niego brał. Weszła tam do środka, widzi prześliczną panienkę grającą na cytrze, zupełnie do niej podobną. Panna zerwała się do królewny i rzecze tak: — Po cóż tu idziesz, siostro? Czarownica, u której ja jestem, zjadarka, zaraz cię pozre. Gdybym ja grać, śpiewać nie umiała, czem jej gniew hamuję, toby mnie już dawno zjadła. Królewna pyta się panny: — Skądeś się wzięła tutaj taka sama jak ja? Ona powiada, że nie wie, bo — jak byłam mała[1], ukradła mnie stara zjadarka. Idź ty, siostro, uciekaj, bo jak wróci zjadarka, która poszła na morze po ryby, to ciebie zje. — Nie pójdę - mówi królewna — tylko jak ty pójdziesz ze mną, bo mam brata, którego chcę z tobą ożenić. Panna odpowiada na to: — Nie potrafiemy uciekać, zjadarka ma takie sposoby, że nawet, jak chce, ptaka przegoni. Dopiero [królewna][2] jej mówi: — Ja mam od znajomej czarnoksiężnicy[3] mydło, ręcznik i grzebień dany na obronę.

Panna już dłużej nie wahała się i uciekły. Ledwie uleciały o kilkanaście kroków, a zjadarka tuż za niemi. Wtenczas rzuciła królewna mydło, zrobiła się taka śliska góra, że się musiała zjadarka do morza wracać. W fartuchu nosiła piasek i posypywała ścieżkę. Ony juz dużą uleciały kawał, zanim przeszła tę górę.

Gdy ich miała dolecieć, królewna rzuciła ręcznik, zrobiła się rzeka. Musiała się zjadarka wrócić do domu po cebrzyk. Dała go na wodę, weszła do niego i ręką ruszała, aby w cebrzyku płynąć mogła po rzece. Panny znowu uleciały ogromny kawał drogi, ale też i zjadarka szybką była i już mogła ich dosięgnąć.

Dopieroż królewna rzuciła grzebień, z którego zrobiły się takie krzaki cierniste, ze zjadarka targała sobie ciało, a precz leciała za nimi. Ony juz zbliżały się właśnie do furtki, którą z rozkazu czarownicy przyszła królewna z zamku. Zjadarka tuż była za niemi, lecz one pierwsze dobiegły, wpadły do furtki i ta się zamkła za niemi.

Jak juz były w pałacu, na drugi dzień przyjechał brat królewny. Królewna mu się nie pokazała, tylko pytała lokaja, czy brat jej wynalazł

---

[1] [W rkp. skreślone zdanie: „jak byłam mała" i poprawione na: „będąc mała". Wrócono do wersji pierwotnej jako poprawnej.]

[2] [W rkp. myląco: „panna".]

[3] [Pierwotnie w rkp. autorka zapisała: „przyjaciółki", potem wyraz ten skreśliła i poprawiła.]

sobie jaką pannę. Ale lokaj powiedział, że królewicz nic podobnego nie znalazł, w siostrze jeszcze się bardziej rozmiłował i zaraz się z nią ożeni.

Wtenczas królewna ubrała tę pannę w swoje suknie, sama ją uczesała i koronę włozyła na głowę. Wzięły się obydwie pod ręce i poszły przed króla. On, jak ich zobaczył, zdumiał się, nie mogąc rozpoznać siostry. Na kolanach prosił, aby mu powiedziały, która jego siostrą, ale siostra za to, że nie chciał szukać sobie żony, przez trzy dni go trapiła, nie wyjawiając prawdy.

Wówcza[s] posłał król do tej samej czarnoksiężnicy, prosząc, aby mu powiedziała, która jest z dwóch panien jego siostrą. Ona kazała królowi wziąć w pęcherz trochę krwi, położy[ć] na piersiach i pójść do panien, a jak mu nie będą chciały [powiedzieć], koniecznie niech się przebije w pęcherz sztyletem. - Wówczas gdy krew wylaną zobaczą twoją, ta będzie siostrą, która cię weźnie za szyję, ta która zaś za rękę, to ją trzymaj i nie puść. Więc dopieroż gdy się tak stało, królewicz wziął za rękę obcą pannę i oświadczył jej się, wkrótce ozenił. Była zona jego nabozna bardzo, bo sobie myś[la]ła, że tak umyślnie pan Bóg natchnął króla, dając mu się w siostrze zakochać, ażeby ona, niewinna, z więzienia, w jakim zostawała, uwolnioną była.

O parobku diable[1]

Był jeden gospodarz, co bardzo źle z czeladzią się obchodził. Obydwoje z gospodynią osobno sobie gotowali lepsze jedzenie, a czeladzi byle czem zbyli. Nikt nie chciał u nich służyć, bo ludzie ich znali.

Jednego razu przyszedł do nich diabeł na służbę i służył za parobka. Przed nim nie mogli się z niczym ukryć. Gdy zaczęli sobie co osobno gotować, on (parobek) zawsze wypatrzył [...][2].

Bardzo było to nie na rękę gospodyni, chciała go oszukać. Wzięła kiełbasę, gotuje w kominie. Diabeł przychodzi: — Gospodyni, cóż wy gotujecie, dajcież no mnie skosztować. — Patrzyłbyś swego — rzecze gospodyni. — Kiej cosik bardzo pachnie — mówi diabeł — jakby kiełbasa.

---

[1] [W rkp. k. 23r. Por. T. 8 s. 169-170 (przypis).]

[2] [Wyraz nieczytelny.]

Gospodyni na to: — Głupiś, gdzie jaka kiełbasa, oto warzę gatki mojemu chłopu, bo go chcą w[szy][1] zjeść. — Kiedy warzycie waszemu, to też i moje uwarzcie.

To mówiąc, wrzucił diabeł zasmolone własne pludry do garka. Baba zaklęła, na czem piekło stoi, ale[2] diabeł był mądrzejszy, swoje pludry wyjął i zjadł kiełbasę.

O smoku[3]

Jechał chłop koło wysokiej skały i słyszy ryk straszny. Patrzy, ze szczeliny tej skały łeb smoczy wygląda, a kadłub jego przywalony wielkim kamieniem. Smok mówi: — Zlitujcie się, gospodarzu, ratujcie nieszczęśliwego. Chłop, niewiele myśląc, wziął siekierkę, uciosłał ze śmigłej sosny drążek i podpierając drąg, za pomocą tegoż dźwignął kamień. Smok, dając susa, wyskoczył z niewoli. Trzeba powiedzieć, smok zawsze smokiem, i był głodny od kilku dni. — Gospodarzu — mówi — dejcie mi zjiść waszego konia. Chłop na to: — Nie dam. — A to ja was samych zjem. — Taka to wdzięczność — rzecze chłop — oj, nie, to być nie moze. Ponieważ tu obecnym świadkiem dobrodziejstwa, jakiem ci wyrządził, jest moja kobyła, niech ona nas sądzi, panie smoku.

Kobyła wezwana do głosu, powiada: — Juz ja wiem od dawna, że nie ma wdzięczności na świecie. Nieraz koń ciągnie, dźwiga, pracuje całe życie, coz mu za to? Bez obroku stare kości, a skóra dla Żyda. Tymczasem gadanie niewiele miało wpływu na smoka, polizawszy ogon, ostrzył zęby na kobyłę i na chłopa.

Chłop widzi, ze źle, ucieczka nie podobna. Wtym wskoczyła lisica z jamy. Chłop uradowany woła: — Niech nas lisica osądzi. Lisica spojrzała raz na chłopa, drugi raz na smoka, a że każdy lis dowcipne stworzenie[4], ma siedem przebiegów i ósmy wykręt, więc też obróciwszy się do smoka, od niechcenia mówi: — Jestem obca tutaj[5], nie będąc

---

[1] [W rkp. wyraz zasygnalizowany pierwszą literą, dalsze wykropkowane.]

[2] [Wyraz skreślony.]

[3] [W rkp. k. 23r. Por. T. 8 s. 235-236 nr 99 pt. „O smoku, kobyle i lisicy".]

[4] [Pierwotnie autorka zapisała: „a trzeba o tem także wiedzieć — lis przebiegłe stworzenie".]

[5] [Wyraz w rkp. skreślony.]

przytomną, nie widząc, o co chodziło, nie wiem, jak was osądzić, jednak nie wymawiam się bynajmniej od sądu.

Chłop opowiada lisicy całą rzecz, o co szło od początku. — Otóż, zebym słusznie osądziła — mówi dalej lisica — postawcie do mych oczów, jak co było, niech smok wejdzie do szczeliny w skale, gdzie siedział pod kamieniem, a wy, gospodarzu, dopiero przy mnie odwalcie kamień i wyratujcie. Będę wiedzieć, czyś wart, aby ci smok darował zycie[1].

Smok, choć głodny, ufał własnej sile. Ze sądu nic sobie nie robiąc, wszedł w szczelinę, lisica tymczasem kopnęła nogą o kamień, który na powrót przygniótł smoka. — Masz, na coś zasłużył, smoku — rzecze lisica — za swoją niewdzięczność, ale ty, gospodarzu, nie jesteś smokiem, lecz człowiekiem, i okaz mi piękniejsze uczucia i pozwól mi za taką sztuczkę zjad[ać] twoje kury.

Chłop, nie posiadając się z radości, dał lisowi pozwolenie zjedzenia wszystkich dwunastu kur, jakie miał w chałupie, i odjechał spokojnie, opowiedziawszy babie całą historię. Lisica przychodziła co parę dni pod chałupę chłopa, zjadając po jednej kurze. Baba markotna była. Gdy już ostatnia zostawała kura do zjedzenia dla lisicy podług kontraktu, żona chłopa rozgniewana, że jej mąż na szkodę obojętnym patrzył okiem, przyczaiwszy się z kijem na progu, zatłukła lisicę. W końcu zupełnie prawdziwemi okazały się słowa kobyły, która powiedziała, że nie ma wdzięczności na świecie.

Diabeł na zarobku[2]

Pewien chłop gospodarz jeździł do lasu, rąbał drzewo, a do tego lasu przychodzili diabli i także rąbali, co im się podobało. Jednego razu chłop miał bochen chleba ze sobą, podjadł sobie do syta[3]. Był też w lesie niedaleko jeden z diabłów bardzo głodny. Chłop myśli sobie: —

---

[1] [Zdanie zanotowane ledwie czytelnie, dopisane nad poprawianym tekstem.]

[2] [W rkp. k. 23r.–24v. Por. T. 8 s. 167–169 nr 69, tam tytuł jw.]

[3] [Najpierw Konopczanka zanotowała: „miał bochen chleba ze sobą, żeby mu się dobrze darzyło", później wersję te skreśliła i poprawiła. Wcześniej w rkp. zaniechany zapis początku tej prawdopodobnie opowieści, zob. s. 71 przypis 1.]

Dla miłej przyjaźni[1] trzeba diabła poczęstować chlebem, kiedy głodny. Ukroił dużą kromkę chleba z bochna, położył na pniaku i pojechał do domu. Przyszedł głodny diabeł i zjadł smacznie zostawioną kromkę chleba. Wtym drudzy diabli, którzy dostrzegli, iż jeden z ich towarzyszów zjadł kromkę chleba, rozgniewali się na niego bardzo. Najstarszy pomiędzy niemi kazał winnemu pokutować przez siedem lat.

Coż robi diabeł na pokucie? Idzie w służbę za parobka do tego samego chłopa, który się nad nim ulitował. Gospodarzowi było bardzo dobrze z takim służącym — robił za kilkoro ludzi. Chłop miał chude konie, jeżeli parobek diabeł pojechał niemi do lasu, całe drzewa, dęby najstarsze z korzeniami wyrywał obiemi rękami, uchwyciwszy gdyby laskę[2] i ładował na wóz. Konie chude z ogromnym ciężarem jeździły po największym błocie, wierzchem błota przechodząc, nie zmaczawszy się nawet, tam gdzie inni ludzie tonęli w błocie.

Jeden pan, jadąc przez las, uwięzgnął w tym miejscu (bo tak diabeł robił naumyślnie). Pan, zobaczywszy diabła, a nie wiedząc, kto on jest, tylko uważając, jakie ciężary przewozi przez błoto chudemi szkapami, mówi mu: — Zamieńmy się na konie[3], ty jedź mojimi końmi, ja twemi pojadę, gdyż bardzo zręczne do błota twoje chude. Jak mnie z bagna wywieziesz, przeprzągniesz znowu i oddasz mi moje dobre konie, a ja ci za fatygę zapłacę. Diabeł powiada: — Zapłać mi, panie, naprzód, bo inaczej nic nie zrobię. Pan zapłacił, diabeł przełożył chude konie do pańskiego powozu, dobre, pańskie zaprzągł do swego wozu, śmignął z bata i odjechał, a pan z chudemi został. Dobre zaprowadził do swego gospodarza, bo mu wiernie służył.

Jeżeli była robota we dworze, gospodarz posłał parobka na dworskie pole. Wszyscy się dziwowali, jak on zręcznie robił, a nie chciał brać pieniędzy od pana, tylko mówił: — Niech mi pan da cokolwiek wziąść sobie dla gospodarza, a pieniędzy nie chcę.

Jednego razu pan miał dużo pola do obrobienia przed siewem, dosyć kupek na wozie do rozrzucenia nawiezione, a niewiele ludzi było. Ludzie się turbowali: — Już wieczór nadchodzi, cóż my poczniemy, pan będzie swarzył, bośmy mało zrobili. Diabeł mówi do jednego parobka:

---

[1] [Wcześniej w rkp. było: „zgody"; potem wyraz ten został skreślony i poprawiony na: „przyjaźń".]

[2] [Ten i poprzedni wyraz w rkp. skreślone.]

[3] [Zdanie: „Zamieńmy się na konie" autorka w rkp. skreśliła.]

— Patrzaj, mam dziurę wypaloną na sukmanie, włóż rękę do dziury. Gdy tamten nie chciał włożyć, mówi do drugich: — Pokażę wam sztukę, chodźcie do mnie wszyscy, pokładźcie się na ziemi dookoła, nogami do siebie, oczami do ziemi, ja będę w środku, zobaczycie, co się stanie. Gdy się robotnicy pokładli na ziemię, jak im kazał, wskoczył w środek, złapał naraz w swoją dłoń wszystkie ich nogi, ścisnął tak mocno, że się wyrwać nie mogli. Od końca do końca kręcił nimi koło po polu. Parobkom się we łbach zawróciło i z rozpaczy, że coś tak okropnego z nimi się działo, chcieli o co bądź zatrzymać się, rękami rozrywali kupy gnoju. Dosyć, że najdoskonalej na dużym polu drobniutko rozrzucili nawóz. Pan przyszedł, niezmiernie był kontent, mówi do diabła: — Gdyś tak pospieszył w robocie, coz ci dam za to? Diabeł odpowiada: — Niech mi pan da trochę siana, bo pieniądze później razem weznę. Pan pozwolił diabłu wziąść trochę siana. Poszedł do broga, pół zastronia wykręcił na powrósło, którym cały bróg opasawszy, zaniósł do gospodarza. Pan nie wiedział o niczem, bo jużcić, ludzie bali się donosić.

W zniwa wszyscy ludzie się wrzynali[1], diabeł czekał, ostatni zaczynał, najpierwszy kończył. Całe pole naraz zebrał, związał, ale co uwiązał snopki, przerzucał przez najwy[ż]sze drzewa, że się przed chałupą jego gospodarza w stogę układały. Raz mówi pan do diabła: — Może dzisiaj wezniesz pieniędzy? — Pieniądze potem — rzecze diabeł — tylko dziś dej mi, panie, trochę wziąść zboża ze spiklerza. Pan pozwolił, poszedł diabeł do spiklerza, wszystkie wantuchy, worki w kupę pozwiązywał i cały spiklerz wziąwszy na barki, zaniósł na podwórko gospodarza.

Nareszcie zobaczył pan, że mu brakuje w stodole zboża, zniknął bróg siana, a co najgorzej, spiklerz cały. Przeląkł się, rozgniewał, mówiąc: — Wolę zapłacić od razu tego robotnika, niżeli by mi takie szkody wyrządzał. Kazał zawołać diabła i rzecze mu: — Co mam zapłacić, zapłacę, nie przychodź do mnie więcej na robotę. Diabeł na to: — Coś mi pan winien, odstępuję od tego, nie weznę ani grosza, tylko pozwól, panie, żebym ci dał prztyczka w nos, o, tak. I diabeł próbuje na swoim nosie. — Zgoda — rzekł pan — zaraz przyjdę, to mi dasz prztyczka w nos, niech więcej cię tylko nie widuję.

---

[1] [W rkp. omyłkowo: „wrzunali".]

Pan był bardzo pomięszany, idzie do pani. (Jak to dobrze, proszę Wiel[możnej] Pani, gdy się w małżeństwie jedno drugiego poradzi). Otóż idzie pan po radę do pani i mówi: — Jak myślisz, kochanie, może lepiej pozwolić, niech mi da prztyczka w nos, aniżeli mu płacić nie wiedzieć wiele? — A co mi gadasz, mój drogi mężu, żeby zaś taki gałgan miał ci prztyczka dawać w nos, to niepodobna rzecz, nie zezwolę na to. Posłała pani po byka na oborę, a było już ciemno, i mówi do pana: — Każę powiedzieć przez sługę, pan idzie, bo zezwala, byś mu dał prztyczka w nos. Tak się stało. Służący powiedział, leci byk przed diabła, diabeł daje bykowi prztyczka w nos, a mój byk ryknął i nogi zadarł, bo zdech. Diabeł porwał byka na plecy i wio z nim do lasu, a że właśnie wyszło siedem lat diabelskiej pokuty, porzucił służbę ziemską i powrócił do swojej gromady.

[Łotr i zegar][1]

Przyprowadzono łotra do sali sądowej, którego miano wieszać, on spojrzał na zegar i mówi: — Szczęśliwy zegar, choć wisi, to idzie, mnie jak powieszą, to już nie pódę.

[Żyd i podróżny][2]

Szedł podróżny z Żydem, obadwa do jednego miasta. Podróżny miał duży płaszcz, niósł go na ramieniu. Mówi do Żyda: — Pożycz mi talara, a ja płaszcz zastawię. Jak ci talara zwrócę, to mi musisz płaszcz oddać. Żyd przystał chętnie, bo myślał, że płaszcz [...][3]. Gdy doszli do miasta, podróżny wyjął talara i dał mu: — Teraz mi płaszcz oddaj. — A więc bym go niósł za darmo — mówi Żyd.

---

[1] [W rkp. k. 24r. Tekst zanotowany tam bez tytułu.]

[2] [Jw.]

[3] [Wyraz nieczytelny.]

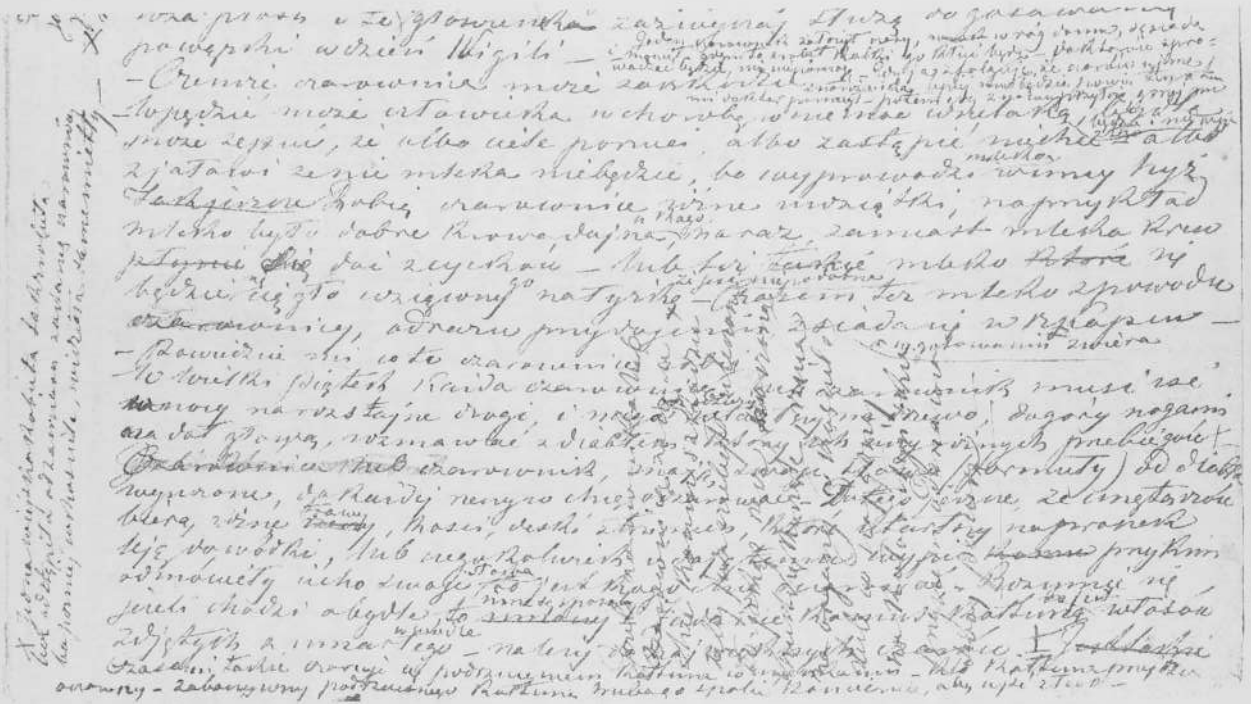

1. Fragment *Raptularza* A. Konopczanki. Zob. w T. 73/III s. 33–34.

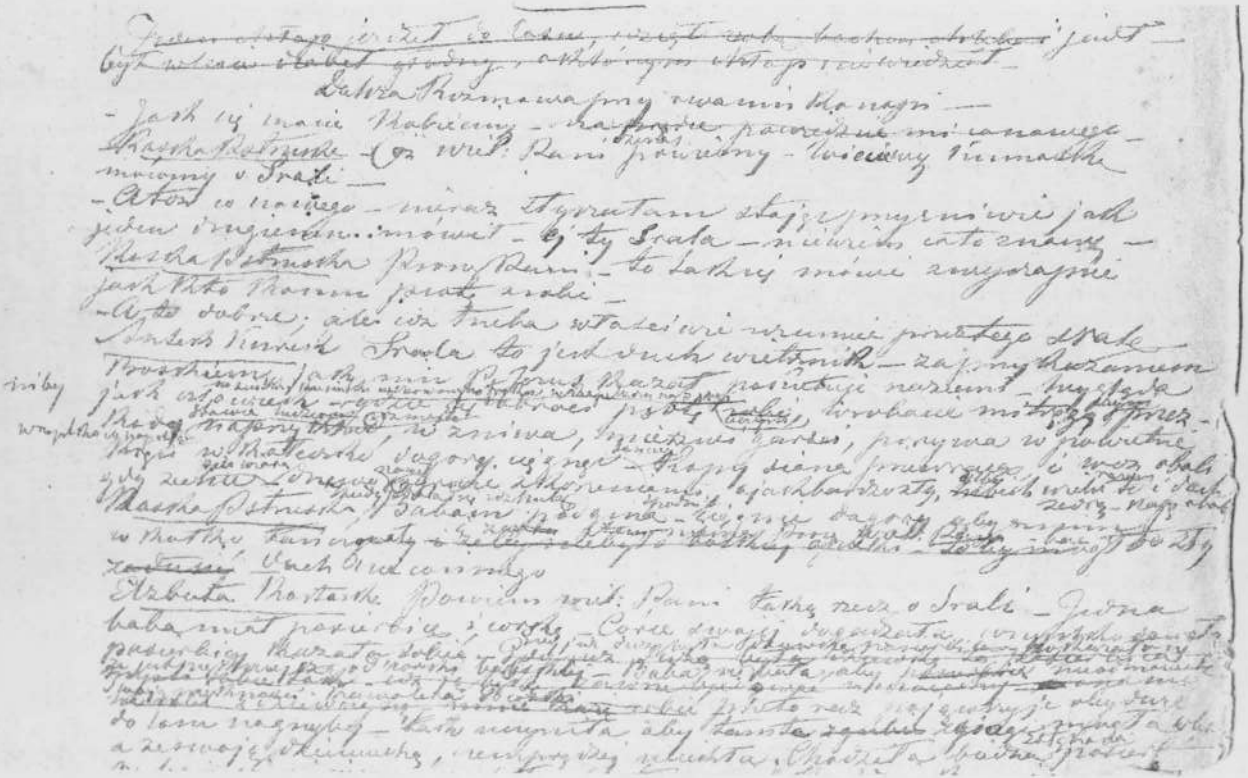

2. Fragment *Raptularza* A. Konopczanki. Zob. w T. 73/III s. 71–72.

O siedmiu braciach bocianami[1]

Jedna matka miała siedmiu synów a jedną córkę. Raz pojechała do miasta, nie było jej przez kilka dni. Proszę Wiel[możnej] Pani, jak to niedobrze kląć lub przezywać kogo, a jeszcze własne dziecko. Otóż córka nie wyszła przed matkę, ale siedmiu synaczkowie, jak ujrzeli, że jedzie z miasta, wylecieli przed nią. Matka, zobaczywszy, że owe siedmiu chłopów lecą drogą, nierada była, bo ludzie patrzyli jak na dziwowisko i niby łając ich, rzekła: — Idźcie, głupcy, wylecieliście przede mną jak bociany!

Cóż się dzieje, bo już tak Pan Jezus dopuścił, z woli Jego, wszyscy siedmiu synowie zamienili się w bocianów i choć matka płakała, razem w świat odlecieli. Z żalu, rozpaczy umarła matka, a siostra pozostała sama w doma i myślała tylko o tym, jakby wynaleźć swoich braci, bo jej bez nich bardzo tęskno było.

Idzie do jednego pustelnika, co ludzie doradzili, opowiada mu całą rzecz. On ją pociesza, powiada: — Dam ci kurczę, zjesz go, nauczysz się, jak mówią kury, one może powiedzą, ale kosteczki z kurczęcia schowaj sobie, bo ci będą potrzebne.

Poszła do drugiego pustelnika, on jej dał pieczonego gołąbka. Także go zjadła i poznała mowę gołębi. Kosteczki z gołąbka kazał jej schować pustelnik.

Nareszcie poszła do trzeciego pustelnika, ten jej dał przepiórkę upieczoną. Zjadła i poznała mowę przepiórek. Trzeci pustelnik tak jej jeszcze powiedział: — Twoi bracia są zaklęci przez złego ducha, którego matka nie chcący wezwała. Przemienieni w bocianów, pokutują na wysokiej, śliskiej górze, gdzie nikt do nich nie dostąpi. Gdy pójdziesz za wodą płynącą, dojdziesz do stóp góry, którą zły duch mydlinami oblewa, pilnując. Ale byś nie wyszła, tylko kosteczki, które masz schowane, wbijaj w ziemię. Mów paciorek, a stąpaj powoli, to zajdziesz.

Siostra zrobiła tak, jak ją nauczył pustelnik, i wyszła na górę, bo ptastwo rozmaite, z którym rozmawiała, drogę jej wskazywało, szczebiotaniem diabła mamiło. Znalazła wielką chatę, otwartą na wszystkie strony, w niej przy ognisku gotował brat najstarszy, bocian, poznał ją,

---

[1] [W rkp. k. 24r.–24v. Por. T. 8 s. 38–42 nr 16, pt. „O siedmiu braciach bocianach".]

był jej bardzo rad. — Schowaj się — rzecze do niej — jak drudzy przyjdą, tak by się ucieszyli, że by cię z radości stłukli dziubami. Siedź cicho, choć przyjdą, to nie odzywaj się. Siostra mówi: — Przyszłam tutaj, bo mi przykro żyć bez wiadomości o was, najdro[ż]si bracia, i wszystko będę czynić, ażeby was z niewoli wyswobodzić. — Kiedyś taka poczciwa, siostro, i tyleś zadała sobie trudu, i weszła tutaj, czar, który nas wiązał, już w części przerwany. Będziemy wkrótce wolnemi, jeżeli wszystko wypełnisz, co potrzebne do tego, ale ciebie różne mogą spotkać kłopoty. Z powrotem idąc, wstąp do czarnoksięznicy, co mieszka pod lasem, poza drogą, którędyś przyszła, powiedz jej, że jesteś siostrą siedmiu braci bocianów.

Pożegnała się siostra z najstarszym bratem, drugich właśnie widziała przelatujących. Wszyscy oni mieli rogowe dziuby i skrzydła przyprawione na rzemieniach. Kaj chcieli, to się ze skrzydłami wykręcali, klekotając w dziuby, z czego poznać mogła, że są kontenci.

Poszła do czarnoksiężnicy, gdzie brat jej wskazał. — Daję ci upominki — rzekła czarnoksiężnica — pod warunkiem, że przez siedem lat musisz być niemową, do siedmiu lat twych dzieci znać nie będziesz, a mąż głosu twego nie usłyszy przez lat siedem. Ale jak wyjdzie ten czas, będą wolnemi twoi bracia. Przystajesz na to, com powiedziała? — Przystaję — rzekła siostra. Wówczas czarnoksiężnica dała jej złotej wody do mycia włosów. Gdy tą wodą włosy umyła, były złote. Dopieroż dała jej potem złoty grzebień do czesania włosów, nareszcie złoty talerzyk, że jak się czesała grzebieniem, powinna była podstawić złoty talerzyk. Jeżeli który włos wypadł za grzebieniem, na talerzyku brzęknął jakby dukat.

Tak ci ona, sczesując włosy, chodziła po świecie jako niemowa, kryjąc się z tym darem, jaki posiadała. Razu jednego, przechodząc łąką, sen ją zmorzył, siadła na kopie siana, usnęła. Polował właśnie jeden bogaty młodzieniec z ogarami. Ogary strzelca spłoszyły pannę, zaczęła uciekać, młodzieniec, który dostrzegł jej złotego warkocza, pogonił za nią, upadł na kolana, wyznał swoją miłość. Że był bardzo przystojny, wpadł w serduszko siostry bocianów i choć mówić nie mogła, pokochała go i poszła za niego.

Gdy pojechali do pałacu i dóbr jego, matka wyszła, zobaczywszy synową, rzecze do syna: — Cóż mi tutaj po niemowie, byłoż ci potrzebne do takiego honoru i majątku przywodzić ze świata głupią niemowę? Ale stało się.

Państwo młodzi żyli ze sobą, w rok mieli synka. Matka jednak mężowska przekupiła akuszerkę, dziecko wyrzuciły na wodę, podłożyły pieska. Mówi do syna: — Ożeniłbyś się z inną, niemowa tylko zwierzęta rodzi. Syn a mąż nic nie mówił.

Na drugi rok pani młoda rodzi znowu syna. Dosyć, że przez siedem lat, będąc zawsze niemową, urodziła siedmiu synów, których matka mężowska na wodę wyrzucała, podstawiając zamiast dzieci psy lub koty. Gdy już ostatni, siódmy synek mógł mieć rok, siedzi matka mężowska przed pałacem, a tu jedzie siedmiu panów konno. Każdy z nich trzyma na koniu po jednym chłopczyku. Byli to owi bracia bociani, których siostra uwolniła z zaklęcia. Na wodzie zbierali wyrzuconych siostrzeńców, chowali ich u siebie.

Zajechawszy przed pałac, pytają się oni matki szwagra: — Na co zasłużyła sobie taka kobieta, która zabija własne dzieci? Ona odpowiedziała przybyłym: — Matka zabijająca własne dzieci nie zasłużyła na nic więcej jak tylko, aby być roztratowaną końmi. Siedmiu braci oddało siostrze siedmiu synków, widząc dzieci swoje nieznane, przemówiła z radości. Tymczasem matka mężowska, sama wydawszy sąd na siebie, wpadła z rozpaczą pomiędzy konie osiodłane siedmiu braci, a gdy te zuchwałe były, przez nie roztratowaną została.

Dwanaście miesiączków[1]

Była jedna macocha. Miała pasierbicę i swoją córkę. Córce dogadzała, pasierbicę biła. Były to czasy dawne, kiedy wstawano po domach

[1] [W rkp. k. 24v. Por. T. 7 s. 30-31 nr 49. Zob. także suplement, T. 73/II s. 460-462, gdzie opowieść ta została opublikowana na podstawie innej, czystopisowej wersji, sporządzonej przez Antoninę Konopczankę w rkp. pt. *Opowiadania powieści ludu krakowskiego, wieś Modlnica Wielka, 1869* (teka 13, sygn. 1192/2, z. II, k. 13). Wszystkie trzy wersje, publikowana przez Kolberga oraz dwie rękopiśmienne, różnią się od siebie; w czystopisie tekst jest przestylizowany, a drukowany stanowi właściwie wariant w stosunku do prymarnego zapisu w *Raptularzu*. Ze względu na charakterystyczne różnice między poszczególnymi tekstami, opublikowano też w tomie suplementowym czystopisową wersję Konopczanki. Trudno dziś jednoznacznie stwierdzić, czy podstawą zapisu był jeden przekaz narratora (wiadomo, że niekiedy informatorzy z Modlnicy indagowani byli przez Konopczankę na ten sam temat parokrotnie) i w jakim stopniu zdecydowała o tej odmienności ingerencja redakcyjna zbieraczki. Por. też wstęp w T. 73/I, s. LXXVI.]

bardzo rano dla gotowania warzy czeladnikom, którzy jeździli do lasa, i dla kądzieli. Dziś, proszę Wiel[możnej] Pani, babom się prząść nie chce.

Otóż baba budzi pasierbicę: — Zrób ogień, gotuj! A tu na nalepie ani trochy ognia nie ma, bo zgasło. Baba mówi do dziewki: — Ruszaj gdzie do kogo, poszukaj ognia. Poszła pasierbica, idzie kawałeczek, gdyż to było za wsią.

Patrzy, w jednym domu świeci się. Puka, wchodzi, widzi dwunastu panów, którzy siedzą przy ognisku. Pytają jej się, czego chce. Ona mówi, że nic nie żąda, tylko żeby aby dali wziąść w szmatkę ognia z komina. Najstarszy z panów dopieroż rzecze do dziewuchy: — My wszyscy dwunastu jesteśmy miesiączkowie; musisz nas znać, odkąd żyjesz. Wymień każdego po nazwisku, damy ci ognia.

Dziewczyna wymieniła wszystkie miesiące, począwszy od stycznia, do grudnia. — Teraz — mówią oni — wygarnij do fartucha wszystek ogień z komina, idź do domu. — Miłosierni panowie, tego nie uczynię, bobym się sparzyła — rzekła strwożona dziewczyna. - Niczego się nie lękaj, ten ogień nie parzy, ręczemy ci za to. Wszyscy naraz, wziąwszy pociaska, wygarnęli ogień do jej fartucha. Dziewczyna uczuła, że chociaż ciężki ten ogień, ale nie parzy.

Zaszedłszy do domu, zobaczyła same dukaty. Schowała więc sobie do skrzynki i bogatą była[1]. Macocha jednak pozazdrościła szczęścia, zabrała te bogactwa i rozpytawszy ją o szczegóły wszelkie, na drugi dzień przed północkiem budzi swoją córkę: — Wstawajże, Magda, idź po ogień! Magda się szykuje[2], biegnie co tchu do tej chałupy.

Siedzą owi dwunastu. Ona, wlatując do izby, woła: — Panowie, dajcie mi ognia! — Poczkaj no, dziewczę, cóż to takiego? — mówi jeden. — Ognia mi dajcie! — zawołała zuchwała. — Do szmatki? — pytają się panowie. — Nie — krzyknęła ze złością Magda — wszystek ogień z komina wsypcie mi do fartucha. Kiedy nie mogąc się doczekać, żeby jej dali, co by chcieli, porwała pociasek, chciwie zgarnęła do fartucha wszystek ogień i w nogi, uciekła.

Wiatr zawiał w jednym mgnieniu oka, spaliła się na węgiel. Macocha szuka zgubionej córki, napotyka kości zwęgielone na drodze. Oddała

---

[1] [Zdanie w rkp. skreślone.]

[2] [W rkp. omyłkowo: „szukuje".]

zabrane przez siebie bogactwa pasierbicy, która poszła za mąż. Odtąd, płacząc własnego dziecka, rozmyślała sobie ta kobieta, że ją Bóg za chciwość słusznie ukarał.

Dwie służące[1]

Jedna macocha wygnała pasierbicę do służby, córkę własną zostawiła w domu. Idzie owa dziewucha szukać służby, spotyka Naj[świętszą] Pannę z P[anem] Jezusem na rączce, co sobie idzie jak pani zwyczajnie. — Szukasz służby, moje dziecko? — mówi Najświęt[sza] Panienka. — Tak jest, proszę pani — odpowiedziała dziewczyna, nie wiedząc bynajmniej, do kogo mówi. — Przyjmę cię chętnie — powiada dalej Naj[świętsza] Panienka — będziesz robić u mnie w chacie, ale nie będziesz miała nikogo przy sobie, tylko ugotujesz dla kotka, dla pieska, zamieciesz i izbę w porządku utrzymasz, dopóki nie przyjadę. Są dla ciebie we faseczce krupki, to co dzień włożysz do garnuszka tylko po jednej krupce, a to Jezus mi tak da, będzie dosyć z jednej krupki dla ciebie, pieska i kotka. Dziewczyna się do kolan skłoniła Naj[świętszej] Panience. Poszła za nią do chaty, po czym Święta Pani udała się w dalszą podróż.

Dziewczyna służyła tak przez cały roczek, porządek w chacie zachowała, co dzień wkładając do garnuszka jednę krupkę. Z niej miała obfitość wyży[wie]nia dla siebie, dla pieska i kotka, których wymyła, wyczesała, wstając bardzo raniutko.

Gdy minął roczek, przychodzi Najświętsza Panienka, mówi do dziewczyny: — Jestem kontenta z ciebie, dobrze mi służysz, lecz zawsze u mnie być nie możesz, musisz iść do ludzi. Są na górze rozmaite skrzynki, weź sobie z nich jednę, kotek, piesek zawiozą ci ją do domu, niech ci Bóg błogosławi. Dziewucha zalała się łzami: — Źle mi tu nie było, dziękuję ci, śliczna pani, i z żalem stąd odchodzę. Jest na strychu między skrzynkami jedna najbrzydsza, bo po cóż dla mnie ubogiej ładnej skrzynki, to tę weznę. Poszła na strych, wzięła najbliżej stojącą przy drzwiach, brzydką skrzynkę. Kotek z pieskiem wzięli tę skrzynkę na ręce, za dziewczyną ponieś[l]i. W drodze kotek z pieskiem tak mówią: — Za nią brzęk, przed nią brzęk, a we skrzynce złota pęk.

[1] [W rkp. k. 24v.-25r.]

Gdy dziewczyna zaszła do domu, macocha porwała co duchu skrzynkę, otwarła — pełna złota. Zabrała złoto, schowała, a swej córce powiada: — Idź i ty na służbę, kiedy tak dobrze tamtej było.

Idzie córka macochy, spotyka się znowu z Naj[świętszą] Panienką. Nie skłoniwszy się jednak, woła na cały głos: — Będę służyła u pani. — Dobrze — rzekła Naj[świętsza] Panienka — pójdź za mną. I tak samo zapowiedziała dziewusze, co ma robić. Ale gdzie tam, co innego to już było. Dziewczyna druga nic nie robiła, chaty nie zamiatała, całą garścią krupki sypała do garka, z czego rzadkie robiła jedzenie, że ani sama nie pojadła, ani pies z kotem nie mieli dosyć żywności i pochudli.

Upłynął roczek, przychodzi Naj[świętsza] Panienka. W chacie nieporządek, kot miauczy, piesek wyje, a dziewka próżnuje. — Niech mi pani zapłaci, bo ja nie chcę tak lichej służby, żebym o głodzie siedziała jak niewolnica — krzykła dziewka. Pani święta spojrzała po kątach, nareszcie mówi: — Idź i weź sobie jednę ze skrzynek. — Dobrze — odpowiedziała zuchwała — ale największą i najpiękniejszą weznę, byle jakiej nie chcę. Poszła, wzięła największą skrzynkę, pies z kotem lekuśką podnie[ś]li, choć duża była. I tak sobie mówili przez drogę: — Przed nią pisk, za nią pisk, a we skrzynce węża pysk. Przyszedłszy do domu, dziewka, wybiwszy psa, kota, wypędziła ich. Matka co duchu otwiera do skrzyni. Wyleciał wąż, okręcił się koło nogi matce i córce, obie zadusił. Pasierbica odebrała zasłużone bogactwa i wyszedłszy za mąż, żyła szczęśliwie.

O głupim Maćku[1]

Jedni rodzice mieli trzech synów, dwóch mądrych, trzeciego głupi[ego]. Głupiemu było na imię Maciek. I nic sobie z niego nie robili. Mówi ojciec synom: — Idźcie w świat i przecie co róbcie. Poszli dwaj mądrzy. Na drodze była karczma, szynkarka młoda, zaprosiła ich, żeby grali z nią w karty. Nic nie mogli wygrać, ona wygrywała. — Gdyście przegrali ze mną — mówi im — siedźcie teraz w sadzy (kozie). Byli pijani, powsadzała ich do sadzy.

[1] [W rkp. k. 25v.-26r.]

Przyszedł za braćmi Maciek do tej samej karczmy. Szynkarka pokazuje mu karty, on grał z nią, ale że się nie spił, wygrał i odszedł dalej. Idąc drogą, wszedł Maciek poza granicę jednego czarnoksiężnika, który mu powiada: — Coś ty za jeden, coś przeszedł granicę mojego panowania? Nie możesz stąd odejść, bo cię nie puszczę, tylko pod jednym warunkiem, że mi wykradniesz pannę od drugiego czarnoksiężnika. Maciek przystał na to, więc on mu opowiada: — Ojciec tej panny dać jej nie zechce, musisz pokutować przez trzy nocy i bić się z diabłem. Daję ci karty, beczkę wina, beczkę okowity, słup wysoki, siedem skór, w które cię zaszyję, żelazną rękawicę, ławkę i pradziadka, co będzie zgrzytał zębami. Masz tu wózek z koniem, pojedziesz z tym wszystkim do tego czarnoksiężnika, co ma pannę, i tak rób, abyś ją dostał, a z głupiego będziesz mądrym.

Maciek skrobnął się po głowie, zabrał wszystkie rzeczy, pojechał. Jadąc drogą, spotyka Maciek trzech biednych ludzi, co się trapili swoją niedolą. Ulitował się nad niemi, poczęstował ich winem, oni za to tak mu mówią: — Jesteśmy trzej nieboracy, ale dużo możemy zrobić: jeden z nas ma dwa wąsy białe[1], nazywa się mróz, drugi ma trąbę, w którą, jak potrzeba, wody nabierze, ile zechce, nazywa się potok, a trzeci, co dmucha, nazywa się wiatr. Pamiętaj, żeśmy odtąd twemi przyjaciółmi, gdy cię bieda przygniecie, wołaj nas: — Chodźcie, przyjaciele! — a my przyjdziemy z pomocą.

Pożegnawszy się z trzema przyjaciółmi, zajechał w końcu do owego czarnoksiężnika, u którego miał wykraść pannę. Panna rzeczywiście była bardzo piękna, lecz przezorność jej ojca nie do opisania. Pyta się ojciec Maćka, czego żąda, po co przyjechał. Maciek mu odpowiada, że nie może mówić o tym, czego chce, ale się w końcu pokaże, co mu jest potrzebne, i nieproszony rozgościł się w pierwszej izbie, znosząc do niej rzeczy. Czarnoksiężnik zamknął co prędzej córkę, kazał jej pilnować w dzień i w nocy, a wyprawił diabła, żeby przez trzy nocy zabawiał nieproszonego gościa.

Gdy się zrobił wieczór, usiadł Maciek na ławie, postawił przed sobą garniec okowity i garniec wina, wyjął karty za pazuchy, okrydował się

---

[1] [Pierwotnie w rkp. było: „dwa wąsy, czarny i biały", z ledwie czytelnym dopiskiem na marginesie: „czarnym trzęsie na odległę, a białym na mróz". Potem Konopczanka skreśliła wyraz: „czarny", poprawiając na: „dwa wąsy białe". Notatka na marginesie nie została skreślona.]

dokoła trzechkrólową kredą i grał sam do siebie. Słup ustawił przed sobą, rękawicę żelazną włożył do kieszeni. Przyszedł diabeł, Maciek precz przygrywa, przekłada kartami i pije. — Nie przykrzy wam się, kumotrze, grać samemu do siebie? — pyta diabeł. — Żebym z kim grał, widzicie, kumoterku, to trzeba pieniędzy, a tych nie mam. — Ej, na co pieniądze, kto wygra, utoczycie mu z beczki, co macie, a kto przegra, w pysk dostanie siedem razy, czy zgoda? — zapytuje diabeł. — Zgoda — rzekł Maciek. I grali z sobą w karty. Diabeł wygrał pierwszą stawkę, wypił garniec okowity. — Kumoterku, musicie w pysk dostać. — Ale nie teraz — odpowiada Maciek — dopiero na końcu, jak się pokaże z karty. Maciek przegrywa drugą stawkę, diabeł ostrzy zęby. Zapisał drugie siedem razy, ale przy tym wypił znowu garniec okowity. I tak długo grając, diabeł miał dużo siódemek zapisanych, lecz się opił doskonale. Maciek był trzeźwy, bo pił tylko wino. — Mnie się już spieszy — mówi diabeł — rachujmy się. — Jeszcze jedna stawka, kumoterku. I tę Maciek wygrał.

Przyszło do rachuby. Diabeł, co uderzy Maćka, ten ucieka za słup, a on sobie daremnie tłucze łapę. Dopieroż ostatnia kolej na Maćka. Jak weźnie rękawicę żelazną, jak urżnie nią diabła siedem razy od lewicy, diabeł myk w nogi, bo też nie mógł zostać dłużej, północek wybił godzinę.

Cały dzień następny Maciek spał. Gdy przyszła noc, znowu zasiada i gra jak pierwej sam do siebie. Przylatuje diabeł, ale już zły. — Kumotrze — mówi — dajcie no spokój tej robocie, idźcie stąd. Maciek odpowiada powoli: — Ej, kumotrze, czego no się źlicie na mnie, dyć ja nie będę tu mieszkał, jeszcze się dosyć będziecie radować, jak mnie weźniecie. Lepiej sobie zagrajmy w jakiego. Diabeł spojrzał na garniec okowity i niby sobie humor naprawiwszy, zasiadł do kart. Umowa była, kto wygra, to obłupie siedem skór z tego, co przegrał. Grają a piją precz, przegrał Maciek, położył się na ławie. Diabeł porwał noża i łupie z niego skórę. Złupał jednę, drugą, nareszcie aż do siódmej, a Maciek się śmiał, bo był obszyty w siedem skór baranich. — No, grajmy jeszcze stawkę, żebyście mi drugie siedem obłupili — rzecze Maciek. Przystał diabeł. Grają, lecz tą razą diabeł przegrał. — Dalej, kładźcie się, kumotrze — powiada Maciek. Diabeł się kładzie, łupie Maciek z niego skórę, urwał kawałek. Jak huknie diabeł do okna, z całą ławką wyleciał. Północ wybiła, nie mógł zostać dłużej.

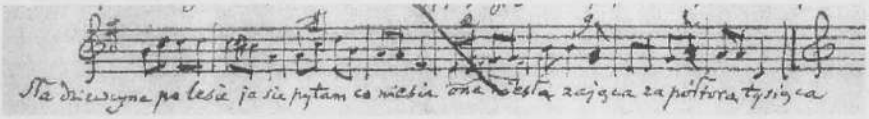

3. Fragment rękopisu terenowego O. Kolberga z zapisem pieśni „Sła dziewcyna po lesie". Zob. w T. 6 nr 113.

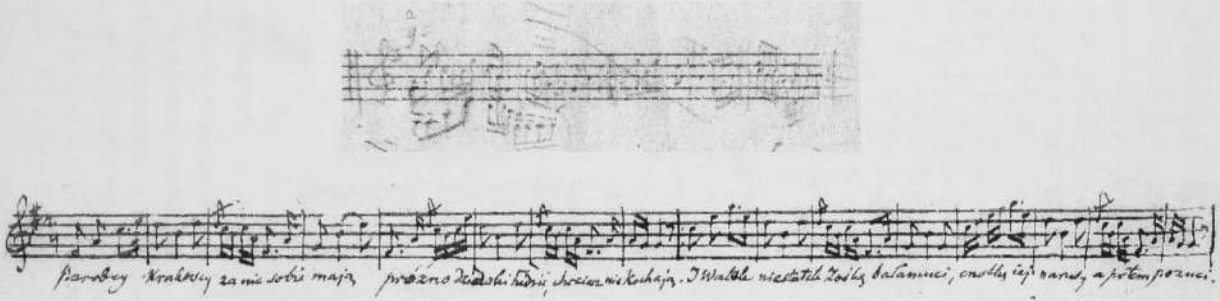

4. Fragmenty rękopisu terenowego i czystopisu O. Kolberga z zapisem pieśni „Parobcy krakoscy".
Zob. w T. 73/III przypis źródłowy do pieśni nr 630 z T. 6.

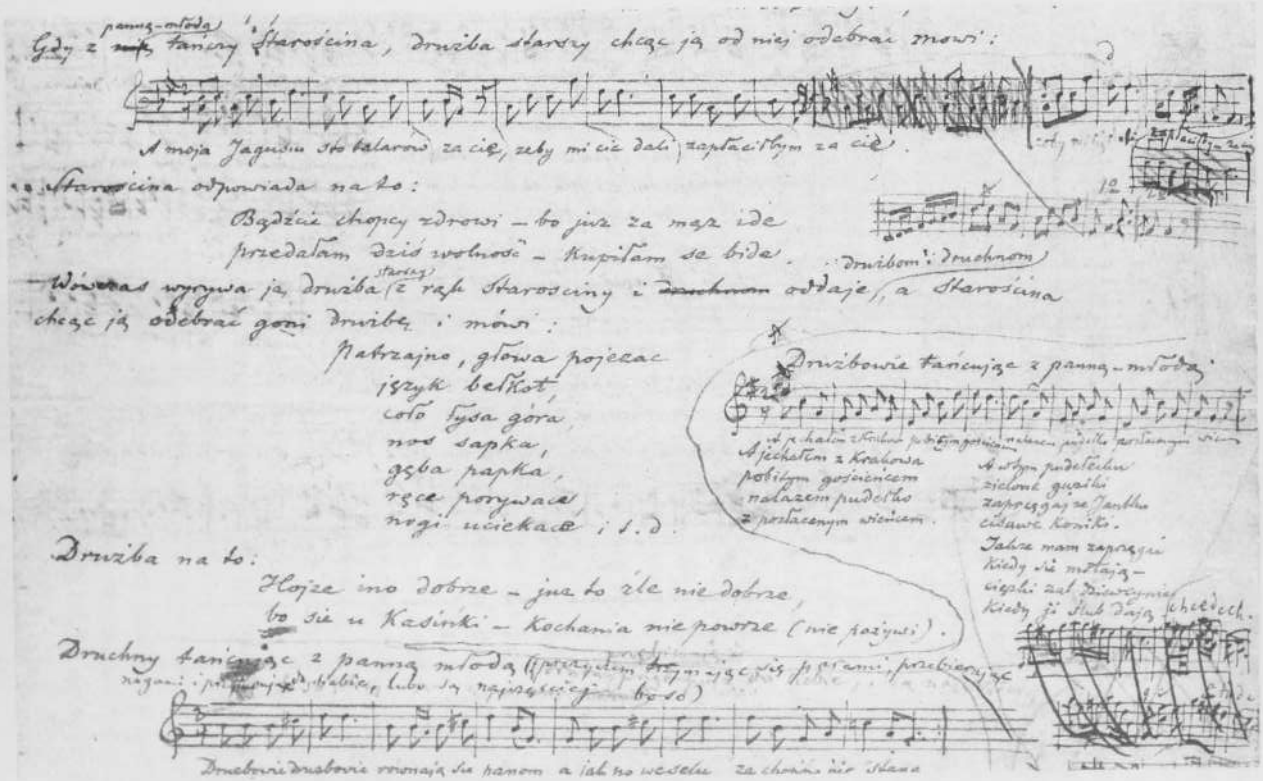

5. Fragment rękopisu O. Kolberga. Zob. w T. 6 s. 49-50.

Na trzecią noc znowu Maciek gra w karty i pije sam do siebie. Wleciał diabeł zły okropnie, rżnął łapą w karty. — Ruszaj stąd! - woła. — Nie pójdę nikaj — odpowiada Maciek — ale czegoście, kumoterku, tacy zuchwali, dosyć się mną nacieszycie, lepiej zróbmy zgodę, wypijcie co. Diabeł się oblizał ozorem, siedli, grają i piją. Umowa była, kto wygra, będzie pił czopem z beczki, kto przegra, pójdzie się wy... do pradziadka. Diabeł wygrał, wypił, co chciał, czopem z beczki. Maciek poszedł do pradziadka i zrobił swoją rzecz. — Jeszcze jedną stawkę, kumoterku, na koniec, czy białe, czy czarne. Diabeł przystał, grają, Maciek wygrywa. Poszedł się napić czopem z beczki, diabeł poszedł w interesach do pradziadka. Ledwie co zaczął robotę, z pradziadka wyskoczyły pęta, któremi mu się ogon przechwycił i ani rusz. Dopieroż diabeł zły jak całe piekło, giuch z pełnym pradziadkiem do komina, a Maciek śmiał się na całe garło.

Na drugi dzień, ponieważ wyszły termina próby i z diabłem skończone było, Maciek idzie do panny, chce ją brać. Ojciec czarnoksiężnik, u którego się to działo, przygotował tymczasem pokój blachami wyłożony i wszyscy diabli palili pod spodem, aby blachy się rozgrzały do czerwoności. Mówi ojciec do Maćka: — Pójdź po pannę, twoja, ale tu zaczekaj trochę, nim ona się ubierze. I wypchał go do tego pokoju blaszanego, drzwi zamknąwszy. Maciek widzi, że źle wojować z diabłami. Jednego się pokona, ich tysiąc stoi na czatach.

Wtem przyszło mu do głowy o trzech przyjaciołach — mrozie, potoku i wietrze. Woła na głos: — Przyjaciele, chodźcie!

Przyszedł mróz, choć diabli palili, zimno było. Przyszedl potok, przyniósł wodę w trąbie, zalał całą izbę. Przyszedl wiatr, wszystko, co tylko było, rozkurzył, rozniósł po świecie. A Maciek, zabrawszy pannę i z trzema przyjaciółmi pożegnawszy się, wyjechał uradowany.

Przybył do czarnoksiężnika, dla którego zdobył pannę, i oddaje krwawą zdobycz. Ale ten powiada: — Weź ją sobie ze wszystkiemi skarbami, jakie będą, boś dużo wytrzymał, niech twoja będzie. Tylko już nigdy więcej nie przechodź mojej granicy.

Pojechał Maciek, ożenił się z panną, a zostawiwszy ją w domu, poszedł do tej karczmy, gdzie szynkarka trzymała w sadzy jego dwóch braci. Ta szynkarka każe mu grać z sobą w karty. Maciek gra z nią, stawiają karty i on wygrywa. Jak wygrał, zmusił babę, żeby wypuściła jego braci. Wrócili wszyscy trzej do domu. Wkrótce bracia Maćkowi,

dowiedziawszy się o szczęściu, bogactwie i pięknej żonie, którą on posiada, pozazdrościli mu i tak się ze sobą umówili, żeby go powiesić. Jak Maciek spał, porwali go i zawiesili za belkę w stodole. Ledwie już żywy woła z belki na trzech przyjaciół: — Mrozie, potoku, wietrze!

Przyszedł mróz, zmroził ręce braci, przyszedł potok, zalał wodą z trąby całe domostwo z podwórkiem, przyszedł wiatr, rozwiał wszystko oprócz Maćka i jego żony, którzy uwolniwszy się od nieprzyjaznych w rodzinie, żyli długie lata w szczęściu i bogactwie. Nie trzeba wierzyć, co mówią, że chłop głupi; nie jest on głupi, kiedy samego diabła może wyprowadzić w pole.

Rozmowa z babami przy młóceniu konopki[1]

P[ani]: — Jak się macie, pleciugi, idę słuchać, co mi opowiecie.

Kaśka Pstruśka: — O czemże będziemy dzisiaj z Wiel[możną] Panią?

P[ani]: — O płanetach rozmaitych, nareszcie o cholerze.

Elżbieta Kost[aśka]: — O płanetach nie wiem, ale o płanetniku może by się co powiedziało.

P[ani]: — Cóż to jest za osoba ten płanetnik, jak on wygląda?

Elżbieta Kostaśka: — Płanetnik czarny jak Murzyn, no, jest to duch, zwyczajnie na pokutę dany od P[ana] Jezusa. Wygląda jak wielki, ogromny człowiek, cały nagusieńki, chudy okropnie. Ręce, nogi ma długie, jest on ze wszystkim niezdara. Płanetnik każdy (bo ich jest dużo) ma naprawione powrozy, co niemi chmury ciągnie. Jeżeli się który z płanetników zgniewa na jakiego człowieka, to całe chmury obrywa, wsie zalewa, gradem wytłuka całe pola. Płanetnik ma także i pioruny. Gdzie jest na przykład w jakim miejscu cudowny obraz M[atki] Boskiej, to na nim są pieruny wyrażone. Sama Matka Boska daje pioruny płanetnikowi i powiada, gdzie, kiedy, na kogo ma spaść.

---

[1] [W rkp. k. 26r.–26v. Relacja o płanetniku i opowieści o nim por. T. 7 s. 33 nr 59, s. 49–51 nr 99–103, informacja o latawcu por. tamże s. 60–61 nr 121. Opis ten i towarzyszące mu opowiadania także w innej, czystopisowej wersji, sporządzonej przez Antoninę Konopczankę w rkp. pt. *Powieści. O urokach, gusłach, zabobonach, czarach..., wieś Modlnica Wielka, 1869* (teka 13, sygn. 1192/2, z. IIa, k. 30–34). Z tego czystopisu opublikowano w suplemencie (zob. T. 73/II s. 385–387) te fragmenty, których brak w *Raptularzu* oraz w T. 7, a także te, które są wprawdzie zbieżne, ale wnoszą nowe elementy treści.]

Czasami, gdy chmura bywa gradowa, ciężka, nie może jej na swych powrozach przeciągnąć, wtedy sam płanetnik spada na ziemię, ale zawsze na granicach. Dopiero idzie do wsi, jak to raz było w Bzeziu[1], każe sobie dać jaji od czarnej kury, mleka od czarnej krowy. Zaraz, co tchu wziąwszy, jeżeli mu dadzą, powraca na granicę, tam się maga, kryzla na różne strony. Zrobi się mgła, po niej idzie do góry.

Płanetnik nie lubi, żeby dzwonić, gdy on ciągnie, ponieważ czasem chmura jest z gradem i bardzo ciężka, musi przez to, że dzwonią w jakiej wsi, przeciągać ją w insze miejsca, na lasy, na góry; jest mu dosyć trudno. Toteż, jak idą chmury z płanetnikiem, dzwoni się. Nasze jednak dzwony zwyczajne nie pomogą, trzeba takiego dzwonka, którem się nigdy nie dzwoni umarłemu, a najlepszy nad wszystkie loretański dzwoneczek.

P[ani]: — Płanetnik, o którym mówicie, czy ma styczność jaką z latawcem, o którym mi stara Kazmierzowa mówiła?

Kaśka Pstruśka: — Płanetnik jest to duch od P[ana] Jezusa stworzony do chmur, na karę ludziom, jak źle robią, grzeszą. Ciągnie on chmury powrozami, ale wznosi się bardzo wysoko, że go dojrzeć nie można.

Latawiec to znowu co inszego. Wygląda niby jakby ptaszek ze skrzydełkami, główką dziecka. Lata zwykle pod chmurami, nisko, ale powstaje z dzieci zmarłych przed chrztem, przeto jeżeli ujrzy na polach wśród burzy samotnego człowieka, przylatuje do niego, chrztu żąda. Trzeba go przeżegnać, mówiąc: — Chrzczę cię Adamem lub Ewą — a on uradowany pójdzie na powrót do góry.

Elżbieta Kostaśka: — W dzień wielkanocny poszedł jeden chłop koło lasu i narwał gałęzi liszkowych na wicie. Za nim przyszedł jego sąsiad, mówiąc: — A nie boicie się, sąsiedzie, kary Boskiej, w takie wielkie święto robić wici? — Ej, co tam — odpowiedział tenże — nikt nie będzie o tem wiedział, bądźcie zdrowi, sąsiedzie. I odszedł z niczem do domu. Drugi został w lesie, myśli sobie: — Ón robi witki, to i ja mogę zrobić. Wtem patrzy, spuścił się płanetnik na granicy, idzie ku niemu. Chłop chciał uciec, płanetnik idzie ku niemu, mówiąc: — Człowieku, nie czyń tego, co tamten uczynił, bo grzech. Lepiej weź gałązki z palmy święconej w Kwietnią Niedzielę i powtykaj na granicach twego pola, stój, patrz na mnie, przeżegnawszy się.

---

[1] [Tak w rkp.]

Chłop pobiegł co tchu do domu, palmy święconej powtykał gałązki w granice pola, przeżegnał się i patrzył. Obydwóch chłopów pola graniczyły ze sobą; tamtemu, co wici robił w lesie, grad zbił zboże do sczętu, a temu, co palmy powbijał na granicy, żegnając się, nie upadła tuż obok ani jedna krupeczka gradu.

Kaśka Pstruśka: — Był jeden chłop, co orał na polu — niechze Wiel[można] Pani słucha — zobaczył jednego razu, jak się płanetnik mocuje z chmurą, nie mogąc jej przeciągnąć, bo dzwonili nadal we wsi. Poszedł ten chłop na górę i pomagał płanetnikowi, podpierał sobą chmurę. Daleko się zapędzili. Zaprowadził go płanetnik i pokazał mu dwa morza — jedno czarne na deszcz, a drugie białe na grad i śnieg. — Jak mi potrzeba, to z tego lub z tego ładuję na chmurę i jadę z nią. — Teraz dziękuję wam, mój człeku — mówi on — za to, żeście mi pomogli, idźcie do siebie, powtykajcie na granicach waszych gałązki z palmy święconej, a ja wam szkody nie uczynię. Na polu tego chłopa nie było ani odrobiny gradu, piękne zboże, a gdzie indziej, tuż obok, dokoła grad strzepał ze wszystkim, tylko słomsko leżało do ziemi przybite. Ludzie się dziwowali, zowiąc chłopa guślarzem, aże dopiero musiał iść do księdza do spowiedzi i opowiedział o tym kawałku.

P[ani]: — Powiedzcie mnie też, jak to choroby licą[1]?

Elżbieta Kostaśka: — Ja opowiem historyją o ś[wię]tej Rozalijce, co się objawiła. Otóż tak:

Szedł człowiek do Krakowa, pod lasem bronowickim spotkał prześliczną pannę, jak promienie słoneczne na mgle błyszczącą. Ta panna się go pyta: — Gdzie idziesz, człowieku? — Do Krakowa, jasna pani — odpowiedział zdumiony chłop. — Nie chodź do Krakowa, zaczekaj na mnie, bo ja się tutaj prześpię troszeczkę. Jak będziesz widział, że idzie trzy wojska, jedno białe, drugie czarne, a trzecie czerwone, to mnie obudzisz. Usnęła niby ta pani, a chłop czekał i widział trzy wojska: białe, czarne, czerwone. Obudził ją spiesznie, mówiąc: — Niech pani wstaje, bo już wojska przejechały. Ś[wię]ta Rozalijka, gdyć to ona była, powstaje i tak mówi: — Białe wojsko staniesz na Długiej ulicy, czarne wojsko staniesz na Małym Rynku, czerwone wojsko staniesz w głównym Rynku.

---

[1] [W rkp. zapis pytania niejasny. Pierwotnie było: „jak to cholera lub", potem Konopczanka zanotowała „choroby", a „lub" skreśliła. Prawdopodobnie najpierw zamierzała obok cholery wymienić inną chorobę, potem się wycofała i pozostało ogólnie: „choroby" ze skreślonym w tej sytuacji „lub", a nieskreślonym w pośpiechu wyrazem: „cholera".]

Dopiero jak odeszły wojska, ś[wię]ta Rozalijka, spojrzawszy na chłopa, powiada mu: — Człowieku, nie chodź do Krakowa, bo to nie wojsko, tylko powietrze. I tak było rzeczywiście. Gdzie stanęli biali żołnierze, tam się ludzie pochorowali i wyszli z choroby, gdzie czarni, to ludzie marli od razu bez ratunku i czernieli z choroby, a gdzie czerwoni byli, to ludzie dostawali biegunki czerwonej i bardzo umierali.

Chłop, upadłszy na kolana, dziękował ś[wię]tej Rozalijce, że objawiwszy się, ostrzegła go. Ona zaś na odchodnym tak mu powiedziała: - Na tom posłała powietrze do Krakowa, że do kościoła, gdzie moja głowa spoczywa (to jest ś[wię]tej Barbary), ścieżka zarosła trawnikiem. Ponieważ wkrótce po tym, co opisane, doszła wiadomość do chłopa, że dużo ludzi ginęło w Krakowie od powietrza, on oświadczył duchowieństwu słowa ś[wię]tej Rozalii i natychmiast odprawiono na cześć jej wielkie nabożeństwo w Krakowie, po którym ustały choroby.

P[ani]: — Dosyć na dzisiaj gadaniny, bywajcie zdrowe.

Dalsza rozmowa z babami przy konop[iach][1]

Kaśka: — Wielmożna Pani idzie, o czemże dziś mówić?

P[ani]: — Same krótkie kawałki, na przykład o strachach.

Elżbieta: — Powiem tak:

Jeden chłopiec pastuch polubił bardzo dziewkę, z którą pasał. Ona się rozchorowała i umarła. Pochowano ją na cmentarzu koło muru. Chłopiec był smutny, jednak pasał i zabawiał się z drugimi, pasąc w bliskości cmentarza. Drudzy chłopcy wchodzili na drzewa i wróble podbierali. Jeden z nich ujrzał kurę siedzącą na jajach i woła: — Chodźcie, nalazłem kurę na jajach. Ten, którego ulubioną dziewkę niedawno pochowano, przypomniał sobie, że na grobie miłej takowa usiadła. Poszedł do niej, chce brać jaje, wtem kura znikła, wyszła ręka z grobu i chwyciła silnie jego rękę. W żaden sposób ręka ulubionej z grobu nie chciała puścić jego ręki. Posłano po księdza, który im dał szlub, przeczytał modlitwy i weszła do grobu ręka zmarłej, ale też chłopiec ze wzruszenia, przestrachu nie żył, tylko dni parę.

---

[1] [W rkp. k. 26v.-27v.]

Kaśka Pstruśka: — Jedna dziewka miała pójść za parobka. Ten parobek po zapowiedziach przed szlubem umarł. Dziewka, bardzo a bardzo go żałując, poszła do znajomej czarownicy i prosi ją: — Kumosiu, żebyście mnie też zrobili, jako żebym ujrzała mego ukochanego. — Dobrze — mówi czarownica - zobaczysz go, tylko tak zrób: idź do nowego budynku, gdzie już nikt nie spał, o północku w nowy czwartek, stań w trzewicku na nowej cegle w środkowym oknie, a on pojedzie[1].

Dziewka tak zrobiła. Poszła do nowej karczmy, którą budowano przy drodze, i czekała o północy. Miesiączek zeszedł, jedzie jakiś pan w powozie. Spojrzawszy, poznała narzeczonego. Stanął, niby prędziutko mignął na nią, on[a] wpadła do powozu, z nim pojechała. Jechali nie wiedzieć jak i gdzie, tylko jej się zimno zrobiło i mówi mu: — Mój najmilszy, każ stanąć, bom zgubiła trzewiczek. — Juz my, kochanie, sto mil od tego — odpowiedział narzeczony. Nagle jak hukło, ona patrzy, powóz się gdzieś podział, a ona z nim tuż nad grobem na cmentarzu. Chciała uciekać, czuła, że jej okropnie trudno, bo ją zmarły oblubieniec do grobu ciągnie. Gdy było blisko dzwonnicy, przyszła jej myśl chwycić linę od dzwonu, co gdy uczyniła, strach uciekł na głos dzwonu. Ludzie się zbiegli, znaleźli dziewkę na wpół żywą. Po nim też niedługo żyła, obok narzeczonego pochowaną została.

Elżbieta Kostaśka: — Jeden chłop zawsze mawiał o tem, że się strachów nie boi. Powiedziano mu w karczmie: — Oto kiedy się nie boicie, pod kościołem o północku siaduje strach, co jak dziadek wygląda. — Dobrze — mówi chłop — pójdę po niego. Na drugą noc ludzie też byli w karczmie. On się usadził, poszedł i przyniósł dziada do karczmy. Posadził go na ławie, ale ludzie się postrachali, bo ujrzeli, że był kościty. — Po coś mnie tu przyniósł — mówi dziad — weź mnie na powrót; ani jeść, ani pić, tańcować nie będę. I otwarto płacze, pokazując same kości. Chłop zaniósł dziada pod kościół. Na odchodnym tak go chwycił za szyję i ścisnął, że w parę dni chłop umarł.

P[ani]: — Jakże to sądzicie o tych strachach, co to jest?

Kaśka P[struśka]: — To są duszyczki zmarłe, na pokucie będące. Gdy taka dusza gdzie pokutuje i straszy, może się znaleźć człowiek, który będzie miał objawienie, jakim ją sposobem wybawić, potrafi zaradzić, dowie się, czego żąda, i duszę wybawi.

---

[1] [Por. T. 7 s. 99 nr 216.]

Jedni państwo mieli rozpustnego syna, który nie słuchając nigdy rozkazów, podrzyźniał rodziców; gdy mu wymawiali, to ich bił. Państwo ci byli w drodze i syn rozpustny ze swawoli, nieposłuszeństwa spadł z konia, tak dalece się poranił, że umarł w drodze. Działo się to na popasie w jednej wsi, więc w tej wsi chłopca pochowano przy kościele. Rodzice zmartwieni odjechali.

Odtąd w kościele zaczęło straszyć. Ksiądz z organistą nie mogli sobie dać rady, tak pustowało po kościele. Łamało świece, zrzucało z ołtarza obrusy; jeżeliby się kto zbliżył o północy do ołtarza, co miało, to rzucało. Długi czas trwały te strachy.

Dopiero przyszedł zołnierz na kwaterę do chłopa. Mówiono mu o tem strachu. Żołnierz prosi księdza, aby o północy pozwolił mu być w kościele. Ksiądz pozwolił, ale mu powiada, żołnierzowi: — Na nic, mój człowieku, będziesz uciekał z kościoła, jak przyjdzie godzina, o której straszy. — Nie boję się stracha — mówi zołnierz — gdyż ja noszę gwer święcony, cesarski, jak gwerem zakreślę w okrąg wedle siebie koło i stanę w środku, strach mi nic nie zrobi. Stanął zołnierz, zakreślił koło gwerem i jescze święconą kredą Trzech Króli, więc był bezpieczny.

Patrzy, wybiegł chłopiec w koszuli za ołtarza i dalej do niego rzucać świecami i czém tylko mogło, to rzucało niebożę. Gdy już nie miało czem rzucić, zdjęło koszulę ze siebie, że było nagie, i tę koszulę cisło na zołnierza. Zołnierz złapał koszulę na gwer i stoi, a to woła: — Od[d]ej mi moją koszulę, bo czas na mnie. — Nie oddam ci koszuli — mówi zołnierz — dokąd mi nie powiesz, czego ci potrzeba. Strach wówczas jesce bardziej się doprasza o koszulę, nareszcie powiada: — Dlatego straszę, zbawiony nie jestem, żem nie słuchał i bijał moich rodziców; jak wnijdę do grobu, trzeba mnie wykopać, bić po trumnie święconemi palmami, to potem więcej straszyć nie będę.

Zołnierz rzucił strachowi koszulę, opowiedział cały interes księdzu. Odkopano chłopca i w trumnę jego uderzono kilkakrotnie palmą święconą, po czem ówże zmarły chłopec już nigdy więcej nie straszył, bo dusza jego, otrzymawszy pokutę, zbawioną została.

Elżbieta Kosta[ska]: — Powiem jeszcze tak Wiel[możnej] Pani, że w nieszporach za dusze zmarłe, to jest w noc zaduszną, wszystkie dusze zmarłe zgromadzają się do kościoła i są tam przytomne, aż póki nazajutrz ksiądz mszy ś[wię]tej nie odprawi. Potem się rozchodzą. W tę zaduszną noc dusze zmarłe odwiedzają zazwyczaj swoje domy,

krewnych, kumotrów i wszystkich. Spieszą do kościoła, gdzie skrytym, niewiadomym dla nas sposobem, nabożeństwa własne mają. Na przykład dusze zmarłych księży proboszczów msze odmawiają przy ołtarzach. Gdzie kto za życia klęczał lub siedział w kościele, po śmierci w zaduszną noc w tym miejscu znajdować się będzie. Nawet dzwonią, sygnują, na organach grają dusze zmarłe. Tylko niekiedy żyjący słyszy ich modlitwy. Trzeba być bardzo świętobliwym i nabożnym, aby słyszeć niewiadome nabożeństwo dusz zmarłych. A gdy ktoś żyjący poszedł wówczas do kościoła i przeszkadzał, nie lubią tego[1].

Kaśka Pstruśka: — Teraz ja powiem tak. Jedna kobieta na wsi była bardzo pobożna. Dał jej P[an] Jezus, zasłyszała w zaduszną noc, jak duszyczki dzwonią, nabożeństwo odprawiają. Słysząc dzwony, nie mogła się zmiarkować taka kobieta i myślała, że już czas iść na wypominek, który ksiądz czyta z ambony.

Poszła do kościoła, światła nie widząc, wnijść chciała. Wtem zmarła jej kumoska spotyka ją i mówi: — Nie chodźcie, kumosko, bo wam nie wolno, ale jeżeliście bardzo ciekawa, weznę was z sobą, tylko się nie bójcie i tuz za mną przy drzwiach klęknijcie, coby was żadna inna dusza nie widziała; gdy byłyby bardzo markotne, moglibyście życie utracić. Otóż zmarła kumoska trzymała za sobą tę kobietę podczas nabożeństwa, ale kobiecie w końcu tak niedobrze było, że wytrzymać dłużej nie mogła, tylko uciekła. Uciekając, słyszy [...][2] straszny; dusze z[m]arłe zobaczyły żyjącą istotę i zaczęły ją gonić. Owa kobieta jak pójdzie za kościół, duszyczki tuż za nią. Za kościołem trzeba było przechodzić przez płot. Przechodząc przez płot, czuje ona, jak ją łapią. Tyle była przytomną, że spuściła z siebie rańtuch (prześcieradło), któr[y] duszyczki porwały co duchu, a ona sama, dopiero swobodniejsza, myk w nogi do chałupy. Na drugi dzień zobaczyli ludzie rańtuch tej kobiety na cmentarzu pod kościołem leżący, podarty na najdrobniejsze strzępeczki. Byłoby się i z nią tak zrobiło, gdyby ją były dusze dopadły.

P[ani]: — Dosyć na dzisiaj o strachach, bądźcie zdrowe, bajdygi, macie na wódkę, tylko nie pijcie dużo, żeby was gorzej nie straszyło.

---

[1] [Por. T. 5 s. 311, T. 7 s. 23 nr 32 oraz suplement, T. 73/II s. 379.]

[2] [Wyraz nieczytelny, może: „szelest".]

Krótka historyja o królu[1]

Jeden król miał ośle uszy od urodzenia, ale ludzie nie wiedzieli o tem, bo nosił chusteczkę na uszach lub koroną zasłaniał, że widać nie było. Lokaj, zawsze na służbie przy królu będąc od lat wielu, znał tajemnicę królewską. Pewnego razu chodził lokaj spacerem nad brzegiem jeziora. Myśli sobie tak: — Dawno już wiem o wadzie króla, nikomu nie powiedziałem, choćbym też powiedział? Otóż powiem. I mówi na głos: — Nasz król ma ośle uszy. Wtem, jak powiedział, słyszy szelest pomiędzy sitowiną jeziora, jakieby jedna trzcina powtarzała drugiej: — Nasz król ma ośle uszy. Przeląkł się lokaj i uciekł. Niedługo król wyszedł na spacer w to samo miejsce. Chodzi sobie brzegiem jeziora i słucha, co mówią trzciny. — Dla Boga — zawołał — wszyscy już wiedzą, a więc kiedy wiedzą, nie będę uszów zasłaniał. Od tego czasu spod korony królewskiej wyglądały dwa ogromne ośle uszy.

Babka proszalna[2]

Chłop orał pod lasem. Szła babka proszalna i mówi: — Niech będzie pochwalony J[ezus] C[hrystus. — Amen — odrzekł chłop. — Zdrowiście, gospodarzyczku? — zapytuje babka — co tam u was słychać? — Na tak ta dosyć, moja babusiu — powiada chłop, ale mam duży kłapot. — A coz to takiego, mój gospod[a]ryczku? — Oto tak, widzicie, wlazła mi wrona do d..., nie mogę jej wygnać. — Gwałtu rety — zawołała babka — i co tchu starczy, podpierając się kijem, biegnie do wsi. Na środku wsi spotkała się babka z żoną chłopa. — Jak się macie, babusiu? — mówi do niej, a tamta: - Z łaski P[ana] Jezusa chodzę po świecie — odpowiada babka — ale moja gosposiu, będzie[cie] mieć zmartwienie, waszemu gospodarzowi wlazły dwie wrony do d... Żona leci czem predzej do kumoski: — Kumosiu — woła do niej — ratujcie mnie! — A coz to takiego — pyta się kumoska. — Mojemu chłopu wlazły trzy wrony do d..., doradźcie mi, co robić na to?

---

[1] [W rkp. k. 27v. Pierwotnie tytuł brzmiał: „Krótka historyja o królu z uszami", potem określenie „z uszami" zostało skreślone.]

[2] [W rkp. k. 27v.–28r.]

Zrobił się gwałt we wsi. Już mówiono nie o trzech wronach, ale o dziesięciu naraz. Wtym chłop wracał z pola, pyta się, co mają kobiety takiego gwarnego? A tu mu powiada ktoś z boku, ze o nim mówią. Chłop wziął kija i zeprał swoją żonę, mówiąc: — Czego bajki robisz? Babusia tymczasem, widząc, co się dzieje, drapła w nogi i długo później do wsi nie przychodziła.

Rozmowa z Kazmierzową[1]

K[aźmierzowa]: — Idzie też Wiel[można] Pani do [nas].

— O, tak dawnom was nie widziała, o niektore rzeczy spytać mi się trzeba. Elżbieta i drugie poleciały kopać ziemniaki, więc wy mnie powiedzcie, skąd się bierze czarownica.

K[aźmierzowa]: — To, proszę Wiel[możnej] Pani, nie wiadomo. Czarownicą może być jakakolwiek baba, której duszę za życia diabeł zdobył łakomstwem dla siebie. Jużci musiała być jakaś najpierwsza czarownica na świecie, kiedy to tam było, od której się drugie pouczyły i umieją. Już to czarownicy matka lub ojciec uczą córki i synów i tak dalej. Dyć tu i w naszej wsi są tacy, o których ludzie wiedzą. Proszę Wiel[możnej] Pani, ta ziamdarka[2], co to serek zrobiła i w poście nosiła przy sobie, a podczas rezurekcji miała go w gębie, wydała we wsi trzy czarownice: Miskową na folwarku, starą Majchrową i Piotrową Czajowską. Po Miskowej nie ma rodziny, ale Majcherki do dziś dnia mają sposoby swoje, bo przestępem kadzą krowy.

O Piotrowej Czajow[skiej] to taka historia. Chodziła ona w nowy czwartek po paswiskach i rosę zbierała do szkopca, krowom cycki myła. Było też u niej mleko, za które okropne pieniądze zebrała. Na nic to wyszło; jak umarła, dzieci po córce, Florek, Józek [Gala][3], znaleźć nie mogli, bo ci też diabeł pilnował. Dopiero córka Józkowa znalazła pod beczką kapusty zakopane w komorze. Dziewczynka niemądra dała schować do Adama, Adam przepił, umarł, a drudzy po Adamie,

---

[1] [W rkp. k. 28r.–28v. Fragmenty relacji o czarownicach i złych duchach por. T. 7 odpowiednio: s. 95 nr 209, s. 90 nr 191, s. 98 nr 213, s. 40 nr 74 i s. 5 nr 4 (o Lucyperze i złych duchach) s. 41 nr 78 i 79, s. 102 nr 220 i s. 19 nr 25 (o Judaszu), s. 103–104 nr 222, 223, s. 57 nr 113, s. 92 nr 204.]

[2] [Tj. prawdopodobnie wspominana wcześniej żandarmowa (zob. s. 17).]

[3] [W rkp. nazwisko bardzo niewyraźnie zapisane.]

co zostali, temi talarami świnie kupowali — wszystko się rozeszło po świecie bez pożytku.

— Jeszcze też co o tych czarownic[ach].

K[aźmierzowa]: — Czarownica kupuje za pieniądze co bądź i płaci. A choć zapłaci, te same pieniądze zaraz do niej wracają.

Gdy czarownica zepsuje śmietanę, masło się nie chce zrobić, trzeba wszystko wywalić z maśnicy do garka i gotować mocno, wówczas ją będzie parzyć. Przyjdzie, prosić będzie, aby tego nie robić, i naprawi, że zaraz z tej samej śmietany masło będzie.

Najczęstszy sposób czarowania jest spalić kołtun umarłego i dać wypić temu, kogo czaruje. Czarownica bez zapałek, bez krzesiwa, palcem potrze na ścianie i ogień zrobi. W Wielki Piątek każda czarownica idzie o świtaniu do stawu, tak żeby nikt nie widział, bierze konewkę wody do domu, myje krowom cycki, poleWa tą wodą, kadzi zielem przestępem i doi cielne, nawet jałowe zupełnie i jałówki, które się nie pobierały.

W nowy czwartek chodzą czarownice po pasuiskach, szkopcem zbierają rosę, mówiąc nieustannie: — Biorę pożytek, ale nie wszystek. I kadzą w stajni przestępem. Jeszcze jest taki sposób używany, lubo to do czarów nie należy, ale niby komu się chce szkodzić, w jaki bądź sposób się pomyśli, bierze się świeczkę w kościele przed ołtarzem i obraca na dół knotem, z drugiego grubego końca zapalając na intencję tego a tego, pomyślawszy: niech umrze lub to a to mu się stanie. To pewnie się stanie z nim. Tego używają najczęściej ludzie na złodziei, na których mają posądek.

— Skąd się zły duch bierze, który straszy ludzi w niektórych miejscach?

Jacek Rogala: — Jak Pan Bog strącił archanioła z nieba (bo chciał być równym samemu Bogu), oddał mu piekło. Archanioł ten z dziewięcioma chórami strąconych aniołów, czyli odtąd już złych duchów, leciał z nieba w piekło przez dziewięć nocy, dziewięć godzin, dziewięć kwadransy i dziewięć sekund w postaci najdrobniejszego deszczu, którego każda kropelka była jednym złym duchem, czyli sralą, psoty robiącym. Dużo złego deszczu dostało się na ziemię i gdzie przypadkiem w jakie miejsce padła która z kropli, czyli duch zły, to tam straszy w tym miejscu o północy lub o dwunastej godz[inie] też [i] straszyć będzie do sądnego dnia. Jeżeli która kropla ze złym duchem spadła na bagno, w tym bagnie ludzie będą tonąć, gdyż tam diabeł, psotnik srala, ma

swoje panowanie. Czasami są takie miejsca na polach, na przykład na Podskalanach, ku Wielkiej Wsi, w dolinie zwanej Zapały, w bronowickim lesie, na polach modlnickich w Grabowcu, za Dębiną, Pod Lipą i w Studzienkach.

Każdemu złemu duchowi, srali, gdzie padł w jakie miejsce, nie wolno mu się ruszyć. Pokazuje się jak człowiek malutki, niziut[ki], w czerw[...][1], dopiero na sądnym dniu, gdzie Pan Bóg takiego ducha sralę obróci, czy do jaskini, czy do piekła, tam pójść musi.

Pana Boga sprzedał strącony archanioł przez Judasza i na śmierć krzyżową wydał Żydom. Widząc archanioł strącony mękę P[ana] Jezusa, którego jako zły Judasz sprzedał za trzydzieści srebrników, żal mu było i przyszedł do P[ana] Jezusa, ale P[an] Jezus powiada: — Idź precz, szatanie, jakeś mi chciał rządzić w niebie, potem mnie sprzedałeś, nie chcę, abyś mnie łudził. Dopieroż wtedy Judasz mający w sobie duszę szatańską archanioła strąconego poszedł i powiesił się na obuch. Przed Judaszem nie było wieszania, odtąd bowiem zły duch z wisielaków, topielców, zbójców chce przebrać niebo, żeby miał tyle dusz, ile jest w niebie. Nie może być sądny dzień, dopóki całe niebo nie będzie napełnione tylu duszami, ile było przed strąceniem archanioła.

— Skąd się bierze czarownica? [...][2].

Śmierć czarownicy. Czarownica nie może umrzeć łagodną śmiercią, bo zły duch przy niej stoi i bodzie rogami. Dokoła łóżka umierającej czarownicy gromadzą się złe duchy, zajeżdżają po nią z takami i tłuką mądre. Ona znieść tego nie może, żeby był kto przy niej; wszystkim z izby wyjść każe. Dopiero ją szatan rogami zatłucze. Po śmierci każdej czarownicy straszy w tej chałupie, gdzie była.

I tak w jednym miejscu, gdzie umarła czarownica, wyłaziło co noc spod żłobu od krów wpół czarne, wpół białe, łaziło po izbie, ciskało garkami, a choć co cisło, nigdy nie stłukło. W takiej izbie spało jednego razu kilku ludzi, co się ze strachu tego wyśmiewali. Jak się pokładli, a tu idzie ogniste koło okna, drzwi od izby na rozćwież[3] otwarło szeroko i powiada: — Ja tu będę spać. — A to śpij - rzekli ludzie i wyszli do

---

[1] [Zapis tego wyrazu niedokończony, następny nieczytelny i też niepełny; może:] „w czerw[onej], spicz[astej czapce".]

[2] [Tu w rkp. wolne miejsce, pozostawione zapewne z zamiarem uzupełnienia odpowiedzi.]

[3] [W rkp.: „naroscwierz"]

komory, pokładli się. Gdzie tam, wlazło na strych i deski nad niemi odrywało z pułapu, więc oni w nogi i całą noc nie spali. Na drugi dzień mój tatuś, co mieli łaskę u księdza, bo w późnej starości do mszy św. sługiwali, poszli do księdza, wszycko opedzieli. Ksiądz przyszedł do chałupy i powiada, pokropiwszy święconą wodą: — Jeżeliś złe, to wychodź! Dopieroż zaklął złe, przeżegnał chałupę i więcej nie straszyło.

Jeden parobek zobaczył babę o świtaniu na paswisku, zbierającą w nowy czwartek rosę do szkopca. Nie wiedział, że to była czarownica, tylko widział, że miała szkopiec, którym szastała po trawie, mówiąc ciągle: — Biorę pożytek, ale nie wszystek. W mgnieniu oka szkopiec rosą napełniła. On ze żartu, trzymając uździenicę w ręku, zaczęł tak nią szastać po trawie, jak ona szkopcem, i mówił: — A ja też niestatek, zabieram ostatek. Gdy przyszedł do chałupy, wszedł do stajni, patrzy, kobyle się leje mleko z cycków. I lało się, bo jakże, kiedy ściągnął, sam nie wiedząc o tem, mleko od dziewięciu hyzów. Dopiero się przeląkł, poszedł do spowiedzi, opedział całą rzecz [...][1].

[1] [Tu tekst *Raptularza* kończy się, prawdopodobnie relacja została przerwana (w rkp. jest jeszcze wolne miejsce).]

PRZYPISY ŹRÓDŁOWE DO CZĘŚCI I *KRAKOWSKIEGO* (T. 5)

Kraj (s. 3–67)

s. 3 w. 7–4d. — Publikacje wymienionych tu autorów oraz inne prace wykorzystane przez Kolberga w *Krakowskiem* zebrane są w spisie *Prace cytowane i odnotowane* w tym tomie, a miejsca ich cytowania opatrzone odpowiednio przypisami.

s. 5 w. 10g. — J. Łepkowski *Krakowski okrąg*. W: *Encyklopedia powszechna* S. Orgelbranda, T. XV Warszawa 1864 s. 919–945.

w. 16g. — F. Berdau *Przegląd flory okolic Krakowa czyli wyliczenie roślin w W. Ks. Krakowskim*... „Rocznik Towarzystwa Naukowego Krakowskiego" T. 26: 1859 s. 213–658 i odbitka: Kraków 1859. O nowej odmianie mieczyka, o której wspomina Kolberg w przypisie, zob. tam s. 521–522 i ryc. przed s. 213.

w. 13d. przyp. 1 — Pierwsze wydanie pracy A. Grabowskiego pt. *Historyczny opis miasta Krakowa i jego okolic* ukazało się w Krakowie w r. 1822, Kolberg przytacza zwykle wyd. V z 1866 r. pod tytułem *Kraków i jego okolice*, w tym wydaniu informacja o wartości zagona ziemi na s. 37, bibliografia na s. 407–421.

w. 8–7d. — Zob. [J. Łepkowski] J. Łpk. *Krakowska Rzeczpospolita*. W: *Encyklopedia powszechna* S. Orgelbranda, T. XV Warszawa 1864 s. 904–919, tam bibliografia na s. 910–919.

w. 7–6d. — Zob. *Sprawozdanie Komisji Fizjograficznej Towarzystwa Naukowego Krakowskiego, obejmujące pogląd na czynności dokonane w ciągu roku* [...] *(1866–1868) oraz materiały do fizjografii Galicji*. T. 1–3: Kraków 1867–1869.

s. 5 w. 4–2d. — Kolberg odsyła do dwu prac L. Zejsznera: *Ogniwa formacji kredy, czyli opoki Wyżyny Krakowskiej* w „Przeglądzie Naukowym" R. 6: 1847 (nie: „Przegląd Warszawski Literatury" 1840) T. I nr 7 s. 191–201 i nr 8 s. 223–234 (i odbitka: Warszawa 1847) oraz *Podróże po Beskidach, czyli opisanie części gór karpackich zawartych pomiędzy źródłami Wisły i Sanu*, „Biblioteka Warszawska" 1848 (nie 1843) T. 3 s. 96–145, 371–399 i 476–531.

s. 6 w. 13–20g. — Niektóre informacje na temat fizjografii okolic Krakowa zachowały sie w notatkach Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 66), tam m.in.: „W Modlnicy glinka na wierzchu, a pod spodem gliniasty siwy ił, zbity i twardy".

s. 8 w. 17–16d. — Zob. [J. Łepkowski, G. Czernicki] J. Ł., G. C. *Legendy i podania krakowskie*. „Gazeta Warszawska" 1854 nr 170–172, 176 i 178–184.

w. 15d. — Zob. też wydanie: L. Siemieński *Podania i legendy polskie, ruskie i litewskie*. Wybór, wstęp i opracowanie K. Pamuły, Warszawa 1975.

w. 8d. — Zob. Mistrza Wincentego zw. Kadłubkiem *Kronika polska*. Przełożyła i opracowała B. Kürbis, wyd. drugie przejrzane, Wrocław 1996, BN I 277, s. 11. *Kronika* Mistrza Wincentego powstała przed rokiem 1203.

w. 6d. — Boguchwałowi II, biskupowi poznańskiemu w latach 1242–1253, przypisywano w XIX w. autorstwo *Kroniki wielkopolskiej*, tak stwierdzał także A. Bielowski, pierwszy jej wydawca. Obecnie jednak za autora uważany jest Godzisław Baszko, kustosz katedry poznańskiej, znany z dokumentów z lat 1268–1273. Podanie o Kraku zob. w *Kronice wielkopolskiej* w wyd. B. Kürbis, Warszawa 1970 s. 8.

w. 4–3d. — W zapisach terenowych Kolberga (teka 13, sygn. 1191/1, k. 1b), bez lokalizacji, notatka na ten temat: „Krakowowi nadał nazwę pierwszy władca od *krakania* wron i kruków".

w. 2d. — Mateuszem Cholewą nazywany był biskup krakowski (zm. w 1166 r.), *Kronika polska* Mistrza Wincentego zw. Kadłubkiem skonstruowana jest jako dialog o historii Polski toczony przez arcybiskupa Jana (zm. około 1170 r.) z biskupem Mateuszem, stąd uznanie go za kronikarza. W *Kronice* Mistrza

Wincentego nie ma wzmianki o związku nazwy wzgórza Wawel z wieżą Babel.

s. 9 **w. 1g.** — W *Kronice polskiej* Anonima tzw. Galla nie ma podań o Krakusie i smoku wawelskim. W *Kronice polskiej* Mistrza Wincentego zw. Kadłubkiem (w przekładzie i opracowaniu B. Kürbis, Wrocław 1996) podanie o smoku wawelskim na s. 14–15.

w. 9g. — Kolberg cytuje fragment *Pamiątki z Krakowa* J. M. Mączyńskiego, Kraków 1845 cz. III s. 43.

w. 18g. — Kolberg odsyła do tłumaczenia K. Mecherzyńskiego: J. Długosz *Dziejów polskich ksiąg dwanaście*. T. I Kraków 1867 ks. 1 s. 55, zob. też w: J. Długosz *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*. T. 1 Warszawa 1961 ks. I s. 188–189.

w. 20g. — U Długosza „olophagus", por. też T. 7 s. 114 w. 9d.

w. 12–11d.(cd. przypisu z s. 8) — Zob. K. Szajnocha *Jadwiga i Jagiełło 1374–1413. Opowiadanie historyczne*. Wyd. II poprawne, T. 2 Lwów 1861 s. 270 i 390, oraz J. Łepkowski *O zabytkach Kruszwicy, Gniezna i Krakowa...* Kraków 1866 s. 262–263.

w. 10d. — Zob. A. Bielowski *Wstęp krytyczny do dziejów Polski*. Lwów 1850 s. 275–276.

w. 9d. — Nota: „Gazeta Czas Krak. 1857 paźdz." odsyła do artykułu J. Louisa (wydanego pod pseudonimem J. Lisiewski) pt. *Badania historyczne podania gminnego o Smoczej Jamie w Krakowie*, „Czas. Dodatek Miesięczny" R. 2: 1857 T. VIII s. 61–83.

w. 9–8d. — Kolberg odsyła do pracy J. Łepkowskiego: *O tradycjach narodowych*, Kraków 1861 s. 51–52, pierwodruk: *Znaczenie tradycyj oraz podań o mogiłach Wandy, Krakusa i o smoku wawelskim*, „Czas. Dodatek Miesięczny" R. 5: 1860 (nie 1861) T. XX s. 3–65, tam podania o Kraku m.in. na s. 35 i 49.

w. 7d. — W „Bibliotece Warszawskiej" w 1854 r. J. Łepkowski publikował serię artykułów pt. *Listy archeologiczne*. W T. 1 z. 2 (zeszyt 159 od początku ukazywania się „Biblioteki") z roku 1854 s. 535 Łepkowski pisał o Smoczej Jamie.

w. 6d. — Zob. K. Szajnocha *Lechicki początek Polski. Szkic historyczny*. Lwów 1858 s. 120–129.

w. 5d. — Zob. J. Grajnert *Studia nad podaniami ludu naszego*. „Biblioteka Warszawska" 1859 T. 2 s. 472–473 i 491–493.

s. 9 w. 4–1d. — Kolberg odwołuje się do wzmiankowanego już w tym przypisie artykułu J. Louisa, drukowanego pod pseudonimem J. Lisiewski (nie Liszewski), ten zeszyt „Dodatku Miesięcznego" do „Czasu" recenzowany był w „Bibliotece Warszawskiej" w T. I z roku 1858 (o artykule Louisa w recenzji na s. 205–206), co Kolberg odnotowuje na końcu przypisu.

s. 10 w. 8g. — Zob. M. Kromer *Kronika polska* w przekładzie Marcina z Błażowa Błażowskiego, w wyd. Sanok 1857 to podanie na s. 63, pierwodruk: *De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX*, Basilea 1555.

w. 7d. — J. Długosz *Dziejów polskich ksiąg dwanaście...* T. I ks. I s. 65–67, zob. też J. Długosz *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego...* T. I ks. 1 s. 201–203.

s. 11 w. 11g. — Podania a-e przytacza Kolberg za artykułem *Zamek krakowski (Wyciąg z Pamiątek Krakowa)*, „Przyjaciel Ludu" R. 12: 1845 nr 15, odpis z tego artykułu w rkp. Kolberga w tece 45, sygn. 1417, k. 64.

w. 5d. — O skarbcu pisze J. Łepkowski w art. *Kraków*, w *Encyklopedii powszechnej* S. Orgelbranda, T. XV Warszawa 1864 s. 854–859.

w. 2d. — Zob. [L. Łętowski] *Próby wierszów miarowych*. Kraków 1866 s. 75–83.

w. 2–1d. — W. Gorączkiewicz *Śpiewy chóralne kościoła rzymsko-katolickiego w bazylice katedralnej krakowskiej używane a w harmonii na organy dla kościołów parafialnych... ułożone*. Cz. I i II Kraków 1846–1847.

s. 12 w. 8d. — W notatkach Kolberga (teka 13, sygn. 1191/1, k. 5) przytoczona jest legenda o tym obrazie zamieszczona w „Kalendarzu Krakowskim" J. Czecha na r. 1883, zob. w supl., T. 73/II s. 438.

w. 5d. — W zbiorku Mączyńskiego poza wymienionymi przez Kolberga są jeszcze dwa inne podania: *Cudowna obrona Krakowa w r. 1768* i *Wąsy króla Jana III*.

w. 1d. — W pracy *O zabytkach Kruszwicy, Gniezna i Krakowa...* na s. 223–236 pisze Łepkowski o kościele Św. Wojciecha, kościół Św. Salwatora i legendę o kazaniu św. Wojciecha wspomina w *Przeglądzie zabytków przeszłości z okolic Krakowa*, Warszawa 1863, s. 6–8.

s. 13 w. 2-4g. — winno być: M. Grodziński *Ogród* [nie: *Gród*] *fiołkowy karmelitański na Piasku przy Krakowie, to jest poważna historia o wielce cudownym obrazie Niepokalanej Bogarodzice Maryi...* Kraków 1673.

w. 5g. — O kościele na Skałce także w rkp. Kolberga (teka 48, sygn. 1355/3/A, k. 4) w notatkach z *Listów z podróży* K. z Tańskich Hoffmanowej, zob. K. Hof[f]manowa *Opisy różnych okolic Królestwa Polskiego*, T. 2, *Wybór pism*, T. 6 Wrocław 1833 s. 129-131.

s. 14 w. 16g. — Kolberg odsyła do anonimowego art. *Floryjańska Brama* w „Kalendarzu Powszechnym na rok 1854" J. Wildta, Kraków [1853] s. 43-48. Wycinek z tym art. zachował się w zbiorach Kolberga (teka 13, sygn. 1194/5, k. 7), według notatek w egzemplarzach tego kalendarza, znajdujących się w bibliotekach krakowskich, autorem artykułu był Jan Radwański. W zbiorach Kolberga zachowały się wycinki (teka 50, sygn. 1357, z. 5/1, k. 1 i tamże z. 10, k. 18) z „Kalendarza Powszechnego na rok 1859" J. Wildta [Kraków 1858] s. 36-37, z art. *Legiendy krakowskie*, tam ta legenda w innym opracowaniu.

tekst 8 — W zbiorach Kolberga zachował się wycinek (teka 16, sygn. 1210/2, k. 13) z „Kalendarza na Rok Przestępny 1868" Warszawa 1867, nakł. F. Kowalskiego, z anonimową wierszowaną wersją tej legendy pt. *Święty Jacek*, s. 153-155, tam także dwie inne legendy: J. K. Turskiego *Stopka Matki Boskiej (legenda krakowska)* s. 17-27 i A. Wiślickiego *Kościółek Zbawiciela w Krakowie* s. 30-35.

w. 6d. — Podanie 9a o św. Bronisławie winno mieć w przypisie odesłanie do *Podań i legend...* L. Siemieńskiego mylnie zamieszczone na s. 15. Zob. też w wydaniu *Podań i legend...* Siemieńskiego z r. 1975 s. 125.

w. 2d. — Kolberg odsyła do dwu artykułów J. Mączyńskiego, w pierwszym: *Wspomnienie dawniejszych obrzędów wielkanocnych w Krakowie*, „Czas" 1857 nr 121, nie przytacza autor legend; w drugim: *Święty Jacek z pirogami*, „Czas" 1857 nr 182, zamieszcza legendę o pochodzeniu zwrotu zawartego w tytule.

w. 1d. — Tu powinien być przypis wskazujący jako źródło zbiór *Podania i legendy...* L. Siemieńskiego. Anonimowy art. *Dzień*

Zaduszny z „Przyjaciela Ludu" (R. 7 T. 2: 1841 nr 27) cytuje Kolberg na s. następnej (pkt. d, w. 16-20g.) Błąd ten sprostował w erracie (rkp. teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a), zob. wyżej przypis do w. 6d. z s. 14.

s. 15 **w. 20g.** — Według erraty Kolberga (rkp. teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a) po słowach „Zdrowaś Maryja" winien być odsyłacz do przypisu błędnie zamieszczonego na str. poprzedniej (zob. wyżej).

w. 1d. — Winno być: Siemieński, odesłanie do *Podań i legend...* L. Siemieńskiego dotyczy tekstu 9a na s. poprzedniej, błąd ten Kolberg prostuje w erracie (rkp. teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a), zob. przypis do tekstu 9a.

s. 16 **w. 21g. nr 12b** — W zbiorach Kolberga zachował się wycinek (teka 50, sygn. 1357, z. 5/2, k. 1) z „Kalendarza Powszechnego na rok 1859" J. Wildta [Kraków 1858] s. 37-38, z art. *Legiendy krakowskie*, zawierający w innym opracowaniu m.in. tę legendę.

w. 19d. — Artykuł J. Mączyńskiego *Diabły pod wieżą mariacką* ukazał się w „Czasie" w r. 1855 (nie 1856) nr 251.

w. 14d. — Kolberg odsyła do dzieł: M. Siejkowski *Świątnica Pańska, to jest kościół Boga w Trójcy SS. jedynego z klasztorem WW. OO. Dominikanów w Krakowie...* Kraków 1743; F. Nowowiejski *Phaenix decoris et ornamenti Provinciae Poloniae*, Poznań 1752; P. H. Pruszcz: *Stołecznego miasta Krakowa kościoły i klejnoty, co w nich jest widzenia godnego i zacnego*, Kraków 1647 (autorstwo Pruszcza niepewne), wznowienia pod zmienionym tytułem, m.in.: *Klejnoty stołecznego miasta Krakowa...*, wyd. K. J. Turowskiego, Kraków 1861; P. Pruszcz *Forteca duchowna Królestwa Polskiego...* Kraków 1662 (autorstwo również niepewne), pod nieco zmienionym tytułem: Kraków 1737. W rkp. (teka 37, sygn. 1328, k. 26) Kolberg zanotował: „W Krakowie trynitarze urządzili najprzód na Kaźmierzu kaplicę w r. 1690. W tej kaplicy przed umieszczonym w niej wizerunkiem Jezusa Nazareńskiego wnet doznali łask boskich, mianowicie (jak pisze w swoim *Hypomnema* ksiądz Marian Sikorski, trynitarz) uwolnili od czarta ubogą niewiastę w szóstym roku jej opętania i siedmioletnią dziewczynkę, takim samym *lichem*

utrapioną". Zob. M. Sikorski *Hypomnema ordinis discalceatorum Sanctissimae Trinitatis...* Warszawa 1753 s. 472–478.

w. 9d. — Zob. J. Łepkowski *Przegląd krakowskich tradycyj, legend, nabożeństw, zwyczajów, przysłów i właściwości.* Kraków 1866 s. 10 i nast.

w. 7d. przyp. 2 — Kolberg cytuje art. J. Łepkowskiego *O hajnałach krakowskich*, „Tygodnik Ilustrowany" 1861 T. III nr 84 s. 167–168, zapisy nutowe S. Moniuszki na s. 169, ten sam tekst (bez nut) w art. Łepkowskiego *Kraków* w *Encyklopedii...*, T. XV s. 868.

w. 5d. — Zob. hasło *Eynał, heynał, haynał* w *Słowniku języka polskiego* S. B. Lindego, T. I cz. I Warszawa 1807 s. 623.

s. 17 **w. 9g.** — Zob. M. Kromer *Kronika polska* w przekładzie M. z Błażowa Błażowskiego, w wyd. Sanok 1857 s. 614–615.

s. 18 **w. 10g.** — Zob. M. Bielski *Kronika polska*, wydanie K. J. Turowskiego, Sanok 1856, biskup Paweł z Przemankowa wspomniany jest tam na s. 320–321, 334 i 346–347, w pierwodruku: *Kronika polska... nowo przez Joachima Bielskiego, syna jego wydana*, Kraków 1597, na s. 188 i 201. Kolberg do *Kroniki polskiej* Bielskiego odwołuje się za L. Siemieńskim, zob. tegoż *Podania i legendy* ... w wyd. z r. 1975 s. 46.

w. 14d. — Kolberg za L. Siemieńskim (*Podania i legendy* ..., w wyd. z r. 1975 s. 47) odsyła do dzieła F. Kowalickiego *Post stary polski dziewięć niedzielny*, Sandomierz 1718, tam podanie o winie biskupa Gamrata na s. 340–342.

w. 6d. — Zob. M. Bielski *Kronika polska...* s. 414 w wyd. K. J. Turowskiego, Sanok 1856, a s. 239 w pierwodruku z 1597 r.

s. 19 **w. 16g.** — Zob. *Kontusik Królowej Jadwigi.* „Przyjaciel Ludu" R. 4 T. 2: 1838 nr 48.

w. 13–10d. — W zbiorach Kolberga zachowały się jego notatki (teka 48, sygn. 1355/3/A, k. 5) z *Żywotów świętych* Piotra Skargi, zawierające m.in. tę legendą o św. Janie Kantym, zob. P. Skarga *Żywoty świętych Starego i Nowego Zakonu...*, cz. II Wiedeń 1859 s. 326.

w. 8d. nr 19a — W zbiorach Kolberga zachował się wycinek (teka 50, sygn. 1357, z. 5/2, k. 1) z „Kalendarza Powszechnego

na rok 1859" J. Wildta [Kraków 1858] s. 37–38, z art. *Legiendy krakowskie*, tam ta legenda w innym opracowaniu.

s. 20 **w. 4g.** — Winno być: zob. nr 3b (nie 3.6.) na s. 12.

s. 21 **w. 7g.** — Zob. bajka *O chłopie i diable robotniku* w cz. I *Kujaw* (DWOK T. 3) s. 182–184.

w. 4d. — W odsyłaczu do *Klechd...* K. W. Wójcickiego winno być: T. 1 s. 182–190, 210–231, T. 2 s. 165–169. Zob. w wyd. z r. 1972 s. 116–118 i 173–179, teksty te cytuje Kolberg w T. 5 w przypisach na s. 335 i nast.

s. 22 **w. 1g.** — Winno być: w Węgrowie.

w. 12d. — Po słowach „środków czarodziejskich" powinien być odnośnik do przypisu 2.

w. 6d. — Przypis winien mieć nr 1 (nie: 4). Zob. T. Czacki *O litewskich i polskich prawach...* T. II, *Dzieła* T. II, Poznań 1844 s. 89. Pierwodruk: Warszawa 1801.

w. 3d. — Odnośnik do przypisu 2 powinien być po słowach „środków czarodziejskich" w w. 12d.

w. 2–1d. — Zob. J. Grajnert *Studia nad podaniami...* T. 2 s. 471–475 i 722 oraz T. 3 s. 98.

s. 23 **w. 6d.** — Artykuł F. Chlewaskiego (pseudonim H. E. Glücksberga) pt. *Jeszcze dodatek do wiadomości o Fauście i Twardowskim* ukazał się w „Bibliotece Warszawskiej" w 1843 r. (nie 1844) T. 3 s. 436–437. Autor cytuje tam fragment pism niemieckiego humanisty Ph. Melanchtona (1497–1560).

w. 5d. — Zob. J. Łepkowski *O zabytkach Kruszwicy, Gniezna i Krakowa...* s. 344–349.

s. 25 **w. 10g.** — W wyd. *Podań i legend...* z r. 1975 s. 80. Według komentarza K. Pamuły do tego wydania kroniką, z której Siemieński zaczerpnął ten wątek, jest tzw. *Rocznik Traski*, zob. *Monumenta Poloniae Historica*, T. II Warszawa 1961 (przedruk wydania z 1872 r.) s. 844. W rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1194/2, k. 10) notatki z artykułu *Dziwo w jeziorze krakowskim*, „Tygodnik Ilustrowany" 1882 nr 358, w którym podanie to przytoczone jest na podstawie „kroniki miasta Krakowa". W innym rkp. Kolberga (teka 3201, k. 14) notatka o innych niezwykłych wydarzeniach w okolicy Krakowa: „Miechowita w pierwszej edycji swej *Kroniki* (*Chron.* cap. 85) wspomina, że kobieta

koło Krakowa «u syna stawowego» porodziła potwora o szyi i uszach zajęczych, a tego samego roku (1495) w Krakowie «niejaka Lazurkówna» chłopca z wężem na grzbiecie". Kolberg odsyła do dzieła Macieja z Miechowa *Chronica Polonorum*, wydanie pierwsze tej kroniki z 1519 r. zostało skonfiskowane, w wyd. drugim z 1521 r. cytowany przez Kolberga fragment na s. 358 (lib. quartus, cap. LXXVII), jednak nie pada tam nazwisko „Lazurkówna".

w. 14g. — Podanie o krzyżackich brodach u K. Szajnochy w *Szkicach historycznych*, wyd. drugie poprawne: T. I Lwów 1858 s. 149–158. Odsyłacz w tym samym wierszu do podania o skale zwanej Krzywosądem odnosi się do wzmianki w T. 5 na s. 38.

w. 13d. — Kolberg cytuje (do w. 17g. na s. 28, z przypisem na s. 26) fragment pracy J. Łepkowskiego *Przegląd krakowskich tradycyj* ... s. 59–66.

s. 26 w. 14–15g. — Zob. S. Duńczewski *Sukcessy prowincyi i miast znaczniejszych*. „Kalendarz Rzymski, Ruski, Niemiecki... na Rok Pański 1730" (Zamość 1729) fol. D. Tam tekst: „Panem jest Kraków, ma dostatkiem wszego, dadzą jeść i pić ludzie dla każdego, proszą, wodzą same do piwnice, nie dasz nic, czapkę, pas wezmą tretnice [...]. Matka Warszawa, najwięcej tam matek, nie tak już wiele ojców, synów, dziatek, wiele się matką dobrodziejek stanie, tylko zapłacić trzeba, mości panie [...]. Lublin jest siostra, kto do niej przyjedzie, prosi, podchlebia, świadczy przy obiedzie. jurystę, mówi, narajęę dobrego, znam i agenta bardzo wygodnego [...]".

w. 6d. — Kolberg cytuje artykuł J. Łepkowskiego *Przegląd krakowskich tradycyj*... s. 62.

s. 27 w. 10g. — Między słowami „beczką" i „furią" nie powinno być przecinka.

s. 28 w. 17d. — Do końca tekstu na s. 29 cytat z s. 29–31 *Przeglądu krakowskich tradycyj*... J. Łepkowskiego.

s. 29 w. 2d. — Zob. J. Łepkowski *Przegląd zabytków przeszłości z okolic Krakowa*. Warszawa 1863 (druk w Krakowie), odbitka z „Rocznika Towarzystwa Naukowego Krakowskiego" T. V (ogólnego zbioru T. 28): 1861 s. 97–318.

s. 30 w. 1g. — Artykuł J. Łepkowskiego *Krakowski okrąg* w *Encyklopedii...* s. 919–945.

w. 1d. — Opis tych miejscowości zob. M. Baliński, T. Lipiński *Starożytna Polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym*, T. II Warszawa 1844 s. 60–77.

s. 31 w. 7–8g. — Kolberg odsyła do anonimowej notatki: *Wiadomości archeologiczne*, „Czas" 1856 nr 123 oraz do art.: K. Rogawski *O wykopaliskach leżajskich. Rzecz archeologiczna*, odbitka z: „Czas. Dodatek Miesięczny" R. I: 1856 T. III s. 342.

w. 8d. — J. Łepkowski *Krakowski okrąg* w *Encyklopedii...* s. 941 oraz tenże *Przegląd zabytków przeszłości...* s. 71–72.

w. 2d. — W „Przyjacielu Ludu" R. 8 T. 2: 1842 w nr 43 i 46 (nie: nr 243) zamieszczony był anonimowy art. dotyczący Bielan: *Wyjątek z testamentu Mikołaja Wolskiego*; u Grabowskiego w wydaniu V z 1866 r. na s. 233–238 opis Bielan, na s. 417 bibliografia na temat tej miejscowości.

s. 32 w. 8g. — Winno być: zob. s. 13 nr 5.

w. 12g. — Zob. J. Łepkowski *Przegląd zabytków przeszłości...* s. 74–75.

w. 14d. — Zob. A. Węgierski *Libri quattuor Slavoniae reformatae*. Praefatione instruxit J. Tazbir. Ed. fotooffsetowa: Varsoviae 1973 s. 232. Pierwodruk: Amsterdam 1679.

w. 6–5d. — Zob. J. Łukaszewicz *Dzieje kościołów wyznania helweckiego w dawnej Małej Polsce*, Poznań 1853, o zborze w Łuczanowicach (nie: Łuszczanowicach) s. 371–373.

w. 3d. — Zob. J. Łepkowski *Przegląd zabytków przeszłości...* s. 69 oraz tegoż *Krakowski okrąg* w *Encyklopedii...* s. 940.

s. 33 w. 6–7g. — W pracy zbiorowej *Monografia opactwa cystersów we wsi Mogile*, cz. I Kraków 1867, zob. m. in.: J. Szujski *Wiadomość historyczna o Mogile* s. 5–24 oraz J. Łepkowski *O mogile Wandy* s. 153–157.

w. 10–11g. — W rkp. Kolberga (teka 48, sygn. 1355/3/A, k. 3) notatka: „Podwyższenie czy znalezienie Krzyża Św. — nabożeństwo i odpust od 14 do 22 września w katedrze na Wawelu i w Mogile. Legenda: miały przypłynąć Wisłą dwie pasje (krucyfiksy)."

w. 14–15g. — F. M. Sobieszczański *Wiadomości historyczne o sztukach pięknych w dawnej Polsce.* T. 1 Warszawa 1847 s. 9.

w. 15–16g. — J. Łepkowski *O tradycjach narodowych...* s. 38–40.

w. 16d. — Według erraty Kolberga (rkp. teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a) winno być: „Gorzkiew, w aktach najczęściej Korzkiew".

w. 4d. — Wzmianki o Gorzkwi w „Przyjacielu Ludu" nie odnaleziono. Podobny wątek w: [R. Zmorski] *Skarb ukryty*, „Przyjaciel Ludu" R. 14 T. 2: 1847 nr 38, ale związany z Mazowszem, natomiast w opisie wycieczki do Korzkwi (*Zamek w Korzkwi.* „Tygodnik Ilustrowany" 1859 T. I nr 18) Zmorski pisze, że mimo wypytywań nie słyszał żadnych podań o tym zamku.

s. 34 **w. 15g.** — S. Staszic *O ziemiorodztwie Karpatów i innych gór i równin Polski.* Warszawa 1815. Zob. w wyd. fotooffsetowym: Warszawa 1955 cz. I s. 46.

w. 6d. — Zob. *Legenda o zamku ojcowskim.* „Przyjaciel Ludu" R. 10 T. 2: 1844 nr 45, na tej podstawie opracował swój tekst L. Siemieński, zob. tegoż *Podania i legendy...* w wyd. z r. 1975 s. 91.

s. 35 **w. 2–4g.** — B. Paprocki *Herby rycerstwa polskiego,* pierwodruk: Kraków 1584, zob. w wydaniu K. J. Turowskiego: Kraków 1858 s. 110.

w. 4d. — Zob. też w wydaniu *Klechd* K. W. Wójcickiego z r. 1972 s. 162.

s. 36 **przyp. 1** — Zob. A. Wiślicki *Dolina Szklar.* „Księga Świata" R. 8: 1859 cz. I s. 50–52; u Grabowskiego w wyd. V z 1866 r. na s. 261–286 opisy Ojcowa, Grodziska, pustelni św. Salomei i Pieskowej Skały.

przyp. 2 — Kolberg odsyła do następujacych publikacji: R. P *Wrażenia z pięciodniowej podróży.* „Gazeta Codzienna" 1854 nr 224–227, 230 i 232–234; O. Flatt *Listy z podróży. List I. Dolina Prądnika.* „Gazeta Codzienna" 1855 nr 189–191, 198, 210, 212, 215; *Sprawozdanie z podróży naturalistów odbytej w r. 1854 do Ojcowa.* „Biblioteka Warszawska" 1855 T. 2 — o Ojcowie s. 142–172; [A. Niwiński, pseudonim:] A. Niwka *Karczma.* „Gazeta Codzienna" 1857 nr 41 i *Cmentarz*, tamże nr 74; [A. Przezdziecki]

Przewodnik po Ojcowskiej Dolinie, Warszawa 1860; K. Świeżyński *Opis podróży po kraju...* „Biblioteka Warszawska" 1848 T. 1, tam o Krakowskiem na s. 45–68 oraz Wacław D. *Wspomnienia z podróży po kraju...* „Biblioteka Warszawska" 1849 T. I, tam o Ojcowie i okolicy na s. 462–469; *Opis starożytnych miast, zamków i wszelkich innych budowli w ziemi olkuskiej*, „Powszechny Pamiętnik Nauk i Umiejętności" 1835 T. 2 s. 72–85 — tam opis Będzina, Ojcowa, Żarek, Siewierza i Lelowa, opis Olkusza w II cz. artykułu pt. *Opis starożytnych miast, zamków i wszelkich innych budowli w Polsce*, tamże s. 229–234; *Zarysy Karpatów i Tatrów*, „Muzeum Domowe" 1839 T. 1 s. 280–284 (na s. 235 inny artykuł, na s. 17 w T. 2 „Muzeum Domowego" ciąg dalszy *Zarysów*, ale dotyczący innych okolic); G. *Ojców i słówko o Pieskowej Skale*, „Księga Świata" R. 8: 1859 cz. II s. 103–106; W. M. *Do Redakcji „Przyjaciela Ludu"* (z ryciną *Widok zamku w Ojcowie)*, „Przyjaciel Ludu" R. 9 T. 2: 1843 nr 30 (s. 233–234, nie 33); [W. L. Anczyc] *Grota Łokietka w Ojcowie*, „Tygodnik Ilustrowany" 1863 T. VIII nr 217.

s. 36 w. 3d. — Zob. [J. Łepkowski, G. Czernicki] J. Ł., G. C. *Legendy i podania krakowskie...* nr 172; w rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1190/1, k. 4 i 5) także notatki z *Żywotów świętych Starego i Nowego Zakonu...* P. Skargi (cz. I Wiedeń 1860 s. 283–288), gdzie m.in. wspomniana jest legenda o powstaniu nazwy Modlnica.

s. 37 w. 16d. — Zob. J. Łepkowski *Krakowski okrąg* w *Encyklopedii...* T. XV s. 938 oraz tegoż *Przegląd zabytków przeszłości...* s. 52–53.

s. 38 w. 5–6g. — Autorem powieści *Kmita i Bonerówna* (Kraków 1834) jest F. Gąsiorowski, który posługiwał się pseudonimem F. Nowowiejski.

w. 9g. — Kolberg odsyła do dwu wierszy A. Libery: *Skała Krzywosąd* i *Kmita Stanisław* w zbiorze *Nowe poezje* wydanym pod pseud. Anna L. Krakowianka w Krakowie w r. 1846 (nie 1845) s. 45–47 i 49–51.

w. 10g. — J. Łapsiński *Krzywosąd. Ballada gminna*, w zbiorze *Poezje*, Kraków 1829 s. 109–113.

w. 17g. — Zachowała się notatka Kolberga (teka 13, sygn. 1191/1, k. 42) z odsyłaczem „obacz *Lud* ser. V" odnosząca się

prawdopodobnie do tej wsi Brzezie: „Blisko wsi Brzezie jest bagno, które powstało na miejscu zapadłej w ziemię wraz z ludźmi karczmy, gdzie ludzie hulali i nie uczcili przebiegającego przed nią księdza z sakramentem do chorego; skrzypek tylko, który się przeżegnał, ocalał."

w. 18d. — Zob. J. Łukaszewicz *Dzieje kościołów wyznania helweckiego w dawnej Małej Polsce...* s. 309-311.

w. 13d. — Łukaszewicz pisze o przeniesieniu zboru z Aleksandrowic do będącej własnością Wielowiejskich wsi Wielkanoc (nie do Wielkiej Woli).

w. 12d. — Autorem hasła *Balice* w *Encyklopedii powszechnej* S. Orgelbranda jest J. Mączyński.

w. 7d-s. 39 w. 1g. — Zob. S. Sarnicki *Descriptio veteris et novae Poloniae...* [Kraków] 1585 fol. B_1.

w. 2-1d. — Zob.: *Zabierzów i Skała Kmity*, „Przyjaciel Ludu" R. 8 T. 1: 1841 nr 14 oraz J. Mączyński *Pamiątka z Krakowa*, cz. III Kraków 1845 s. 227-230. W notatkach bibliograficznych Kolberga (teka 31, sygn. 1303, k. 2) autor artykułu w „Przyjacielu Ludu" określony jest kryptonimem: „p. K.".

s. 39 **w. 2g.** — Zob. S. Orzechowski *Opisanie obrzędu ślubnego Zygmunta Augusta z Katarzyną Austryjaczką, rzecz wyjęta z rzadkiego nader dziełka..., drukowanego u Andrzeja Łazarza w Krakowie roku 1553.* W: J. U. Niemcewicz *Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polszcze.* T. 5 *Puławy* s. 329.

w. 6g. — Zob. J. P. Woronicz *Bolechowice. Sielanka.* W: tegoż *Poezje.* T. 2 Kraków 1832 s. 30-42, pierwodruk: bm. 1784.

w. 19-18d. — Zob. *Niegoszewski Stanisław, improwizator z XVI w.* „Gazeta Warszawska" 1854 nr 307.

w. 6d. — Zob. M. Z. S.... *Wycieczka do Krakowa.* „Przyjaciel Ludu" R. 5 T. 1: 1838 nr 26.

s. 40 **w. 15-16g.** — W rkp. Kolberga (teka 48, sygn. 1355/3/B, k. 6), notatki dotyczące Czernej: „Czerna wśród bukowego lasu (bukiew), w dolinie między świerkami ocembrowane kamieniami w kształcie serca źródło Eliasza, góra Bartlowa, Wartlowa, ze szańcem, zwanym szwedzkim".

s. 40 w. 17–20g. — W zbiorze anegdot *Zabawki bardzo ciekawe...* wydanym anonimowo w Krakowie w 1784 r. o klasztorze w Czernej na s. 12–17, w pracy H. Kołłątaja *Stan oświecenia w Polsce w ostatnich latach panowania Augusta III (1750–1764)* we wskazanym przez Kolberga wyd. E. Raczyńskiego w serii *Obraz Polaków i Polski w XVIII wieku*, T. 11 Poznań 1841 s. 76–87, w opracowaniu J. Hulewicza, Wrocław 1953, BN I 144, s. 193–197.

w. 20d. — Zob. J. Łepkowski *Krakowski okrąg* w *Encyklopedii...* T. XV s. 933, oraz tenże *Przegląd zabytków przeszłości...* s. 34–35.

w. 10–9d. — Zob. J. Mączyński *Pamiątka z Krakowa...* cz. III s. 245–254 i A. Grabowski *Kraków i jego okolice...* wyd. V s. 246–249.

w. 7d. — Zob. M. Lissowski *Krzeszowice pod względem topograficzno-lekarskim*. Kraków 1845.

s. 41 przyp. 1 — Zob. J. Mączyński *Spalenie zamku tenczyńskiego. Obrazek historyczny*. „Czas. Dodatek Miesięczny" R. 1: 1856 T. IV s. 73–88; L. Zejszner *List... do Tytusa Potockiego o Górze Tenczyńskiej*. „Gazeta Polska 1829 nr 42.

s. 42 w. 17–19g. — Cytat z art. F. Jaworskiego *Dolina Filipowicka w okręgu krakowskim*, „Gazeta Codzienna" 1853 nr 29 i 30.

w. 21d. — Zob. R. Berwiński *Powieści wielkopolskie*, Wrocław 1840 s. 202–204, tekst ten przedrukował L. Siemieński w *Podaniach i legendach...*, w wyd. z r. 1975 s. 171.

s. 43 w. 7d. — Zob. *Zamek młoszowski*. „Tygodnik Ilustrowany" 1865 T. XI nr 279. Artykuł ten w opracowanym przez K. Estreichera *Zestawieniu przedmiotów i autorów w 32 tomach „Tygodnika Ilustrowanego"* (Warszawa 1877) ma komentarz: „opisy z fabrykatu Jul. Florkiewicza wymyślone". W tece 13 (sygn. 1194/1, k. 1–14) są dwie wersje rękopiśmienne opisu Młoszowej, pierwsza pt. *Monografia zamku młoszowskiego (w ziemi krakowskiej)* skreślił L. W... z dwoma rycinami (k. 2 i 3, litografie wykonane w drukarni „Czasu"), druga wersja tego tekstu, nieco krótsza, pisana inną ręką, pt. *Zamek młoszowski w ziemi krakowskiej*, anonimowa i bez rycin.

s. 44 w. 13d. — W przypisie 1 Kolberg przytacza artykuł C. Biernackiego *Baba z Encyklopedii powszechnej* S. Orgelbranda T. II Warszawa 1860 s. 625, za tym art. cytuje (od w. 1d. do w. 7d. na s. następnej) rozprawę S. Staszica *O ziemiorodztwie Karpatów*... s. 38.

s. 45 w. 6g. — Zob. P. J. B. *Piętnastodniowe pielgrzymstwo Ukraińców (List z Krakowskiego)*. „Dziennik Warszawski" 1851 nr 119.

w. 7–8g. — Zob.: [J. M. Wiślicki] *Opis Królestwa Polskiego*... T. I: *Powiat olkuski (dawna ziemia krakowska)*. Warszawa 1850; M. Baliński, T. Lipiński *Starożytna Polska*..., T. II s. 88–102 oraz F. M. S[obieszczański] *Olkusz*, w *Encyklopedii powszechnej* S. Orgelbranda T. XIX Warszawa 1863 s. 881–886.

w. 9–10g. — Pierwodruk *Rozprawy o sposobach dopełnienia historyi i znajomości dawnych Słowian* W. Surowieckiego zamieszczony był w „Rocznikach Towarzystwa Przyjaciół Nauk Warszawskiego" T. VIII: 1812 s. 82–119. Kolberg odsyła do *Dzieł* W. Surowieckiego wydanych przez K. J. Turowskiego w Krakowie w 1861 r.

w. 15g. — Zob. M. Z. S.... *Wycieczka do Krakowa*... nr 26.

w. 6d. — Od słów „Tak nikną..." z artykułu F. M. S[obieszczańskiego] *Olkusz*.

w. 2d. — Zob. *Wiadomości o starostwie rabsztyńskim*. „Biblioteka Warszawska" 1855 T. 2 s. 188–192.

s. 47 w. 6g. — Zob. J. Łepkowski *Krakowski okrąg* w *Encyklopedii*... T. XV s. 931–932, tom encyklopedii w którym wydrukowano to hasło, ukazał się w roku 1864, stąd data u Kolberga. W pracy *Przegląd zabytków przeszłości*... taki sam opis Chrzanowa na s. 29–30.

w. 14d. — Zob. J. Łepkowski *Krakowski okrąg* w *Encyklopedii*... T. XV s. 931 oraz tegoż *Przegląd zabytków przeszłości*... s. 23–24.

przyp. 1 — Zob. J. Mączyński *Pamiątka z Krakowa*... cz. III s. 233–236; A. Grabowski *Kraków i jego okolice*... wyd. V s. 285, tam tylko wzmianka, że Lipowiec był przez dwa lata zajęty przez Szwedów; [J. Jerzmanowski] J. *Lipowiec, zamek*, „Przyjaciel Ludu" R. 10 T. 1: 1843 nr 25 (s. 192–195, nie 198), nazwisko autora podał J. Łepkowski w art. *Krakowski okrąg*; do dzieła

S. Pufendorfa Kolberg odsyła za J. Łepkowskim (zob. tegoż *Krakowski okrąg...* s. 930 oraz *Przegląd zabytków przeszłości...* s. 23–27), który podaje, że w *De rebus a Carolo Gustavo Sveciae Rege gestis* (Norimbergae 1696) tego autora na ryc. 15 jest plan Lipowca, jednak w dziele tym nie ma wzmianek o Lipowcu, nie ma też planu tego zamku, a na ryc. 15 przedstawiony jest plan Tyńca; Sz. Starowolski *Polonia, nunc denuo recognista et aucta*, Gdańsk 1652 s. 64 (w przekładzie A. Piskadły *Polska albo opisanie położenia Królestwa Polskiego*, Kraków 1976 s. 76); M. Bielski *Kronika polska...* w wyd. K. J. Turowskiego: Sanok 1856 s. 996, w wydaniu z r. 1597 s. 537. Ponadto w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1191/1, k. 42) notatka: „Ponad wsią Wygiełzów, gdzie dzisiejszy dwór, wznosi się na górze zamek Lipowiec, gdzie studnia wielkiej głębokości, a w pobliżu, w lasku, dobre ślady okopów. Naprzeciw Lipowca jest druga góra zwana Grodzisko, na której miał pierwotnie stać zamek (bo nawet wyższą jest ona od Lipowca). We dworze wygiełzowskim (na gruzach dawnego dworu murowanego zbudowanym) miała być piwnica pod nazwą Tereska, do której wtrącano więźniów".

s. 48 w. 7g. — W rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1191/1, k. 42) notatka: „W Porębie-Żegocie (Szembeków) jest za dworskim ogrodem w pobliżu strumyka skała wapienna na wysokość wieży, zwana Szypuł (w sąsiedztwie innych skał), na której szczycie, jako i w ziemi, znajdują się porozrzucane kawałki urn, odłamy. Lud mówi, że tam straszy."

s. 49 w. 13g. — Zob. M. Siejkowski *Dni roczne świętych błogosławionych...* Kraków 1743, fol. E_3–E_4.

przyp. 1 — Zob. *Oświęcim*. „Przyjaciel Ludu" R. 13 T. 2: 1846 nr 30; M. Baliński, T. Lipiński *Starożytna Polska...* T. II s. 245–249; J. Łepkowski *Oświęcim i Zator*. „Kalendarz Powszechny na rok 1859" J. Wildta [Kraków 1858] s. 38–43, wycinek z tym artykułem zachował się w zbiorach Kolberga w tece 50, sygn. 1357, z. 5/2, k. 1–4; J. Łepkowski *Notatki z podróży archeologicznej po Galicji*. „Gazeta Warszawska" 1854 nr 262, 265 i 268.

s. 50 w. 6d. — Zob. J. Łepkowski *O tradycjach narodowych...* s. 53.

w. 3d. — Zob. W. A. Maciejowski *Dalsza pogadanka o mniemanym podrobieniu dyplomatu, którym nadał Tyniec Bolesław Chrobry.* „Biblioteka Warszawska" 1848 T. 2 s. 125.

w. 2d. — Zob. J. Jungmann *Slovnik česko-německý.* D. 4. Praha 1838 s. 583.

s. 51 **w. 6g.** — Zob. W. A. Maciejowski *O mniemanym podrobieniu dyplomatu, którym nadał Tyniec Bolesław Chrobry.* „Biblioteka Warszawska" 1848 T. 1 s. 116–131.

w. 20g. — Kolberg odsyła tu do dzieła S. Szczygielskiego *Tinecia seu historia Monasterii Tinecensis.* Kraków 1668.

w. 14d.–12d. — Zob. *Klasztor tyniecki.* „Przyjaciel Ludu" R. 2 T. 2: 1835 nr 29; M. Baliński, T. Lipiński *Starożytna Polska...* T. II s. 172–175; Sz. Starowolski *Polonia...* s. 67; S. Szczygielski zob. przypis poprzedni; J. Mączyński *Kraków dawny i teraźniejszy z przeglądem jego okolic.* Kraków 1854 s. 224–225. Według erraty Kolberga (rkp. teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a) winien tu jeszcze być odsyłacz do art.: L. Jenike *Tyniec, obraz olejny Alfreda Schouppego*, „Tygodnik Ilustrowany" 1866 T. XIV nr 355. Ponadto w zbiorach Kolberga zachował się wycinek (teka 50, sygn. 1357, z. 10, k. 17–18) z „Kalendarza Powszechnego na rok 1859" J. Wildta [Kraków 1858] s. 33–36, z anonimowym art. *Walcer z Tyńca. Podanie z okolic Krakowa*, z tego źródła przypisy 1 i 3 na s. 51.

w. 12d. — Godzisław Baszko to domniemany autor *Kroniki wielkopolskiej* (zob. przyp. do s. 8 w. 6d.), związane z Tyńcem podanie o Walgierzu zob. w: *Kronika wielkopolska* w wyd. B. Kürbis, Warszawa 1970 s. 41–44.

w. 4d. — Zob. J. Długosz *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego...* T. I, ks. I s. 159. U Długosza: „Potem Golesz [nie: Golosz], góra wznosząca się nad rzeką Wisłoką", mowa tam o zamku w Kołaczycach, miasteczku należącym do benedyktynów tynieckich. W przekładzie K. Mecherzyńskiego: *Dziejów polskich ksiąg dwanaście...* T. I ks. I s. 35, do którego Kolberg odsyła, w tym miejscu błędnie „nad rzeką Wisłą", dlatego zapewne Kolberg (za Łepkowskim) pisze, że Golesz to nazwa góry, na której zbudowano klasztor tyniecki.

s. 52 w. 6d. — B. Paprocki *Herby rycerstwa polskiego*, w wyd. K. J. Turowskiego: Kraków 1858 s. 59-61, pierwodruk: 1854.

przyp. 1 — Tom II *Szkiców historycznych* K. Szajnochy w pierwszym wydaniu (Lwów 1857), do którego tu odsyła Kolberg, miał tytuł: *Nowe szkice historyczne*, tam podania o Walgierzu s. 2-11.

s. 53 w. 3g.-s. 54 w. 10g. — Zob. L. Zejszner *Podróże po Beskidach...* s. 103-108.

w. 18d. — Zob. *Wiadomości bieżące z zakresu czynności Oddziału Archeologicznego*. „Rocznik Towarzystwa Naukowego Krakowskiego [...]" T. VIII (og. zbioru 23), Oddziału Sztuk i Archeologii z. I 1851 (1852?) s. 90-91.

s. 54 w. 20d. — Kolberg opis kopalń Wieliczki skonstruował na podstawie kilku prac wymienionych następnie w przypisie na s. 61.

w. 11d. — Zob. L. Zejszner *Podróże po Beskidach...* s. 113 i nast.

s. 56 w. 12g. — W pracy S. Boczkowskiego *O Wieliczce pod względem historyi naturalnej, dziejów i kąpieli*, Bochnia 1843, termin „chodniki ślepe" nie pojawia się, używa go L. Zejszner, zob. *Podróże po Beskidach...* s. 130.

s. 57 w. 14g. — Kolberg powołuje się tutaj na Zejsznera, ale u tego autora niektóre dane liczbowe są inne, zob. *Krótki opis historyczny, geologiczny i górniczy Wieliczki*, Berlin 1843 s. 79 oraz tegoż *Podróże po Beskidach...* s. 126.

w. 5d. — Zob. przypis poprzedni.

s. 58 w. 20g. — Zob. L. Zejszner *Podróże po Beskidach...* s. 134.

w. 1d. — Zob. [K. Bayer] K. B. *Róg obrzędowy górników wielickich*. „Tygodnik Ilustrowany" 1861 T. IV nr 95.

s. 59 w. 1g. — Zob. J. Łepkowski *Krakowski okrąg...*

s. 61 w. 12g. — Winno być: A. Schröter (nie: Szleter), pierwodruk: Kraków 1553, zob. tegoż *Opis salin wielickich* w przekładzie F. Piestraka, Wieliczka 1902 s. 21.

przyp. 1 — Zob. S. Boczkowski *O Wieliczce pod względem historyi naturalnej* ...; L. Zejszner *Podróże po Beskidach...* s. 103-145 i 371-375; H. Łabęcki *Najdawniejsze dzieje salin krakowskich aż do żupnictwa Jana Bonera, czyli do r. 1515*. „Biblioteka Warszawska" 1856, T. 2 s. 265-306; *Przewodnik dla zwiedzających żupy solne w Wieliczce*. Kraków 1860;

Wieliczka. W: *Encyklopedia powszechna* S. Orgelbranda, T. XXVI Warszawa 1867 s. 892–896; L. Zejszner *Krótki opis historyczny, geologiczny i górniczy Wieliczki...* oraz rec. tej pracy opublikowana przez H. Łabęckiego w „Bibliotece Warszawskiej" 1843 T. 4 s. 707–714, zob. też odpowiedź Zejsznera tamże 1844 T. 1 s. 459–466; A. Grabowski *Kraków i jego okolice...* wyd. V s. 287–318; H. Łabęcki *Dawne żupy i żupnicy w Polsce*, „Biblioteka Warszawska" 1846 T. 1 s. 245–273; K. Szajnocha *Szkice historyczne*, T. I Lwów 1857 s. 2–53.

s. 62 **w. 2–4g.** — Zob. W. Ciesielski *Kilka podań górniczych przy wycieczce do Wieliczki zebranych. Z uniwersyteckich wspomnień*. „Tygodnik Ilustrowany" 1869 T. IV nr 83, z tego źródła przytacza Kolberga podania 2–7.

w. 4d. — Zob. M. Kromer *Kronika polska* w przekładzie M. z Błażowa Błażowskiego, w wyd. Sanok 1857 s. 454–455, tam odkrycie złóż soli w Bochni określone jest na r. 1252, z uzupełnieniem: „też po niektórym czasie w miasteczku Wieliczce [...] na tenże kształt surowice wyrębować i w sól przewarzać poczęto".

w. 3d. — Długosz pierwszą wzmiankę o żupach wielickich datuje na rok 1237, w którym Bolesław Wstydliwy dochody z nich nadał Henrykowi Brodatemu. Zob. J. Długosz *Dziejów polskich ksiąg dwanaście...* T. 2 ks. VI s. 240, w wyd. *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego...* T. III ks. VI s. 346.

s. 63 **w. 13d.** — Zob. W. Kochowski *Latumie solne*, fragment z: *Niepróżnujące próżnowanie*. W: tegoż *Utwory poetyckie. Wybór*. Opracowała M. Eustachiewicz. Wyd. II Wrocław 1991, BN I 92, s. 184, pierwodruk: Kraków 1674. W w. 1 cytatu winno być: „Kunegunda to pani święta była", w w. 2 „ojca Belle".

s. 64 **w. 11d.** — Kolberg odsyła do bajki *O chłopie i diable robotniku* w I cz. *Kujaw* (DWOK T. 3).

Lud (s. 71–188)

s. 71 **w. 2g.** — Zachowała się część wstępu do rozdziału „Lud" we wcześniejszej wersji redakcyjnej (teka 45, sygn. 1417, k. 4) powstałej prawdopodobnie krótko przed oddaniem tomu do

druku, tu cytuje się tylko fragment uzupełniający treść przypisu na s. 72: „Dotąd jeszcze miano Krakowiaków nadają sobie nie tylko mieszkańcy b. okręgu wolnego miasta Krakowa, ale i mieszkańcy b. województwa krakowskiego (nowszego), którego granice określił rząd Królestwa Polskiego (kongresowego) po r. 1815. Mieszkańcy ci nazywają nadto, dla odróżnienia wzajemnej względem siebie sytuacji politycznej, mieszczan krakowskich i całą ludność b. okręgu (rejonu) krakowskiego *rejonistami*, gdy sami znów obdarzani przez tamtych bywają nazwą *kongreśników* (ludzi z Kongresówki) lub nowszą *zapaśników* (ludzi za obrębem czyli za pasem granicznym mieszkających)."

s. 71 w. 2d. — Kolberg odsyła do atlasu: J. A. B. Rizzi-Zannoni *Carte de la Pologne divisée par provinces et palatinats et subdivisée par districts*, [Paris] 1772, wydanego w 26 arkuszach, tam ark. 18 i 19 poświęcone są m.in. woj. krakowskiemu.

s. 73 w. 1–4g. — Zob.: J. Mączyński *Włościanie z okolic Krakowa*, Kraków 1858 z rycinami M. Stachowicza; W. L. Anczyc *Obrazy krakowskie*, „Tygodnik Ilustrowany" 1862 T. V nr 130–133, 135 i 137; Ł. Gołębiowski *Lud polski*, Warszawa 1830, m.in. s. 18–24 i 28; A. Grabowski w pierwszym wydaniu *Historycznego opisu miasta Krakowa* z 1822 r. na s. 246–260 zamieścił tekst pt. *Włościanie z okolic Krakowa* z 6 rycinami strojów, jest to przedruk fragmentów artykułu: ....C.... *Kraków i okolice jego* z „Rozmaitości", dodatku do „Gazety Lwowskiej" R. 1: 1817 nr 9–11, tam o Krakowiakach, Proszowiakach i Szkalmierzakach w nr 10, w nast. wydaniach *Krakowa* Grabowski tekst ten pomijał, natomiast duże jego fragmenty przedrukował Gołębiowski w *Ludzie polskim*; W. Pol *Na groblach*, w tegoż: *Obrazy z życia i natury*, seria II Kraków 1871 s. 275–295 oraz *Z dobrych kątów*, „Kłosy" 1869 T. VIII nr 191–192, przedruk w *Obrazach z życia i natury*... s. 103–127; [L. Łętowski] *Próby wierszów miarowych*... s. 97–100; utwory W. Wielogłowskiego wymienia Kolberg w przypisie 2.

w. 7g. — Do s. 75 w. 14g. cytowane są fragmenty z pracy J. Mączyńskiego *Włościanie z okolic Krakowa*... s. 2–10, wszystkie przypisy dołączył Kolberg.

przyp. 2 — W. Wielogłowski *Komornica*, wyd. 2: Kraków 1862; tenże *Obrazki z obyczajów ludu wiejskiego*, wyd. 3: Kraków

1856; tenże *Obrazki z obyczajów domownictwa wiejskiego*, Kraków 1857; tenże *Obrazek oderwany*, Kraków 1857; tenże *Obrazek wiejskich rozkoszy*, Kraków 1857, rec. ostatniego: K. Kalinka, „Biblioteka Warszawska" 1858 T. 1 s. 441–443.

s. 75 **w. 8d.** — Zob. [L. Łętowski] *Próby wierszów miarowych...* s. 97.

w. 1d. — Artykuł W. Pola przedrukowany był w jego zbiorze *Obrazy z życia i natury...* zob. przypis do s. 73 w. 4g.

s. 76 **w. 1g.** — Zob. W. L. Anczyc *Obrazy krakowskie...* nr 130 s. 119 (do w. 8g. na s. 77).

s. 77 **w. 9g.–23g.** — J. Mączyński *Włościanie z okolic Krakowa...* s. 10–11.

w. 15d. — W odsyłaczu do *Ludu polskiego* Ł. Gołębiowskiego powinno być: s. 18–20 (z tego źródła cytat do słów „poradzić sobie umie" w w. 10d. na s. 78). Kolberg za Ł. Gołębiowskim przytacza artykuł: K. M. *Charakter i zwyczaje mieszkańców z okolic Krakowa. Górale. Właściwi Krakowiacy*, „Wanda" 1823 T. 1 nr 2 s. 34–36, tam cytowany jest rękopis pt. *Diariusz familii Zebrzydowskich* (zob. s. 78 w. 14g.).

przyp. 1 — K. Milewski *Pamiątki historyczne krajowe*. Warszawa 1848. Tam na s. 3–12 rozdział: *Charakter i zwyczaje mieszkańców z okolic Krakowa. Właściwi Krakowiacy.*

s. 78 **w. 15g.** — Ten fragment charakterystyki Krakowiaków (do w. 10d.) Kolberg przytacza za *Ludem polskim* Gołębiowskiego, który, nie podając źródła, cytuje wymieniony tu już artykuł *Kraków i okolice jego...* z „Rozmaitości" lwowskich z 1817 r. (tam pod kryptonimem: ....C....), przedrukowany przez Grabowskiego w r. 1822, zob. przypis do s. 73 w. 1–4g.

w. 9d. — Kolberg streszcza (do s. 79 w. 14g.) fragment art. *Kraków i okolice jego...* przedrukowanego przez A. Grabowskiego w *Historycznym opisie miasta Krakowa...*, wyd. I z r. 1822 s. 253, a następnie przez Gołębiowskiego w *Ludzie polskim...* s. 28, zob. przypis do s. 73 w. 1–4g.

s. 79 **w. 15g.** — Kolberg cytuje (do w. 7d. na s. 80) fragment anonimowego art. *Krakowianie* („Przyjaciel Ludu" R. 13: 1846 nr 4 s. 31) opartego na pracy L. Zienkowicza [nie: Zienkiewicza] *Les costumes du peuple polonais, suivis d'une desription exacte de ses moeurs, de ses usages et de ses habitudes.* Paris,

Strasbourg 1841, toż w j. niemieckim: Strasburg 1841. Polskie wydanie pt. *Lud polski albo dokładne opisanie zwyczajów, obyczajów i ubiorów jego* ukazało się w Strasburgu w 1842 r. w 116 egz.

s. 80 w. 6d. — Kolberg cytuje (do w. 14g. na s. 84) fragmenty z pracy J. Mączyńskiego *Włościanie z okolic Krakowa...* s. 32–42.

s. 84 w. 15g. — Kolberg cytuje (do w. 11d. na s. 85) art. W. L. Anczyca *Obrazy krakowskie...* nr 130 s. 119.

s. 85 w. 10d. — Kolberg cytuje (do w. 22g. na s. 93) fragmenty z pracy J. Mączyńskiego *Włościanie z okolic Krakowa...* s. 43–48, 50–67.

s. 86 w. 3d. — U Mączyńskiego: „ogłaszają".

s. 89 w. 5d. — U Mączyńskiego: „bo to" (nie: bo te).

w. 2d. — U Mączyńskiego: „nawiedził Bóg te wioski szeregiem klęsk rozpoczętych konfederacją barską, a ciągnących się z małymi przerwami aż do roku 1815".

s. 93 w. 8d. — Kolberg cytuje (do w. 20g. na s. 97) fragmenty z s. 6, 15–17, 21–23, 64–65, 67 i 69 *Włościan z okolic Krakowa...* J. Mączyńskiego, przypis na s. 95 od Kolberga.

s. 97 w. 19d. — Kolberg cytuje art. W. L. Anczyca *Obrazy krakowskie...* odcinek pt. *Ogrodnicy*, nr 132 s. 136–138 (do w. 16g. na s. 104). Kolberg opuścił dwie pieśni, które w tym fragmencie przytoczył Anczyc: „Zeszła się jedna z drugą" i „Kumosia kumosi gorzałeczkę nosi", zob. nr 359 i 358 (zwr. 1) w T. 6.

s. 101 w. 14g. — Słownikiem wileńskim nazywany jest wydany przez M. Orgelbranda *Słownik języka polskiego* A. Zdanowicza, M. Bohusza-Szyszki, J. Filipowicza i in. Cz. I-II Wilno 1861.

s. 102 w. 9d. — U Anczyca: „z wyglansowanemi".

s. 103 w. 17g. — *Ołtarz złoty na chwałę Bogu, Maryi Pannie honor i SS. Pańskim z przydatkiem niektórych pieśni wystawiony i drukiem ogłoszony*, [Częstochowa] 1825, później liczne wydania tamże; pod podobnym tytułem: *Ołtarz złoty czyli zbiór nabożeństwa dla chrześcijan katolików z przydaniem pieśni nabożnych*, Kraków 1847 i liczne wydania późniejsze.

w. 13–12d. — Pełny tekst pieśni zob. T. 6 nr 618 s. 363–364.

s. 104 w. 14d. — Kolberg cytuje (do s. 105 w. 17g.) fragmenty pracy J. Mączyńskiego *Włościanie z okolic Krakowa...* s. 7–8 i 17–18.

s. 105 w. 18g. — Kolberg cytuje art. W. L. Anczyca *Obrazy krakowskie...* odcinek pt.: *Świątniczanie. Prądniczanie*, nr 133 s. 144–145 (do s. 107 w. 17g).

s. 107 w. 13d. — Kolberg cytuje (do s. 108 w. 19g.) fragmenty pracy J. Mączyńskiego *Włościanie z okolic Krakowa...* s. 8–9 i 13–15.

s. 108 w. 18d. — Jw. s. 8–9 i 23–25, przypis dołączył Kolberg.

s. 109 w. 9d. — Jw. s. 9–10 i 25–26.

w. 4d. — Według erraty Kolberga (teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a) zamiast „haftowany" winno być: „i wyszywany na piersiach i bokach".

w. 3d. — Kolberg odsyła do anonimowego artykułu *Krakowianie...* (ryc. *Kijacy* w nr 3), zob. przyp. do s. 79, uwaga „zapewne w zimie" dołączona przez Kolberga.

s. 110 w. 13g. — Kolberg cytuje *Lud polski...* Ł. Gołębiowskiego s. 24.

w. 14d. — Kolberg cytuje art. L. Zielińskiego *Wspomnienie Tarnowa, Krakowa i odwidziny gór tatrzańskich. Wyjątek z podróży po Galicji odbytej r. 1840.* „Lwowianin" 1841 z. 6 s. 121–122.

w. 8d. — Kolberg cytuje anonimowy art. *Krakowianie...*, ryc. *Skawiniacy* też w nr 4, zob. przyp. do s. 79.

s. 111 w. 9d. — Kolberg cytuje art. W. L. Anczyca *Obrazy krakowskie...* nr 133.

s. 112 w. 14d. — Dzieło J. Długosza *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis* powstało w latach 1440–1480, Kolberg odsyła do wydania staraniem A. Przezdzieckiego: *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis nunc primum e codice autographo editus.* T. I Kraków 1863.

w. 2d. — Zob. *Sandomierskie* (DWOK T. 2) s. 243 oraz *Schematismus Universi Venerabilis Cleri Dioeceseos Tarnoviensis.* Tarnovia, Premisliae 1867, s. 136.

s. 114 w. 7g. — Zachował się rkp. Kolberga z brulionową wersją tej części rozdziału „Lud" (do s. 121 w. 20g., teka 45, sygn. 1417, k. 23–24 i 78), fragmenty także w zapisach terenowych (tamże k. 66 i 68).

w. 17–16d. — Zob. przypis do s. 73 i teksty na s. 73–114.

s. 115 w. 8–7d. — Odesłanie do opracowanego przez J. Moraczewskiego słownika *Starożytności polskie* błędne, Kolberg

przytacza tu fragment hasła *Kopieniak* autorstwa K. W. Wójcickiego z *Encyklopedii powszechnej* S. Orgelbranda (T. XV Warszawa 1864, s. 446).

s. 116 w. 1d. — Tekst od słów „W czasie wzrastającej powodzi" w rkp. terenowym Kolberga pochodzącym z r. 1867 (teka 45, sygn. 1417, k. 68) z lokalizacją ogólną: „Tomaszowice".

s. 118 w. 15g. — Według erraty Kolberga (teka 13, sygn. 1191/I, k. 1a) winno być: „nieprawość, a raczej niezgodność z prawem".

w. 5d. — Zdanie „Tem mniejsze jeszcze..." w kopii W. Kosińskiego (teka 50, sygn. 1357, z. 23, k. 2) opatrzone przypisem: „Właściwie *ociepkę, ociépkę*, w słowniczku zamieszczonym przy końcu serii VIII swego *Ludu* (*Krakowskie* cz. 4) pisze też autor: *ocipka*. W. K.", zob. T. 8 s. 314.

s. 119 w. 4g. — Część zwrotów przytoczonych tu i w wierszach następnych znajduje się w zapisie terenowym Kolberga pochodzącym z roku 1867 (teka 45, sygn. 1417, k. 68) z lokalizacją ogólną „Tomaszowice", są to z w. 4g. (w rkp.: „nieoblizane"), z w. 7g. (w rkp.: „na dziewkę niezdarną i brzydką mowi[ą]: Eh, ty rupało, rupała — ciapa"), z w. 10-11 i z w. 14d. oraz na s. 120 w. 1-3g.

s. 120 w. 5-4d. — Tytuły utworów W. Wielogłowskiego wymienia Kolberg w przypisie na s. 73 w T. 5.

w. 1d. — Zob. [L. Łętowski] *Próby wierszów miarowych...*

s. 121 w. 11-13g. — Przytoczone zdanie w zapisie terenowym Kolberga pochodzącym z r. 1867 (teka 45, sygn. 1417, k. 68) z lokalizacją ogólną „Tomaszowice".

w. 13d. — Zachował się rkp. brulionu tej części rozdziału „Lud", obejmujący prawie cały tekst o ubiorach (teka 45, sygn. 1417, k. 25-29), niektóre fragmenty są tam w dwu wersjach redakcyjnych.

w. 7d. — W przypisie Kolberg cytuje fragment pracy J. Mączyńskiego *Włościanie z okolic Krakowa...* s. 19-20.

s. 122 w. 6g. i nast. — Kolberg polemizuje tu z J. Łepkowskim, zob. *Przegląd krakowskich tradycyj...* s. 31-32, por. też przypis 1 na s. 123. Tekst „Alboz wa to jacy tacy" zob. T. 5 s. 201 nr 5, s. 217 nr 22, T. 6 s. 381-386 nr 620-623 oraz w supl. (T. 73/I) nr 8 i 609.

w. 13g. — Fragment wiersza Wacława Potockiego, bo o tego autora tu najprawdopodobniej chodzi, cytuje Kolberg za

J. Mączyńskim, cytatu tego jednak nie odnaleziono w udostępnionej drukiem twórczości W. Potockiego.

w. 20g. — Zob. W. A. Maciejowski *Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku pod względem obyczajów i zwyczajów* (Kolberg użył przedtytułu: *Polska i Ruś aż do pierwszej połowy...*), T. III Petersburg-Warszawa 1842 s. 330.

w. 11d. — Zob. [Z. Gloger] Pruski *Obchody weselne*, Kraków 1869 s. 256.

w. 9–8d. — Zob. Ł. Gołębiowski *Lud polski...* s. 20–25 oraz anonimowy art. *Krakowianie...* w „Przyjacielu Ludu", Kolberg cytuje fragment z nr 4 s. 31 (nie z nr 6).

s. 123 w. 7g. — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 26), w pierwotnej redakcji tego fragmentu po słowie „położonym" dalszy ciąg zdania, opuszczony w druku: „mianowicie w okolicy Pisar, Rudawy, Modlnicy, Zabierzowa, Bibic, Bińczyc itd.".

w. 8g. — Fragmenty opisu stroju męskiego zachowane w zapisie terenowym Kolberga pochodzącym z r. 1867 (teka 45, sygn. 1417, k. 68) z lokalizacją ogólną „Tomaszowice", tam o sukmanie jak w druku, natomiast żupan opisany inaczej: „Noszą także *żupany* granatowe po kolana, bez rękawów, obszyt[e] (oblamowane) czerwonym suknem, kutasy rzędem idą na przodzie oraz po trzy kutasy przy kieszeniach", por. s. 124 w. 12d. i nast. oraz s. 125 w. 4–5g.

przyp. 1 — Tekst tego przypisu jest cytatem z pracy J. Łepkowskiego *Przegląd krakowskich tradycyj...* s. 31–32, z wyjątkiem ujętych w nawiasy zdań (w. 16–18g., 20g. i 10–11d.), noty lokalizacyjnej (w. 15d.) i pytajnika (w. 18d), te są komentarzami Kolberga.

w. 20–21g. — Zob. [Z. Fisch] T. Padalica *Listy z podróży*. T. I Wilno 1859 s. 21.

w. 14d. — Zob. J. Długosz *Dziejów polskich ksiąg dwanaście...* T. 2 ks. VI s. 168, Kolberg odsyła za Łepkowskim do edycji wcześniejszej. Zob. też *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego...* T. III ks. VI s. 244–245.

s. 125 w. 16g. — Kolberg odwołuje się prawdopodobnie do poglądów W. Pola wyrażonych podczas bezpośrednich spotkań w Krakowie, w publikacjach W. Pola nie odnaleziono tej informacji.

s. 125 przyp. 1 — Opis pasów krakowskich oparty jest na notatkach A. Konopczanki (teka 2185, T. 2, k. 152), dołączonych do jej listu z 1871 r. (zob. *Korespondencja O. Kolberga* cz. I, DWOK T. 64, s. 372-374).

s. 126 w. 7g. — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 26) w nawiasie: „co się rękawek zowie".

w. 16-17g. — Według erraty Kolberga (teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a) winno być: „przystrojone mosiężnymi kółkami".

s. 129 w. 6g. — Opis stroju kobiet (do w. 17 g. na s. 131) oparty jest m.in. na notatkach terenowych Kolberga pochodzących z r. 1867 (teka 45, sygn. 1417, k. 68) z lokalizacją ogólną „Tomaszowice".

s. 132 w. 1g. — Opis stroju kobiet (do w. 3d.) oparty jest na notatkach A. Konopczanki dołączonych do listu z r. 1871 (rkp. w tece 2185 T. 2, k. 152, zob. *Korespondencja...* cz. I, DWOK T. 64, s. 372-374). Tekst ten w rkp. ma tytuł: „Do dzieła — uwagi o zwyczajach ubioru ludu" oraz notę Kolberga „Ubiór". Kolberg pominął w druku zdanie: „Żadna inna kobieta czepca nosić nie może, tylko mężatka ślubna".

w. 3g. — Kolberg opuścił tu wyjaśnienie Konopczanki: „półskrzynek — mniejsza skrzynka".

w. 14d. — W rkp. Konopczanki po słowach „starą odzieżą" dopisek: „jeżeli zima".

s. 133 w. 10-12g. — Zob. w T. 5 s. 122 i przypis 1 na s. 123.

w. 7d. — Zachował się brulion tej części rozdziału „Lud", obejmujący cały tekst dotyczący żywności (teka 45, sygn. 1417, k. 30-31).

s. 134 w. 21g. — Według erraty Kolberga (rkp. teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a) winno być: „*kołacza*, zawsze tu plackiem tylko nazywanego, z pszennej pieczonego mąki".

w. 10d. — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417 k. 30): „*rozsutkami* zwanych", por. T. 6 s. 30 w. 8d.

w. 7d. — Według erraty Kolberga (rkp. teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a) winno być: „zwane tu *kukiołkami*".

w. 6d. — Zob. J. Łepkowski *O chlebie. Z notat do badań o kuchni w Polsce*. „Czas. Dodatek Miesięczny" R. I: 1856 T. II s. 333-334.

w. 5-4d. — Zob. W. A. Maciejowski *Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku...* T. 2 s. 6.

s. 135 w. 11d. — W rkp. terenowym Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 66) po słowach: „kładą niekiedy rzepę suszoną" następuje zdanie opuszczone w druku: „Używają i grzybów, i karpieli".

s. 136 w. 14d. — Kolberg cytuje anonimowy art. *Krakowianie...* z „Przyjaciela Ludu".

s. 137 w. 14g. — Zachował się brulion tej części rozdziału „Lud" (teka 45, sygn. 1417, k. 32-40, 48-53 i 63), obejmuje on prawie cały tekst na s. 137-171, brak jedynie fragmentów z s. 146 i 160-163, natomiast niektóre partie, np. nazwy pól, zachowane są w dwu lub nawet trzech wersjach redakcyjnych. Na k. 48-49 próbne odbitki drzeworytów wykorzystanych w druku na s. 153 i 163-166. Niektóre fragmenty zachowały się także w zapisach terenowych i innych rkp., co odnotowane jest w odpowiednich przypisach.

przyp. 1 — Por. O. Kolberg *Figury przydrożne*, w: *Studia, rozprawy, artykuły* (DWOK T. 63) s. 337-341 i ryc. 6 i 7 tamże. Pierwodruk tego artykułu w „Kalendarzu Warszawskim" J. Ungra na rok 1872, s. 138-142.

s. 138 w. 3d. — Przypis powinien mieć nr 1. Zob. K. Szajnocha *Jadwiga i Jagiełło 1374-1413. Opowiadanie historyczne.* T. I Lwów 1861 s. 6.

s. 139 w. 1d. — Zob. *Słowniczek* w T. 8 s. 324.

s. 140 w. 19g. — Według erraty Kolberga (rkp. teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a) winno być: „wodę w żłób".

s. 141 w. 2g. — Według erraty Kolberga (rkp. jw.) zamiast: „wśród ciemnego odzywający się lasu", winno być: „wśród łąk, zarośli lub lasu się odzywający".

w. 19g. — Według erraty Kolberga (rkp. teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a) zamiast „z którego" winno być: „w którego"

w. 9d. — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 40a) nazwy: „Troszka" i „Skątak".

w. 3d. — Przypis winien mieć nr 1.

s. 142 w. 2d. — Zob. W. Wielogłowski *Komornica...* s. 10 i 11-12.

s. 143 w. 6g. — Nazwy pól itd. z Modlnicy i Tomaszowic zachowały się w notatkach terenowych Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 66).

s. 143 w. 17g. — Nazwy pól z Giebułtowa w rkp. terenowym Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 151).

s. 144 w. 9g. — W rkp. terenowym Kolberga (teka 13, sygn. 1194/1, k. 9) nazwa „Czarnebagno" odnotowana jako nazwa pola.

w. 17d. — W rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1194/1, k. 9): „Łosiny".

s. 145 w. 9g. — Nazwy lokalne z Kobylan w rkp. terenowym Kolberga (sygn. 2183, dawniej 2194, k. 122), tam: „Wietrznik — góra w lesie".

w. 4d. — Kolberg cytuje anonimowy art. *Krakowianie...* z „Przyjaciela Ludu" nr 4.

s. 146 w. 7g. — Nie udało się ustalić źródła cytatu, które Kolberg określił: „inne pismo odzywa się".

w. 7-6d. — Według erraty Kolberga (teka 13, sygn. 1194/1, k. 1a) winno być: „nie traci wieś na krasie".

s. 148 w. 6g. — Początek rozdz. „Chata. Zagroda" (do s. 159) oparty jest głównie na notatkach terenowych Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 65-66) z lokalizacją: „Modlnica". Fragmenty (do s. 166) zachowane także w wersji brulionowej (tamże, k. 32-36, 49-51 i 63).

w. 9g. — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 50) na marginesie zdanie: „W miasteczku mieszkanie drewniane lub murowane zowią pospolicie *domostwo*, plebania zowie się *probostwem*".

w. 12d. — Kolberg odwołuje się do poglądów W. Pola wyrażonych prawdopodobnie w trakcie bezpośredniego spotkania, w publikacjach Pola nie odnaleziono przytoczonego tu stwierdzenia.

w. 9d. — Cytat ze wskazanego miejsca dzieła J. Grimma (z cz. II) do słów „*haus* und *hof*".

s. 150 w. 13g. — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 50): „podkładanych kamieniach" (nie: podkładnych).

w. 7d. — W obu rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 32 i 50): „dyktować".

s. 151 w. 13d. — Powinno być „okapową".

s. 152 w. 1-2g. — W obu rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 34 i 50): „Bywają i *sulniki*".

w. 2-1d. — W obu rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 34 i 50): „Starą miotłę i sadze na drogę, osobliwie na rozstajne drogi".

s. 153 w. 11g. — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 50): „Pod nalepą i piecem piekarskim".

s. 155 w. 11d. — W notatkach terenowych Kolberga, a także w dwu zachowanych brulionach (teka 45, sygn. 1417, k. 36 i 51), również: „na wsypie pierzy", może winno być: jako wsypem na pierze?

w. 3d. — Według erraty Kolberga (rkp. teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a) po słowach „zamożnych gospodarzy" winno być: „U uboższych wśród ciasnoty rzadko kiedy kąt ów bywa wyróżniany".

s. 156 w. 6–7g. — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 51): *„putnia*, ceber o 1 uchu do wody dla koni (1/2 łok. średnicy), *luszof* v. *miśnik* do pomywania naczyń (1/2 lub 3/4 łok. średn.), beczki, balija, sąsiek, wiadro, *skopek* v. *skopiec* do mleka, *maziorka* do smoły, konewki wiszące na *kulkach* drewnianych przywiązanych do *nosideł* noszonych na ramionach, *fajra*, ceber szeroki o 1 uchu dla świń, nieco mniejszy od zwyczajnego i ku górze nieco zwężony, duży ceber do wody, innych płynów lub żywności rozrzedzonej służący, oraz mniejszy cebrzyk (1 łok. średnicy)".

s. 157 w. 9g. — Według erraty Kolberga (rkp. teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a) winno być: „panują w zimie".

s. 158 w. 1g. — Winno być: lakonicznie.

s. 159 w. 3d. — Te dane z inwentarza z r. 1774 Kolberg zanotował na końcu rkp. nieznanego autora pt. *Monografia zamku młoszowskiego* (teka 13, sygn. 1194/1, k. 9), zob. przyp. do s. 43.

s. 162–166 — Drzeworyty reprodukowane w tym rozdziale wykonała A. Konopczanka, zob. jej list do Kolberga z r. 1871 (*Korespondencja...* cz. I, DWOK T. 64 s. 372) oraz list Z. Glogera z 1 kwietnia 1870 r. (tamże s. 351).

s. 162 — Według erraty Kolberga (rkp. teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a) drzeworyt dolny oznaczony „2" powinien być na s. 160, jako ilustracja do tekstu „izba zimowa", ale rozmieszczenie sprzętów wskazuje, że jest to wnętrze chaty przedstawionej na planie na s. 162.

s. 167 w. 6g. — Kolberg cytuje (do s. 168 w. 4g.) pracę J. Mączyńskiego *Włościanie z okolic Krakowa...* s. 88–90.

s. 168 w. 16g. — Kolberg cytuje tu J. K. Haura *Skład abo Skarbiec znakomitych sekretów oekonomiej ziemiańskiej.* Kraków 1693 s. 154–156.

s. 168 przyp. 1 — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 52), na początku skreślone dwie nazwy: „*Kochanów* (pod Aleksandrowicami), *Sowiarka* (pod Niegoszowicami)".

s. 171 w. 8d. — Reprodukowany przez Kolberga drzeworyt w cytowanym dziele Haura na s. 155.

s. 172 w. 1g. — Zachowany rkp. brulionu tej części rozdziału „Lud" (teka 45, sygn. 1417, k. 48, 54–55, 70–80) obejmuje prawie cały tekst zatytułowany „Praca" (s. 172–188), poza drobnymi fragmentami z s. 182 i 187–188, zaś niektóre partie, np. opis wozu z nazwami jego części, zachowały się w dwu lub trzech wersjach redakcyjnych.

s. 173 w. 9g. — Kolberg cytuje anonimowy art. *Krakowianie...* z „Przyjaciela Ludu" nr 6.

w. 15d. — Cytat z: [L. Łętowski] *Próby wierszów miarowych...* s. 132–133.

s. 174 w. 2 i 1d. — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 79): „tatusinego".

s. 175 — Szkic wozu z nazwami jego części i objaśnieniami w rkp. terenowym Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 42) bez lokalizacji, część objaśnień wpisana jest tam inną, nieznaną ręką.

s. 176 w. 7g. — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 55): „*sierdzienia*".

w. 4d. — Opis pługa w notatkach terenowych (teka 45, sygn. 1417, k. 65) ma lokalizację: „Modlnica".

s. 177 w. 3g. — W notatkach terenowych Kolberga (jw. k. 65): „*Trzósło*", tak samo w brulionach (tamże k. 64, 75 i 80).

w. 16g. — W notatkach terenowych Kolberga (jw. k. 65): „zwany *klęk*", tak samo w brulionach (tamże k. 64, 75 i 80).

w. 16d. i nast. — Część maści koni i nazw krów w rkp. terenowym Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 68) z lokalizacją ogólną „Tomaszowice", pochodzącym z r. 1867, część (w tym także takie same, jak zanotowane w Tomaszowicach) w innym rkp. terenowym (teka 43, sygn. 1352, k. 135), wykonanym prawdopodobnie w Modlnicy, tam niektóre formy inne niż w T. 5, zob. w suplemencie, T. 73/I s. 14.

s. 178 w. 9g. — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 72): „*piętocha* [jeżeli się w] piątek [urodziła]".

przyp. 1 — Nazwy z Młoszowej z r. 1774 Kolberg zanotował na końcu rkp. nieznanego autora pt. *Monografia zamku młoszowskiego* (teka 13, sygn. 1194/1, k. 9), zob. przyp. do s. 43.

w. 14d. — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 54): „łysa" (nie: lysa).

s. 179 w. 7g. — Nawoływania na zwierzęta (do w. 4g. na s. 180) w zapisie terenowym Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 68) z lokalizacją ogólną „Tomaszowice", pochodzącym z r. 1867.

s. 180 w. 1g. — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 64): *„biega"*.

w. 5g. — Rozdział „Przemysł. Służba" oparty jest m.in. na zapisach terenowych Kolberga pochodzących z r. 1867 (teka 45, sygn. 1417, k. 68) z lokalizacją ogólną „Tomaszowice", tam np. o godzeniu się do służby i nazwy pracowników dworskich (w T. 5 s. 180), o tkaniu płótna (w T. 5 s. 183), oraz na zapisach A. Konopczanki pt. *Notaty* (teka 45, sygn. 1417, k. 61–62). Znaczne partie tego rozdziału zachowane w wersji brulionowej (tamże k. 64, 66, 70, 71, 73–78).

s. 182 w. 2–5g. — Kolberg odsyła do opracowania Z. Gawareckiego i A. Kohna *Polskie stawowe gospodarstwo* wydanego w 1860 r. (nie: 1861), dołączone tam i wymienione przez Kolberga niżej S. Strojnowskiego *Opisanie porządku stawowego* (Kraków 1609) było plagiatem z O. Strumieńskiego *O sprawie, sypaniu, wymierzaniu i rybieniu stawów* (Kraków 1573).

w. 8g. — Część informacji o przemytnikach z rękopisu A. Konopczanki pt. *O przemycaczach* (teka 45, sygn. 1417, k. 62).

s. 183 w. 18g. — Informacje o myślistwie, łowieniu ptaków, ryb i raków oparte w części na rkp. A. Konopczanki pt. *Notaty* (teka 45, sygn. 1417, k. 61–62).

w. 10d. — Zob. J. K. Haur *Oekonomika ziemiańska generalna*. Wyd. 10: Warszawa 1757 s. 8, u Haura „krężel" (nie: krążel), tak samo w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 71).

s. 188 w. 18–25g. — Tekst z notatek terenowych Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 62).

Zwyczaje (s. 191–313)

s. 191 w. 3g. — Tekst nr 1 o wigilii, bez ostatniego zdania na s. 195, w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 20 i 56, zapis nutowy mel. nr 1 na k. 20). Źródłem pkt. 1–3, 5, 9 i fragmentów pkt. 14 był art. *Kalendarz zwyczajowy* z „Kalendarza Powszechnego na rok 1853" J. Wildta, s. 1–2, teksty pkt. 4, 6, 10–15 z zapisów terenowych Kolberga (jw., k. 67–68), źródeł pkt. 7 i 8 brak, prawdopodobnie treść ich pochodzi także z zapisów terenowych Kolberga.

w. 11d. — Według erraty Kolberga (rkp. teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a) winno być: „gospodarz i gospodyni wziąwszy w rękę".

s. 192 pkt. 4 — Tekst w zapisie terenowym Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 67) pochodzącym z roku 1867.

przyp. 1 — Do słów „najstarszego we wsi" streszczenie tekstu z s. 36–39 *Przeglądu krakowskich tradycyj...* J. Łepkowskiego. Za Łepkowskim Kolberg odsyła do *Ludu polskiego* Gołębiowskiego (s. 324–325) i *Przysłów narodowych* K. W. Wójcickiego (zob. tam T. 1 Warszawa 1830 s. 200–201) oraz wypowiedzi Ignacego Potockiego. Interpretację tego ostatniego podaje Gołębiowski (*Lud polski...* s. 325), powołując się na rozmowę Potockiego z Adamem Kazimierzem Czartoryskim. W *Słowniku* J. B. Lindego zob. hasło *Rok* (T. II cz. 3 Warszawa 1812 s. 46). Według erraty Kolberga (rkp. teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a) po słowach „*siego roku*" (w. 14d.) winno być uzupełnienie: „co Miklosicz tłumaczy: do tegoż dnia v. terminu w roku przyszłym", odesłania tego nie udało się umiejscowić. Wymieniony następnie w przypisie kryptonim „J. K." oznacza Józefa Konopkę, a jego interpretację Łepkowski poznał prawdopodobnie bezpośrednio od Konopki.

w. 2d. — Zob. V. S. Karadžić *Narodne srpske pjesme*. Kn. 1 U Lipsići 1824, tam na s. 48–50 „Pjesme dodolske" nr 86–88. Odesłanie do *Deutsche Mythologie* J. Grimma prawidłowe.

s. 193 pkt. 5 — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 56) lokalizacja: „Prądnik".

pkt. 6 — Tekst w zapisie terenowym Kolberga z r. 1867 (teka 45, sygn. 1417, k. 68) z lokalizacją ogólną „Tomaszowice".

przyp. 1 — Do słów „mytologii zabytkiem" (w. 19d.) streszczenie tekstu Łepkowskiego: *Przegląd krakowskich tradycyj...* s. 19.

w. 22d. — Zob. K. Szulc *O głównych wyobrażeniach i uroczystościach bałwochwalczych naszego ludu...* Poznań 1857 (nie: 1859) s. 53–54.

w. 19–11d. — Zob. J. K. T. [J. K. Turski] *Przegląd piśmienniczy.* „Tygodnik Ilustrowany" 1867 T. XV nr 389. Odesłanie do prac J. B. Friedreicha i J. Grimma prawidłowe.

s. 194 nr 1 — Zob. M. M. Mioduszewski *Śpiewnik kościelny czyli pieśni nabożne z melodyjami...* Kraków 1838 s. 34–36.

w. 23–22d. — Wskazany przez Kolberga incipit „A ta Marysia, grzecna panisia" ma kolęda nr 42.

pkt. 10 i s. 195 pkt. 11–15 — Tekst, bez ostatniego zdania pkt. 15, w zapisie terenowym Kolberga z r. 1867 (teka 45, sygn. 1417, k. 67) z lokalizacją ogólną „Tomaszowice".

s. 196 w. 1g. — Tekst nr 2 „Boże Narodzenie" zachowany w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 20). Źródłem fragmentów pkt. 1 oraz przypisu 2 do tego tekstu był art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 2.

w. 16d. — Tekst nr 3 „Św. Szczepan" zachowany w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 20). Źródłem był art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 2.

w. 11d. — Zob. hasło *Godło* w *Słowniku...* S. B. Lindego T. I cz. II Warszawa 1808 s. 734–739 (*gody* s. 735).

s. 197 w. 6g. — Wstęp do tekstów szopek jest cytatem z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, s. 85–86, przypisy na s. 197 i 198 dołączył Kolberg.

w. 7d. — Zob. I. J. Hanusz *Bájeslovný kalendář slovanský...* Praha 1860 s. 46–47, Hanusz powołuje się na pisma Tomasza ze Štitnego (ok. 1333 — ok. 1405).

s. 198 w. 8d. — W czystopisie Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 17) zachowały się fragmenty tego opisu szopki, melodia z rkp. opuszczona przez Kolberga w druku, zob. nr 19 w suplemencie (T. 73/I). Fragmenty tekstów zanotował J. Konopka (teka 43, sygn. 1352, k. 131–132), w jego rkp. znajdują się pieśni nr 2 i 3, a następnie nazwy kolejno występujących postaci i teksty niektórych: 2. Góral, 3. Kozak, 4. Husar, 5. Madziar, 6. Ułan, 7. Żyd, 8.

Czarownica i 9. Dziadek, zob. przypisy do pieśni nr 6–8, 12, 14 i 16 z T. 5 oraz nr 22 i 24 w supl. (T. 73/I).

s. 198 **w. 5d.** — Według erraty Kolberga (rkp. teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a) winno być: „uboższych mieszczan i włościan".

przyp. 1 — Zob. J. Sikorski *Jasełka*. „Pamiętnik Muzyczny i Teatralny" R. 6: 1862 nr 2–6, 8, 9, 14, 15.

s. 199 **nr 2** — Tekst w rkp. J. Konopki (teka 43, sygn. 1352, k. 131) z tytułem: „przy gwieździe na Trzy Króle", w rkp. pierwszej nieliczbowanej zwr. w w. 5: „złoto królom, kadzidło kapłanom", brak w. 7–12 tej zwr. Zamieszczone pod zapisem nutowym odesłanie do wariantu w zbiorze M. M. Mioduszewskiego *Pastorałki i kolędy*... dotyczy drugiej części melodii i tekstu od słów: „Gore gwiazda Jezusowi".

s. 200 **nr 3** — Tekst w rkp. J. Konopki (teka 43, sygn. 1352, k. 131) wśród innych szopkowych, niżej notatka: „Z kantycz[ki]: Cztery latam wołki pasał w tej tu dolinie. Przy szopce grali melodię pierwszego krakowiaka". Nie udało się ustalić do której melodii Konopka odsyła tą notatką.

w. 12d. — Kolędę „Cztery lata zawszem pasał w tej tu dolinie" drukował m.in. M. M. Mioduszewski w *Pastorałkach i kolędach*... s. 49.

s. 201 **nr 6** — Tekst w rkp. J. Konopki (teka 43, sygn. 1352, k. 131) wśród innych szopkowych, zob. przypis do pieśni nr 24 w suplemencie (T. 73/I). Tekst zwr. 1 także w rkp. nieznanego autora (teka 13, sygn. 1192/3, k. 5), bez lokalizacji, tam w w. 4 „tylko potańcuje".

s. 202 **nr 7** — Tekst zwr. 1–2 w rkp. J. Konopki (teka 43, sygn. 1352, k. 132) wśród innych szopkowych, poprzedzony tytułem: „przy szopce, Kozak", tam w zwr. 2 w. 3: „u Kozaka czarna gunia", w w. 4 zamiast „czort" słowo trudne do odczytania, może „jeb".

nr 8 — Tekst w rkp. J. Konopki (teka 43, sygn. 1352, k. 132) wśród innych szopkowych.

s. 203 **nr 9** — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 17) w t. 7, 11 i 15 tylko górna wersja, w drugiej części t. 13 jest g^2 *fis*^{2} — szesnastki i g^2 — ósemka.

nr 10 — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 17) w t. 14 zamiast e^2 jest *cis*^{2}, w t. 17 tylko górna wersja, nie ma t. 19 i 20.

s. 204 nr 12 — Tekst zwr. 1-2 w rkp. J. Konopki (teka 43, sygn. 1352, k. 132) wśród innych szopkowych, z informacją, że wykonywany jest przez Żyda, w rkp. w zwr. 2 w. 3-4: „a Żydzięta, jako panięta, jadłyby kołace". Poniżej w rkp. zanotowane wystąpienie kolejnej postaci: „Czarownica, to samo co kupiec", ale tekstu kupca w tym rkp. brak, zob. też opis poniżej pieśni nr 12.

nr 14 (w. 3d.) — Tekst w rkp. J. Konopki (teka 43, sygn.1352, k. 132) wśród innych szopkowych, poprzedzony notatkami: „Gawęda, mówi się" i „Diabeł spotkał żaczka i pyta go się". W rkp. w w. 10 s. 205 brak słów „w Trójcy jeden", brak też zwr. dotyczącej liczby 11, w zwr. następnej brak słów: „Dwunastu jest apostołów, dobrych duchów i aniołów", a zapis tego tekstu kończy się słowami: „nie mógł diabeł nic poradzić i odleciał".

s. 206-207 nr 15 — Zapis nutowy z pierwszą zwr. tekstu w rkp. Kolberga (teka 41, sygn. 1347, k. 25), tam późniejszy odpis z *Pastorałek i kolęd...* M. M. Mioduszewskiego, z odsyłaczem do nr 15 w *Krakowskiem*, zbiór ten był źródłem. W rkp. zapis melodii o sekundę wielką wyżej, w t. 11 zamiast drugiej ósemki są dwie szesnastki f^1 i a^1. U Mioduszewskiego (s. 25-26 nr 1) zapis nutowy jak w rkp.

s. 207 nr 16 — Tekst w rkp. J. Konopki (teka 43, sygn.1352, k. 132) wśród innych szopkowych, w rkp. w zwr. 1 w. 4: „nalepkę".

s. 208 w. 3g. — Ten opis szopki Kolberg zaczerpnął z art. W. L. Anczyca *Obrazy krakowskie...* nr 136, s. 166-170, uzupełniając go o melodie. Zachowany rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 17-19 i 21-22) obejmuje tekst i mel. od s. 208 do s. 222 w. 4d., ponadto późniejsze odpisy ze zbioru M. M. Mioduszewskiego zachowały sie w tece 41, sygn. 1347.

s. 209 w. 9g. — Rycina przedstawiająca szopkę na s. 168 „Tygodnika Ilustrowanego".

w. 12g. — W rkp. „lub" (nie: lud).

w. 16d. — Kolberg odsyła do bajki w *Sandomierskiem* (DWOK T. 2) s. 273.

s. 210 w. 14-19g. — Kolędę „Bóg się rodzi" wydrukował M. M. Mioduszewski w *Śpiewniku kościelnym* (nie w *Pastorałkach i kolędach*), s. 45-47, „Anioł pasterzom mówi" też w *Śpiewniku*

kościelnym, s. 28–29, natomiast „A śpisz Bartek, Szymek, Wojtek" w zbiorze *Pastorałki i kolędy* s. 34–41.

s. 212 nr 18 — U Anczyca brak w. 21–7d. Zapis nutowy z pierwszą zwr. (jak pod mel.) także w rkp. Kolberga (teka 41, sygn. 1347, k. 38), tam późniejszy odpis z *Pastorałek i kolęd* M. M. Mioduszewskiego z odsyłaczami do T. 5 s. 212, do *Dodatku do Pastorałek i kolęd* M. M. Mioduszewskiego i do wariantu tekstu w T. 20 *Kieleckie* cz. II (DWOK T. 20) s. 83 nr 15 z uwagą „inna nuta". Źródłem mel. był zapis Mioduszewskiego w *Dodatku...* s. 290 nr 32. W rkp. z teki 41 tylko t. 1–8 z notatką „itd.", u Mioduszewskiego wariant tekstu.

s. 213 nr 19 — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 17) pod tekstem notatka „mel. wzięta ze znanej polki warszawskiej *Bajgełe*", zob. przypis do pieśni nr 19 w suplemencie (T. 73/I); w odsyłaczu do *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki winno być: s. 101 nr 17, tam tekst taki jak u Anczyca.

nr 20 — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 19) zapis pieśni bez noty o jej pochodzeniu. Autorem muzyki do komedioopery *Twardowski na Krzemionkach czyli Złotomir i Lubowida* był Józef Baszny, tekstu Jan N. Kamiński, premiera odbyła się we Lwowie 22 VI 1825, do nut nie udało się dotrzeć, tekst nie był wydany drukiem.

s. 214 w. 5d. — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 22) i u Anczyca: „tą szablą wodą święconą obmytą i poświęconą".

s. 215 w. 2g. — W rkp. Kolberga (jw.): „kerazyi", u Anczyca „w kerezyi".

s. 215 nr 21 — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 22) w t. 11 zamiast *fis*^{1} jest *a*^{1}, w t. 14 zamiast *e*^{2} jest *c*^{2}. Nazwisko autorki tekstu uzupełnił Kolberg, wiersz A. Libery *Piosenka o Krakowie* opublikowany był w artykule *Krakowiaki* w „Szkółce dla Młodzieży" R. 5: 1854 s. 409–410, przedruk w: W. Bieńkowski *Anna Libera „Krakowianka"*, Kraków 1968 s. 118–119. U Anczyca brak wariantowych wierszy w zwr. 3, 4 i 6 oraz wariantu początku pieśni (w. 19–28g. na s. 216). Tekst por. T. 6 nr 476 oraz nr 4, 14, 20 w suplemencie (T. 73/I).

s. 216 **przyp. 1** — Zob. J. Mączyński *Kilka podań i wspomnień...* s. 94–95. Odesłanie do s. 20 w T. 5 do przypisu Anczyca dołączył Kolberg.

s. 217 **nr 22** — Kolberg opuścił drugą zwr.: „Kerezyja wyszywana, haftowana pętliczkami, sznureczkami, złocistemi klapeczkami do kolusienieczka, moja kochaneczka". W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 22) w zwr. 7 w. 4 wyjaśnienie: „Alwernia, głośna jarmarkami", jest to skrócony przypis Anczyca.

s. 218 **nr 24** — W w. 9 na s. 219 u Anczyca i w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 21): „Biłych".

s. 219 **nr 25** — U Anczyca w zwr. 1 w. 2: „święciło", jak w zapisie kolumnowym, nie „szczęściło" jak pod mel. u Kolberga.

s. 220 **nr 26** — W w. 6 tekstu u Anczyca i w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 21): „bo ułanów nie było tam".

s. 221 **w. 4g.** — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 21): „na smereczka", u Anczyca jak w druku w T. 5.

nr 28 — W słowach drugiego górala w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 21) nie: „Ojciec umarł, leży w dole", ale „Ojciec w dole, matka w dole", u Anczyca jak w druku w T. 5.

nr 29 — W rkp. Kolberga (teka 12, sygn. 1184, k. 8) zapis nutowy bez tekstu, nad nutami notatka: „Szopka krakowska", w t. 2 i 4 tylko górna wersja nut, w t. 8 tylko dolna wersja, w t. 14 nie ma małych nut. Tekst por. nr 616 w T. 73/I i nr 369 w T. 6.

s. 223 **w. 12d.** — Według erraty Kolberga (rkp. teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a) winno być „Herod" (nie: Hered).

s. 225 **w. 23g.** — Według erraty Kolberga (rkp. teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a) winno być „świeci," bez znaku zapytania.

w. 1d. — U Anczyca: „łeb ścięt królewski".

s. 227 **w. 13–15g.** — Źródłem pierwszego akapitu tego tekstu był art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 2.

w. 15d. — Zob. I. J. Hanusz *Bájeslovný kalendář slovanský...* s. 58.

w. 8d. — Źródłem pierwszego akapitu tekstu o Nowym Roku był art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 3.

przyp. 1 — Z pracy J. I. Hanusza *Bájeslovný kalendář slovanský...* Kolberg cytuje tylko przysłowie czeskie. Odesłanie

do „Kalendarza Krakowskiego" dotyczy źródła akapitu 1 (zob. wyżej przypis do w. 8d.), nie zwrotu o kurzej stopie.

s. 228 **w. 13–15g.** — Tekst pkt. 2 w rkp. terenowym Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 67), pochodzącym z r. 1867.

w. 16g. — Tekst nr 8 „Kolęda" zachowany w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 7, 12 i 16–17), tam tytuł opatrzony jest przypisem pominiętym w druku: „Lubo przy szopce (a czasem bez niej) śpiewane, niektóre jednak z tych kolęd zdają się być od niej starszymi. Są one wyjęte ze zbioru Józ. Konopki, z dodaniem zyskanej muzyki", następnie zapisane są kolędy nr 32–39 i 41–60. W *Pieśniach ludu krakowskiego* J. Konopki na s. 87–102 znajdują się teksty kolęd nr 34–39, 41 i 43–50 oraz nuty do kolęd nr 41 i 47, u Konopki nuty nr I i III.

w. 17g. — Początek (do w. 7g na s. 229) z art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 3.

w. 20d.–4d. — Winno być: Ł. Gołębiowski *Lud polski...* s. 281 (nie: 231).

w. 9d.–7d. — Do zbioru przysłów G. Knapskiego i S. Rysińskiego Kolberg odsyła za Ł. Gołębiowskim, zob. G. Knapski (Cnapius) *Thesauri polono-latino-graeci... tomus tertius, continens Adagia polonica selecta*, Kraków 1632 s. 887, oraz S. Rysiński *Proverbium polonicorum...* Lubcz 1618, fol. A.

w. 3d. — Kolberg w tym przypisie (do w. 9d. na s. 230) cytuje i streszcza fragmenty przedmowy M. M. Mioduszewskiego do *Pastorałek i kolęd...* s. 6–8.

s. 229 **w. 10g.** — G. Knapski (Cnapius) *Thesaurus polono-latino-graecus...* T. 1 Kraków 1621 s. 292.

w. 13–14g. — Zob. *Corpus Juris Canonici.* Ed. A. L. Richter, P. I Lipsiae 1839, s. 905–906 (causa 26, questio 7, canoni 14, 16).

w. 20–19d. — Zob. [M. J. Nowakowski] *Kolęda duchowna parafianom od Pasterzów dla wygody wszystkich od jednego sprawiona.* Kraków 1753 s. 8, pierwodruk: *Kolęda duchowna przez rozmowy księdza z parafianami różnego stanu*, Kraków 1749.

w. 12d. — Zob. S. Grochowski *Wirydarz abo kwiatki rymów duchownych o dziecięciu P. Jezusie na chwalebne narodzenie Jego uczyniony z wierszów łacińskich wdzięcznych*

i uciesznych Jakuba Pontana. W: Księdza S. Grochowskiego *Wiersze i insze pisma co przebransze.* Kraków 1608 s. 324–394. W wyd. K. J. Turowskiego: S. Grochowski *Poezje.* Kraków 1859 T. 2 s. 1–58 (trzeci cykl paginacji).

w. 10d. — Autorem *Symfonii anielskich* był J. Żabczyc, pierwodruk ukazał się anonimowo w Krakowie w r. 1630, następne wydania pod nazwiskiem J. K. Dachnowskiego, zob. J. Żabczyc *Symfonije anielskie.* Wydał A. Karpiński. Warszawa 1998.

w. 9d. — Zob. H. Juszyński *Dykcjonarz poetów polskich.* T. 1 Kraków 1820 s. 57.

s. 230 nr 32 — W rkp. tego rozdziału (teka 45, sygn. 1417, k. 17) nad nutami określenie tempa: „Żwawo", w innym rkp. Kolberga (teka 12, sygn. 1184, k. 7) kolęda z notatką: „Szopka. Jasełka" i z odsyłaczem do *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki s. 87, tam tekst identyczny. W obu rkp. w t. 2 i 4 druga i trzecia nuta: c^2 i h^1.

w. 2d. — Zob. I. J. Hanusz *Bájeslovný kalendář slovanský...*, s. 48–56.

s. 231 nr 33 — W rkp. tego rozdziału (teka 45, sygn. 1417, k. 17) w zapisie nutowym w t. 6 dodatkowa wersja:

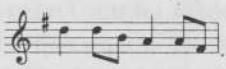

W innym rkp. Kolberga (teka 48, sygn. 1418/4, k. 1) zapis tej melodii bez tekstu z lokalizacją „od Oświęcimia", tam t. 6:

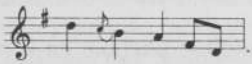

Tekst w rkp. Kolberga (teka 12, sygn. 1184, k. 7) bez lokalizacji, z odsyłaczem do *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki s. 88.

nr 34 — Rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 17), w rkp. melodia skreślona łącznie z kilkakrotnie poprawianą lokalizacją („od Krakowa, Modlnica", „Prądnik" i „Mogilany"), w druku Kolberg zamieścił tekst z innym zapisem nutowym. Melodia nr 34 w druku jest kompilacją trzech melodii z rękopisu rozdziału „Kolęda" (teka 45, sygn. 1417, k. 16 zapis nutowy do tekstu 35, k. 17 zapis do tekstu 36 i k. 16 zapis do tekstu 46). Różnice między melodiami do kolęd nr 35, 36 i 46 w rkp. a publikowanym w t. 5

nr 34, do którego Kolberg odsyła, podano w odpowiednich przypisach niżej. Zapis nutowy znajdujący w rkp. nad pełnym tekstem tej kolędy zob. nr 39 i 40 w suplemencie (T. 73/I). W innym rkp. Kolberga (teka 12, sygn. 1184, k. 7) tekst bez lokalizacji, z odsyłaczem do *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki s. 87, tam i u Konopki w. 1: „Hej, kolęda, hej nam hej"

s. 232 **nr 35** — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417 k. 16) tekst z zapisem nutowym i z lokalizacją „Modlnica". W stosunku do melodii nr 34, do której Kolberg odsyła, zapis ten różni się dodatkową wersją w pierwszej części t. 2: d^2 fis^2 h^1 h^1 i w pierwszej części t. 3: cis^2 e^2 cis^2 a^1, w tekście zwr. 1 w. pierwszy poprzedzony i zakończony słowami: „Hej nam, hej".

nr 36 — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417 k. 17) kolędzie towarzyszy zapis nutowy, w stosunku do melodii nr 34, do której Kolberg odsyła, zapis ten różni się w t. 3, gdzie zamiast pierwszego cis^2 jest a^1. Notatka zastępująca środkową część pieśni w rkp. brzmi: „dalej jak w poprzedniej pieśni, jak «Pode Lwowem», dopiero koniec: [tu ostatnia zwr.]", tak też w rkp. erraty Kolberga (teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a). Tekst kolędy także w innym rkp. Kolberga (teka 12, sygn. 1184, k. 7) bez lokalizacji, z odsyłaczem do źródła tekstu: *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki s. 90 nr 5. W innym rkp., w zapisie nieznanego autora, (teka TNW 465, k. 246), opuszczone w druku zwrotki środkowe są wariantowe w stosunku do nr 35 z T. 5 i tekstu ze zbioru Konopki. Tam zwr. 1 jak w druku w nr 36, zwr. 2 i nast.:

Nadobne pachole na konika siada,
pod Kraków podpada,
Krakowianie się o tem dowiedzieli
i wynieśli mu złotą capeckę.
A on bierze, nie dziękuje,
spod Krakowa nie ustępuje.

Nadobne pachole etc.,
i wynieśli mu złoty kaftanik.
A on bierze, nie dziękuje,
spod Krakowa nie ustępuje.

Nadobne pachole etc.,
i wynieśli mu złotą sukmanę etc.

I wynieśli mu złoty pasik etc.

I wynieśli mu złocistą spinkę etc.

I wynieśli mu złocistą laskę.
A on bierze, nie dziękuje,
spod Krakowa nie ustępuje,

Nadobne pachole na konika siada,
pod Kraków podpada,
Krakowianie się o tem dowiedzieli
i wynieśli mu pannę od złota.
A on bierze i dziękuje,
spod Krakowa ustępuje,
hej nam hej, spod Krakowa ustępuje.

nr 37 — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 16) lokalizacja „od Krakowa, Modlnica, Bronowice" (dwie pierwsze nazwy skreślone), w t. 2 nie ma małych nut, w tekście w w. 4: „trzewicki". W rkp. J. Konopki *Pieśni ludu z okolic Krakowa, Modlnica, 21 sierp. 857* (teka 43, sygn. 1352, k. 133) zanotowany incipit tekstu: „Hej nam hej, nadobna Panienka w okienku" z uwagą: „na tę samą nutę", kolędę „Hej nam hej, nadobna Panienka w okienku" opublikował Kolberg w T. 5 pod nr 46 z odsyłaczem do mel. nr 34, zob. przypisy źródłowe do tych kolęd.

s. 233 **nr 39** — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417 k. 16) tekstowi towarzyszy melodia różniąca się od zapisu nr 37, do którego Kolberg odsyła w druku, brakiem wersji dolnej (a^1) w t. 3, w ostatnim w. tekstu w rkp.: „pół bochnu".

s. 234 **nr 41** — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417 k. 16) z lokalizacją: „Modlnica". Źródłem mel. był zapis J. Konopki w *Pieśniach ludu krakowskiego* w dodatku s. 1 nr III.

s. 234 **nr 42** — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417 k. 16) z lokalizacją: „Tomaszowice"; zapis nutowy, towarzyszący w rkp. tekstowi, jest wariantem mel. nr 41, do której w druku odsyła Kolberg, zob. nr 41 w suplemencie (T. 73/I); w innym rkp. Kolberga (tamże, k. 17) pod tekstem nota: „dalej jak nr 41".

nr 43 — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 16) z lokalizacją: „Modlnica", zapis nutowy pominięty w druku przez Kolberga, zob. nr 42 w suplemencie (T. 73/I).

s. 235 **w. 3–4g.** — Według erraty Kolberga (rkp. teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a) nota pod tekstem powinna brzmieć: „jak w poprzedniej pod nr 41". W *Pieśniach ludu krakowskiego* J. Konopki (s. 93, nie 92) też tekst skrócony.

nr 44 — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 16) dwukrotny zapis melodii, pierwszy zawiera mel. dla zwrotki pierwszej i trzeciej, obie o sekundę wielką wyżej, drugi zapis jak w druku. W zapisie dla zwr. pierwszej w t. 2–4 zanotowane są nadto drugie wersje, w t. 2: f^2 d^2 d^2 d^2 (dwie szesnastki, dwie ósemki), w t. 3: c^2 c^2 c^2 e^1 (dwie szesnastki, dwie ósemki), w t. 4: f^1 b^1 a^1 (dwie szesnastki, ćwierćnuta). Melodia dla trzeciej zwrotki, pominięta w druku:

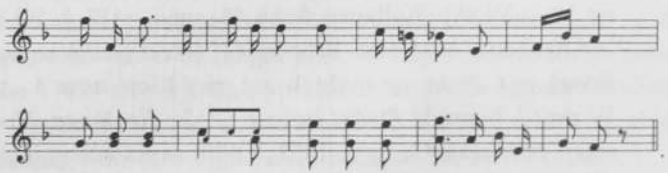

s. 236 **nr 45** — Tekst niezgodny z melodią, do której odsyła Kolberg. W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 16) pierwszy wiersz poprzedzony interiekcją „Hej nam hej", a następne w innej kolejności (wskazanej też w erracie): „Najświętsza Panienka po świecie chodziła, anieli powstali, rosę pozbierali, posła do chłopaków, o nocleg prosiła, tam się z niéj wyśmiali, pieskami wyscuwali." W w. 10 tekstu: „do zagrodnicka".

nr 46 — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 16) z lokalizacją: „Modlnica", zapis nutowy skreślony i zastąpiony notą: „nuta nr 35" (zob. przypis do nr 35), w druku Kolberg odsyła do nr 34, zapis w rkp. różni się od nr 34 miarą taktu ($\frac{4}{4}$) i dopisaną

w drugiej części t. 2 dodatkową wersją: d^2 cis^2 h^1 a^1. W rkp. J. Konopki pt. *Pieśni ludu z okolic Krakowa. Modlnica, d. 21 sierp. 857* (teka 43, sygn. 1352, k. 133) incipit tekstu z notatką: „kolęda w zbiorze *Pieśni ludu krakowskiego*", tam tekst na s. 97.

s. 237 **nr 47** — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 16) nad mel. określenie tempa: „Andante", pod tekstem poza odwołaniem do zbioru Konopki, także odsyłacz do wydanych przez Kolberga w latach 1842–1845 *Pieśni ludu polskiego*: „P. moje Pozn. f. 52" — zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* (DWOK T. 67) cz. I s. 102–103 nr 56. Źródłem mel. był zbiór Konopki, zapis nutowy w dodatku s. 1 nr I.

nr 48 — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 16) kolęda z lokalizacją „Modlnica" i zapisem nutowym oraz odsyłaczem do nr 38, w stosunku do tej melodii zapis nutowy w rkp. różni się dodatkowymi wersjami w t. 1 i 7, w t. 1 przy c^2 są dwie ósemki c^2, w t. 7 trzy ósemki: f^1 f^1 a^1.

s. 238 **nr 49** — Tekst w zbiorze J. Konopki *Pieśni ludu krakowskiego...* s. 100–101.

nr 50 — W rkp. Kolberga, teka 45, sygn. 1417, k. 12, w zwr. 1 w. 3: „w bronowskiéj choinie", tak samo w zbiorze Konopki, w zwr. 3 w w. 4: „na klodzie", u Konopki „na klodzi". W innym rkp. Kolberga (teka 10, sygn. 1173/IV, k. 3), tylko fragmenty (karta uszkodzona), tam prawidłowy odsyłacz do źródła tekstu, tj. do *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki s. 101.

przyp. 1 — Kolberg cytuje niżej druki ulotne wydawane w Krakowie w latach 1820–1825: *Doniesienie o wojnie żydowskiej* oraz: *Opisanie wojny żydowskiej*.

s. 239 **w. 17g.** — W odsyłaczu do *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki winno być: s. 101, nie 99.

w. 21–22g. — Według erraty Kolberga winno być „z *Pastorałek i kolęd* wydanych", odsyłacze do zbioru M. M. Mioduszewskiego dotyczą kolejno kolęd nr 51, 53 i 52 w T. 5 (w ostatnim odsyłaczu winno być s. 131, nie 130).

nr 51 — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 12) nad t. 1 nota: „jeden", nad t. 4: „wszyscy", w zwr. 8 w. 1: „sił staje". Melodia z pierwszą zwr. także w innym rkp. Kolberga (teka 41, sygn. 1347, k. 28) wśród późniejszych odpisów z *Pastorałek i kolęd* M. M.

Mioduszewskiego (tam s. 84–85) z odsyłaczem do t. 5 s. 239, w tym rkp. zapis melodii o sekundę wielką wyżej, u Mioduszewskiego zapis mel. na $\frac{6}{8}$ — jeden takt obejmuje dwa takty zapisu Kolberga.

s. 240 — W nocie pod tekstem kolędy nr 51 Kolberg odsyła do melodii w *Pieśniach ludu polskiego* (DWOK T. 1) tam pieśni inne. Odsyłacz dla następnej kolędy powinien brzmieć: M. M. Mioduszewski *Pastorałki i kolędy*... s. 131–132.

s. 240–241 nr 52 — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 12) pod t. 18 do „rozweselać" zanotowany wariant: „śpiewać". W innym rkp. Kolberga (teka 41, sygn. 1347, k. 31) melodia wśród późniejszych odpisów z *Pastorałek i kolęd* M. M. Mioduszewskiego, w tym rkp. zapis nutowy (t. 1–12 z notatką „itd.") z innym tekstem („Oto wilk, oto wilk, oto goni owce"), z notą: „klasztorna" i z odsyłaczami do T. 5 s. 240 i do *Pastorałek i kolęd* M. M. Mioduszewskiego s. 120. Natomiast na tej samej karcie pod melodią kolędy „Pasły się owce pod borem" odnotowany jest także incipit „Pasterze, pasterze, proszę was dlaboga, pożyczcie mi itd." — por. przypis źródłowy do nr 60 w T. 5. Kolęda opublikowana przez Kolberga pod nr 52 u Mioduszewskiego na s. 131–132 — tam w t. 6 zamiast trzeciego g^1 jest f^1.

s. 241 nr 53 — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 12) nota: „Kolęda dla dzieci"; zapis nutowy z pierwszą zwr. także w innym rkp. Kolberga (teka 41, sygn. 1347, k. 29), tam późniejszy odpis z *Pastorałek i kolęd* M. M. Mioduszewskiego, s. 86–87, z odsyłaczem do źródła i też z notatką: „Kolęda dla dzieci", mel. zanotowana o sekundę wielką wyżej. W tekście pod t. 6 winno być „na ramieniu" (nie: ramienin). W nocie bezpośrednio pod tekstem kolędy Kolberg odsyła do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2), niżej w uwagach o melodiach opublikowanych przez M. M. Mioduszewskiego odsyła do tomów *Kujawy* cz. I (DWOK T. 3), a następnie do *Pieśni ludu polskiego* (DWOK T. 1, w tym odsyłaczu winno być: nr 1a–1k, nie 1–8) i znów do *Sandomierskiego*.

nr 54 — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 12) w pierwszej części t. 6 druga wersja: ósemka d^2, pod t. 10: „ja na brogu". Zapis nutowy z tekstem pierwszej zwr. pod t. 1–10 także w innym rkp. Kolberga (teka 41, sygn. 1347, k. 31), tam późniejszy odpis z *Pastorałek i kolęd* M. M. Mioduszewskiego, s. 116–118,

z odsyłaczami do źródła i do T. 5 s. 241, w tym rkp. zapis mel. na $\frac{4}{4}$ i $\frac{3}{4}$. U Mioduszewskiego pod t. 10 tekst jak w rkp. Kolberga.

s. 242 **nr 55** — W odsyłaczu do zbioru M. M. Mioduszewskiego winno być: *Dodatek do Śpiewnika kościelnego czyli pieśni nabożnych*... s. 431–433.

nr 56 — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 12) nad mel. nota: „por. mel. no 2"; odsyłacz winien brzmieć: *Kancjonał albo Pieśni nabożne*, Kraków [nie: Częstochowa] 1818, tam od s. 32 rozdział „Rotuły i symfonie o Narodzeniu Pańskim", na s. 92 pełny tekst tej kolędy. *Kancjonał* zawiera tylko teksty.

nr 57 — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 12), lokalizacja „Modlnica"; w odsyłaczu do zbioru M. M. Mioduszewskiego winno być *Dodatek II i III do Śpiewnika kościelnego*... s. 772–773.

s. 243 **nr 58** — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 7) w tekście nad pieśnią: „Kolędnicy od kościoła św. Szczepana" (nie: do kościoła); w odsyłaczu winno być: M. M. M[ioduszewski] *Pastorałki i kolędy*... s. 164–165. U Mioduszewskiego ta sama melodia także na s. 52–53 z tekstem „Dobry wam dzień, gospodarzu nasz miły", jej późniejszy odpis w rkp. Kolberga (teka 41, sygn. 1347, k. 26) z powtórzoną za Mioduszewskim notatką: „Kolędnicy szląscy", niżej Kolberg zapisał incipit kolędy 58 z notatką „Na tęż nutę". U Mioduszewskiego obydwie mel. na $\frac{4}{4}$ — jeden takt obejmuje dwa takty zapisu Kolberga.

nr 59 — Zapis nutowy z fragmentami pierwszej zwr. także w rkp. Kolberga (teka 41, sygn. 1347, k. 35), tam późniejszy odpis z *Pastorałek i kolęd* M. M. Mioduszewskiego (s. 206–208) z odsyłaczami do źródła i do T. 5 s. 243. W tym rkp. zapis mel. o sekundę wielką wyżej.

s. 244 **nr 60** — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 7) w zwr. 5 w. 2: „leciała na gody" (nie: leciałem), w zwr. 24 (s. 246) wyjaśnienie „do pożywienia" odnosi się do zwrotu: „do wziątku" w w. 1 tej zwr. Zapis nutowy z innym tekstem („Pasły się owce pod borem") i incipitem kolędy nr 60 w innym rkp. Kolberga (teka 41, sygn. 1347, k. 31), wśród późniejszych odpisów z *Pastorałek i kolęd* M. M. Mioduszewskiego z odsyłaczami do źródła, do T. 5 s. 244, do zbioru Mioduszewskiego s. 124, 131 i 187, do

Poznańskiego cz. III (DWOK T. 11) s. 142 z uwagą „inna nuta" oraz do *Mazowsza* cz. I (DWOK T. 24) s. 106 z notatką „bez nuty".

s. 244 przyp. 1 — Kolberg odsyła do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2) i cz. I *Kujaw* (DWOK T. 3).

s. 247 w. 6d. — Zob. M. M. Mioduszewski *Śpiewnik kościelny czyli pieśni nabożne...* s. 26–57, w *Dodatku do Śpiewnika kościelnego...* s. 399–436 oraz w *Dodatku II i III do Śpiewnika kościelnego...* s. 771–796.

w. 4d. — Fragmenty pkt. 1 z art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 3–4.

w. 2–1d. — Zob. *Sandomierskie* (DWOK T. 2) i *Kujawy* cz. I (DWOK T. 3).

s. 248 pkt. 3 — Źródłem był art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 3 (do słów „za mąż pójdzie" w w. 12d.).

s. 249 pkt. 4 — Źródłem był art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 3–4 (do słów „tańce karnawałowe" w w. 9g.).

w. 9d. — Zob. W. L. Anczyc *Obrazy krakowskie*, nr 135 s. 170.

s. 250 nr 61 — Zapis nutowy i tekst pierwszej zwr. w rkp. Kolberga (teka 41, sygn. 1347, k. 27), tam późniejszy odpis z *Pastorałek i kolęd* M. M. Mioduszewskiego z odsyłaczem do T. 5 s. 250. Zapis Mioduszewskiego był źródłem. W rkp. melodia zapisana o sekundę wielką wyżej.

s. 251 nr 62 — Zapis nutowy i tekst pierwszej zwr. w rkp. Kolberga (teka 41, sygn. 1347, k. 28), tam późniejszy odpis z *Pastorałek i kolęd* M. M. Mioduszewskiego z odsyłaczem do T. 5 s. 251. Zapis Mioduszewskiego był źródłem. W rkp. w drugiej części t. 1 dodatkowa wersja: ćwierćnuta b^1.

nr 63 — Zapis nutowy i tekst pierwszej zwr. w rkp. Kolberga (teka 41, sygn. 1347, k. 28), tam późniejszy odpis z *Pastorałek i kolęd* M. M. Mioduszewskiego z odsyłaczem do T. 5 s. 251. Zapis Mioduszewskiego był źródłem, tam w t. 2 tylko górna wersja.

s. 252 w. 11g. — Źródłem tekstu nr 11 (bez ostatniego zdania) był artykuł *Uroczystości kościelne*, „Kalendarz Powszechny na rok 1853" J. Wildta, s. 22.

w. 6d. — Opis kuligu w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 8–10 i 13–15) w dwu wersjach redakcyjnych, rkp. obejmuje tekst do w. 4g. na s. 258.

s. 255 w. 1d. — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 9): „Gajździc".

s. 258 w. 6g. — Ten opis kuligu zachował się w rkp. nieznanego autora z nielicznymi poprawkami Kolberga (teka 45, sygn. 1417 k. 13), przysłała go Kolbergowi prawdopodobnie A. Konopczanka, która w liście z 1871 r. informowała: „Opisanie kuligu dostanę dla Pana od osoby biegłej w tym przedmiocie [...]", zob. *Korespondencja...* cz. I, DWOK T. 64 s. 373.

s. 259 w. 1–3d. — Słowa: „bo jedna [...] bez odpoczynku prawie" uzupełnił Kolberg.

s. 260 w. 14g. — Tekst nr 13 zachował się w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 11).

w. 13d. — Cytat z: Ł. Gołębiowski *Gry i zabawy różnych stanów...* Warszawa 1831 s. 3–4 (do w. 6g. na s. 261), przypis dołączył Kolberg.

w. 8d. — Anonimowy druk *Gregorianki* z r. 1600 uznany był za zaginiony już w końcu XIX w., Kolberg cytuje *Gregorianki* za *Dykcjonarzem poetów polskich* H. Juszyńskiego (T. II Kraków 1820, s. 419–420). Tekst z w. 4d. u Juszyńskiego: „rozpoczynały taniec, śpiewając różne pieśni", w. 2–1d.: „pieśni śpiewała bardzo trefne" (nie: trafne). W rkp. Kolberga (teka 12, sygn. 1183, k. 4) cytat z *Dykcjonarza* Juszyńskiego poprzedzony jest notatką: „Wójcicki w artykule *Teatr za Zygmunta III* mówi: Do rodzaju widowisk należały i te, które w Gody, zapusty przebierane żaki w dziwaczne stroje wyprawiali i tak po domach znaczniejszych mieszczan i panów w Krakowie chodzili, grając swoje komedie. Siarczyński do tego rodzaju widowisk liczy i comber babski w tłusty czwartek, gdy przekupki krakowskie, obrawszy między sobą marszałkową, różne tańce ze śpiewami po mieście toczyły, a pochwyciwszy bezżennego młodzieńca, w wieniec grochowy stroiły, przywiązywały mu kloc straganny i przymuszały go tańczyć z kądzielą i motowidłem. Ale trudno uliczną zabawę za sztukę dramatyczną policzyć, jest to próżny, a niestosowny domysł. [...]. To więc było tylko prostą zabawą mięsopustną, uciechą w taniec i piosnki zasobną". Zob. K. W. Wójcicki *Teatr za Zygmunta III*, „Tygodnik Literacki" R. 3: 1840 nr 13 s. 101. Wójcicki powołuje się na rękopis Siarczyńskiego: *Dzieje panowania Zygmunta III w rękopismie pozostające*. W przytoczonej wyżej notatce opuszczono (po słowach „niestosowny domysł")

fragment z *Dykcjonarza* Juszyńskiego cytowany przez Kolberga w przypisie na s. 260.

s. 261 **w. 7–11g.** — Kolberg cytuje tu fragment artykułu *Kalendarz zwyczajowy...* s. 6, przypis dołączył Kolberg.

w. 13g — Zob. W. L. Anczyc *Obrazy krakowskie...* nr 132 s. 138, cytat do w. 13g. na s. 262, przypis dołączył Kolberg.

w. 17–11d. — Kolberg cytuje fragment *Opisu obyczajów za panowania Augusta III* J. Kitowicza wydrukowany anonimowo w „Kurierze Warszawskim" w r. 1827 nr 58, pt. *Comber (z dawnego rękopisu)*, zob. w *Opisie obyczajów...* pod red. Z. Golińskiego, Warszawa 1985, s. 285. W „Kurierze" i wyd. z 1985 r. po słowach „ciągnęły do tańca" zdanie opuszczone przez Kolberga: „Chudeuszowie i hołyszowie dla jadła i łyku sami się narażali na złapanie."

w. 10d. — Zob. J. Łepkowski *Przegląd krakowskich tradycyj...* s. 39–43.

w. 8–7d. — Zob. E. Kierski *Zwyczaje, zabobony i obrzędy ludu w niektórych okolicach W. Ks. Poznańskiego.* „Tygodnik Ilustrowany" 1861 T. IV nr 109.

w. 5d. — Zob. K. Haupt *Sagenbuch der Lausitz.* Th. 2 Leipzig 1863 s. 59–61.

w. 4d. — Zob. hasło *Cąbr, cząbr, cąber* w *Słowniku...* S. B. Lindego T. 1 Warszawa 1807 s. 213.

s. 262 **w. 17g.** — Zob. Pielgrzym z Tenczyna [K. Majeranowski] *Comber.* „Pszczółka Krakowska" 1820 T. 1 s. 110–111.

w. 15d. — Źródłem tego tekstu był art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 6–7, co Kolberg odnotował na końcu akapitu.

s. 263 **w. 10d.** — Zob. J. Łepkowski *Drobiazgi archeologiczne XX.* „Gazeta Codzienna" 1856 nr 136.

s. 264 **w. 10d.** — Kolberg za Łepkowskim przywołuje dzieło Joannesa Boëma *Omnium gentium mores, leges et ritus...*, pierwodruk ukazał się w roku 1520, zob. w wydaniu: Antwerpiae 1542 Lib. 3 cap. 15, s. 89–89v. Wydania z 1540 r. nie notują bibliografie.

w. 6d. — Odesłania do publikacji E. H. Costy, podanego przez Kolberga za Łepkowskim, nie udało się umiejscowić. Prawdopodobnie chodzi o jedną z publikacji Etbina Henryka Costy

(1799-1870), słoweńskiego historyka i topografa pochodzenia niemieckiego, autora licznych prac, m. in z historii Krainy.

s. 265 **tekst B** — Cytat z nr 132 „Tygodnika Ilustrowanego".

s. 267 **w. 7g.** — U Anczyca: „pyta się gospodyni".

s. 268 **w. 16g.** — Tekst nr 16 zachował się w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 44).

w. 11d. — Tekst przypisu 1 pochodzi z art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 7. Odesłanie do *Ludu polskiego* Gołębiowskiego, gdzie też przytoczona jest anegdota o oleju i oliwie, dołączył Kolberg, zob. u Gołębiowskiego s. 294-296. W rkp. (teka 45, sygn. 1417 k. 44) Kolberg podaje, że anegdotę tę przytoczył Kitowicz, ale w *Opisie obyczajów* jej nie odnaleziono.

w. 1d. — Zob. M. M. Mioduszewskiego *Śpiewnik kościelny...* s. 58-127 oraz tegoż *Dodatek do śpiewnika kościelnego...* s. 437-457 i *Dodatek II i III do śpiewnika kościelnego...* s. 797-809, pieśń „Gorzkie żale przybywajcie", którą Kolberg wymienia w w. 14d., w *Śpiewniku kościelnym* na s. 59.

s. 269 **w. 1g.** — Tekst nr 17 zachował się w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 44). Źródłem pkt. 1 był art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 7.

w. 5g. — Zob. J. Kitowicz *Opis obyczajów*, w wydaniu z 1985 r. pod red. Z. Golińskiego s. 283-285, Kitowicz pisze o różnych zwyczajach związanych z mięsopustem i środą popielcową, ale nie wspomina o sądzeniu i ścinaniu mięsopusta, ten zwyczaj wymienia anonimowy autor *Kalendarza zwyczajowego...* s. 7.

w. 18g. — Według erraty Kolberga (rkp. teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a) nota lokalizacyjna na końcu tekstu o Popielcu winna brzmieć: „Ojców, Giebułtów, Bibice itd.".

w. 12d. — Tekst nr 18 (bez pieśni nr 64) zachował się w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 44). Źródłem pkt. 1 był art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 7.

w. 6d. — J. K[onopka] *Pieśni ludu krakowskiego...* s. 68-69.

w. 2d. — Zob. I. J. Hanusz *Bájeslovný kalendář slovanský...* s. 84-86.

s. 270 **w. 12d.** — Źródłem pkt. 3 był zapis terenowy Kolberga (teka 5, sygn. 1136, k. 83), w rkp. bez lokalizacji (karta uszkodzona).

s. 270 **w. 4d.** — Źródłem części A tekstu nr 19 był zapis J. Konopki opublikowany w *Pieśniach ludu krakowskiego...* s. 69–70.

s. 271 **w. 10g** — Część B tekstu nr 19 zachowała się w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 6). Źródłem był artykuł W. L. Anczyca *Obrazy krakowskie...* nr 132.

w. 3d. — Tekst nr 20 zachował się w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 44). Źródłem był art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 7, co Kolberg wskazuje na s. 272.

s. 272 **w. 6g.** — Tekst nr 21 zachował się w rkp. Kolberga teka 45, sygn. 1417, k. 44. Źródło: *Kalendarz zwyczajowy...* s. 7–8, co Kolberg wskazuje na końcu.

w. 14d. — Tekst nr 22 jest cytatem z *Przysłów narodowych* K. W. Wójcickiego T. I s. 132–133, co Kolberg odnotowuje na końcu. U Wójcickiego jest to przypis do uwag o zabawie przekupek krakowskich, tzw. combrze, który opisany jest w wydanych w r. 1600 *Gregoriankach*, zob. s. 260 w T. 5 i przypis źródłowy do tej strony. Wójcicki przytacza Lindego i za nim Bielskiego, natomiast nie odwołuje się do opracowania Gołębiowskiego, zob. przypisy niżej.

w. 10–9d. — Zdanie „Gregorianki [...] uciechy" pochodzi ze *Słownika* Lindego, zob. niżej przyp. do w. 6–5d. Ł. Gołębiowski nie wspomina o gregoriankach, w *Ludzie polskim* s. 284–285 pisze o zabawach uczniów w niedzielę palmową, a w *Grach i zabawach* o majówkach młodzieży (s. 168).

w. 9d. — Zwrot „w powyżej przytoczonym dziele" odnosi się u Wójcickiego do *Gregorianek* z 1600 r.

w. 6–5d. — Zob. S. B. Linde, hasło *Gregorianki* w *Słowniku* (T. I cz. II Warszawa 1808 s. 773), za nim Kolberg cytuje fragment z M. Bielskiego *Kroniki, to jest historii świata*, Kraków 1564 k. 164v.

w. 2d. — Zob. K. W. Wójcicki *Przysłowia narodowe...* T. I s. 132–133.

s. 273 **w. 3g.** — Zdanie „Żacy też chodzili [...] do szkoły itd." pochodzi z art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 7, wymieniona następnie *Dumka małych żaczków* to tytuł użyty przez J. Konopkę dla pieśni zaczerpniętej z XVII-wiecznego rękopisu, zob. *Pieśni ludu*

krakowskiego... s. 141, tekst ten przedrukowuje także Kolberg, zob. w T. 5 s. 366–367.

w. 5g. — Tekst nr 23 zob. J. Łepkowski *Przegląd krakowskich tradycyj...* s. 43–44, również przypis 2 (w. 9–4d.) z tego źródła, przyp. 1 dołączył Kolberg.

w. 7g. — Zob.: J. Długosz *Dziejów polskich ksiąg dwanaście...* T. I ks. II s. 100, oraz *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego...* T. I ks. II s. 244; M. Bielski *Kronika polska...* w wyd. Sanok 1856 s. 70, tam: „Śmierć się wije po płotu, szukający kłopotu", taki sam tekst w pierwodruku: Kraków 1597 s. 51.

w. 14g. — Tekst nr 24 w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 44). Do w. 5g. na s. 274 źródłem był art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 8.

w. 9–6d. przyp. 2 — Zob.: I. X. [I. M. Sniegirieu] *Wstrjecza wjesny w Rossiji*, „Moskowskija Wiedomosti" 1838 nr 19 s. 158–159; J. V. Grohmann *Aberglauben und Gebräuche aus Böhmen und Mähren*, B. I Prag-Leipzig 1864 s. 5 nr 27; I. J. Hanusz *Die Wissenschft des slawischen Mythus...* Lemberg 1842 s. 140–142, 198, 283, 413; J. Lelewel *Polska wieków średnich*, T. 1 Poznań 1846 s. 375; Ł. Gołębiowski *Lud polski*, s. 168–169; W. K. Wł. [K. W. Wójcicki] *Pamiątka topienia śmierci*, „Muzeum Domowe" 1835 T. 1, nr 10 s. 74–76; Ludwik z Pokiewia [L. A. Jucewicz] *Litwa pod względem starożytnych zabytków, obyczajów i zwyczajów*, Wilno 1846 s. 221–224; A. Nowosielski [A. Marcinkowski] *Lud ukraiński*, T. 1 Wilno 1857 s. 123–124; I. J. Hanusz *Bájeslovný kalendář slovanský...* s. 98–104.

s. 274 **w. 15g.** — Tekst nr 25 zachował się w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 1–2).

w. 19g. — Zob. J. Konopka *Pieśni ludu krakowskiego...* s. 71, przypis dołączył Kolberg.

w. 13d. — M. Rej *Świętych słów a spraw Pańskich... kronika albo Postylla*, pierwodruk: Kraków 1557, zob. w wyd. fototypicznym: *Dzieła wszystkie*, T. IV cz. II Wrocław 1965 k. 86–87. Tekst tego przypisu jest cytatem z *Ludu polskiego* Ł. Gołębiowskiego, s. 284, za którym odesłanie do *Postylli* Reja. Rej nie wspomina zwyczajów polskich związanych z Kwietną Niedzielą.

s. 275 w. 2g. — S. Skorecki *Deklamacje na dzień Wielkanocy dla ćwiczenia pacholąt szkolnych*, Kraków 1591, druk zaginiony.

s. 276 w. 19–18d. — W odsyłaczu do *Pieśni ludu krakowskiego* J. Konopki winno być: s. 75–79, u Wójcickiego w T. 1 *Pieśni ludu Białochrobatów* na wskazanych przez Kolberga s. 260–261 o zwyczajach zapustnych, zob. też tamże T. II s. 272.

w. 16d. — Tekst C (do w. 7g. na s. 277) z zapisu terenowego Kolberga (rkp. teka 5, sygn. 1136, k. 83), bez lokalizacji (rkp. uszkodzony), tam pod opisem fragment oracji: „Jedzie Marek na świni, natargał jej szczeciny" i notatka „oracja, jest w zbiorach", zob. s. 278 w. 25g.

przyp. 1 — Zob. w T. 6 s. 229 nr 436, tam ta pieśń z melodią.

s. 278 w. 13d. — Tekst nr 26 zachował się w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 3 i 44) w dwu wersjach redakcyjnych. Źródłem — do słów „w niwecz nie rozsypał się" na s. 279 — był art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 8.

s. 279 w. 3g. — Tekst nr 27 zachował się w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 3 i 44), w dwu wersjach redakcyjnych. Fragmenty zaczerpnął Kolberg z art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 8.

w. 5d. — Tekst nr 28 zachował się w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 3 i 69). Źródłem (do w. 17d. na s. 280) był art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 8–9, następnie wymienione przez Kolberga *Moje wspomnienia...* A. Jełowickiego s. 87–93.

s. 281 w. 1g. — Tekst nr 29 zachował się w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 3).

w. 10d. — Fragment tekstu nr 30 do w. 19g. na s. 282 zachował się w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 69 — brulion tego rozdziału). Źródłem pkt. 1 był art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 9–10.

s. 282 w. 3g. — Źródłem pkt. 2 był art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 9–10, w którym m.in. streszczony jest opis święconego staropolskiego z „Pszczółki Krakowskiej", przytoczony przez Kolberga w T. 5 s. 369–373, zob. przypis źródłowy do s. 369. Odesłania do prac Kitowicza i Gołębiowskiego dołączył Kolberg (zob. niżej).

w. 8g. — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 69): „z oczyma z drogich kamieni".

w. 11d. — Odesłanie Kolberga do *Opisu obyczajów* J. Kitowicza błędne, u Ł. Gołębiowskiego zob. w *Ludzie polskim...* s. 305.

w. 7d. — Zob. Ł. Gołębiowski *Lud polski...* s. 34.

w. 6–4d. — Tekst pkt. 4 w notatkach terenowych Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 66) z lokalizacją ogólną: „Modlnica".

s. 283 w. 10g. — Tekst nr 31 zachował się w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 5 — tekst A i k. 6 — tekst B). Źródłem tekstu A był zbiór J. Konopki *Pieśni ludu krakowskiego...* s. 79–81, zapis nutowy i przypis na s. 283 dołączył Kolberg. Źródłem tekstu B był wymieniony na s. 285 artykuł W. L. Anczyca.

przyp. 1 — Gołębiowski, a za nim Kolberg, odsyła do *Deklamacji...* Skoreckiego (nie: Skóreckiego) za wymienioną na końcu przypisu pracą F. Siarczyńskiego: *Obraz wieku panowania Zygmunta III...* cz. 2 Lwów 1828 s. 192.

w. 3d. — U Siarczyńskiego: „chodziły po domach żaki".

s. 284 w. 8d. — Według erraty Kolberga do wiersza „przybili na prędze" winno być wyjaśnienie: „pręga — poprzeczna belka".

w. 2–1d. — Kolberg odsyła do *Śpiewnika kościelnego* (s. 128–141) i *Dodatku do śpiewnika kościelnego* (s. 458–465) M. M. Mioduszewskiego.

s. 285 w. 8g. — Zob. W. L. Anczyc *Obrazy krakowskie...* nr 133 s. 145–146.

w. 16d. — Tekst tej pieśni także w odpisach Kolberga z art. R. Zawilińskiego *Z etnografii krajowej...* (teka 12, sygn. 1183, k. 7), zob. s. 76 w suplemencie (T. 73/I), w tym rkp. w. 9 pieśni: „a dejcie nam, co macie dać".

s. 286 w. 14d. — U Anczyca wyjaśnienie: „swaczek — szwagier".

s. 288 w. 19g. — Tekst nr 32 w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 5).

s. 289 w. 1g. — Zob. Ł. Gołębiowski *Gry i zabawy...* s. 292.

w. 12g. — Kolberg za J. Łepkowskim odsyła do następujących opracowań: I. J. Hanusz *Die Wissenschaft des Slawischen Mythus...* s. 197 i 200, K. Szulc *O głównych wyobrażeniach i uroczystościach bałwochwalczych naszego ludu...* s. 22, J. Grajnert *Studia nad podaniami ludu naszego...* T. 2 s. 723, [A. Marcinkowski] A. Nowosielski *Lud ukraiński...* T. 1 s. 127–128.

w. 15d. — Tekst nr 33 w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 5).

s. 289 w. 13–12d. — Zob. Pielgrzym z Tenczyna [K. Majeranowski] *Rękawka*. „Pszczółka Krakowska" 1820, T. 2 s. 20–23, przedruk w: Ł. Gołębiowski *Gry i zabawy*... s. 275–276, podobne informacje skrótowo odnotowane w art. *Kalendarz zwyczajowy*... s. 10. Zwyczaj ten wspomniany jest też w notatkach Kolberga (teka 13, sygn. 1194/2, k. 12) z recenzji S. Matusiaka *„O tłumaczeniu kilka uwag i myśli" napisał Jan Czubek*, „Przegląd Powszechny" R. 1: 1884 T. IV s. 471.

s. 290 przyp. 1 — Zob. J. Łepkowski *Drobiazgi archeologiczne*... oraz tenże *O tradycjach narodowych*... s. 45–49, tenże *Przegląd krakowskich tradycyj*... s. 49–53, cytowany dalej w przypisie Kolberga fragment pochodzi z tej ostatniej pracy s. 51.

w. 3d. — Zob. J. V. Grohmann *Aberglauben und Gebräuche aus Böhmen und Mähren*... s. 6 i 190.

s. 291 w. 1g. — Źródłem tekstu nr 34 był art. *Uroczystości kościelne*... s. 24.

w. 16g. — Według erraty Kolberga (rkp. teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a) po słowach „diabła ze słomy" winien być odsyłacz: „zob. s. 273 nr 23".

w. 12d. — Cytat z pracy *Domy i dwory*... Ł. Gołębiowskiego do w. 8g. na s. 292.

s. 292 w. 12g. — Kolberg cytuje (do w. 2g. na s. 293) art. *Kalendarz zwyczajowy*... s. 11.

s. 293 w. 4g. — Tekst nr 36 w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 59–60). Źródłem był art. *Uroczystości kościelne*... s. 24 (w. 5–12g. na s. 293) oraz *Kalendarz zwyczajowy*... s. 11 (od w. 13g. na s. 293).

s. 294 w. 1g. — Tekst nr 37 w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 59–60).

w. 16–17g. — Zob. [A. Gorczyński] A. G. *Sobótki*, „Przyjaciel Ludu" R. 2 T. 1: 1835 nr 10. Lokalizację uzupełnił Kolberg.

w. 16–8d. — Tekst pkt. 2 w rkp. terenowym Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 67) z lokalizacją ogólną „Modlnica".

w. 7d. — Zob. W. L. Anczyc *Zielone Świątki*. „Tygodnik Ilustrowany" 1862 T. V nr 141.

s. 295 w. 16–19g. — Ten fragment (od słów „ochocze skoki") do opisu Anczyca dodał Kolberg.

w. 20g. — *Pieśni ludu krakowskiego* J. Konopki ukazały się drukiem w roku 1840 (nie 1841). Za Konopką przytacza Kolberg tylko pieśń.

w. 8–7d. — W *Pieśniach ludu krakowskiego* J. Konopki: „boście kawalerskiej strony nie słuchały. My kawalery zginiemy" (bez „nie"), prawdopodobnie Kolberg zweryfikował zapis Konopki w trakcie swych badań w Modlnicy.

s. 296 **w. 19d.** — Zob. J. S. Bandtkie *Dzieje narodu polskiego*, T. 1 Wrocław 1835 s. 109–111 (pierwodruk pt. *Dzieje Królestwa Polskiego*. T. 1 Wrocław 1820, tam s. 137) oraz J. Dobrovský *Slavin. Bothschaft aus Böhmen an alle slawischen Völker*. Prag 1834 s. 269, Bandtkie odsyła do I wyd. pracy Dobrowskiego z 1806 r.

w. 16d. — Zob. J. Łepkowski *Przegląd krakowskich tradycyj...* s. 47–49. Łepkowski przywołuje następujące dzieła: J. Lelewel *Polska wieków średnich...* T. 1 s. 375–376; K. Szulc *O głównych wyobrażeniach i uroczystościach bałwochwalczych naszego ludu...* s. 41–42; [A. Marcinkowski] A. Nowosielski *Lud ukraiński...* T. 1 s. 110–115 oraz S. Nilsson *Die Ureinwohner des Scandinavischen Nordens*, Hamburg 1866 s. 22 i nast.

w. 13d. — Zob. J. Kochanowski *Pieśń świętojańska o Sobótce*, w: *Dzieła wszystkie*, T. IV: *Pieśni*, Wrocław 1991 s. 214–246, pierwodruk: Kraków 1586, oraz S. Goszczyński *Sobótka*, pierwodruk w „Ziewonii" 1834 s. 179–220, też: *Sobótka. Z powieści pod napisem „Kościelisko"*, *Dzieła*, T. 3 Wrocław 1852 s. 1–40.

w. 12d. — Obrazy Michała Stachowicza (1768–1825) w pałacu biskupim zostały zniszczone w czasie pożaru Krakowa w roku 1850.

w. 11–10d. — Zob. W. A. Maciejowski *Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku...* T. 3 s. 243–245; R. Zmorski *Sobótka (Góra na Szląsku)*, „Tygodnik Ilustrowany" 1862 T. V nr 119 s. 6, tenże *Noc św. Jana (podług powieści gminnej)*, „Biblioteka Warszawska" 1842 T. 2 s. 171–176 oraz *Sobotnia Góra*, w: tegoż *Podania i baśni ludu w Mazowszu*, Wrocław 1852 s. 1–19; K. W. Wójcicki *Pieśni ludu Białochrobatów...* T. 1 s. 200–206, 252–256, T. 2 s. 316; tenże *Wianek*, w: *Zarysy domowe*, Warszawa 1842 T. 1 s. 396–397; J. Grajnert *Studia nad podaniami ludu naszego*, m.in. T. 2 s. 484, 722, 809, T. 3 s. 72–73.

s. 296 w. 9–8d. — We wskazanym tomiku „Pszczółki Krakowskiej" zamieszczony był wiersz J. K. Rzesińskiego *Sobótki. Duma narodowa.*

s. 297 w. 1g. — Tekst nr 38 w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 57–58). Źródłem (do w. 2g. na s. 298) był artykuł: *Kalendarz zwyczajowy...* s. 12–13, odsyłacze do *Opisu obyczajów* J. Kitowicza i *Śpiewnika kościelnego* M. Mioduszewskiego oraz fragment „albo wetknie na umajające kościół [...] w której przechowuje się bydło" (w. 14–8d.) dołączył Kolberg.

w. 4g. — Zob. J. Kitowicz *Opis obyczajów*, w wyd. z 1985 r. pod red. Z. Golińskiego s. 49–50.

w. 9g. — Kolberg odsyła do *Śpiewnika kościelnego*, tam pieśni na Boże Ciało na s. 148–176 i do *Dodatku do śpiewnika kościelnego...* s. 466–472.

w. 4d. — W *Kalendarzu zwyczajowym* incipit: „Przed najświętszym Sakramentem", pieśń „Przed tak wielkim Sakramentem" zob. M. M. Mioduszewski *Śpiewnik kościelny...* s. 149.

s. 298 w. 3g. — Zob. J. Łepkowski *Przegląd krakowskich tradycyj...* s. 25–29 (cytat do w. 15g na s. 301).

w. 1d. — Winno być: Paryż 1839 T. 1 s. 86.

s. 299 w. 10g. — Kolberg cytuje fragment art. H. Dąbrowy *Obrazki z Krakowa* z nr 160 i 165 „Dziennika Warszawskiego".

w. 14d. — Autorem hymnu *Gaude, Mater Polonia* był Wincenty z Kielczy (melodia gregoriańska), pieśń pochodzi z XIII w., tekst zob. *Monumenta Poloniae Historica*, T. 4 Warszawa 1961 s. 355–356.

w. 9d. — Zob. J. Łepkowski *Przegląd krakowskich tradycyj...* s. 18.

s. 300 przyp. 3 — Zob. J. Łepkowski *Przegląd krakowskich tradycyj...* s. 28.

s. 301 w. 16g. — Część A tekstu nr 39 w rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 58). W archiwum Kolberga zachowały się także jego notatki (teka 13, sygn. 1191/1, k. 29 i 30) z toczonej w roku 1872 na łamach „Kłosów" i „Tygodnika Ilustrowanego" polemiki na temat genezy i wieku tego zwyczaju, zob. w „Bibliografii" (T. 73/III) artykuły K. W. Wójcickiego, K. Estreichera, K. Michalskiego i J. Gł.

oraz list Karola Mecherzyńskiego do Kolberga z 27 czerwca 1872 r., *Korespondencja...* cz. I (DWOK T. 64) s. 422–423.

w. 17g. — Zob. J. Łepkowskiego *Przegląd krakowskich tradycyj...* s. 53–54 (do końca tekstu A na s. 302). W rkp. (teka 48, sygn. 1355/3/C, k. 2) zachowały się notatki Kolberga z pracy F. Schönwertha *Aus der Oberpfalz*, Augsburg 1857, Th. I s. 402, o chodzeniu w Bawarii z drewnianą kozą w przeddzień zakończenia młócki w lutym lub na początku marca, z odsyłaczem: „ob. Ser. V s. 301 Konik zwierzyniecki". Na k. 3 tamże notatki z artykułu W. von Schulenburga *Mittheilungen über alte Gebräuche im Wendischen*: „«Zeitschrift für Ethnologie», [Bd XVI] Berlin 1884, Heft V s. 327 przedstawia konika, *«das Pferd»*, w wiosce Schleife [Slěpe] u Wendów, zupełnie jak konik zwierzyniecki, z przetaków zrobiony, człowiek ma płaszcz i czapkę wojskową. We wsi Rowne *ten medly njese żywego*, gdzie mężczyzna niesie lalkę słomianą (kobietę), zapewne *das Todanstrieben*, na wiosnę, podaje W. von Schulenburg".

w. 7d. — Fragment art. H. Dąbrowy *Obrazki z Krakowa* z nr 160 „Dziennika Warszawskiego".

s. 302 **w. 2–3g.** — Według erraty Kolberga (rkp. teka 13, sygn. 1191/1, k. 1a) winno być: „rozwijają czerwony proporzec".

w. 19g. — Zob. Pielgrzym z Tenczyna [K. Majeranowski] *Konik*. „Pszczółka Krakowska" 1820 T. 2 nr 47 s. 193–198. Kolberg przytacza fragment tego artykułu na s. 303–305.

w. 12d. — Pałac biskupów krakowskich spłonął w lipcu 1850 r. w czasie pożaru, który zniszczył znaczną część miasta.

przyp. 2 — Przypis dołączył Kolberg, zob. W. L. Anczyc *Konik zwierzyniecki*. „Tygodnik Ilustrowany" 1861 T. III nr 88 s. 206.

przyp. 3 — Zob. J. Łepkowski *Przegląd krakowskich tradycyj...* s. 54–58.

s. 303 **w. 1g.** — Kolberg cytuje wspomniany na s. 302 art. K. Majeranowskiego *Konik...*; miedzioryt wykonany według obrazu Stachowicza zamieszczony jest przed kartą tytułową tego tomiku „Pszczółki".

w. 14d. — Zob. K. W. Wójcicki *Pieśni ludu Białochrobatów...* T. 1 s. 261–263, tekst z *Pieśni ludu krakowskiego* J. Konopki cytuje Kolberg na s. 275–276 (przy opisie „koniarza").

s. 303 w. 7d. — Zob. J. I. Hanusz *Die Wissenschaft des Slawischen Mythus...* s. 237–239 i 305.

w. 4–2d. — Zob. K. Łapczyński *Z Tyflisu pod Ararat*. „Tygodnik Ilustrowany" 1866 (nie 1867) T. XIV nr 369 s. 191.

s. 304 w. 13g. — Nazwisko Kulisiewicza, „jednego z przedniejszych włóczków", wówczas liczącego lat około sześćdziesiąt, podaje Majeranowski w artykule *Konik...* w 1820 r. (nie 1825).

s. 305 w. 8g. — J. Sikorski *Konik Zwierzyniecki, muzyka grywana w Krakowie...* Warszawa [1861?], do druku tego nie udało się dotrzeć. W rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1322, k. 8) nad zapisem tej melodii notatka: „Konik zwierzyniecki — muzyka gryw an[a] w Krakowie (na fortepian przerobił Sikorski J[ózef]".

s. 306 w. 1–2g. — Zob. [J. Sikorski] *Trzy marsze*, „Ruch Muzyczny" T. 5: 1861 nr 45 s. 714 oraz [K. Estreicher] *Z Galicji. Z powodu muzyki do Konika Zwierzynieckiego i dawnych zabytków muzykalności polskiej*, tamże nr 50 s. 805–807.

w. 7–8g i nr 68 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1322, k. 10), tam odpis melodii z druku wskazanego w tekście nad nutami: *Marsz Sobieskiego wykonany przez Polaków wracających z zwycięskiej odsieczy pod murami Wiednia 1683 r.*, wyd. I. Krzyżanowski, Warszawa [1861]. U Krzyżanowskiego w t. 15 zamiast c^2 h^1 jest e^2 d^2.

w. 2–1d. — Kolberg odsyła do cz. I *Kujaw* (DWOK T. 3) oraz do cz. II *Krakowskiego*, która wówczas jeszcze nie była wydrukowana, zob. w T. 6 melodia nr 123.

s. 307 w. 3g. — Wśród dostępnych nut marszów związanych z ks. Józefem Poniatowskim nie znaleziono melodii, która byłaby wariantem *Marsza Sobieskiego*, por. jednak T. 73/II nr 876 i T. 6 nr 123.

w. 5g. — Źródłem tekstu nr 40 był art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 14.

s. 308 w. 1g. — Źródłem tekstu nr 41 (do w. 18g.) był art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 14–15.

w. 14d. — Przed słowami „Téj nocy" brak odnośnika do przyp. 1, tekst przypisu także z art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 14.

w. 7d. — Kolberg odsyła do niedrukowanego jeszcze wówczas T. 7, tam o czarach zob. s. 76 i nast.

przyp. 2 — Zob. J. Łepkowski *Przegląd krakowskich tradycyj...* s. 47–48; J. V. Grohmann *Aberglauben und Gebräuche aus Böhmen und Mähren...* s. 9–10, 49 i 97; I. J. Hanusz *Die Wissensachft des Slawischen Mythus...* s. 200–205 i 309–310; [F. Korn] F. Nork *Ethymologisch-symbolisch-mythologisches Real-Wörterbuch*, T. 2 Stuttgart 1844 s. 385 i 386; J. B. Friedreich *Die Symbolik und Mythologie der Natur...* s. 192; [A. Marcinkowski] A. Nowosielski *Lud ukraiński...* T. 1 s. 110–115. Pieśń weselną ze zbioru J. Konopki, wspomnianą na końcu przypisu, przedrukował Kolberg w T. 6 s. 51 nr 96.

s. 309 w. 14–15g. — W rkp. terenowym Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 67) zachowany tylko fragment od słów: „od razu", rkp. uszkodzony, zapis z r. 1867.

w. 20g. — Odesłanie do „Kuriera Warszawskiego" 1823 nr 127 błędne.

w. 14d. — W rkp. terenowym Kolberga (teka 5, sygn. 1136, k. 83) zachowany tylko fragment do słów: „na około", rkp. uszkodzony.

w. 9d. — Źródłem tekstu nr 42 (do słów „moc uzdrawiającą" w w. 6g. na s. 310) był art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 15. W *Kalendarzu zwyczajowym* wymieniona jest tylko część ziół, nazwy (na s. 310): koper, kminek, proso tureckie, marona, rozmaryn i melissa uzupełnił Kolberg.

s. 310 w. 12d. — Źródłem tekstu nr 43 (w. 11–7d.) był art. *Uroczystości kościelne...* s. 25. Kolberg w w. 6d. błędnie podaje rok 1857 zamiast 1853.

w. 4d. — Fragment tekstu nr 44 (do w. 6g. na s. 311) z art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 15–16.

s. 311 w. 7d. — Fragment tekstu nr 45 (do w. 2g. na s. 312) z art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 16.

s. 313 w. 9d. — Źródłem tekstu nr 2 był art. *Kalendarz zwyczajowy...* s. 16.

Gry (s. 317–330)

s. 317 w. 3g. — Zob. Ł. Gołębiowski *Gry i zabawy...* s. 63. Opis gry (do w. 10d.) zaczerpnięty przez Kolberga z *Pieśni ludu krakowskiego* J. Konopki s. 63.

s. 318 nr 2 — Pierwszy opis gry w gąskę (do w. 1d.) pochodzi z *Pieśni ludu krakowskiego* J. Konopki s. 64.

s. 320 w. 3g. — W odsyłaczu do *Pieśni ludu krakowskiego* J. Konopki powinno być: s. 65, u Konopki tekst nr 69 bez melodii.

nr 4 — Opis gry z Modlnicy (do w. 7d.) pochodzi z *Pieśni ludu krakowskiego* J. Konopki s. 66.

s. 326 w. 4–3d. — Por. pieśń nr 712 w suplemencie (T. 73/I).

Przypisy (s. 333–376)

s. 333 w. 2–3g. — Kolberg cytuje (do w. 15g. na s. 334) anonimowy art. *Pan Twardowski*, „Przyjaciel Ludu" R. 1 T. 1: 1834 nr 1–2.

w. 9d. — Jak zaznaczył Kolberg na końcu cytatu (s. 334 w. 15g.), tekst ten autor artykułu zaczerpnął z opracowania J. Lelewela *Bibliograficznych ksiąg dwoje*, T. 2 Wilno 1826 s. 420.

w. 5–2d — Zob.: A. Naramowski *Facies rerum Sarmaticarum in Facie Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lituaniae gestarum duobus libris succincte expressa.* Pars 1 [Wilno] 1724 s. 51–52 (libr. 1, cap. 2, § 31).

s. 334 w. 11d. — Kolberg cytuje (do w. 16d. na s. 335) art. T. Narbutta *Zwierciadło czarnoksięskie Twardowskiego.* „Kolumb" R. 1: 1828 T. 3 s. 43–45.

s. 335 w. 16d. — Dzieło Witelona (ok. 1230 — ok. 1314) *Perspectiva...*, powstało prawdopodobnie w latach 1270–1273, wyd. drukiem w Norymberdze w 1535 r., pod popularnym tytułem: Vittelonis Thuringopoloni *Opticae Libri decem* ukazało się w 1572 r. w Bazylei.

w. 15d. — Zob. w T. 5 s. 21 i przypis do tej strony, tu Kolberg cytuje fragment z *Klechd* K. W. Wójcickiego, zob. w wyd. *Klechd* z 1972 r. s. 116–118 i 173–179, podobny tekst w *Podaniu*

o czarnoksiężniku Twardowskim K. W. Wójcickiego w „Tygodniku Ilustrowanym" 1862 T. VI nr 168-170.

s. 336 **przyp.2** — Zob. T. Święcki *Opis starożytnej Polski.* Wyd. powtórne, T. I Warszawa 1828 s. 126-127.

przyp.3 — Zob. F. Siarczyński *Śledzenie dokładniejszej wiadomości o Twardowskim, w wiekach przeszłych za sławnego czarodzieja mianym*, „Czasopism Naukowy" R. 2: 1829 z. 1 s. 24-28.

w. 1d. — Rękopis J. Possela *Historia Poloniae* znajduje się w Bibliotece Czartoryskich w Krakowie, fragment, do którego Kolberg odsyła za Wójcickim, cytuje m. in. R. Bugaj *Mistrz Twardowski w obliczu historii.* W: *W świecie pieśni i bajki. Studia folklorystyczne.* Wrocław 1969 s. 46-47.

s. 337 **w. 23d.** — W *Klechdach...* Wójcickiego: „zawrzasło radośnie".

w. 10d. — Kolberg odsyła do *Historii literatury polskiej* F. Bentkowskiego za K. W. Wójcickim, który w *Przysłowiach narodowych...* (T. III s. 134) wspomina, że „Twardowski ma być autorem znajomych kantyczek". Bentkowski w T. I (Warszawa-Wilno 1814) na s. 231-314 podaje noty bibliograficzne licznych edycji kantyczek i kancjonałów, nie łączy jednak żadnej z nich z podaniami o Twardowskim.

w. 2d. — U Górnickiego tylko wzmianka o Twardowskim, zob. Ł. Górnicki *Dworzanin polski.* Opracował R. Pollak. Wrocław 1954, BN I 109, s. 278 (pierwodruk: 1566 r.).

s. 338 **w. 9-11g.** — U Wójcickiego: „Wiadomość tę [...] mam od, głośnego w dziejach panowania Stanisława Augusta Kuźmy, któremu ojciec nieraz o tym rozpowiadał". Jan Kuźma (ok. 1742-1822) kierował porwaniem Stanisława Augusta 3 XI 1771 r., zorganizowanym przez targowiczan. Ponieważ nie dopuścił do zabicia króla, skazany został tylko na banicję, a po utworzeniu Księstwa Warszawskiego wrócił z Włoch do Warszawy. Poprawka Kolberga, z której wynika, że Wójcicki rozmawiał z synem Jana Kuźmy (co chronologicznie jest bardziej prawdopodobne), mogła być uzgodniona z Wójcickim.

w. 15g. — Zob. K. W. Wójcicki *Przysłowia narodowe...* T. III Warszawa 1830 s. 134.

w. 20-21g. — U Bandtkiego w T. II s. 75 w przypisie.

s. 338 **w. 18d.** — Zob. W. A. Maciejowski *Piśmiennictwo polskie...* T. I Warszawa 1851 s. 233–234.

s. 339 **w. 12g.** — Zob. J. Szujski *Twardowski.* W: tegoż *Dramata.* Kraków 1867 s. 217–312.

w. 13g. — Zob. przypis źródłowy do pieśni nr 20 z T. 5. Data „1850" odnosi się prawdopodobnie do kolejnego wystawienia *Twardowskiego na Krzemionkach* we Lwowie.

w. 15g. — W zbiorach Kolberga zachowały się dwa zapisy pieśni „I szumył, i hude" z melodiami, zob. *Wołyń* (DWOK T. 36), s. 249 nr 393 i *Ruś Czerwona* cz. II (DWOK T. 57/1) s. 468 nr 1311.

w. 18g. — Zob. H. Kownacki *Rozbiór księgi IV i V „Historii" Długoszowej,* „Czasopismo Naukowe" R. 4: 1831 z. 2 s. 65–66. Autor tej rozprawy posługiwał się *Dziejami* Długosza w edycji pt. *Historiae Polonicae* (Dobromil 1614–1615), którą Kolberg wspomina przy legendzie nr 4. U Długosza legendy te zob. pod odpowiednim rokiem, lata 1082–1139 w ks. IV, lata 1140–1173 w ks. V.

w. 20g. — Według H. Kownackiego Merymund był mnichem z zakonu cystersów w Jędrzejowie, na początku XIV w. uzupełnił kronikę wykorzystaną następnie przez Długosza.

w. 15d. — W *Kronice polskiej* Mistrza Wincentego zw. Kadłubkiem (w przekładzie i opracowaniu B. Kürbis, Wrocław 1996) legendy o Szymonie, biskupie płockim na s. 124–127.

s. 340 **w. 3g.** — Przytoczony przez Kolberga tekst pt.: *Balice* na s. 91–92 w wyd. *Powieści Jadama* A. Gorczyńskiego z 1838 r.

w. 6g. — A. Gorczyński cytuje trzecie wydanie *Krakowa i jego okolic* A. Grabowskiego: Kraków 1836 s. 362, w następnych wydaniach Grabowski nie podawał treści napisu na skale Kmity; tytuły powieści wydawanych przez F. Gąsiorowskiego pod pseud. F. Nowowiejski wymienia Kolberg niżej (w. 14–15g.).

w. 15g. — Powieść F. Gąsiorowskiego *Kmita i Bonerówna* wydana była w r. 1834.

w. 17g. — Odesłanie do „Pszczółki Krakowskiej" błędne, zob. natomiast anonimowy art. *Zabierzów i Skała Kmity* w „Przyjacielu Ludu". J. Łepkowski w *Przeglądzie zabytków przeszłości...*, s. 52, przytacza napis wykuty na Skale Kmity w roku 1854, zob. s. 38 w T. 5.

s. 341 w. 2g. — Rozprawa J. Gołuchowskiego *O chłopach* wydana była anonimowo, Kolberg na s. 341–347 cytuje fragmenty z s. 45–57, 66–79, 89–91, 94–96, 107 i 111–112.

s. 353 w. 14g. — Do cytowanego przez Kolberga rękopisu pt. *Spisanie imienia Modlnice Wielkiej...* nie udało się dotrzeć, inne fragmenty publikowane były m.in. w „Kalendarzu Powszechnym na rok 1856" J. Wildta [Kraków 1855] s. 20–21.

s. 358 nr 70 — W rkp. Kolberga (teka 41, sygn. 1347, k. 33) późniejszy odpis tej kolędy z *Pastorałek i kolęd* M. M. Mioduszewskiego z odsyłaczem do rozdziału „Kolędy" w *Kaliskiem* cz. I (DWOK T. 23) s. 54–64 i do *Mazowsza* cz. IV (DWOK T. 27) s. 119 z uściśleniem: „nuta wariant". W rkp. w t. 14 obok szesnastek druga wersja ósemkowa c^2, w t. 16 także druga wersja: a^1, pod t. 1 w powtórzeniu: „W szopce", tak też w *Pastorałkach i kolędach* M. M. Mioduszewskiego.

s. 359 nr 72 — Odsyłacz dotyczący tekstu winien brzmieć: *Kancjonał albo pieśni nabożne*, Kraków [nie: Częstochowa] 1818, tam na s. 50–51 kolęda „Ej, bracia, czy śpicie" w rozdziale „Rotuły i symfonie o Narodzeniu Pańskim", bez zapisu nutowego.

nr 73 — W rkp. Kolberga (teka 41, sygn. 1347, k. 27) późniejszy odpis tej kolędy z *Pastorałek i kolęd* M. M. Mioduszewskiego, s. 64–65, z odsyłaczem do T. 5 s. 359 oraz notą: „Nuta nr 8", tego ostatniego odsyłacza nie udało się umiejscowić. W rkp. w t. 5 druga wersja: d^2 d^2 h^1 g^1.

nr 74 — W rkp. Kolberga (teka 41, sygn. 1347, k. 27) późniejszy odpis tej kolędy z *Pastorałek i kolęd* M. M. Mioduszewskiego s. 65, z odsyłaczem do T. 5 s. 359. W rkp. w t. 8 i 10 nie ma krzyżyka przy c^2.

s. 360 w. 2–1d. — Zob. przypis źródłowy do s. 339 w. 15g.

s. 364 w. 5g. — *Kalendarz myśliwych na ptaki z pierwszej połowy XVII wieku* drukowany był anonimowo w „Kalendarzu Powszechnym" na rok 1853 (nie 1857) s. nlb. i stąd zaczerpnął ten tekst Kolberg. Nieco wcześniej dołączony on był przez A. Wagę do opracowanego przez niego nowego wydania *Myślistwa ptaszego* M. Cygańskiego (Warszawa 1842). Było to prawdopodobnie źródło przedruku w „Kalendarzu". Waga opatrzył swoje wydanie *Kalendarza myśliwych* notą: „Jest to ustęp

z poematu Hieronima Morsztyna, znajomego pod tyt.: *Historia o Banialuce*, znajdującego się w książce r. 1650 w Krakowie drukowanej. Wystawia w nim pustelnika przywabiającego ptaki." Przytoczony przez Wagę tekst jest fragmentem *Antypastów małżeńskich* H. Morsztyna (Kraków 1650), zob. też *Historia ucieszna o zacnej królewnie Banialuce ze wschodniej krainy* w: *Poeci polskiego baroku*, opracowały J. Sokołowska i K. Żukowska, T. I Warszawa 1965 s. 249–251, tam na podstawie wydania *Antypastów* z 1736 r. Autorstwo H. Morsztyna jest kwestionowane.

s. 364 w. 4d. — Dykcjonarz z r. 1541 to F. Mymera *Dictionarum trium linguarum, latinae, teutonicae et polonicae*, pierwodruk: Kraków 1526, bibliografie notują też wydanie: Kraków 1541 i nast., w wyd. z r. 1592 hasło „Phoenix, Fenix — ogniwaczek" na k. 31r., w słowniku G. Knapskiego *Thesaurus polono-latino-graecus*, T. 1 Kraków 1621, s. 640. Ten i następne przypisy (poza 11) w „Kalendarzu" za przedrukiem Wagi.

s. 366 w. 24–20d. — Kolberg najpierw przytacza *Gregorianke*, którą J. Konopka opublikował z XVII-wiecznego rękopisu w *Pieśniach ludu krakowskiego* na s. 141–143, potem oracje z tego samego rkp., które u Konopki są na s. 72–75.

s. 367 w. 11d. — „Broszura z r. 16.." to prawdopodobnie jeden z druków znajdujących się w XIX w. zbiorach Józefa Konopki w Modlnicy, później zaginionych.

s. 369 w. 13d. — Ostatniego w.: „Bogu cię poruczam" u Konopki nie ma.

w. 11–9d. — Zob. K. W. Wójcicki *Misterie polskie*. „Kronika Wiadomości Krajowych i Zagranicznych" R. 1: 1856 nr 91–93. *Misterium*, które jest przedmiotem artykułu Wójcickiego to *Historyja o chwalebnym zmartwychwstaniu Pańskim* Mikołaja z Wilkowiecka, a dokładniej redakcja C tego tekstu wydana w Krakowie w 1631 przez J. K. Dachnowskiego, zob. w opracowaniu J. Okonia, Wrocław 1971, BN I 201, s. 187–258.

w. 6d. — Kolberg cytuje (do s. 373 w. 3g.) anonimowy art. *Święcone wielkanocne*, „Przyjaciel Ludu" R. 3: T. 2: 1837 nr 39, tam przedruk z *Ludu polskiego* Ł. Gołębiowskiego (s. 305–309), pierwodruk, utwór K. Majeranowskiego, pojawił się w „Pszczółce

Krakowskiej" z datą: 6 kwietnia 1822 (zob. Pielgrzym z Tenczyna [K. Majeranowski] *Święcone wielkanocne*. „Pszczółka Krakowska" 1822 T. 2 s. 8–16) oraz w tym samym roku w „Tygodniku Wileńskim" (zob. *Przepych mieszczan krakowskich i zwyczaje Polaków w połowie szesnastego wieku*. „Tygodnik Wileński" 1822 T. 3 nr 10 z 31 maja, s. 209–216). Następnie, traktowany jako dokument, doczekał się licznych przedruków, m. in. w *Ludzie polskim* Ł. Gołębiowskiego i w „Przyjacielu Ludu" w 1837 r.

s. 370 **w. 2g.** — Zob. przypis poprzedni.
w. 4–3d. — Redaktorem „Pszczółki Krakowskiej" był K. Majeranowski.

s. 371 **w. 2d.** — W „Pszczółce Krakowskiej" w tym miejscu nazwisko: „Giełałtowski".

s. 372 **w. 8d.** — W „Pszczółce Krakowskiej": „powinowat" (nie: powinował).

s. 373 **w. 5d.** — Kolberg cytuje *Gry i zabawy...* Ł. Gołębiowskiego s. 101–117, gdzie przedrukowane są fragmenty art. Pielgrzyma z Tenczyna [K. Majeranowskiego] *Król kurkowy*, „Pszczółka Krakowska" 1821 T. 4 s. 278–296 i 302–308.

s. 375 **w. 9g.** — U Gołębiowskiego i Majeranowskiego „jego trafar" (nie: frater).

s. 376 **w. 11g.** — Tekst „A dalejże, kozernicy" także w odpisie Kolberga (teka 35, sygn. 1315/B, k. IV) z art. K. Hoffmanowej *Bractwa strzeleckie* drukowanego anonimowo w „Przyjacielu Ludu" (R. 2: 1835 T. 1 nr 5). Hoffmanowa również przytacza ten tekst za art. Majeranowskiego z „Pszczółki Krakowskiej", zob. K. Hof[f]manowa z Tańskich *Opisy różnych okolic Królestwa Polskiego*, T. 1 *Wybór pism* T. 5, Wrocław 1833 s. 89–90. W rkp. Kolberga dopisany później odsyłacz do wydanego w 1876 roku *Poznańskiego* cz. II (DWOK T. 10) s. 203.

PRZYPISY ŹRÓDŁOWE DO CZĘŚCI II *KRAKOWSKIEGO* (T. 6)

Wstęp (s. I–V)

s. I w. 11g. — Brulionowa wersja części wstępu (do s. III w. 12d.) zachowała się w rkp. Kolberga (teka 2185, t. 4, k. 200).

s. III w. 1d. — J. Konopka *Pieśni ludu krakowskiego...*

s. IV w. 7d. — Nazwisko Teofila Żebrawskiego odnotowane jest dwukrotnie w rękopisach związanych z *Krakowskiem*, zob. wstęp s. XXIX oraz niżej przypisy źródłowe do pieśni nr 4, 436, 572 i 746 z T. 6.

w. 6–5d. — Rękopisy pieśni L. Zejsznera i M. M. Mioduszewskiego zaginęły.

Obrzędy (s. 1–102)

s. 3 w. 11g. — J. Mączyński *Włościanie z okolic Krakowa...* s. 76.

s. 4 w. 12–13g. — *Obrazy krakowskie* W. L. Anczyca drukowane były w „Tygodniku Ilustrowanym" w roku 1862 (nie 1865), cytowany fragment w nr 133.

pkt 4–5 — Zapis terenowy Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 68) z roku 1867 z lokalizacją ogólną: „Tomaszowice".

s. 5 w. 11g. — J. Mączyński *Włościanie z okolic Krakowa...* s. 75–76 i 121–122.

nr 1 — Zapis nutowy dołączył Kolberg.

s. 6 w. 2g. — W odsyłaczu do *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki winno być s. 153 (nie: 183).

s. 6–9 — Teksty nr 2, 3 i 7 oraz fragmenty tekstów nr 4, 6 i 9 w rkp. terenowym Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 67) z r. 1867 wśród zapisów zlokalizowanych: „Tomaszowice", „Modlnica", „Giebułtów".

s. 7 w. 5g. — Winno być: i *Laudes* (nie: z *Laudes).*

s. 8 w. 3g. — W rkp.: „poczem śpiewają litaniją lub *Boże w dobroci* itd.", ta pieśń w *Śpiewniku kościelnym...* M. M. Mioduszewskiego na s. 250–251.

w. 5g. — W *Śpiewniku kościelnym...* M. M. Mioduszewskiego pieśń „Witaj, Królowa nieba" na s. 186, „Straszliwego majestatu Panie" na s. 251–253.

w. 18d. — Przed słowem „Czasopismo" winien być numer przypisu 1. W przypisie cytat z anonimowego art. *Krakowianie...*, opartego na pracy L. Zienkowicza *Lud polski albo dokładne opisanie zwyczajów...*, zob. przypis źródłowy do s. 79 w T. 5.

s. 9 w. 4g. — Notą „weselna" lub podobną opatrzył Kolberg także pieśni i melodie publikowane w T. 6 w innych rozdziałach, zob. m.in. przypis na s. 105 i nr 337, 659, 661, 703, 763, 767, 824, 843, 872, 885, 888, 889, 890 oraz przypis źródł. do nr 876.

w. 5g. — Zob. J. Mączyński *Włościanie z okolic Krakowa...* s. 77–80, 90–92, 97–121. Nuty i przypisy dołączył Kolberg.

s. 10 w. 10d. — Cytat z anonimowego art. *Krakowianie...* z „Przyjaciela Ludu" z r. 1846 T. 1 nr 6, s. 46.

s. 12 w. 16g. — U Mączyńskiego: „tak zwanemi zaręczynami".

nr 2 — Tekst nr 2 zgadza się ze wskazaną melodią nr 13, jeżeli w t. 5 i 6 grupy szesnastkowe podzieli się na dwie.

s. 13 nr 4 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 20) z lokalizacją: „od Krakowa (Tomaszowice)", w rkp. zapis nutowy bez tekstu, w t. 5, 7 i 9 tylko górna wersja nut, t. 8:

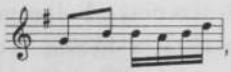

t. 10 nieczytelny wskutek uszkodzenia karty. Zapis nutowy t. 1–4 także w rkp. nieznanego autora (teka 13, sygn. 1192/3, k. 14), tam melodia bez tekstu zanotowana na kopercie z adresem:

„Dr Teofil Żebrawski, Członek wielu Towarzystw Naukowych, w Krakowie, ulica Grodzka podle poczty", być może melodię tę zapisał Żebrawski.

nr 5 — Tekst pieśni nie zgadza się ze wskazaną melodią nr 13.

w. 1d. — Kolberg odsyła do opracowania Z. Glogera pt. *Obchody weselne*, cz. I, wydanego pod pseudonimem „Pruski" w Krakowie w 1869 r.

s. 14 nr 7 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 150) z lokalizacją: „Mogiła" i z innym tekstem, zob. w supl. (T. 73/I) nr 176.

s. 15 nr 8 — Tekst pieśni nie zgadza się ze wskazaną melodią nr 4.

s. 16 nr 10 — Tekst pieśni nie zgadza się ze wskazaną melodią nr 13.

nr 12 — U Mączyńskiego tekst czterozwrotkowy, taki sam jak w zbiorze J. Konopki *Pieśni ludu krakowskiego...* s. 44, cytowany przez Kolberga na s. 26 nr 47, zob. tam zwr. 2–4.

s. 17 nr 14 — U Mączyńskiego tekst pięciozwrotkowy, taki sam jak w zbiorze J. Konopki *Pieśni ludu krakowskiego...* s. 44–45, cytowany przez Kolberga na s. 34 nr 57, zob. tam zwr. 2–5.

nr 16 — Po tekście nr 16 u Mączyńskiego fragment opuszczony przez Kolberga, zob. s. 530 w T. 6, gdzie Kolberg drukuje „Dopełnienia" oraz niżej przypis źródłowy do s. 530.

nr 17 — U Mączyńskiego tekst dłuższy, taki sam jak w zbiorze J. Konopki *Pieśni ludu krakowskiego...* s. 46, cytowany przez Kolberga na s. 36 nr 61, zob. tam zwr. 3–6.

s. 18 nr 18 — U Mączyńskiego tekst dłuższy, cd. po zwr. 1 taki sam jak w zbiorze J. Konopki *Pieśni ludu krakowskiego...* s. 50–51, cytowany przez Kolberga na s. 41 nr 70, zob. tam zwr. 2.

s. 19 nr 21 — U Mączyńskiego tekst dłuższy, taki sam jak w zbiorze J. Konopki *Pieśni ludu krakowskiego...* s. 49, cytowany przez Kolberga na s. 39–40 nr 66, zob. tam cztery ostatnie wiersze. Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 151) z lokalizacją: „Bronowice", tam nad zapisem nutowym notatka: „weselna", pod nim incipit tekstu: „A już ci idziemy, już...". W rkp. w trzeciej części t. 3 alternatywna wersja: szesnastki e^2 d^2. Melodia ta była przez Kolberga zapisana do tekstu, który zachował się w rkp. nieznanego autora (teka 13, sygn. 1192/3, k. 7), zob. w supl. (T. 73/I) nr 178.

s. 21 nr 25 — U Mączyńskiego tekst dłuższy, taki sam jak w zbiorze J. Konopki *Pieśni ludu krakowskiego...* s. 52, przytoczony przez Kolberga na s. 44 nr 76, zob. tam zwr. 1–2. U Mączyńskiego w zwr. 2 w. 4 tylko wariant: „jesce z nią do komory uciekła".

nr 27 — U Mączyńskiego tekst dłuższy, taki sam jak w zbiorze J. Konopki *Pieśni ludu krakowskiego...* s. 52, przytoczony przez Kolberga na s. 45 nr 79.

s. 22 nr 34 — U Mączyńskiego tekst dłuższy, taki sam jak w zbiorze J. Konopki *Pieśni ludu krakowskiego...* s. 56, przytoczony przez Kolberga na s. 52 nr 101.

s. 23 nr 38 — U Mączyńskiego tekst dłuższy, taki sam jak w zbiorze J. Konopki *Pieśni ludu krakowskiego...* s. 58, przytoczony przez Kolberga na s. 56 nr 107, w cd. u Mączyńskiego: „siedzi" zamiast „siedzę".

nr 39 — U Mączyńskiego tekst dłuższy, następne wiersze: „pięknie jej było w wianecku, jesce jej piękni teraz w cepecku".

nr 40 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 81), mel. bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Oj[ców]". W rkp. zapis melodii bez t. 3 i 4, w metrum $\frac{2}{4}$ z tymi samymi wartościami nut, z wyjątkiem t. 2, w którym g^1 i e^2 są ćwierćnutami, w t. 2 oraz w trzeciej części t. 5 i w t. 6–7 tylko wersja z małymi nutami, w pierwszej części t. 5 bez małych nut.

s. 24 nr 44 — U Mączyńskiego tekst dłuższy, taki sam jak w zbiorze J. Konopki *Pieśni ludu krakowskiego...* s. 59, przytoczony przez Kolberga na s. 59 nr 116.

s. 25 w. 16d. — Fragmenty tego opisu w brulionowym rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 43 i 45–47), a odpisy tekstów pieśni ze zbioru Konopki w rkp. pt.: *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 6–9), informacje o zachowaniu się rkp. terenowych podano przy odpowiednich tekstach i melodiach. Zamieszczone w tym opisie teksty pieśni nr 47–49, 57, 58, 61, 63, 64, 66–70, 72–74, 78 (fragm.), 79, 83, 84, 87, 88, 90–93, 95, 96, 99–102, 104–107, 109, 116 i 119 pochodzą ze zbioru J. Konopki *Pieśni ludu krakowskiego...* s. 10, 25, 32 i 39–59, oracje weselne na s. 32 i 33 z rkp. A. Konopczanki (teka 1, sygn. 1118, k. 27 i 44), pozostałe teksty i wszystkie melodie z własnych zapisów Kolberga.

s. 27 w. 10g. — Kolberg podaje tu za Konopką wyjaśnienie nieścisłe, por. hasło *lato* w „Słowniczku" w T. 8 s. 311.

s. 28 przyp. 1 — Informacje zawarte w tym przypisie pochodzą z notatek terenowych Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 62), prawdopodobnie z Modlnicy.

s. 30 przyp. 2 — Cytat z: [Z. Gloger] Pruski *Obchody weselne...* s. 109, do słów „wszyscy darzą" (w. 3d.), ostatnie zdanie przypisu od Kolberga.

w. 7d. — Zob.: J. Łepkowski *O chlebie...* s. 329.

s. 31 nr 51 — W rkp. Kolberga (k. 43) dla tej pieśni lokalizacja: „Modlniczka, Kobylany, Krzeszowice". W rkp. w t. 2 i 4 zamiast przednutki d^2 są dwie szesnastki: c^2 d^2 jako druga wersja, w t. 3 zamiast drugiego c^2 jest h^1 i alternatywna wersja szesnastkowa: h^1 c^2, t. 9–16 zanotowane jako melodia wokalna z tekstem zwr. 3, w t. 10 nie ma gis^1, ćwierćnuta ma kropkę, w t. 11 zamiast grupy szesnastkowej są dwie ósemki: a^1 h^1, w t. 14 zamiast pierwszego gis^1 jest a^1, w t. 15 zamiast grupy szesnastkowej są dwie ósemki g^1. Zwr. 1–2 także w rkp. J. Konopki *Pieśni ludu z okolic Krakowa, Modlnica, d. 21 sierp. 857* (teka 43, sygn. 1352, k. 133), tam w zwr. 1 (pod t. 6): „konicku", w zwr. 2 w w. 3: „cisawy na nózkę". Tekst por. nr 714 w T. 6.

s. 32 nr 52 — W rkp. Kolberga (k. 43) w t. 5 zamiast e^2 jest dwudźwięk a^1-c^2, w t. 6 zamiast d^2 jest c^2 z małą nutą d^2, po t. 8 zanotowane są i skreślone cztery takty:

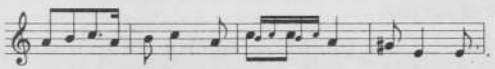

Melodia zapisana także w rkp. Kolberga (tamże, k. 47) z innym tekstem, zob. przypis do nr 82, w tym zapisie w t. 5 zamiast e^2 jest c^2, w t. 6 jak w rkp. z k. 43, w t. 7 nie ma pierwszego h^1 (mała nuta).

nr 53 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 8), bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu, w rkp. w t. 1 nie ma krzyżyka.

nr 54 — W rkp. Kolberga (k. 43) cd. oracji:

„Więcy wam nie powiem, bom już powiedział,
żem się nie ucył w skole, ino cepami bić w stodole".

s. 33 **w. 1g.** — Oracja oraz następujący po niej tekst (do w. 10d.) z rkp. A. Konopczanki (teka 1, sygn. 1118, k. 27), zachował się także inny rkp. Konopczanki (tamże, k. 74), prawdopodobnie jej zapis prymarny, ten rkp. uszkodzony.

w. 13g. — W rkp. Konopczanki: „jak nie sami, to nami", w jej zapisie prymarnym i w rkp. Kolberga jak w druku: „nie lub sami, ale nami".

s. 34 **nr 56** — W rkp. Kolberga (k. 43) w t. 2, 4 i 6 bez małych nut, t. 10 i 14 nieczytelne, w t. 16 zamiast pauzy są dwie szesnastki g^1, ponadto druga zwr.: „Otwórzze mi, otwórz, niech ja sie nie burze, z konicka se zlazę, fajecke zakurze".

nr 57 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 136) prawdopodobnie z Modlnicy, tam tylko tekst zwr. 6 z notatką: „weselna", w tym rkp. w w. 2: „Marysiu" zamiast „dziewcyno". W brulionowym rkp. tego opisu (k. 43) w t. 1 zamiast drugiego h^1 są dwie szesnastki: c^2 a^1, w t. 9 i 10 tylko górna wersja nut, w t. 11 tylko dolna.

s. 35 **nr 58** — W rkp. Kolberga (k. 43) w t. 3 zamiast fis^2 d^2 jest e^2 c^2, w t. 4 zamiast g^1 jest h^1, pod t. 5–6 w zwr. 1: „przy twém okienecku", w zwr. 2: „przy rucianym wianku".

s. 36 **nr 61** — W rkp. Kolberga (k. 43) do tego tekstu zanotowane są dwie inne melodie, jedna z tekstem zwr. pierwszej, druga ze zwr. następną, zob. w supl. (T. 73/I) nr 155 i 156.

s. 37 **nr 62** — W rkp. Kolberga (k. 43) w t. 9–13 liczne poprawki metrorytmiczne.

s. 39 **nr 66** — Tekst pieśni nie zgadza się ze wskazaną melodią nr 69.

s. 40 **nr 67** — Tekst pieśni zgodny tylko z pierwszą częścią wskazanej melodii nr 57.

s. 41 **nr 71** — W rkp. Kolberga (k. 47) zapis melodii o sekundę wielką wyżej, w t. 1, 3, 4, 6 i 7 nie ma małych nut, w t. 5 tylko wersja z małą nutą, pod mel. podpisany tekst: „Urosła, urosła w onym lesie sosna", por. nr 73 w T. 6.

s. 42 **nr 72** — Zob. w supl. (T. 73/I) przypis do pieśni nr 157.

nr 73 — W rkp. Kolberga (k. 47) w zwr. 1 w. 5–6 jak w zwr. 2: „juźci sie wydała ostatnia dziewcyna", w zwr. 6 słowa: „Ja go nie odesła nikaj na ulicy" zapisane jako wariant w. 1–2 tej zwr., następne to jej ciąg dalszy.

s. 43 nr 75 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 147) z lokalizacją ogólną: „Mogilany", w rkp. nad nutami notatka: „Kośnicy", zapis melodii na $\frac{2}{4}$ (dwa takty tworzą w druku jeden), w trzeciej części t. 2 tylko wersja ósemkowa, zamiast t. 8 są dwa takty:

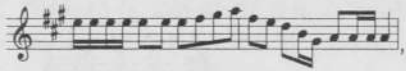

w t. 10 zamiast półnuty:

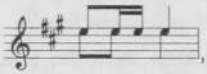

w trzeciej części t. 12 tylko wersja ósemkowa, t. 13 i 14:

W brulionowej wersji tego opisu (k. 47) w t. 2 jak w rkp. terenowym, w t. 7 wersja alternatywna: e^2 fis^2 gis^2 a^2 — dwa razy ćwierćnuta z kropką i ósemka, w t. 10 zamiast półnuty są dwie ósemki i ćwierćnuta e^2.

s. 44 nr 77 — W rkp. Kolberga (k. 47) tekstowi temu towarzyszy melodia inna od wskazanej mel. nr 71, zob. w supl. (T. 73/I) nr 159.

s. 45 nr 78 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 136) wykonany prawdopodobnie w Modlnicy, tam tekst zwr. 1-5, zwr. 6 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 8 nr 449), wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 32 nr 190.

nr 79 — W rkp. Kolberga (k. 47) w t. 4 zamiast ósemek jest ćwierćnuta z kropką d^2, w t. 7 zamiast c^2 jest h^1, w t. 8 zamiast ósemek jest ćwierćnuta g^1 i pauza ósemkowa.

s. 46 nr 80 — W rkp. Kolberga (k. 46) trzecia część t. 5:

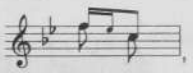

trzecia część t. 6:

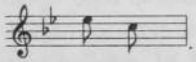

s. 47 nr 82 — W rkp. Kolberga (k. 47) tekstowi temu towarzyszy melodia inna od wskazanej nr 71, zob. melodia nr 52 w T. 6 i przypis

źródłowy do niej. Tekst także w innym rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 2), tam jako zwr. 3 i 4 pieśni „Przewieź mnie, przewieź" z lokalizacją: „Swoszowice", zob. w supl. (T. 73/I) nr 465.

s. 47 **nr 83** — W rkp. Kolberga (k. 47) do tego tekstu zanotowana jest melodia taka jak wskazana mel. nr 79, jedynie t. 5 jest inny:

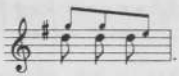

nr 84 — W rkp. Kolberga (k. 47) w t. 1 nie ma małych nut, przed drugim d^2 jest przednutka e^2, po części wokalnej (t. 1–8) zanotowana jest inna melodia instrumentalna:

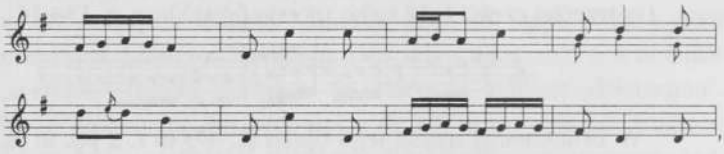

a po niej cztery takty melodii wokalnej z tekstem trzeciego i czwartego wiersza zwr. 1 oraz cztery takty przygrywki:

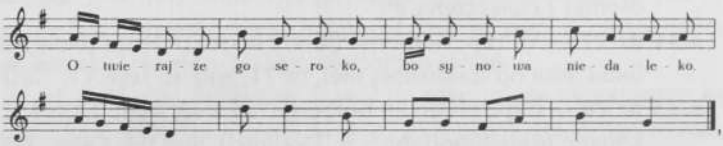

s. 48 **nr 85** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 149) z lokalizacją ogólną: „Modlnica, Tonie", w rkp. nad nutami notatka: „Marsz weselny z kościoła", zapis tylko t. 1–14, dla t. 1–4, 10 i 11 zanotowane także inne wersje z notatką: „lub", dla t. 1–4:

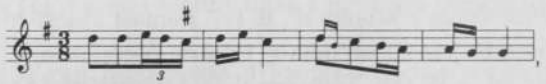

dla t. 10–11:

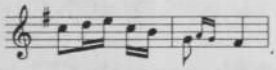

W brulionowej wersji tego opisu (k. 47) w t. 2 zamiast ćwierćnuty d^2 jest c^2, w trzeciej części t. 10 jest alternatywna wersja szesnastkowa: c^2 h^1, między taktami 14 i 15 zanotowanych jest siedem taktów, będących wariantowym powtórzeniem t. 1–7:

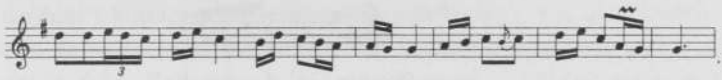

nr 86 — Tekst także w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 11 nr 638) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego (s. 226 nr 8), tam w rozdziale: „Szlachty zagonowej", u Paulego w w. 3 (pod t. 5): „dałem ci me".

s. 49 **nr 87** — W rkp. Kolberga (k. 45) t. 1:

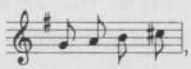

w t. 2 nie ma małych nut, w drugiej części t. 3 jest h^1 a^1 — ósemka z kropką i szesnastka, t. 3 i 4 ujęte są w znaki repetycji, po t. 8 zanotowana jest jeszcze dogrywka:

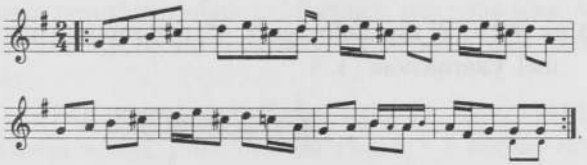

nr 88 — W rkp. Kolberga (k. 45) tekstowi temu towarzyszy melodia inna od wskazanej mel. nr 87, zob. w supl. (T. 73/I) nr 160.

nr 89 — W nocie nad melodią Kolberg kieruje do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2), prawdopodobnie do wariantów tekstu: nr 44 na s. 49 i nr 116 na s. 87, zob. też mel. nr 75, 77, 81 i 86 – tam warianty pierwszych taktów.

nr 90 — W rkp. Kolberga (k. 45) tekstowi temu towarzyszy melodia inna od wskazanej nr 108, zob. w supl. (T. 73/I) nr 161.

s. 50 **nr 94** — W rkp. Kolberga (k. 45) w t. 1 przed e^2 jest przednutka fis^2, nie ma przygrywki (t. 9–12).

s. 51 **nr 96** — Tekst nie zgadza się ze wskazaną melodią nr 60. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 537.

nr 97 — W rkp. Kolberga (k. 45) do tego tekstu zanotowana jest melodia identyczna z melodią nr 95.

nr 98 — W rkp. Kolberga (k. 45) w t. 8 jest także druga wersja: c^2 h^1 — ósemka i ćwierćnuta.

s. 52 **nr 99** — W rkp. Kolberga (k. 45) t. 9:

zanotowana jest tam także inna melodia do tego tekstu, zob. przypis niżej i w supl. (T. 73/I) nr 162.

s. 52 nr 100 — W rkp. Kolberga (k. 45) teksty nr 99 i 100 stanowią jedną pieśń i zanotowana jest do nich melodia inna od opublikowanej do nr 99 i inna od wskazanej przy nr 100 mel. nr 73, zob. w supl. (T. 73/I) nr 162. Ze wskazaną mel. nr 73 zgodne są pod względem metrorytmicznym pierwsze cztery wiersze tekstu nr 100.

nr 101 — W rkp. Kolberga (k. 45) w t. 5 nie ma małej nuty, t. 7:

s. 53 nr 102 — W rkp. Kolberga (k. 45) nad zapisem nutowym notatka: „mel. Czernichów", t. 5:

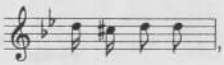

w t. 7 zamiast a^1 jest g^1, nie ma małej nuty, t. 8:

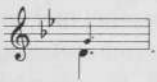

Odsyłacze zamieszczone w druku nad nutami dotyczą tekstu, w *Sandomierskiem* (DWOK T. 2) s. 54 nr 51, w *Kujawach* cz. I (DWOK T. 3) s. 293 nr 60.

s. 53–54 nr 103 — Odsyłacze do *Ludu* kierują do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2) i *Kujaw* (DWOK T. 3).

s. 54 nr 105 — W rkp. Kolberga (k. 45) tekst zapisany jako cd. pieśni 104, na marginesie notatka: „na nutę *Chmiela* ".

s. 55 nr 106 — W rkp. Kolberga (k. 46) zapis melodii o kwartę czystą wyżej, w t. 1 zamiast drugiego d^2 jest przednutka e^1 i dwie ósemki d^2 c^2, w t. 3 także zamiast drugiego d^2 są dwie ósemki d^2 c^2, od t. 9 melodia inna:

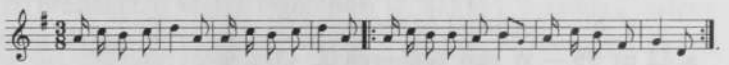

s. 56 nr 107 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 149) z lokalizacją ogólną: „Modlnica" i notatką: „Czepiny. Tańcują

druhny i kobity przed czepinami i uciekają z nią do komory", tam zapis melodii bez tekstu. W brulionowej wersji tego rozdziału (rkp. Kolberga, k. 46) powtórzenie t. 1-6 jest rozpisane, a małe nuty w t. 2 i 5 należą do powtórzenia melodii, w drugiej części t. 7 i 9 jest alternatywna wersja c^2 — ćwierćnuta. W innym brulionie Kolberga (k. 45) notatka: „Idąc do komory, a raczej gdy z nią tańcują kobiety", tam zapis melodii jak w rkp. na k. 46, ale z tekstem: „Do jamy wilcku", ten tekst zob. w T. 6 nr 34 i w supl. (T. 73/I) nr 186.

s. 57 **nr 108** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 7), z lokalizacją ogólną: „Modlnica", tam w zapisie nutowym tylko t. 1-8, w drugiej części t. 7 jest a^1 h^1 i druga wersja: a^1 c^2.

nr 110 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 135) wykonany prawdopodobnie w Modlnicy, tam tylko tekst. W czystopisie Kolberga (k. 46) lokalizacja: „Miechów" obok skreślonej „Mogiła".

nr 111 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 7) z lokalizacją ogólną: „Modlnica", w rkp. w t. 8 zamiast drugiego g^1 jest d^1.

s. 58 **nr 113** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 7) z lokalizacją ogólną: „Modlnica", w rkp. zapis ośmiotaktowy, w którym melodia wokalna i instrumentalna zapisane są symultanicznie; w rkp. w t. 12 nie ma małych nut, t. 16 taki jak t. 8.

nr 114 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 7) z lokalizacją ogólną: „Modlnica", w rkp. melodia zanotowana o sekundę wielką niżej, w t. 4 zamiast drugiego d^2 jest cis^2 bez szesnastek.

s. 59 **nr 116** — W rkp. Kolberga (k. 46) w trzeciej części t. 7 druga wersja: ósemka d^2, po mel. wokalnej zanotowana jest melodia instrumentalna:

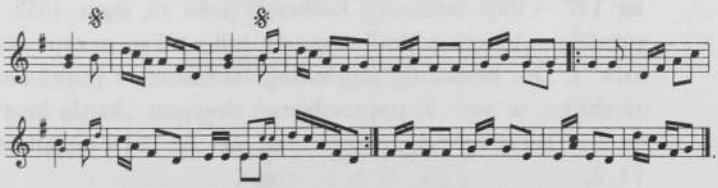

s. 59 nr 117 — W rkp. Kolberga (k. 46) w t. 6 obok g^1 jest druga wersja trzydziestodwójkowa: g^1 a^1, w t. 8 obok ostatniej nuty jest druga wersja: d^1.

s. 60 nr 118 — W rkp. Kolberga (k. 46) pod t. 2: „złota".

s. 61 w. 2d. — Na muzykę baletu *Wesele w Ojcowie* złożyły się utwory Józefa i Jana Stefanich, K. Kurpińskiego i J. Damsego, premiera odbyła się w Warszawie 14 III 1823 r.

s. 62 nr 121 — Tekst w rkp. J. Konopki pt. *Pieśni ludu z okolic Krakowa, Modlnica, d. 21 sierp. 857* (teka 43, sygn. 1352, k. 133).

w. 1d. — Kolberg odsyła do swego artykułu *Melodie ludowe w operze J. Stefaniego „Krakowiacy i Górale"*, opublikowanego w „Ruchu Muzycznym" w 1858 r., zob. przedruk w: *Pisma muzyczne* cz. II (DWOK T. 62) s. 546–554.

s. 63 nr 123 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 81) z lokalizacją ogólną: „Oj[ców]", w rkp. w drugiej części t. 2 dodatkowe dwie wersje: g^2 a^2 g^2 oraz g^2 g^2 a^2 — obydwa razy ósemka i dwie szesnastki, t. 17:

w t. 18 i 20 tylko górna wersja, w t. 19 zamiast f^2 jest e^2, w t. 23 nie ma górnej wersji.

nr 124 — W t. 12 według erraty Kolberga ma być fis^1.

s. 64 nr 125 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 81) z lokalizacją ogólną: „Oj[ców]", w rkp. melodia zanotowana na $\frac{3}{4}$, o kwartę czystą wyżej, t. 3: d^2 e^2 d^2 c^2 c^2 h^1 — szesnastki, w t. 4 i 10 tylko górna wersja, w t. 5 nadto druga wersja: d^1 e^1 fis^1 g^1 a^1 h^1 — szesnastki, w drugiej i trzeciej części t. 11 druga wersja: fis^1 e^1 d^1 — triola i d^1 — ósemka połączona łukiem z ostatnią nutą trioli.

nr 127 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 135) prawdopodobnie z Modlnicy, tam tylko tekst, w rkp. ostatni w. zwr. 1: „bo będziemy wyjeżdżać" skreślony i poprawiony jak w druku, w zwr. 2, poprzedzonej słowami: „kiedy brat", brak w. 1–3. Tekst zgodny ze wskazaną mel. nr 124 z wyjątkiem w. 4 i t. 9.

nr 128 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 2) z lokalizacją ogólną: „Modlnica", w rkp. melodia zanotowana o kwartę czystą wyżej, w t. 11 zamiast *fis*^{1} jest *g*^{1}, w tekście w zwr. 1 pod t. 5-7: „piórka na nim zadrzały", zwr. 2: „Marysia się zbiéra, chustecki zawija, ale ij nie sporo, |:bo ta Marysia:| dzisiaj nie wesoła".

s. 65 **nr 129** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 81) z lokalizacją ogólną: „Oj[ców]", tam tylko melodia, zapis wskazuje na swobodne wykonanie pod względem metrorytmicznym, melodia zanotowana jest beztaktowo, bez pauz w t. 1 i 4, z innymi wartościami rytmicznymi: w t. 2 zamiast trioli jest ósemka i dwie szesnastki, w t. 3 zamiast ostatniej ósemki jest ćwierćnuta, w t. 6 w trioli zamiast ósemek są szesnastki, ponadto między t. 7 i 8 jest fragment melodii pominięty w druku:

nr 130 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 151) z lokalizacją ogólną: „Giebułtów", tam pod zapisem nutowym tylko incipit tekstu; tekst w rkp. nieznanego autora (teka 13, sygn. 1192/3, k. 7) z lokalizacją: „z Głogoczowa", na marginesie notatka Kolberga: „wesele". W rkp. Kolberga układ metrorytmiczny t. 1-4:

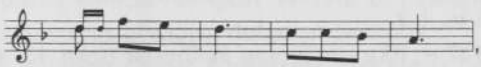

t. 7-8:

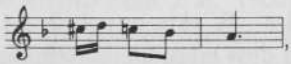

dla t. 12-14 zanotowane są dwie inne wersje:

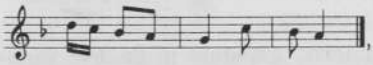

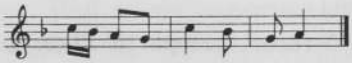

oraz trzecia wersja dla t. 12:

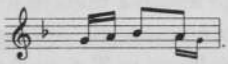

W rkp. tekstu w zwr. 3 w. 2: „piecku", w zwr. 4 w. 4: „przeciem jej się cofnęła", w zwr. 6 w. 1: „Ostańże mi zdrów", w w. 4 bez „mężu", w zwr. 8 w. 4: „prosta ino jest do Boga".

s. 65–66 nr 131 — Kolberg odsyła do wariantów tekstu w *Sandomierskiem* (DWOK T. 2, nr 43, 46 i 117).

s. 66 nr 133 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 149) z lokalizacją ogólną: „Modlnica", w rkp. t. 2:

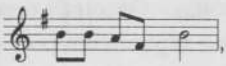

t. 4:

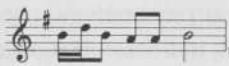

oraz jego druga wersja:

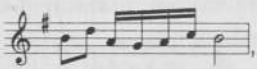

w t. 7 rytm: ósemka, dwie szesnastki, dwie ósemki i półnuta.

s. 67 nr 135 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 135) prawdopodobnie z Modlnicy, tam tylko tekst, pierwszy w. obu zwr. poprzedzony „A", w zwr. 1 w w. 1 pierwotny zapis „brzuszek" poprawiony na „żołądek", w dalszym tekście jak w druku.

nr 136 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 135) prawdopodobnie z Modlnicy, tam tylko tekst, w rkp. w zwr. 2 brak w. 1–2.

s. 68 nr 137 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 81) z lokalizacją ogólną: „Oj[ców]", tam zapis nutowy z incipitem: „Ty wianeczku". W rkp. w t. 1, 2, 5 i 6 tylko górna wersja, po t. 3 następują dwa takty niewypełnione, t. 4:

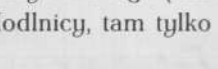

od t. 6 znaczne wahania w zapisie metrorytmicznym i w linii melodycznej.

nr 138 — W rkp. J. Konopki pt. *Pieśni ludu z okolic Krakowa, Modlnica, d. 21 sierp. 857* (teka 43, sygn. 1352, k. 133) zanotowany incipit tego tekstu z uwagami: „weselna" i „dalej w zbiorze *Pieśni ludu krakowskiego* ", pełny tekst ze zbioru J. Konopki przedrukował Kolberg w T. 6 pod nr 102.

s. 69 **w. 1-3g.** — Tekst nie jest zgodny ze wskazaną melodią nr 106.

nr 140 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 135) prawdopodobnie z Modlnicy, tam tylko tekst, w rkp. w zwr. 2 brak w. 3-4.

nr 141 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 135) prawdopodobnie z Modlnicy, tam tylko tekst.

s. 70 **nr 145a** — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 457.

s. 71 **nr 146** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 135) prawdopodobnie z Modlnicy, tam tylko tekst, ostatnie w. w rkp.: „a siedźże tu niedołęgo, aże pójȩ za innego, uszyje mu kaptur". Tekst pierwszej zwr. także w rkp. J. Konopki pt. *Pieśni ludu z okolic Krakowa, Modlnica, d. 21 sierp. 857* (teka 43, sygn. 1352, k. 133), w tym rkp. w w. 1 (pod t. 1): „Hojże ino", w w. 3 (pod t. 6): „chłopa miała", druga zwr.:

„Wsadziłam we wór:
Siedźże, Marcin, niedołęgo,
ja se pójde za innego,
mysy sie nie bój"

Tekst por. nr 331 w T. 6.

s. 73 **w. 5g.** — W artykule *Obrazy krakowskie...* W. L. Anczyca odcinek z opisem wesela ma tytuł *Wesele w Czernichowskiem*. Zapisy nutowe oraz przypisy dołączył Kolberg.

w. 15d. — Autorem *Opisu Królestwa Polskiego* był Józef Mikołaj Wiślicki, nie Adam. Zob. J. M. Wiślicki *Opis Królestwa Polskiego...* T. II cz. III: *Powiat miechowski*. Warszawa 1850, s. 69-83. Do tekstu Anczyca przypis dołączył Kolberg. J. M. Wiślicki w opisie wesela z pow. miechowskiego w przypisie na s. 69 podaje, że teksty pieśni zaczerpnął ze zbioru J. Konopki *Pieśni ludu krakowskiego*, Konopka zapisał je jednak w Modlnicy, nie w Miechowskiem. Wiślicki nie wspomina zbiorów Ż. Paulego i K. W. Wójcickiego, w obu znajdują się pieśni weselne, niektóre z nich są wariantami zapisów Konopki.

w. 12d. — Do tekstu Anczyca przypis dołączył Kolberg, cytuje tu anonimowy felieton *Z Krzeszowic*, „Kraj" 1871 nr 214.

s. 76 nr 150 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 148), w rkp. tylko t. 1–17, w t. 12 przy e^2 druga wersja szesnastkowa: e^2 d^2 e^2 f^2. W innym rkp. Kolberga (teka 14, sygn. 1202, k. 3), w pierwszej części t. 1 druga wersja: ósemka g^1.

s. 78 nr 152 — U Anczyca inny podział tekstu: trzeci w. zwr. 2 i pierwszy zwr. 3 tworzą trzecią, a dwa ostatnie czwartą zwrotkę.

s. 86 nr 170 — Rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 46), z lokalizacją: „Czernichów", w rkp. zapis bez tekstu.

s. 87 przyp. 1 — W pierwszym w. przypisu w odsyłaczu winno być: s. 72, nie 71.

s. 89 nr 174 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 148) z lokalizacją: „Czernichów", w rkp. nad nutami nazwa tańca: „Polonez weselny", zapis melodycznie i rytmicznie wielowarstwowy, z dodatkowymi nutami, których nie ma w druku, w kilku miejscach bez podziału na takty:

W innym rkp. Kolberga (teka 14, sygn. 1202, k. 3) nie ma t. 5 i 6, natomiast t. 7 i 8 ujęte są w znaki repetycji, w t. 14 zamiast g^1 jest d^2, t. 16:

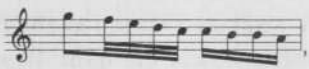

t. 18–20:

t. 24 i 25 są oznaczone jako druga volta i poprzedzone taktami pierwszej volty:

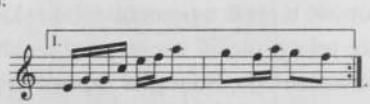

s. 90 nr 179 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 150) z lokalizacją: „Tomaszowice". W artykule W. L. Anczyca tekstu tej pieśni nie ma. W rkp. w t. 5: d^2 d^2 c^2 b^1 a^1 g^1, w t. 6 zamiast pierwszego b^1 jest a^1, w t. 9 przy drugim a^1 jest druga wersja ósemkowa: a^1 b^1, t. 10: a^1 fis^1 d^1 d^1 — dwie ósemki i dwie

ćwierćnuty, t. 11 i 12 nie ma. Tekst w rkp. znacznie dłuższy, zob. w supl. (T. 73/I) pieśń nr 202 i przypis do niej.

s. 92 w. 6d. — Tom 1 *Wspomnień Wielkopolski* E. Raczyńskiego ukazał się w 1842 r. Fragment opracowania Raczyńskiego, zawierający także wyciąg ze *Składu abo Skarbca...* (nie *Oekonomiki ziemiańskiej generalnej)* J. Haura o żniwach, przedrukował Kolberg w T. 6 na s. 519–520, w notatkach Kolberga (teka 50, sygn. 1357, z. 4/1, k. 5) tytuł dzieła Haura prawidłowy. Zob. też przypis Kolberga na s. 519–520 w T. 6.

s. 93 w. 4–1d. — W kopii W. Kosińskiego (teka 50, sygn. 1357, z. 19, k. 5) notatka, z której wynika, że chodzi o unikanie skaleczenia w czasie podawania sierpa (a nie później przy pracy): „Gdy jeden żniwiarz drugiemu w czasie żniw sierp ma podać, rzuca go wprzód na ziemię, a tamten drugi go dopiero z ziemi podnosi. Czynią to, by uniknąć pokaleczenia się ostrzem. Mogilany." Niżej dopisek Kosińskiego: „Panuje powszechny przesąd, że gdyby jeden żniwiarz brał sierp wprost z rąk drugiego, to się nim podczas roboty skaleczy. Czy K[olberg] to chciał powiedzieć, nie wiem. W. K.". Zob. też przypis Kolberga na s. 520.

s. 98 w. 7–8g. — Według erraty Kolberga po słowie „żyto" winno być: „(osobliwie jare)" oraz w w. następnym: „oddaje miejscami".

w. 15g. — Ten opis wyżynku w rkp. Kolberga (teka 48, sygn. 1355/4, k. 2), tam zdanie wprowadzające i pieśni nr 180–182, 186 i 189 z tytułem „Wyżynek (v. Obżynki)" i z lokalizacją ogólną: „Modlnica". W zbiorze J. Konopki *Pieśni ludu krakowskiego,* s. 83–84, tylko zdanie wprowadzające i pieśń nr 181 (bez wariantu zwr. 2) oraz fragmenty pieśni nr 182. Informacje o zachowaniu się zapisów terenowych Kolberga i Konopki oraz innych wersji rękopiśmiennych podano przy odpowiednich pieśniach.

nr 180 — Rkp. Kolberga (teka 48, sygn. 1355/4, k. 2) z lokalizacją: „Modlnica, Bronowice", tam melodia zapisana o sekundę wielką wyżej, w t. 3 obok ćwierćnuty jest nadto druga wersja: dwie ósemki c^2, zamiast drugiego c^2 jest b^1, w pierwszej części t. 7 jest druga wersja rytmiczna: ćwierćnuta f^1, w t. 11 nie ma małej nuty. W innym rkp. Kolberga (teka 2184, dawniej 2183, k. 189) ta pieśń z tą samą lokalizacją wśród innych dożynkowych z różnych regionów. Tam zapis nutowy zawiera tylko t. 1–6 zanotowane

o sekundę wielką wyżej, w pierwszej części t. 1 nadto druga wersja ósemkowa: f^1 g^1, t. 3:

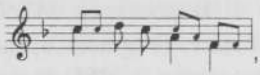

w t. 5 bez małej nuty, w t. 6 druga i trzecia ósemka to b^1 i a^1, w tekście zwr. 1 (pod t. 2): „wele". Źródłem tekstu był rkp. J. Konopki pt. *Pieśni ludu z okolic Krakowa, Modlnica, d. 21 sierp. 857* (teka 43, sygn. 1352, k. 133), tam ręką Konopki zwr. 1-3, zwr. 4 wpisana przez Kolberga.

s. 98 nr 181 — W rkp. Kolberga (teka 48, sygn. 1355/4, k. 2) melodia zanotowana o sekundę wielką wyżej z tekstem zwr. 1 i 2, a wariant zwr. 2 (w druku w nawiasie) zapisany na tej samej karcie jako zwr. 3 w pieśni opublikowanej pod nr 182.

W zbiorze J. Konopki *Pieśni ludu krakowskiego...* w zwr. 1 (w druku pod t. 5-8): „pokłonił się, nikt nie wie komu". Tekst zwr. 1 i wariantu zwr. 2 w rkp. J. Konopki pt. *Pieśni ludu z okolic Krakowa, Modlnica, d. 21 sierp. 857* (teka 43, sygn. 1352, k. 133), tam w zwr. 1 (w druku pod t. 7): „nie wiewa", w wariancie zwr. 2 w. 2: „tym stodołoma, co w nich pełno ma".

s. 99 nr 182 — W rkp. Kolberga (teka 48, sygn. 1355/4, k. 2) poszczególne zwrotki zapisane w innej kolejności i w różnych miejscach karty. W zbiorze J. Konopki *Pieśni ludu krakowskiego...* zwr. 1-3, 10 i 14-16, bez zapisu nutowego. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 600.

s. 100 nr 186 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 2) z lokalizacją ogólną: „Modlnica", tam zapis t. 1-8 ze zwr. 8, a zwr. 1-7 jako osobna pieśń. W rkp. w t. 6 zamiast drugiego c^2 jest h^1. W czystopisie Kolberga (teka 48, sygn. 1355/4, k. 2) w t. 11 i 12 tylko górna wersja, między częścią wokalną i instrumentalną oraz nad zapisem tekstu zanotowane i skreślone są dwa ośmiotakty, pierwszy jest powtórzeniem t. 13-20, różni się jednak t. 13:

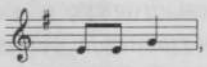

drugi odpowiada części wokalnej:

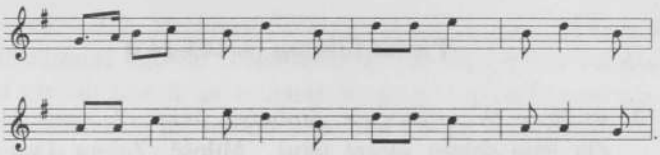

W czystopisie tekstu w zwr. 8 w. 1: „dla pana" z nadpisanym „na".

nr 186 zwr. 5 — Właścicielem Tomaszowic był w latach 1830–1885 Roman Konopka, brat Józefa, wydawcy *Pieśni ludu krakowskiego*.

s. 101 **nr 188** — Nie udało się zidentyfikować autora zapisu pieśni. Według informacji ks. Jarosława Raźnego z Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie spisy duchowieństwa diecezji krakowskiej dotyczące XIX w. odnotowują dwóch księży o tym nazwisku: Feliksa Kędzierskiego (1819–1890) ze Zgromadzenia Księży Misjonarzy, profesora seminarium na Stradomiu w Krakowie, gdzie w latach 1845–1852 uczył filozofii, historii i śpiewu, a który później przebywał na Mazowszu, oraz Adama Kędzierskiego (1787–1853), od r. 1820 do śmierci proboszcza w Brzezinach pod Kielcami, należących do tej części diecezji krakowskiej, która pozostawała w zaborze rosyjskim. Nie wiadomo jednak nic o ich związkach z Wolą Justowską.

s. 102 **nr 189** — W rkp. Kolberga (teka 48, sygn. 1355/4, k. 2) ta pieśń z lokalizacją: „Kraków", w zapisie nutowym nie ma t. 12 i 13.

nr 190 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1317/4, k. 17), bez lokalizacji, w rkp. t. 3:

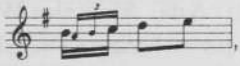

w t. 8 zamiast drugiego g^1 jest d^1.

nr 191 — Rkp. nieznanego autora (teka 36, sygn. 1320, k. 36), w rkp. tylko wokalna część melodii (t. 1–10) i tekst zwr. 1, t. 4, 6 i 10:

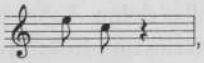

t. 8:

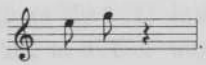

Pieśni i dumy (s. 103–243)

s. 105 w. 2g. — W czystopisie Kolberga (teka 12, sygn. 1183, k. 30) dla tego działu pieśni tytuł: „Miłość. Zaloty. Oględy. Pieśni w związku z weselnymi będące", słowo „oględy" dopisane później. Zob. też przypis źródłowy do s. 9 w. 4g. tego tomu.

nr 192 — W odsyłaczu do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2) winno być: s. 128 nr 157.

s. 106–107 nr 195–199 — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 229.

s. 107 nr 199 — Tekst bez wariantu zwr. 4 w rkp. J. Konopki pt. *Pieśni ludu z okolic Krakowa, Modlnica, d. 21 sierp. 857* (teka 43, sygn. 1352, k. 133).

nr 200 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 32), tam melodia z innym tekstem, w rkp. zapis melodii o sekundę wielką niżej, w t. 1, 3, 6, 8 i 9 nie ma małych nut, w t. 7 obok a^1 jest cis^2, pod mel. podpisany tekst opublikowany przez Kolberga w T. 6 nr 891.

s. 108 nr 202 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 135), zapis prawdopodobnie z Modlnicy, tam tylko tekst, w rkp. w zwr. 1 w. 2 jak pod nutami, w zwr. 3 w. 1: „ja sie" zamiast „az sie", w zwr. 5 w. 1: „w tej kamienicy jest tam koń biały", w w. 2: „panienka" zamiast „dziewcyna", w zwr. 6 w. 2 jak w wariancie w nawiasie. Tekst por. w supl. nr 93 i 171 (T. 73/I) oraz nr 832 (T. 73/II).

s. 109 nr 203 — Taki sam tekst także w rkp. nieznanego autora (teka 36, sygn. 1321, k. 4) z datą: „Modlnica Wielka, d. 8 października 1867" i uzupełnioną przez Kolberga lokalizacją: „od Skalmierza", nad tekstem tytuł: „Prowincjonalna aryjka", w rkp. w zwr. 1 w. 4: „Podobała", w zwr. 4 w. 3: „wiedzie mi ją". Źródłem był wskazany w odsyłaczu zapis J. Konopki w *Pieśniach ludu krakowskiego*, tam melodia w dodatku s. 4 nr X. U Konopki w t. 6 tylko górna wersja, w t. 7 tylko dolna. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 230.

nr 204 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1317/4, k. 17), bez lokalizacji, w rkp. pod melodią tylko tekst pierwszej zwr. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 230, tekst zwr. 13 por. w T. 6 nr 280, zwr. 14 por. w T. 6 nr 232.

s. 110 **nr 205** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 150) z lokalizacją ogólną: „Tomaszowice", w rkp. w t. 4 zamiast c^2 jest cis^2, w zwr. 6 w. 1: „puuk [tj. pług] i brony", oraz zwr. 9: „A jedenastemu nic nie podarowała, bo mu podarować juz nic nie miała" z nadpisanym „chyba" nad „juz". Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 245.

nr 206 — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 245.

s. 111 **nr 207** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 150) z lokalizacją ogólną: „Tomaszowice", w rkp. w t. 10 zamiast e^1 jest e^2, t. 11 i 12 (niepełny):

obok ostatnich taktów słowa: „oj, żołnierze, żołnierze". Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 563.

nr 208 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 151) z lokalizacją ogólną: „Giebułtów", w rkp. pod melodią tylko incipit tekstu. Tekst zwr. 1 i fragm. 2 w rkp. nieznanego autora (teka 13, sygn. 1192/3, k. 7) z uzupełnioną przez Kolberga lokalizacją ogólną: „z Giebułtowa" i z jego notatką „wesele" na marginesie. W innym zapisie terenowym Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 8) bez lokalizacji, pod inną melodią podpisany incipit tego tekstu oraz jego zwr. 2 i fragmenty zwr. 4–7, zob. w supl. (T. 73/I) nr 239.

W rkp. melodii z teki 43 tylko t. 1–10 zanotowane o sekundę wyżej, t. 3:

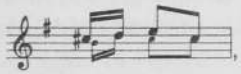

w tekście w zwr. 1 „jedzie" powtórzone. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 238.

s. 112 **nr 209** — Rkp. nieznanego autora (teka 36, sygn. 1320, k. 36), tam melodia z innym tekstem, zob. w supl. (T. 73/I) przypis do nr 492. W rkp. melodia zapisana o kwintę czystą wyżej, w t. 9 zamiast drugiego a^1 jest h^1.

nr 210 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 150), tam w t. 4 są trzy ósemki: d^2 h^1 gis^1, w t. 5 również trzy ósemki: c^2 e^2 e^2 z drugą wersją szesnastkową w pierwszej części taktu: c^2 d^2, w zwr. 3 między w. 3 i 4 dodatkowy wiersz:

„śrybnym pierścioneckiem", w zwr. 6 w. 4: „miał" (zamiast „mieć"), w zwr. 9 w. 3 bez „je".

s. 113 nr 211 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 7), bez lokalizacji, w rkp. zapis tylko t. 11–20, o tercję małą wyżej, bez znaków chromatycznych, w t. 11 i 13 zamiast kropki przy nucie jest jej powtórzenie o wartości szesnastki, w t. 12 o wartości ósemki, w t. 16 i 18 zamiast trioli są dwie szesnastki bez środkowej nuty, w t. 18 zamiast d^1 jest e^1, t. 19:

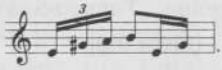

Według erraty Kolberga pod t. 8 winien być powtórzony tekst „grzecna panna". Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 172.

nr 212 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 8), bez lokalizacji, bez notatki: „weselna". W rkp. w t. 2 zamiast d^2 jest e^2, w t. 5 i 12 nie ma krzyżyka przy c^2, w t. 7 i 14 zamiast ćwierćnuty są dwie ósemki: h^1 a^1, w t. 11 są trzy ósemki: h^1 g^1 e^1, w t. 13: e^2 d^2 c^2 — ósemki, w tekście w zwr. 2 pod t. 8–11: „cóz mi ta da twoja matusia".

s. 114 nr 214 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 8), bez lokalizacji i bez notatki „weselna". W rkp. w pierwszej części t. 2 alternatywna wersja h^1 h^1 — szesnastki, a zamiast g^1 jest *fis*^{1}, pierwsze cztery takty ujęte w znaki repetycji, nie ma natomiast t. 5–8, w t. 10 jest trzy razy c^2, w t. 11 jest ósemka h^1 i ćwierćnuta a^1. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 110.

nr 216 — Tekst nie jest zgodny ze wskazanymi melodiami nr 112, 114 i 198.

nr 217 — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 90.

s. 115 nr 218 — Odsyłacz do *Pieśni ludu polskiego* (DWOK T. 1) s. 343 nr 110 błędny, tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 90.

nr 219 — Tekst pierwszej i fragment trzeciej zwr. w rkp. nieznanego autora (teka 13, sygn. 1192/3, k. 14, zob. przypis źródłowy do pieśni nr 4), tam trzecia zwr.: „A pójde ja..., a pójde ja do dziewcyny, przyjmie mie". Zapis melodii w rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1324, k. 17) z akompaniamentem fortepianowym, został on opublikowany w *Pieśniach i melodiach ludowych w opracowaniu...* cz. II (DWOK T. 67 nr 604), źródłem tego zapisu

były *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki (dodatek nutowy s. 5 nr XII, tekst s. 148). U Konopki od zwr. 9 tekst oddzielony jako osobny wątek. Odsyłacz do serii II *Ludu* kieruje do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2). Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 246.

s. 116 **nr 221** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 81) z lokalizacją ogólną: „Oj[ców]", tam zapis tylko czterech taktów z incipitem tekstu, w rkp. t. 3: h^1 gis^1 e^1. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 90.

nr 222 — W nocie pod mel. Kolberg odsyła do cz. I *Kujaw* (DWOK T. 3). Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 89, 197, 233, 234 i 753.

nr 223 — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 235.

s. 118 **nr 226** — W rkp. Kolberga (teka 42, sygn. 1349, k. 7) odpis wariantu tekstu tej pieśni z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki s. 127, w rkp. i u Konopki zwr. 1–6, w 1 zwr. w w. 3 bez „ci", w zwr. 2 w. 1: „Czekaj no mnie, Zosiu", w. 3: „ona go się zlękła", w zwr. 4 w. 3: „nie nosiłabyś ty", w zwr. 5 w. 1: „Ino byś nosiła", w. 3: „jak mają po wsi", w zwr. 6 w. 1: „A ja też to, Jasiu".

nr 228 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 150) z lokalizacją ogólną: „Tomaszowice", tam melodia zanotowana o sekundę wielką niżej, w rkp. cd. tekstu, podobny do pieśni nr 226 i prawdopodobnie dlatego opuszczony przez Kolberga:

„Pocekaj no, Zosiu,
dam ci na trzewicki.
A Zosia się zlękła,
skocyła do rzycki.

Skocyła do rzycki,
stanęła przy płocie:
Daj mi, Jasiu, pokój,
mnie, bidny sierocie.

Zebyś ty była
uboga sier[ota],
nie n[osiłabyś] t[y]
wi[anecka] od złota.

Ja na to, Jasieńku,
trzy lata służyła,
zebym se od złota
wianecek nosiła."

s. 119 nr 232 — Rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 47 nr 32), w rkp. odsyłacz do *Pieśni ludu polskiego* drukowanych przez Kolberga w „Przyjacielu Ludu" w r. 1847, gdzie ta melodia zamieszczona była z drugą zwr. tekstu, zob. nr 192 w tomie *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu...* cz. I (DWOK T. 67 s. 319). W rkp. t. 8:

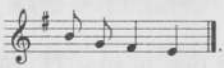

Tekst w rkp. Kolberga pt. *Obertasy i mazurki* (teka 16, sygn. 1209, k. 2 nr 28 i 29) z notatką „polonez", z odsyłaczem do *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam (s. 163) nad tekstem też notatka: „Śpiew do tańca polskiego". W rkp. i u Konopki w pierwszej zwr. w w. 3: „w komorze". Druga zwr. jeszcze raz tamże (k. 4 nr 61), z odsyłaczem do zbioru Konopki i do „Przyjaciela Ludu" jak przy zapisie nutowym. Tekst por. w T. 6 nr 204 zwr. 14.

s. 120 nr 233 — Zwr. 1-2 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 9 nr 503) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 204 nr 27 z lokalizacją: „z bocheńskiego, częścią z sądeckiego i tarnowskiego obwodu", u Paulego w zwr. 1 w. 3: „gdziez się to podzieli", zwr. 3 i 6 tamże (k. 10 nr 559), u Paulego s. 216 nr 17 z lokalizacją: „z wadowickiego, sądeckiego, tarnowskiego i jasielskiego obwodu", u Paulego w zwr. 3 w. 3: „nie opuszczajże mnie"; zwr. 3-4 tamże (k. 8 nr 392) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 21 nr 130.

s. 121 nr 236 — Tekst w rkp. terenowym Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 2) z lokalizacją ogólną: „Modlnica". W rkp. w zwr. 3 w. 1: „a dziewcyna pawie", w pierwodruku T. 6 w tym miejscu „a Marysia pawie", tekst został błędnie poddany retuszowi w trakcie przygotowywania reedycji fotooffsetowej, w rkp. w zwr. 4 w. 4: „nie będzie dziś doma". Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 236.

s. 121–122 **nr 238** — Odsyłacz (pod pieśnią) do serii II kieruje do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2).

s. 123 **nr 241** — Tekst w rkp. Kolberga pt. „*Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 6 nr 284–287 i k. 8 nr 415) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 4 nr 6–7 i s. 26 nr 153, u Konopki w zwr. 4 w. 4: „rutkę". Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 304.

nr 242 — Tekst por. w T. 6 nr 356 i w supl. (T. 73/I) nr 464.

s. 123–124 **nr 243** — W odsyłaczu do *Kujaw* cz. II (DWOK T. 4) winno być: s. 9 nr 113 i s. 10 nr 115 i 116. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 206.

s. 124 **nr 244** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 33, sygn. 1308/II, k. 8). W rkp. następnik jest powtórzony, t. 5 za pierwszym razem:

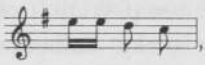

w powtórzeniu:

w t. 6 i w jego powtórzeniu zamiast trzydziestodwójek jest szesnastka h^1, nie ma małych nut, t. 7 i jego powtórzenie:

Pod zapisem nutowym incipit zwr. 1 i jedna z następnych, niepublikowana:

„A on siedzi pod chórem między chłopami,
jako gawron w czarnym lesie między krukami".

Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 237.

s. 124–125 **nr 247** — Odsyłacze kierują do tekstów zamieszczonych w *Sandomierskiem* (DWOK T. 2) i *Pieśniach ludu polskiego* (DWOK T. 1). Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 122 i 129.

s. 125 **nr 248** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 135), zapis prawdopodobnie z Modlnicy, w rkp. tylko tekst.

nr 249 — W *Pieśniach ludu krakowskiego...* J. Konopki melodia taka sama (dodatek nutowy s. 3 nr VIII).

s. 126 **nr 251** — Tekst w rkp. Kolberga pt. *Obertasy i mazurki* (teka 16, sygn. 1209, k. 2 nr 51), też z odsyłaczem do zbioru Konopki i notatką „weselna". W odsyłaczu do *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki winno być s. 107–108 (nie: 106).

s. 127 **nr 253** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 135), zapis prawdopodobnie z Modlnicy, tam tylko tekst z notatką: „przy cepinach", w rkp. zwr. 1 jak w zapisie kolumnowym, a „mój" poprzedzone „a", w następnych zwr. fragmenty powtarzane zostały opuszczone. Odsyłacz do *Ludu* kieruje do tekstu zamieszczonego w *Sandomierskiem* (DWOK T. 2).

nr 254 — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopiśmienny zbiór L. Zejsznera, dziś zaginiony.

s. 128 **nr 255** — Odsyłacz do *Ludu* kieruje do tekstu zamieszczonego w *Sandomierskiem* (DWOK T. 2).

s. 129 **nr 256** — Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 8 nr 373) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 18 nr 111. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 425.

nr 257 — Źródłem melodii był zbiór *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki (dodatek nutowy s. 2 nr VI), tam w t. 6 tylko górna wersja. W notach na końcu pieśni (s. 130) Kolberg odsyła m.in. do swoich *Pieśni ludu polskiego* wydanych w latach 1842–1845 (nie do serii I, czyli DWOK T. 1) i do opery S. Moniuszki *Halka*. Zob. k. 19 r. i v. w autografie *Halki* napisanym w Wilnie w latach 1846–1847 (scena 4, *Halka: Piosenka*, t. 8–17, autograf w zbiorach Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk). W *Pieśniach ludu polskiego* z lat 1842–1845 ta sama mel. i wariant tekstu z Modlnicy, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu...* cz. I (DWOK T. 67/I) s. 110 nr 62. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 358 i 359.

s. 130 **nr 258** — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 358 i 359.

s. 131 **nr 259** — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 105), bez lokalizacji, tam tylko tekst z odesłaniem do *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, źródłem melodii był zapis K. W. Wójcickiego w *Pieśniach ludu Białochrobatów...* T. I (wklejka między s. 186 i 187). W rkp. nad tekstem nota: „prowincjonalna", w rkp.

w. 2 i 4 każdej zwrotki o jedną sylabę dłuższy (np. w zwr. 1 „a ja" i „az do", itd.). W odsyłaczu do *Pieśni ludu Białochrobatów...* K. W. Wójcickiego winno być: T. I (nie: T. II).

nr 260 — W *Pieśniach ludu krakowskiego...* J. Konopki teksty „Matuleńko, dobrodziko" i „Pocóżeś mnie, moja matko" (w T. 6 nr 249) też połączone są z melodią przedrukowaną przez Kolberga pod nr 249. W zbiorze Konopki zapis nutowy w dodatku s. 3 nr VIII, w tekście u Konopki tylko zwr. 1, 3, 4 i 6. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 347.

nr 261 — Tekst 1 i 2 zwr. w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 29 nr 115–116), bez lokalizacji, w rkp. w zwr. 1 (pod t. 1–2): „A moja mateczko".

s. 132 nr 262 i 263 — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 362.

s. 133 nr 264 — Odsyłacz do *Ludu* kieruje do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2).

nr 265 — Tekst por. w supl. (73/I) nr 362.

s. 134 nr 266 — Tekst w rkp. terenowym Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 2).

s. 135 nr 269 — Tekst w rkp. nieznanego autora (teka 13, sygn. 1192/3, k. 6) z lokalizacją: „z Giebułtowa", zob. nr 379 w suplemencie (T. 73/I). W odsyłaczu do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2) winno być: nr 170 i 171.

s. 136 nr 271 — Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 8 nr 384) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 20 nr 122, także w innym rkp. Kolberga (teka 48, sygn. 1355/4, k. 3) odpis ze zbioru Konopki. Odesłanie do serii II kieruje do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2). Tekst por. nr 615 w T. 6 i w supl. (T. 73/I) nr 363 i 364.

przyp. 1 — Zob. W. L. Anczyc *Łobzowianie*. W: tegoż *Obrazki dramatyczne ludowe*. Kraków 1873 s. 103 nr 4, premiera w Krakowie w grudniu 1854 r., pierwodruk: Warszawa 1854 (właśc. 1856). Muzykę do *Łobzowian* napisał P. Studziński, zob. nr 615 w T. 6 i przypis źródłowy do tej pieśni. U Kolberga wariant tekstu w stosunku do oryginału Anczyca. Tekst por. nr 615 w T. 6 i w supl. (T. 73/I) nr 363 i 364, ten ostatni jest najbliższy tekstowi Anczyca.

s. 138 **nr 274** — Tekst z inną mel. w rkp. nieznanego autora (teka 12, sygn. 1183, k. 15) z lokalizacją: „Modlnica" uzupełnioną przez Kolberga, zob. w supl. (T. 73/I) nr 360. W rkp. w zwr. 3 w. 2: „jak przychodzi Janek, tak przychodził tata".

nr 275 — Tekst drugiego wątku por. nr 410 w T. 6.

s. 139 **nr 276b** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 32), bez lokalizacji, z notatką: „pieśni ludowe nr 276", na marginesie notatka: „nauczyciel Dudziewicz w Zalasie (od Krzeszowic, Tenczyna)", przy czym nazwa Tenczyna skreślona, notatka prawdopodobnie dotyczy wykonawcy. W rkp. melodia zapisana o kwartę czystą wyżej.

nr 277 i 278 — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 184 i 185.

s. 140–141 **nr 281** — Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 7 nr 344–346) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 13–14 nr 76–79, u Konopki w zwr. 4 w. 1: „Nie bijze mnie, Jasiu", w zwr. 7 w. 2: „uciecka" (nie: uciecha).

s. 141 **nr 282** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1317/4, k. 17), bez lokalizacji.

nr 283 — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 365 i 366.

s. 142 **nr 284** — Zwr. 1 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 9 nr 472) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 37 nr 214, u Konopki w w. 1: „Płynie woda". W innym rkp. Kolberga (teka 48, sygn. 1355/4, k. 3) z lokalizacją ogólną: „Ogrodzieniec" tekst 1 zwr. taki sam jak u Konopki. W odsyłaczu do *Pieśni ludu krakowskiego...* Konopki winno być: s. 118–119, dotyczy on zwr. 2–5, odsyłacz do *Ludu* kieruje do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2). Tekst por. s. 378 w T. 6 i w supl. (T. 73/I) nr 365 i 366.

s. 142–143 **nr 285b** — W rkp. Kolberga (teka 14, sygn. 1198, k. 1) zapis tylko t. 1–16, w t. 6 zamiast trzeciego c^2 jest e^2, w t. 11 zamiast ostatniego d^2 jest e^2, t. 16:

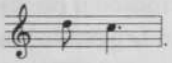

W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 29 nr 30) tylko t. 1–14 bez tekstu, t. 6 jak w rkp. z teki 14. W nocie pod melodią

Kolberg odsyła do pierwodruku tej pieśń z własnych zbiorów w „Przyjacielu Ludu", zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu...* cz. I (DWOK T. 67) s. 333-335 nr 204, oraz do pieśni nr 170 w *Sandomierskiem* (DWOK T. 2), odsyłacze do pierwodruku też w obu rkp. W pierwodruku i w rkp. Kolberga z teki 14 w zwr. 3 w. 4: „ledwie spojrzy która".

s. 143 nr 286 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 2) z lokalizacją ogólną: „Modlnica". W rkp. w t. 1 nie ma małych nut, nad t. 1 i 3 literowo oznaczone wysokości nut: „*a h c*" i „*e e d*". Zob. w supl. (T. 73/I) przypis do pieśni 388.

s. 144 nr 287 — Źródłem był zapis J. Konopki w *Pieśniach ludu krakowskiego* wskazany w odsyłaczu (dodatek nutowy s. 3 nr IX i tekst na s. 130). W odsyłaczu do *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska winno być: s. 427 (nie 130), tam wariant tekstu i melodii, zob. K. Lipiński *Muzyka do „Pieśni polskich i ruskich"...* s. 174 nr 151. Odesłanie do serii II kieruje do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2).

s. 145 nr 289a — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 416.

s. 145-146 nr 289b — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 32), rkp. uszkodzony, w zapisie nutowym czytelne tylko t. 1-4, tam wariant tekstu — zob. w supl. (T. 73/I) nr 416. Drugi zapis w rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1322, k. 8) z notatkami jak w druku, z uwagą: „muzyka ludowa" oraz z odsyłaczem do muzyki P. Studzińskiego skomponowanej do tekstu W. L. Anczyca, zob. P. Studziński *Cztery śpiewki z komedio-opery „Łobzowianie"*, Warszawa ok. 1860 lub 1870, s. 2-3 nr 1, melodia Studzińskiego była źródłem. Tekst zob. W. L. Anczyc *Łobzowianie...* s. 70 nr 2. U Kolberga wariant w stosunku do tekstu Anczyca. W rkp. z k. 8 i u Studzińskiego po t. 12 następuje dalszy ciąg melodii:

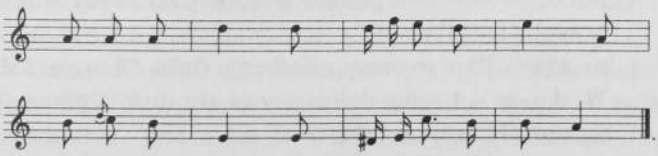

W tekście na k. 8 rkp. w zwr. 1: „Stasiu", w zwr. 2 w. 2: „cyli o moim Stasieńku nie wiecie", w zwr. 3 w w. 1 zamiast: „lub

niewolę" jest: „może biedę", w zwr. 4 w w. 2: „kogom kochała". Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 416.

s. 146 **nr 290** — Wskazane w odsyłaczu *Pieśni ludu polskiego* to DWOK T. 1. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 416.

nr 291 — W rkp. Kolberga (teka 15, sygn. 1204, k. 50) tekst z inną mel. (zob. w supl. T. 73/I nr 423), z lokalizacją: „od Krakowa" i z odsyłaczem do *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska jak w druku. U Zaleskiego w zwr. 8 w. 2: „już noga".

s. 149 **nr 295** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 32), bez lokalizacji, tam w zapisie nutowym tylko t. 1–8 zanotowane o sekundę wielką wyżej, w t. 7 nadto druga wersja: c^2 a^1 c^2 — dwie szesnastki i ćwierćnuta. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 762.

nr 296 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 2), bez lokalizacji, tam zapis nutowy z tekstem „Tomaszowski dworku" — zob. w supl. (T. 73/I) pieśń nr 602. W rkp. zapis tylko t. 1–8 o tercję małą wyżej, w t. 2 nie ma małej nuty, w t. 3 jest e^1 gis^1 h^1, w t. 7 nadto druga wersja: e^1 e^1 gis^1 h^1. Tekst pierwszego wątku (zwr. 1–5) w rkp. J. Konopki pt. *Pieśni ludu z okolic Krakowa, Modlnica, d. 21 sierp. 857* (teka 43, sygn. 1352, k. 133), tam w zwr. 3 brak w. 1–2, w zwr. 5 w. 3–4: „ty sie na niem nie kładź, nie dotykaj sie go". Tekst zwr. 6 por. w supl. (T. 73/I) nr 236.

s. 150 **nr 297** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 81) z lokalizacją ogólną: „Oj[ców]", tam pod nutami tylko incipit tekstu: „Czterym lata wiernie", melodia zapisana o kwartę czystą wyżej, między t. 8 i 9 są jeszcze dwa takty:

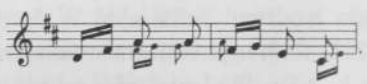

Wariant tekstu w: J. Królikowski *Rozprawa o śpiewach polskich...* s. 401 (zob. przypis źródłowy do pieśni 375). Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 367.

nr 298 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 150). W rkp. w t. 1 tylko dolna wersja nut, w t. 5 górna. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 429 i 430.

s. 152 **nr 302** — Rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1308/II, k. 17), tam tylko tekst z odsyłaczem do *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki

s. 110–112, obok zanotowany incipit innego wariantu tego wątku: „Pojechał jegomość w pole na zające". Odsyłacz do *Ludu* kieruje do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2).

s. 154 nr 304 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 8), bez lokalizacji, w rkp. pod melodią podpisany incipit drugiej zwr., fragmenty zwr. 1 w zapisie terenowym w innym miejscu tej samej karty. W zapisie mel. tylko t. 1–4 i 9–12, w t. 10 jest druga wersja: e^2 h^1, w t. 11 tylko górna wersja nut.

nr 305 — W zbiorze K. W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów...*, do którego odsyła Kolberg, na wklejce nutowej po s. 160 melodia taka sama jak w T. 6, z wyjątkiem pierwszej nuty w t. 1, tam c^2, oraz t. 7:

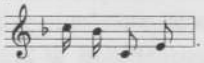

Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 466–469.

s. 155 nr 306 — Pieśń „Dobry dzień, karcmarko" w *Pieśniach ludu polskiego* (DWOK T. 1) nr 38a s. 281–282. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 466–469.

nr 307 — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 466–469.

s. 156 nr 310 — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 435.

s. 157 nr 311 — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 435.

s. 158–159 nr 313 — Odsyłacz do serii II *Ludu* kieruje do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2). Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 461.

s. 159 — Według „Spisu rzeczy" przed pieśnią nr 314 powinien być tytuł „Igraszka. Swawola".

nr 314 — W rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1189/3, k. 7) z lokalizacją: „od Bochni" melodia z innym tekstem - zob. w supl. (T. 73/II) nr 832, w rkp. nad mel. notatka: „Szlachty zagonowej", zapis melodii o kwartę czystą niżej. Tekst w rkp. Kolberga pt. *Obertasy i mazurki* (teka 16, sygn. 1209, k. 2 nr 53), bez lokalizacji, z odsyłaczem do *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, w tym rkp. i u Konopki w zwr. 1 w w. 6: „przyjdźże".

nr 316 — Melodia i tekst zwr. 1–2 w rkp. Kolberga (teka 48, sygn. 1355/1/A, k. 2), bez lokalizacji, w rkp. nad mel. notatka: „szlachecka", pod tekstem odsyłacze do Ż. Paulego *Pieśni ludu polskiego...* s. 191 i K. W. Wójcickiego *Pieśni ludu*

Białochrobatów... T. II s. 334. W rkp. w zwr. 1 (pod t. 1 i 3): „Gdzieżeś to była". Tekst por. w supl. (T. 73/II) nr 803.

s. 160 nr 317 — Tekst por. w supl. (T. 73/II) nr 803.

s. 161–162 nr 320 — Odesłanie do *Ludu* kieruje do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2).

s. 162 nr 322 — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 470.

s. 163 nr 323 — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 470.

nr 324 — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 460.

s. 163–164 nr 325 — Tekst wariantu (na s. 164) w rkp. Kolberga *Obertasy i mazurki* (teka 16, sygn. 1209, k. 2 nr 52) z odsyłaczem do *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki i z notatką „weselna".

s. 164 nr 326 — Źródłem pierwszego wariantu był zbiór J. Konopki wskazany w nocie; odesłanie pod tekstem do serii II kieruje do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2).

s. 164–165 nr 327 — Tekst pieśni nie zgadza się ze wskazaną melodią nr 388. Odsyłacz do serii II *Ludu* kieruje do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2). Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 502.

s. 165 nr 328 — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 504–505.

nr 329 — Taka sama pieśń zapisana jest wśród odpisów Kolberga z opracowania J. Kleczyńskiego *Zakopane i jego pieśni*, „Echo Muzyczne i Tetralne" 1884 nr 44 s. 448 (teka 11, sygn. 1176/1, k. 49), w rkp. w t. 8 tylko wersja z małymi nutami. Odsyłacz do serii II *Ludu* kieruje do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2), a do serii IV do części II *Kujaw* (DWOK T. 4). Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 504–505.

w. 6d. — Zob. Ł. Górnicki *Dworzanin polski...* s. 110.

s. 166 nr 330 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 81) z lokalizacją ogólną: „Oj[ców]", tam pod zapisem nutowym incipit tekstu: „Zytko, zytko". W rkp. zapis melodii o sekundę wielką wyżej, w t. 4 obok f^1 alternatywna nuta a^1. Odsyłacz do *Ludu* kieruje do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2).

nr 331 — Tekst por. w T. 6 nr 146 i przypis źródłowy do tej pieśni.

s. 166–167 nr 332 — Odesłanie Kolberga kieruje do tekstu *Już to mija siódmy rocek. Z okolic Krakowa.* „Przyjaciel Ludu" R. 2 T. 2: 1836 nr 40 s. 320. Tekst pieśni także w rkp. nieznanego autora (teka TNW 465, k. 246), bez lokalizacji, tam w zwr. 6 w. 2: „Tyś

ci mi to był najmilszy", w zwr. 8 w. 2: „i z Kasiunią-ze umyka", zamiast zwr. 9 tekst: „Uciekali, uciekali, uciekali, aże nózki połamali, |:hej, hej, aże nózki połamali:|".

s. 167 **przyp. 1** — W *Pieśniach ludu polskiego* (DWOK T. 1), poza wymienionymi przez Kolberga balladami, zbliżoną lokalizację: „w Mazowszu i Krakowskiem" ma też nr 1a (s. 3-4 w DWOK T. 1), zob. też w T. 6 nr 350 (drugi wątek) i nr 351, ponadto w rkp. nieznanego autora (teka 13, sygn. 1192/3, k. 6), z lokalizacją: „z Giebułtowa", zanotowany jest incipit „Na Podolu biały k[amień]", ale bez pełnego tekstu ballady.

s. 168 **nr 334** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 151), w rkp. tylko zapis t. 1-4 z incipitem tekstu i odsyłaczami do *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki i *Pieśni ludu polskiego* (DWOK T. 1) jak w druku. W zapisie nutowym nad t. 4 notatka: „vel", za mel. zanotowany dodatkowy takt z taką samą notatką, odpowiadający taktowi szóstemu (bez małych nut). W odsyłaczu do *Pieśni ludu polskiego* (DWOK T. 1) winno być: nr 6a-6p s. 71-84, odsyłacz do *Ludu* kieruje do *Kujaw* (DWOK T.4). Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 523 i przypis do tej pieśni.

nr 335 — Tekst w rkp. nieznanego autora (teka 13, sygn. 1192/3, k. 14, zob. przypis źródłowy do pieśni nr 4), prawdopodobnie zapisany w Krakowie, w rkp. z inną mel., zob. w supl. (T. 73/I) nr 530. Tekst por. też nr 529 i 530 w supl.

nr 336 — W odsyłaczu do *Pieśni ludu polskiego* (DWOK T. 1) winno być: nr 5a-5bb s. 27-71 (nie: 2). Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 519-522 i 749.

s. 169 **nr 337** — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 520-523 i 749.

nr 338 — Bliski wariant tekstu w rkp. J. Konopki (teka 43, sygn. 1352, k. 141) z Mogilan. W tym zapisie w zwr. 2 w. 1: „dziewczynkę" dopisane później obok nieskreślonego: „panienke", w zwr. 7: „Ja na konia" i „bym swą", w zwr. 9 w. 2: „Ja to do ciebie", w zwr. 13: „Sukniąm", po zwr. 13: „Zagrajcie mi w organy, m[ojej] Kasi...", w zwr. 14: „Zagrajcież jej w wielki dzwon", w zwr. 15 także wiersz wariantowy. Być może Konopka zapisał ten tekst do melodii zanotowanej przez Kolberga (rkp. w tece 43, sygn. 1352, k. 147), zob. nr 528 w supl (T. 73/I). Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 526-528.

s. 170 nr 339 — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 526 i 529.

nr 340 — Odsyłacz do mel. 346 błędny. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 526-528.

s. 171 nr 341 — W nocie pod tekstem Kolberg odsyła do *Pieśni ludu polskiego* (DWOK T. 1).

s. 172 nr 342 — Odsyłacz do *Ludu* kieruje do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2).

s. 173 nr 344 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 150) z lokalizacją ogólną: „Tomaszowice". W rkp. melodii tylko t. 1-8 zanotowane o sekundę wielką wyżej, w drugiej części t. 4 jest alternatywna wersja c^2, w t. 5 zamiast szesnastek jest ósemka c^2, t. 6: $b^1\ a^1\ c^2\ g^1$, w pierwszej części t. 8: $a^1\ g^1$. W rkp. tekst dłuższy, zwr. 2-4 takie same jak w nr 345.

s. 173-174 nr 346 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 2) z lokalizacją ogólną: „Modlnica", w rkp. brak ostatniej zwr. W zapisie nutowym w t. 1 nie ma małych nut, w t. 3 tylko wersja z małymi nutami, w drugiej części t. 5: f^2, t. 6:

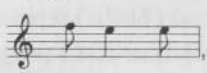

w tekście w zwr. 15 w. 4: „juz bedzie zbawiony". Odesłanie do mel. 340 (pod nutami na s. 174) błędne.

s. 174 nr 347 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 32). W rkp. w t. 7 obok szesnastek alternatywna wersja: ósemka gis^1. Tekst zwr. 1-2 także w rkp. terenowym Kolberga (teka 13, sygn. 1191/2, k. 3), bez lokalizacji, tam w zwr. 2 w. 3: „weźże i mnie z sobą". Tekst por. w T. 6 nr 750 i w supl. (T. 73/II) nr 798.

s. 175 nr 348 — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 542.

s. 176 nr 350 — Tekst pierwszego wątku por. w supl. (T. 73/I) nr 542, tekst drugiego wątku por. tamże nr 518.

s. 177 nr 351 — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 518.

nr 352 — Tekst w czystopisie Kolberga (teka 3208, k. 242), bez lokalizacji, też z odsyłaczem do *Pieśni ludu krakowskiego* J. Konopki, gdzie zapis taki sam. Tekst także w rkp. nieznanego autora pt. *Pieśni światowe* (teka 12, sygn. 1183, k. 11), bez lokalizacji, tam w zwr. 3 w. 3: „bo ja o panienki", w zwr. 4 w. 2: „na wojnie chłopczęta", w w. 3 bez „w". Zwr. 1 także w rkp. Kolberga

pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 9 nr 532) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego* Ż. Paulego, tam s. 208 nr 57 z lokalizacją: „z bocheńskiego, częścią z sądeckiego i tarnowskiego obwodu". Tekst por. nr 751 w T. 6 oraz w supl. (T. 73/I) nr 555, 556 i 781.

s. 178 **nr 354** — Rkp. Kolberga (teka 11, sygn. 1176/13, k. 29) z lokalizacją: „od Krakowa (Modlnica)", w rkp. w zwr. 1: „Idą wozy". W drugim rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1308/II, k. 23) pieśń z akompaniamentem, bez lokalizacji, z odsyłaczem do źródła, tj. zbioru J. Konopki jak w druku (zob. tam też dodatek nutowy s. 4 nr XI) i z drugim odsyłaczem, wskazującym pierwodruk, do *Pieśni ludu polskiego* wydanych przez Kolberga w latach 1842-1845, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu...* (DWOK T. 67 cz. I) s. 255 nr 144.

s. 179-180 **nr 356** — Tekst por. w T. 6 nr 242 i w supl. (T. 73/I) nr 463 i 464.

s. 180 **nr 357** — Pieśni o Drewiczu z Mazowsza zob. *Mazowsze* cz. II (DWOK T. 25) nr 286 i 287 s. 127-128.

nr 358 — Rkp. Kolberga (teka 50, sygn. 1357, z. 3, k. 21), z lokalizacją: „od Krakowa". W rkp. bez zwr. 10, z odsyłaczem do źródła melodii: *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki s. 149, tam zwr. 1-3 i 7-8 i melodia taka sama (dodatek nutowy s. 5 nr XIII), zwr. 4-6 i 9 w rkp. wpisane później na marginesie. Zwr. 9-10 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 9 nr 475) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 38 nr 217, zwr. 4-6 w zbiorze Konopki nie ma. Tekst zwr. 1 także w artykule W. L. Anczyca *Obrazy krakowskie...*, nr 132, zob. przypis źródłowy do s. 97 T. 5.

przyp. 1 — Zob. „Pieśni historyczne i patriotyczne", w suplemencie nr 720-723 (T. 73/I) i nr 864-918 (T. 73/II).

s. 181 **nr 359** — Rkp. Kolberga (teka 50, sygn. 1357, z. 3, k. 21), w rkp. w t. 6 zamiast c^2 jest d^2, w zwr. 1 w. 1: „Zeszły się", w zwr. 4 w. 4: „i was, kumo". Źródłem melodii był zbiór Konopki wskazany w odsyłaczu, zob. dodatek nutowy s. 5 nr XIV, tam w t. 7 pierwszą ósemką jest c^2. Tekst także w artykule W. L. Anczyca *Obrazy krakowskie...*, nr 132, zob. przypis źródłowy do s. 97 T. 5.

s. 181 nr 360 — Tekst w rkp. Kolberga (teka 15, sygn. 1204, k. 30), bez lokalizacji i bez w. 1 w zwr. 2, tak samo w *Pieśniach ludu krakowskiego...* J. Konopki.

s. 182 nr 362 — Odsyłacze pod tekstem do zbioru J. Konopki i do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2) dotyczą pierwszego wątku. Tekst zwr. 6 por. w supl. (T. 73/I) nr 569 i 570.

s. 183 nr 363 — Tekst w rkp. terenowym Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 2) z lokalizacją ogólną: „Mogilany", w rkp. w zwr. 2 tylko fragment: „a ja powiem, żem w zaloty przysed", w zwr. 3 w. 2: „nasmażyli kisek".

s. 184 nr 364a — W nocie pod tekstem Kolberg odsyła do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2). Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 572.

nr 364b — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 572.

s. 185 nr 364c — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopis ze zbiorów M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginiony. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 572.

s. 186 nr 365 — Tekst w rkp. nieznanego autora (teka 36, sygn. 1321, k. 4) z datą: „Modlnica Wielka, d. 8 października 1867", w rkp. tytuł pieśni: „Genealogia włościanina, posiadacza zagonowego", w zwr. 1 w. 1: „Jechał Kuba". Źródłem melodii był zbiór J. Konopki wskazany w odsyłaczu, zob. dodatek nutowy s. 6 nr XVI. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 604 i 605.

s. 187 nr 366 — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopiśmienny zbiór L. Zejsznera, dziś zaginiony. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 604 i 605.

s. 188 nr 367 — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopis ze zbiorów M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginiony.

s. 189 nr 368 — Rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 6) bez lokalizacji i bez tekstu, nad nutami notatka: „Pieśń", w rkp. zapis tylko t. 1-8, w t. 6 i 7 tylko górna wersja.

nr 369 — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopiśmienny zbiór L. Zejsznera, dziś zaginiony. Tekst por. w T. 5 nr 6 i w supl. (T. 73/I) nr 616.

s. 190 nr 370 — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopis ze zbiorów M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginiony. Zob. przypis Kolberga na s. 520 w T. 6.

s. 191 nr 371 — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopis ze zbiorów M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginiony. Według erraty Kolberga w zwr. 5 w. 3 winien mieć także wiersz wariantowy: „A co tego w domu wisi". Zob. też w supl. (T. 73/I) nr 625.

s. 193 nr 372 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1317/4, k. 17), bez lokalizacji. W rkp. w trzeciej części t. 1 alternatywna wersja szesnastkowa: a^1 g^1, w t. 5 zamiast cis^2 jest a^1, t. 7 i 8 niewypełnione, t. 9:

Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 625.

s. 194–195 nr 374 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 151) z lokalizacją ogólną: „Giebułtów", bez tekstu. W rkp. zapis melodii niepełny (t. 1–4 i 9–12) z licznymi wahaniami: podwójne i potrójne nuty, nadto nad pięciolinią literowe oznaczenia nut, także podwójne. Tekst z inną melodią w odpisie Kolberga (teka 42, sygn. 1349, k. 9) z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki s. 143, u Konopki bez zapisu nutowego, zob. w supl. (T. 73/I) nr 656.

s. 195 nr 375 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 17), tam odpis z: J. Królikowski *Prozodia polska czyli o śpiewności i miarach języka polskiego z przykładami w nutach muzycznych*, Poznań 1821 s. 53 (tekst) i nr 47 (zapis nutowy w załączniku muzycznym). W rkp. także odsyłacz do pierwodruku pracy Królikowskiego pt. *Rozprawa o śpiewach polskich* opublikowanego w „Pamiętniku Warszawskim" R. 3: 1817, T. IX s. 400, tam teksty przyśpiewek drukowanych przez Kolberga w T. 6 nr 375, nr 674 zwr. 2 i nr 734 zwr. 1, te same teksty w *Prozodii*. W rkp. lokalizacja: „Kraków", t. 6:

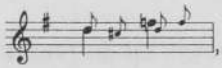

u Królikowskiego (w wyd. z 1821 r.) t. 6 jak w rkp. Tekst por. w T. 6 nr 697 i 734 oraz w supl. (T. 73/I) nr 613.

w. 8d. — W „Pszczółce Krakowskiej" w T. 2 (nie 3) z 1820 r. opublikowany był pod pseudonimem „Pielgrzym z Tenczyna" art. K. Majeranowskiego *Konik*. Artykuł ten wykorzystał

Gołębiowski, co odnotowane jest w w. następnym, a także Kolberg w T. 5 na s. 303–305, zob. przypis źródłowy do s. 302 w T. 5.

s. 196 nr 376 — Tekst por. przyp. do pieśni nr 375 i w supl. (T. 73/I) nr 613.

nr 377 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 14), bez lokalizacji, wśród zapisów z Kaliskiego. W rkp. w t. 3 i 7 obok drugiej i czwartej ósemki alternatywne wersje a^1 i c^2, w t. 5 zamiast h^1 jest d^2, w t. 8 zamiast a^1 jest g^1, w takcie 11 zamiast pierwszego c^2 jest h^1, t. 14 i 15:

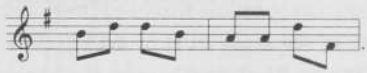

W tekście w zwr. 1 są tylko wariantowe w. 3–4, w zwr. 2 w. 2: „precz wiosła w doliny", zwr. 3 brak, w zwr. 8 w. 1: „skrzypki". W czystopisie Kolberga (teka 42, sygn. 1349, k. 9), też bez lokalizacji, ta pieśń wśród innych flisackich, w tym rkp. zapis tylko t. 1–4 i 9–16, w t. 3 zamiast h^1 jest a^1, t. 11 i 14–15 oraz tekst jak w rkp. terenowym. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 658.

przyp. 1 — Kolberg cytuje art. pt. *Flis*, fragment z *Opisów różnych okolic Królestwa Polskiego* K. z Tańskich Hof[f]manowej opublikowany anonimowo w „Przyjacielu Ludu" (R. 2 T. 1: 1835 nr 18), zob. też tejże *Opisy różnych okolic Królestwa Polskiego*, Wrocław 1833 T. 1 s. 225–228. Wymieniona przez redakcję „Przyjaciela Ludu" zamiast nazwiska autorki *Pamiątka po dobrej matce* to debiut literacki Hoffmanowej. Zob. też przypis Kolberga na s. 521–525 w T. 6

w. 6–3d. — Zob. S. F. Klonowic *Flis, to jest spuszczanie statków Wisłą i inszymi rzekami do niej przypadającymi*, w oprac. S. Hrabca, Wrocław 1951, BN I 137, s. 102, pierwodruk: Kraków 1595.

s. 198 nr 378 — W odsyłaczu do *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki winno być: s. 144.

w. 1d. — Zob. wyżej notę do przypisu Kolberga na s. 196.

s. 199 nr 379 — Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 1 nr 11) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 161.

s. 200–201 nr 381 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 2), tam tylko melodia bez tekstu. W rkp. zapis o sekundę wielką wyżej, w t. 3 zamiast pierwszego c^2 jest a^1, w t. 4: d^2 c^2. Tekst w rkp. J. Konopki pt. *Pieśni ludu z okolic Krakowa, Modlnica, d. 21 sierp. 857* (teka 43, sygn. 1352, k. 133), w rkp. w zwr. 2 w. 4: „tłomoku", w zwr. 7 w. 2: „ciasnoske", w. 4: „widać ci mi ścoske". W nocie pod tekstem Kolberg odsyła do *Pieśni ludu polskiego* (DWOK T. 1) i *Sandomierskiego* (DWOK T. 2).

s. 201 nr 382 — Tekst w rkp. Kolberga pt. *Obertasy i mazurki* (teka 16, sygn. 1209, k. 2 nr 54), tam odpis ze zbioru J. Konopki z notatką: „wędrowna rzemieśln." W odsyłaczu do *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki winno być: s. 144, do *Pieśni ludu Białochrobatów...* K. W. Wójcickiego: T. II s. 351 (nie 151), odesłanie do *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego prawidłowe.

s. 201–202 nr 383 — Odesłanie do *Pieśni ludu polskiego* (DWOK T. 1) błędne.

s. 202 nr 384 — W czystopisie Kolberga (teka 3208, k. 192) tylko tekst (rkp. uszkodzony), tam odsyłacz do *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki s. 145, a w zwr. 5 w. 2: „brzask".

s. 203 nr 385 — W czystopisie Kolberga (teka 3208, k. 192) z lokalizacją: „od Krakowa (Tomaszowice)" tekst dłuższy. W melodii zapis t. 1 i 2 poprawiany, pierwotnie na $\frac{2}{4}$:

W tekście po zwr. 5: „A któż nas ta obudzi, oboje młodych ludzi" oraz zwr. ostatnia: „Kasia rybki kupuje i z kupcem sie targuje".
nr 387 — Tekst por. nr 447 w T. 6 i przypis do do tej pieśni.

s. 203–204 nr 388 — Tekst zwr. 4 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 9 nr 464) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 35 nr 205. Odsyłacz do zbioru Konopki dotyczy zwr. 1–2. Odsyłacz do *Ludu* kieruje do cz. II *Kujaw* (DWOK T. 4). Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 202, 654 i 655.

s. 204 nr 389 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 81) z lokalizacją ogólną: „Oj[ców]", tam tylko zapis nutowy. W rkp. w t. 1 tylko górna wersja nut, t. 7:

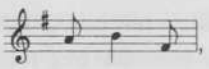

w t. 9 zamiast ćwierćnuty są dwie ósemki c^2, t. 11:

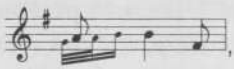

w t. 12 tylko dolna wersja nut. Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 8 nr 396) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 22 nr 134, u Konopki i w rkp. w zwr. 1 w. 2: „na łączce", w zwr. 3 w. 3-4: „bym sie była, Jasiu, z tobą nie bawiła".

s. 204 **nr 390** — Rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1308/II, k. 15) z lokalizacją: „Miechów, Kraków", tam melodia z fragmentem pierwszej zwr.: „Z tamtej... pasła panna gąsiora". W rkp. w t. 3 i 5 tylko górna wersja nut. Odsyłacz do *Ludu* kieruje do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2). Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 458 i 459.

s. 206 **nr 391** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 151) z lokalizacją ogólną: „Giebułtów", tam nad pięciolinią notatka: „owczarska", pod zapisem nutowym tylko incipit tekstu: „Wczoraj była niedziołecz[ka]". W rkp. w t. 4 i 10 nie ma c^2, t. 5:

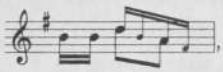

w t. 6 tylko g^1 z kropką, t. 8 i 9:

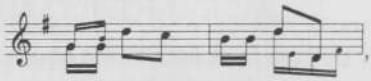

nie ma t. 11 i 12. Tekst w rkp. nieznanego autora (teka 13, sygn. 1192/3, k. 7) z lokalizacją: „z Giebułtowa", na marginesie notatka Kolberga: „wesele", w rkp. w zwr. 1 w. 2 i 4 powtarzane, w zwr. 4 w. 4: „by mnie" zapewne omyłkowo, w zwr. 5 w. 1-2: „Wzieni, wzieni, pani matko, dobrze czynili". Według erraty (s. 532 w T. 6) przy tej pieśni winien być odsyłacz do *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki s. 9 nr 43. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 273.

s. 207 **nr 394** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 8), bez lokalizacji, tam melodia z incipitem tekstu. W rkp. zapis nutowy z licznymi wahaniami i poprawkami w linii melodycznej,

bardzo nieczytelny, dlatego nie można omówić relacji rękopisu do druku.

s. 208 **nr 398** — Zwr. 2 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 7 nr 332) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 12 nr 64, u Konopki bez „hej" pod t. 1, bez „te" pod t. 6, pod t. 7: „dziewcęta".

s. 210 **nr 404** — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopis ze zbiorów M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginiony. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 135.

s. 211–212 **nr 405** — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopiśmienny zbiór L. Zejsznera, dziś zaginiony. Tekst por. w supl. (T. 73/II) nr 801.

s. 212 **nr 406** — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopis ze zbiorów M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginiony. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 666 i 667.

nr 407 — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 666 i 667.

s. 213 **nr 408** — Rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1308/I, k. 26), tam zapis przygotowany do wpisania akompaniamentu i odsyłacz do *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki jak w druku (u Konopki zob. też dodatek nutowy s. 6 nr XV, melodia taka sama) oraz do *Pieśni ludu polskiego* wydanych przez Kolberga w latach 1842–1845, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu...* (DWOK T. 67 cz. I) s. 195–197 nr 110.

s. 214 **nr 409** — Według erraty w zwr. 7 w. 1 winno być wyjaśnienie: „sternalowie — trznadle". Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 689.

nr 410 — Odesłanie do melodii nr 382 błędne. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 689.

s. 215 **nr 411** — W odsyłaczu do *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki winno być: s. 154–155. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 689.

nr 412 — Odsyłacz do *Ludu* pod tekstem kieruje do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2).

s. 216 **nr 413** — Rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 3) z lokalizacją: „od Krakowa". W rkp. zapis tylko t. 1–2 i 7–10, w t. 2 alternatywna nuta: e^1, w tekście pod. t. 1 „Pstra kotecka", pod t. 8: „na kamyku" i „na rzemyku".

s. 216 nr 414 — Źródłem był wskazany w odsyłaczu zapis J. Konopki, wykonany w Modlnicy. W rkp. Kolberga (teka 1, sygn. 1122, k. 8) tekst bez lokalizacji.

s. 217 nr 415 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 151), tam pod zapisem nutowym tylko incipit: „Powiedzże mi, dziewczyno". W rkp. zapis t. 1–8, w t. 1 i 3 tylko wersja z małymi nutami, w t. 6 zamiast e^2 jest c^2, w t. 8 bez małych nut. Tekst w rkp. nieznanego autora (teka 13, sygn. 1192/3, k. 6), w rkp. w zwr. 3 w. 1: „Kumor mękę", po zwr. 3 tekst następnej, opuszczony w druku: „Potłuk sobie [s]iedzenie o dębowe korzenie". Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 709.

nr 416 — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopiśmienny zbiór L. Zejsznera, dziś zaginiony. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 709.

s. 217–218 nr 417 — Tekst w rkp. nieznanego autora (teka 36, sygn. 1321, k. 4) z datą „Modlnica Wielka, d. 8 października 1867". Zachowała się notatka Kolberga (teka 13, sygn. 1191/1, k. 2) z odsyłaczem do pieśni nr 417 w T. 6: „Staroniemiecka pieśń w Wiedniu śpiewana:

Die Donau is in's Wasser g'fall'n,
der Eisstoss is verbrennt,
da is der alte Stephansthurm
zum Löschen obig'rennt."

s. 219 nr 418 zwr. 9 w. 3 — Ut supra — jak wyżej.

s. 219–220 nr 419 — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopis ze zbiorów M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginiony. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 711.

s. 220 nr 420 — W rkp. terenowym Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 81) z lokalizacją ogólną: „Ojców" pod tym zapisem nutowym tekst: „A gdzie to ten kusy Janek co cho[dził] z topor[kiem]". W rkp. zapis tylko t. 1–4 i trzech następujących:

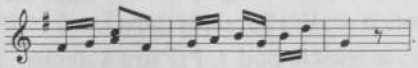

W innym rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1191/1, k. 4) zachował się następujący tekst opatrzony odsyłaczem do nr 420 w T. 6:

„W starym dialogu *Trzej stryszy (dziady) i balwierz* z r. 1627 czytamy jak mówi Cyrylus:

Pomoz-Bog! towarzysu, cóżci wzdy dziwnego?
Jąna-ć ślepego widzis y Marka głuchego.
My-ć to, my, coś-my nad mostem chrąmali,
a pod wieczór po stołach kuflami skakali.
A tyś nąm też pomagał, jak rak podrygając,
a onę nąm piosneczkę skoczną pośpiewając:
Dziwne rzeczy z cepami młócili groch w gaju,
widły z grochami pobiły się w jaju.
Stodoła się rozigrała, oknem wyskoczyła,
ale ją pani Motyka za podrygał uchwyciła.
Nuż onę o baranie, nuż onę o ptasku,
nuż onę: Nalewajże galaszu, Wojtasku."

Przytaczając ten tekst, zachowano pisownię z rkp. Kolberga. Intermedium *Trzej stryszy i balwierz* opublikowane zostało w zbiorze: *Literatura mieszczańska w Polsce od końca XVI do końca XVII w.* w opracowaniu H. i K. Budzyków i J. Lewańskiego (T. II, Warszawa 1954 s. 373–382), na podstawie rękopisu z lat 1620–1640. Tekst znajdujący się w archiwum Kolberga wykazuje różnice w stosunku do tej publikacji, m.in. tam kwestię tę wypowiada Jan, nie Cyrylus. Rękopis *Trzech stryszy i balwierza* znajduje się zbiorach Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu i jest tam współoprawny z innymi dramatami z XVII w. Kodeks nosi tytuł *Dialogi starożytne w XVII w.* (*Trzej stryszy* na kartach 69–81), a został zakupiony od Konopków przez Ludwika Bernackiego, dyrektora Ossolineum w latach 1918–1939. Na karcie tytułowej widnieje pieczęć „Biblioteka Nowina Konopków", jest to zatem ten sam egzemplarz, z którego korzystał w Modlnicy Kolberg. Porównanie jego odpisu z drukiem w *Literaturze mieszczańskiej* Budzyków i Lewańskiego, na podstawie tego samego rękopisu, wskazuje, że wykonana przez Kolberga kopia tego fragmentu jest dokładniejsza. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 711.

nr 421 — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopiśmienny zbiór L. Zejsznera, dziś zaginiony.

s. 221 nr 422 — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopiśmienny zbiór L. Zejsznera, dziś zaginiony.

s. 221–222 nr 423 — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopiśmienny zbiór L. Zejsznera, dziś zaginiony.

s. 222 nr 424 — Rkp. Kolberga (teka 8, sygn. 1163, k. 204) z lokalizacją: „Ojców". W rkp. t. 3:

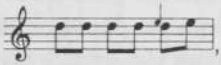

w pierwszej części t. 9 alternatywna wersja: dwie ósemki a^1. W tekście w zwr. 1 w. 2: „tak zakazal", w zwr. 2 brak w. 3–4, w zwr. 6 brak w. 1–2, w tekście recytowanym (s. 223) brak słów „da pieniądzów" w w. 6, w w. 7: „mało znaczy, wolę być sierżantem", brak następnych dwu wierszy oraz od słów: „A Żydzi Srule" do końca; bezpośrednio pod tym tekstem zanotowana pieśń „Śmiele to mówić mogę", zob. w supl. (T. 73/II) nr 932.

s. 223–224 nr 426 — Zob. przypis Kolberga na s. 525 w T. 6.

s. 224 nr 427 — Rkp. nieznanego autora (teka 36, sygn. 1321, k. 4) z datą „Modlnica Wielka, d. 8 października 1867", a nad tekstem nota lokalizacyjna: „z Prus koło Raciborza" i tytuł: „Śpiew", w rkp. w zwr. 1 w. 2: „wieźli ją". Tekst pieśni nie zgadza się ze wskazaną melodią nr 425.

s. 225 nr 428 — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopiśmienny zbiór L. Zejsznera, dziś zaginiony.

s. 227 nr 430 — Zob. przypis Kolberga na s. 526 w T. 6.

s. 229 nr 436 — Rkp. Kolberga (teka 1, sygn. 1122, k. 8) z lokalizacją: „Kraków", tam nad pieśnią nota jak w druku i nazwisko: „Żebrawski", prawdopodobnie odnoszące się do wykonawcy, zob. we wstępie s. XXIX. W rkp. nie ma t. 13–16, w t. 1 nie ma g^1, w t. 3 zamiast cis^2 jest c^2, w t. 8 bez małej nuty, w t. 10 zamiast ostatniego d^2 są dwie szesnastki d^2 cis^2, w t. 11 zamiast szesnastek jest ósemka d^2, po t. 12 notatka „przegrywka" i po niej zanotowane są cztery takty z tekstem zwr. 5:

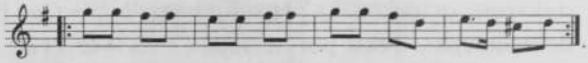

Tekst por. s. 276 w T. 5.

s. 231 nr 440 — Tekst por. w supl. (T. 73/II) nr 799 zwr. 3.

s. 232 **nr 442** — O wykonawcy i roku zapisu informuje Kolberg w przypisie do pieśni nr 444 na s. 235 (w. 4-3d.) w T. 6.

s. 233 **w. 8-7d.** — Przytoczony w przypisie fragment pieśni zanotował Kolberg na odwrocie listu brata Wilhelma z 28 marca 1872 r. (rkp. zaginiony, dawniej w zbiorach PAU w Krakowie, sygn. 2030/II k. 63, tu informacja na podstawie kopii M. Turczynowiczowej). *Marsz Sobieskiego* wspomina Kolberg także w T. 5 zob. s. 306 nr 68 i przypis źródłowy do tej strony.

s. 235 **przyp. 1** — Kolberg odsyła do anonimowego art. *Sprawa toruńska...* w „Gazecie Warszawskiej" i do też anonimowego hasła *Toruńska sprawa* w *Encyklopedii powszechnej* Orgelbranda, T. XXV s. 406-415. Autorstwa J. Bartoszewicza nie udało się potwierdzić.

s. 238 **nr 445b** — Tekst w rkp. terenowym Kolberga (teka 48, sygn. 1355/1/A, k. 4) z lokalizacją ogólną: „Barwałd" i z inną melodią (zob. przypis do pieśni nr 451). W rkp. w zwr. 3 w. 1: „z jeruzalimskiego", w. 2: „tego" zamiast „jego", w zwr. 4 w. 1: „nie wiem kędy", po zwr. 4 w rkp.: „Trzeba by się spytać Gabriela świętego, nizeli nie widział synacka mojego", w zwr. 8: „Ni mać to dzieciątko" i „doktorstwa", w zwr. 10 w. 1: „A synu, synu, synu, synu mój jedyny", w zwr. 11 w. 1: „Nie tele ty zalu będzies, matko, miała", w zwr. 12 w w. 1: „Wolęć ja, synu".

w. 10d. — Zob.: W. A. Maciejowski *Wzgląd na historyczność pieśni ludu polskiego.* W: *Album literackie.* T. 1 Warszawa 1848, s. 311-327, Maciejowski zamieszcza krótkie fragmenty czterech pieśni na s. 320-323, o dziadowskich pisze na s. 324-326.

w. 9d. — X. W. J. *Duma Karola Gustawa.* „Przyjaciel Ludu" R. 11 T. 1: 1844 nr 4.

w. 7d. — S... *Potrzeba warneńska.* „Pamiętnik Naukowy" 1837 T. I s. 345-369.

s. 239-240 **nr 447** — W rkp. terenowym Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 149) fragmenty tekstu wariantowego z niepełnym zapisem nutowym, z lokalizacją ogólną: „Mogilany", tam tylko: „Z tamtej... ta rady ta da, pyta się o wieniec, szatan... jak ją zanios, tak niesie...", zapis nutowy nie jest wariantem mel. 447, ale nie nadaje się do druku. Tekst por. też nr 387 w T. 6.

s. 240 nr 448 — Odesłania Kolberga do chorału braci czeskich nie umiejscowiono, w dostępnych kancjonałach nie odnaleziono podobnej melodii.

s. 241 w. 2d. — Odesłanie do anonimowego art. pt. *Wiśnicz.*

s. 242 nr 451 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 48, sygn. 1355/1/A, k. 4) z lokalizacją ogólną: „Barwałd", tam ta melodia z tekstem „Smutny dzień nastaje" (zob. przypis do pieśni 445b). W rkp. melodia zapisana na $\frac{3}{8}$, w t. 4–6 przesunięte są kreski taktowe i inne wartości rytmiczne nut:

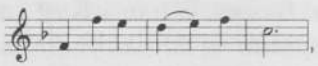

w t. 7 i 8 wartości nut są takie same jak w druku, ale każdy z tych taktów podzielony jest na dwa, w t. 7 zamiast pierwszej ósemki i małych nut jest ósemka f^2. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 724.

s. 243 nr 455 — W erracie Kolberga odsyłacz do wariantu zamieszczonego w przypisach na s. 527. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 727.

Dwory i miasta (s. 244–364)

s. 244 przyp. 1 — Rękopis M. M. Mioduszewskiego, który był jednym ze źródeł pieśni zamieszczonych w tym rozdziale, uznany jest za zaginiony.

s. 245 nr 458 — Nad mel. winno być: opera (nie: onera), pod t. 5 winno być: „Tota die".

s. 249 nr 462 — Tekst ten jest drukowany w „Roczniku Towarzystwa Dramatycznego od dnia 8 czerwca 1815 roku do dnia 15 czerwca 1816", Poznań [1816] s. 35, jako „Aria z komedyi *Maskarada*". Być może pochodzi z opery P. Anfossiego *Zazrośnik na doświadczeniu czyli Maskarada* z librettem G. Bertatiego, której premiera w tłumaczeniu L. Pierożyńskiego odbyła się w Warszawie 15 VII 1787.

s. 250 nr 464 — Kolberg wskazuje, że pieśń pochodzi z opery *Henryk IV na łowach* E. N. Méhula. Prawdopodobnie chodziło mu o operę pt.: *Le Jeune Henri*, której premiera z librettem J. N.

Bouilly'ego odbyła się w Paryżu w 1797 r. Informacja o pochodzeniu tej melodii z opery Méhula nieścisła (zob. Z. Raszewski *Bogusławski*, Warszawa 1972, w przypisie na s. 421), do nut nie udało się dotrzeć. Melodia zamieszczona przez Kolberga była popularna od lat dwudziestych XVIII w., a związana była z Johnem Churchillem, ks. Marlborough (1650–1722). Użył jej m.in. Beethoven w symfonii *Wellingtons Sieg* (1813). Tekst pieśni nr 464 pochodzi z dramatu W. Bogusławskiego *Henryk VI na łowach*, zob. W. Bogusławski *Dzieła dramatyczne*, T. 5 Warszawa 1821, akt II, scena IV, s. 135–136 (zob. też w opracowaniu Z. Wołoszyńskiej, Wrocław 1964 s. 59–60, BN I 153). *Henryk VI na łowach* Bogusławskiego miał premierę w Warszawie 8 IX 1792; zapisany przez Kolberga tekst jest wariantowy w stosunku do oryginału Bogusławskiego. Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 34), bez lokalizacji, wśród innych z Krakowskiego, tam tekst z mel. wariantową - zob. w supl. (T. 73/II) nr 925. W rkp. zwr. 1–2 jak w supl., w zwr. 3 w. 3: „pierza", następne jak w druku.

s. 251 nr 465 — Pieśń pochodzi z opery J. Elsnera *Amazonki czyli Herminia*, aria z aktu I, premiera z librettem W. Bogusławskiego odbyła sie we Lwowie w 1797 r. Zapis nutowy Kolberga porównano z wydrukowanym w pracy A. Nowak-Romanowicz *Klasycyzm*, Warszawa 1995 s. 159 i przyp. 130 na s. 190. Tam mel. zanotowana o undecymę niżej, w t. 2 i 6 zamiast c^2 jest e^2, w t. 4 zamiast c^2 d^2 jest kropka przy h^1 i ćwierćnuta a^1, t. 8–12:

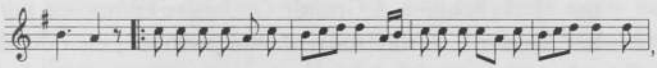

w t. 13 zamiast dwóch pierwszych ósemek jest ćwierćnuta, w drugiej części t. 14 zamiast kropki przy nucie jest ósemka g^2, zamiast t. 15 i 16 są trzy takty:

Tekst por. W. Bogusławski *Herminia czyli Amazonki*, w: tegoż *Dzieła dramatyczne*, T. 12 Warszawa 1823 s. 345–346. Tekst zwr. 1–3 w rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 34) wśród innych z Krakowskiego, w rkp. w zwr. 1 w. 3: „czy kto szedł w lewo, czy w prawo", w w. 6: „pokorę nazywaj", w zwr. 2 w w. 5: „nie

przeda", w zwr. 3 w. 2: „celem obłudy się stała", w. 4: „by swoje wady wyznała", w w. 6: „kokietce" (nie: kobietce).

s. 252 nr 466 — Opera *Telemak, królewicz Itaki* (muzyka F. A. Hoffmeistra, tekst J. E. Schikanedera) w tłumaczeniu W. Bogusławskiego miała premierę w Warszawie 15 marca 1803 r. Około r. 1803 ukazał się druk: *Owertura z różnymi ariami, duettami, tercett i ballet z opery Telemak, królewicz Itaki*, do nut tych nie dotarto (zapis bibl. z karty katalogowej w Bibliotece Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, druk zaginiony). Libretto nie było drukowane. Tekst arii „U wielkich bogaczów i panów" zob.: *Śpiewy i arie teatralne i światowe z różnych oper i komedyi zebrane z dodatkiem nowych śpiewów i krakowiaków*, T. I Warszawa 1816 s. 124–125.

s. 254 nr 468 — Komedia A. Kotzebuego *Dziedzictwo czyli Testament po batalii* wystawiona była w Warszawie w 1809 r. w przeróbce J. Wagnera (zob. E. Szwankowski *Teatr Wojciecha Bogusławskiego w latach 1799–1814*, Wrocław 1954 s. 258). Nut nie udało się odszukać, tekst prawdopodobnie nie był drukowany.

s. 255 nr 469 — Tekst zob. L. A. Dmuszewski *Siedem razy jeden*, w: tegoż *Dzieła dramatyczne*, T. 8 Warszawa 1823, piosneczka 4, s. 215–216. Premiera komedioopery Dmuszewskiego z muzyką J. Elsnera odbyła się w Warszawie 14 XII 1804 r.

s. 257 w. 9–10g. — W edycji *Ouverture de Guillaume Tell.* Tragedie par M. de Schiller. A Grande Orchestre composée par B. A. Weber. Oeuvr 7. Berlin [1804] nie ma podobnej melodii, do wydania całego utworu nie dotarto.

s. 258 nr 472 — Melodramat *Chłop milionowy czyli Dziewczyna ze świata czarownego* z muzyką J. Drechslera wystawiony był w roku 1830 we Lwowie, wcześniej grany był w Warszawie w 1829 z muzyką J. Damsego i z jego librettem (według tekstu F. Raimunda). Melodia opublikowana przez Kolberga pochodzi z kompozycji Drechslera, zob. J. Drechsler *Chłop milionowy czyli Dziewczyna z świata czarownego*, Warszawa 1829, śpiewka miotlarza: akt III, scena 8 s. 96–98 (tekst i wkładka z nutami po s. 96). W tym druku zapis na głos z towarzyszeniem

fortepianu w metrum $\frac{4}{4}$, Kolberg podzielił każdy takt na dwa, zachowując te same wartości nut, t. 22 i 23:

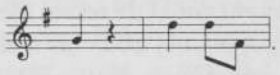

s. 261 nr 476 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1319, k. 5) z lokalizacją: „od Krakowa" i notatką: „o Krakowie", tam pod mel. tylko incipit: „Nasz śliczny Kraków". W rkp. zapis melodii o tercję małą wyżej, w t. 1 pod c^2 jest nadto g^1, w t. 3 i 11 zamiast a^1 jest fis^1, w t. 8 nie ma małych nut. Zob. w tym tomie przyp. źródłowy do pieśni nr 21 z T. 5. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 4, 14 i 20 oraz nr 21 w T. 5.

s. 262 w. 9g. — W dostępnych zbiorach bajek Ch. F. Gellerta tekstu o podobnej treści nie odnaleziono.

nr 478 — Tekst odnotowany kilkakrotnie w rękopisach Kolberga z różnymi lokalizacjami (lub bez nich) i z notą o autorze: „Karpiński". Zob. F. Karpiński *Do Justyny. Tęskność na wiosnę*, w: tegoż *Poezje wybrane*. Opracował T. Chachulski. Wrocław 1997, BN I 89, s. 7–9.

s. 264–267 nr 481 — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopis ze zbiorów M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginiony.

s. 268 nr 483 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 151) z lokalizacją: „Kraków", tam pod zapisem nutowym tylko incipit tekstu. Tekst w rkp. nieznanego autora (teka 13, sygn. 1192/3, k. 7) z lokalizacją: „z Giebułtowa". W rkp. Kolberga zapis mel. o sekundę wielką wyżej, w t. 2, 3 i 8 tylko wersja z małą nutą, w t. 4 druga wersja c^2 c^2 a^1. W rkp. tekstu w zwr. 3 i 4 brak w. 5–6.

s. 269 nr 484 — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopis ze zbiorów M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginiony. *Śpiew wieśniaków księcia Czartoryskiego* pochodzi z sielanki dramatycznej F. D. Kniaźnina *Zosiny*, powstałej w latach 1791–1792 (zob. *Zosiny* w tegoż: *Dzieła*, T. 4 Lipsk 1837 s. 207–208, a także *Oda X. Pieśń wiejska*, w: *Dzieła*, T. 2 Lipsk 1837 s. 216–217). Przytoczony przez Kolberga tekst z zapisu M. M. Mioduszewskiego wykazuje drobne różnice w stosunku do oryginału Kniaźnina. U Kniaźnina w zwr. 5 w w. 2: „znosząc".

s. 271 nr 489 — Komedia *Taczka occiarza* L. S. Merciera w tłumaczeniu W. Bogusławskiego wystawiona była w Warszawie w roku 1790, Bogusławski dodał do tekstu Merciera piosenkę Dominika, napisał ją do popularnej wówczas melodii zwanej „Wenecjanka". Z. Raszewski odnotowuje zapis wariantu melodii opublikowanej przez Kolberga, zob. Z. Raszewski *Na nutę „Wenecjanki"*, w: tegoż *Trudny rebus*. Wrocław 1990 s. 149. Wcześniej Z. Raszewski podał, że pierwodruk jej tekstu ukazał się w druku ulotnym: *Piosenka na nutę „Wenecjanka" z komedii „Taczka occiarza" na żądanie publiczności wydrukowana* [Warszawa 1790], zob. Z. Raszewski *Bogusławski*, Warszawa 1972 s. 228–229 i 416. Oryginalny tekst pieśni zob. W. Bogusławski *Taczka occiarza*, w: tegoż *Dzieła dramatyczne*, T. 8 Warszawa 1823 s. 135–136.

s. 272–273 nr 490 — W rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1322, k. 8) nad nutami notatki: „Dwa śpiewy polskie wyszły u Brzeziny, bez autora, Warszawa", „poezja Gawińskiego", oraz odsyłacze jak w T. 6. Druk: *„2 śpiewy polskie na głos z tow. pfte*, Warszawa 1824 Nr 1" znany jest tylko z opisu bibliograficznego opartego na anonsach prasowych, zob. W. Tomaszewski *Bibliografia warszawskich druków muzycznych 1801–1850*, Warszawa 1992 poz. 631. W rkp. zapis tylko części wokalnej (t. 1–16) i tekstu. W nocie pod tekstem Kolberg odsyła do *Sandomierskiego* (DWOK T. II) i do *Kujaw* cz. II (DWOK T. 4), tam na s. 165 tekst, zapis nutowy na s. 181. Tekst zob. J. Gawiński *Oracz ze skowronkiem*, w: Sz. Szymonowic i J. Gawiński *Poezje*. Lipsk 1837 s. 179, pierwodruk w tegoż *Dworzanki albo Epigramata* (1664), wiersz Gawińskiego także w antologii *Poeci polscy od średniowiecza do baroku*, opracowała K. Żukowska, Warszawa 1977, s. 551.

s. 273 nr 491a — Tekst z inną melodią w rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 15) bez lokalizacji, z odsyłaczem do *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska s. 54, w rkp. i u Zaleskiego w zwr. 6 w. 1: „Nie bojwa się". Zwr. 6 i 8 także w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 6 nr 215–216) wśród odpisów z *Pieśni ludu Białochrobatów...* K. W. Wójcickiego, tam T. 2 s. 216 nr 18 z lokalizacją: „zebrane w Lubelskiem, w Sandomierskiem nad Pilicą i Mazowszu dawnem". W rkp. i u Wójcickiego w zwr. 6 w. 2: „mamy", w zwr. 8 w. 3: „odrobiłem pańskie".

Odesłanie do melodii w *Kujawach* cz. II (DWOK T. 4) s. 194 nr 358 błędne, natomiast na s. 176 tamże wariant tekstu. Tekst por. w supl. nr 371 (T. 73/I) i nr 938 (T. 73/II).

s. 274 **nr 491b** — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1324, k. 15). W rkp. zapis melodii o kwartę czystą wyżej, w t. 4 i 12 tylko górna wersja, w tekście zamiast ostatniego wiersza (pod t. 19-20): „itd." Tekst por. w supl. nr 938 (T. 73/II).

s. 275 **nr 493** — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopiśmienny zbiór L. Zejsznera, dziś zaginiony.

s. 276 **nr 495** — Pełny ośmiozwrotkowy tekst w rkp. nieznanego autora z Krzeszowic (teka 36, sygn. 1325, k. 48-50) z tytułem: „Krakowiak z dn. 21/6 z r. 1868", Kolberg do druku wybrał pierwszą i ostatnią zwr. Pieśń powstała z okazji ślubu Róży Potockiej z Władysławem Krasińskim w Krzeszowicach. Kolberg w nocie nad nutami podaje, że była ona wykonana na melodię *La Cracovienne* Bendla. Być może autorem jej melodii był František Bendel (1832-1874), czeski pianista i kompozytor lub Karel Bendl (1838-1897), czeski dyrygent i kompozytor. Obu wspomina Kolberg w swoim artykule *Rozwój pieśni w Czechach pod względem muzycznym* (zob. *Pisma muzyczne* cz. II, DWOK T. 62, s. 560 i 562). Dostępne publikacje nie wymieniają jednak *La Cracovienne* wśród utworów tych kompozytorów. Pod zwr. 1 w rkp. dodatkowy wiersz: „Wiwat, niech żyją państwo młodzi", pominięte przez Kolberga zwrotki 2-7:

„Do nóg twoich, pani Różo, włościanie padają,
o pomyślność dla cię, pani, u Stwórcy błagają.
Niech ci się we wszystkiem szczęśliwie powodzi,
niechaj pan Władysław twoje życie słodzi.

Oj, niech się wszystko darzy z Bożej Opatrzności,
żyj nam w łasce u Boga, u ludzi w godności.
Swoją uprzejmością wielbić się kazałaś,
swoją łagodnością ukochać się dałaś.

Oj, tutaj zacnych czynów świetnym będąc zbiorem,
wpajałaś w młodzież cnoty i byłaś ich wzorem.

Tu gorzkie łzy nędzy ręka twa ścierała,
tu wszystkich twa dobroć radami wspierała.

Oj, tu ze czcią należną, jaka ci przystoi,
gromadzimy się w pokorze u twoich podwoi,
aby ci złożyć dzięki za twe dobre czyny,
wieczna pamięć, szczere serca, oto są wawrzyny.

Pomnij na to, żeś nam droga, tracimy skarb w tobie,
bez cie będziem ubogiemi, będziemy w żałobie,
pewnie teraz na twem miejscu panna Zofia siędzie,
jak ty byłaś dobrodziejką, taką ona będzie."

s. 277 nr 496 — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopiśmienny zbiór L. Zejsznera, dziś zaginiony.

s. 279 nr 498 — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopis ze zbiorów M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginiony.

s. 281 nr 500 — W zwr. 9 w. 3 winno być „Zosia". W wierszu J. Jasińskiego *Jaś i Zosia* w zwr. 9 w. 4: „potem umilkła przy zgodzie", zob. *Poezja polskiego Oświecenia*. Opracował J. Kott. Warszawa 1956 s. 354-355.

s. 281-282 nr 501 — Według erraty w zwr. 2 w. 2 winno być: „sama chodzi" (nie: sam).

nr 502 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 39). W rkp. w t. 5 tylko górna wersja nut, w pierwszej części t. 7 nadto druga wersja: ćwierćnuta i ósemka. Tekst por. w supl. (T. 73/II) nr 785.

nr 503 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1324, k. 15) z tytułem „Arietta" nad nutami, w rkp. druga część t. 2:

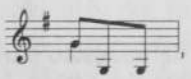

druga część t. 4:

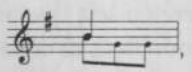

po t. 6 następuje dodatkowy takt:

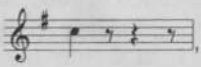

w t. 8 nie ma małej nuty, druga część t. 10 i dalsze takty następujące po nim:

s. 283 **nr 504** — „Broszurka jarmarczna" to *Pieśń światowa*, druk ulotny wydany przez Drukarnię Akademicką w Krakowie między r. 1820 a 1825, tam pieśń „Moja dziewczyna robotna była" jako czwarty kolejny tekst.

s. 284 **nr 506** — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1324, k. 15), tam pod nutami zwr. 1: „Trzeba się kochać, słodka Rozyno, póki rzeźwiejsze lata nie miną, na to serce i piękność dana, żebyś kochała, była kochana", ten wariant pieśni zgodny z wierszem F. Karpińskiego *Trzeba się kochać*, zob. F. Karpiński *Poezje wybrane*... s. 95-96. Pierwowzorem następnych zwrotek był też wiersz Karpińskiego.

s. 285 **nr 507** — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 47). W rkp. metrum $\frac{2}{4}$, w t. 4 zamiast drugiego g^1 jest pauza, pod t. 7 bez: „się".

nr 508 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 47). W rkp. zapis tylko t. 1-12 z notatką „etc.", w t. 11 nie ma małych nut i krzyżyka przy c^2, w t. 12 zamiast cis^2 d^2 d^2 jest ais^1 h^1 h^1. W tekście w zwr. 1 dla w. 7-8 tylko fragmenty: „kmiotek spokojny, tron monarchów dumny, ci prawie... błądzą".

s. 286 **nr 509** — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 47), tam zapis nutowy i tekst jak w druku.

nr 510 — Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 15 nr 1072 i 1076) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich*... W. z Oleska, tam s. 148-149 nr 404 i 408, u Zaleskiego bez wariantu zwr. 2. Tekst por. w supl. (T.73/I) nr 776.

s. 287 **nr 511** — Por. też K. Lipiński *Muzyka do „Pieśni polskich i ruskich"*... s. 95-96 nr 85 i 86. Tekst por. w supl. (T.73/II) nr 786.

s. 289 **nr 512** — W nocie pod melodią Kolberg odsyła do cz. II *Kujaw* (DWOK T. 4).

nr 513 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 148) z lokalizacją ogólną: „Mogilany", tam zapis nutowy z incipitem

tekstu, tekst tamże, k. 139, bez lokalizacji, zanotowany prawdopodobnie w r. 1861. W rkp. zapis melodii o kwartę czystą wyżej, w pierwszej części t. 1 nadto dwie szesnastki d^2, w drugiej i trzeciej części t. 3 dodatkowe małe nuty: fis^1–a^1 g^1, w t. 4 nie ma małej nuty. W rkp. terenowym w zwr. 1 w w. 3 bez „sobie", w zwr. 2 w w. 2: „stązki", w. 3 bez „wszyscy", w zwr. 3 w w. 3 bez „wszystko", w zwr. 4 w. 3: „ze przysłej jesieni".

s. 289 nr 514 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 47), w rkp. t. 3 i 4:

w t. 8 zamiast h^1 i pierwszego g^1 jest c^2 i h^1, w t. 9 i 13 nie ma pierwszego fis^1.

s. 290 nr 515 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 56) z lokalizacją: „Kraków". W rkp. zapis melodii o sekundę wielką wyżej, tekst: „Kocham Jasia, kocham Stasia, a tego mi zazdrości Basia". Odsyłacz do *Ludu* kieruje do cz. II *Kujaw* (DWOK T. 4).

nr 516 — Zob. F. Karpiński *Laura i Filon*. W: tegoż *Poezje wybrane*... s. 18–28. Rkp. terenowy Kolberga (teka 3206, k. 108) bez lokalizacji, w rkp. zapis melodii o sekundę małą wyżej. W czystopisie Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 66) z lokalizacją: „Kraków", tam pod zapisem nutowym tylko incipit tekstu oraz odsyłacz do *Chants polonais nationaux et populaires* W. Sowińskiego, Paris 1830 s. 24–25 nr 10, tam melodia inna.

nr 517 — Tekst w rkp. nieznanego autora (teka 36, sygn. 1320, k. 87) z poprawkami Kolberga i uzupełnioną przez niego lokalizacją: „Kraków". W rkp. zapis o tercję małą niżej, w melodii poczynił Kolberg poprawki, których ostatecznie nie uwzględnił w druku, m. in. dopisał 4 takty z notatką „2-do":

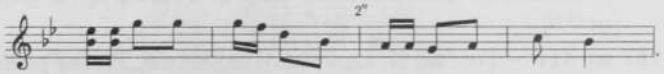

W druku nie uwzględnił też swoich poprawek w tekście, poza w. 3 w zwr. 3, gdzie w rkp. nieznanego autora: „tyś mi nigdy nie mówiła", po poprawkach tekst zwr. 1, 2 i 4 brzmi:

„Dobry wieczór ci, Halino, jak się masz jedyna,
cóżeś się tak wystroiła, tak późną godziną?

Dobry wieczór, do kościoła, dziś mój ślub w kościele,
widzisz wianek na mej głowie, dziś moje wesele.

[...]

Ty mi nigdy nie wspominał, ani mi się śniło,
tymczasem inny zawitał, jak odmówić było".

Por. też w supl. (T. 73/I) przypis do nr 446.

s. 291 nr 518 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1324, k. 15), tam nad nutami tytuł „Arietta", zapis melodii o sekundę wielką wyżej, tekst tylko zwr. 1.

s. 292 nr 519 — Tekst w rkp. nieznanego autora z Krzeszowic (teka 36, sygn. 1325, k. 67-68) z tytułem „Śpiew", w rkp. w zwr. 3 w. 4: „lubo też siostry, może też brata", w zwr. 4 w. 3: „ani mi siostry pomarły".

s. 293 nr 520 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1324, k. 15) z tytułem „Arietta" jak w druku. W rkp. w t. 10 tylko wersja z małymi nutami.

s. 294 nr 522 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 84), tam nad nutami notatka „z opery?", zapis melodii na $\frac{2}{4}$ (zmniejszone wartości nut), niekompletny, kończy się na dwóch pierwszych nutach t. 18 z notatką „etc.", od t. 10 do 14 inny układ metrorytmiczny:

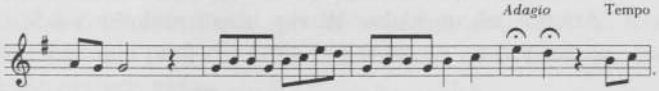

Tekst drukowany jest w zbiorze *Śpiewy i arie teatralne i światowe...* T. I, Warszawa 1816, s. 160, z notatką „z opery *Powrót z Hiszpanii*". Muzykę do tej komedioopery napisał J. Stefani, libretto tłumaczył A. F. Żółkowski, premiera odbyła się w Warszawie 17 IV 1812 r. Do nut nie udało się dotrzeć.

s. 295 nr 524 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 136) z lokalizacją: „od Skawiny (Brzyczyna)", tam tylko tekst. W rkp. w zwr. 1 (w druku pod t. 15-16): „obie składne", w zwr. 4 w. 2: „że która piękna, to już rozumie", w zwr. 5 w. 1: „Lelija więdnie", w w. 3 „to" zamiast „też". W czystopisie Kolberga (teka

3208, k. 256 i 88 — oryginalna karta przecięta) z lokalizacją: „od Wadowic, Skawiny", tekst jak w zapisie terenowym. W innym rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 82) z lokalizacją jak w zapisie terenowym, ale z inną mel. (zob. w supl. T. 73/II nr 839), tam w tekście w zwr. 2 w w. 2 bez „i", w zwr. 3 w. 1 bez „ja", w zwr. 4 w. 2 i w zwr. 5 w. 1 i 3 jak w zapisie ter., w. 4: „i twa piękność". Ponadto w tece 12a, sygn. 1185, k. 30, zapis taki sam jak w rkp. terenowym z lokalizacją: „od Wadowic, Skawiny".

s. 296 nr 525 — Pieśń pochodzi z komedioopery *Szlachta czynszowa czyli kłótnia o wiatr* z tekstem (z niem.) F. K. Błotnickiego (autorstwo mylnie przypisywano J. N. Kamińskiemu). Wystawiona była we Lwowie ok. r. 1815 z muzyką K. Lipińskiego, w Krakowie w 1829 z muzyką J. N. Nowakowskiego. Tekst zob. [F. K. Błotnicki] *Szlachta czynszowa czyli Kłótnia o wiatr*, Poznań 1926, wyd. III, s. 3–4, śpiew nr 1, mel. zob. tamże w dodatku muz. nr 1 s. 1–2, nie wiadomo jednak czyjego jest ona autorstwa, w tym wydaniu t. 1–4 zgodne z zapisem Kolberga. Według erraty Kolberga w t. 7 po pierwszym *c* ma być małe *h* zamiast *b*.

nr 526 — Pieśń pochodzi z komedioopery *Szlachta czynszowa czyli kłótnia o wiatr*, zob. przypis poprzedni. Tekst zob. [F. Błotnicki] *Szlachta czynszowa...* s. 5, śpiew nr 2, mel. tamże nr 2 w dodatku nutowym s. 3–4, tam pod nutami inny tekst, w melodii drobne różnice w stosunku do drukowanej przez Kolberga.

s. 297 nr 527 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1324, k. 15), tam tytuł „Arietta" jak w druku. W rkp. zapis melodii o sekundę wielką wyżej, t. 6–8:

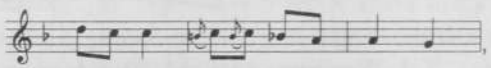

t. 16:

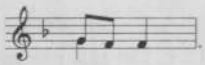

s. 298 nr 529 — Tekst w rkp. nieznanego autora z Krzeszowic (teka 36, sygn. 1325, k. 51) z tytułem „Krakowiak". Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 409.

s. 298–299 nr 530 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1324, k. 15), tam melodia bez tekstu. W rkp. zapis mel. o sekundę wielką niżej, w t. 1

i w t. 5 (tu zamiast małych nut) nad cis^2 alternatywna wersja: e^2 cis^2 — szesnastki, w t. 3 zamiast małej nuty jest przednutka his^1, w pierwszej części t. 7 i w t. 13 nie ma małych nut. W odsyłaczu do źródła tekstu winno być: *Krakowiak „Mówiła matusia, mówiła Jagusi"*, „Kalendarz Powszechny na rok 1857" J. Wildta, Kraków [1856] s. 141, tam tylko tekst.

s. 299–300 nr 531 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1324, k. 15), tam tylko zapis nutowy. W rkp. w t. 6, 8 i 16 tylko górna wersja, w t. 7 i 10 jest druga wersja rytmiczna: dwie ósemki, ćwierćnuta, w t. 11 i 12 jest tylko górna wersja, ale zamiast drugiego d^2 w t. 12 jest h^1, w t. 15 druga wersja (małe nuty) jest następująca: d^2 — ósemka, h^1 — ćwierćnuta, c^2 i a^1 — szesnastki. W odsyłaczu do źródła tekstu winno być: *Krakowiak „Ratujze mię, Boze"*. „Kalendarz Powszechny na rok 1858" J. Wildta, Kraków [1857] s. 86–87, tam tylko tekst.

s. 300 nr 532 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 3206, k. 108), tam tylko t. 1–8 z fragmentem tekstu pod t. 1–4, w rkp. w t. 1 zamiast ćwierćnuty są dwie ósemki d^2, w t. 3 i 8 nie ma małych nut. W drugim rkp. terenowym Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 38) zanotowana tylko część wokalna (t. 1–8) z pełnym tekstem, nad zapisami nota: „Tenor, autor z Mogiły" (zob. też przypis do nr 1152 w supl. T.73/II). W tym rkp. w t. 1 druga wersja: zamiast ćwierćnuty — dwie ósemki d^2, w t. 2 nie ma przednutki, a zamiast drugiego d^2 jest cis^2, w t. 3 zamiast pierwszych szesnastek jest ósemka c^2, w t. 4 nie ma przednutki, a zamiast drugiego c^2 jest h^1, w t. 6 zamiast kropki przy c^2 i nuty a^1 jest pauza ćwierćnutowa, w t. 8 nie ma małych nut.

W zapisie tekstu (w rkp. z teki 36) w zwr. 2 w w. 2: „konkurrentem" (nie: kokurrentem), w. 3–4: „niechaj się próżno nie nudzę i koni moich nie trudzę", w zwr. 3 w w. 3: „weź se twe", w w. 4: „przez ciebie", w zwr. 4 w. 1: „A więc niech będzie Chrystus pochwalony".

s. 301 nr 533 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1324, k. 12) z lokalizacją: „Kraków", w rkp. zapis nutowy z inc. tekstu, w innym rkp. terenowym Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 38) tekst pełny z notą „Tenor, autor z Mogiły" (zob. też w supl. T.73/II przypis do nr 1152). Ponadto czystopis Kolberga (tamże, sygn.

1320, k. 88) z lokalizacją: „Kraków" i notatką: „Przez 120-letniego starca, Piotra L., śpiewana".

W rkp. z k. 12 zapis melodii o sekundę wielką wyżej, w drugiej części t. 6, 8 i w t. 7 nie ma małych nut, w t. 10 tylko wersja małych nut. W rkp. z k. 38 zapis melodii o tercję małą niżej, w t. 6 nie ma małych nut, zamiast trzeciego b^1 jest a^1, t. 7 i 8 niewypełnione, w t. 10 bez górnej wersji. W rkp. z k. 88 w t. 4, 6, 8 i 10 tylko wersja małych nut, w t. 7 tylko wersja dolna.

W rkp. tekstu na k. 38 w zwr. 1 w. 6–11: „pompatyczne me sentymenta, a tyś jest okrutna, srodze bałamutna, ach, prędzej by skała poruszyć się dała, a pfe m. p. być taką", w zwr. 2 w. 5–6: „że się spojrzą mile i wzajemnie na się mrugają". W czystopisie (k. 88) w tekście zwr. 1 w w. 6 tylko: „sentymenta", w zwr. 2 brak w. 7–11, zamiast nich tylko początek refrenu zwr. 1: „Ach, prędzej by skała skruszyć etc.".

s. 302 nr 534 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1324, k. 15), tam z tytułem „Aria".

nr 535 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1324, k. 15), tam z tytułem „Aria". W rkp. w t. 1 tylko górna wersja.

s. 302–304 nr 536 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 84), bez lokalizacji, z notatką „z opery". Nie udało się ustalić z jakiego utworu scenicznego pochodzi ta pieśń, ani potwierdzić autorstwa K. Kurpińskiego, które wskazuje Kolberg w nocie nad melodią. W rkp. zapis melodii o sekundę wielką wyżej, brak w nim ostatniego taktu — rkp. uszkodzony.

s. 306 nr 540 — Tekst por. w supl. (T. 73/II) nr 790.

s. 307 nr 541 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1324, k. 15). Tam melodia i tekst jak w druku.

nr 542 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1324, k. 15); tekst zwr. 2 także w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 5 nr 167) wśród odpisów z *Pieśni ludu Białochrobatów...* K. W. Wójcickiego, tam T. 2 s. 200 nr 43. W rkp. w t. 4 zamiast d^2 jest g^1, w t. 5 i 11 tylko wersja z małymi nutami, w drugiej części t. 7 i 9: fis^1 e^1 fis^1 a^1 — szesnastki, t. 12–16:

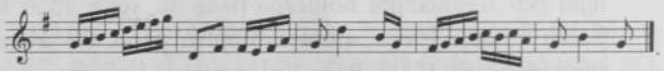

W rkp. tekstu z teki 13 i u Wójcickiego w zwr. 1 w. 4 (pod t. 7–8): „co już rozkochana".

s. 310 nr 545 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 84), bez lokalizacji, nad zapisem notatka: „czy z opery?". W rkp. zapis melodii tylko do początku t. 14 (karta uszkodzona), w przedtakcie jest tylko jedna ósemka d^2, w t. 11 zamiast g^1 jest a^1, w t. 13 i 14 zapis słabo czytelny. W rkp. cd. tekstu:

„Gdy ziemię ciemność pokrywa, wtenczas idę między sosny
i choć się słowik odzywa, ja wydaję jęk żałosny.
Strumień ten, co sączy wody, połową łez moich płynie,
gdy me żale z wodą łączy, twa piękność i w morzu słynie.

Wszystkie atoli cierpienia nadzieja przyszłości słodzi,
że odzyskam twoje cienia, już przyjemne czucia rodzi.
W tem najmilszym omamieniu serce me z radości bije
i choć w przykrem oddaleniu, dla ciebie jedynie żyję."

Opera P. Wintera *Przerwana ofiara*, do której odsyła Kolberg w nocie pod melodią, skomponowana została w 1796 r., a wystawiana była wielokrotnie w r. 1809 i w latach następnych w Teatrze Narodowym w Warszawie. Melodii podobnej do nr 545 nie odnaleziono w drukach wyjątków z opery Wintera, do których udało się dotrzeć: *Beliebte Gesange aus der Oper „Das unterbrochene Opferfest"* Leipzig [1840 z.] 1, 3 i 5 oraz *Marsz z op. „Przerwana ofiara" z wariacjami*, w: *Wybór pięknych dzieł muzycznych i pieśni polskich*, Warszawa 1803 s. 9–18.

nr 546 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 47), nad zapisem nutowym notatka: „z opery?". Nie udało się ustalić, z którego utworu scenicznego pochodzi ta pieśń. W rkp. zapis melodii na $\frac{2}{4}$, poprzedzony następującymi taktami:

s. 311 nr 547 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 73) z lokalizacją: „Kraków". W rkp. zapis tylko czterech taktów, pod t. 7: „ty przy sercu". W uzupełnieniach na s. 530 T. 6 Kolberg podaje,

że autorstwo tekstu tej pieśni przypisywane jest Franciszce Krasińskiej (1743?–1796), morganatycznej żonie Karola, księcia kurlandzkiego, syna Augusta III, jednak nie udało się potwierdzić tego wskazania. Tekst por. w supl. (T. 73/II) nr 830.

s. 311 **nr 548** — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 45) z lokalizacją: „Kraków", tam t. 10:

Tekst także w rkp. nieznanego autora (teka 13, sygn. 1192/3, k. 140, na tej samej karcie zapis melodii nr 4 z T. 6, zob. przypis źródłowy do tej pieśni), w tym rkp. brak w. 3–4 zwr. 1 i słowa „kochał" w w. 2 zwr. 2.

nr 549 — Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 78) z lokalizacją: „Kraków". W rkp. zapis melodii o sekundę wielką wyżej, w t. 1 tylko wersja z małymi nutami, w t. 11 zamiast drugiego a^1 i drugiego b^1 jest d^2 i c^2.

s. 312 **nr 550a** — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1324, k. 15). W rkp. t. 4:

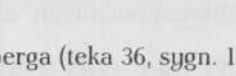

po t. 8 następują dwa takty:

w t. 9 zamiast g^1 jest a^1, t. 12:

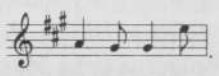

s. 313 **nr 551** — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1324, k. 15), tam zapis nutowy z pierwszą zwr. W rkp. zapis melodii o sekundę wielką niżej. W innym rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 90) zwr. 1–3 tekstu z odsyłaczem do *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska s. 416, w rkp. i u Zaleskiego w zwr. 1 w. 4: „ja przecież idę za tobą", w zwr. 2 w. 2: „zwrót szczęścia", w zwr. 3 w. 2–4: „czas w biegu swoim się spieszy, choć nas co czasem zasmuci, nadzieja zawsze pocieszy".

nr 552 — W rkp. Kolberga (teka 5, sygn. 1136, k. 49) skreślona lokalizacja: „od Krakowa (Tyniec)". W rkp. t. 2 jest powtórzony, t. 3 i 4:

nie ma t. 5–8, w t. 10 tylko górna wersja, ale zamiast c^2 jest d^2, w t. 11 pierwszą nutą jest c^2, t. 12:

s. 315 **nr 555** — Tekst w rkp. nieznanego autora z Krzeszowic (teka 36, sygn. 1325, k. 75–76) z tytułem „Aryja". W druku Kolberg kilkakrotnie poprawił niezrozumiały zapis autora, np. w zwr. 3 w. 4 w rkp.: „jak robaków dzieci kwiat".

s. 320 **nr 563** — W rkp. Kolberga (teka 50, sygn. 1357, z. 3, k. 20) ta pieśń w zespole pt. *Pijackie*, pod mel. tekst zwr. 1, jako dalszy ciąg 8 taktów melodii jak t. 13–20 w nr. 564, z takim samym tekstem. W rkp. odsyłacz do źródła tekstu i melodii: W. z Oleska *Pieśni polskie i ruskie*... s. 91 oraz K. Lipiński *Muzyka do „Pieśni polskich i ruskich"*... s. 21 nr 21. W rkp. w drugiej części t. 3 druga wersja h^1 d^2, w t. 4 druga wersja: f^2 e^2 — ćwierćnuty, w t. 5 tylko górna wersja, w t. 6 i 8 zamiast f^2 są dwie ósemki g^2 f^2, w t. 11 zamiast f^2 i d^2 jest a^1 i h^1. Fragmenty tekstu także w rkp. nieznanego autora (teka 36, sygn. 1325, k. 38) z lokalizacją: „Galicja" uzupełnioną przez Kolberga, tam zwr. 1 oraz fragmenty zwr. 2: „Dawniej, panie, choć w żupanie szla [...] dzisiaj kuso, ścięto, spięto, a w kieszeni [...]" (rkp. uszkodzony). Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 571.

s. 321 **nr 564** — Rkp. Kolberga (teka 15, sygn. 1204, k. 36) z odsyłaczem do zbioru W. Zaleskiego, źródłem był wskazany zbiór Zaleskiego, s. 94, oraz K. Lipińskiego *Muzyka do „Pieśni polskich i ruskich"*... s. 26 nr 24. W rkp. w t. 15 zamiast pierwszego c^2 są dwie szesnastki a^1 c^2, w t. 17–19 pierwsze ósemki podzielone są na dwie szesnastki, w związku z czym tekst jest rozszerzony: „a nic nie zostawił, bodajże go, bodajże go Pan Bóg".

s. 323 **nr 567** — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 88) z lokalizacją: „Kraków", w rkp. zapis melodii o tercję małą wyżej, w t. 2,

3 i 7 nie ma małych nut, tekst zwr. 1 jak w tekście głównym (kolumnowym) i bez wariantu w. 3, w w. 4: „bez kafli".

s. 324 nr 568 — Zob. F. Bohomolec *Pieśń druga jednejże ręki co „Kurdesz nad kurdeszami"*, pierwodruk około r. 1780, pieśń, której pierwowzorem był *Kurdesz nad kurdeszami* publikuje Kolberg niżej (nr 571). W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopiśmienny zbiór L. Zejsznera, dziś zaginiony. Oryginalny tekst Bohomolca zob.: K. Mikulski *W kręgu oświeconych*, Warszawa 1960 s. 218–220, zob. też przypis Kolberga do pieśni nr 757 w cz. I *Mazowsza* (DWOK T. 25) s. 269.

s. 325–326 nr 571 — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopis ze zbiorów M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginiony. Pierwowzorem tekstu był *Kurdesz* F. Bohomolca. Pierwodruk *Kurdesza* w r. 1779 lub 1780, oryginalny tekst F. Bohomolca zob. *Poezja polskiego Oświecenia. Antologia.* Opracował J. Kott, Warszawa 1956 s. 55–56. Wariant znacznie bliższy oryginałowi Bohomolca zob. też pieśn nr 757 w cz. I *Mazowsza* (DWOK T. 25) s. 269.

s. 326 nr 572 — W rkp. Kolberga (teka 15, sygn. 1204, k. 36) nad mel. notatka: „Przy winie", zapis nutowy z fragmentem tekstu pod t. 5–12 i wyjaśnieniem „kurdesz - stare wino" (zob. hasło *kurdesz* w słownikach j. polskiego), pod tekstem późniejsza notatka „Żebrawski" (zob. wstęp s. XXIX). W rkp. zapis melodii o sekundę wielką wyżej, w t. 2 i 4 zamiast ćwierćnut są ósemki i pauzy ósemkowe, w t. 8 nie ma małej nuty, w t. 11 zamiast drugiego d^2 jest f^2.

s. 328 nr 575 — Tekst zob. [F. Błotnicki] *Szlachta czynszowa czyli Kłótnia o wiatr...* s. 63–64, śpiew nr 5, zob. też przypis do nr 525.

s. 335 nr 581 — Wskazany przez Kolberga jako autor muzyki Antoni Męciński był organistą w kościele N. M. Panny w Krakowie. Pieśń opublikowana była w „Pszczółce Krakowskiej" 1819 nr 23, tekst na s. 251 pt. *Krakowiaki z muzyką A. Męcińskiego*, zapis nutowy na osobnej wklejce z tytułem: *Krakowiaki i mazurek muzyki A. Męcińskiego.* Tam melodia opracowana na fortepian z podłożonym tekstem, zanotowana o kwartę czystą wyżej. Tekst por. w supl. (T. 73/II) nr 877.

nr 582 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1324, k. 15), tam melodia i tekst pod t. 1–8. W rkp. w t. 2, 4 i 6 rytm: ćwierćnuta, dwie ósemki, w t. 3: ósemka, ćwierćnuta, ósemka, t. 5 jest taki jak t. 1, w t. 8, 10 i 14–17 nie ma małych nut, w drugiej części t. 8 są dwie ósemki e^2, w t. 10 jest ćwierćnuta d^2 i dwie ósemki c^2, w pierwszej części t. 12 i 14 jest ćwierćnuta c^2, w drugiej części t. 16 są ósemki e^2 c^2, w t. 17 zamiast pierwszego h^1 jest a^1, w t. 18 tylko wersja z małą nutą. Tekst por. w supl. (T. 73/II) nr 877.

s. 336 **nr 583** — Tekst w rkp. nieznanego autora z Krzeszowic (teka 36, sygn. 1325, k. 61–63) z tytułem „Krakowiak", w zwr. 8 wyjaśnienie „Mazur" od Kolberga.

s. 337 **nr 584** — Opera K. Kurpińskiego z librettem J. N. Kamińskiego *Zabobon czyli Krakowiacy i Górale* miała premierę we Lwowie w 1816 r., Kolberg użył stosowanego czasem tytułu *Nowe Krakowiaki i Górale*. Źródłem pieśni była kompozycja Kurpińskiego, mel. zob. K. Kurpiński *Ouverture et morcaux favoris de l'opera national „Krakowiaki i Górale" (Les Cracoviens et les Montagnards)*, [Warszawa 1830] s. 12–14, nr 3 t. 17–30 i 33–40, tekst por.: J. N. Kamiński *Zabobon czyli Krakowiacy i Górale*, Lwów 1821, akt I, scena IV s. 19–21. W pierwodruku melodii nad t. 1 notatka: „Górale", nad t. 9: „Solo", zapis melodii t. 1–8 o kwartę czystą wyżej, t. 9–16 o sekundę wielką wyżej, w t. 4 zamiast h^1 jest g^1, t. 11: h^1 d^2 cis^2 e^2, t. 15: h^1 d^2 h^1 a^1 c^2 a^1 — ósemka, dwie szesnastki, ósemka, dwie szesnastki.

Tekst por. w supl. (T. 73/II) nr 953.

s. 337–338 **nr 585** — Pieśń pochodzi z *Zabobonu czyli Nowych Krakowiaków i Górali*, zob. przypis poprzedni, melodia zob.: K. Kurpiński *Ouverture...* s. 18, nr 5 t. 13–36, tekst por.: J. N. Kamiński *Zabobon czyli Krakowiacy i Górale...*, akt I, scena X s. 39. W pierwodruku melodii nad t. 1 notatka: „Krakowianki", nad t. 9: „Krakowiaki", nad t. 17: „Górale (skacząc)", od t. 17 melodia o sekundę wielką niżej, w t. 1 drugie h^1 jest przednutką, a^1 g^1 — ósemkami, takty 5 i 6 takie same jak t. 1 i 2, w t. 8 zamiast pierwszego g^1 jest h^1, w t. 15 zamiast a^1 fis^1 jest h^1 a^1.

s. 338 **nr 586** — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1322, k. 10) z notatką o pochodzeniu pieśni z *Zabobonu czyli Nowych Krakowiaków i Górali*, zob. przypis do pieśni 584, melodia zob.: K. Kurpiński

Ouverture... s. 24, nr 6, t. 89–100, także K. Kurpiński *Sześć śpiewów polskich wziętych z oper „Jan Kochanowski" i „Nowe Krakowiaki"*, Warszawa [b. r.] s. 10 nr 6. Tekst por.: J. N. Kamiński *Zabobon czyli Krakowiacy i Górale...* akt I, scena XII s. 45. W rkp. nad nutami nota jak w *Sześciu śpiewach* Kurpińskiego: „Zabawa Krakowiaków przy obżynkach z opery *Nowe Krakowiaki*" oraz: „muz. Kurpińskiego", w t. 1 i 3 bez małych nut, w t. 8 tylko wersja z małymi nutami, tak samo w obu drukach tej melodii. W rkp. tekstu brak zwr. śpiewanej przez Górala 1.

s. 339 nr 587 — Pieśń pochodzi z *Zabobonu czyli Nowych Krakowiaków i Górali*, zob. przypis do pieśni 584, melodia zob.: K. Kurpiński *Ouverture...* s. 16–17, nr 4 t. 9–26, tekst por.: J. N. Kamiński *Zabobon czyli Krakowiacy i górale...* akt I, scena VIII s. 34. W rkp. Kolberga dwukrotnie zapis nutowy z incipitem tekstu (teka 36, sygn. 1320, k. 90 i tamże, sygn. 1322, k. 10) oraz tekst zwr. 1 i fragm. 2 (tamże, sygn. 1325, k. 31), pełniejszy tekst w rkp. nieznanego autora (tamże, sygn. 1317/4, k. 4–5). Na k. 10 nad nutami notatka: „Śpiew z opery *Nowe Krakowiaki*, muz. Kurpińskiego, sł. Kamińskiego", obok nut: „Słowa «Biblioteka Warszawska» 1864 kwiecień", zob.: K. Wł. W. [K. W. Wójcicki] *„Roczniki Teatru Narodowego" z czasów Księstwa Warszawskiego*, „Biblioteka Warszawska" 1864 T. 2 s. 96. Tekst opublikowany przez Wójcickiego pochodzi z „Rocznika" z 1817 r., zawiera zwr. 1, 2 i 4 tekstu wydanego przez Kolberga. W rkp. na k. 10 zapis melodii w metrum $\frac{3}{8}$, nie ma t. 7, 8, 17, 18, w t. 3, 9 i 19 zamiast fis^1 jest g^1, w t. 11 zamiast d^1 jest fis^1, w t. 12 rytm:

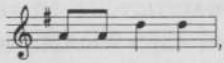

w t. 13 zamiast a^1 jest fis^1, po t. 20 zanotowane są jeszcze następne:

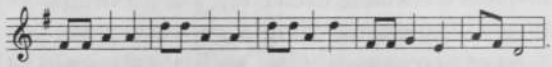

W rkp. na k. 90 melodia zapisana o sekundę wielką wyżej, nie ma t. 7, 8, 17 i 18, mel. w t. 11–14 jest inna:

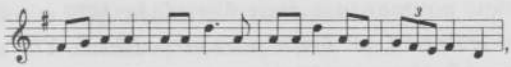

w t. 19 zamiast dwóch ostatnich ósemek jest triola: a^1 c^2 h^1. W *Ouverture...* Kurpińskiego melodia zanotowana o sekundę wielką wyżej, nie ma t. 7 i 8, t. 13:

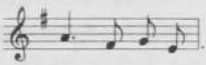

Zapis tekstu na k. 31 wariantowy w stosunku do publikowanego przez Kolberga w T. 6, w zwr. 1 w. 3–4: „ale mnie się wszystko zdaje, jakby on był świat szalony", w w. 5: „Tam nie powie", w zwr. 2 w. 2: „by nie upadł, jest ostrożny", zamiast w. 5–8 tekst: „Na mój honor, słowo daję - idzie u nich jak chleb z masłem, co uprzód było zacnych hasłem, tém się zwodzą dziś szachraje itd.". W rkp. nieznanego autora (tamże, sygn. 1317/4, k. 4–5) w zwr. 1 w w. 1: „cudne obyczaje", w w. 2: „że tam świat uczony", w zwr. 3 w. 2: „wieczór siedzą przy obiedzie", w w. 4: „w łóżkach", w. 5–8: „Słowem dzieją się dziwactwa, panny zwą się madmozele, odrzekają się panieństwa za tak marne ceregiele", zwr. 4 w tym rkp. brak.

s. 340 nr 588 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1322, k. 10). Pieśń pochodzi z *Zabobonu czyli Nowych Krakowiaków i Górali*, zob. przypis do pieśni 584, melodia zob.: K. Kurpiński *Ouverture...* s. 18 nr 5 t. 13–36, tekst por.: J. N. Kamiński *Zabobon czyli Krakowiacy i górale...* akt III, scena I s. 135–136. Kolberg odsyła także do opery J. Elsnera *Król Łokietek czyli Wiśliczanki* z tekstem L. A. Dmuszewskiego — w partyturze i głosach opery J. Elsnera *Król Łokietek* nie odnaleziono melodii nr 588, również w tekście Dmuszewskiego nie ma tej pieśni (*Król Łokietek czyli Wiśliczanki*, w: tegoż *Dzieła dramatyczne*, T. 3 Wrocław 1821 s. 141–180), pojawia się natomiast w innym utworze tego autora: *Słomiany człowiek czyli Teatr w Sochaczewie* (premiera w r. 1821 w Warszawie) zob. w *Dziełach dramatycznych* Dmuszewskiego, T. V Warszawa 1822 s. 166. Wymieniona przez Kolberga w notatce pod zapisem nutowym pieśń „Polak nie sługa" to parafraza arii z *Zabobonu, czyli Krakowiaków i Górali*, znana jako *Śpiew do wolności*, a także *Polak nie sługa*,

śpiew powstania z dnia 4 grudnia 1830 r. zob. J. N. Kamiński *Do wolności*, w: *Zbiór poetów polskich XIX w.*, ułożył i opracował P. Hertz, ks. I Warszawa 1959 s. 497, tam w w. 5 (pod t. 9): „wolnością żyje". W rkp. Kolberga pod tekstem notatki: „polonez z opery *Dziadek* " oraz „słowa «Biblioteka Warszawska» 1864 z kwietnia". Zob.: K. Wł. W. [K. W. Wójcicki] *„Roczniki Teatru Narodowego" z czasów Księstwa Warszawskiego*, „Biblioteka Warszawska" 1864 T. 2 s. 95-96, tam „Śpiew Zosi" („Serce nie sługa") przytoczony z „Rocznika Teatru Narodowego" z r. 1817. Opera *Dziadek* K. Kurpińskiego z librettem L. Osińskiego miała premierę w Warszawie w 1816 r., libretto nie było wydane drukiem.

s. 342 nr 590 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1319, k. 1) z lokalizacją: „Kraków" i notatką „Prowinc.". W rkp. tylko zapis t. 1-9 w metrum $\frac{3}{8}$, w zapisie tekstu brak zwr. 7-8. Pełny tekst w rkp. nieznanego autora (teka 36, sygn. 1317/1, k. 8), bez lokalizacji, tam w zwr. 1 w w. 4: „wstępować", w zwr. 2 w w. 3 nad „używał" Kolberg dopisał: „miał fraka", w zwr. 4 w w. 1: „W kontuszu, bracia", w w. 2: „prawym Polakiem", w zwr. 5 w. 3: „zmieńcie wasze chęci w inne".

s. 343 nr 591 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 90), tam zapis melodii o sekundę wielką wyżej. W rkp. w zwr. 1 w w. 3: „złotka", w zwr. 5 w w. 3: „na frak wystać" z dopisanym „do". Zwr. 7 i 8 także w rkp. nieznanego autora (teka 43, sygn. 1352, k. 38). Tekst por. w supl. (T. 73/II) nr 931.

s. 344 nr 592 — Tekst w rkp. nieznanego autora z Krzeszowic (teka 36, sygn. 1325, k. 52-53) z tytułem „Krakowiak".

s. 345 nr 593 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 47). W zapisie melodii w t. 1, 3, 6, 10, 11 i 13 tylko wersja z małymi nutami, w t. 13 zamiast ćwierćnuty a^1 i obiegnika są dwie ósemki a^1. W rkp. dalsze zwrotki:

„W piękne, lecz pstre tulipany
ustroiłbym obłudnika,
w słoneczniki wielkie pany,
w kłosy biednego rolnika,
skronie mężów znakomitych,

co kraj rządzą, albo bronią,
z dębu laur dla nich uwity
znakiem wdzięczności osłonią.

Egoistom, co swe krocie
dla siebie tylko rachują,
smutne przypiąłbym paprocie,
co nigdy nie rozkwitają.
Co zaś do tego motłochu,
co minąwszy krok poćciwy,
skubią ojczyznę po trochu,
wsadziłbym wszystkich w pokrzywy."

Tekst drukowany jest w „Roczniku Teatru Narodowego w Warszawie", Warszawa [1813] s. 25-26, z notą: *Śpiewka Ogrodnika z opery „Powrót z Hiszpanii"*, zob. przypis źródłowy do pieśni 522.

s. 345-346 nr 594 — W nocie pod tekstem pierwszej pieśni Kolberg wskazuje jako źródło rękopiśmienny zbiór L. Zejsznera, dziś zaginiony, pod tekstem drugiej odsyła do pierwodruku wiersza J. N. Jaśkowskiego *Do Grobarza*. „Przyjaciel Ludu" R. 4, T. 2: 1838 nr 45 s. 360, zob. też w: *Zbiór poetów polskich XIX w.*, ułożył i opracował P. Hertz, ks. II Warszawa 1961 s. 382-383.

s. 351 nr 599 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 47) z notatką nad zapisem nutowym: „Mazur z drelichami z opery *Syrena z Dniestru*", premiera tej opery K. Lipińskiego z librettem J. N. Kamińskiego i D. Jakubowicza odbyła sie we Lwowie w 1813 r., wystawiono ją także w Krakowie w 1820 r., fragmenty tekstu były opublikowane w „Roczniku Teatru Polskiego we Lwowie" 1815 s. 32-60, tam tekst pieśni nr 599 ma tytuł „Piosnka Miłony" (s. 57-59), nut nie odnaleziono. W rkp. zapis melodii o sekundę wielką wyżej, t. 5 zapisany tylko częściowo, t. 6, 13 i 14 niewypełnione. W oryginalnym tekście w „Roczniku" w zwr. 2 w. 6: „jednej cychy" (nie: pychy).

s. 352 nr 600 — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopiśmienny zbiór L. Zejsznera, dziś zaginiony. W rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1317, k. 35) ta melodia z lokalizacją: „Kraków",

bez tytułu i noty o dacie, z innym tekstem, zob. w supl. (T. 73/II) nr 900. W rkp. zapis melodii o kwartę czystą niżej, w t. 6 nie ma małych nut, w t. 8 zamiast drugiego i trzeciego c^2 jest e^2 g^2, w t. 9 zamiast drugiego f^2 jest g^2, w t. 10 zamiast drugiego i trzeciego d^2 jest dwa razy g^2.

s. 356 nr 606 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 7) z lokalizacją ogólną: „Modlnica", tam tekst z inną melodią, zob. w supl. (T. 73/I) przyp. do nr 385. W rkp. brak zwr. 2, w zwr. 3 w w. 2: „śklance piwa", w zwr. 4 w. 3–4 odmienne z nieczytelnym fragmentem: „na[...] sie i nigdy z tego nie spowiada", w zwr. 6 w. 1–2 jak w. 3–4 w druku, następnie tekst: „bo M[oskal] psiajucha diabłu duszę sprzedał", w rkp. ponadto po zwr. 5 nieczytelne fragmenty zwr. następnej.

s. 357–358 nr 608 — Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 1 nr 13) wśród odpisów z *Pieśni ludu Białochrobatów...* K. W. Wójcickiego, tam w T. II s. 330–331; również w innym rkp. Kolberga (teka 48, sygn. 1355/1/A, k. 9) bez nut, z odsyłaczem do zbioru pieśni K. W. Wójcickiego.

s. 358–359 nr 609 — W odsyłaczu pod tekstem winno być: *Oberek „Zrodził się ja na Łobzowie"*, „Kalendarz Powszechny na rok 1858" J. Wildta, Kraków [1857] s. 87–89, tam tekst bez zapisu nutowego. W tece 13 (sygn. 1194/5, k. 1) wycinek z „Kalendarza" na którym obok tekstu Kolberg zanotował melodię tego oberka, zapis o tercję małą niżej.

s. 359 nr 610 — W nocie pod tekstem Kolberg wskazuje jako źródło rękopiśmienny zbiór L. Zejsznera, dziś zaginiony. Tekst także w rkp. nieznanego autora pt. *Śpiewy gminu wschodniej Galicyi* (teka 36, sygn. 1325, k. 36) z poprawkami Kolberga, tam w zwr. 1 w. 2: „nie uwierzys moja, moja", w zwr. 4 w. 2 uzupełniony przez Kolberga, w zwr. 5 w. 2: „cłeka naraz bowiem skoda", w. 3–4 uzupełnione przez Kolberga, a w. 4 odmienny: „co se syje podusecki", w zwr. 8 w. 2: „Marek jak się upił", w zwr. 9 inna kolejność wierszy: 1, 4, 3, 2. Zwr. 6 także w rkp. terenowym Kolberga (teka 36, sygn. 1321, k. 4), zapis na marginesie rkp. nieznanego autora, datowanego: „Modlnica, d. 8 października 1867", w tym rkp. w w. 2: „od kanafarza", w w. 3: „choć zakonni". Tekst zwr. 10 por. w supl. (T. 73/II) nr 947.

s. 360 **nr 611** — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1222, k. 7), odpis pierwszej zwr. tekstu z artykułu K. W. Wójcickiego *„Roczniki Teatru Narodowego" z czasów Księstwa Warszawskiego*, „Biblioteka Warszawska" 1864 T. 2 s. 91–92. W T. 6 Kolberg podaje, że pieśń pochodzi z *Wesela na Prądniku* A. Ładnowskiego, jednak tekstu tego nie ma w dostępnej edycji: A. Ł[adnowski] *Wesele na Prądniku. Obrazek ludowy w 2 odsłonach ze śpiewkami, oryginalnie napisany przez [...], z muzyką W. Smaciarzyńskiego*, Kraków 1868 (bez zapisów nutowych). Opublikowany przez Kolberga tekst to śpiewka Kulufa z opery *Kuluf czyli Chińczykowie*, której premiera odbyła się 5 XII 1813 r. z muzyką F. A. Boieldieu, libretto z franc. przełożył L. A. Dmuszewski. Tekst zob. L. A. Dmuszewski *Dzieła dramatyczne*, T. 4 Wrocław 1821, s. 99–100, tam ostatni wiersz: „w obwodzie spokojnej chatki". W artykule K. W. Wójcickiego przedruk pełnego tekstu pieśni na podstawie „Rocznika" 1814 r.

nr 612 — Pełny tekst pieśni publikowany był w „Pszczółce Krakowskiej" 1822 T. 1 s. 22, w art.: *Śpiewki do komedyi L. Dmuszewskiego pod napisem Woltyżer*, tam poprzedzony jest uwagą: „Dorobione tu [tj. w teatrze krakowskim] zostały następujące śpiewki", w oryginale L. A. Dmuszewskiego tekstu tego nie ma (zob. L. A. Dmuszewski *Woltyżer*, w: tegoż *Dzieła dramatyczne*, T. 6 Warszawa 1822 s. 47–95).

s. 361 **nr 613** — W zgromadzonych przez Kolberga materiałach nie odnaleziono pieśni „Nie masz pana nad ułana", wymienionej przez Kolberga w nocie nad melodią. Jest to incipit wiersza W. Pola *Pieśń ułanów po zwycięstwie pod Wawrem*, fragmentu *Pieśni Janusza*, zob. W. Pol *Pieśni Janusza*, z wstępem i objaśnieniami J. Kallenbacha, Kraków [1921], BN I 33, s. 79–81. Według Kallenbacha była to „jedna z najbardziej znanych u nas pieśni Pola, śpiewana na nutę mazurową".

nr 614 — W rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1322, k. 8) nad melodią nota jak w druku. Zob. W. L. Anczyc *Chłopi arystokraci* w: *Obrazki dramatyczne ludowe*, Kraków 1873, śpiew nr 3, s. 19–20, tam bez zapisu nutowego. Melodia zob. P. Studziński *Chłopi arystokraci*, rękopis głosów orkiestrowych w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej, melodia przytoczona w T. 6 odpowiada partii

pierwszych skrzypiec w numerze 3. Rok 1849 podany przez Kolberga to rok premiery w Krakowie (20 grudnia), pierwodruk tekstu Anczyca: Kraków 1850.

s. 362 nr 615 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1322, k. 8) z notą nad nutami jak w druku, tam pod melodią tekst ośmiozwrotkowy, zob. w supl. (T. 73/I) nr 363. Pieśń pochodzi z utworu *Łobzowianie* W. L. Anczyca z muzyką P. Studzińskiego, premiera w r. 1854 w Krakowie. Muzyka zob. P. Studziński *Cztery śpiewki z komedioopery Łobzowianie,* Warszawa [ok. 1860 lub 1870] s. 4–5 nr 2. Tekst zob. W. L. Anczyc *Łobzowianie,* w: tegoż *Obrazki dramatyczne ludowe...* śpiew nr 4 s. 103. W T. 6 pod nutami podpisana druga zwr. tekstu Anczyca. U Studzińskiego t. 9:

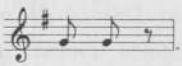

Tekst por. pieśń nr 271 w T. 6 i przypis do niej oraz w supl. (T. 73/I) nr 363 i 364.

nr 616 — W rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1322, k. 8) notatki o pochodzeniu pieśni i odsyłacz jak w druku. Muzyka zob. P. Studziński *Cztery śpiewki...* s. 6–7 nr 3, tekst: W. L. Anczyc *Łobzowianie...* s. 116 nr 5. U Anczyca zwr. 5 inna:

„Juz tez ciężko, o mój Boze,
ciężko, bracie mój,
nikt staremu nie pomoze,
wysechł powiek zdrój."

W rkp. Kolberga tekst jak w T. 6. Wskazana przez Kolberga w nocie nad mel. pieśń „Jak się macie, Bartłomieju" zob. w *Radomskie. Suplement...* (DWOK T. 77/II) nr 844.

s. 363 nr 617 — W rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1322, k. 8) notatka o pochodzeniu pieśni jak w druku. Melodia zob. P. Studziński *Cztery śpiewki...* s. 8–9 nr 4, tekst: W. L. Anczyc *Łobzowianie...* s. 135–136 nr 7. W rkp. i w druku u Studzińskiego nie ma t. 21.

s. 363–364 nr 618 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 89), tam melodia z incipitem: „Chociaż ja sem pajtasz kusy", odnotowanym przez Kolberga też w odsyłaczu pod mel. w druku. W rkp. nad nutami notatki: „Śpiew z operety" i „z melod. (mazur: Oj, nasza

karczmareczka)". Nie udało się ustalić, o jakim utworze scenicznym wspomina Kolberg, zaś pieśń „Oj, nasza karczmareczka" opublikował w kilku wariantach w *Pieśniach ludu polskiego* w 1857 r. (DWOK T. 1). Wskazane w T. 6 pod nutami melodie nr 38c i 38d w tomie 1 są inne od nr 618. W T. 6 pod tekstem Kolberg odsyła do jego pierwodruku, zob. J. N. J[aśkowski] *Śpiew Łobzowian*, „Przyjaciel Ludu" R. 4 T. 2: 1838 nr 36 s. 288. Tekst por. w supl. (T. 73/II) nr 939.

Tańce (s. 365–516)

s. 367 — Zob. też O. Kolberg *Pisma muzyczne* cz. II (DWOK T. 62) s. 618–624.

w. 11g. — W „Przyjacielu Ludu" w anonimowym artykule *Krakowianie...* wykorzystana była charakterystyka ludności okolic Krakowa zawarta w opracowaniu L. Zienkowicza *Lud polski...*, które było przedrukiem fragmentów *Ludu polskiego...* Ł. Gołębiowskiego (zob. wstęp w T. 73/I s. XXXIII.

s. 368 w. 7g. — Kolberg cytuje fragment z artykułu K. Brodzińskiego *O tańcach narodowych* z przedruku w: K. Czerniawski *O tańcach narodowych z poglądem historycznym i estetycznym na tańce różnych narodów, a w szczególności na tańce polskie.* Warszawa 1860, s. 108–109. Pierwodruk rozprawy Brodzińskiego pt. *Wyjątek z pisma o tańcach*, w: *Melitele*, Warszawa 1829 T. 1 s. 85–101. Pytajnik w w. 14 g. oraz przypisy dołączył Kolberg.

s. 369 w. 17g. — Uzupełnienie w nawiasie od Kolberga.

w. 16d. — Ł. Gołębiowski opierał się m.in. na tym samym fragmencie rozprawy K. Brodzińskiego, który cytuje Kolberg na s. 368–369.

s. 370 w. 4d. — Kolberg cytuje fragmenty z osobnego wydania z r. 1860 s. 69–78, w „Bibliotece Warszawskiej" (1847 T. 2 s. 293–354) rozprawa ta miała tytuł: *Charakterystyka tańców.* Przypisy na s. 372–373 dołączył Kolberg.

s. 371 w. 15g. — M. Rej *Żywot człowieka poczciwego.* Opracował J. Krzyżanowski, Wrocław 1956, BN I 152, s. 84, pierwodruk: Kraków 1567.

s. 371 w. 15d. — Zob. J. Ch. Pasek *Pamiętniki*. Wstępem i objaśnieniami opatrzył W. Czapliński. Wrocław 1979, BN I 62, s. 453–454. Czerniawski korzystał z wydania E. Raczyńskiego, Poznań 1836, tam s. 258, uzupełnienia w nawiasach pochodzą od Czerniawskiego.

w. 12d. — U *Pamiętnikach* J. Ch. Paska: „Żelecki".

w. 10d. — W *Pamiętnikach* J. Ch. Paska: „Kardowski".

s. 372 w. 9d. — U Czerniawskiego: „Z samej harmonii i nacisku słów".

s. 373 w. 9g. — Zob. K. Brodziński *Wiesław*. W: *Wybór pism*. Opracowała A. Witkowska, Wrocław 1966, BN I 191, s. 159–161, pierwodruk: Warszawa 1820.

w. 2d. — Kolberg odsyła do swej polemiki m.in. z J. Łepkowskim, zob. w T. V s. 122–123 (także przypis na s. 123).

s. 374 w. 7g. — Cytat z *Włościan z okolic Krakowa*... J. Mączyńskiego s. 92–96, przypisy na s. 374 i 376 i pytajnik na s. 374 w. 16d. dołączył Kolberg.

s. 376 w. 10g. — Kolberg cytuje tu *Obrazy krakowskie*... W. L. Anczyca, fragment z nr 130.

w. 5d. — Przytoczone niżej dwa teksty w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 7 nr 300 i 331) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego*... J. Konopki, tam s. 6 nr 21 i s. 11 nr 63. Tekst pierwszy por. w supl. (T. 73/I) nr 580.

s. 377 przyp. 1 — Zob. P. J. B. *Piętnastodniowe pielgrzymstwo Ukraińców (List z Krakowskiego)*. „Dziennik Warszawski" 1851 nr 117 i 118. Pytajnik po słowie „walcem" (s. 378) od Kolberga.

s. 378 w. 10g. — Odesłanie do stron 69–71 błędne.

w. 16g. — Ten fragment o tańcach krakowskich (do w. 8d. na s. 379) zachował się (teka 50, sygn. 1357, z. 3/1, k. 1) we wstępnej, nieco innej redakcji w rękopisie Kolberga: „Słowa do niego [tj. krakowiaka] są to krótkie dwu lub czterowiersze w przerwach tanecznych przed skrzypkiem (a nierzadko i przy fortepianie w chwilach w kółku rodzinnym dla zabawy lub na kuligu) śpiewane, zawierają zwykle w 1. wierszu obraz z natury wzięty, a zastosowany (lubo nie zawsze) do sentencji lub uczucia w następnym wierszu zamkniętego, lubo od formy tej odbiegają tam zwłaszcza, gdzie przybierają koloryt miejski, sztubacki, niby wykształceńszy, a w istocie bledszy, lub salonowego towarzystwa,

lub pretensję do niego mającego. Wówczas zwrotki te są niekiedy skleceniem (zbiciem) dobitniejszych kilku lub pamiętanych miejsc lub ustępów z dzieł znanych naszych poetów (czasami i pisarzy), niekiedy bywają to ułamki większych dum i pieśni z przyczepionym obrazem lub sentencją, niekiedy [bywają] oryginalną mieszaniną delikatności z rubasznością (gminnością), niby państwa z chłopstwem, gdzie wyglądają jak kwiatki przy kożuchach, albo woły u wąsagu, a nawet karety. Że rytm krakowiaka jest mniej więcej jednostajny i miara wiersza częstokroć jednakowa, przeto słowa krakowiaka pod jaką bądź melodią, mniej więcej stosowną, bez skrupułów bywają podkładane, byle się do niej nadały. I przytoczone tu słowa do melodyj po większej części za przypadkowe uważane być winny, jak je właśnie posłyszano, bo każden działa tu wedle własnego uznania, biorąc pierwszą lepszą nutę, jaka mu się nadarzyła i [jakie] uczucie lub humor władało nim."

w. 15d. — Autor cytowanej tu korespondencji pisze o balecie J. Stefaniego *Wesele w Ojcowie*, wspomnianym już przez Kolberga w przypisie w T. 6 na s. 61–62, zob. też przypis źródłowy do tej strony T. 6.

w. 5d. — Teksty przyśpiewek w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 7 nr 365) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 37 nr 214 i s. 17 nr 102. W erracie Kolberga na s. 532 odsyłacz od tych tekstów do nr 284 na s. 142 w T. 6, por. też w supl. (T. 73/I) nr 365 i 366.

s. 380 **w. 6g.** — W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano*. Wien [1829], tam tylko melodie.

w. 8g. — Kolberg odsyła do melodii opublikowanych przez K. Lipińskiego we Lwowie w r. 1833: *Muzyka do „Pieśni polskich i ruskich ludu galicyjskiego" zebranych i wydanych przez Wacława z Oleska*.

w. 25d. — Zob. [A. Żydowski] *Gorzka wolność młodzieńska*, [Kraków około r. 1670] s. 47.

w. 10–1d. — Nie odnaleziono druku pod podanym przez Kolberga tytułem, opisowi temu odpowiada zbiór krakowiaków: F. Mirecki [muzyka] A. Gorecki [teksty] *Krakowiaki ofiarowane Polkom* bm. i r., którego pierwsze wydanie według

K. Estreichera ukazało się w Warszawie w 1816 r. W dalszej części tomu Kolberg ten druk nazywa „zbiorem warszawskim". Jego zawartość w części powtórzył W. Gorączkiewicz we wspomnianym już wyżej przez Kolberga zbiorze pt. *Krakowiaki zebrane*... wydanym w 1829 r., zob. też we wstępie s. CIV-CX.

s. 381 nr 620 — Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 10 nr 542) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego*... Ż. Paulego, tam s. 211-214 nr 68 z lokalizacją: „z bocheńskiego, częścią z sądeckiego i tarnowskiego obwodu". Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 8 i 609, zob. też w T. 5 s. 122-123 i przypis źródłowy do tych stron.

s. 382 nr 621 — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 8 i 609, zob. też w T. 5 s. 122-123 i przypis źródłowy do tych stron.

s. 384 nr 622 — Tekst opublikowany był w wymienionej przez Kolberga (w. 1d.) „broszurze jarmarcznej" pt. *Krakowiaki i inne wiersze*, wydanej w Krakowie w latach 1820-1825, tam s. 9-10 nr XIII. W tym druku w zwr. 2 i nast.: „dokolusienieczka", brak w zwr. 4 w w. 1: „i stalowy", w zwr. 8 Kolberg opuścił w. 4: „dokolusienieczka". W zbiorze K. W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*..., T. II s. 201-203, wariant tekstu z melodią.

W rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1186, k. 1) odpis tej pieśni ze zbioru W. z Oleska *Pieśni polskie i ruskie*... s. 108-109 (tekst), tekst z tego źródła także w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 11 nr 714).

W obu rkp. i u Zaleskiego w zwr. 1 w. 3: „niebieska sukmana", w rkp. z teki 12a w zwr. 3 w. 1: „Mam i pasik" zamiast „I pasiczek", w obu rkp. w zwr. 4 w w. 1 brak: „a stalowy", w zwr. 7 w w. 1: „i buciki", w w. 5: „z przewiązkami" zamiast „podwiązkami". W rkp. z teki 12 odsyłacze do Ł. Gołębiowskiego *Ludu polskiego* s. 22 (tam tylko tekst) i przytoczony wyżej do zbioru K. W. Wójcickiego, w rkp. z teki 13 odsyłacz do *Chants polonais nationaux et populaires* W. Sowińskiego, Paris 1830 s. 26-27 nr 11. W nocie nad tekstem Kolberg odsyła do melodii wydanych w T. 5, mel. nr 17 i 30 nie są zgodne z tekstem nr 622. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 8 i 609, zob. też w T. 5 s. 122-123 i przypis źródłowy do tych stron w T. 73/III.

s. 385 **nr 623** — Według erraty Kolberga w t. 4 zamiast pierwszego d^2 należy użyć cis^2. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 8 i 609, zob. też w T. 5 s. 122-123 i przypis źródłowy do tych stron.

s. 386 **nr 624** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 81), tam pod nutami fragmenty tekstu: „Krakowia... włosicki okrągluśkie i gładziuśkie, carni..., a więc do zalotów zawszem gotów". W czystopisie Kolberga (teka 8, sygn. 1163, k. 195) z lokalizacją: „od Skały (Ojców)". W rkp. terenowym w t. 6 jest druga wersja: g^1 g^1 e^1, w t. 8 nad fis^1 jest a^1. W rkp. z teki 8 w t. 8 zamiast fis^1 za pierwszym razem jest a^1, w powtórzeniu fis^1 g^1 — szesnastki, w tekście w zwr. 1 w. 2 z wariantem: „i włosicki okrąglutkie", bez wariantu w zwr. 2. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 8 i 609, zob. też w T. 5 s. 122-123 i przypis źródłowy do tych stron.

nr 625 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 20, sygn. 1252/A, k. 15) z lokalizacją: „Modlnica", tam zapis nutowy t. 1-7 ze zwr. 1 i fragmentem 2 (reszta karty odcięta). W rkp. po t. 3 powtórzony jest t. 2, w zwr. 1 w w. 3 bez słowa „tęgi".

s. 387 **nr 626** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 8) bez lokalizacji, tam zapis t. 12-23, warianty zwr. 1 i 2 z innymi mel. (zob. w supl. T. 73/I nr 256) oraz tekst zwr. następnej (w druku podpisany pod t. 12-23), też jako osobna pieśń. W rkp. w t. 12 jest trzykrotnie g^1 i h^1, w t. 13 i 17 tylko wersja z małą nutą, w t. 18 zamiast drugiej i trzeciej ósemki jest ćwierćnuta, w t. 19 zamiast ostatniej ósemki są dwie szesnastki e^2 i d^2. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 256 i 695.

s. 388 **nr 627** — W rkp. terenowym Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 8), bez lokalizacji, zapis tylko t. 1, 2, 4 i 5, bez tekstu, w rkp. w t. 1: g^1 h^1 d^2. Tekst zwr. 1-3 i 5-7 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 6 nr 279-280 i k. 7 nr 301, 348 i 362) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 3 nr 1-2, s. 6 nr 22, s. 14 nr 83 i s. 16 nr 99; zwr. 4 także w tym rkp. (k. 8, tekst nlb.), nie pochodzi jednak ze zbioru Konopki, jej zapis terenowy w rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 84) z lokalizacją: „z Krakowa". Zwr. 7 w rkp. pt. *Krakowiaki i polki* (k. 5 nr 183) wśród odpisów z *Pieśni ludu Białochrobatów...* K. W. Wójcickiego, tam T. 2 s. 206 nr 59, zob. w supl. (T. 73/I) przypis do pieśni nr 274.

s. 388 nr 628 — Zwr. 3 i 4 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 7 nr 303 i 323) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 6 nr 24 i s. 9 nr 44, u Konopki w zwr. 3 w. 3: „zebym sobie dostał". Zwr. 5–10 tamże (k. 13 nr 767–769 i 774–776) w odpisach z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 116–117 nr 89–91 i 96–98.

s. 389 nr 629 — Zob. W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano*, s. 9 nr 19, tam tylko część wokalna melodii taka sama, wzbogacona jednak dodatkowymi nutami zamiast pauz oraz nutami zamiennymi i przejściowymi. W rkp. terenowym Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 8) bez lokalizacji, zapis t. 1–4 bez tekstu, tam w t. 1 zamiast fis^1 jest a^1. Według erraty Kolberga w t. 3 i 7 można zamiast pierwszego d^2 wziąć cis^2.

Tekst zwr. 1 i 3–8 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 11 nr 693, k. 12 nr 725, k. 14 nr 1016, k. 15 nr 1070, k. 16 nr 1191) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 104 nr 2, s. 111 nr 34, s. 143 nr 347, s. 148 nr 402, s. 161 nr 531. Zwr. 1 także w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 23) bez lokalizacji, oraz w rkp. Kolberga *Krakowiaki i polki* (k. 2 nr 1) wśród odpisów wykonanych prawdopodobnie z rkp. M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginionego, a także kilkakrotnie w innych rkp. Kolberga bez lokalizacji i bez informacji o źródle. Zwr. 2 w rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 13) wśród przyśpiewek z lokalizacją: „od Krakowa, Podgórza", tam w. 3–4: „dwie garści pszenicy, a dziesięć kąkolu". Zwr. 3–4 drugi raz w rkp. *Krakowiaki i polki* (k. 5 nr 121–122), bez informacji o źródle.

s. 390 nr 630 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 81) z zanotowaną na marginesie lokalizacją: „Oj[ców]", tam zapis t. 9–16 bez tekstu, ponadto melodia w dwu czystopisach Kolberga (teka 12a, sygn. 1190/1, k. 11 i teka 33, sygn. 1305, k. 33 nr 157). W rkp. terenowym t. 9 i 10:

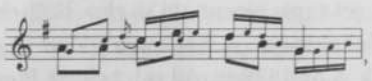

w pierwszej części t. 11 nadto druga wersja e^2 d^2 c^2 d^2, w drugiej części tego taktu i w t. 12 tylko wersja górna, w t. 13 tylko dolna,

w drugiej części t. 15 nadto druga wersja: dwie ósemki a^1, w t. 16 nie ma ostatniej nuty. W czystopisie z teki 12a w t. 3, 5 i 11 tylko górna wersja, w t. 9 i 12 tylko dolna, w t. 4 zamiast drugiego g^1 jest d^2, t. 13–16:

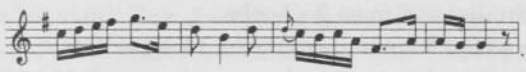

Pod melodią tekst: „Parobcy krakoscy za nic sobie mają", zob. w supl. (T. 73/I) nr 451. Pod pieśnią odsyłacz do tekstu w zbiorze W. Zaleskiego (zob. niżej) i do melodii w: K. Lipiński *Muzyka do „Pieśni polskich i ruskich"*... s. 64 nr 53, tam zapis nutowy jak w rkp. z teki 12a. W czystopisie z teki 33 zapis nutowy jak w tece 12a, też z incipitem: „Parobcy krakoscy".

Tekst zwr. 2 i 17 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 5 nr 138 i k. 3 nr 42), bez danych o źródle, tam w zwr. 2 w. 1: „Jestem ja Krakowiak"; zwr. 3, 5, 8, 10, 11, 13 i 15 tamże (k. 9 nr 476–481) wśród odpisów Kolberga z *Pieśni ludu polskiego*... Ż. Paulego, tam s. 201 nr 1–6, z lokalizacją: „Z bocheńskiego, częścią z sądeckiego i tarnowskiego obwodu", zwr. 9 tamże (k. 10 nr 543), u Paulego s. 214 nr 1 z lokalizacją: „z wadowickiego, sądeckiego, tarnowskiego i jasielskiego obwodu"; zwr. 6 tamże (k. 8 nr 383) w odpisach z *Pieśni ludu krakowskiego*... J. Konopki, tam s. 20 nr 121; zwr. 12 i 14 tamże (k. 16 nr 1196 i k. 17 nr 1279) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich*... W. z Oleska, tam s. 161 nr 536 i s. 173 nr 648. Zwr. 2–17 także w innym rkp. Kolberga (teka 48, sygn. 1355/4, k. 3) bez lokalizacji, tam dla części jako źródło wskazany też zbiór Konopki, a zwr. zapisane są w innej kolejności i przemieszane z innymi, opublikowanymi ostatecznie w pieśni nr 629 i 652. Tekst zwr. 9 por. w supl. (T. 73/II) nr 954.

s. 391 nr 631 — Zwr. 2 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 7 nr 312) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego*... J. Konopki, tam s. 8 nr 33.

s. 392 nr 632 — Ks. A. Kędzierski wymieniony jest przez Kolberga także na s. 101, zob. przypis źródłowy do melodii nr 188.

nr 633 — Zwr. 3 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 15 nr 1065) wśród odpisów z *Pieśni polskich*

i ruskich... W. z Oleska, tam s. 148 nr 397, w rkp. i u Zaleskiego w zwr. 3 w. 1: „Śpiewa słowik, śpiewa" oraz zwrotka następna: „Chłopcy do obłudy, panny do grymasów, taka to jest moda teraźniejszych czasów". Zwr. 4 tamże (k. 4, tekst nlb.) bez danych o źródle, tam w w. 3: „kocha".

s. 393 nr 634 — Rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 4) z lokalizacją: „Modlnica" i z innym tekstem, zob. w supl. (T. 73/I) nr 633. W rkp. w t. 6 bez d^2, w t. 7 bez małej nuty, w pierwszej części t. 9 druga wersja: fis^1 fis^1 a^1 — ósemka, dwie szesnastki, w t. 10 zamiast małej nuty g^1 jest mała nuta d^2, t. 11 i 12:

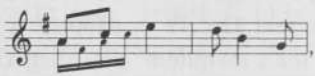

po nich następują dwa takty takie same jak t. 9 i 10 w druku, dalej rkp. uszkodzony. Zwr. 1–6 i 9–11 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 6 nr 282–283, k. 8 nr 393, 397, 398, 403, 416) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 4 nr 5, s. 22 nr 131, 135–136, s. 23 nr 141, s. 26 nr 154. Zwr. 7–8 tamże (k. 9 nr 522) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 207 nr 47 z lokalizacją: „z bocheńskiego, częścią z sądeckiego i tarnowskiego obwodu".

s. 394 nr 635 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 149) z lokalizacją ogólną: „Modlnica", tam t. 1–8 melodii bez tekstu. W rkp. zapis mel. o sekundę wielką wyżej, w t. 2 i w pierwszej części t. 7 i 8 tylko górna wersja, nadto w t. 8 przy ćwierćnucie druga wersja: b^1 f^1 — ósemki. Zwr. 3–8 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 7 nr 327a i 333–335) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 11 nr 58 i s. 12 nr 65–67, u Konopki w zwr. 4 w w. 3: „Jasiuniem".

nr 636 — Według erraty Kolberga w t. 5 zamiast przednutki d^2 można wziąć h^1. Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 6 i 7 nr 292, 309, 313 i 317) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 5 nr 12, s. 7 nr 30, s. 8 nr 34 i 38, u Konopki w w. 1 zwr. 6: „Niechze ta". Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 335.

s. 395 nr 637 — Zwr. 1-3 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 11 nr 677) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 231 nr 47 w rozdziale „Szlachty zagonowej", w rkp. i u Paulego w zwr. 2 w. 2: „ta chwała" i w. 4: „jednego kochała". Zwr. 2 tamże drugi raz (k. 14 nr 1026) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 144 nr 357.

s. 396 nr 638 — „Zbiór warszawski" — zob. F. Mirecki i A. Gorecki *Krakowiaki ofiarowane Polkom...*, mel.: s. 3 nr 5 (górny głos prawej ręki), tekst: s. 8 nr 4; drugie źródło: W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 10 nr 21 (górny głos p. r.). Zapis nutowy z tych źródeł w rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 30 nr 7), bez tekstu, z odsyłaczami do druków. W rkp. melodia zapisana o tercję wielką wyżej, w t. 1 i 12 tylko dolna wersja nut, w t. 6 zamiast es^2 są dwie szesnastki es^2 g^2, w t. 15 tylko wersja z małymi nutami, t. 16: b^1 d^2 b^1 — ósemka, ćwierćnuta i ósemka. Ten zapis zgodny z drukiem Mireckiego. U Gorączkiewicza melodia o sekundę wielką wyżej, w t. 1 tylko dolna wersja, t. 6 jak w rkp. Kolberga, w pierwszej części t. 7: g^2 f^2 f^2 es^2 — szesnastki, w pierwszej części t. 12 tylko górna wersja, w drugiej części t. 15: c^2 b^1 c^2 a^1 — szesnastki.

Tekst zwr. 2-5 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 24 nr 2028). U Goreckiego w *Krakowiakach ofiarowanych Polkom...* brak zwrotki podpisanej przez Kolberga pod nutami, w zwr. 4 w. 1: „Są u nas chłopczyny".

nr 639 — Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 6 nr 290, k. 7 nr 311, 314, 315, 324, 326 i 364, k. 8 nr 372) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 4 nr 10, s. 7 nr 32, s. 8 nr 35-36, s. 9 nr 45 i 47, s. 17 nr 101 i s. 18 nr 110. Zwr. 4 drugi raz tamże (k. 13 nr 804) w odpisach z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 120 nr 126, u Zaleskiego w w. 4: „całowałabyś mię". Zwr. 8 drugi raz tamże (k. 10 nr 610) w odpisach z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 225 nr 68 z lokalizacją: „z wadowickiego, sądeckiego, tarnowskiego i jasielskiego obwodu", w rkp. i u Paulego w w. 4: „ja będę płakała". Zwr. 3 zob. w supl. (T. 73/II) przypis

do pieśni nr 806, zwr. 4–5 zob tamże (T. 73/I) przypis do pieśni 290, tekst zwr. 8 por. tamże nr 326.

s. 397 **nr 640** — W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 3 nr 3 (górny głos p. r.). Zapis nutowy z tego źródła w rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 31 nr 88) z odsyłaczem do zbioru Gorączkiewicza. W rkp. w powtórzeniu t. 19 w jego pierwszej części: dis^2 e^2 fis^2 e^2 — szesnastki, u Gorączkiewicza t. 19 w powtórzeniu jak w rkp. Kolberga.

s. 398 **nr 641** — „Zbiór warszawski" — zob. F. Mirecki i A. Gorecki *Krakowiaki ofiarowane Polkom...*, mel.: s. 2 nr 2 (górny głos p. r.), tekst: s. 9 nr 8; drugie źródło: W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 2 nr 2 (górny głos p. r.). Zapis nutowy z tych źródeł w rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 30 nr 66), bez tekstu. W rkp. tylko t. 1–8, t. 8: es^2 d^2 d^2 d^2 — dwie szesnastki, ćwierćnuta, ósemka. U Mireckiego tylko melodia t. 1–8, z repetycją mel. i drugą voltą, które Kolberg pominął, t. 8 taki jak w rkp. Kolberga. U Gorączkiewicza zapis całej melodii z repetycją t. 5–8 i 13–16, z dwiema voltami, z których Kolberg uwzględnił tylko drugą.

Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 12 nr 721 i k. 16 nr 1222 i w tece 36, sygn. 1325, k. 35) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 110 nr 30 i 164 nr 567 (zwr. 3), u Zaleskiego w zwr. 4 w. 1: „Za górą granica". Tekst także w innym rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 35), tam z lokalizacją: „z Bocheńskiego", podpisany pod inną mel., jako cd. pieśni „Nie siadaj, nie gadaj" opublikowanej przez Kolberga w zbiorze *Pieśni ludu polskiego* z lat 1841–1845, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu...* (DWOK T. 67/I) s. 66 nr 34. U Goreckiego w *Krakowiakach ofiarowanych Polkom* brak zwr. 3, w zwr. 4 w. 1 bez wariantu „granica", w. 4: „będzie grosz w jesieni". Tekst por. w supl. (T. 73/II) nr 934 i 935.

nr 642 — „Zbiór warszawski" — zob. F. Mirecki i A. Gorecki *Krakowiaki ofiarowane Polkom...*, mel.: s. 2 nr 3 (górny głos p. r.), tekst: s. 8 nr 1. Zapis nutowy z tego źródła w rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 30 nr 68), bez tekstu, tam w t. 12 ósemka e^2 i ćwierćnuta z kropką d^2. Melodia u Mireckiego jak w druku u Kolberga. Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka

13, sygn. 1193, k. 23 nr 1952 oraz teka 36, sygn. 1325, k. 35) w obu rkp. wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 394 nr 250. W rkp. i u Goreckiego w *Krakowiakach ofiarownych Polkom* w zwr. 4 w. 2: „za ojczyznę toczy".

s. 399 **nr 643** — W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 12 nr 26 (górny głos p. r.). Zapis nutowy z tego źródła w rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 31 nr 97). W rkp. w t. 3 i w pierwszej części t. 10 tylko górna wersja, w t. 6, 7, 10 i 11 bez małych nut. U Gorączkiewicza w t. 3 i 10 jak w rkp. Kolberga. Tekst zwr. 1–4 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 12 nr 726, k. 13a nr 935, k. 14 nr 1022, k. 16 nr 1229) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 111 nr 35, s. 135 nr 262, s. 144 nr 353, s. 165 nr 575, u Zaleskiego dwie wersje zwr. 1, w jednej w w. 2: „czyli też", w drugiej w. 3–4: „kocham cię, Wiktusiu, szczerze, nie obłudnie", w zwr. 3 w. 1–2: „Czy w lecie, na wiosnę, w jesieni czy w zimie", w zwr. 4 w. 4: „to jestem szczęśliwy". Zwr. 1 i 3 drugi raz tamże (k. 3 nr 50 i k. 5 nr 123), bez informacji o źródle, tam w zwr. 3 w. 4: „w mém sercu". W innym rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 14) ten tekst podpisany pod inną mel., zob. w supl. (T. 73/II) przypis do nr 836.

nr 644 — W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 4 nr 7 (górny głos p. r.). Zapis nutowy z tego źródła w rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 31 nr 90), bez tekstu. Drugi raz melodia w rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 14) z lokalizacją: „Kraków" i z odsyłaczem do źródła, tam pod mel. podpisana trzecia zwr., pozostałe niżej. W rkp. z teki 33 zapis melodii o tercję małą wyżej. U Gorączkiewicza zapis też o tercję małą wyżej, z repetycją całej melodii i voltą 1, którą Kolberg pominął.

Tekst zwr. 1–3 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 13 nr 827 i 831 i k. 14 nr 1041) w odpisach z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 122 nr 152, s. 123 nr 156 i s. 145 nr 373, u Zaleskiego w zwr. 3 w. 4: „och, jak ciężko znosić". Zwr. 4–5 (tamże k. 11 nr 639) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam w rozdziale „Szlachty zagonowej" s. 226 nr 9, w rkp. i u Paulego w zwr. 5 w. 3: „na cóż

się to kochać". Zwr. 3 drugi raz tamże (k. 3 nr 9), bez podania źródła. Tekst cały z mel. w rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 14) z lokalizacją: „Kraków", tam 8 zwrotek, zob. przypis do pieśni 834 w supl. (T. 73/II).

s. 400 **nr 645** — „Zbiór warszawski" — zob. F. Mirecki i A. Gorecki *Krakowiaki ofiarowane Polkom...*, mel.: s. 3 nr 7 (nie 6 jak w odsyłaczu Kolberga, górny głos p. r.), tekst: s. 8 nr 5. Zapis nutowy z tego źródła w rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 30 nr 72), bez tekstu, z odsyłaczami jak w T. 6. W rkp. w t. 4 tylko dolna wersja nut, w t. 5 i 6 tylko górna, u Mireckiego t. 4–6 jak w rkp. Kolberga. W zbiorze Gorączkiewicza *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 10 nr 20, melodia taka sama, wzbogacona nutami zamiennymi w t. 1 i 3 (zamiast ósemek d^2 są szesnastki d^2 cis^2), w t. 4–6 tylko górna wersja, w t. 7 i 11 zamiast ćwierćnut fis^1 jest fis^1 d^1 — ósemki, repetycja dla całej melodii z pierwszą i drugą voltą, które Kolberg pominął.

Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 23 nr 1955 i teka 36, sygn. 1325, k. 35) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 395 nr 253.

s. 401 **nr 646** — „Zbiór warszawski" — zob. F. Mirecki i A. Gorecki *Krakowiaki ofiarowane Polkom...*, mel.: s. 4 nr 8 (górny głos p. r. oraz współbrzmienia w t. 3, 5, 11 i 12), tekst: s. 8 nr 6, drugie źródło: W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 8–9 nr 18 (p. r.). Melodia nr 646 jest połączeniem melodii Mireckiego i Gorączkiewicza. Zapis nutowy ze zbioru Mireckiego w rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 30 nr 73) bez tekstu, z odsyłaczami jak w T. 6. W rkp. zapis tylko t. 1–12 z powtórzeniem t. 11 i 12, w t. 1–3, 5, 11 i 12 nie ma dolnych współbrzmień, w t. 4 i 6 zamiast pauzy jest ósemka h^1, w t. 8 zamiast pierwszego d^2 jest cis^2, w t. 11 zamiast a^1 jest d^1. W drugim rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 14) też zapis t. 1–12, melodia jak w rkp. z teki 33, pod nutami najpierw podpisany i skreślony tekst opublikowany obecnie w suplemencie nr 836, a następnie tekst nr 646. U Mireckiego melodia jak w rkp. Kolberga, z następującymi różnicami: w t. 1 i 2 akordy d^1–g^1–h^1–d^2, w t. 3 zamiast d^1 jest a^1. U Gorączkiewicza t. 1–12 są bliskim wariantem t. 1–12 melodii opublikowanej w T. 6, t. 13–28 są takie

same jak w T. 6 z wyjątkiem podwyższenia c^2 w t. 18, 20, 26 i 28, małe nuty w t. 13–16 i 23–25 w nr 646 w T. 6 zaczerpnięte są z partii lewej ręki utworu Gorączkiewicza.

Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 24 nr 2029). U Goreckiego w *Krakowiakach ofiarowanych Polkom* w zwr. 1 w. 4: „grzmieć poczyna".

s. 402 **nr 647** — Tekst zwr. 1–2 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 3 nr 51–52), bez lokalizacji, tam w zwr. 2 (w druku pod t. 5–8): „tylko u matuli pięknie wychowana" z nadpisanym „zdrowo" nad „pięknie". Tekst zwr. 4 w rkp. A. Konopczanki (teka 13, sygn. 1192/3, k. 19) z lokalizacją: „Modlnica" uzupełnioną przez Kolberga, zob. w supl. (T. 73/II) przypis do pieśni 983. Tekst zwr. 5–6 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (k. 1 nr 8) w odpisach z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 146 (nie 150, jak podaje Kolberg w odsyłaczu) nr 5, w rkp. i u Paulego jeszcze jedna zwr.: „Wziął mi Jonek wianek, już mi go nie wróci, niech go biéda spotka, kędy się obróci".

nr 648 — „Zbiór warszawski" — zob. F. Mirecki i A. Gorecki *Krakowiaki ofiarowane Polkom...*, mel.: s. 3 nr 6 (górny głos p. r., z a^1 w t. 1), tam bez tekstu, odesłanie do nr 7 Mireckiego błędne; drugie źródło: W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 12 nr 27 (górny głos p. r., z a^1 w t. 1), odsyłacz do nr 20 Gorączkiewicza błędny. Zapis nutowy z tych źródeł w dwu rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 30 nr 70, tam z odsyłaczami do obu zbiorów, oraz teka 12a, sygn. 1185, k. 14, tam z notatką „Gor[ączkiewicz]"). W rkp. z teki 33 bez tekstu, w t. 1–3 bez półnut, w taktach dalszych bez dolnych współbrzmień. W rkp. z teki 12a przekreślona lokalizacja: „z Bocheńskiego" a pod mel. tekst: „Płynie woda, płynie" (zob. w supl. T. 73/II nr 835). U Mireckiego melodia jak w rękopisach Kolberga. U Gorączkiewicza w t. 3, 7 i 11 zamiast gis^2 jest g^2.

Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 6 nr 298 i k. 9 nr 465) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 6 nr 19 i s. 36 nr 207. Tekst także w rkp. nieznanego autora (teka TNW 465, k. 246).

nr 649 — W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 11 nr 23 (melodia p. r.). Zapis melodii z tego

źródła w rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 31 nr 96) z odesłaniem do nr 23 u Gorączkiewicza. W rkp. tylko t. 13–21 zapisane o sekundę wielką niżej, bez współbrzmień dolnych i małych nut. U Gorączkiewicza melodia jak w rkp. Kolberga.

Zwr. 1, 3–5 i 7 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 7 nr 330, 353, 358, k. 8 nr 404) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 11 nr 61, s. 15 nr 90, s. 16 nr 95, s. 23 nr 142, u Konopki w zwr. 3 w. 4: „jesce ładna dziewka". Zwr. 1 (drugi raz) oraz 2, 6 i 11 tamże (k. 9, nr 495–496 i k. 10 nr 617) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 203 nr 20 i 21 oraz s. 223 nr 75, z lokalizacją: „Z bocheńskiego, częścią z sądeckiego i tarnowskiego obwodu" dla zwr. 1–2 i 6 oraz „z wadowickiego, sądeckiego, tarnowskiego i jasielskiego obwodu" dla zwr. 11. U Paulego w zwr. 1 w. 2–4: „piękne konie macie, jak przystanę do was, którego mi dacie", w zwr. 11 w w. 3: „niźli ciebie". Zwr. 9–10 tamże (k. 13a nr 900) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 131 nr 226. Zwr. 11 drugi raz tamże (k. 2 nr 33) wśród odpisów wykonanych prawdopodobnie z rkp. M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginionego. Zwr. 1 także w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 27 nr 88) bez lokalizacji, tam w. 2–3: „piękne konie macie, ja pojadę z wami". Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 553 i 558 zwr. 3 i 4.

s. 404 **nr 650** — „Zbiór warszawski" — zob. F. Mirecki i A. Gorecki *Krakowiaki ofiarowane Polkom...*, mel.: s. 4 nr 9 (melodia p. r.), tekst: s. 8 nr 3. Zapis melodii z tego źródła w rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 30 nr 74), bez tekstu, z odsyłaczem jak w T. 6. W rkp. zapis melodii o tercję małą wyżej, w t. 4 tylko górna wersja. U Mireckiego melodia jak w rkp. Kolberga. Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 23 nr 1954 i teka 36, sygn. 1325, k. 35) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 395 nr 252, u Zaleskiego w zwr. 3 w. 4: „tata".

nr 651 — Zwr. 1, 3–6 i 8–9 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 6 nr 291, 293, 297, k. 7 nr 322a i k. 8 nr 413) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 5–6 nr 11, 13, 17–18, s. 10 nr 53, s. 25 nr 151; zwr. 7

tamże (k. 10 nr 572) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 218 nr 30 z lokalizacją: „z wadowickiego, sądeckiego, tarnowskiego i jasielskiego obwodu". Zwr. 1-2 także w rkp. Kolberga (teka 12, sygn. 1181, k. 31) wsród pieśni z lokalizacjami: „od Nowego Targu, Kezmarku" i „od Gdowa", tam z inną melodią, zob. nr 433 w supl. (T. 73/I). Zwr. 3 także w rkp. nieznanego autora (teka 13, sygn. 1192/3, k. 5) bez lokalizacji, tam w w. 1: „konie ładne", w w. 2: „najładniejszy". Tekst zwr. 3 i 4 por. w supl. (T. 73/I) nr 280 i w T. 6 nr 51.

s. 405 nr 652 — Zwr. 1-5 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 7 nr 349 i 368-369) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 14 nr 84 i s. 17 nr 105-106, zwr. 6-7 tamże (k. 5 nr 191-192) wśród odpisów z *Pieśni ludu Białochrobatów...* K. W. Wójcickiego, tam T. 2 s. 209 nr 74 i 76. Zwr. 6 drugi raz tamże (k. 17 nr 1283) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 174 nr 653, zwr. 9-10 tamże (k. 28 nr 2264), bez lokalizacji, prawdopodobnie z własnych zapisów Kolberga. Zwr. 6-10 także w innym rkp. Kolberga (teka 48, sygn. 1355/4, k. 3) bez lokalizacji i bez wskazania źródła, tam przemieszane z tekstami, które opublikowane są jako nr 630. Tekst zwr. 6 por. T. 6 nr 681 zwr. 5, tekst zwr. 9 por. w supl. (T. 73/I) nr 263 i przypis do pieśni 479 tamże.

s. 406 nr 653 — „Zbiór warszawski" — zob. F. Mirecki, A. Gorecki *Krakowiaki ofiarowane Polkom...*, mel.: s. 5 nr 12 (górny głos p. r.), tam tylko zapis nutowy. Drugie źródło: W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 8 nr 16 (górny głos p. r.). Melodia nr 653 jest kompilacją melodii z obu zbiorów, dla t. 1-10 i 17-22 źródłem był zapis Gorączkiewicza, dla t. 11-16 zapis Mireckiego. W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 30 nr 77) zapis t. 11-16 jak u Mireckiego z odsyłaczami jak w T. 6, tam takty dalsze, nie uwzględnione w T. 6, zaczerpnięte również z mel. Mireckiego:

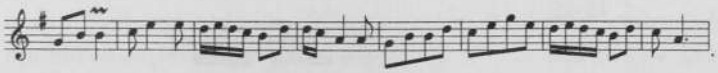

U Gorączkiewicza w t. 4 zamiast pierwszej ćwierćnuty są ósemki

d^2 c^2, w t. 7 ósemki h^1 h^1 h^1 g^1, w t. 9 tylko dolna wersja, w t. 17 zamiast ósemki h^1 są dwie szesnastki g^1 fis^1.

Odesłanie pod tekstem do *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, s. 157, błędne, natomiast tekst zwr. 1 i 4–7 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 12 nr 706, k. 14 nr 984, k. 15 nr 1087–1088, k. 16 nr 1174) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 106 nr 15, s. 140 nr 314, s. 150 nr 419–420 i s. 159 nr 512, u Zaleskiego w zwr. 4 w. 3–4: „mogąc być szczęśliwym, choć w małym zakątku". Zwr. 2 i 3 w rkp. pt. *Krakowiaki i polki* (k. 2 nr 18 i 39) wśród odpisów wykonanych prawdopodobnie z rkp. M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginionego.

s. 407 nr 654 — W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...*, s. 5 nr 9 (melodia p. r.). U Gorączkiewicza nie ma repetycji t. 7–10, natomiast jest powtórzenie całej melodii z drugą voltą, pominiętą w T. 6. Tekst zwr. 1–2, 7 i 11 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 14 nr 1053, k. 15 nr 1067 i 1071, k. 16 nr 1234) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 147 nr 385, s. 148 nr 399 i 403, s. 166 nr 580, u Zaleskiego w zwr. 11 w. 4: „a drugie". Zwr. 4–6 tamże (k. 3 nr 23 i 37–38) bez podania źródła. W innym rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 13) zwr. 4–6 podpisane pod inną mel., zob. w supl. (T. 73/II) nr 929. Zwr. 8–9 w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 27 nr 91–92) bez lokalizacji, tam w zwr. 9 w. 1: „A mnie zamiast czego". Zwr. 7 i 11 drugi raz w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (k. 2 nr 16 i 34) wśród odpisów wykonanych prawdopodobnie z rkp. M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginionego, tam w zwr. 7 w. 3–4: „mnie tylko omija, a nadzieją łudzi".

nr 655 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 82), na marginesie karty zanotowane nazwy: „Ząbkowice, Ogrodzieniec, Podzamcze, Karlino, Kiełkowice, Ryczów, Rokitno". Tam zapis t. 11–20, t. 12:

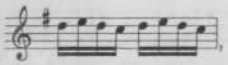

w t. 17 tylko wersja z małą nutą, w t. 19 zamiast ostatniego d^2

jest g^1, w t. 20 szesnastki to a^1 i h^1, zamiast powtórzenia t. 17–20 w rkp. następująca melodia:

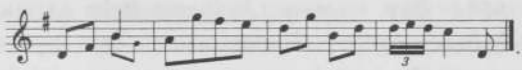

Odesłanie do mel. nr 267 (nad nutami) błędne. Zwr. 3–7 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 7 nr 306–308, 310 i 319) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 7–8 nr 27–29, 31 i s. 8 nr 40, u Konopki w zwr. 4 w. 2: „żenił", zwr. 6 w. 1 i 2: „pozonem". Tekst zwr. 3 por. w supl. (T. 73/I) nr 400 zwr. 1, zwr. 7 por. tamże nr 339 zwr. 3.

s. 408 nr 656 — Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 6 nr 296, k. 7 nr 321) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 5 nr 16 i s. 9 nr 42, u Konopki w zwr. 1 w. 3 jak w zapisie kolumnowym. Zwr. 2 drugi raz tamże (k. 9 nr 516) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 206 nr 40 z lokalizacją: „z bocheńskiego, częścią z sądeckiego i tarnowskiego obwodu", u Paulego w w. 1: „Przecisnę, przecisnę". Zwr. 1–2 także w innym rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 2) jako fragment innej pieśni, z lokalizacją: „Wrząsowice", tam w zwr. 2 w. 2: „na Wisłę" z wariantem „lub: przez Wisłę". Zob. w supl. (T. 73/I) przyp. do pieśni nr 397. Tekst zwr. 1 por. nr 410, tekst zwr. 3 por. w supl. nr 741 (T. 73/I) i nr 816 zwr. 8 (T. 73/II).

s. 409 nr 657 — Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 6–8 nr 295, 299, 304–305, 389 i 421) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 5 nr 15, s. 6 nr 20, s. 7 nr 25–26, s. 21 nr 127, s. 27 nr 159. U Konopki w zwr. 2 w. 1: „Siwy konik, siwy", zwr. 3 w w. 4: „u Marysi". Zwr. 1–2 powtórzone tamże (k. 24 nr 2021) prawdopodobnie z własnych zapisów Kolberga, tam w zwr. 1 w. 3: „jak on się wypasie", w zwr. 2 w. 2: „czerwona kulbaka". Zwr. 4 także w rkp. nieznanego autora (teka TNW 465, k. 246) bez lokalizacji oraz w rkp. Kolberga tamże (k. 173), tam odpis z *Piosnek gminnych* opublikowanych w „Przyjacielu Ludu" R. 2 T. 2: 1836 nr 49 s. 392. Zwr. 5–7 także w innym rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 2) jako fragment innej pieśni z lokalizacją: „Wrząsowice", zob.

w supl. (T. 73/I) przyp. do nr 397, tekst zwr. 4 por. tamże nr 402, tekst zwr. 2 por. nr 821 w T. 73/II.

s. 409 nr 658 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 143) z lokalizacją ogólną: „Tomaszowice". Tam zapis tylko t. 1–8 o sekundę wielką wyżej, zamiast t. 3–4 takty 1–2 ujęte są w znaki repetycji, w t. 5 nie ma małej nuty, natomiast nad ostatnią nutą jest mała nuta f^2, w t. 7 zamiast pierwszej ósemki jest d^2 (bez małej nuty), w t. 8 przed ćwierćnutą jest przednutka.

Zwr. 1 i 4–6 w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 27 nr 78–81) bez lokalizacji, tam w zwr. 1 w. 3: „kocham cię, Maryniu", w w. 4: „boś", w zwr. 4 wersja wariantowa („na koła"). Zwr. 3 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 9 nr 491) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 203 nr 16 z lokalizacją: „z bocheńskiego i częścią z sądeckiego i tarnowskiego obwodu"; zwr. 2 i 8–10 tamże (k. 7 nr 318, 326a i 337) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 8 nr 39, s. 11 nr 57 i s. 12 nr 69; zwr. 7 tamże (k. 13a nr 872) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 128 nr 197, u Zaleskiego w zwr. 7 w. 1: „Z góry woda idzie".

s. 410 nr 659 — Zob. Piotr Studziński *Na Wawel, na Wawel,* w: *Krakowiaki,* [z.] 1 nr 7, wyd. D. E. Friedlein w Krakowie b. r. Pierwodruk wiersza A. Wasilewskiego *Na Wawel, na Wawel, Krakowiaczku żwawy* ukazał się w „Tygodniku Literackim" 1839 nr 37, następnie w zbiorze tego autora *Poezje* T. 1 Poznań 1840 s. 15. Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 6 nr 294 i k. 9 nr 459) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 5 nr 14 i s. 34 nr 200, u Konopki w zwr. 3 w. 2–3: „Siedm lat-em wojował, sablim nie wyjmował". W nocie pod pierwszą pięciolinią Kolberg odsyła do pieśni weselnych z Bronowic, zob. w supl. nr 325 (T. 73/I) tam wariant mel. z Mogilan.

nr 660 — Zwr. 1 i 3–5 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 11 nr 702, k. 13a nr 873 i k. 15 nr 1069, 1095) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 105 nr 11, s. 128 nr 198, s. 148 nr 401 i s. 151 nr 428. Zwr. 2

tamże (k. 3 nr 4) bez podania źródła, tam w w. 1: „gaiku" zamiast „ogródku", w w. 2: „wonne róże".

s. 411 **nr 661** — Rkp. Kolberga (teka 31, sygn. 1304, k. 14), tam pod pieśnią notatka: „ze zbioru po ks. M. M. Mioduszewskim" (rkp. M. M. Mioduszewskiego dziś zaginiony). W rkp. zapis tylko t. 1–12, a t. 9 i 10 za pierwszym razem są następujące:

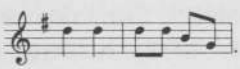

Tekst w rkp. bez „hej, hej" (w druku pod t. 9–10), w zwr. 2 w powtórzeniu (pod t. 5): „tylko targu". Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 444.

nr 662 — „Zbiór warszawski" — zob. F. Mirecki i A. Gorecki *Krakowiaki ofiarowane Polkom...*, mel.: s. 4 nr 10 (melodia p. r.), tekst: s. 9 nr 10. Drugie źródło: W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 7 nr 13 (melodia p. r.). W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 30 nr 75) melodia bez tekstu z odsyłaczami jak w druku, zapisana o tercję małą wyżej, w t. 10 i 14 tylko górna wersja. U Mireckiego melodia jak w rkp. U Gorączkiewicza w t. 10 i 14 tylko górna wersja, ale zamiast małej nuty c^2 jest e^2, w t. 11 zamiast ósemki h^1 są szesnastki c^2 h^1, w pierwszej części t. 12 są szesnastki d^2 c^2 h^1 c^2. Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 24–25 nr 2031).

s. 412 **nr 663** — „Zbiór warszawski" — zob. F. Mirecki i A. Gorecki *Krakowiaki ofiarowane Polkom...*, mel.: s. 5 nr 13 (górny głos p. r.), tekst: s. 8 nr 2. W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 30 nr 78) melodia bez tekstu z odsyłaczem jak w druku, zapisana o sekundę wielką wyżej, w t. 7 tylko górna wersja, w t. 8–16 nie ma dolnych współbrzmień. Drugi zapis mel. w rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 14) z lokalizacją: „od Krakowa, Wieliczki" (pierwsza nazwa skreślona) i z tekstem: „U Zosieczki w sieni" (zob. w supl. T. 73/1 nr 445), na marginesie notatka „Gor[ączkiewicz]", ale w jego zbiorze nie ma tej melodii. W rkp. z teki 12a zapis jak w rkp. z teki 33. U Mireckiego melodia też o sekundę wielką wyżej. Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 23 nr 1953 i teka 36, sygn. 1325,

k. 35) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 394 nr 251.

s. 413 **nr 664** — W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 7 nr 14 (górny głos p. r., a t. 9–16 partia p. r.). W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 31 nr 93) melodia bez tekstu z odsyłaczem jak w druku, zapis o sekundę wielką wyżej, bez współbrzmień. U Gorączkiewicza zapis melodii jak w rkp.

Tekst zwr. 1–4 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 16 nr 1165, 1186 i 1188) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 158 nr 502 i s. 160 nr 526 i 528, u Zaleskiego w zwr. 3 w. 2: „krakowiaka mego". Zwr. 3 i 4 drugi raz tamże (k. 24 nr 2006), prawdopodobnie z własnych zapisów Kolberga, tam w zwr. 3 w. 2 jak u Zaleskiego, zwr. 4 w. 3: „imię i nazwisko".

nr 665 — Zwr. 1, 4, 6–9 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 7–8 nr 328, 321a, 329a, 374, 386, 447) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 10 nr 49 i 52, s. 11 nr 60, s. 19 nr 112, s. 20 nr 124, s. 32 nr 188. Zwr. 2 i 5 tamże (k. 9, nr 488 i k. 10 nr 585) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam zwr. 2 s. 219 nr 43 z lokalizacją: „z wadowickiego, sądeckiego, tarnowskiego i jasielskiego obwodu", zwr. 5 s. 202 nr 13 z lokalizacją: „z bocheńskiego i częścią z sądeckiego i tarnowskiego obwodu".

s. 414 **nr 666** — „Zbiór warszawski" — zob. F. Mirecki i A. Gorecki *Krakowiaki ofiarowane Polkom...*, mel.: s. 5 nr 11 (partia p. r.), tekst: s. 9 nr 7. Drugie źródło: W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 11 nr 24 (partia p. r.). W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 30 nr 76) melodia bez tekstu z odsyłaczami jak w druku, zawiera tylko t. 1–12, w t. 1 i 2 tylko wersja małych nut. U Mireckiego zapis melodii t. 1–12 z zaznaczonym powtórzeniem t. 5–8, przypadającym na końcu mel., więc t. 16 jest taki sam jak t. 8, w t. 1 i 2 tylko wersja małych nut. U Gorączkiewicza w t. 1, 2 i 14 tylko górna wersja, w t. 8 zamiast e^2 jest c^2, repetycja t. 9–15 z dwiema voltami, z których pierwszą Kolberg opuścił.

Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 24 nr 2030) prawdopodobnie z własnych zapisów.

s. 415 nr 667 — „Zbiór warszawski" — zob. F. Mirecki i A. Gorecki *Krakowiaki ofiarowane Polkom...*, mel.: s. 7 nr 19 (górny głos p. r.) bez tekstu. Drugie źródło: W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 13 nr 30. W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 31 nr 83) melodia bez tekstu z odsyłaczem do zbioru Mireckiego. W tym rkp. zapis tylko t. 1–8 z repetycją t. 5–7 i pierwszą voltą: b^1 a^1 a^1 g^1 — dwie szesnastki, ćwierćnuta i ósemka, w pierwszej części t. 3 tylko dolna wersja, w drugiej: d^2 cis^2 d^2 h^1 — szesnastki. W drugim rkp. Kolberga (tamże, k. 30 nr 65) melodia bez tekstu z odsyłaczem do zbioru Gorączkiewicza jak w druku, w tym rkp. zapis taktów 1–4 i 9–12, t. 1–4 o sekundę wielką wyżej, w t. 2 i 4 zamiast a^1 są szesnastki b^1 a^1, w t. 3 tylko górna wersja, takty 9–12 zanotowane o oktawę niżej, w t. 9 zamiast szesnastek jest ósemka f^2, w pierwszej części t. 10 jest a^2 c^3 — ósemka z kropką i szesnastka. U Mireckiego melodia jak w rkp. Kolberga na k. 31 nr 83. U Gorączkiewicza t. 1–24, zapis o sekundę wielką wyżej, w t. 3 tylko górna wersja, w t. 23 dolna, t. 5 i 6:

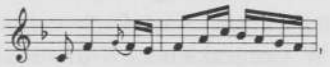

w t. 9 zamiast dwóch ósemek f^2 jest ćwierćnuta f^2, w t. 19 zamiast szesnastek e^1 g^1 jest ósemka g^1, a w t. 20 zamiast f^1–c^2 jest a^1, t. 21 i 22:

t. 22–24 o oktawę wyżej.

Tekst zwr. 1–3 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 13 nr 846 i 853–854) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 124 nr 171 i s. 125 nr 178–179.

s. 416 nr 668 — W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 7 nr 15 (górny głos p. r.). W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 94) melodia bez tekstu zapisana o tercję wielką wyżej, tak samo u Gorączkiewicza. W drugim rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 14) zapis melodii o sekundę wielką wyżej z tekstem zwr. czwartej i dopisanym później odsyłaczem: „Gor[ączkiewicz]".

Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 8–9 nr 441–442, 444 i 460) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 30–31 nr 181, 182, 184 i s. 34 nr 201. Tekst także w innym rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 14). U Konopki i w obu rkp. w zwr. 1 w. 1: „Moja Maryś", w. 3: „Jakze mam cie lekować".

s. 416 nr 669 — „Zbiór warszawski" — zob. F. Mirecki i A. Gorecki *Krakowiaki ofiarowane Polkom...*, mel.: s. 7 nr 18 (partia p. r.), tekst s. 9 nr 11. W rkp Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 31 nr 82) melodia bez tekstu z odsyłaczem do zbioru Mireckiego jak w druku. W rkp. zapis tylko t. 1–8, w. t. 3 tylko dolna wersja, w t. 8 zamiast szesnastek jest kropka przy ćwierćnucie. U Mireckiego zapis jak w rkp., tylko w t. 8 dwie ćwierćnuty b^1.

W tekście Goreckiego w zwr. 4 w. 2: „a wszystko". Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 23 nr 1956) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 396 nr 254, oraz w rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1325, k. 35) z odsyłaczem do zbioru Zaleskiego, w rkp. i u Zaleskiego w zwr. 4 w. 4: „ja stałym zostanę".

s. 417 nr 670 — W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 12–13 nr 28 (górny głos p. r.). W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 31 nr 98) melodia bez tekstu z odsyłaczem do zbioru Gorączkiewicza. W rkp. i w źródle w t. 4 zamiast es^2 jest c^2. W drugim rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 14) zapis melodii jak w rkp. z teki 33 z późniejszym odsyłaczem: „Gor[ączkiewicz]" i z tekstem drugiej zwr., zob. też w supl. (T. 73/I) pieśń nr 452.

Tekst zwr. 1–2 i wariant w. 3–4 zwr. 3 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 13a nr 899 i k. 16 nr 1192) wsród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 131 nr 225 i s. 161 nr 532, u Zaleskiego w zwr. 1 w. 2: „i zbierałam kłosy", w. 4: „co ma białe włosy". Zwr. 3 tamże (k. 6 nr 288) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 4 nr 8, bez wierszy wariantowych, oraz drugi raz tamże (k. 2 nr 40) wśród odpisów wykonanych prawdopodobnie z rkp. M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginionego, w tym rkp. w. 1–2 i wariantowa wersja w. 3–4. Zwr. 3 bez wierszy warianto-

wych także w rkp. nieznanego autora (teka 12, sygn. 1183, k. 1) z lokalizacją: „Czernichów" oraz w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 25 nr 34) bez lokalizacji.

nr 671 — Tekst zwr. 1 i 3–4 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 12 nr 733 i 740, k. 15 nr 1133) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 113 nr 50, s. 114 nr 61 i s. 155 nr 469; zwr. 5 tamże (k. 4 nr 63–64), bez informacji o źródle. W innym rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 14) całość z inną mel., zob. w supl. (T. 73/I) pieśń nr 452.

s. 418 **nr 672** — „Zbiór warszawski" — zob. F. Mirecki i A. Gorecki *Krakowiaki ofiarowane Polkom...*, mel.: s. 7 nr 17 (górny głos p. r.), tam bez tekstu. W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 31 nr 81) melodia bez tekstu z odsyłaczem do zbioru Mireckiego i do zbioru W. Gorączkiewicza *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* nr 17. U Gorączkiewicza wariant opublikowany przez Kolberg w T. 6 nr 673. W rkp. zapis t. 1–12, w t. 1 zamiast ćwierćnuty g^1 są dwie ósemki g^1 h^1, w t. 3, 5, 7 i 11 tylko górna wersja. U Mireckiego melodia jak w rkp. Kolberga z notatką: „Da capo".

Tekst zwr. 1, 3 i 4 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 11–12 nr 700, 746 i 750) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 105 nr 9 i s. 115 nr 68 i 72, u Zaleskiego w zwr. 3 w. 4: „gdzie mój Jasio chodzi".

s. 419 **nr 673** — W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 8 nr 17 (partia p. r.). U Gorączkiewicza w pierwszej części t. 5 jest h^1 c^2 cis^2 d^2, w t. 6 i 7 tylko wersja z małymi nutami, w t. 10 zamiast ósemki są dwie szesnastki fis^2 e^2, w t. 14 zamiast c^2 h^1 jest h^1 a^1.

Tekst zwr. 3–6 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 13a nr 950–951 i k. 16 nr 1179) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 136 nr 277–278 i s. 160 nr 517, u Zaleskiego w zwr. 5 w. 2–3: „jest ten moment dla mnie, gdy spoglądam na cię".

nr 674 — W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 6 nr 10 (partia p. r.). W rkp. Kolberga (teka 33,

sygn. 1305, k. 31 nr 91) zapis tylko t. 9–18 bez tekstu, t. 11 i 12 są powtórzone:

w t. 14 i 16 tylko dolna wersja, w t. 17 zamiast ostatniej nuty a^1 jest d^1, w t. 18 zamiast kropki jest ósemka g^1. U Gorączkiewicza też melodia tylko t. 9–18, po t. 12 następują pominięte przez Kolberga w druku dwa takty takie jak w jego rkp., ale bez małych nut, w t. 14 i 16 tylko dolna wersja, w t. 18 zamiast ósemki są dwie szesnastki a^1 i g^1, pominięta jest przez Kolberga repetycja całej melodii i pierwsza volta.

Tekst zwr. 1–2 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 12 nr 730 i k. 13 nr 807) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich*... W. z Oleska, tam s. 111 nr 41, s. 120 nr 129. Zwr. 3 tamże (k. 10 nr 548) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego*... Ż. Paulego, tam s. 216 nr 13 z lokalizacją: „z wadowickiego, sądeckiego, tarnowskiego i jasielskiego obwodu". Zwr. 3 drugi raz tamże (k. 5 nr 184) wśród odpisów z *Pieśni ludu Białochrobatów*... K. W. Wójcickiego, tam T. 2 s. 206 nr 61. Tekst zwr. 3 por. w supl. (T. 73/I) nr 287 i nr 300 zwr. 7.

s. 420 nr 675 — W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano*... s. 2 nr 1 (partia p. r.). W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 31 nr 86) melodia bez tekstu z odsyłaczem jak w T. 6, zapis t. 1–12 oraz dalszych czterech, pominiętych przez Kolberga w T. 6:

w t. 4 tylko górna wersja. W drugim rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 14) zapis melodii z tekstem i późniejszym odsyłaczem „Gor[ączkiewicz]". W tym rkp. melodia t. 1–12, w t. 4 tylko górna wersja, po t. 12 dalszych osiem taktów pominiętych w T. 6:

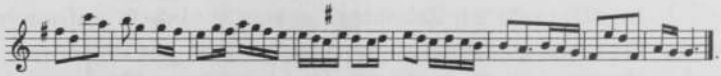

U Gorączkiewicza mel. t. 1–12 jest taka sama jak w rękopisach Kolberga, nadto są jeszcze dalsze takty, z których 13–16 są takie jak w rkp. z teki 12a, a 17–20 następujące:

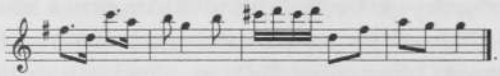

Tekst w rkp. Kolberga jw. oraz w rkp. pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 3 nr 1–3) bez informacji o źródle.

s. 421 **nr 676** — Zwr. 1–2 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 13a nr 954) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 137 nr 281, u Zaleskiego w zwr. 2 w. 4 (w druku pod t. 7–8): „by cię zawsze zdradzał". Zwr. 3–4 tamże (k. 8 nr 394) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 22 nr 132.

nr 677 — Tekst zwr. 2 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 12 nr 742) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 114 nr 64.

nr 678 — W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 10 nr 22 (partia p. r.). W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 31 nr 95) melodia bez tekstu z odsyłaczem jak w T. 6. W rkp. zapis tylko t. 1–12, o sekundę wielką wyżej, w t. 7 tylko górna wersja, w t. 8 zamiast szesnastek jest ósemka a^1. W drugim rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 14) melodia z tekstem, zapis t. 1–16 o sekundę wielką wyżej, t. 7 i 8 jak w rkp. z teki 33, w t. 14 zamiast d^2 jest h^1, t. 15:

w t. 16 zamiast szesnastek jest ósemka a^1, t. 9–16 nie są objęte znakiem podwyższenia o oktawę. U Gorączkiewicza melodia t. 1–16, zapisana o sekundę wielką wyżej, w t. 7 tylko górna wersja.

Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 12 nr 729, k. 13 nr 855, k. 13a nr 937, 945) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 111 nr 38, s. 125 nr 180, s. 135 nr 264, s. 136 nr 272. U Zaleskiego w zwr. 1 w. 2–3: „a w największym smutku, że moje zamysły", w zwr. 2 w. 2: „wszystkie weźmie skutki", w w. 4: „zakończą się smutki". Zwr. 1 i 5 drugi raz tamże (k. 3 nr 5 i 28) bez informacji o źródle. Tekst

także w rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 14) z melodią, tam pod melodią zwr. 3, pozostałe niżej, ponadto dwie inne — zob. w supl. (T. 73/II) pieśń nr 834, zwr. pierwsza w tym rkp. w dwu wersjach — jedna taka jak w druku, druga jak u Zaleskiego.

s. 422 nr 679 — „Zbiór warszawski" — zob. F. Mirecki i A. Gorecki *Krakowiaki ofiarowane Polkom...*, mel. s. 6 nr 14, tam bez tekstu, drugie źródło: W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 5 nr 8. W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 30 nr 79) melodia bez tekstu z odsyłaczami jak w T. 6. W rkp. tylko górny głos t. 1–12. W drugim rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 20) melodia bez tekstu z lokalizacją: „od Krakowa, Krzeszowic", tam zapis t. 1–8 bez tekstu, o sekundę małą niżej, tylko górny głos, w t. 5 obok pierwszej nuty druga wersja: es^2 g^2 — szesnastki, w t. 7 obok pierwszej nuty druga wersja: c^2 f^2 — szesnastki, w t. 8 nie ma szesnastek, b^1 jest ćwierćnutą. U Mireckiego i Gorączkiewicza melodia t. 1–12 jest taka sama jak w T. 6, różni się jedynie wysokością zapisu i współbrzmieniami w części t. 5–12, nie ma tam t. 13–16.

Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 12 nr 731 i 757, k. 14 nr 959) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 112 nr 42, s. 116 nr 79 i s. 137 nr 286, u Zaleskiego w zwr. 1 w. 4: „jak mego chłopczyny", w zwr. 3 w. 3: „szczęśliwy".

s. 423 nr 680 — Rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 30 nr 67), tam z odsyłaczami do zbiorów F. Mireckiego i W. Gorączkiewicza, których Kolberg nie powtórzył w druku: „Zbiór krak[owiaków] warsz[awski] No 1, Zbiór krak[owiaków] Gorączk[iewicza] No 18 *piu mosso*". Zob. F. Mirecki i A. Gorecki *Krakowiaki ofiarowane Polkom...*, mel. s. 2 nr 1 (górny głos p. r.), tekst pierwszego wątku: s. 9 nr 9, zob. też W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 8 nr 18 (partia p. r.). W rkp. zapis t. 1–2, w których zamiast ćwierćnut są półnuty z dodatkowym *D*, oraz t. 11–18 bez tekstu, o kwintę czystą wyżej, w t. 11 i 12 bez współbrzmień. U Mireckiego melodia t. 11–18 też o kwintę czystą wyżej z repetycją t. 15–18, a w niej dodatkwo powtórzony trzykrotnie t. 16. U Gorączkiewicza t. 19–23 są odpowiednikiem

t. 11–15 w mel. nr 680, tylko w t. 11 zamiast ósemek jest ćwierćnuta h^1 i nie ma podwyższenia c^2 w t. 11, 13 i 15.

Tekst pierwszego wątku w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 25 nr 2032), prawdopodobnie z własnych zapisów. Autorem tekstu drugiego wątku jest również A. Gorecki, zob. tegoż *Pisma*, Lipsk 1878 s. 245. Według erraty Kolberga w zwr. 1 drugiego wątku w w. 2 winno być: „a całujesz".

s. 424 nr 681 — „Zbiór warszawski" — zob. F. Mirecki i A. Gorecki *Krakowiaki ofiarowane Polkom...* s. 7 nr 20 (górny głos p. r.), tam tylko zapis nutowy. Drugie źródło: W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 4 nr 6 (partia p. r.). W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 31 nr 85) odsyłacze jak w T. 6, zapis tylko t. 1–8 bez tekstu, o sekundę wielką wyżej. W drugim rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 14) też zapis t. 1–8 z tekstem i notatką: „Gor[ączkiewicz]". U Mireckiego melodia jak w rkp. z teki 33, u Gorączkiewicza melodia obejmuje t. 9–16, o sekundę wielką wyżej, w drugiej części t. 9 ćwierćnuta c^2. Melodia opublikowna przez Kolberga jest połączeniem melodii ze zbiorów Mireckiego i Gorączkiewicza.

Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 13 nr 816, k. 15 nr 1146–1147 i k. 17 nr 1283) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 121 nr 137, s. 156 nr 482–483, s. 174 nr 653. W rkp. i u Zaleskiego w zwr. 2 w. 2: „pościłabym piątki", w zwr. 4 w. 4: „jeszcze sypiać muszę", w zwr. 5 w. 1: „Sukmana". W drugim rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 14) w zwr. 4 w. 4: „jeszcze sypiać muszę" skreślony i poprawiony jak w druku. Zwr. 1–2 także w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 28 nr 108–109) bez lokalizacji. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 370 i tekst zwr. 5 w T. 6 nr 652 zwr. 6.

nr 682 — W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 6 nr 12 (górny głos p. r.). W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 31 nr 92) odsyłacz jak w T. 6, zapis bez tekstu, o sekundę wielką wyżej, w drugiej części t. 5 jest f^2 e^2 d^2 — ósemka, dwie szesnastki. U Gorączkiewicza melodia jak w rkp.

Tekst zwr. 1, 3 i 5–7 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 12 nr 749, k. 13 nr 844, k. 13a nr 943, 948) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 116 nr 79, s. 124 nr 169, s. 135 nr 270, s. 136 nr 275, u Zaleskiego w zwr. 1 w. 2: „nadzieja mi słodzi", zwr. 3 w. 1: „Nie ufam w nadziei". Zwr. 2 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (k. 2 nr 37) wśród odpisów wykonanych prawdopodobnie z rkp. M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginionego.

s. 425 **nr 683** — „Zbiór warszawski" — zob. F. Mirecki i A. Gorecki *Krakowiaki ofiarowane Polkom...* s. 2 nr 4 (górny głos p. r.), tam tylko zapis nutowy. Drugie źródło: W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 2 nr 5 (partia p. r.). W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 31 nr 89) melodia bez tekstu z odsyłaczem do zbioru Gorączkiewicza, zapis tylko t. 1–8, o kwartę czystą wyżej. W drugim rkp. (tamże, k. 30 nr 69) melodia bez tekstu z odsyłaczem do zbioru Mireckiego, zapis tylko t. 9–16, w t. 9 zamiast gis^2 jest a^2, w t. 14 i 16 nie ma małych nut, w pierwszej części t. 15 jest $a^1\ h^1\ cis^2$ — ósemka i dwie szesnastki. W trzecim rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 14) zapis całej melodii, będącej połączeniem melodii ze zbiorów Gorączkiewicza i Mireckiego, z tekstem i z notatką: „Gor[ączkiewicz]", tam t. 9, 14 i 15 jak w rkp. z teki 33 nr 69. U Gorączkiewicza melodia t. 1–8 jak w rkp. z teki 33 nr 89 i z teki 12a t. 1–8, zanotowana o kwartę czystą wyżej, z repetycją i drugą voltą, pominiętą przez Kolberga. U Mireckiego mel. t. 9–16 jak w rkp. z teki 33 nr 69 i z teki 12a t. 9–16. Melodia nr 683 jest połączeniem melodii ze zbiorów Mireckiego i Gorączkiewicza.

Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 8 nr 440, 450–451) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 30 nr 180 i s. 32 nr 191–192. W innym rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 14) w zwr. 3 obok dwu ostatnich w. notatka: „mówiąc".

s. 426 **nr 684** — Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 13a nr 917–918 i 941–942) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 133 nr 244, 245 i s. 135 nr 268–269, u Zaleskiego i w rkp. w zwr. 1 w w. 3: „kochał", w zwr. 5 w. 3: „kiedy którą kocham".

nr 685 — W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 13 nr 29 (górny głos p. r.). W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 31 nr 99) zapis melodii bez tekstu, z odsyłaczem jak w T. 6. W rkp. zapis o kwartę czystą wyżej, w pierwszej części t. 1 są szesnastki: c^2 d^2 c^2 h^1, w t. 8 zamiast pauzy jest ósemka e^1, w t. 12 zamiast drugiej ósemki są dwie szesnastki h^1 cis^1. W drugim rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 14) z notatką: „Gor[ączkiewicz]" melodia z innym tekstem (zob. w supl. T. 73/II nr 815), t. 1, 8 i 12 jak w rkp. z teki 33. U Gorączkiewicza melodia jak w rkp. z teki 33.

Tekst zwr. 1, 2, 8 (w druku błędnie 7) i 9 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 3 nr 16–18 i 44) bez informacji o źródle, tam w zwr. 2 (pod t. 7–8): „z tobą rozdzielony"; zwr. 3–7 tamże (k. 12 nr 761–762, k. 13 nr 782, k. 13a nr 938–939) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 116 nr 83–84, s. 118 nr 104, s. 135 nr 265–266, u Zaleskiego w zwr. 6 w w. 2: „i z innym"; zwr. 7 drugi raz tamże (k. 2 nr 9) wśród odpisów wykonanych prawdopodobnie z rkp. M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginionego.

s. 427 **nr 686** — W rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 13) z lokalizacją: „Bochnia", tam zapis nutowy z tekstem zwr. 1 i 3–9. W rkp. w t. 1, 2 i 7 nie ma małych nut, w t. 2 zamiast a^1 jest c^2, w drugiej i trzeciej części t. 3 jest c^2 d^2 c^2 h^1 — szesnastki, t. 4:

w druku pominięta repetycja t. 5–8:

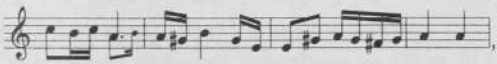

i część instrumentalna, nad którą Kolberg napisał „oddzielić":

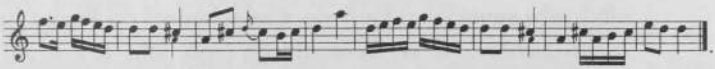

Tekst zwr. 1, 3–5 i 7–9 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 11 nr 699, k. 12 nr 724, k. 13 nr 764, k. 15 nr 1061 i 1121) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 105 nr 8, s. 110 nr 32, s. 116 nr 86, s. 147 nr 393, s. 154 nr 457. Zwr. 1 i 3–9 także w innym rkp. Kolberga (teka

12, sygn. 1185, k. 13), zob. wyżej; zwr. 5-6 także w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (k. 4 nr 60 i 102) bez informacji o źródle, a zwr. 6 trzeci raz tamże (k. 28 nr 2294) prawdopodobnie z własnych zapisów Kolberga.

s. 428 **nr 687** — Zwr. 2-4 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 10 nr 558) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 216 nr 13 z lokalizacją: „z wadowickiego, sądeckiego, tarnowskiego i jasielskiego obwodu", w rkp. i u Paulego w zwr. 2 w. 2: „spadały". Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 380.

nr 688 — Zwr. 1-2 w zapisie terenowym Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 2) z lokalizacją ogólną: „Modlnica" i z inną melodią — zob. w supl. (T. 73/I) nr 294, zwr. 3-4 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 6 nr 281 i k. 8 nr 379) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 3 nr 4 i s. 19 nr 117, u Konopki w zwr. 3 w. 3: „bo mnie pani matka"; zwr. 5 tamże (k. 11 nr 629) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 225 nr 87 z lokalizacją: „z wadowickiego, sądeckiego, tarnowskiego i jasielskiego obwodu", w rkp. i u Paulego w w. 2: „póki ja se panną"; zwr. 6 w zapisie terenowym Kolberga (teka 11, sygn. 1175, k. 18) z lokalizacją: „Modlnica", w tym rkp. tekst zapisany jako pierwsza zwr. pod mel. opublikowaną w T. 6 nr 804. Tekst por. w supl. (T. 73/I) przypisy do nr 294, 673 i 676.

s. 429 **nr 689** — Zwr. 2 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 15 nr 1135) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 155 nr 471. Zwr. 4 tamże (k. 11 nr 652) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego* Ż. Paulego, tam s. 228 nr 22 w rozdziale „Szlachty zagonowej", w rkp. i u Paulego w w. 2: „wedle niego", zwr. 4 drugi raz tamże (k. 3, tekst nlb.), taka sama jak u Paulego, z odesłaniem do *Pieśni ludu Białochrobatów...* K. W. Wójcickiego (zob. tam T. 2 s. 361). Tekst zwr. 2 por. w supl. (T. 73/II) nr 805 zwr. 2.

nr 690 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 12a, sygn. 1189/5, k. 6), tam zapis melodii bez tekstu i bez lokalizacji. W rkp. w t. 1 tylko górna wersja, w t. 7 zamiast pierwszej ćwierćnuty są dwie ósemki: e^2 fis^1, po t. 8 zanotowane są dalsze cztery takty:

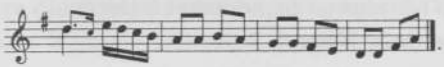

Zwr. 1–4 i 7 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 8 nr 406, 417, 443) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 24 nr 144, s. 26 nr 155, s. 31 nr 183, u Konopki w zwr. 4 w. 4 bez „do siebie", w zwr. 7 w. 1: „Jasinku kochany"; zwr. 6 tamże (k. 5 nr 149) wśród odpisów z *Pieśni ludu Białochrobatów...* K. W. Wójcickiego, tam T. 2 s. 193 nr 10.

s. 430 nr 691 — W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 3 nr 4 (górny głos p. r.). W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 31 nr 87) melodia bez tekstu z odsyłaczem jak w T. 6. U Gorączkiewicza zapis jak w T. 6. Zwr. 1–4 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 13a nr 930 i k. 14 nr 1054, k. 15 nr 1082 i 1086) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 134 nr 257, s. 147 nr 386, s. 149 nr 414, s. 150 nr 418, w rkp. i u Zaleskiego cd. zwr. 2: „a ja ci me serce zupełnie oddaję, kocham cię i tego przed nikim nie taję"; zwr. 5–8 tamże (k. 3 nr 7 i 24–26) bez informacji o źródle.

s. 431 nr 692 — Zwr. 1–3, 6 i 9–11 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 7 nr 302, 352, 367, k. 8 nr 376, 378 i 402) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 6 nr 23, s. 15 nr 88, s. 17 nr 104, s. 19 nr 114 i 116, s. 23 nr 140; zwr. 4 i 7–8 tamże (k. 9 nr 502 i 511) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 204 nr 26 i s. 206 nr 35 z lokalizacją: „z bocheńskiego, częścią z sądeckiego i tarnowskiego obwodu"; zwr. 3 także wśród krakowiaków w rkp. nieznanego autora (teka 13, sygn. 1192/3, k. 12) bez lokalizacji. Zwr. 9 zob. w supl. (T. 73/II) przypis do pieśni 806, zwr. 10–11 zob. w supl. (T. 73/I) przyp. do pieśni 337.

s. 432 nr 693 — Zapis nutowy z fragmentem innego tekstu w rkp. nieznanego autora (teka 36, sygn. 1320, k. 36) z lokalizacją: „z Krakowa", tam pod mel. słowa: „Grodzicki, Grodzicki", pieśni o takim incipicie nie odnaleziono w zbiorach Kolberga. W rkp. zapis t. 1–8 o septymę wielką wyżej, w t. 2–4 i 6 tylko wersja małych

nut, w t. 4 zamiast przednutki i ćwierćnuty są ósemki, w t. 5 tylko wersja dużych nut, t. 7 i 8:

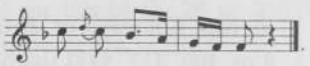

Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 8 nr 395) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 22 nr 133, u Konopki w zwr. 3 w. 4: „i ładny do tego". Tekst zwr. 1 por. w supl. (T. 73/I) nr 332.

s. 432 **nr 694** — Zwr. 1 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 2 nr 36) wśród odpisów wykonanych prawdopodobnie z rkp. M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginionego.

nr 695 — Rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 31 nr 107) z lokalizacją: „od Krakowa, od Łęczycy, Łowicza", dwie ostatnie nazwy skreślone, tam melodia bez tekstu. W rkp. zapis t. 1–16 o sekundę małą niżej, z fragmentarycznym akompaniamentem fortepianowym, w t. 1, 2, 5 i 6 tylko dolna wersja, w t. 4 zamiast pauzy jest ósemka a^1, w t. 7: d^2 c^2 c^2 g^1, t. 15 i 16:

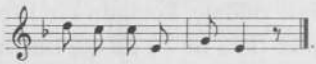

Odsyłacz do mel. nr 639–641 (w druku nad mel.) błędny. Pod zapisem nutowym Kolberg odsyła do pieśni „Uciekajcie w stepy Rusy", tekstu o takim incipicie w zbiorach Kolberga nie odnaleziono.

s. 433 **nr 696** — Zwr. 1–2 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 13 nr 825–826) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 122 nr 150–151.

nr 697 — „Zbiór warszawski" — zob. F. Mirecki i A. Gorecki *Krakowiaki ofiarowane Polkom...* s. 6 nr 16 (górny głos p. r.), tam bez tekstu. Drugie źródło: W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 12 nr 25 (górny głos p. r.). Mel. nr 697 jest kompilacją zapisów Mireckiego i Gorączkiewicza: t. 1–4, 11–16 pochodzą z utworu Mireckiego, t. 5–10 z Gorączkiewicza. Zapis nutowy i tekst zwr. 1–2 w odpisie Kolberga (rkp. teka 36, sygn. 1320, k. 17) z pracy F. Królikowskiego *Prozodia polska...* s. 53. W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 31 nr 84) zapis melodii bez tekstu z odsyłaczami jak w T. 6. W rkp. me-

lodia zawiera 20 taktów zanotowanych w innej kolejności: t. 1–4, t. 13–16 oraz ich powtórzenie bez współbrzmień, z odmianką w t. 14:

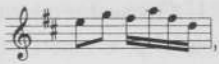

następnie t. 5–12 z innymi taktami 7–8:

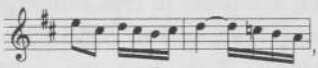

w t. 9 tylko wersja małych nut, przy czym zamiast a^1 jest g^1, w t. 10 zamiast szesnastek jest ósemka h^1, w t. 11 zamiast a^1 jest h^1. W drugim rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 14) nad nutami notatka: „Góralski", zapis jak w rkp. z teki 33 z notatką: „Gorączkiewicz". W trzecim rkp. Kolberga (teka 12, sygn. 1182, k. 1) nad nutami notatka: „Góralskie" oraz odsyłacze jak w T. 6, tam zapis jest dłuższy — zawiera 36 taktów, t. 1–8 i 17–36 pochodzą z utworu Mireckiego, t. 9–16 z krakowiaka Gorączkiewicza:

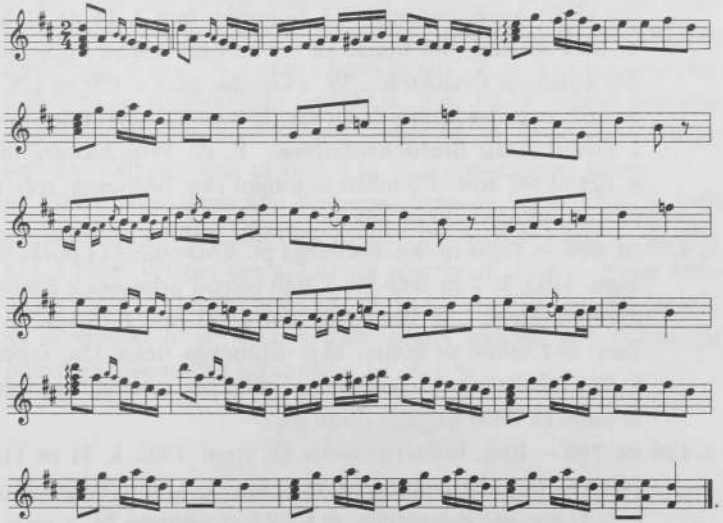

Zob. też w T. 73/I wstęp s. CVIII. W rkp. z teki 36 zapis tylko t. 5–12, w t. 9 tylko dolna wersja, t. 10 i 11:

U Mireckiego melodia bez tekstu taka sama jak w rkp. Kolberga z teki 33 i 12a. U Gorączkiewicza melodia bez tekstu i t. 1–4, dalsze takty jak w rkp. z teki 12 (t. 9–16) z wyjątkiem t. 9 i 10 — tam tylko wersja małych nut, zob. przykład nutowy wyżej.

Tekst zwr. 1–2 także w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 9 nr 525 i 526) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 207 nr 50 i 51 z lokalizacją: „z bocheńskiego, częścią z sądeckiego i tarnowskiego obwodu", w rkp. i u Paulego w zwr. 1 w. 3: „co milę ujadą", w zwr. 2 w. 4 jak pod zapisem nutowym: „tam dziewczyna moja". Tekst zwr. 1–2 także w wymienionym już wyżej odpisie z rozprawy Królikowskiego, zob. w T. 6 nr 375 i przypis źródłowy do tej pieśni. Tekst por. także w supl. (T. 73/I) nr 613.

s. 434 nr 698 — Zwr. 1–2 i 5–8 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 7 nr 347, 359 i 361) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 14 nr 81–82, s. 16 nr 96 i 98; zwr. 3–4 tamże (k. 13 nr 842) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 120 nr 126 i s. 124 nr 167; zwr. 3–4 tamże drugi raz (k. 6 nr 243–244) wśród odpisów z *Pieśni ludu Białochrobatów...* K. W. Wójcickiego, tam T. 2 s. 223 nr 50; zwr. 5–8 także w innym rkp. Kolberga, zob. w supl. (T. 73/I) przypis do nr 389.

s. 435 nr 699 — Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 7 nr 342–343 i 360) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 13 nr 74–75 i s. 16 nr 97. Zwr. 3–4 także w innym rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 2) z lokalizacją: „Swoszowice", jako początek innej pieśni, zob. w supl. (T. 73/I) przypis do nr 465.

s. 436 nr 700 — Rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 31 nr 115), tam zapis melodii bez tekstu. W rkp. w t. 3, 4 i 8 tylko górna wersja, w t. 11 nie ma kasownika, w t. 12 jest półnuta b^1.

nr 701 — Zwr. 2–5 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 13a nr 902 i 910, k. 14 nr 974, 1025 i 1057) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 131

nr 228, s. 132 nr 236, s. 139 nr 303, s. 144 nr 356, s. 147 nr 389. U Zaleskiego w zwr. 3 w. 3: „ach, moja Karolciu", w zwr. 4 w. 1: „Oczka moje, oczka", w zwr. 5 w w. 4: „nie kochacie".

s. 437 **nr 702** — Rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 162) tam melodia bez tekstu. W rkp. zapis melodii o sekundę wielką wyżej, w t. 8 zamiast ósemki f^1 jest g^1, w t. 11 tylko wersja z małą nutą, t. 15 i 16:

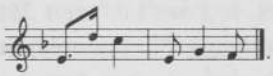

Zwr. 1 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 11 nr 651) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 228 nr 21 w rozdziale: „Szlachty zagonowej", zwr. 1 tamże drugi raz (k. 3 tekst nlb.) z odesłaniem do *Pieśni ludu Białochrobatów...* K. W. Wójcickiego, tam T. 2, s. 361, w tym rkp. i u Wójcickiego w. 3–4 (pod t. 5–8): „chciało mi się jechać, kędy gładka panna"; zwr. 2 tamże (k. 16 nr 1158) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 157 nr 495; zwr. 3–6 w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 24 nr 21–23) bez lokalizacji, tam w wariantowej wersji zwr. 5 w w. 3: „i nam z testamentu". Zwr. 3 i 4 także w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (k. 2 nr 10–11) wśród odpisów wykonanych prawdopodobnie z rkp. M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginionego, tam w zwr. 3 w. 3: „i dziewczynę także".

nr 703 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 149) z lokalizacją ogólną: „Modlnica", tam melodia bez tekstu. W rkp. w t. 1 obok drugiej ósemki druga wersja: d^2 c^2 d^2 — triola szesnastkowa, w t. 2 zamiast e^2 jest d^2, w t. 3 zamiast drugiej ósemki są szesnastki h^1 d^2, w t. 4 tylko górna wersja, w t. 5 zamiast pierwszej ósemki są szesnastki: h^1 d^2, t. 6:

w t. 7, 13 i 16 tylko wersja z małymi nutami, w t. 8 nie ma małej nuty, t. 12 niepełny — tylko d^1 fis^1 — ósemki, t. 15:

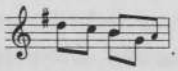

Odsyłacze (w druku nad mel.) błędne. Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 7 nr 357, k. 8 nr 375, 377, 400, 420 i 422) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 16 nr 94, s. 19 nr 113 i 115, s. 23 nr 138, s. 26 nr 158 i s. 27 nr 160.

s. 438 **nr 704** — Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 7 nr 338–341 i 354) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 12–13 nr 70–73 i s. 15 nr 91.

s. 439 **nr 705** — Zwr. 1 i 4–5 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 10 nr 600, k. 11 nr 664) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 221 nr 58 z lokalizacją: „z wadowickiego, sądeckiego, tarnowskiego i jasielskiego obwodu" oraz s. 230 nr 34 w rozdziale „Szlachty zagonowej", w rkp. i u Paulego w zwr. 4 i 5: „panienko" zamiast „dziewczyno"; zwr. 2 tamże (k. 15 nr 1100) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 151 nr 434. Tekst zwr. 1 por. w supl. (T. 73/II) nr 849.

nr 706 — Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 7 nr 352 i 363, k. 8 nr 407, 419 i 445) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 15 nr 89, s. 17 nr 100, s. 24 nr 145, s. 26 nr 157, s. 31 nr 185 i 186.

s. 440 **nr 707** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 105), tam zapis nutowy z incipitem: „Bartosu, Bartosu" oraz notatka: „z powstania 1863 r." nad nutami. W zapisie mel. t. 1–4 bez znaków repetycji i dalsze cztery:

w t. 4 zamiast pierwszego d^2 jest e^2. W czystopisie Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 32 nr 120) melodia bez tekstu z lokalizacją: „Modlnica", tam zapis t. 1–4 i 15–20 z powtórzeniem t. 17–20, w t. 4 zamiast ósemek z przednutkami są szesnastki, w t. 17 za pierwszym razem jest wersja dolna, w powtórzeniu — górna. W drugim rkp. terenowym Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 2) też tylko melodia z lokalizacją ogólną: „Modlnica", tam zapis t. 1–12, w t. 6 i 10 zamiast g^1 jest a^1, w t. 7 i 11 zamiast d^1 fis^1 jest fis^1 g^1, w t. 12

tylko dolna wersja. Zwr. 4 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 2 nr 32) wśród odpisów wykonanych prawdopodobnie z rkp. M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginionego; zwr. 6 i 8 tamże (k. 10 nr 604 i k. 9 nr 529) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, zwr. 6 u Paulego s. 222 nr 62 z lokalizacją: „z wadowickiego, sądeckiego, tarnowskiego i jasielskiego obwodu", zwr. 8 u Paulego s. 208 nr 54 z lokalizacją: „z bocheńskiego, częścią z sądeckiego i tarnowskiego obwodu", w rkp. i u Paulego w zwr. 8 w. 1: „koło domu"; zwr. 7 tamże (k. 16 nr 1184) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 160 nr 524.

s. 441 **nr 708** — Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 8 nr 387) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 20 nr 125. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 632.

nr 709 — Tekst zwr. 4–5 w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 27 nr 87 i 89), bez lokalizacji, tam w zwr. 4 w. 2: „rysie moje, rysie".

nr 710 — Zwr. 2–5 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 7 nr 327 i 329, k. 8 nr 390 i 408) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 9 nr 48, s. 10 nr 50, s. 21 nr 128, s. 24 nr 146.

s. 442 **nr 711** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 81) z lokalizacją ogólną: „Oj[ców]", tam melodia bez tekstu, zapisana o sekundę wielką niżej, w t. 3, 4, 7 i 9, a także od drugiej części t. 11 do t. 13 i w t. 15 tylko górna wersja, w t. 8 zamiast ósemki h^1 są dwie szesnastki: gis^1 a^1, t. 14:

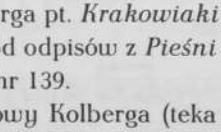

Zwr. 1–2 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 8 nr 401) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 23 nr 139.

nr 712 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 81) z lokalizacją ogólną: „Oj[ców]", tam melodia bez tekstu. Kolberg zanotował melodię parokrotnie, zmieniając kolejność fragmentów, urytmizowanie i podział na takty, niekiedy pomijał kreski

taktowe, pewnych taktów z druku nie ma w tym rkp. (t. 9 i pierwszej połowy t. 13), inne zaś nie są uwzględnione w druku. Wersje z rkp:

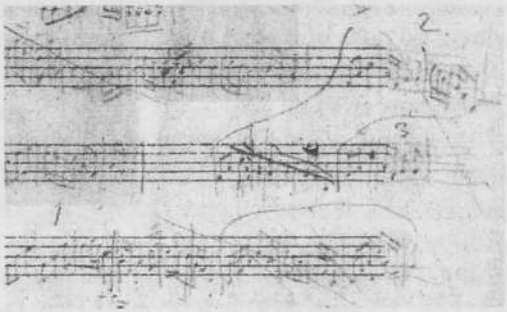

Odsyłacze (w druku nad nutami) błędne. Zwr. 2-9 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 2 nr 17, 19, 23, 26, 27, 30 i 31) wśród odpisów wykonanych prawdopodobnie z rkp. M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginionego, w rkp. w zwr. 3 w. 3: „jeszcze panny nie zna", w zwr. 9 w 3: „poszłabym za niego".

s. 443 nr 713 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 149) z lokalizacją ogólną: „Modlnica", tam melodia bez tekstu. W rkp. zapis tylko t. 9-16 o sekundę wielką wyżej, po których następuje dalszych 16 t., w t. 10 zamiast szesnastek jest kropka przy d^2 i szesnastka c^2, w t. 13 zamiast grupy szesnastkowej jest triola: f^2 e^2 d^2, w t. 14 druga ósemka to c^2, w t. 15 zamiast szesnastek są ósemki a^1 c^2, w t. 16 przy g^1 f^1 jest alternatywna wersja: e^1 f^1, dalsze 16 taktów:

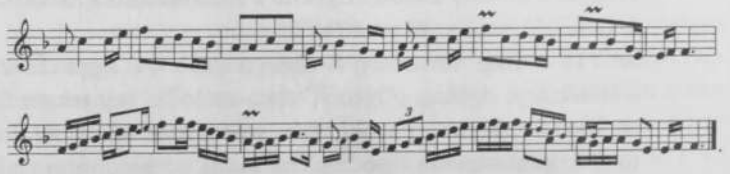

Zwr. 3-4 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 7 nr 328a) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 11 nr 59.

s.444 **nr 714** — Zwr. 2 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 9 nr 524) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 207 nr 49 z lokalizacją: „z bocheńskiego, częścią z sądeckiego i tarnowskiego obwodu". Odsyłacz (w druku nad nutami) błędny. Tekst por. w supl. (T.73/I) nr 742.

nr 715 — Fragment melodii (t. 5-8) w rkp. nieznanego autora (teka 36, sygn. 1324, k. 7) z uzupełnioną przez Kolberga lokalizacją: „Zabierzów". Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 13a nr 881, 886 i 912) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 129 nr 207, s. 130 nr 212 i s. 132 nr 238. W rkp. i u Zaleskiego w zwr. 1 w. 4: „u dziewczyny oczka", w zwr. 2 w. 1: " Jak ją stale kocham", w w. 3: „z jej oczów", zwr. 3 w w. 2: „ku witkowskiej", zwr. 4 w w. 4: „Justynią".

s.445 **nr 716** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 81) z lokalizacją ogólną: „Oj[ców]", tam melodia bez tekstu. W rkp. w t. 2 nie ma drugiej grupy małych nut, t. 4:

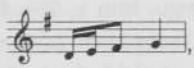

w t. 6 tylko górna wersja, w t. 7 nadto wersja alternatywna:

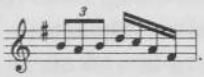

Zwr. 2 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 16 nr 1204) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 162 nr 544, u Zaleskiego w w. 1: „Powiadają chłopcy"; drugi zapis tej zwr. tamże (k. 2 nr 38) wśród odpisów wykonanych prawdopodobnie z rkp. M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginionego.

nr 717 — Rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1324, k. 15) bez lokalizacji, tam nad nutami nazwa tańca: „Krakowiak". W rkp. zapis tylko t. 1-8, w t. 1 i 3 pierwsza ósemka jest dwudźwiękiem g^1-h^1, w t. 2 i 3 ćwierćnuty są dwudźwiękami: w t. 2 fis^1-c^2, w t. 3 h-g^1, w t. 7 zamiast e^2 są szesnastki e^2 d^2. W zapisie tekstu w zwr. 2 w. 3:

„serca kobiet". Zwr. 1 także w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 14 nr 1049) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 146 nr 381.

s. 446 **nr 718** — Zwr. 1-2 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 9 nr 499) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 204 nr 23 z lokalizacją: „z bocheńskiego, częścią z sądeckiego i tarnowskiego obwodu". U Paulego i w rkp. tekst poprzedzony zwr. opuszczoną w druku, zob. w supl. (T. 73/I) przyp. do nr 596. Zwr. 3 w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 29 nr 120) bez lokalizacji, tam w w. 3: „pięknych chłopców".

nr 719 — Zwr. 1-3 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 9 nr 500) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego* Ż. Paulego, tam s. 204 nr 24 z lokalizacją: „z bocheńskiego, częścią z sądeckiego i tarnowskiego obwodu".

nr 720 — Zwr. 5-6 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 17 nr 1256) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 169 nr 607.

s. 447 **nr 721** — Zwr. 1-2 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 9 nr 514) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 206 nr 38 z lokalizacją: „z bocheńskiego, częścią z sądeckiego i tarnowskiego obwodu". Odsyłacze (w druku nad nutami) błędne.

nr 722 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 149) z lokalizacją ogólną: „Modlnica". W rkp. dwukrotny zapis melodii, obydwa razy bez tekstu, w pierwszym w t. 1, 2 i 4 tylko górna wersja, w drugiej części t. 6 alternatywna wersja: dwie ósemki h^1, w t. 7 i 8 tylko górna wersja, przy czym w drugiej części t. 8 alternatywna wersja szesnastkowa: c^2 h^1 a^1 h^1, w t. 9 dla wersji małych nut zamiast ósemki d^2 jest g^1, drugi zapis:

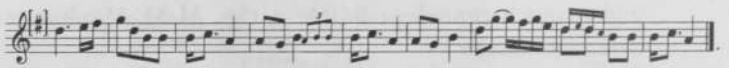

Zwr. 1-3 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 9 nr 539 i 541) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 210 nr 65 i 67 z lokalizacją: „z bocheńskiego, częścią z sądeckiego i tarnowskiego obwodu", w rkp. i u Paulego

w zwr. 2 w. 2: „a Mazur się śmieje"; zwr. 1-2 drugi raz tamże (k. 3, tekst nlb.) z odesłaniem do *Pieśni ludu Białochrobatów...* K. W. Wójcickiego (T. 2 s. 360), tam tekst jak w druku w T. 6.

s. 448 **nr 724** — Zwr. 1-2 (identyczne ze zwr. 4 i 6) w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 8 nr 391) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 21 nr 129, w rkp. i u Konopki jeszcze jedna zwr., taka sama jak zwr. 2 w pieśni nr 734. Zwr. 2-3, 5 i 7-9 w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 26 nr 58-62 i k. 30 tekst nlb.) bez lokalizacji, w tym rkp. zwr. 2 zapisana po pieśni drukowanej obecnie w supl. (T. 73/II) nr 797, w zwr. 3 w. 2: „Józia stoi w sadzie", w zwr. 7 w. 3: „a czegoz dziewczyno".

s. 449 **nr 725** — Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 2, tekst nlb.) wśród odpisów wykonanych prawdopodobnie z rkp. M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginionego. Odsyłacze do melodii (w druku nad nutami) błędne.

nr 726 — Zwr. 1-2 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 17 nr 1278) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 173 nr 664, u Zaleskiego w zwr. 1 w. 3 (pod t. 5-6): „panowie, panowie". Odsyłacze (w druku nad nutami) błędne.

s. 450 **nr 727** — Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 8 nr 410) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 25 nr 148.

nr 728 — Tekst w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 25 nr 35-37 i 42-43) bez lokalizacji, w rkp. w zwr. 4 w. 2: „mnie chmura straszliwa", w. 4: „wszędziem nieszczęśliwa". Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 443 i 444.

s. 451 **nr 729** — Tekst 1, 3, 5 i 6 zwr. w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 25 nr 38-41) bez lokalizacji.

nr 730 — Zwr. 1-2 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 9 nr 468) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 36 nr 210, u Konopki w zwr. 2 brak w. 1 (w druku pod t. 1-2). W odsyłaczu pod tekstem winno być: nr 317 i 639 (tam zwr. 9-10).

nr 731 — Zwr. 1 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 9 nr 470) wśród odpisów z *Pieśni ludu*

krakowskiego... J. Konopki, tam s. 37 nr 212, u Konopki: „za chłopa" (pod t. 7 i 11); zwr. 3 tamże (k. 2 nr 21) wśród odpisów wykonanych prawdopodobnie z rkp. M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginionego.

s. 452 **nr 732** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, syg. 1352, k. 81) z lokalizacją ogólną: „Oj[ców]", tam melodia bez tekstu. W rkp. w t. 1 i 7 tylko górna wersja, w t. 3 zamiast trzeciego f^2 jest g^2, w pierwszej części t. 5 jest alternatywna wersja szesnastkowa: e^2 f^2 e^2 f^2, między t. 8 i 9 zanotowane są cztery takty:

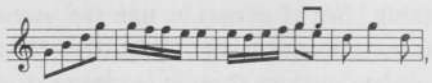

t. 10:

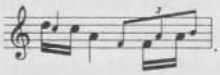

Zwr. 1 i 3 w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 26 nr 54 i 55) bez lokalizacji, zwr. 3 także w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 16 nr 1175) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 159 nr 513, w rkp. i u Zaleskiego w. 3: „byłbym dawno mnichem".

nr 733 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 142) z lokalizacją ogólną: „Modlnica", tam melodia bez tekstu. W rkp. w t. 1 nie ma ósemki g^1, w t. 2, 4, 7 i 8 tylko górna wersja, w t. 5 nie ma ósemki c^2 i zamiast małej nuty e^2 jest c^2, t. 6:

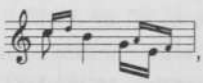

dla t. 5-6 zanotowana jest druga wersja z notatką „lepiej":

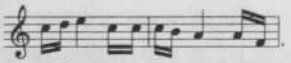

Zwr. 3 w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 27 nr 93) bez lokalizacji.

s. 453 **nr 734** — Zwr. 1 i 3 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 9 nr 521) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 207 nr 45-46 z lokalizacją: „z bocheńskiego, częścią z sądeckiego i tarnowskiego obwodu", pod

t. 7 winno być: „jak cerwone", w rkp. i u Paulego w zwr. 3 w w. 2: „ale upaść myśli". Tekst zwr. 1 także w: J. Królikowski *Prozodia polska...* s. 53 (zob. przypis źródłowy do pieśni 375).

nr 735 — Tekst zwr. 2 i 4–6 w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 28 nr 99–102) bez lokalizacji, zwr. 3 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 7 nr 316) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego* J. Konopki, tam s. 8 nr 37, u Konopki w. 3–4: „tyle ja narobił sciezecek do ciebie". W rkp. nieznanego autora w zwr. 5 w. 2–3: „świergotały ptaszki, chłopcy panny lubią", w zwr. 6 w. 3: „tyle mam uczucia".

s. 454 **nr 736** — Tekst w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 26 nr 63–64) bez lokalizacji, w rkp. w zwr. 1 w. 3 (pod t. 6): „mameczka", zwr. 1 także w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 17 nr 1276) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 172 nr 638, w rkp. i u Zaleskiego w w. 1 (pod t. 2): „dziewcyna", w w. 3 (pod t. 6): „matusia".

nr 738 — Rkp. nieznanego autora (teka 36, sygn. 1320, k. 36), z lokalizacją: „z Krakowa", w rkp. zapis melodii o kwartę czystą wyżej, w t. 3 zamiast cis^2 jest c^2, w tekście w. 3 (pod t. 5–6): „tak latał koło niej" z dopisanym pez Kolberga: „[koło] rzyci".

s. 455 **nr 739** — Rkp. nieznanego autora z poprawkami Kolberga (teka 36, sygn. 1324, k. 7) z lokalizacją: „Zabierzów", tam zapis t. 1–8, o sekundę wielką wyżej, tekst: „Scys, bździs, kiedy mnie widzis, choćbyś się ze... nie będzies m...". Tekst zwr. 2 por. w supl. (T. 73/II) nr 963 zwr. 6 i przypis do tej pieśni.

nr 740 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 142), tam melodia bez tekstu, zapis o kwintę czystą wyżej, w t. 1, 3, 5 i 6 tylko górna wersja, t. 7 i 8:

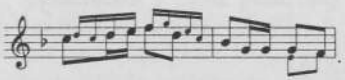

Tekst por. w supl. (T. 73/II) nr 1017 i 1022.

s. 456 **nr 741** — Tekst w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 26 nr 66 i 67), bez lokalizacji, tam w zwr. 1 w. 4

(pod t. 7–8): „w tych stronach dziewczyna", w zwr. 2 w. 2: „piękny ptaszek siedział".

s. 456 **nr 742** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 11, sygn. 1176/1, k. 81), tam melodia bez tekstu. W rkp. zapis szesnastu taktów, dla drugiej ósemki w t. 1 zanotowana jest alternatywna wersja: d^2 c^2, w t. 3 zamiast drugiego c^2 jest e^2 z alternatywną wersją szesnastkową: f^2 e^2, w t. 4 tylko górna wersja, w t. 6 — dolna, t. 9–16:

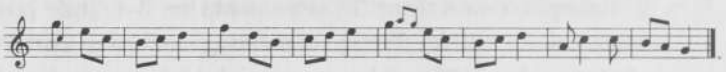

Tekst w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 25 nr 44–47, k. 28 nr 103) bez lokalizacji, w rkp. w zwr. 5 w w. 3: „Kazio" zamiast „Luciu".

nr 743 — Tekst w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 28 nr 104–106) bez lokalizacji, w rkp. w zwr. 1 (pod t. 7–8): „będę poglądała"; zwr. 1 także w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 7 nr 320) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 9 nr 41, u Konopki w. 3–4: „bede wyglądała, kady mój Jaś orze".

s. 457 **nr 744** — Tekst zwr. 1–6 w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 24 nr 16–20 i k. 28 nr 106) bez lokalizacji, w rkp. zwr. 3 w. 2: „świeć mi bardzo pięknie". Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 300 i 301.

nr 745 — Rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 44 nr 589) z lokalizacją: „od Krakowa (Bronowice)", tam zapis melodii o tercję małą wyżej. Drugi zapis w rkp. nieznanego autora (teka 36, sygn. 1320, k. 36) z lokalizacją: „z Czułowa", tam melodia zanotowana o kwartę czystą wyżej, w tekście: „da, na jednej gałązce". Odsyłacz do melodii (w druku nad nutami) błędny.

nr 746 — W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 43 nr 577) zapis nutowy z pierwszą zwr., z lokalizacją: „Kraków" i notatką „Żebrawski", dotyczącą prawdopodobnie wykonawcy pieśni, zob. wstęp s. XXIX.

s. 458 **nr 748** — Tekst w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 26 nr 65 i k. 27 nr 82 i 83), bez lokalizacji, tam w zwr. 2 w. 4: „nie podobasz mi się"; zwr. 1 także w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 11 nr 659)

wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 22 nr 29 w rozdziale „Szlachty zagonowej", w rkp. i u Paulego zwr. następna: „A ja cię kochała jako sama siebie, już cię teraz nie chcę, rozmyśliłam sobie". Odsyłacze do melodii (w druku nad nutami) błędne. Tekst por. w supl. (T. 73/II) nr 811.

nr 749 — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 720 i 721.

s. 459 **nr 750** — Tekst zwr. 1 i 3–4 w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 30 tekst nlb.), bez lokalizacji, Kolberg opuścił trzy zwr. z tego rkp, zob. w supl. (T. 73/II) nr 798. Tekst por. T. 6 nr 347.

nr 751 — Tekst w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 29 nr 121–125) bez lokalizacji, w rkp. w zwr. 4 w. 1: „Miasto Myślenice"; zwr. 3 także w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 9 nr 532) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 208 nr 57 z lokalizacją: „z bocheńskiego, częścią z sądeckiego i tarnowskiego obwodu". Tekst por. nr 352 w T. 6 i w supl. (T. 73/I) nr 555, 556 i 781.

nr 752 — „Zbiór warszawski" — zob. F. Mirecki i A. Gorecki *Krakowiaki ofiarowane Polkom...* s. 7 nr 15 (górny głos p. r.), tam tylko zapis nutowy. Drugie źródło: W. Gorączkiewicz *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano...* s. 6 nr 11 (partia p. r.). W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 31 nr 80) bez lokalizacji i bez tekstu, z odsyłaczami jak w T. 6, w t. 8 zamiast ćwierćnuty są dwie ósemki a^1. U Mireckiego t. 8 jak w rkp. Kolberga. U Gorączkiewicza w t. 2 zamiast pierwszego d^2 jest e^2, w t. 5 zamiast dwóch ostatnich ósemek jest ćwierćnuta g^1, Kolberg pominął repetycję melodii i drugą voltę. Odsyłacz do melodii (w druku nad nutami) błędny.

Tekst w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 29 nr 111–112) bez lokalizacji; zwr. 1 także w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 9 nr 492) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 203 nr 17 z lokalizacją: „z bocheńskiego, częścią z sądeckiego i tarnowskiego obwodu".

s. 460 **nr 753** — Tekst w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 30 tekst nlb. i k. 24 nr 33) bez lokalizacji.

s. 460 **nr 754** — Odsyłacze do melodii (w druku nad nutami) błędne.
nr 755 — Tekst w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 29 nr 117–119) bez lokalizacji.

s. 461 **nr 757** — Tekst por. w supl. (T. 73/II) nr 996.

s. 462 **nr 758** — Tekst w rkp. terenowym Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 2) z lokalizacją ogólną: „Modlnica".

s. 463 **nr 760** — Tekst w rkp. A. Konopczanki (teka 13, sygn. 1192/3 k. 21) z lokalizacją: „Modlnica" uzupełnioną przez Kolberga; w rkp. w zwr. 2 w. 4: „Janek w chacie bywa", w zwr. 3 w. 2: „latka", w. 4: „tatka", w zwr. 4 w. 3: „tatka", w. 4: „Janka mego". Zob. w supl. (T. 73/II) przypis do nr 999.
nr 761 — Tekst zwr. 2–3 i 6 w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 25–26 nr 49–51) bez lokalizacji, w rkp. w zwr. 6 w. 1–2: „O, czyje to, czyje stado krówek pije". Tekst por. w supl. nr 765 (T. 73/I) i nr 944 (T. 73/II).

s. 464 **nr 763** — Zwr. 1 i 3–4 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 11 nr 663) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 226 nr 33 w rozdziale „Szlachty zagonowej", w rkp. i u Paulego w zwr. 1 w w. 3 (pod t. 5): „com się", w zwr. 3 w. 3–4: „wielka łajdaczyna, nie warta niczego"; zwr. 2 w rkp. terenowym Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 32) bez lokalizacji.

s. 465 **nr 764** — Tekst zwr. 1 w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 23, nr 10) bez lokalizacji. Zwr. 2–5 por. w supl (T. 73/II) nr 904.
nr 766 — Tekst por. w supl. (T. 73/II) nr 1008.

s. 466 **nr 767** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 143) z lokalizacją ogólną: „Tomaszowice", tam melodia bez tekstu. W rkp. w t. 2: d^2 d^2 c^2 — ósemki i ćwierćnuta, w t. 3 i 6 tylko wersja z małą nutą, t. 4 i 8: h^1 h^1 a^1 — ósemki i ćwierćnuta.

s. 467 **nr 769** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 149) z lokalizacją ogólną: „Modlnica", tam melodia bez tekstu. W rkp. zapis o sekundę wielką wyżej, zamiast t. 9–16 są następujące:

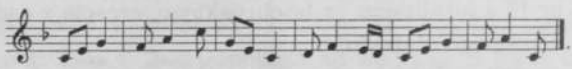

Tekst por. w supl (T. 73/II) nr 958.

nr 770 — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 771.

s. 468 **nr 772** — Zwr. 6–7 w rkp. A. Konopczanki (teka 13, sygn. 1192/3, k. 15) z lokalizacją: „Modlnica" uzupełnioną przez Kolberga, w rkp. w zwr. 6 w. 4: „dziatki moje", w zwr. 7 w. 4: „chlebiczek powszedni", pod czym Kolberg dopisał: „za ten". Tekst zob. w supl. (T. 73/II) przypis do nr 961, por. też tamże nr 960 i 967.

s. 469 **nr 773** — Tekst w rkp. A. Konopczanki (teka 13, sygn. 1192/3, k. 17) z lokalizacją: „Modlnica" uzupełnioną przez Kolberga, zob. w supl. (T. 73/II) przypis do pieśni 973. W rkp. w zwr. 1 pod t. 5–6: „dopokiż dziewicą", w zwr. 4 w w. 3: „wianuszek".

nr 774 — Rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 20) z lokalizacją: „od Krakowa (Budzyń)", tam melodia bez tekstu. Zwr. 1 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 13a nr 878) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 129 nr 204; zwr. 2–3 w rkp. terenowym Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 2), z lokalizacją ogólną: „Modlnica".

s. 470 **nr 775** — Tekst zwr. 1–5 w rkp. A. Konopczanki (teka 13, sygn. 1192/3 k. 17) z lokalizacją: „Modlnica" uzupełnioną przez Kolberga, zob. w supl. (T. 73/II) przypis do pieśni 973. W rkp. w zwr. 1 (pod t. 5–6): „biedna kobicina", w zwr. 3 w. 3: „da, biedna sierota", w zwr. 4 w. 1: „leci" zamiast „idzie", w zwr. 5 w. 1: „Dróżyno, dróżyno", zwr. 6 w rkp. Konopczanki:

„Kędy wiedziesz, kędy, zatrzymaj się przecie,
bo, sierota, zginę na szerokim świecie".

nr 776 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 150), tam melodia t. 1–8 i zwr. 2–3. W rkp. zapis mel. o sekundę wielką niżej.

s. 471 **nr 779** — Tekst w rkp. nieznanego autora pt. *Krakowiaki* (teka 13, sygn. 1192/3, k. 28 nr 94–97) bez lokalizacji, w rkp. w zwr. 4 w. 4: „wspierajze mnie, Boże". Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 441.

s. 472 **nr 780** — Rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1418, k. 4 nr 879) bez lokalizacji, tam melodia bez tekstu.

s. 473 **nr 781** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 149), tam melodia bez tekstu. W rkp. tylko t. 1–8, w t. 1, 3, 4, 7 i 8 tylko wersja z małymi nutami, w t. 5 z dużymi. W czystopisie

Kolberga (teka 45, sygn. 1418, k. 4 nr 878, nr skreślony i poprawiony na 222) bez lokalizacji, tam też melodia bez tekstu, w t. 11, 14 i 16 tylko wersja z małymi nutami.

Tekst w rkp. A. Konopczanki (teka 13, sygn. 1192/3, k. 16) z lokalizacją: „Modlnica" uzupełnioną przez Kolberga, zob. w supl. T. 73/II przypis do nr 965. W rkp. Konopczanki inna kolejność zwr.: 1, 2, 6 i 3–5, w rkp. w zwr. 4 w. 2: „butelka zbłądziła", w zwr. 5 w. 2: „ale tańczcie ostro". Tekst 1 zwr. także w rkp. terenowym Kolberga (teka 35, sygn. 1315/A, k. 8) z lokalizacją: „od Lipnicy za Bochnią", tam jako kolejna trzecia przyśpiewka pod mel. opublikowaną w supl. T.73/I) nr 687.

s. 474 **nr 783** — Rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1418, k. 3 nr 874) z lokalizacją: „Dąbie, Mogiła", tam melodia bez tekstu z odsyłaczami jak w druku nad nutami. W rkp. tylko t. 9–16. Według erraty Kolberga w zwr. 2 w. 2 ma wariant: „lub: chmury mu nie dadzą".

nr 784 — Rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1418, k. 4 nr 851) bez lokalizacji, tam melodia i zwr. 1–2. Zwr. 3 w rkp. terenowym Kolberga (teka 13, sygn. 1192/3, k. 7), zapisana na marginesie rękopisu nieznanego autora z lokalizacją: „z Giebułtowa", w rkp. w w. 2 tylko fragmenty, odmienne niż w druku: „Kajś mnie... Jasiu mój".

s. 475 **nr 785** — Tekst w rkp. A. Konopczanki (teka 13, sygn. 1192/3, k. 17) z lokalizacją: „Modlnica" uzupełnioną przez Kolberga. Zob. w supl. (T. 73/II) przyp. do pieśni 973.

nr 786 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 13, sygn. 1192/3, k. 7), tekst zanotowany na marginesie rękopisu nieznanego autora z lokalizacją: „z Giebułtowa", w rkp. w w. 3 (pod t. 6): „spała". Zob. w supl. (T. 73/I) przypis do nr 704.

nr 787 — Tekst w rkp. nieznanego autora (teka 13, sygn. 1192/3 k. 7) z lokalizacją: „z Giebułtowa", w rkp. w zwr. 2 w. 2: „kauzanie".

s. 476 **nr 788** — Zwr. 2 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 8 nr 412) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 25 nr 150; zwr. 3 tamże (k. 9 nr 533) wśród odpisów z *Pieśni ludu polskiego...* Ż. Paulego, tam s. 209 nr 58 z lokalizacją: „z bocheńskiego, częścią z sądec-

kiego i tarnowskiego obwodu". Odsyłacz do melodii (w druku nad nutami) błędny.

nr 789 — Tekst por. w supl. (T. 73/II) nr 1023.

s. 477 **nr 790** — Tekst por. w supl. (T. 73/II) nr 1034 i 1040.

nr 791a — Tekst zwr. 3-13 w rkp. A. Konopczanki (teka 13, sygn. 1192/3, k. 10), zapisany prawdopodobnie w Modlnicy, poszczególne zwrotki w różnych miejscach karty jako odrębne pieśni. W rkp. w zwr. 8 w. 1: „Wciąż zegary biją", w. 3: „jak sobie kto płaci", w zwr. 9 najpierw w. 3-4, potem 1-2. Tekst zob. w supl. (T. 73/II) przypisy do nr 1044, 1050 i 1054, oraz por. tamże tekst nr 1030, 1045 i 1049.

s. 478 **nr 791b** — Rkp. Kolberga (teka 14, sygn. 1198, k. 14 nr 49) z lokalizacją: „od Proszowic" i dopisaną później: „Krzesławice" oraz błędny odsyłacz: „VI N. 792". W zapisie melodii tylko t. 1-8, w t. 1 zamiast ćwierćnuty są dwie ósemki: c^2 h^1, t. 2:

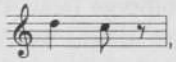

w t. 3 tylko dolna wersja.

nr 792 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 143) z lokalizacją ogólną: „Tomaszowice", tam zapis nutowy z incipitem „U nasego pana". W rkp. tylko t. 3-4 ujęte w znaki repetycji i t. 7-10, w t. 4 druga wersja:

w t. 7 alternatywna wersja: c^2 e^2 f^2, t. 9:

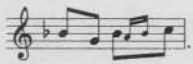

Zob. w supl. (T. 73/I) przypis do pieśni nr 600. Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 334.

s. 479 **nr 794** — Odsyłacz do melodii (w druku nad nutami) błędny.

nr 795 — Tekst pierwszej zwr. w rkp. terenowym Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 143) z lokalizacją ogólną: „Tomaszowice", tam podpisany pod mel. opublikowaną przez Kolberga w T. 6 nr 802; w rkp. pod t. 5: „ktoż". Zwr. 3 i 5-6 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 2 nr 3 i 12-13) wśród odpisów wykonanych prawdopodobnie z rkp.

M. M. Mioduszewskiego, dziś zaginionego, w rkp. w zwr. 6 w. 3-4: „wiem, że ludzie w świecie, ja z niemi w koleji". Odsyłacze do mel. nr 159 i 236 (w druku nad nutami) błędne.

s. 480 **nr 796** — Tekst zwr. 1 i 3-4 w rkp. nieznanego autora (teka 13, sygn. 1192/3, k. 6) z lokalizacją: „z Giebułtowa", jako dwie odrębne pieśni (zwr. 1 i 3-4), zwr. 2 tamże ręką Kolberga; w rkp. w zwr. 4 w. 3-4: „bodajżbym cię była, łajdaku, nie znała". Odsyłacz do melodii (w druku nad nutami) błędny.

nr 797 — Rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1418, k. 4 nr 846) bez lokalizacji. W zapisie nutowym w pierwszej części t. 8 tylko górna wersja, w t. 19 zamiast ostatniej ósemki są dwie szesnastki: e^1 fis^1, w t. 20 tylko dolna wersja. W drugim rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 31 nr 116) z lokalizacją: „Modlnica", tam melodia bez tekstu, zapis tylko t. 1-8, t. 5-7 są powtórzeniem t. 1-3, w t. 8 tylko górna wersja.

s. 481 **nr 798** — Rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1418, k. 4 nr 847), tam melodia i dwie zwr. tekstu. W rkp. w t. 2 nie ma g^1, t. 17-20 są rozpisane, w obydwu wykonaniach nie ma kasownika nad t. 17, w powtórzeniu t. 19 tylko małe nuty, a t. 20 tylko duże. Następna zwr. w rkp.:

„Kwaterkę wylize, kielisek całuje,
da, po tej muzyce trzy lata choruje".

nr 799 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 149) z lokalizacją: „Modlnica", tam melodia bez tekstu. W rkp. tylko t. 2-9, o kwintę czystą wyżej, w t. 4 tylko górna wersja, w t. 6 zamiast szesnastek jest ósemka f^1, t. 7:

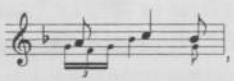

w t. 9 tylko wersja ósemkowa. W czystopisie Kolberga (teka 45, sygn. 1418, k. 4 nr 848) z lokalizacją: „Modlnica" też melodia bez tekstu, w t. 13 bez małych nut, w t. 14 nad f^1 alternatywna nuta c^2. Tekst w rkp. A. Konopczanki (teka 13, sygn. 1192/3, k. 9) zapisany prawdopodobnie w Modlnicy, w tym rkp. po zwr. 1 cd.:

„Tyle odmówili, tyle naklepali,
że się aże w piekle diabłu spodobali",

a zwr. 2 jako odrębna przyśpiewka.

s. 482 **nr 800** — Rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1418, k. 3 nr 881) z lokalizacją jak w druku, dopisaną po skreślonej: „Ojców, Pieskowa Skała", tam melodia bez tekstu. W rkp. w t. 6 zamiast drugiego h^1 jest kropka przy d^2, t. 7:

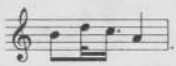

Melodia bez tekstu także w rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 43 nr 575) z lokalizacją: „Ojców", tam zapis t. 1–4, w t. 2 zamiast kropki przy g^2 jest ósemka f^2. Tekst zwr. 1–2 w rkp. A. Konopczanki (teka 13, sygn. 1192/3, k. 9) zapisany prawdopodobnie w Modlnicy, zob. w supl. (T. 73/II) przyp. do nr 1034; zwr. 3–4 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 6 nr 289–290) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 4 nr 9; zwr. 3–4 także w rkp. nieznanego autora pt. *Pieśni światowe* (teka 12, sygn. 1183, k. 11) bez lokalizacji, tam w zwr. 4 w. 4: „drugie mi kupili", zwr. 3–4 także w rkp. Kolberga (teka 12, sygn. 1181, k. 31), zob. przypis do nr 433 w supl. (T. 73/I). Tekst por. w supl. (T. 73/II) nr 941.

nr 802 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 143) z lokalizacją ogólną: „Tomaszowice", tam mel. z innym tekstem, opublikowanym przez Kolberga w T. 6 nr 795 (pierwsza zwr.). W rkp. w t. 3 obok a^2 alternatywna nuta g^2, t. 4:

w t. 7 zamiast małej nuty d^2 jest f^2. W czystopisie Kolberga (teka 45, sygn. 1418, k. 3 nr 880) melodia z drugą zwr. z lokalizacją jak w druku, w tym rkp. w t. 7 jak w zapisie terenowym. Tekst zwr. 1–2 w tece 45 w innym miejscu tejże karty. Tekst zwr. 4 por. w T. 6 nr 763 zwr. 2.

s. 483 **nr 803** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1317/4, k. 17), bez lokalizacji, w rkp. pod mel. tylko zwr. 1. W melodii t. 7 i 8:

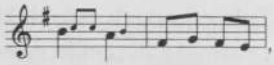

nadto za melodią zanotowane są dwie inne wersje dla t. 7 i 8, jedna z notatką „lub lepiej":

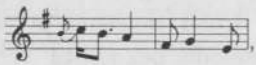

druga:

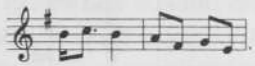

W tekście zwr. 1 (pod t. 5–6): „straciłaś urodę" z dopisanym niżej „przepiłaś". Odsyłacz do melodii (w druku nad nutami) błędny.

s. 483 **nr 804** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 11, sygn. 1175, k. 18) z lokalizacją: „Modlnica", tam melodia z tekstem opublikowanym przez Kolberga w T. 6 nr 688 (zwr. 6). W rkp. zapis t. 1–8 o sekundę wielką wyżej, w t. 2 i 6 tylko górna wersja, t. 7:

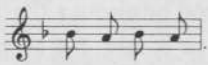

W tekście w zwr. 1 wyjaśnienie: „cnęło — przykrzyło". Odsyłacz do melodii nr 343 (w druku nad nutami) błędny.

s. 485 **nr 808** — Tekst por. w supl. (T. 73/II) nr 949.

nr 809 — Odsyłacz do melodii (w druku nad nutami) błędny.

s. 486 **nr 810** — W rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 4) lokalizacja: „Szyce" zanotowana nad skreśloną: „Modlnica", tam melodia z tekstem zwr. 2. W rkp. zapis o kwartę czystą niżej, w t. 3 nad f^2 alternatywna nuta g^2, w t. 4 dla f^2 alternatywna nuta d^2, w t. 6 dla e^2 alternatywna nuta c^2. W tekście w zwr. 2 do „ucesała" wyjaśnienie: „wytargała", brak zwr. 3. Odsyłacze do melodii (w druku nad nutami) błędne.

nr 811 — Odsyłacz do melodii (w druku nad nutami) błędny.

s. 487 **nr 814** — Odsyłacz do melodii (w druku nad nutami) błędny.

s. 488 **nr 816** — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 342.

nr 817 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 7) z lokalizacją ogólną: „Modlnica", tam pod melodią podpisany tekst zwr. 2. W rkp. zapis o kwartę czystą wyżej, bez znaków repetycji. W tekście brak zwr. 3. Odsyłacz do melodii nr 670 (w druku nad nutami) błędny.

s. 489 **nr 818** — Odsyłacz do melodii (w druku nad nutami) błędny.

nr 820 — Zwr. 1-2 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 14 nr 1048) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 146 nr 380; zwr. 1-2 także w innym rkp. Kolberga (teka 12, sygn. 1181, k. 31), tam jako fragment innej pieśni, bez lokalizacji, zob. w supl. (T. 73/II) nr 847.

s. 491 **nr 824** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 81) z lokalizacją ogólną: „Oj[ców]", tam pod melodią tylko fragment tekstu (pod t. 1-6), nad pięciolinią notatka: „Taniec obiegany". W rkp. tylko zapis t. 1-4 z repetycją i drugą voltą, o kwartę czystą wyżej, w t. 1 tylko górna wersja, a dla ćwierćnuty alternatywna nuta d^1, w t. 4 zamiast dwóch ostatnich ósemek jest ćwierćnuta a^1, w t. 8 (w rkp. druga volta) tylko górna wersja. Tekst całej zwr. w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 16 nr 1253) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 168 nr 602, w tym rkp. jako cd. wpisany tekst nr 603 u Zaleskiego, tak samo w innym rkp. Kolberga (teka 12a, sygn. 1185, k. 2), gdzie ten tekst z inną mel., zob. w supl. (T. 73/I) nr 587, tekst por. też tamże nr 588.

nr 825 — W rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1418, k. 4 nr 850) bez lokalizacji.

s. 492 **nr 826** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 81) z lokalizacją ogólną: „Oj[ców]", tam melodia bez nazwy tańca. W rkp. zapis tylko t. 1-8, w t. 2 tylko górna wersja, t. 4-7:

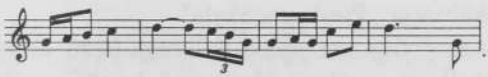

W czystopisie Kolberga (teka 45, sygn. 1418, k. 3 nr 853) też nie ma nazwy tańca, tam w melodii inna kolejność taktów: 1-4, 9-12 i 5-8, w t. 6 dla ostatniej ósemki alternatywna wersja szesnastkowa: e^2 f^2, w t. 7 zamiast małej nuty d^2 jest h^1, t. 11:

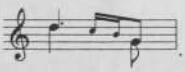

nr 827 — Rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1418, k. 3 nr 854 i 855), melodia nr 827 jest połączeniem dwóch odrębnych zapisów, w pierwszym, bez nazwy tańca, po części wokalnej następuje przygrywka:

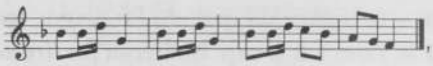

w drugim, bez lokalizacji, ale z nazwą tańca, w t. 10 zamiast dwóch pierwszych szesnastek jest ósemka c^2, zamiast t. 14–16 jest mel. następująca:

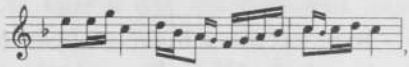

w t. 23 zamiast ósemek są szesnastki:

w t. 24 zamiast drugiej ósemki są szesnastki f^1 e^1. W tekście w zwr. 2 w w. 4: „ja jest".

s. 493 nr 828 — Rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1418, k. 3 nr 856), tam melodia z innym tekstem opublikowanym w t. 6 pod nr. 829. Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 9 nr 452) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 33 nr 193, w rkp. i u Konopki w w. 1 (pod t. 1): „Koło młynka".

nr 829 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 81) z lokalizacją ogólną: „Oj[ców]", tam melodia bez tekstu, we wszystkich taktach tylko górna wersja, w t. 4 zamiast pierwszego d^2 jest e^2, w drugiej części t. 10 alternatywna wersja szesnastkowa: d^2 c^2 e^2 g^2. W czystopisie Kolberga (teka 45, sygn. 1418, k. 3 nr 857) z lokalizacją: „Pieskowa Skała".

nr 830 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 142) z lokalizacją ogólną: „Modlnica", bez nazwy tańca. W rkp. repetycja t. 1–4 rozpisana, w pierwszym wykonaniu wersja górna, w powtórzeniu t. 1 obok szesnastek alternatywna nuta ósemkowa g^1, t. 2:

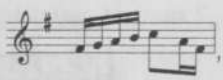

dla pierwszej części t. 4 alternatywna wersja: ćwierćnuta c^2, zamiast t. 5–8 są następujące:

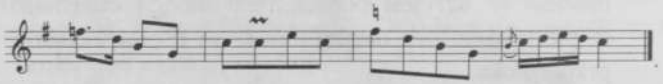

W czystopisie Kolberga (teka 45, sygn. 1418, k. 3 nr 857) lokalizacja: „Czernichów, Przeginia", tam nazwa tańca: „Flisak v. włóczek", repetycja t. 1–4 rozpisana, w pierwszym wykonaniu w t. 3 tylko górna wersja, w powtórzeniu t. 2 jak w rkp. terenowym.

s. 494 **nr 831** — Zwr. 2–11 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 8 nr 423–432) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 27–29 nr 161–170.

nr 832 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 81) z lokalizacją ogólną: „Oj[ców]", tam melodia bez nazwy tańca z incipitem tekstu (pod t. 1). W rkp. zapis tylko t. 1–4, o tercję małą wyżej, w t. 1 zamiast małej nuty d^2 jest h^1, w t. 4 tylko górna wersja.

s. 495 **nr 834** — Tekst por. w T. 6 nr 284 zwr. 2.

nr 835 — Rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1418, k. 3 nr 862) bez lokalizacji, tam melodia bez tekstu. W rkp. repetycja t. 1–4 i 5–8 jest rozpisana, ale powtórzenie t. 5–8 nie jest dokończone — sięga do d^2 w t. 6, w pierwszym wykonaniu i w powtórzeniu dla drugiej części t. 1 jest alternatywna wersja szesnastkowa: d^2 cis^2 d^2 h^1, w obu wykonaniach w t. 2 zamiast szesnastki a^1 jest g^1, w t. 3 dla drugiego e^1 jest alternatywna wersja szesnastkowa: e^1 g^1, w t. 4 tylko dolna wersja, w powtórzeniu t. 3 i 4:

t. 6–8:

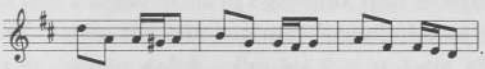

nr 836 — Rkp. Kolberga (teka 45, sygn. 1418, k. 3 nr 861) bez lokalizacji, nad melodią nazwa tańca „Polka", w t. 10 zamiast g^1 są dwie szesnastki e^1 g^1.

s. 496 **nr 838** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 34). W rkp. nie ma repetycji poszczególnych zdań, w t. 2 tylko dolna wersja, w t. 7 zamiast pierwszego g^1 jest a^1.

nr 840 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 81) z lokalizacją ogólną: „Oj[ców]", tam melodia z incipitem: „Ojze ino, ojze jesce". W rkp. zapis mel. o sekundę wielką wyżej, w t. 3 tylko dolna wersja, w t. 5 i 7 tylko górna, w t. 8 zamiast g^1 g^1 a^1

jest jest trzy razy f^1. W czystopisie Kolberga (teka 45, sygn. 1418, k. 3 nr 852) w zapisie nutowym w t. 1 tylko dolna wersja, w t. 5 — górna. Zwr. 1 i 6 w rkp. Kolberga w tece 45, tam w zwr. 6 w. 1: „Jedzie kozak"; zwr. 2–5 i 7–11 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 8 nr 433–439) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 29–30 nr 171–179.

s. 498 **nr 843** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 32), bez lokalizacji, z notatką: „Jak druhny przed oczepinami tańczą". W rkp. t. 4 taki sam jak drugi, w t. 8 nie ma małych nut, w zapisie tekstu brak w. 5 w ostatniej zwr.

s. 499 **nr 845** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 32), bez lokalizacji. W rkp. w t. 6 nie ma ósemki d^2, w t. 7 tylko górna wersja. Ponadto zwr. 3–4 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 13a nr 903–904) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich...* W. z Oleska, tam s. 131 nr 229–230, u Zaleskiego i w rkp. w zwr. 4 w. 1: „O moja mamuniu", w. 2: „na plecy".

nr 846 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1317/4, k. 17), bez lokalizacji. W rkp. zapis melodii o kwartę czystą niżej.

s. 500 **nr 847** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 39), bez lokalizacji. W rkp. zapis tylko t. 1–4, w t. 2 tylko górna wersja, a przy c^2 jest krzyżyk, tak samo w czystopisie Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 6). W rkp. terenowym tekst tylko zwr. 1, pod t. 3: „położys się", tak samo w czystopisie.

nr 848 — Rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 57 nr 408) z lokalizacją: „Modlnica", tam melodia bez tekstu. W rkp. zapis o tercję małą niżej, w t. 2 i 4 tylko dolna wersja, w t. 5–7 tylko wersja z triolą.

s. 501 **nr 850** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 143) z lokalizacją ogólną: „Tomaszowice", tam melodia z incipitem tekstu: „O, Jasiu, moj Jasiu" (zob. w supl. T. 73/I nr 304). W rkp. zapis o sekundę wielką wyżej. Tekst zwr. 1–4 w rkp. A. Konopczanki (teka 13, sygn. 1192/3, k. 19) z lokalizacją: „Modlnica" uzupełnioną przez Kolberga, zob. w supl. (T. 73/II) przypis do nr 990. W rkp. w zwr. 1 (pod t. 6): „to chłopka", w zwr. 4 w. 3: „i na Łysą Górę".

nr 852 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 143) z lokalizacją ogólną: „Tomaszowice". W rkp. w t. 1 obok d^2 alternatywna nuta e^2, t. 5 i 6 niewypełnione. W tekście w zwr. 2 w. 3: „dałabym ci siedm razy".

s. 503 **nr 857** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 143) z lokalizacją: „Tomaszowice", tam melodia z fragmentem incipitu: „Jedzi[e]". W rkp. w t. 3 obok drugiego c^2 alternatywna nuta d^2, t. 7:

Tekst w rkp. nieznanego autora (teka 12, sygn. 1183, k. 1), z lokalizacją uzupełnioną przez Kolberga: „Liszki i za Wisłą".

s. 503–504 **nr 858** — Tekst zwr. 2 por. w supl. (T. 73/I) nr 698.

nr 860 — W rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 5a) bez lokalizacji i bez nazwy tańca, zapis melodii o kwartę czystą wyżej.

nr 861 — Rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 5a), tam melodia bez tekstu i bez lokalizacji. W rkp. zapis o sekundę wielką wyżej, w t. 1, 2 i 4–8 tylko wersja z małymi nutami.

s. 505 **nr 863** — Rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 5) z lokalizacją: „Modlnica", tam melodia z pierwszą zwr. tekstu. W rkp. zapis tylko t. 1–8, w t. 3 i 4 tylko górna wersja. Zwr. 1–3 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 9 nr 453, 458, 461) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 33 nr 194, s. 34 nr 199 i 202, u Konopki w zwr. 1 w. 1: „Juz mi jéj tez nie zganicie".

s. 506 **nr 865** — Tekst publikowany pt. *Mazur ci ja, Mazur* w „Kalendarzu Powszechnym na rok 1859" J. Wildta, Kraków [1858] s. 110, co Kolberg w skrócie podaje w nocie pod pieśnią.

s. 507 **nr 866** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 13, sygn. 1192/3, k. 6) na marginesie zapisów nieznanego autora z lokalizacją: „z Giebułtowa", w rkp. w. 1–4 oraz dwa pominięte w druku:

„oj, juz ci ja, juz hulała,
kiej mie matka w powijaki utulała".

Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 486 i przypis do tej pieśni.

s. 507 nr 867 — Rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 5) bez lokalizacji. W rkp. w t. 4 bez małych nut, w t. 6 i 8 tylko wersja z małymi nutami, t. 12:

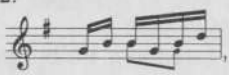

nie ma drugiej volty, po t. 12 dalszy ciąg mel.:

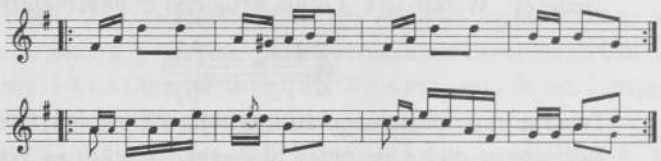

s. 508 nr 868 — Rkp. terenowe Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 148 i 149), bardzo prawdopodobne, że zapisy te dokumentują melodię w dwóch wykonaniach tego samego skrzypka. W rkp. na k. 148 lokalizacja ogólna: „Mogilany", bez nazwy tańca:

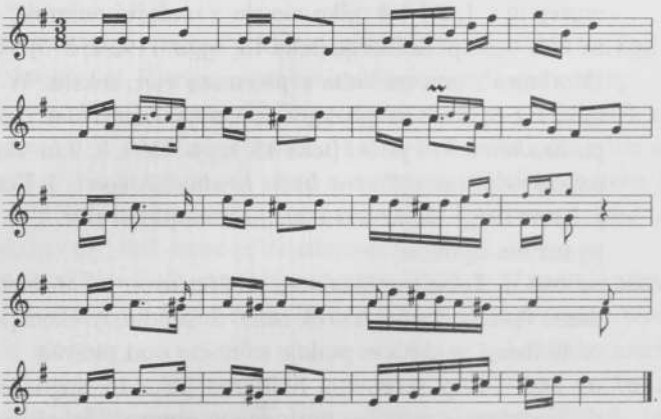

W drugim zapisie terenowym na k. 149 lokalizacja ogólna: „Mogilany, Kuliżów", też nie ma nazwy tańca, zapis mel. o kwartę czystą wyżej:

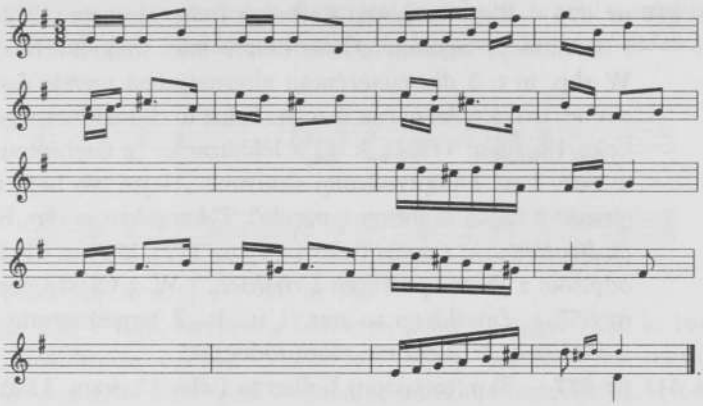

W czystopisie Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 3) bez lokalizacji i bez nazwy tańca, tam zapis jak w rkp. na k. 148, z wyjątkiem t. 3, w którym obok *fis*^{2} jest *d*^{2}, a w t. 7 dla *h*^{1} jest alternatywna nuta *d*^{2}, w t. 20 zamiast szesnastek jest ósemka *cis*^{2}.

nr 869 — Tekst w rkp. nieznanego autora (teka 13, sygn. 1192/3, k. 6), z lokalizacją ogólną: „Giebułtów". Incipit tekstu zanotowany przez Kolberga pod inną mel. w rkp. terenowym (teka 43, sygn. 1352, k. 151) wykonanym prawdopodobnie też w Giebułtowie, zob. w supl. (T. 73/I) przypis do pieśni 244.

s. 509 **nr 872** — Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 9 nr 469 i 471) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 37 nr 211 i 213.

s. 510 **nr 873** — Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 9 nr 454) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 33 nr 195.

nr 874 — Rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 5a) bez lokalizacji, tam zapis o kwartę czystą wyżej, w t. 1–3 tylko górna wersja.

nr 875 — Rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 5a) z lokalizacją: „Kraków". W rkp. t. 7 składa się z dwóch taktów:

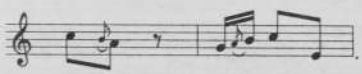

s. 510 **nr 876** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 151) z lokalizacją ogólną: „Giebułtów", tam melodia bez tekstu. W rkp. w t. 3 dla ćwierćnuty alternatywna wersja ósemkowa dis^2 e^2, w t. 5 tylko górna wersja. Tekst w rkp. nieznanego autora (teka 13, sygn. 1192/3, k. 7) z lokalizacją: „z Giebułtowa", tam w zwr. 1 w. 1 poprzedzony słowami: „Hajze ino haj", na marginesie notatka Kolberga „wesele". Tekst także w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 16 nr 1215) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich*... W. z Oleska, tam s. 163 nr 557, u Zaleskiego w zwr. 1 w. 1: „Z tamtej strony Wisły", w zwr. 2 w. 1: „Lecz nie mam łódeczki".

s. 511 **nr 877** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 151) z lokalizacją ogólną: „Giebułtów", tam melodia bez tekstu. W rkp. zapis o sekundę wielką niżej, w t. 2 nie ma małych nut, w t. 5 zamiast ćwierćnuty są dwie ósemki: cis^2 a^1, w t. 6 nie ma a^1, a nuta e^1 jest ćwierćnutą, w t. 8 nie ma małych nut. Tekst w rkp. nieznanego autora (teka 13, sygn. 1192/3, k. 7) z lokalizacją: „z Giebułtowa", w rkp. w zwr. 1 (pod t. 5–6): „da, czemuś się, dziewczyno", w zwr. 2 w. 3–4: „ino ja na ciebie, chłopczyno, czekała".

nr 879 — Zwr. 4 w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 9 nr 467) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego*... J. Konopki, tam s. 36 nr 209.

s. 512 **nr 880** — Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 17 nr 1282) wśród odpisów z *Pieśni polskich i ruskich*... W. z Oleska, tam s. 174 nr 652.

nr 881 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 47), tam zapis nutowy z incipitem tekstu. W rkp. zapis t. 1–8, w t. 1, 3 i 5 nie ma małych nut, a w t. 5 i 7 zamiast ćwierćnuty są ósemki: d^2 e^2. W czystopisie Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 5a), bez lokalizacji, wariant melodii wokalnej z tekstem oraz t. 9–16. W rkp. w t. 1 i 3 tylko górna wersja, w t. 2 przy g^2 jest c^2, w t. 2 i 4 rytm: ósemka i ćwierćnuta, t. 5–8:

w t. 11 zamiast szesnastek d^2 cis^2 jest ósemka d^2, w t. 12 w miejsce g^1 jest c^2, po t. 12 następuje melodia będąca odmienną redakcją t. 13–16:

Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 766.

s. 513 **nr 882** — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 151) z lokalizacją ogólną: „Giebułtów", tam melodia bez tekstu. W rkp. t. 4: h^1 a^1 gis^1 — dwie szesnastki i ćwierćnuta, w t. 6 alternatywna wersja: h^1 h^1 — ósemka i ćwierćnuta.

nr 883 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 151) z lokalizacją ogólną: „Giebułtów", tam melodia bez tekstu. W rkp. zapis o kwartę czystą wyżej, t. 3:

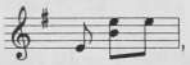

znak repetycji także w t. 5. Tekst w rkp. nieznanego autora (teka 13, sygn. 1192/3, k. 6) z lokalizacją: „z Giebułtowa", tam w zwr. 1 w. 3 (pod t. 5–6): „za moją dziewcyne", w zwr. 2 w. 2–3: „po białym strumyku, całujze mnie dzisiaj".

s. 514 **nr 885** — Rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 5) bez lokalizacji, tam melodia bez tekstu z nazwą tańca: „Polonez". W druku w T. 6 zamieszczony jest w zasadzie cały materiał rękopiśmienny melodii (24 takty), inna jest jednak kolejność poszczególnych fragmentów, ponadto w druku zastosowana została skrócona forma zapisu, w rkp.:

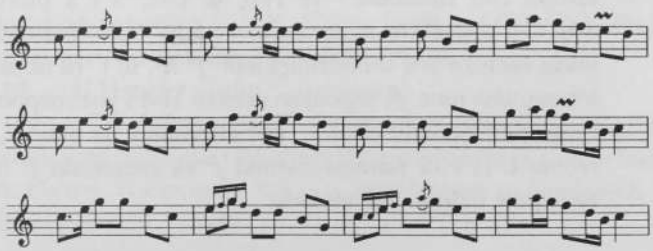

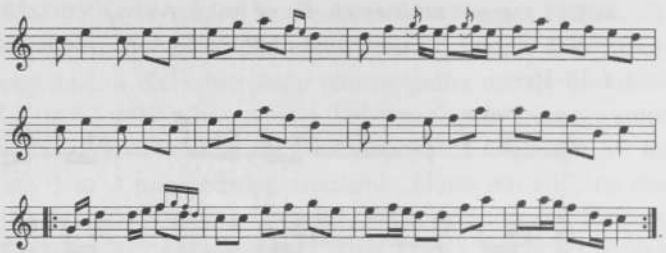

Tekst w rkp. Kolberga pt. *Krakowiaki i polki* (teka 13, sygn. 1193, k. 8 nr 446, k. 9 nr 455–456) wśród odpisów z *Pieśni ludu krakowskiego...* J. Konopki, tam s. 31 nr 187, s. 33–34 nr 196–197.

s. 514 nr 886 — Rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 3) W rkp. lokalizacja: „Gaj, Libertów". W rkp. w t. 9 metrum $\frac{4}{4}$ przy zachowaniu tej samej wysokości nut:

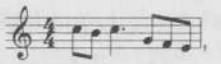

w t. 11 także metrum $\frac{4}{4}$ — tu zachowane są wysokości i wartość rytmiczna nut, ale takt obejmuje nadto dwie ósemki z taktu 12, w którym c^2 ma wartość półnuty, te takty i dalsze z notatką nad t. 13: „lub z G-dur":

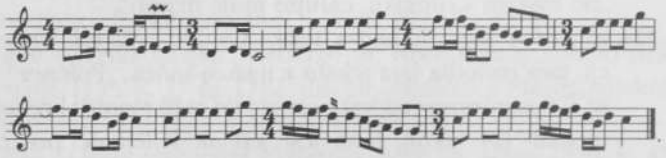

s. 515 nr 887 — Rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1192/1, k. 3a) z lokalizacją: „od Krakowa". W rkp. w t. 1, 3 i 5 pierwsze nuty, a w t. 6 wszystkie mają nadto e^1 jako współbrzmienie, w t. 5 także ósemka jest dwudźwiękiem: f^1–h^1, w t. 10 obok c^2 jest alternatywna nuta g^2, repetycja taktów 11–14 jest rozpisana, w t. 11 i jego powtórzeniu obok c^2 jest alternatywna nuta g^1, w powtórzeniu t. 11 i 12 zamiast ósemki f^2 są szesnastki f^2 h^1, po t. 14 następuje dalszy ciąg melodii:

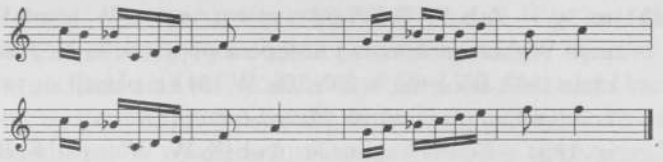

nr 890 — Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 151) z lokalizacją ogólną: „Giebułtów", tam zapis melodii o sekundę wielką niżej, w t. 3 obok ósemki alternatywna nuta e^2, nie ma t. 9 (drugiej volty).

s. 516 **nr 891** — Tekst w rkp. terenowym Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 32), bez lokalizacji, podpisany pod inną melodią, zob. przypis do nr 200. W rkp. w w. 2 (pod t. 3–4): „za wodą rak". Odsyłacz do melodii nr 413 błędny.

Przypisy (s. 517–530)

s. 519 **w. 2g.** — Kolberg za przedrukiem E. Raczyńskiego przytacza niżej fragmenty *Składu abo Skarbca znakomitych sekretów oekonomiej ziemiańskiej* J. K. Haura, w r. 1693 ukazało się kolejne wydanie *Składu...*, natomiast *Oekonomika ziemiańska generalna...* tegoż autora wydana była w Krakowie w roku 1675. U Raczyńskiego również błędny tytuł dzieła Haura, w notatkach Kolberga (teka 50, sygn. 1357, z. 4a, k. 5 i z. 9, k. 2–5) odesłania prawidłowe.

w. 4g. — Zob. E. Raczyński *Wspomnienia Wielkopolski...* T. I s. 141–144, cytat do w. 17g. na s. 520.

w. 14d. — Kolberg za E. Raczyńskim przytacza fragment z s. 14 *Składu abo skarbca...* J. K. Haura (wyd. z 1693 r.). U Haura i w rkp.: „wielka uciecha i osobliwa rekreacja".

w. 5d. — U Haura i w rkp.: „powrosły".

s. 520 **w. 18g.** — Tu Kolberg za E. Raczyńskim przytacza fragment z dziesiątego wydania *Oekonomiki ziemiańskiej generalnej...* J. K. Haura, Warszawa 1757 s. 6, wyjaśnienia w nawiasach od Kolberga.

s. 521 w. 3g. — Zob. W. Pol *Pieśń o ziemi naszej*. W: tegoż *Wybór poezji*. Wyboru dokonała i wstępem poprzedziła M. Janion. Wrocław 1963, BN I 180, s. 207–208. W 1843 r. ukazał się w Poznaniu anonimowy pierwodruk *Pieśni o ziemi naszej*.

w. 18g. — Kolberg cytuje artykuł: [K. W. Wójcicki] R. *Powrót flisów*. „Kłosy" 1871 T. XIII nr 332.

s. 522 w. 5–9g. — Zob. pieśń nr 374 w T. 6, tam ten tekst z zapisem nutowym.

w. 20d. — *Flis* S. Klonowica cytowany jest już wcześniej, zob. przypis źródłowy do s. 196.

w. 4d. — Kolberg za K. W. Wójcickim cytuje (do w. 18g. na s. 523) fragmenty z pracy W. Pola *Obrazy z życia i natury*. Seria II Kraków 1871, rozdział *Na groblach*, s. 292–294. U Pola: „Ćwik flis" (bez przecinka).

s. 524 w. 13–20g. — „Piosenka Pola" to fragment pracy W. Pola cytowanej wyżej (na s. 522–523).

w. 21d. — Zob. S. Klonowic *Flis*... w wyd. Wrocław 1951 s. 101–103.

w. 2d. — Zdanie „Podanie to przywodzi..." kieruje do podania o Wandali, Narwi i Bugu, przytoczonego przez Kolberga na s. 523 za K. W. Wójcickim, u Klonowica s. 87–89.

s. 525 zwr. 466 — U Klonowica „krzeczka", nie: krzaczka (krzeczek, skrzeczek — chomik, także suseł), zalać krzeczka — upić się.

s. 526 nr 430c — W odsyłaczu do zbioru M. M. Mioduszewskiego winno być *Dodatek do Śpiewnika*..., Kraków 1842.

s. 527 — Tekst por. w supl. (T. 73/I) nr 727.

s. 529 w. 16g. — W przywołanym tu wydaniu *Oekonomiki ziemieńskiej* J. K. Haura z 1757 r. cytowany fragment na s. 193–194.

w. 1d. — Winno być: „pilnością i czujnością".

s. 530 w. 6g. — U J. Mączyńskiego *Włościanie z okolic Krakowa*... s. 103 po pieśni nr 16 tekst: „I wśród podobnych śpiewów odprowadzają go do domu. W dzień ślubu rano druhny przybywają do panny młodej, a dopomógłszy jej w ubraniu, idą z nią od chaty do chaty, spraszając na ślub; a prawie z każdej chaty wychodzą z błogosławieństwem i z podarkiem, choćby najmniejszej wartości", potem słowa: „Panna młoda zaś wróciła" itd.

w. 6–4d. — [S. Górski] *Vita Petri Kmithae de Wisnicze Palatini Cracoviensis.* Pierwodruk w: S. Orzechowski *Annales Polonici...* Dobromil 1611. Zob. w wyd. *Annales Stanislai Orichowii Okszii...* Ed. T. Działyński, Posnaniae 1854 s. 197–226, tam anonimowo. W rękopisach odnotował Kolberg także przekład: [K. W. Wójcicki] K. Wł. W. *Piotr Kmita z Wiśnicza.* „Biblioteka Warszawska" 1865 T. 2 s. 373–404.

w. 2–1d. — Zob. przyp. źródłowy do nr 547.

s. 532 — W odsyłaczu do s. 206 nr 391 winno być: J. Konopka *Pieśni ludu krakowskiego...* s. 9 nr 43.

PRZYPISY ŹRÓDŁOWE DO CZĘŚCI III *KRAKOWSKIEGO* (T. 7)

Wstęp (s. XIII–XVIII)

s. XIV w. 13d.–s. XVI w. 13g. — Kolberg odwołuje się tu do pracy Ryszarda Berwińskiego *Studia o literaturze ludowej ze stanowiska historycznej i naukowej krytyki*, wydanej anonimowo w dwu tomach, w Poznaniu w 1854 roku. Jej kolejna edycja ukazała się pod innym, poprawniejszym tytułem *Studia o gusłach, czarach, zabobonach i przesądach ludowych*, także w dwu tomach, w Poznaniu w 1862 roku. Kolberg zajmuje stanowisko krytyczne wobec wyrażonych tam przez Berwińskiego poglądów na kulturę ludową (zob. wstęp s. LXVII–LXVIII).

s. XVI w. 7–6d. — Dzieło J. Görresa *Die christliche Mystik* wydane zostało w 4 tomach w Regensburgu w latach 1836–1842.

w. 1d.–s. XVII w. 15d. — Kolberg powołuje się tu na dorobek następujących badaczy polskich: Adama Naruszewicza (1733–1796), Tadeusza Czackiego (1765–1813), Hugo Kołłątaja (1750–1812), Joachima Lelewela (1786–1861), Zoriana Dołęgi Chodakowskiego (właściwie Adama Czarnockiego, 1784–1825), Ignacego Benedykta Rakowieckiego (1783–1839), Wacława Aleksandera Maciejowskiego (1792–1883), Napoleona Medyńskiego (1808–1854), Aleksandera Tyszyńskiego (1811–1880), Karola Szajnochy (1818–1868), Jaksy Antoniego Marcinkowskiego (pseud. Antoni Nowosielski, 1823–1880), Jana Papłońskiego (1819–1885), Antoniego Mierzyńskiego (1829–1907), Adama Honorego Kirkora (1818 lub 1819–1886), Jana Karola Sienkiewicza

(1793–1860), Eustachego Tyszkiewicza (1814–1873), Walentego Skorochoda Majewskiego (1764–1835), Józefa Dunin Borkowskiego (1809–1843).

Spośród badaczy europejskich wymienieni zostali: czeski filolog, znawca mitologii słowiańskiej, Ignac Jan Hynek Hanusz (1812–1869); angielski orientalista, badacz kultury indyjskiej i perskiej, William Jones (1746–1794); francuski iranista i indolog, Eugène Burnouf (1801–1852); niemiecki językoznawca, sanskrytolog, twórca gramatyki porównawczej języków indoeuropejskich, Franz Bopp (1791–1867); filologowie niemieccy: Jacob Grimm (1785–1863), autor m. in wielokrotnie przez Kolberga cytowanej pracy *Deutsche Mithologie* (1835), oraz brat Jacoba, Wilhelm (1819–1851), zbieracz baśni i podań ludowych; Christian Lassen (1800–1876), niemiecki indolog pochodzący z Norwegii; Adalbert Kuhn (1812–1881), niemiecki językoznawca, indoeuropeista, współtwórca mitologii porównawczej (w T. 7, w. 15d., na s. XVII w druku błędnie: „Kuin").

Świat nadzmysłowy (s. 3–183)

s. 3–39 — Opowieści z tego rozdziału pochodzą prawdopodobnie z zapisu A. Konopczanki; zob. cytowany we wstępie w T. 73/I, s. LXIX, fragment listu Z. Glogera do O. Kolberga z 17 grudnia 1869 roku, gdzie mowa o tym materiale.

s. 3–8 nr 1–4, 6–7 — W rkp. A. Konopczanki (teka 45, sygn. 1418, k. 35) inna wersja redakcyjna pt. „Legienda krakowska. O stworzeniu świata, opowiadanie ludowe". Tam relacja znacznie krótsza i uboższa treściowo od publikowanej. Różnice rzeczowe w zakresie elementów zbieżnych w rkp. i w druku są nieliczne: w rkp. Lucyper był przed buntem podwładnym archanioła Michała, Ewa miała 76 synów i 77 córek, opowieść kończy się informacją, że po męce krzyżowej Chrystusa „z strony Lucypera wyszedł Antychryst i wojuje z niebem".

s. 5 nr 4 — Opowieść o Lucyperze i złych duchach (w. 10–1d.) por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 103–104

w tym tomie), opowiadał Jacek Rogala. Zob. też T. 7, s. 40, nr 74.

s. 16 w. 12d. — Zamiast: „wymarli ziemi", powinno być: „wymarli i ziemi" (według erraty Kolberga).

s. 19 nr 25 — O Judaszu por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 104), opowiadał Jacek Rogala. Zob. też T. 7, s. 102, nr 220.

s. 23 nr 32 — O duszach czyśćcowych w Zaduszki por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 99–100), relacja Elżbiety Kostasiowej.

s. 28–29 nr 41 i 42 — W spuściznie Kolberga zachował się wycinek z „Czasu" 1884 nr 118 z artykułem podpisanym E. S. pt. *Symbolika wiosenna* (teka 1, sygn. 1121, k. 3; cały artykuł w nr 118, 120 i 121). Autor omawia tam wierzenia z różnych regionów. Informacja o pochodzeniu blasku słońca z „pałacu niebieskiego" (nr 41, w. 2–7g.) oraz opowieść o słońcu (nr 42) opatrzone są w tym druku notą: „Krakowskie" i najprawdopodobniej przejęte zostały z Kolberga.

s. 30–31 nr 49 — Opowieść o dwunastu miesiączkach pochodzi z zapisu A. Konopczanki. Zachowała się w dwu innych, odmiennych wersjach redakcyjnych autorki: w zapisie prymarnym w *Raptularzu* (zob. s. 87–89) oraz w czystopisie *Opowiadania powieści ludu krakowskiego, wieś Modlnica Wielka, 1869* (teka 13, sygn. 1192/2, z. II, k. 13), w którym tekst, opracowany i przestylizowany, opatrzony jest licznymi dopiskami i poprawkami Kolberga (zob. w suplemencie, T. 73/II, s. 460–462). Wszystkie trzy wersje opowieści: drukowana oraz dwie zachowane w rkp. różnią się postacią stylistyczną, a tekst w tomie 7 uznać można właściwie za wariant fabularny zapisu prymarnego.

s. 32 w. 6d. — Zamiast: „Jurman", powinno być: „Furman" (według erraty Kolberga).

s. 33 w. 1g. — Zamiast: „Babkie", powinno być: „Babskie" (według erraty Kolberga).

s. 33–34 nr 59 — Por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 94–95), opowiadała Elżbieta Kostasiowa. Zob. też T. 7, s. 49–50.

s. 34 nr 60 — Zob. także opowieści o wietrze z zapisu A. Konopczanki w suplemencie, T. 73/II, s. 363–366.

s. 37 przyp. ** — W rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1192/3, k. 5) tekst ten zapisany na końcu opowieści o Napoleonie (zob. w suplemencie, T. 73/II, s. 443–444) i skreślony w rkp. jako wykorzystany do publikacji. W rkp.: „Ameryce" (z „a" dopisanym nad pierwszym „e"), a nie: „Jameryce" jak w druku.

s. 39 w. 6g. — Zamiast: „raju temu, diabli", powinno być: „raju, temu diabli" (według erraty Kolberga).

w. 7g. — Powinno być: „dróżyna", zamiast: „drużyna" (według erraty Kolberga).

s. 40–41 nr 74, 78, 79 — Z zapisu A. Konopczanki, por. wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 103–104), opowiadał Jacek Rogala. Nr 74 zob. też T. 7, s. 5, nr 4 (w. 10–1d.).

s. 42 przyp. — Mowa o artykule *Proces wytoczony w r. 1728 przeciw Kazimierzowi Kamińskiemu, który się był zapisał diabłu*, „Biblioteka Warszawska" 1844 T. 2, s. 213–216.

s. 42–43 nr 84 i 85a — Z zapisu A. Konopczanki, por. wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 71), opowiadali Katarzyna Pstrusiowa i Antoni Kurek. Cytat w druku (końcowe zdanie w nr 84) pochodzi z tego właśnie źródła.

s. 43 nr 85b — Z zapisu A. Konopczanki, por. wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 73), opowiadał Antoni Kurek.

s. 44 nr 85d — Jw., opowiadała Elżbieta Kostasiowa.

nr 85f — Kolberg cytuje tu fragment powieści W. Wielogłowskiego *Komornica, czyli tajemnice życia wiejskiego*, Kraków 1857. Cytat ten i następne z tego utworu sprawdzono z dostępnym wydaniem drugim, Kraków 1862. Tam także tekst ten na. s. 103.

s. 45–48 nr 87–94 — Z zapisu A. Konopczanki; wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 19–20, 23–24) oraz czystopisowa pt. „O bogienkach" w rkp. zbieraczki pt. *Powieści. O urokach, gusłach, zabobonach, czarach..., wieś Modlnica Wielka, 1869* (teka 13, sygn. 1192/2, z. IIa, k. 4–5, 6–7, 9–10). Fragmenty z czystopisu nieujęte w *Raptularzu*, a także niedrukowane przez Kolberga w tomie 7 lub treściowo zbieżne, lecz zawierające nowe elementy czy szczegóły w stosunku do wersji drukowanej zob. w suplemencie, T. 73/II, s. 371 i nast.

s. 45 w. 4d. — Błąd druku, powinno być: „widzieliśmy".

s. 46–47 nr 93 — W czystopisie Konopczanki *Powieści. O urokach, gusłach, zabobonach, czarach...*, (teka 13, sygn. 1192/2, z. IIa, k. 6–7) brak nazwiska narratorki wymienionej przez Kolberga w druku, a opowieść zaczyna zdanie: „W jednej chałupie (opowiada wiejska kobieta [...]". W tym rkp. brak także komentarza, który podaje Kolberg na końcu opowieści. W zapisie prymarnym — jak w druku — opowieść tę zamyka zdanie przytoczone przez Kolberga, a Jadwiga Skoczkowa wskazana jest jako opowiadająca (por. *Raptularz*, s. 20).

s. 47–48 nr 94 — Wszystkie trzy wersje tej opowieści, drukowana i obie rękopiśmienne: czystopis (*Powieści. O urokach, gusłach, zabobonach, czarach...*, teka 13, sygn. 1192/2, z. IIa, k. 9–10) oraz zapis prymarny (w *Raptularzu*, zob. s. 23–24) różnią się postacią redakcyjną, choć niewątpliwie chodzi o ten sam przekaz źródłowy. W obu rkp. brak informacji: „wariant z Rząski", z przebiegu rozmowy w *Raptularzu* można wnioskować, że opowiadała tę historię Jadwiga Skoczkowa. W *Raptularzu* wykradzenie dziecka ma miejsce po jego chrzcie („sproszono kumotrów, dziecko ochrzczono"), w czystopisie — przed chrztem („sproszono kumotrów i chrzest miał być nazajutrz"), w druku podobnie — przed chrztem, zgodnie z praktykami bogienek, które odmieniają dzieci nieochrzczone. W *Raptularzu* i w druku rodzina położnicy zostawiła ją samą, wychodząc „do pola", w wersji czystopisu: „Mąż kobiety pojął babkę, co odbierała (akuszerkę) oraz krewnych, poszedł z niemi do karczmy. Chora z dzieckiem pozostała sama w izbie". W obu rkp. brak informacji podanej przez Kolberga w druku, że dziecko zmarło, mowa jedynie o położnicy. Epizod z gajowym, który wystrzelił do bogienek z fuzji, w *Raptularzu* brzmi: „Że miał fuzyją przy sobie i był gajowym klasztornym, wypalił do nich raz, drugi, wszystkie uciekły. Tylko słyszy, coś jęczy w błocie. Zagląda do błota i poznaje swoją kumoskę [...]". W czystopisie Konopczanka zapisała: „Niosąc fuzyję na ramieniu, zcelował i wypalił do nich (bo juzci, kazda fuzyja poświęcana, złe duchy się jej boją), wszystko się gdziesik podziało, tylko kupa skrętek pozostała. Przybliżył się do tej kupy, słyszy głos: »Ratujcie!«, patrzy, a to kobieta, właśnie której miał dziecię do chrztu trzymać". W druku mowa jedynie o ubraniu

księdza „na wspak", w *Raptularzu* także o niesieniu chorągwi za księdzem „do góry nogami", w czystopisie: „krzyż i chorągiew niesiono przed nim do góry nogami".

Podstawą druku była więc dla Kolberga inna, niezachowana wersja redakcyjna, w której brakło niektórych elementów gwarowych, wprowadzonych przez Konopczankę w czystopisowej redakcji, np. „nie dadrak żaden (nie złodziej), który cejco pamiętał z dawnych czasów", „paskustwo brzyćkie (co się za kobietę udało) zaczyna wydziwiać okropecznie, pod siebie robić", „widzi hurma tego wszyckiego i cejco dokazują", „ksiądz wszystko miał na sobie spodkiem (na odwrót, do góry nogami)". Wersja prymarna w *Raptularzu* nie zawiera wszystkich form gwarowych, udokumentowanych w późniejszym zapisie zbieraczki.

s. 48 nr 95 — Zapewne z zapisu A. Konopczanki. Jest to streszczenie opowieści, która w rozbudowanej wersji fabularnej zapisana została w czystopisie zbieraczki *Powieści. O urokach, gusłach, zabobonach, czarach...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. IIa, k. 14–15). Zob. w suplemencie, T. 73/II, s. 376.

s. 48–49 nr 96–98 — Źródło Kolberga: M. Zieleniewski *O przesądach lekarskich ludu naszego skreślił...w celu otrzymania stopnia doktora medycyny w Uniwersytecie Jagiellońskim. Wyciąg z rozprawy uwieńczonej przez Wydział Lekarski nagrodą*, Kraków 1845, s. 28–29. Opis bogienek i ich praktyk podany przez M. Zieleniewskiego, a przywołany przez Kolberga w tekstach nr 96 i 97, cytuje także T. Klepaczewski w swojej rkp. rozprawie pt. *Pogląd historyczny na zabobony w Polsce*, zachowanej w spuściźnie Kolberga (rkp. 37, sygn. 1327, k. 43). Dla Kolberga źrodłem była jednak bezpośrednio publikacja Zieleniewskiego.

s. 48 w. 2d. — Zamiast: „do nich", powinno być: „od nich" (według erraty Kolberga).

s. 49 przyp. * — Przypis za M. Zieleniewskim *op. cit.*, s. 29. W dostępnej edycji M. Siennika *Herbarz, to jest ziół tutecznych, postronnych i zamorskich opisanie, co za moc mają, a jako ich używać...* Kraków 1568 (Zieleniewski powołuje się na wydanie z 1578 roku), na wskazanej stronie 84 znajduje się opis dzwonków, brak tam jednak informacji o ich działaniu „odpędzającym czary i gusła". Syreniusz w dziele *Zielnik herbarzem z języka*

łacińskiego zowią, to jest opisanie własne imion, kształtu, przyrodzenia, skutków i mocy ziół wszelakich, drzew, krzewin i korzenia ich..., Kraków 1613, mówi o dzwonkach Panny Marii na s. 827–828, podając łacińskie nazwy: *Hypericum perforata* i *Fuga daemonum*. Cytat z tego źródła nie jest wierny; tekst na przywoływanej s. 828 brzmi: „Przeciwko czarom i gusłom, także naigrawaniu szatańskiemu, powiadają go być wielkim ratunkiem, odgania abowiem, zachowuje i strzeże od nich, nosząc go przy sobie zawsze". Ostatnie zdanie tego przypisu, identyfikujące *Hypericum*, pochodzi od Kolberga; w źródle u Zieleniewskiego go brak.

przyp. ** — Przypis za M. Zieleniewskim *op. cit.*, s. 29. W tekście cytowanym z dzieła Ł. Gołębiowskiego *Lud polski, jego zwyczaje, zabobony*, Warszawa 1830, s. 155, Kolberg zapewne omyłkowo opuścił kilka słów, powinno być: „prócz niepokoju i wyrabiania psot niewiastom [...]".

s. 49–51 nr 99–103. — Z zapisu A. Konopczanki; wersja prymarna w *Raptularzu* (zob. s. 94–96), opowiadała Elżbieta Kostasiowa (nr 99–102) i Katarzyna Pstrusiowa (nr 103), wersja czystopisowa pt. „O płanetniku" w rkp. *Powieści. O urokach, gusłach, zabobonach, czarach...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. IIa, k. 31–34). Niewykorzystane przez Kolberga w druku fragmenty tekstu z tego czystopisu zob. w suplemencie, T. 73/II s. 386–387. Opis płanetników i ich działań, a także opowieści o nich pod nr 102 i 103 we wszystkich trzech wersjach zgodne treściowo, odmienne redakcyjnie. W druku brak jedynie informacji zawartej w obu rkp., że najlepszym środkiem zaradczym przeciw płanetnikowi jest dzwoneczek loretański. W obu rkp. informacja o dwu morzach: czarnym i białym (w *Raptularzu*: „jednym czarnym na deszcz, drugim białym na grad i śnieg", w czystopisie: „jedno było czarne, a drugie białe z lodem [...], z tego mi trzeba na deszcz, więc biorę, z białego zaś rzucam śnieg i grad"). Lokalizacji podanej w druku pod opowieścią nr 103 („Michałowice") brak w obu rkp. W czystopisie zakończenie drugiej opowieści w tonie umoralniającym: chłop poszedł do spowiedzi, „opedział całą rzecz, poznał ksiądz proboszcz i parafia, jako to z woli Boskiej wynikło". W druku Kolberg zamieścił zakończenie zbliżone

do wersji prymarnej: „spowiadał się z tego kawałka" (w *Raptularzu*: „opowiedział o tym kawałku"). Zob. też T. 7, s. 33, nr 59.

s. 52 nr 104 — Z zapisu A. Konopczanki, por. wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 53–54), opowiadała Elżbieta Kostasiowa, por. też tamże, s. 40, relacja Jadwigi Skoczkowej.

s. 53 przyp. * — Kolberg cytuje tu anonimowy tekst *Wypędzanie czarta*, opublikowany w krakowskim dzienniku „Kraj" 1871, nr 204 (w dziale „Kronika potoczna i rozmaitości").

s. 53–54 nr 106a — Z zapisu A. Konopczanki, por. wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 40), opowiadała Jadwiga Skoczkowa.

s. 53 w. 18g. — Zamiast: „na umyślnie", powinno być: „na umyśle" (według erraty Kolberga).

s. 53–54 przyp. ** — Jest to cytat Kolberga z artykuliku *Po odpuście*, zamieszczonego w „Kraju" 1871, nr 196 (w dziale „Kronika potoczna i rozmaitości").

s. 54–55 nr 106b — Kolberg cytuje tu artykuł S. Wodzickiego *Wspomnienia z przeszłości od r. 1768 do r. 1840*, „Czas" 1873, nr 68. Od Kolberga pochodzi uzupełnienie na początku przywoływanego tekstu, określające czas obserwacji Wodzickiego: „około r. 1770", wniesione zapewne na podstawie danych z tytułu artykułu.

s. 56 nr 109 — Z zapisu A. Konopczanki; wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 40–41), opowiadała Jadwiga Skoczkowa, por. też tamże s. 54–55, relacja Elżbiety Kostasiowej. W rkp. odmienna postać redakcyjna, w druku opis wypreparowany z pierwotnej autentycznej i kolokwialnej postaci, m.in. pozbawiony odwołań do konkretnych osób, które „pamiętały" opowiadane zdarzenia lub same były ich bohaterami. W rkp. informatorka, opowiadając o grobach moskiewskich na Wróżnej, powołuje się na przekaz starszych: „mówili rodzice i dziadek mój", w druku tego szczegółu brak, w rkp.: „Niebaczną babunię i mamę Wiel. Pani, co wracały do Modlnicy z odpustu ze Zwierzeńca, także zmamiło na Wróżny", w druku: „Mamona owa miała postraszyć pewną staruszkę i dziedziczkę, wracającą z odpustu ze Zwierzeńca", w rkp. z przebiegu rozmowy wynika, że informatorką jest „Kazimierzowa" Skoczkowa, w druku Kolberg pisze: „Jedna z bab w Modlnicy tak się wyraziła". W wersji publikowanej kontekst

swobodnej rozmowy w znajomym kręgu osób ulega retuszowi i uogólnieniu. Zmienione są też niektóre realia, np. w rkp. mowa o spotkaniu z „mamoną" w postaci czarnego pieska w drodze „po chojnę do bronowskiego lasku", w druku — w drodze z Krakowa. Podstawą druku była zatem inna, niezachowana wersja redakcyjna opowiadania z *Raptularza*, stanowiącego niewątpliwie przekaz źródłowy.

nr 111 — W rkp. terenowym Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 68), opatrzonym lokalizacją ogólną: „Tomaszowice", sporządzonym w 1867 roku, informacja podobna, choć ujęta skrótowo: „Wierzą w duchy, że *coś* chodzi i przeszkadza po pokojach, że piaskiem ciska, że wisielcy chodzą".

s. 57 przyp.* — Cytując ten tekst z pracy Ł. Gołębiowskiego *Lud polski...*, s. 169–170 i 171, Kolberg dodał od siebie komentarz: „zapewne strzygoń", w źródle go brak.

nr 113 — Z zapisu A. Konopczanki; wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 104–105), opowiadał Jacek Rogala, w druku: „inny znów wieśniak (w Modlnicy) taką opowiadał gadkę", opowieść przestylizowana. Por. też T. 7, s. 104, nr 223.

s. 58 w. 5g. — Zamiast: „zadumieniu", powinno być: „zadumaniu" (według erraty Kolberga).

s. 59 nr 119 — Rkp. Kolberga (sygn. 2184, k. 207), tekst cytowany za artykułem: R. (krypt. K. W. Wójcickiego) *Świtezianki*, „Kłosy" 1871, T. XII, nr 288, s. 6.

przyp.* — Zob. J. K. Haur *Oekonomika ziemiańska generalna*, Warszawa 1757, s. 197.

w. 11g. — Powinno być: „którzy dobrowolnie", zamiast: „którzy z nich dobrowolnie" (według erraty Kolberga).

s. 59–60 nr 120 — Z zapisu A. Konopczanki; wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 41–42), opowiadała Jadwiga Skoczkowa. W druku wersja pierwotna rozbudowana i przeredagowana. Podobnie jak wyżej (zob. przyp. do s. 56, nr 109) brak odwołań do konkretnych osób wymienianych w *Raptularzu*: „mój nieboszczyk mąż mówił[...], że widział", „za pamięci mego dziada i ojca", „Pewnego razu jechał ksiądz Junga z Giebułtowa" (w druku: „dawny miejscowy proboszcz"). Informacje o latających światełkach także w czystopisie A. Konopczanki *Powieści. O urokach, gusłach,*

zabobonach, czarach... (teka 13 sygn. 1192/2, z. IIa, k. 29), zob. w suplemencie, T. 73/II, s. 385.

przyp. ** — Z zapisu A. Konopczanki; wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 43–44), opowiadała Jadwiga Skoczkowa. W druku inna wersja redakcyjna, brak kolokwializmów i odwołań do konkretnych osób, wymienianych w rkp.: „Tatuś Wiel. Pani, jak nastał po dziadziusiu, figura ta sie obaliła", „Kazał tatusienek", „Jegomość ani Jejmość nie wiedzieli", „Wielmożni Państwo, Jegomość i Jejmość, co duchu kazali", „Ksiądz Junga tę figurę poświęcił". W druku ponadto na s. 60, w w.6d.: „palacze", w rkp.: „palarze".

s. 60–61 nr 121 — Z zapisu A. Konopczanki; wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 42 i 95), opowiadały Jadwiga Skoczkowa i Katarzyna Pstrusiowa. Konopczanka indaguje informatorów o latawca ponownie: „Płanetnik, o którym mówicie, czy ma styczność jaką z latawcem, o którym mi stara Kazimierzowa mówiła"? (s. 95). Uzyskuje od innej rozmówczyni, Pstrusiowej, dodatkowe informacje. Wersja czystopisowa Konopczanki w rkp. *Powieści. O urokach, gusłach, zabobonach, czarach...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. IIa, k. 30) różni się redakcyjnie od wersji prymarnej i drukowanej przez Kolberga i zawiera nowe elementy treści. Z tego względu opublikowano ją w suplemencie (zob. T. 73/II, s. 385–386).

s. 61 w. 5d. — Powinno być: „Z wyjątkiem skarbów", zamiast: „Prócz skarbów" (według erraty Kolberga).

s. 62 przyp. * — Z zapisu A. Konopczanki; wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 73–74), opowiadała Szkotaczka. W rkp. informacja ta zanotowana następująco: „Proszę Wiel. Pani, adyć jest takie miejsce na Podskalanach, ku Wielkiej Wsi, co się zowie Zapały. Tam się pieniądze przepalają, a srala siedzi i pilnuje. Jacek Rogala, owczarz z Tomaszowic, powiedział mi, że jak owce pasie, to go tam zawdy widuje".

przyp. ** — Informacja ta w rkp. terenowym Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 68), opatrzonym lokalizacją ogólną: „Tomaszowice", sporządzonym w 1867 roku, zanotowana jest następująco: „Przepalają się miejscami pieniądze na polach. Ktoś widział, jak koło tego ognia malutki, kusiutki podskakiwał sobie człeczek (nad

tym wyrazem dopisał Kolberg: „diabełek", a dalej: „w wigilię św. Jana" oraz: „w czerwonej czapce i czarnym krótkim ubraniu", (później atramentem:) „i z kozimi nóżkami".

s. 63–66 nr 130–137 — Z zapisu A. Konopczanki; wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 57–59), opowiadały: Szkotaczka, Katarzyna Pstrusiowa, Elżbieta Kostasiowa. Wersja drukowana, w nowej redakcji i układzie opisu, jest rozbudowana i uzupełniona przez Kolberga o cztery przypisy, których źródło pozostaje nieznane.

s. 68–72 i 74 nr 142, 143, 145, 146–151, 153 — Informacje i opowieści wierzeniowe pod wskazanymi numerami pochodzą najprawdopodobniej z zapisu A. Konopczanki, choć nie ma pewności czy było to jedyne źródło, por. wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 64–68). Z przebiegu rozmowy dokumentowanej w tym rkp. wynika, że nr 142, 143, 145, 146, 150 powiązać można z przekazem Katarzyny Pstrusiowej, nr 147, 148 — z relacją Antoniego Kurka, nr 149, 153 — z opowieścią Szkotaczki, choć w druku nr 148–150 opatrzył Kolberg notą wskazującą na innego narratora, tj. na Elżbietę Kostasiową. Zarówno ta rozbieżność w oznaczeniu informatora, jak i różnice redakcyjne między wersją rkp. a publikowaną oraz rozbudowanie tekstu i treści w druku w nr 146 i 149 mogą wskazywać na istnienie innego, niezachowanego przekazu, z którego korzystał Kolberg (por. zwłaszcza opowieść nr 149, w *Raptularzu* s. 66).

s. 74–75 nr 154–157 — Cytat Kolberga za M. Zieleniewskim *op. cit.*, powinno być: s. 51–53. Z tego źródła pochodzi także przypis zamieszczony przez Kolberga na s. 74 oraz odwołania do literatury (zob. niżej).

s. 74 przyp.* w. 15–9d. — Powinno być: Ł. Gołębiowski *Lud polski...*, s. 156–157. Cytat Kolberga za Zieleniewskim, który skraca tekst Gołębiowskiego i pomija informację ze źródła: „Koń, gdy go często dosiada zmora, ma znaki na bokach, które sprawują króciuchne tego złoczyńcy nogi. Dla zabezpieczenia stajni od takowego jeźdźca nocnego zawieszają w niej ubitą srokę i tym sposobem odstraszają widmo [...]".

przyp.* w. 9–8d. — Nazwisko i skrócony tytuł pracy T. Wolickiego *Nauka dla włościan, jak mogą żyć swobodnie i wesoło, uczciwie do majątku i do dobrego bytu przychodzić oraz*

sobie i bliźnim w przygodach być pomocnym, z niemieckiego przez...(Warszawa 1821) wymienia cytowany przez Zieleniewskiego Gołębiowski (*Lud polski...*, s. 157). Zieleniewski prawidłowo dodaje stronę z tego źródła, na której Wolicki wymienia środki zaradcze przeciwko zmorze. Gołębiowski korzystał zatem z informacji Wolickiego.

s. 74 przyp.* w. 7-1d. — Cytat Kolberga za Zieleniewskim zob. T. Narbutt *Dzieje starożytne narodu litewskiego*, T. 1, Wilno 1835, s. 115-116. Na wzmiankowanych w druku stronach 115-118 T. 1 dzieła Narbutta szerszy tekst o bożku Ajtwarosie. Narbutt podaje najpierw nazwy: „Ajtwaros" (w tytule), „Ajtweras", „Incubus", „Przyłożnik", „Zapłotnik", a dalej pisze: „Ks. Szyrwid w *Słowniku* swoim zowie go Ajtwaros, po łacinie Incubus, po polsku Latawiec. [...] w nocy wsiada na konie i na dziewki, które aż się pocą. On może się nawet przez dziurkę od klucza do budynku dostać. [...]". Cytowany przez Narbutta Szyrwid podaje nazwy: „Latawiec, Incubus, Aytiwaras", zob. *Dictionarium trium linguarum in usum studiosae iuventutis auctore Constantino Szyrwid*, Vilnae 1642, zob. w edycji fototyp. tego wyd., Vilnius 1979, s. 247 (oryginału s. 149).

s. 75 nr 155 — Kolberg odwołuje się tu za Zieleniewskim do artykułu N. Medyńskiego pt. *O nabożeństwie starożytnych Sławian*, zamieszczonego w „Powszechnym Pamiętniku Nauk i Umiejętności" z 1835 roku, w T. 2, na s. 163-177, w którym na s. 171 mowa o tym wierzeniu.

nr 156b — Zdanie: „Widzieliśmy wyżej [...] odnosi się raczej do strzygonia" jest komentarzem Kolberga, brak go w źródle u Zieleniewskiego. Niżej w w. 4d. powinno być: s. 149. Jest to odsyłacz Kolberga za Zieleniewskim do pracy *Compendium medicum auctum, to jest krótkie zebranie i opisanie chorób, ich różności, przyczyn, znaków, sposobów do leczenia*, Częstochowa 1789. Cytat pochodzi z rozdzialiku pt. „O chorobie, która się nazywa Incubus albo Ephtaltes, albo Asthma Nocturnum Deltio".

s. 76-77 przyp.* — Tekst cytowany z pracy J. Mączyńskiego *Włościanie z okolic Krakowa*, Kraków 1858, s. 67-68, z drobnymi wtrętami i poprawkami Kolberga: na s. 76, w w. 7d., dodał brakujące w źródle: „zwykle i na szczęście", na s. 77, w w. 19-20g.

poprawił tekst, który u Mączyńskiego brzmi: „[...] czasu, w którym by gdziekolwiek nie poszli z bojaźni", w w. 26g. dodał: „i przepowiednie ze snów", a w w. 8d. uzupełnił: „Podgórzanami" (u Mączyńskiego: „I między góralami jest taż sama wiara").

s. 80 przyp. * — Powinno być: Wollheim da Fonseca. Ze wskazanego prawidłowo źródła zaczerpnął Kolberg jedynie informację o indyjskim bożku ognia, zdanie o rokitniku pochodzi zapewne od niego lub od Antoniny Konopczanki.

s. 81 nr 167 — Por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 35-36), informator: Jadwiga Skoczkowa.

s. 82 w. 5d. — Powinno być: „także i złodzieja", zamiast: „złodzieja" (według erraty Kolberga).

s. 83-86 nr 171, 172, 174, 175, 177, 178 — Teksty te, dotyczące czarów, czarownic i praktyk czarodziejskich, por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 34-35), opowiadała Jadwiga Skoczkowa. Relacja publikowana jest szersza i oparta o inną wersję źródłową. W nr 178 lapidarny komunikat z rkp. o środkach zaradczych na ukąszenie „uprawdopodobniony" w druku jako konkretne zdarzenie: „Pewna kobieta z okolic Krakowa, która [...] chodziła [...], powiada [...]".

s. 85 w. 12d. — Powinno być: „szmatek odzienia", zamiast: „szmatek, odzienia" (według erraty Kolberga).

przyp. ** — Anonimowy tekst, cytowany przez Kolberga, zamieszczony był w dziale „Kronika miejscowa i zagraniczna" wskazanego numeru i rocznika „Czasu".

s. 88 nr 182 — Por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 33), informator: Jadwiga Skoczkowa. W rkp. zbieżne treściowo informacje o czarach zadanych bydłu (w. 15-17g.), w druku relacja szersza, oparta o inną wersję rkp.

s. 89 nr 188 i 189 — Z zapisu terenowego Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 68), opatrzonego lokalizacją ogólną: „Tomaszowice", sporządzonego w 1867 roku. Tam wyjaśnienie: „powązkę (w której się mleko cedzi)", zob. w druku w. 7-6d.

s. 89-90 nr 190 — Z zapisu A. Konopczanki; wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 38), opowiadała Jadwiga Skoczkowa. W druku informacja rozbudowana (np. w rkp. jedynie: „z drugiej chałupy, gdzie

tego nie robią", w druku: „w drugiej chałupie poczciwi gospodarze tego nie czynią").

s. 90 nr 191 — Por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 103), opowiadała Jadwiga Skoczkowa. W rkp. znacząca różnica treściowa (czarownica, którą parzy gotowana śmietana, będzie prosić, żeby jej nie gotować i „naprawi, że zaraz z tej samej śmietany masło będzie", w druku mowa jedynie, że masła nie będzie, „już od czarownicy zepsute i nic-potem").

nr 194 — Z zapisu A. Konopczanki; wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 33), opowiadała Jadwiga Skoczkowa. W druku różnice redakcyjne.

s. 91–92 nr 195–202 — Z zapisu A. Konopczanki; wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 38–39), opowiadała Jadwiga Skoczkowa. W rkp. inna wersja redakcyjna, w druku tekst bardziej rozbudowany, np. w nr 195 w rkp.: „Jeżeliby krowa nie była cielną, a chciano, żeby była", w druku: „Gdyby krowa z powodu czarownicy nie była cielną i kilka razy na darmo prowadzono ją do buhaja", w nr 196 w rkp. informacja lapidarna: „Wołu do krowy puszczać rano, to się będzie krowa w dzień cielić", w rkp. w tekście drukowanym pod nr 199 informacja mniej pełna, jedynie: „trzeba jej krzyże wytrzeć starą miotłą", w rkp. w nr 202 brak m.in. gwarowego określenia: „rządnie".

s. 91 nr 199 — Ten przesąd także w wersji czystopisowej A. Konopczanki w rkp. *Powieści. O urokach, gusłach, zabobonach, czarach...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. IIa, k. 3–4), zob. w suplemencie, T. 73/II, s. 394.

s. 92 nr 204 — Z zapisu A. Konopczanki; wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 103 i 105), informatorami byli Jadwiga Skoczkowa i Jacek Rogala. W rkp. tekst urwany na słowach: „opedział całą rzecz...", na nim kończy się rkp. W druku inna wersja redakcyjna, brak komentarza narratorki z rkp., że mleko „lało się, bo jakże, kiedy je ściągnął, sam nie wiedząc o tem, od dziewięciu hyzów". Odsyłacz Kolberga do cz. I *Kujaw* (DWOK T. 3) kieruje do s. 99–100 nr 14, gdzie podobne zdarzenie z czarownicą relacjonowane w Bogusławicach i Więcławicach.

s. 93 nr 206 w. 1g.–s. 94 nr 207 w. 2g. — Źródło cytatu Kolberga: M. Zieleniewski *op. cit.*, powinno być: s. 50–51. Za tym źródłem

przywołuje też Kolberg odsyłacze do literatury w przyp. * na s. 93 oraz w przyp. * na s. 94. W tekście kilka wtrętów od Kolberga: wyjaśnienie w nawiasie na s. 93, w w. 14–16g. od słów: „Urok rzucić", do słów: „złe odczynić", w w. 20g. dopowiedzenie: „oczy swe". Od Kolberga pochodzi też kilka odsyłaczy do literatury: na s. 93, w w. 10g. (do Wójcickiego) oraz w przyp. ** i w przyp. *** na s. 93 (do Wielogłowskiego), zob. niżej. Większość elementów tego opisu pokrywa się treściowo z zawartymi w relacji uzyskanej i zanotowanej przez A Konopczankę w Modlnicy od Jadwigi Skoczkowej (por. *Raptularz*, s. 36–37) oraz w zapisanej przez zbieraczkę od informatorki z Przylasku Rusieckiego (por. w suplemencie, T. 73/II, s. 395). Wersja czystopisowa tekstu z s. 93–94, nr 207 zachowała się też w rkp. Konopczanki *Powieści. O urokach, gusłach, zabobonach, czarach...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. IIa, k. 3). W tymże rkp. na k. 1–3 opis uroków w innym opracowaniu redakcyjnym Konopczanki. Ze względu na różnice i nowe elementy treści, a także poglądy zbieraczki tam zawarte opublikowano w suplemencie odpowiednie fragmenty, wnoszące nowe informacje lub poszerzające już drukowane w T. 7 (zob. T. 73/II, s. 392–394).

w. 10g. — Mowa o opowieści pt. „Oczy uroczne", zamieszczonej w K. W. Wójcickiego *Klechdach, starożytnych podaniach i powieściach ludu polskiego i Rusi*, T. 1, Warszawa 1837, s. 55–72 (zob. też w wyd. PIW, Warszawa 1972, s. 69–74).

przyp. * — W cytowanym wyżej (zob. przyp. do s. 75) artykule *O nabożeństwie...* („Powszechny Pamiętnik Nauk i Umiejętności" 1835, T. 2) N. Medyński istotnie na s. 171 tłumaczy pochodzenie wyrazu „urok".

przyp. ** i przyp. * — Zob. K. W. Wójcicki *Przysłowia narodowe, z wyjaśnieniem źrzódła początku oraz sposobu ich użycia...*, T. 2, Warszawa 1830, s. 208. Kolberg przytacza za Zieleniewskim niedosłownie tylko fragment ze źródła, cały wywód Wójcickiego na temat tego przysłowia na s. 208–209. Oba cytaty Kolberga z W. Wielogłowskiego *Komornicy...*, s. 97 i s. 107, są jego własnym dopełnieniem przytaczanego za Zieleniewskim opisu.

s. 94 przyp. * — Tekst w tym przypisie powtórzony za Zieleniewskim *op. cit.*, s. 50–51, za źródłem przywołane też kolejne publikacje.

w. 16–17g. — Autor odsyła do anonimowej książki *Powieści starego sługi dla swoich kolegów*, Warszawa 1840, gdzie na s. 16–17 przy okazji opowiadanej historii o urokach mowa także o chroniącej od uroku czerwonej zasłonie, udzielonej przez „Rembichę Kowalichę", prawdopodobnie znachorkę, a nie jak w druku o „pewne zasłony, które sobie kobiety wzajemnie udzielają".

w. 18–20g. — Ł. Gołębiowski (*Lud polski...*, s. 98) pisze, że matka stosuje tę praktykę po wyjściu z domu państwa młodych do ślubu.

w. 20g.–13d. — Cytując Ł. Gołębiowskiego *Lud polski...*, s. 152, Kolberg wprowadza drobne zmiany: m.in. tekst w w. 22d. u Gołębiowskiego brzmi: „nożem pojedynczo przez 3 razy po 9 węgli spuszcza na wodę", zdanie w w. 16d. w źródle brzmi: „Jest i drugi sposób zdejmowania uroków, szepcząc i od nóg do głowy 3 razy dmuchając".

w. 12–4d. — Zieleniewski, a za nim Kolberg cytują tu pracę K. W. Wójcickiego *Ruś Podlaska*, zamieszczoną w *Zarysach domowych*, T. III, Warszawa 1842, zob. s. 347–349.

w. 3–1d. — Jest to odesłanie do dzieła G. Rzączyńskiego *Historia naturalis curiosa Regni Poloniae, Magni Ducatus Lituaniae, annexarumque...*, Sandomierz 1721, gdzie wiadomość ta podana jest na s. 336–337.

nr 208 w. 7–12g. — Opowiadanie o dwu urzeczonych babach pochodzi z zapisu terenowego Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 68), opatrzonego lokalizacją ogólną: „Tomaszowice", sporządzonego w 1867 roku.

s. 95 nr 209 w. 2–6g. — Por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 103), opowiadała Jadwiga Skoczkowa.

w. 16g. — Błąd w druku, powinno być: „różnych".

s. 96–97 nr 211 — Pierwsza część tej opowieści do słów: „okropnie było patrzeć" (w. 19g., na s. 97) w wersji bardzo zbliżonej narracyjnie, choć odmiennej stylistycznie i redakcyjnie, a także różniącej się niektórymi szczegółami treści, zachowała się w zapisie prymarnym Konopczanki w *Raptularzu* (zob. s. 27–29). Narratorką była Jadwiga Skoczkowa. Prawdopodobnie znacznie peł-

niejszy tekst, opublikowany przez Kolberga, oparty był na innym, niezachowanym przekazie tej opowieści.

s. 97 w. 11d. — Powinno być: „pojadę", zamiast: „pojadą" (według erraty Kolberga).

s. 98 nr 212 — Z zapisu A. Konopczanki; wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 34), opowiadała Jadwiga Skoczkowa. W rkp. informacja mniej rozbudowana.

nr 213 w. 6-1d. — Oznaczony fragment tekstu pochodzi z zapisu A. Konopczanki, zob. wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 103), opowiadała Jadwiga Skoczkowa.

s. 99 nr 214 — Z zapisu A. Konopczanki; wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 34), opowiadała Jadwiga Skoczkowa.

nr 215 w. 10-16g. — O czarownicach na rezurekcji — jw., s. 37.

nr 215 w. 16-20g. — Przesąd o czarownicach w procesji w zapisie terenowym Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 68), opatrzonym lokalizacją ogólną: „Tomaszowice", sporządzonym w 1867 roku.

s. 99-100 nr 217 — Fragment z opisem przesądu związanego z czarami i praktykowanego w dzień wigilii Bożego Narodzenia pochodzi z zapisu A. Konopczanki, zob. wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 32), opowiadała Jadwiga Skoczkowa. W rkp. niewykorzystana w druku informacja, że kawałeczki świeczek zapalane w Wigilię wtyka się „w ziemniaki, flaszki, garnuszki" lub „można na ścianie uczepić".

s. 102 przyp. — Do czasopisma tego nie udało się dotrzeć w polskich księgozbiorach.

nr 220 — Por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 104), opowiadał Jacek Rogala. W rkp. brak informacji z s. 103, zapewne pochodziły z innego niezachowanego w rkp. przekazu źródłowego. Por. też T. 7, s. 19, nr 25.

s. 103 nr 222 — Por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 104), informatorem był Jacek Rogala. W rkp. relacja krótsza.

s. 104 nr 223 — Por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 104), gdzie opowieść ta zanotowana od Jacka Rogali. W rkp. brak lokalizacji geograficznej. Por. też T. 7, s. 57, nr 113.

s. 105 przyp. * — W tym tekście trzy błędy druku: w w. 10d. powinno być: „potwornie", zamiast: „powtórnie", w w. 9d.: „u wszystkich", zamiast: „z wszystkich", w w. 5d.: „przez", zamiast: „praez"

(według erraty Kolberga). Doniesienie cytowane przez Kolberga w w. 8–4d. pochodzi z rubryki „Kronika miejscowa i zagraniczna" w „Czasie" 1873, nr 173.

w. 12g. — Powinno być: „znaczenie", zamiast: „znacznie" (według erraty Kolberga).

s. 105–106 przyp. ** — Kolberg cytuje tu J. Szujskiego *Dzieje Polski podług ostatnich badań*, T. 1, Lwów 1862, s. 275, rozdział pt. „Doby drugiej okres czwarty 1370–1384. Czasy Ludwika Węgierskiego i bezkrólewie po jego śmierci". Za tymże źródłem przywołuje też edycję pt. Jana Długosza, kanonika krakowskiego *Dziejów Polski ksiąg dwanaście*, przekład K. Mecherzyńskiego, T. III, Kraków 1868, s. 371, gdzie mowa o Zawiszy; powinno też być: s. 372–373, gdzie w ciągu dalszym o Mikołaju z Kórnika, biskupie poznańskim, i Janie Suchymwilku, arcybiskupie poznańskim, wzmiankowanych także w przytaczanym tekście. W cytacie z Szujskiego Kolberg wprowadził drobne zmiany w stosunku do źródła: w w. 2d., na s. 105 dodał: „z Kurozwęk" (w druku błędnie: „Kurozwąk"), w w. 1d. uzupełnił: „królow[ej] węgiers[kiej]", w w. 13g., na s. 106 dodał: „czarnych". Dopiski te wynikają z lektury całego rozdziału pracy Szujskiego pt. „Nierząd. Zatarg z duchowieństwem. Zjazd w Budzie (1378–1381)", tj. obszerniejszego tekstu z tego źrodła, niż wskazany na s. 275.

s. 106 przyp. * — Informację w w. 17–26g. przytacza Kolberg z artykuliku pt. *Czaszki końskie. (Badanie starożytne)*, podpisanego kryptonimem: „-b-" i opublikowanego w „Bibliotece Warszawskiej" 1841, T. 3, na s. 508–509.

Niżej w w. 24–11d. cytuje fragment odpowiedzi na tę publikację, pt. *List o czaszkach końskich*, datowany na 30 IX 1841, podpisany: „F." i zamieszczony w „Bibliotece Warszawskiej" 1841, T. 4, s. 499–500. Oba odsyłacze do *Ludu* dołączył do przywołanego tekstu Kolberg; w w. 16d. kieruje do T. 5, s. 141, gdzie mowa o zatykaniu czerepa końskiego w kapustę na polu dla odegnania uroków, w w. 11d. do tomu 7, gdzie znajduje się opis znaczenia kreta w medycynie ludowej, przy czym powinno być: „s. 108, nr 12", zamiast: „s. 180, nr 12" (według erraty Kolberga).

s. 107 nr 4 — W w. 1-11g. Kolberg cytuje dzieło J. K. Haura *Oekonomika ziemiańska generalna...*, Warszawa 1757, przy czym powinno być: s. 91.

nr 5-6 — Cytaty z anonimowej broszury pt. *Czarnoksiężnik Hokus-Pokus, czyli nauka tajemnic najzabawniejszych sztuczek czarodziejskich oraz innych pięknych wiadomości*, Bochnia 1864, s. 2 nlb., nr 5 i 7.

nr 7 — Tekst cytowany w w. 17-7d. pochodzi z dzieła J. K. Haura *Oekonomika ziemiańska generalna...*, powinno być: s. 91-92.

nr 8 — Tekst cytowany w w. 6-4d. znajduje się na s. 99 dzieła J. K. Haura *Oekonomika ziemiańska generalna...*. W w. 6d. powinno być: „stroje", zamiast: „stroj" (według erraty Kolberga).

s. 107-108 nr 9 — Cytat dotyczący dzika pochodzi z s. 93-94 dzieła J. K. Haura *Oekonomika ziemiańska generalna...*, Kolberg połączył tu różne fragmenty tekstu ze źródła.

s. 108 nr 10 — Cytując z J. K. Haura *Oekonomiki ziemiańskiej generalnej...* fragment o borsuku, Kolberg podaje prawidłowo s. 98 dzieła.

s. 108-109 nr 12 — Przywołując za dziełem J. K. Haura *Oekonomika ziemiańska generalna...* wiadomości o leczniczych właściwościach kreta, Kolberg niedokładnie przytacza tekst z s. 100 (nie: 99, 100) źródła. Według Haura środkiem przeciw łysieniu jest krew kreta: „Krwią jego, gdy komu głowę nasmarują ołysiałą, pokrywa i odziewa się głowa włosami, a co większa, cudnymi i pięknymi". U Kolberga jedynie: „łysinę na głowie odziewa włosami", brak natomiast informacji, że pomaga nasmarowanie krwią.

s. 109 przyp. * — Cytat z broszury *Czarnoksiężnik Hokus-Pokus...*, s. 2 nlb., nr 6.

nr 13 — Przesąd ten w rkp. W. Kosińskiego, który stanowi kopię niezachowanego oryginału ze zbiorów Kolberga (teka 50, sygn. 1357, z. 20, k. 1). Tam lokalizacja: „Mogilany".

nr 14-15. — Kolberg odsyła do artykułu W. Taczanowskiego *Niedoperze, krety i żaby ze względu na ich użyteczność i przesądy do nich stosowane*, publikowanego w Józefa Ungra „Kalendarzu Warszawskim Popularno-Naukowym na rok zwyczajny 1867", Warszawa [1866], s. 134-136. Przesądy o nietoperzu

podane przez Kolberga za tym źródłem znajdują się na s. 136. Informacji zamieszczonej przez Kolberga w przypisie ** do tekstu o nietoperzu brak u Taczanowskiego.

nr 16 — Cytat Kolberga z broszury *Czarnoksiężnik Hokus-Pokus...*, s. 2 nlb., nr 4.

s. 110 nr 19 — Zdanie o mowie koguta (bez odpowiedzi kury) w zapisie terenowym Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 68), opatrzonym lokalizacją ogólną: „Tomaszowice", sporządzonym w 1867 roku. Tam brak lokalizacji podanej w druku.

nr 20 — Rozmowa indyczki z „jendorem" w niepełnej postaci w zapisie terenowym Kolberga, jw. W rkp.: „Indyczka mówi: »Bida, bida, bida«. A jędor szybko bełkocze za nią: »Niech ich diabli wezmą!«".

nr 22 — Mowa o pracy K. Wodzickiego *Zapiski ornitologiczne*, zamieszczonej w 15 odcinkach w „Czasie. Dodatku miesięcznym", R. 2: 1857, T. VI, s. 354–366, 627–641, T. VII, s. 106–125, R. 3: 1858, T. IX, s. 22–38, T. X, s. 69–85, 320–334, 494–513, T. XII, s. 368–383, R. 4: 1859, T. XIII, s. 252–266, 427–441, T. XIV, s. 64–77, 215–228, 435–446, T. XV, s. 3–16, 295–310. Kolberg odsyła tu nie do konkretnego opisu zachowań wróbli, o których wspomina Wodzicki w odcinku VIII artykułu z r. 1858, T. XII, na s. 380–383, oraz w odcinku IX z r. 1859, T. XIII, na s. 252–257, podając tam jednak inne informacje o życiu tych ptaków, ale ogólniej, do wyrażanego przez autora poglądu o możliwości obserwacji ptaków i naukowego poznania ich życia i zachowań.

w. 4d. — Powinno być: „pod ten czas", zamiast: „po ten czas" (według erraty Kolberga).

s. 111 nr 27 — Cytat o bocianach, przejęty z J. K. Haura *Oekonomiki ziemiańskiej generalnej...*, Kolberg prawidłowo opatruje odsyłaczem do s. 114.

s. 111–112 nr 28 — Źródło Kolberga: K. Wodzicki *Zapiski ornitologiczne...*, R. 2: 1857, T. VII, s. 107 i 108. Wodzicki datuje i lokalizuje obie rozmowy z wieśniakami: zapowiedź, że „będzie źle", usłyszał autor w roku 1845 w Olkuskiem, fragment o wojnie w roku 1853 na Rusi. Nota na końcu drukowanego tekstu kieruje zapewne do tych tomów „Dodatku", w których znajdują

się odcinki II-IV artykułu poświęcone bocianom, przy czym powinno być: R. 2: 1857, T. VI, VII, R. 3: 1858, T. IX.

s. 112 **przyp.** * — O bocianie pisał A. Mierzyński w rozprawie pt. *Bocian księdzem Wojciechem*, stanowiącej II część pracy *Przyczynki do mytologii porównawczej*, Warszawa 1867, s. 21–38. Istotnie Mierzyński powołuje się tam na s. 24 na K. Wodzickiego.

nr 30 — Kolberg cytuje tu tekst z s. 116 dzieła J. K. Haura *Oekonomika ziemiańska generalna...*.

nr 31 — Jw.

nr 32 — Tekst cytowany przez Kolberga w w. 12–4d. pochodzi z s. 115 dzieła J. K. Haura *Oekonomika ziemiańska generalna...*.

s. 113 **nr 35** — Opis wierzeń związanych z wężami zachował się w czystopisie A. Konopczanki *Powieści. O urokach, gusłach, zabobonach, czarach...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. IIa, k. 25–29), por. w suplemencie, T. 73/II, s. 367–370 (tam elementy treści zbieżne z wierzeniami na temat węży przedstawionymi w druku).

przyp. * — Niedokładnie podane tu odsyłacze do stron dzieła; powinno być: W. Fonseca *op. cit.*, s. 40–42, 44 i 157. Kolberg dokonał streszczenia wybranych przez siebie fragmentów dzieła, zachowując wiernie treść.

s. 114 **nr 35** — Cytowany w w. 2–28g. z J. K. Haura *Oekonomiki ziemiańskiej generalnej...* tekst o wężach opatrzył Kolberg prawidłowym odsyłaczem do s. 111. W w. 13g. i 22g. Kolberg w erracie proponuje poprawkę: „Powinno być: »ukąsi. Ob. s. 59 notka 2«" oraz: „Powinno być: »doświadczyło. Ob. s. 59 notka 2«". Odsyłacz ten kieruje w obu miejscach tekstu do T. 7, gdzie opublikowane jest podanie o zaklęciu węży w Modlnicy przez św. Wojciecha.

nr 36 — Informacja w w. 11–9d. por. przypis źródłowy do T. 5 s. 9 w. 18g. i nast. Tekst przywoływany w w. 9–3d. Kolberg kieruje poprawnie do s. 110 dzieła J. K. Haura *Oekonomika ziemiańska generalna...*. W w. 4d. powinno być: „strzyknie", zamiast: „skrzyknie".

s. 114–115 **nr 37** — Cytat Kolberga pochodzi z s. 111 dzieła J. K. Haura *Oekonomika ziemiańska generalna...*.

s. 115 nr 38 — W w. 5g. powinno być: „Padalce i żmije", zamiast: „Padalce żmije", w w. 11g.: „jednę po drugiej", zamiast: „jednę do drugiej" (według erraty Kolberga).

nr 40 — Cytat Kolberga z anonimowego artykułu pt. *Podania, przesądy i nazwy ludowe w dziedzinie przyrodnictwa*, „Przyrodnik" 1872, nr 6, s. 195 (w dziale „Rozmaitości").

nr 44 — W w. 9d. powinno być: „kamrata", zamiast: „komrata" (według erraty Kolberga).

s. 116–117 nr 50 — Z zapisu A. Konopczanki; przesąd ten w jej rkp. *Powieści. O urokach, gusłach, zabobonach, czarach...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. IIa, k. 3), por. w suplemencie, T. 73/II, s. 394. Odsyłacz Kolberga kieruje do T. 7, nr 206, na s. 92–93, gdzie mowa o urzeczeniu; o „zdejmowaniu" uroków pisze Kolberg tamże w nr 207, na s. 93–94.

s. 117 nr 51 — Kolberg odsyła tu do T. 7, s. 63, na której rozpoczyna się rozdział poświęcony strzygoniowi.

nr 52 — Cytat Kolberga w w. 5–1d. pochodzi z pracy I. J. Hanusza *Die Wissenschaft des Slawischen Mythus...*, Lemberg 1842, s. 318. Por. też *Królodworski rękopis. Zbiór staroczeskich bohatyrskich i lirycznych śpiewów nalezionych i wydanych przez...*, a z czeskiego na polskie przez Lucjana Siemieńskiego przełożonych, Kraków 1836, s. 9 i 13.

s. 118 w. 1–3g. — Większość roślin z tego rozdziału jest wymieniona i w różnym zakresie opisana w *Raptularzu* A. Konopczanki, w relacji Jadwigi Skoczkowej (37 roślin: nr 1–7, 10–23, 25–39, 52, zob. *Raptularz*, s. 17–19, 26–27, 31–32). Różnice treściowe i redakcyjne między tym prymarnym zapisem rkp. a wersją drukowaną (m.in. w tym rkp. jedynie nazwy ludowe, brak nazw botanicznych polskich i łacińskich) pozwalają stwierdzić, że istniał nie tylko inny — niezachowany do dziś — rękopis stanowiący podstawę druku, ale i inny przekaz wnoszący nowe w stosunku do pierwotnego manuskryptu elementy treści. Prawdopodobnie Konopczanka zebrała więcej materiału i uzupełniała pozyskane wcześniej wiadomości w kolejnych, nieznanych dziś relacjach jej informatorów (*Raptularz* urywa się, nie stanowi zamkniętej całości) i to zapewne z jej zbiorów pochodzi opis pozostałych roślin i po części także jego opracowanie do druku w tomie 7

Kolberga. Wskazuje na to fragment czystopisu w postaci luźnej karty rkp. (teka 45, sygn. 1418, k. 35), stanowiącej zapewne odprysk większej całości, na której znajduje się opis trzech roślin: macierzanki, pomocniczki i korzeni św. Piotra (zob. w T. 7 nr 14, 38–39) oraz spis kilkunastu innych roślin (bez opisu, po części z uzupełnianymi nazwami łacińskimi). Z tego spisu jedynie dwie rośliny znalazły się w druku w tomie Kolberga (nr 48 — w rkp. z nazwą łacińską i drugą polską, niepodaną w druku, oraz nr 55 — w rkp. jedynie z nazwą ludową polską). Pozostałe rośliny ze spisu nie zostały przez Kolberga ujęte w tym rozdziale, prawdopodobnie zabrakło informacji na ich temat, choć zbieraczka próbowała zapewne pozyskać odpowiedni materiał. Można przypuszczać, że rośliny te znane były także jako lecznicze w okolicach Krakowa, gdzie odbywały się wywiady. Spis ten brzmi: „Szakłak kruszyna, *Rhamnus frangula* [zob. T. 7 nr 48]; wrotycz, *Tanacetum vulgare*; przytulia, *Galium verum*; bagno, *Ledum palustre*; siódmaczek, *Trientalis europaea*; kurzyślad, *Anagallis arvensis*; Lulek, *Hyoscyamus niger*; pokrzyk, wilcza wiśnia [tj. psia wiśnia], *Atropa belladona*; psianka, *Solanum nigrum*; miodunka, *Pulmonaria officinalis*; porwitaniec [zob. T. 7 nr 55]; dzień i noc; pięć kolan; czarne ziele". Ponadto w rkp. wymieniony jest rumianek i pozostawione miejsce na jego opis, a w górnej części karty niepełna z powodu uszkodzenia manuskryptu nazwa: „[...]ricaria partenium" i w cd.: „leczy febry". Jedna z roślin opisanych w *Raptularzu*, tatarskie ziele (zob. s. 32), nie została ujęta w katalogu roślin publikowanych przez Kolberga w tym rozdziale. Nazwy roślin sprawdzono i porównano z opracowaniem E. Majewskiego *Słownik nazwisk zoologicznych i botanicznych polskich, zawierający ludowe oraz naukowe nazwy i synonimy polskie, używane dla zwierząt i roślin od XV wieku aż do chwili obecnej, źródłowo zestawione z synonimami łacińskimi, zebrał i ułożył...* T. I, Warszawa 1889, T. II cz. I–II, tamże 1894 i 1898.

w. 4g. — Powinno być: „krzewy tego rodzaju", zamiast: „krzewy" (według erraty Kolberga).

w. 13g. — Powinno być: „innych podobnych, lecz pod", zamiast: „innych, bo pod" (według erraty Kolberga).

s. 118–119 nr 1 — Por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu*, gdzie w relacjach Jadwigi Skoczkowej (s. 17–18, 27, 38, 103) podane są te same i podobne treściowo informacje o przestępie. Szerszy opis Kolberga w druku wskazuje na istnienie jeszcze innego, niezachowanego przekazu źródłowego.

s. 119–123 nr 2 — Opis czyściczki por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 18). W rkp. informacje te niepowiązane z opowieścią, zamieszczoną w druku bezpośrednio niżej jako ilustracja magicznego działania rośliny, a pochodzącą także z zapisu A. Konopczanki, por. wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 44–47), narrator nieokreślony, prawdopodobnie Jadwiga Skoczkowa. W rkp. inna wersja redakcyjna, zamiast morału rozbudowanego w druku (w w. 7–3d., na s. 122), jedynie konstatacja: „Za to tylko byli dobrymi, że niewiele brali". W w. 6d., na s. 119 powinno być: „zastaje", zamiast: „zostaje" (według erraty Kolberga). Por. też suplement, T. 73/II, s. 426–427 (fragment opowieści „O królu Łokciu i o chłopie ślachcicu").

s. 123 nr 3 — Por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 31–32). Pierwsze przytoczone w druku zdanie jest cytatem z tego rkp., nie w całości jednak wiernym: w *Raptularzu* brak słów: „albo w j-aptece dostanie". W rkp. brak także informacji o używaniu rośliny przez czarownice oraz odniesienia na końcu do cypryska (nie: cypreska, zapewne błąd druku). Istniał zatem jeszcze inny przekaz źródłowy dotyczący tej rośliny, a wnoszący nowe dane, ujęte w druku.

s. 123–124 nr 4 — Opowieść pierwsza (do w. 15d., na s. 124) pochodzi z zapisu A. Konopczanki; wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 5–7), tam tekst opatrzony notą: „Kazimierzowa Skoczkowa, Modlnica Wielka". Tekst w rkp. zbliżony narracyjnie i redakcyjnie do publikowanego, jedynie zakończenie opowieści na s. 124 w druku rozbudowane (w rkp. brak słów: „nagle z mądrego stał się znowu głupim, „nad zmiennymi igrzyskami losu", „co znów wielkiej jego głupoty nie dowodzi", „ciągła i staranna błogim owym może [nie: mogą] być kwiatem"). Rkp. opowieści drugiej, wariantu opublikowanego przez Kolberga w ciągu dalszym, na s. 124–125, i także lokalizowanego w Modlnicy, nie zachował się.

s. 125 nr 5 — Fragment opisu tej rośliny w w. 17–24g., do słów: „będzie właśnie szukaną świątniczką", por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 17). Tam brak wskazówki, jak wybierać miejsce w trawie przy koszeniu, by znaleźć świątniczkę, a także relacji „innego opowiadającego". J. Karłowicz w *Słowniku języka polskiego* wyjaśnia: „pewne ziele czarodziejskie", u E. Majewskiego *op. cit.* nazwa taka nie występuje.

s. 125–126 nr 6 — Por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 27–29). Magiczne działanie sawiny na czarownice i ich odlot na Łysą Górę w rkp. nie zostały opisane osobno, a zilustrowane przytoczoną tam opowieścią (zob. T. 7, s 96–97, nr 211), natomiast informacji o działaniu czarownic na bydło przy pomocy tej rośliny w rkp. brak.

s. 126 nr 7 — Por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 32). W rkp. nieco inny opis rośliny, a miejsce jej występowania odniesione do najbliższej okolicy Modlnicy.

przyp. * — Cytat z S. B. Lindego *Słownika języka polskiego*, Warszawa 1809, T. II, cz. I, s. 260, zob. hasło: *Nasięźrzał*. Kolberg przytacza wiernie tekst, powtarzając za źródłem odesłania do Kluka i Syreniusza, przedrukowując w w. 7d. błąd druku *Słownika*, tj.: „irzeć — patrzeć", zamiast: „źrzeć — patrzeć" i poprawiając błąd druku w w. 5d.: „kłokowaty" na: „kłoskowaty". U Lindego brak jednak zdania z w. 5–4d.: „Liście przykładane...wrzody", które znajduje się u Kluka, zob. niżej.

przyp. * **w. 6d.** — *Natterzunge*, bot. języcznik (*Ophioglossum*). Nazwę języcznik łączy z nasięźrałem także J. Karłowicz w swoim *Słowniku języka polskiego*. Natomiast E. Majewski *op. cit.* wymienia — wychodząc od nazw polskich — jako osobne hasła: „nasięźrał, lud. (*Ophioglossum vulgatum*)" oraz „języcznik (*Ophioglossum*)", a porządkując nazwy łacińskie, podaje: „*Ophioglossum*, języcznik, nasięźrzał, wężowy język" oraz: „*Ophioglossum vulgatum*, język żmii; nasięźrał, lud.; nasięźrzał, wężowy język, lud.; wołowy język".

przyp. * **w. 6–4d.** — Tekst zgodny z opisem K. Kluka *Roślin potrzebnych, pożytecznych, wygodnych, osobliwie krajowych albo które w kraju użyteczne być mogą, utrzymanie, rozmnożenie i zażycie*, T. II, Warszawa 1802, s. 235 (pierwodruk:

1778). Prawdopodobnie Kolberg, cytując Lindego, zajrzał jednak do Kluka i za nim przytoczył brakujące w *Słowniku* zdanie: „Liście...suszą wrzody".

s. 126 **przyp.** * **w. 4d.** — S. Syreniusz *op. cit.* pisze na s. 630, że nasięźrzał goi rany, wymienia jednak nazwę wężowy, a nie wołowy język: „[...] u Greków i łacinników *Ophioglossum*, to jest język wężowy jest rzeczony".

przyp. * **w. 3d.** — Nazwę wołowy język łączy z „nasięźrałem, nasięźrzałem" cytowany przez Kolberga Linde, a także J. Karłowicz w swoim *Słowniku języka polskiego*.

nr 8 — Powinno być: *Hippophae rhamnoides*.

s. 127 **nr 9** — Cytat Kolberga z anonimowego artykułu *Roślinność afrykańska samorodna w środkowej Francji*, „Przyrodnik" 1872, nr 6, s. 190, zamieszczonego w dziale „Rozmaitości".

nr 10–13 — Por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 18). W rkp. inna postać redakcyjna, w zasadzie informacje identyczne lub zbieżne, w druku brak opisu roślin.

nr 10 w. 18g. — Powinno być: *Menyanthes trifoliata*.

nr 13 — Zob. J. G. Wyżycki *Zielnik ekonomiczno-techniczny, czyli opisanie drzew, krzewów i roślin dziko rosnących w kraju jako też przyswojonych...*, T. II, Wilno 1845, s. 188–189. Tam nazwy takie jak przytoczone przez Kolberga: „lebiodka macierduszka, *Origanum vulgare*".

przyp. * — Cytat Kolberga za S. B. Lindego *Słownikiem...*, T. II, cz. I, Warszawa 1809, s. 5, zob. hasło *Macierz*. Za tym źródłem przywołuje też Kolberg Syreniusza, Crescentyna i Jundziłła, pomija natomiast nazwy obce podane w *Słowniku*.

Cytowany w w. 7–4d. tekst u S. Syreniusza *op. cit.*, s. 509–510 brzmi: „Macierzaduszka ma od nas Polaków dlatego to nazwisko, iż w srogich a gwałtownych, serdecznych mdłościach, w zapamiętaniu nad przyrodzenie, w spiku i w innych ciężkich przypadkach [...] stawa się jej jako matką, oczerstwiając siły serdeczne, ciało ożywiające."

O przydatności rośliny „macierza duszka" dla hodowli pszczół pisał Crescenzi Pietro de (1230–1320 lub 1321; w w. 2d. skrót: „Cresc.") włoski agronom, przyrodnik i lekarz w dziele *Opus ruralium commodorum libri XII* drukowanym w 1471 roku.

Zob. pierwszy polski przekład A. Trzycieskiego pt. Piotra Crescentyna *Księgi o gospodarstwie i o opatrzeniu rozmnożenia rozlicznych pożytków, każdemu stanowi potrzebne*, Kraków 1549, s. 593.

B. S. Jundziłł (w w. 1d. skrót: „Jundz.") w dziele *Opisanie roślin w prowincyi W. Ks. L[itewskiego] naturalnie rosnących, według układu Linneusza*, Wilno 1791, opisując lebiodkę pospolitą (*Origanum vulgare*) na s. 316 (tu w w. 1d. błąd druku: „3, 6", u Lindego poprawnie: „316"), podaje nazwę ludową: „macierduszka" („wieśniakom pod nazwą macierduszki dobrze znajoma").

s. 128 **nr 14** — W rkp. A Konopczanki, stanowiącym fragment niezachowanej całości (teka 45, sygn. 1418, k. 35, zob. wyżej, przypis do całego rozdziału, tj. do s. 118) wymienione wszystkie nazwy jak w druku, a ponadto informacje, których brak w T. 7: „wzmacnia siły", „łagodzi zapalenie", „jest dobrą paszą dla owiec, pszczołom dostarcza miodu". Por. też zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 31).

nr 15–21 — Por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 19). W rkp. identyczna kolejność opisywanych roślin, inna postać redakcyjna. W druku pominięty na ogół opis, informacje pozostałe w zasadzie identyczne lub zbieżne z rkp., niekiedy poszerzone (por. np. nr 20 i *Raptularz*).

nr 17 — Zob. B. S. Jundziłł *Opisanie roślin...*, s. 404. W tym źródle osetek opisany został pod nazwami: „popłoch, oset podwórzowy, *Onopordon acanthium*".

nr 20 — Powinno być: *Artemisia absinthium*.

nr 22 — Por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 26). Podobna wersja w czystopisie A. Konopczanki *Powieści. O urokach, gusłach, zabobonach, czarach...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. IIa, k. 4), por. też w suplemencie, T. 73/II, s. 394.

nr 23 — Por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 19). Druga wersja w czystopisie A. Konopczanki *Powieści. O urokach, gusłach, zabobonach czarach...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. IIa, k. 5–6), tam zbieraczka cytuje w skrócie także opis tej rośliny i jej zastosowania za J. G. Wyżyckiego *Zielnikiem ekonomiczno-technicznym...*, T. II, Wilno 1845, s. 19

(zob. suplement, T. 73/II, s. 372–373). W T. 7 na końcu fragmentu o dzwonkach Kolberg odsyła do s. 46 w tym tomie, gdzie pod nr 92 także wierzenia z nimi związane.

s. 128–129 przyp. — Tekst o dziurawcu cytuje Kolberg za S. B. Lindego *Słownikiem...*, T. I, cz. I, Warszawa 1807, s. 606, zob. hasło *Dziura*; powołanie się na Jundziłła za tym źródłem. Zob. B. S. Jundziłł *Opisanie roślin...*, s. 380, gdzie opis tej rośliny głównie botaniczny, brak natomiast informacji z tomu Kolberga o soku i zielu św. Jana.

s. 129–130 nr 25–36 — Por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (nr 25–30 zob. s. 26–27, nr 31–36 zob. s. 31). Na to źródło opisu Kolberga wskazuje zbieżność informacji publikowanych z notowanymi w *Raptularzu* (por. np. nr 29, 30). Rkp. ten nie był jednak bezpośrednią podstawą druku, o czym świadczą różnice redakcyjne i poszerzenie opisu o niektóre elementy treści, których brak w rkp., np. nie ma tam fragmentów: „[...] oraz dla ludzi na płuca owrzodziałe" (nr 28), „kołtuny i osłabienia" (nr 29), „biegunki" (nr 31), „kaszel i duszności" (nr 32), „inne choroby" (nr 33), „zatkania i na robaki" (nr 36).

s. 130 nr 35 — Powinno być: *Arctium lappa*. W *Raptularzu* przy opisie łopianu (s. 31) brak informacji o wierzeniu związanym ze ściętą głową św. Jana. Dodaje ją Kolberg za wcześniej przytaczanym opisem bylicy (zob. *Raptularz*, s. 26 oraz T. 7, nr 22, na s. 128). Podobne informacje także w czystopisie A. Konopczanki *Powieści. O urokach, gusłach, zabobonach, czarach...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. IIa, k. 4), por. suplement, T. 73/II, s. 394.

nr 36 — Powinno być: *Marticaria parthenium*.

nr 37 — Por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 18–19). W tym rkp. brak informacji, że roślina jest „przeciwko puchlinie używana, jako i dla krów po ocieleniu".

nr 38–39 — Por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 31). W drugiej wersji, czystopisowej (teka 45, sygn. 1318, k. 35), zbieraczka zanotowała: „Pomocniczka leczy stłuczenia i oberwanie", „świętego Piotra korzenie [...] na ból zębów do płukania gęby". Obie rośliny opatrzyła w rkp. notatką na marginesie: „Nie ma wzmianki". Prawdopodobnie, uzupełniając na podstawie jakiegoś opracowania botanicznego łacińskie nazwy roślin

spisanych na tej karcie, zaznaczyła w ten sposób brak takiej identyfikacyjnej nazwy dla pomocniczki i korzeni św. Piotra. Nazwę „pomocniczka" odnotowuje E. Majewski *op. cit.* jako ludową, powołując się jednocześnie na tom 7 Kolberga, nie identyfikuje jednak także tej rośliny przy pomocy nazwy łacińskiej. Natomiast, podając ludową nazwę „świętego Piotra korzenie" oraz odpowiednią łacińską: *Dentaria enneaphyllos*, legitymuje ją również jedynie wystąpieniem w tomie 7 Kolberga. Nazwę „żywiec" łączy zaś z łac. *Dentaria glandulosa*.

przyp. * — Źródło Kolberga: K. Kluk *op. cit.*, T. II, zob. w edycji z 1802 roku: s. 263 (o zębach babich), s. 264 (o żebrze czartowym). Cytat niedosłowny. W w. 4d. powinno być: „karbunkuły", zamiast: „kurbunkuły", (według erraty Kolberga).

nr 43. — Zob. B. S. Linde *Słownik...*, cz. III, vol. V, Warszawa 1812, s. 633, hasło *Tojad*. W obrębie tego hasła także nazwa „tojeść". Zob. też tamże, s. 654–655, hasło *Troi, Troy*, gdzie na s. 655 wyraz „trojeść", z objaśnieniem: „ziele" i odsyłaczem do nazwy „tojeść".

s. 131 **nr 46** — Według E. Majewskiego *op. cit.* jest to ludowa nazwa *Geranium pratense*. Inne wymieniane przez niego nazwy ludowe tej rośliny to m.in.: ozchod pępa, rozchód pępka, nosek bociani. Por. T 7, s. 131, nr 54.

nr 48 — Roślina o nazwie: „szakłak kruszyna" wraz z nazwą łacińską wymieniona jest bez opisu w czystopisie Konopczanki (teka 45, sygn. 1418, k. 35, zob. też wyżej, przypis źródłowy do całego rozdziału, tj. do s. 118 T. 7). Może tekst ten pochodzi także z zapisu zbieraczki, a opublikowana przez Kolberga informacja uzyskana została przez nią później.

nr 51 — Powinno być: *Sambucus nigra*.

nr 52 — Por. zapis prymarny A. Konopczanki w *Raptularzu* (s. 26). W rkp. brak informacji o przydatności rośliny „na ból piersi".

nr 53 — Kolberg odsyła do K. Kluka *op. cit.*, T. II, zob w edycji z 1802 roku: s. 238 (o pięciorniku, *Quinquefolium*), s. 252 (o srebrniku, *Potentilla*).

nr 54 — Por. wyżej, przypis do nr 46. Zob. K. Kluk *op. cit.*, T. II, w edycji z 1802 roku: s. 265.

s. 131 nr 55 — E. Majewski *op. cit.* podaje ludową nazwę „porwitaniec" oraz taką jak w druku nazwę łacińską i powołuje się przy tym jedynie na tom 7 Kolberga. Roślina ta wymieniona jest bez opisu i bez nazwy łacińskiej w rkp. A. Konopczanki (teka 45, sygn. 1418, k. 35, zob. też przypis źródłowy do całego rozdziału, tj. do s. 118 T. 7).

s. 133 przyp. * — Prace wymienionych przez Kolberga w tym przypisie autorów, tj. cytowanych wcześniej Ł. Gołębiowskiego i K. W. Wójcickiego oraz przywołanych tu po raz pierwszy J. D. Borkowskiego i anonimowo podaną przez Kolberga publikację M. J. Nowakowskiego *Kolęda duchowna...* zob. bibliografia (w tym tomie). Odsyłacz do Kozłowskiego wskazuje zapewne na Wiktora (1791–1858), przyrodnika, profesora leśnictwa, twórcę polskiej termonologii łowieckiej, a także autora *Słownika leśnego, bartnego, bursztyniarskiego i orylskiego* (Warszawa 1846–1847) oraz licznych artykułów fachowych, zamieszczanych głównie w czasopiśmie „Sylwan". Wymieniony *Słownik* zawiera słownictwo specjalistyczne, termonologię zawodową związaną m.in. z flisactwem i bartnictwem, brak w nim natomiast opisu przesądów dotyczących tych zajęć.

s. 134 w. 7d. — Powinno być: „uległby zaraz losowi", zamiast: „uległby losowi" (według erraty Kolberga).

s. 135 nr 10 — Tekst w w. 14–9d. pochodzi z zapisu A. Konopczanki, por. wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 38), opowiadała Jadwiga Skoczkowa. W rkp. brak ostatniego zdania drukowanego pod nr 10.

przyp. * — W cytowanym przez Kolberga fragmencie powieści W. Wielogłowskiego *Komornica...* (s. 37) słowa w nawiasie uzupełnił Kolberg, w w. 4–3d. błędy druku; powinno być: „po-stronek" oraz: „góry", zamiast: „poystronek", „gór-"(według erraty Kolberga).

s. 136 w. 1g. — Kolberg odsyła do podobnego przesądu związanego z weselem opisanego w T. 6, na s. 72, tam panna młoda wnoszona jest do domu męża w skrzyni posagowej.

w. 14d. — Powinno być: „nowe", zamiast: „nowo" (według erraty Kolberga).

w. 5d. — Odsyłacz Kolberga kieruje do opisu podobnego zwyczaju, zob. T. 5, s. 269: „Popielec" nr 2.

s. 139–183 — Przedruk Kolberga ze znacznej części wskazanej przez niego w przypisie pracy M. Zieleniewskiego *op. cit.*, s. 16–28, 30–50, 53–72, z pominięciem części wstępnej i części końcowej, dotyczącej środków zaradczych przeciwko przesądom. Z tego źródła pochodzi też większość przypisów, niektórych jednak u Zieleniewskiego brak (zob. informacje na ten temat niżej). Ponieważ przypisy nie są każdorazowo sygnowane nazwiskiem autora, nie zawsze wiadomo, czy są to uzupełnienia pochodzące od Kolberga, czy też od Zieleniewskiego, który — jak to wynika z relacji samego Kolberga (zob. T. 7, przypis na s. 139, w. 1d.) udzielił mu dodatkowych informacji o przesądach. Kolberg cytuje źródło w zasadzie wiernie, wprowadza jednak pewne zmiany redakcyjne, np. umieszcza w tekście daty i miejsca wydań pozycji cytowanych przez autora, posługując się wykazem literatury zamieszczonym w pracy Zieleniewskiego na końcu, podczas gdy autor dane te w tekście pomija. Niektóre partie materiału cytowane za Zieleniewskim przeniósł też Kolberg do innych, odpowiednich rozdziałów swojego tomu, zob. T. 7, s. 48–49 (o bogienkach, ze s. 28–29 źródła), tamże, s. 74–75 (o zmorze, ze s. 51–53 źródła) oraz tamże, s. 93–94 (o urzeczeniu, ze s. 50–51 źródła), por. odpowiednie komentarze wcześniejsze.

s. 139 w. 21d. — Powinno być: „na-pisana", zamiast: „na-pisane" (według erraty Kolberga).

w. 19d. — Powinno być: „do odstąpienia", zamiast: „od odstąpienia" (według erraty Kolberga).

s. 140 przyp. 1 — Zob. W. A. Maciejowski *Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku...*, T. III, Petersburg–Warszawa 1842, s. 3–4.

w. 18d. — Powinno być: „niemowlęcia", zamiast: „niemowlącia" (według erraty Kolberga).

przyp. 2 — Zob. K. Wroczyński *Dalszy ciąg statystyki powiatu czerskiego...*, „Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego" 1844 (nie: 1845), T. XII, powinno być: s. 192–193.

w. 14d. — Powinno być: *Iris florentina*.

s. 140 przyp. 3 — Zob. H. Spiczyński *O ziołach tutecznych i zamorskich i o mocy ich...*, Kraków 1542, s. 185 (w edycji II z 1556 roku także s. 185; oba wydania mają identyczną paginację stron).

s. 141 przyp. 1 — Powinno być: Ł. Gołębiowski *Lud polski...*, s. 122.

s. 142 przyp. 1 — W tekście brak odsyłacza do tego przypisu. Chodzi o przesąd o strzeżeniu dzieci przed niemymi w nr 15c, na tejże s. 142. Łączy się on z informacją, zamieszczoną w Ł. Gołębiowskiego *Ludzie polskim...*, na wskazanej s. 151: „Strzegą się matki dzieci nie umiejących gadać z sobą zostawiać razem, ażeby niemymi nie były na zawsze". Zieleniewski umieszcza odsyłacz prawidłowo, za umieszczonym w tekście głównym zdaniem: „Toż samo i lud ruski powtarza".

s. 143 w. 5g. — Powinno być: „najprędzej on przepada", zamiast: „najprędzej przepada" (według erraty Kolberga).

s. 144 przyp. 1 — Zob. W. Oczko *Przymiot*, Kraków 1581, s. 659-660, zob. też w wyd. jubil. pt. *„Przymiot" i „Cieplice"*, Warszawa 1881, s. 471; Marcin z Urzędowa *Herbarz polski, to jest o przyrodzeniu ziół i drzew rozmaitych, i innych rzeczy do lekarstw należących*, Kraków 1595, s. 427.

przyp. 2 — Zob. Ł. Gołębiowski *Domy i dwory, przy tem opisanie apteczki, kuchni, stołów, uczt, biesiad, trunków i pijatyk; łaźni, ogrodów, powozów i koni; błaznów, karłów, wszelkich zwyczajów dworskich i różnych obyczajowych szczegółów*, Warszawa 1830, s. 25-26. Gołębiowski pisze o „wodzie marcowej, ze śniegu stopionej" (por. w T. 7, s. 144, nr 22a) oraz o „pierwszej wodzie deszczowej albo w czasie grzmotów i piorunów zebranej" (por. tamże, nr 22b).

przyp. 3 — Zob. W. A. Maciejowski *Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku...*, T II, s. 222. Tam: „Ażeby istotnie dostąpić tego, czego jej sam wiek odmawiał, ubiegała się stara baba [...]". W cd. przypisu powinno być: Ł. Gołębiowski *Gry i zabawy różnych stanów w kraju całym lub niektórych tylko prowincjach...*, Warszawa 1831, s. 279 (nie: 228).

przyp. 4 — Zob. W. A. Maciejowski *Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku...*, T. III, s. 301.

przyp. 5 — Ł. Gołębiowski pisze o tym przesądzie w pracy *Domy i dwory...*, na s. 67.

s. 145 przyp. 1 — Ł. Gołębiowski w *Ludzie polskim...*, na s. 168 mówi: „Niepłodne z 9 miedz po 3 bylice zbierają, gotują i piją".

nr 26e — Zob. L. Chodkowski *O przesądach we względzie lekarskim, panujących w kraju naszym...*, „Tygodnik Literacki" 1841, powinno być: nr 45, s. 372.

s. 146 przyp. 1 — Zob. M. Siennik *op. cit.*, s. 276. Jest to wyciąg z obszerniejszego tekstu w źródle.

s. 147 przyp. 1 — Zob. Ł. Gołębiowski *Lud polski...*, s. 160.

przyp. 2 — K. W. Wójcicki w rozprawie *Ptaki, drzewa i krzewy. Zioła, kwiaty i zwierzęta*, zamieszczonej w *Zarysach domowych*, w T. II, Warszawa 1842, s. 61–478, pisze o tym przesądzie w ramach opisu wierzeń związanych z macierzanką i mówi na s. 305 o przechowywaniu i gotowaniu na napój leczniczy jedynie wianków z macierzanki „witych na święty Jan, poświęconych po kościołach".

przyp. 3 — K. W. Wójcicki wymienia w pracy *Ptaki, drzewa, krzewy...* (w: *Zarysy domowe*, T. II, s. 245) jedynie nazwę „wierzbowa" jako stosowaną przez Rusinów dla określenia Kwietniej Niedzieli.

przyp. 4 — Zob. S. Duńczewski *Geografia dalsza Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Lit[ewskiego]...*, „Kalendarz Polski i Ruski na Rok Pański 1759", Zamość [1758], fol. I_2v.: „Relacja III. Remedia przeciwko czarom", nr 11–12. Duńczewski obok święconych palm i gromnic wymienia także święcone dzwony.

przyp. 5 — Zieleniewski, a za nim Kolberg, cytują tu fragment ze s. 134–136 pracy K. W. Wójcickiego *O czarownicach*, zamieszczonej w *Zarysach domowych*, T. III, Warszawa 1842, na s. 134–175. W końcowej partii cytatu tekst skrócony w stosunku do źródła, pominięte też dwa odsyłacze do Karadžicia, podane przez Wojcickiego.

s. 148 przyp. 1 — Powinno być: M. Siennik *op. cit.*, s. 301.

s. 149 przyp. 1 — Kolberg błędnie umieścił na końcu przypisu przytaczane za Zieleniewskim odwołanie do literatury. U Zieleniewskiego odsyłacze do I. Rakowieckiego *Prawdy ruskiej...*, T. 1, Warszawa 1820, s. 30 i Ł. Gołębiowskiego *Ludu polskiego...*, s. 109 (powinno być: s. 108–109) podane są zgodnie z treścią obu źródeł w prawidłowym miejscu tekstu, tj. po pierwszym zdaniu

dotyczącym Morlachów, przy czym na Rakowieckiego powołuje się Gołębiowski, za którym powtarza tę informację Zieleniewski. Kolberg pominął natomiast podany przez Zieleniewskiego na końcu przypisu drugi odsyłacz źródłowy do Ł. Gołębiowskiego *Ludu polskiego...*, s. 134 (powinno być: s. 134–135), gdzie mowa istotnie o tzw. pierwiastkowaniu na Rusi oraz u Żydów.

przyp. 2 — Cytując za Zieleniewskim tekst przypisu Ż. Paulego do pieśni weselnej „Werbowaja wiazia, my mamy swoho kniazia" z T. 1 *Pieśni ludu ruskiego w Galicji*, Lwów 1839, s. 84, Kolberg poprawił tytuł zbioru Paulego, wskazany błędnie przez Zieleniewskiego jako *Pieśni ludu pol[skiego]*. W cytowanym w w. 6–4d. tekście z K. W. Wójcickiego *Starych gawęd i obrazów*, T. 2, Warszawa 1840, s. 235 (przypis do opowieści „Góralka"), Zieleniewski, a za nim Kolberg, dodali określenie: „jednoznaczne"; u Wójcickiego jedynie: „Dziwożony u górali polskich, Majki u Rusi, Bogińki w Krakowskiem, wszystko to jest zabytkiem dawnych rusałek słowiańskich".

Informacja o wile w w. 4–1d. pochodzi z rozprawy K. W. Wójcickiego *Ptaki, drzewa, krzewy...*, z *Zarysów domowych*, T. II, s. 120, i jest skróconym cytatem przypisu, dotyczącego pieśni serbskiej w przekładzie A. Bielowskiego pt. „Trzy kukułki", przytoczonej przez Wójcickiego na s. 120–121.

s. 150 nr 34 w. 17–20g. — Zob. W. Oczko *Przymiot...*, s. 32 (w pierwodruku), zob. też w wyd. z r. 1881: s. 24.

nr 34 w. 22–24g. — Zob. tamże s. 36 (w pierwodruku), zob. też w wyd. z r. 1881: s. 27.

s. 151 przyp. 1 — Daty poszczególnych roczników podał w przypisie Kolberg, przenosząc tu mechanicznie dane ze spisu bibliograficznego, zamieszczonego w rozprawie Zieleniewskiego na końcu pracy. Tu chodzi o artykuł J. Majera *Obraz postępu nauki lekarskiej, o ile nań wpłynęły pisma polskie lub przez Polaków w ostatnich 3 latach wydane*, zamieszczony istotnie w T. III „Rocznika Wydziału Lekarskiego w Uniwersytecie Jagiellońskim" z 1840 roku, na s. 237–455. Podobny przegląd dokonany przez Majera opublikowany też został m.in. 3 lata później w T. VI „Rocznika" z 1843 roku, na s. 3–423.

s. 152 w. 11g. — Korzeń fiołkowy, kosaciec fiołkowy korzeń, tj. *Iris florentina*, por. przypis do s. 140, w. 14d.

przyp. 1 — Przypisu tego brak u Zieleniewskiego. Pochodzi on od Kolberga, który notatkami z tego i poprzedniego rocznika „Kraju" uzupełniał kilkakrotnie materiał wierzeniowy krakowski (zob. s. 53 i 164 w T. 7). Odezwę tę zamieścił „Kraj" 1872 w nr 108 pt. *Wiara uzdrawia*, w dziale „Kronika potoczna i rozmaitości".

s. 153 w. 3–5g. — Cytat z dzieła J. K. Haura *Ziemiańska generalna oekonomika*, Kraków 1693, fol. 178cx, roz. pt. „Lekarstwa różne in compendium zebrane i doświadczone", fragment: „Na oczy chore". Z tej edycji korzystał Zieleniewski i to wydanie wskazuje w wykazie literatury załączonym do swojej pracy.

nr 38 — We wskazanym dziele W. Oczki *Cieplice*, Kraków 1578, s. 31 (w pierwodruku), zob. też w wyd. z r. 1881: s. 527, mowa o „świnim", a nie o "świeżym" mleku. Por. też T. 7, s. 167, przyp. 3, w. 18–17d.

przyp. 1 — Zob. K. W. Wójcicki *Ptaki, drzewa i krzewy...*, w: *Zarysy domowe*, T. II, s. 155–156; K. Wroczyński *Dalszy ciąg statystyki powiatu czerskiego...*, powinno być: s. 192.

s. 154 nr 40 — Zob. Ł. Gołębiowski *Domy i dwory...*, odsyłacz do strony 229 mylny, powinno być: s. 292. Tam w rozdziale „Postępowanie z dziećmi" mowa m. in. o środku na „wyprzewanie", którym było zasypywanie skrobanym alabastrem.

przyp. 1 — Przypisu tego u Zieleniewskiego brak. Dodał go Kolberg, który kilkakrotnie uzupełnił m.in. wierzeniowy materiał krakowski informacjami zaczerpniętymi z tegoż rocznika „Przyrodnika" (zob. też T. 7, s. 115 i 127). Tu chodzi o cytat (od Kolberga pochodzą jedynie wtręty w nawiasach) z trzeciego odcinka artykułu J. Jachny *Gady i płazy galicyjskie*, „Przyrodnik" 1872, nr 3, s. 88.

s. 156 nr 45 — Ł. Gołębiowski w *Ludzie polskim...*, na s. 156 pisze: „Jeśli dziecię się lęka, przelewają wosk przez miotłę starą na wodę, okazywać ma postać zwierza lub rzeczy, której się dziecię zlękło".

przyp. 1 — W źródle u Zieleniewskiego odsyłacz do Ł. Gołębiowskiego *Ludu polskiego...* umieszczony jest w tekście odpowiadającym wierszowi 5d., po wymienianych ziołach, tj. pra-

widłowo w relacji do cytowanego tekstu. Następne dwa zdania, ostatnie w przypisie, nie pochodzą już z tego źródła. U Gołębiowskiego lista ziół z ich zastosowaniem leczniczym zamieszczona jest istotnie na s. 300–301 i kończy się na „kluczykach niebieskich" (zob. w. 7d.). Wymieniane w cd. zioła: „Nogiet [...] Janowiec" podaje Gołębiowski w osobnej grupie (na s. 301) jako te, o których „dowiedzieć się nie mogłem, jaką mają własność". Spośród nich Zieleniewski pomija określone następująco: „phlox", „białe kwiatki", „dzień i noc", „szafirowe i żółte", „kwiat żółty". W cytowanym przez Zieleniewskiego, a za nim przez Kolberga, tekście spisu ziół różnice w stosunku do źródła. Pominięte zostały niektóre rośliny, głównie — jak wyżej — o nieznanym lub niepodanym działaniu leczniczym oraz niejasnej nazwie: „Astry dla ozdoby", „Koński szczaw, nie wiadomo na co", „Żółte kwiateczki jak asterki, nie wiadomo", „Kotki radzą pić na krwawą biegunkę", „Mięta do kąpieli", „Konopie dla plonu i każde zboże", „Grzmotek od pioruna", „Słonecznik dla ziarnek", „Macica o 5 pazurkach do góry, niebieskie kwiateczki. Samo nazwanie wskazuje k czemu ją przeznaczają", „Granatowe i czerwone kwiateczki dla ozdoby". Zieleniewski wprowadził też inne zmiany, dotyczące opisu — i tak w źródle: „Piwonia, raczej wonne ziele jakieś pod tem imieniem do kąpieli", „Szałwia od bólu gardła" (nie: głowy), „Macierzanka do kąpieli na suchoty dzieci", „Wrotycz albo piżmo od robaków i w czasie grzmotu", „Marchew dla dzieci do kąpieli i na ból oczu", „Czomber [...] biały dla kobiet do kąpieli, przydatny być ma i na słabości maciczne", „Lulek, czyli szaleniec, od bólu zębów", „Melissa dla pszczół; gdy ludziom służy [...]".

s. 157 **przyp. 1** — Zob. M. Siennik *op. cit.*, powinno być: s. 383; G. F. Most *Die sympathetischen Mittel und Curmethoden...*, Rostock 1842, s. 153, nr 135.

przyp. 2 — Zob. M. Siennik *op. cit.*, powinno być: s. 34; tam bez nazwy łacińskiej, którą dodał Zieleniewski.

nr 48a — Por. też zapis prymarny A. Konopczanki z relacji Katarzyny Pstrusiowej w *Raptularzu* (s. 64).

s. 158 **przyp. 1** — Przypisu tego brak w pracy Zieleniewskiego. Źródło to cytuje tu Kolberg zapewne na podstawie własnych kwerend,

przywołuje je bowiem już wcześniej w T. 7 (zob. s. 107, nr 5 i 6, s. 109, przypis i nr 16) przy opisie leczniczych środków zwierzęcych. Przytoczony tu tekst z anonimowej książeczki pt. *Czarnoksiężnik Hokus-Pokus...*, Bochnia 1864, znajduje się na s. 1 nlb. wstępu. W w. 7d. powinno być: *Rheum palmatum* (rabarbarum lekarskie); tak prawidłowo w źródle, w T. 7 zapewne błąd druku.

przyp. 2 — Zob. W. A. Maciejowski *Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku...*, T. IV, s. 179.

nr 48f — Zob. A. M. Gratiani *Pamiętnik Komendoniego [Commendonego G. F.]* w: J. U. Niemcewicz *Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polszcze...* T. 1, Warszawa 1822, s. 79.

nr 48g — Mowa o pracy L. Lafontaine'a *Chirurgisch-medicinische Abhandlungen vershiedenen Inhalts Polen betreffend*. Informację o świeżej krwi po egzekucji jako o leku sprawdzono z edycją: Breslau und Leipzig 1792, gdzie znajduje się na s. 186–187. Istnienia edycji krakowskiej z 1796 roku, na którą powołuje się za Zieleniewskim Kolberg, nie potwierdzają opracowania ani bibliografie (por. m. in. S. Kośmiński *Słownik lekarzów polskich*, Warszawa 1888, gdzie obok biografii autora dokładna bibliografia jego prac).

s. 159 **nr 50** — B. L. Perzyna przedstawia swoją krytykę takich metod leczenia ospy w pracy *Lekarz dla włościan, czyli rada dla pospólstwa w chorobach i dolegliwościach...*, Kalisz 1793, na s. 314–318, w dialogu lekarza z ojcem dziecka chorego na ospę, a leczonego przez „babkę".

nr 51a — Aulus Cornelius Celsus (53 p.n.e. — 7 n.e.), uczony rzymski, autor encyklopedycznego dzieła *Artes, które* zawiera m.in. 8 ksiąg poświęconych medycynie, *De medicina*, stanowiących najwybitniejsze dzieło rzymskie o lecznictwie. Ze względu na trafną kompilację całej ówczesnej wiedzy o lecznictwie były one aż do XVIII wieku klasycznym, wielokrotnie tłumaczonym i wydawanym podręcznikiem (pierwsze wydanie dzieła: we Florencji w 1478 roku). O przywołanym zaleceniu Celsusa zob. *A. Korneliusza Celsa O lecznictwie ksiąg ośmioro*, przekład H. Łuczkiewicza, Warszawa 1889, ks. VI, roz. IX, s. 422. W w. 20g. błędnie: „okwity", powinno być: „obfity".

s. 159 **przyp. 1** — Zob. K. Wroczyński *Dalszy ciąg statystyki powiatu czerskiego...*, powinno być: s. 192. W tym źródle także nazwa łacińska kruszyny: *R[h]amnus frangula.*

s. 160 **przyp. 1 w. 19–13d.** — Wyciąg z rozdzialiku „Łajno, po polsku gówno" z dzieła M. Siennika *op. cit.*, s. 174–175 (Zieleniewski pominął podane tam właściwości lecznicze łajna wilczego, wołowego, „orliczego", kurzego i jaszczurczego).

przyp. 1 w. 12–8d. — Zob. *Compendium medicum auctum...*, s. 488–489.

przyp. 1 w. 7–6d. — Chodzi o edycję J. K. Haura pt. *Ziemiańska generalna oekonomika*, Kraków 1693. Tam w rozdzialiku „Lekarstwa różne in compendium zebrane [...]", fol. 178cx, znajduje się cytowany przez Zieleniewskiego fragment pt. „Na wrzód w gardle".

przyp. 1 w. 5–3d. — Informację tę odnaleziono i sprawdzono w artykule S. Duńczewskiego *Geografia dalsza Korony Polskiej i W. Ks. Litewskiego...*, „Kalendarz Polski i Ruski na Rok Pański 1770", Zamość [1769], fol. F_1v. We wskazanym w tomie 7 roczniku 1759 tegoż kalendarza, zawierającym także *Geografię dalszą Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Lit[ewskiego]* (zob. przyp. do s. 147) brak tej informacji.

przyp. 2 — Zob. Ł. Gołębiowski *Lud polski...*, s. 168.

s. 161 **przyp. 1** — Informacja z Modlnicy pochodzi od Kolberga, zachowała się w jego zapisie terenowym (teka 45, sygn. 1417, k. 68), opatrzonym lokalizacją ogólną: „Tomaszowice", sporządzonym w 1867 roku. Natomiast odesłanie do M. Siennika *op. cit.* podał Kolberg za Zieleniewskim, który jednak zamieszcza je w swoim tekście po słowach: „[...] rzadziej z wódką" (zob. w. 2g.); powinno być: s. 277.

przyp. 2 — Zob. K. W. Wójcicki *Ruś Podlaska*, w: *Zarysy domowe*, T. III, Warszawa 1842, s. 332.

nr 56 — Zob. B. L. Perzyna *Lekarz dla włościan...*, s. 342, zob. też tamże, s. 292–298.

przyp. 3 — Tekstu tego brak u Zieleniewskiego. Informacja o opasce pochodzi istotnie z Gołębiowskiego *Ludu polskiego...* i jest dosłownym cytatem z s. 292. Powołanie się na Leopolitę, także za Gołębiowskim, kieruje do pierwszego drukowanego

przekładu polskiego *Biblii* katolickiej, wydanego w Krakowie w 1561 roku, zwanego potocznie *Biblią* Leopolity, tj. właściwie Jana Nicza ze Lwowa (1523-1572), teologa, pedagoga i wykładowcy Uniwersytetu Jagiellońskiego, który nie był prawdopodobnie autorem przekładu, lecz redaktorem wcześniejszej wersji opartej na *Wulgacie*. Na *Biblię* Leopolity powołuje się też pod hasłem *Opaśnica* B. S. Linde w swoim *Słowniku*, a także J. Karłowicz w *Słowniku języka polskiego* pod tymże hasłem podaje identyczny cytat, wskazując i Leopolitę, i Gołębiowskiego jako źródła. Odsyłacz w przypisie dotyczy tekstu z *Nowego Testamentu, Dziejów Apostolskich*, roz. 19, w. 11-12, który brzmi: „Nie lada też cuda czynił Bóg przez ręce Pawła, tak że nawet chusty i przepaski z ciała jego kładziono na chorych, a ustępowały od nich choroby i opuszczały ich złe duchy".

nr 57 — Zob. B. J. Perzyna *Lekarz dla włościan...*, s. 287.

nr 57 w. 15d. — Według *Słownika języka polskiego* J. Karłowicza: „Arkiposada, arcyposada (*mixtura vulneraria acida*), franc. *l'eau d'arquebusade*, dosłownie woda arkabuzowa, tj. dla arkabuzerów (żołnierzy używających broni ręcznej zw. arkabuzami, husarzy), stąd ludowe: arcy + posada, lek płynny mający służyć do gojenia ran".

s. 162 przyp. 1 — Zob. M. Siennik *op. cit.*, s. 88; S. Syreniusz *op. cit.*, s. 578 (o lilii) i s. 734 (o pałkach), tu w źródle: „[...] wełnianki z pałek z starym wieprzowym sadłem starte i omieszane a przykładane".

przyp. 2 — H. Spiczyński *op. cit.*, w edycji z 1542 i 1556 roku s. 92; M. Siennik *op. cit.*, powinno być: s. 180; *Compendium medicum auctum...*, s. 420. Informację zaczerpniętą z K. F. Canstatta sprawdzono z edycją *Die specielle Pathologie und Therapie vom klinischen Standpunkte... Handbuch der medicinischen Klinik...*, Bd. 3, Abth. II, Erlangen 1843, gdzie odnaleziono ją na s. 20. Do edycji z 1841 roku, na którą za Zieleniewskim powołuje się Kolberg, nie udało się dotrzeć.

przyp. 3 — Zob. S. Spiczyński *op. cit.*, s. 168. Tam ponadto: „[...] też pomaga na biegunkę".

s. 163 przyp. 1 — U Gołębiowskiego w *Ludzie polskim...*, na s. 168: „[...] zasłaniają suknem czerwonym, kładą te gałki i palą [...]".

s. 163 nr 61d — Zob. *Compendium medicum auctum...*, s. 450–452.

nr 62a w. 19d. — U Zieleniewskiego brak tekstu przekleństwa: „Bodaj cię zimno trzęsło", uzupełnił je Kolberg.

przyp. 2 — Informacje z Modlnicy uzupełnił Kolberg. Skrótowy ich zapis, bez ostatniego zdania, rozpoczynającego się od słów: „Inni[...]", zachował się w jego rkp. terenowym bez lokalizacji (teka 45, sygn. 1417, k. 66). Tam poprawnie: „trzęsące" (w. 10d.), zamiast „trzeszczące".

przyp. 3 — Zob. G. F. Most *Die sympathetischen Mittel und Curmethoden...*, s. 159, nr 152.

s. 164 przyp. 1 w. 21–19d. — Informacja ta pochodzi z Ł. Gołębiowskiego *Ludu polskiego...*, s. 128. Tam mowa o zaradzeniu w ten sposób febrze, „najpospolitszej chorobie kmiotka".

przyp. 1 w. 19–13d. — Zob. K. Wroczyński *Dalszy ciąg statystyki powiatu czerskiego...*, powinno być: s. 191.

nr 62i — Zob. *Compendium medicum auctum...*, s. 401.

przyp. 2 — Przypis uzupełniony przez Kolberga; u Zieleniewskiego go brak. Cytując artykulik *Uniwersalne lekarstwo*, zamieszczony w dziale „Kronika potoczna i rozmaitości" w „Kraju" 1871, nr 215, Kolberg poprawia błąd druku, który znalazł się w źródle: „klasztor tobutyński" na: „klasztor tolentyński".

s. 165 przyp. 1 — U M. Siennika *op. cit.*, na s. 43: „Liść też kapusty domowej, przyłożony na wrzedzienice, boleść uśmierza".

s. 165–166 przyp. 2 — Zob. T. Wolicki *Nauka dla włościan...*, s. 164; W. Oczko *Przymiot...*, powinno być: s. 621 (w pierwodruku), zob. też w wyd. z r. 1881: s. 443.

s. 166 przyp. 1 — Zob. *Compendium medicum auctum...*, s. 437; J. K. Haur *Ziemiańska generalne oekonomika*, Kraków 1693, fol. 178 cx (w T. 7 błędnie: „c. ą"), fragment „Na brodawki", w rozdzialiku „Lekarstwa różne in compendium zebrane..." (por. też przypis do s. 153, 160); G. F. Most *Die sympathetischen Mittel und Curmethoden...*, s. 116, nr 23 i 24.

przyp. 2 w. 10–6d. — Zob. W. Oczko *Przymiot...*, s. 619–620 (w pierwodruku); tam: „[...] albo jej ił z oliwą zmieszany i tak zagrzawszy [...]", zob. też w wyd. z r. 1881: s. 442.

przyp. 2 w. 6–5d. — Zob. B. L. Perzyna *Lekarz dla włościan...*, s. 159.

przyp. 2 w. 5–3d. — Zob. T. Wolicki *Nauka dla włościan...*, s. 168–169.

s. 166–167 przyp. 3 — U M. Siennika *op. cit.*, na s. 112 mowa nie o liściach grzybienia lub lilii, ale o kwiatach grzybieniowych: „[...] weźmi kwiatków grzybieniowych, a włóż je w prostą wodę na noc, a poranu napij się onej wody ciepło ocukrowanej, a ony kwiateczki włóż w nozdrze, pomoże". W źródle na tejże stronie niżej mowa o innym lekarstwie z grzybienia i kwiatów lilii.

Zob. też W. Oczko *Cieplice*, Kraków 1578, s. 31–32 (w pierwodruku), w wyd. z r. 1881: s. 527, por. T. 7, s. 153, nr 38 oraz odpowiedni przypis źródłowy.

s. 167 nr 74b — Zob. *Compendium medicum auctum...*, s. 424.

nr 77 — Chodzi o „Dziennik Zdrowia dla Wszystkich Stanów", wydany przez L. Lafontaine'a, Warszawa 1801, nr 5, s. 152–153.

przyp. 1 — Przypisu tego brak u Zieleniewskiego; nie wiadomo, czy informacje te dodał bezpośrednio Kolberg, czy też wskazał na nie Zieleniewski (zob. w. 1d. w przyp. 1, na s. 139). Zob. J. Grimm *Deutsche Mythologie*, T. 1, Göttingen 1844, s. 433, z którego to źródła dokonany został wyciąg, zob. także M. F. Zakrzewski Ogończyk *Medizinisch-literärische Geschichte des Weichselzopfes...*, Wien 1830, s. 18, przyp. „b" (o Podlasiakach i Skawiniakach) i s. 20 (zamawiania z czeskiego rękopisu Jana Prostiejowskiego, z 1325 roku).

s. 168 nr 78a w. 2g. — Zob. *Compendium medicum auctum...*, s. 371.

nr 78a w. 11–12g. — Zob. J. Oczapowski *Praktyczny wykład chorób kołtunowych, ze względem na ich przyczyny, naturę, bieg, przesilenia, wady organiczne i nowe zasady leczenia*, Warszawa 1839, s. 83. Tam autor pisze: „Do najszkodliwszych zaś przesądów naszego gminu, wystawiających na mnogie szkody i wyniszczenia sił życia z powodu zaniedbania choroby, należy niesprawiedliwe mniemanie, że doktor w kołtunie nic nie pomoże, i dlatego też na tę chorobę rzadko się radzą".

nr 78b w. 15–14d. — Zob. J. Oczapowski *op. cit.*, s. 367. Tam w rozdziale „Historia leczenia chorób kołtunowych", pisząc o stosowanych powszechnie ludowych środkach zapobiegawczych, autor wymienia m.in. „zmywanie głowy odwarem bar-

winku, rozmarynu, barszczu (*Heracleum*) lub wywarem babiegomóru (*Lycopodium selago*)"; według E. Majewskiego *op. cit. Lycopodium clavatum*.

s. 168 **nr 78b w. 14–13d.** — Zob. „Dziennik Zdrowia...", wydany przez L. Lafontaine'a, Warszawa 1802, nr 7, s. 43–44. Tam informacja z użyciem jedynie dawnej nazwy łacińskiej *Muscus terrestris*: „Pospolity gmin [...] używa swoich znajomych domowych środków, składajacych się z pieprzu z wódką, soli, ciepłego piwa ze słoniną i z odgotowania *Lycopodium, Vinca per Vinca i Muscus terrestris*. Ten ostatni szczególniej poczytuje za jedyny. Był on także od dawnych lekarzów często używany".

nr 78e w. 2–1d. — Zob. J. Oczapowski *op. cit.*, powinno być: s. 228–232.

s. 169 **nr 78f w. 3–5g.** — Zob. J. Oczapowski *op. cit.*, s. 83. Autor wyraża tam nie swój pogląd o „bezpiecznym" obcinaniu kołtuna w wielką sobotę, lecz pisząc o zwyczajach i przesądach związanych z kołtunem, powołuje się na obserwowany przez siebie przypadek dziecka zmarłego naskutek tego „niedorzecznego mniemania".

nr 78g — Odsyłacz błędny; powinno być: J. Oczapowski *op. cit.*, s. 228 i 233, gdzie m.in. opis praktyk ludowych stosowanych przy zdejmowaniu kołtuna.

przyp. 1 — Zob. „Dziennik Zdrowia...", wydany przez L. Lafontaine'a, Warszawa 1802, nr 7, powinno być: s. 52–53.

s. 170 **przyp. 1 w. 22–10d.** — Powinno być: J. Oczapowski *op. cit.*, s. 82–83 (zob. w. 10d.). Wśród cudownych miejsc w źródle wymieniona również: „Góra Świętokrzyska".

przyp. 1 w. 9–5d. — Zob. T. Wolicki *Nauka dla włościan...*, s. 185–186.

przyp. 2 — Zob. J. Oczapowski *op. cit.*, powinno być: s. 82, odsyłacz do Gołębiowskiego za tymże źródłem. Ł. Gołębiowski *Lud polski...*, na s. 157 pisze: „Cioty sprawują kołtun, z liści robią myszy, z ciasta grosze, gdy chcą komu zaszkodzić, strasznie patrzą, ustawicznie szepczą i wydurzają od lękliwych zboże, mąkę, okrasę".

s. 171 **przyp. 1** — Zob. M. Siennik *op. cit.*, s. 373, tam autor pisze: [...] wywodzi przez wracanie, nawarzywszy w winie albo occie";

S. Syreniusz *op. cit.*, na s. 1506 mówi: „A gdzie by kto dołem chciał ciągnąć, trzeba ją na dół ku korzeniu skrobać, gdy womitom, tedy ku górze". Tamże odwołanie do Pliniusza. W edycji K. Pliniusza Starszego *Historyi naturalnej ksiąg XXXVII*, w przekładzie J. Łukaszewicza (T. 1–10, Poznań 1845), odnaleziono w T. 8, księdze XXIV, na s. 41 jedyną informacje o podobnym działaniu kory bzu: „Kora wewnętrzna [bzu], starta i w winie białym pita, rozwalnia żołądek". Zob. też K. W. Wójcicki *Ptaki, drzewa i krzewy...*, w: *Zarysy domowe*, T. II, s. 326, gdzie autor pisze: „Utrzymuje nadto [lud], że kora bzu skrobana w górę sprawia wymioty, skrobana od korzenia przeciwne skutki".

nr 87 — Zob. K. W. Wójcicki *Ptaki, drzewa, krzewy...*, w: *Zarysy domowe*, T. II, s. 267.

przyp. 2 w. 11–10d. — Informacja o chlebie i 3 groszach zob. K. W. Wójcicki *Ptaki, drzewa, krzewy...*, w: *Zarysy domowe*, T. II, s. 327–328; tamże wyjaśnienie, że praktyka ta ma miejsce „dla przebłagania duchów za naruszony ich spokój, a które mieszczą się przy korzeniu tej rośliny".

przyp. 2 w. 10–8d. — Informacja o działaniu trójziela zob. K. W. Wójcicki *Ptaki, drzewa, krzewy...*, w: *Zarysy domowe*, T. II, powinno być: s. 321.

nr 89a — Zob. T. Wolicki *Nauka dla włościan...*, s. 207–208.

nr 89b — Zob. Ł. Gołębiowski *Gry i zabawy...*, s. 187. Autor pisze: „W tym równie miesiącu zdrowo być miało krew puszczać, wziąć lekarstwo na przeczyszczenie i każdy niemal tej prezerwatywy używał". Zob. też B. L. Perzyna *Lekarz dla włościan...*, powinno być: s. 215–217.

przyp. 3 — Przypisu tego brak u Zieleniewskiego, dołączył go Kolberg bądź z obserwacji własnych, bądź z relacji Zieleniewskiego (por. w. 1d. przypisu, na s. 139 w T. 7).

s. 172 przyp. 1 — Zob. T. Wolicki *Nauka dla włościan...*, s. 198; tam autor mówi: „One [tj. zażegnujące] szepczą i mruczą, same nie wiedzą co, robią rzeczy dziwaczne, aby ludzi omamiły, a przyciskania bólów nożem, sierpem lub kosą jeszcze większe boleści sprawiają. Zrzynanie zaś na powietrzu uroków i zastrzałów jest najgłupszym i nic nie pomagającym wymysłem".

s. 172 przyp. 2 — W. Oczko w *Przymiocie...*, pisząc na s. 102 (w pierwodruku), zob. też w wyd. z 1881 r.: s. 74, o skuteczności przykładania rozpalonej cegły do nóg chorego, wyraźnie wskazuje, aby się „od onego parzenia pocił". Zob. też H. Spiczyński *op. cit.*, powinno być: s. 171v. w edycji z 1542 i 1556 roku.

przyp. 3 — Zob. W. Oczko *Przymiot...*, s. 571 (w pierwodruku), zob. też w wyd. z r. 1881: s. 407; H. Spiczyński *op. cit.*, w edycji z 1542 i 1556 roku s. 180.

nr 96a — Zob. M. Siennik *op. cit.*, s. 325 (o kapłunim kamieniu), cytat skrócony; tamże, s. 328–329 (o kamieniu jaskółczym).

s. 172–173 nr 96b — Zob. M. Siennik *op. cit.*, s. 312. M. H. Juszyński w *Dykcjonarzu poetów polskich*, T. II, Kraków 1820, na s. 180–181 cytuje fragment wiersza o treści wskazanej przez Zieleniewskiego, a za nim Kolberga, czyli o skuteczności raków jako leku na jad, nie przypisuje jednak autorstwa tekstu jednoznacznie M. Siennikowi, kieruje natomiast do źródła, w którym znajduje się ten wiersz, tj. do anonimowej według niego pracy (zob. *Dykcjonarz...*, T. II, s. 438) pt. *Nauka lekarstw na różne niemocy, z przedniejszych medyków ku łatwiejszej pamięci wierszem opisana*, Kraków 1640.

s. 173 nr 96c — M. Siennik *op. cit.*, na s. 187 mówi: „Też jemioła głogowa albo jabłoniowa, w winie uwarzona, ludziom, którzy rozum stracą, to wino dawać, dzieciom też do kolebki kładą, aby na nie przestrachy nie przychodziły i straszliwe widzenia".

nr 97a i przyp. 1 — Zob. Marcin z Urzędowa *op. cit.*, s. 136. Wymieniona tam łacińska nazwa dziewięciernika: *Epaticus flos* zob. *Hepatica triloba* (według E. Majewskiego *op. cit.*).

nr 97b — Zob. Marcin z Urzędowa *op. cit.*, s. 201. W tym źródle cytowany tekst poprzedza komentarz: „Dziwne błazeństwa u prostych, głupich niewiast około pokrzyku, powiadając [...]"; ostatnie cytowane zdanie brzmi: „Powiadają, jako gdy ten korzeń kopają, tedy krzyknie, a dlatego wiążą, okopawszy, psu u ogona, aby gdy krzyknie, wyrywając, pies zdechł, a nie człowiek; ale to błazeństwo, ani temu żaden wierz". U Marcina z Urzędowa nazwy: „*Mandragora, Circea, Canina mala*, pokrzyk". Podanej przez Zieleniewskiego i powtórzonej przez Kolberga nazwy

Canina mala nie odnotowuje E. Majewski *op. cit.*, wymienia natomiast pozostałe podane przez Marcina z Urzędowa.

Odsyłacz uzupełniony przez Kolberga w w. 14g. do s. 118 kieruje do T. 7, gdzie mowa o przestępie i podobieństwie jego korzenia „do małego chłopca".

nr 97c — Zob. Marcin z Urzędowa *op. cit.*, s. 296–297 i 389.

nr 98a — Zob. S. Syreniusz *op. cit.*, s. 369; tam autor pisze: „Komu włosy z brody lazły albo nierychło rosły, albo nigdy, dobrze sokiem tego ziela, a z olejkiem z żółtków jajecznych abo z olejkiem kopru swojskiego [...] nacierać miejsca gołe i włosami obnażone".

nr 98b — Zob. S. Syreniusz *op. cit.*, s. 422.

nr 98c — Zob. S. Syreniusz *op. cit.*, powinno być: s. 787.

nr 98d — Zob. S. Syreniusz *op. cit.*, powinno być: s. 1520, a nie: 15 i 20.

nr 98e — Zob. S. Syreniusz *op. cit.*, s. 770. Spośród podanych za tym źródłem nazw rośliny E. Majewski *op. cit.* wymienia dla długosza jedynie: *„Onosma, Osmunda"* (nie: *„Osmada"*), nie podaje natomiast nazwy: *„Phlomitis"*.

s. 173–174 przyp. 2 — Zob. M. Siennik *op. cit.*, s. 375; tam autor mówi: „Biegunkę krwawą albo czerwonkę tak uleczysz [...]. Ser pieczony dobry prostym ludziom, takież gruszki suche".

s. 174 nr 101 w. 4–7g. — Zob. L. Chodkowski *O przesądach we względzie lekarskim...*, „Tygodnik Literacki" 1841, nr 45, s. 372; B. L. Perzyna *Lekarz dla włościan...*, s. 337.

nr 102 w. 14–17g. — W *Compendium medicum auctum...*, na s. 658 przywoływany tekst brzmi: „Przestroga. W każdym roku według przestrogi Homera i Padwana są dni niektóre krytyczne, podejrzane i niebezpieczne, w które ma być wielka ochrona życia, ani lekarstwa zażywać i krwie puszczać nie godzi się". W ciągu dalszym autor wymienia 53 „krytyczne" dni w roku, ułożone kolejno według poszczególnych miesięcy.

nr 102 w. 17–19g. — Zob. „Dziennik Zdrowia...", wydany przez L. Lafontaine'a, Warszawa 1801, nr 2, s. 187–188.

nr 103a — Zob. S. Duńczewski *Geografia dalsza Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Lit[ewskiego]...*, „Kalendarz Polski i Ruski na Rok Pański 1759", Zamość [1758], fol. G_2v.:

„Wiadomość II. O przeciwnych pobożności akcjach, jako zabobonach, próżnych obserwacjach, czarach, czarownicach i remediach przeciwko czarom", „Relacja I", nr 9, fol. G_2v. W źródle: „[...] Obserwują dzień 26 czerwca, od którego liczą dni do początku choroby, liczbę zaś wynalezioną dzielą przez 3 aż do ostatniej".

s. 174 **nr 103b** — Tamże, fol, Hr., nr 16. W źródle zamiast: określenia: „porównanie dnia z nocą" (tj. równonoc), łacińskie: „aequinoctium", a ponadto informacja: „[...] kwarantanny jednak zaczęte około dwojga aequinoctium [tj. wiosennego i jesiennego] prędzej ustają jak inszego czasu".

nr 103c — Tamże, fol. Hr., nr 18. W źródle mowa o nożach „w niedzielę na brusie ostrzonych".

nr 103d — Tamże, fol. Hv., nr 20.

nr 103e — Tamże, fol. Hv., nr 23. W źródle: „aby szczęścia lub zdrowia nie irytowali".

nr 103f — Tamże, fol. Hv., nr 26.

s. 175 **nr 103g** — Tamże, fol. Hv., nr 28. W źródle: „noc jasna, spokojna, bez deszczu lub śniegu", a w cd.: „[...] jeżeli północny, nieurodzaj i niedostatek rzeczy przeznacza".

nr 103h — Tamże, fol. Hv., nr 30.

nr 103i — Tamże, fol. Hv., nr 33.

nr 103k — Tamże, fol. Hv.-H_2r., nr 35.

nr 103l — Zob. S. Duńczewski *Geografia dalsza Korony Polskiej i W. Ks. Litewskiego...*, „Kalendarz Polski i Rus[ki] na Rok Pański 1770", Zamość [1769], fol. B. Tam: „[...] potarte o sukno odor wyda".

nr 103m — Tamże, fol. C.

nr 103n — Tamże, fol. C.

nr 103o — Tamże, fol. Er. W źródle mowa o zażywaniu proszku z płuc lisa z cukrem.

nr 104 — Zob. B. L. Perzyna *Lekarz dla włościan...*, powinno być: s. 339.

nr 105 — T. Wolicki *Nauka dla włościan...*, Warszawa 1821, na s. 166 pisze: „Gdy się dwa razy garnek ze świeżą zdrojową wodą pod łóżko wstawi, to się chory nie odciśnie".

s. 176 **przyp. 1 w. 14–11d.** — Zob. Ł. Gołębiowski *Lud polski...*, s. 50.

przyp. 1 w. 10–6d. — Zob. *Królodworski rękopis...*, przekład Lucjana Siemieńskiego, Kraków 1836. s. 19–20. Tam w przypisach objaśnienie: „Wiosna i Morana [ta nazwa również w tekście pieśni, tamże na s. 9], bóstwo młodości i bóstwo śmierci; ostatnia przypomina polską Marzannę", a w cd. odsyłacz do M. Bielskiego, który podaje te informacje o Marzannie, zob. *Kronika polska*, wyd. K. J. Turowskiego, Sanok 1856, s. 70 (pierwodruk: 1597).

nr 107a i przyp. 2. — Zob. K. W. Wójcicki *Klechdy, starożytne podania i powieści ludu polskiego i Rusi*, T. 1 Warszawa 1837, s. 137–139 (przypis dotyczący opowieści pt. „Powietrze") oraz T. 2, Warszawa 1837, s. 197 (komentarz 2 w „Zakończeniu"); zob. w wyd. z 1972 roku s. 161–162 i s. 203. Natomiast informację o trzech ziołach stosowanych na Rusi przeciwko zarazie zamieścił Wójcicki w rozprawie *Ptaki, drzewa, krzewy...*, w T. II *Zarysów domowych*, na s. 346. Pisząc o wyobrażeniach ludowych na temat niewiasty morowej, w przypisie do opowieści „Powietrze" Wójcicki przytacza m.in. tekst Mickiewicza, tj. autorskie objaśnienie poety do „Pieśni wajdeloty" z *Konrada Wallenroda*, dotyczące występującej w tym fragmencie utworu dziewicy morowej, zwiastującej zarazę na Litwie.

nr 107c — Marcin z Urzędowa *op. cit.*, s. 270; Marcin Pleban z Klecka *Obrona przeciwko morowemu powietrzu doświadczona...*, Poznań 1605, fol. B_2. Nie udało się potwierdzić nazwiska Piotra Miastowskiego jako autora ani też odnaleźć pracy pt. *Nauka o morowem powietrzu*. Pod wskazanym rokiem wydania 1599 Estreicher (E. XXIII, 245) wymienia anonimowy druk pt. *Ochrona powietrza morowego*, kojarzący się z tytułem podanym przez Zieleniewskiego, a za nim Kolberga. *Ochrona powietrza morowego i łożnej choroby*, wydana bez nazwiska autora oraz daty i miejsca i składająca się jedynie z dwu kart, nie zawiera informacji o rucie jako o środku przeciwko morowi.

s. 177 **nr 107d** — Odsyłacz do tomu IV, s. 290–300 *Zarysów domowych* Wójcickiego błędny. Natomiast w rozprawie *Ruś podlaska*, zamieszczonej w T. III *Zarysów domowych*, Warszawa 1842, na s. 277 Wójcicki, opisując chodzenie po wsi z bałwanem „uwiązanym" w środę popielcową, daje taki komentarz: „Zwyczaj ten

jest to zabytek dawnego obrzędu topienia śmierci dla zasłony od moru, co jeszcze widział Marcin Bielski, kronikarz, a mylnie uziął za pamiątkę topienia bałwanów za Mieczysława. Obrzęd taki, o jakim mówił Bielski, nigdy nie istniał".

s. 177 nr 107e — Zob. M. Siennik *op. cit.*, s. 117; Marcin z Urzędowa *op. cit.*, s. 248, tam mowa o ssaniu korzenia biedrzeńca *(Pimpinella)* i noszeniu go na szyi.

nr 107f w. 10–11g. — Zob. J. I. Petrycy *Praeservatio abo ochrona powietrza morowego. Jednemu na przestrogę przez...*, Kraków 1622, s. 7 nlb., nr 4.

nr 107f w. 11–13g. — Tamże, s. 10 nlb. Powinno być: „nacieranie sadłem", zapewne opuszczenie w druku. W źródle przesąd ten (s. 9–10 nlb.) brzmi: „Lecz na serce dobry jest olejek citrinowy, bursztynowy, cinamonowy, muszkatowy, lawendowy, ruciany, jałowcowy, pomarańczowy. Jeszcze lepsze jest sadło wężowe abo jaszczurcze zmieszane z driakwią i cytrynowym sokiem. Także olejek skorpionowy [...]".

nr 107f w. 13–14g. — Tamże, s. 18 nlb.

nr 107f w. 14–17g. — Tamże, s. 7–8 nlb.

nr 107f w. 17–22g. — Tamże, s. 7 nlb. nr 5, s. 10 nlb., s. 18 nlb.

przyp. 1 w. 7–4d. — Zob. Ł. Gołębiowski *Lud polski...*, s. 160.

przyp. 1 w. 3–1d. — Zob. I. Chodźko *Obrazy litewskie*, T. 1, Wilno 1855, s. 109 („opowiastka" pt. „Śmierć mojego dziadka").

w. 3d–s. 178 w. 4d. przyp. 1 — Zob. Ł. Gołębiowski *Lud polski...*, s. 146–147.

s. 178 nr 108c — Zob. tamże, s. 153; w źródle: „[...] na święte miejsca niosą; czyj liść dziurawy, umrze, czyj zwiędły, chorować będzie".

przyp. 1 — W druku w T. 7 brak numeru odsyłacza poprzedzającego przypis (w. 3–1d.) odnoszący się do nr 109, co jest zapewne błędem druku. U Zieleniewskiego zdanie to jest zamieszczone w tekście głównym. Zob. A. Ch. Załuski *O ostatnich chwilach króla Jana III...*, w: J. U. Niemcewicz *Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polszcze...*, T. 4 Warszawa 1822, s. 457.

s. 179 przyp. 1 w. 12–11d. — Zob. K. W. Wójcicki *Ruś Podlaska*, w: *Zarysy domowe*, T. III, Warszawa 1842, s. 333.

przyp. 1 w. 10–4d. — Zob. Ł. Gołębiowski *Lud polski...*, s. 54–55, tam autor pisze: " [...] nie zawiązują koszuli, ubioru na głowie

i pończoch; nie podwiązują pasem. Co lubił za życia, kładą mu do trumny [...]. Za każdą czarką wódki nieboszczyków wspominają [...]. Gospodarz i gospodyni pierwszą czarkę wylewają na stół, drugą piją; podobnież każdej potrawy pierwszą łyżkę wylewają dla dusz zmarłych albo nabrawszy w czerepki z potłuczonych garnków, niosą na mogiłki".

przyp. 1 w. 4–1d. — Zob. K. W. Wójcicki *Ptaki, drzewa i krzewy...*, w: *Zarysy domowe*, T. II, s. 251–252. W w. 3d powinno być: „potworzyć", zamiast: „powtórzyć" (według erraty Kolberga).

s. 182 w. 3–1d. — Komentarza zawartego w ostatnim zdaniu (w nawiasie) u Zieleniewskiego brak, prawdopodobnie dodał go Kolberg.

Przypisy (s. 187–348)

s. 187 nr 1 — Zob. J. P. *Życie i obyczaje Czerwonych Skór (Indian amerykańskich). Wyjątek z dzieła „Nowa Ameryka" W. H. Dixona*, „Kłosy" 1872, T. XIV, nr 353, s. 234–235. Zob. także tenże J. P. *Indianin czerwonoskóry. Wyjątek z dzieła „Nowa Ameryka" W. H. Dixona*, tamże, nr 347, s. 135–136 i 138. Dixon William Hepworth (1821–1879), pisarz angielski, odbył w roku 1866 podróż do Ameryki Północnej, której owocem było dzieło *New Amerika* (1867).

nr 2 — Tu i niżej w przypisach źródłowych, które dotyczą wyciągów Kolberga, zapewne w jego własnym przekładzie, z J. Grimma *Deutsche Mythologie...* oraz I. Hanusza *Die Wissenschaft des Slawischen Mythus...*, sprawdzono jedynie lokalizację cytatów Kolberga (w przypadku Grimma z wyd. II z 1844 roku, które ma taką samą paginację jak przywoływana przez Kolberga edycja III z 1854 roku, zob. T. 7, s. 190, w 3d.). Nie podawano każdorazowo tomu dzieła Grimma, gdyż numeracja stron jest w obu bieżąca (T. 1 — do s. 612, T. 2 — od s. 613). Nie weryfikowano też licznych źródeł wtórnych, a także nazw własnych (osobowych i geograficznych) biernie przytaczanych przez Kolberga za Grimmem i Hanuszem. Uwzględniono tu

jedynie poprawki w tym zakresie wskazane przez Kolberga w erracie do pierwodruku (zob. wstęp w T. 73/I, s. XCV).

Komentarz w ostatnim zdaniu tego tekstu pochodzi od Kolberga.

s. 187 nr 3 — Końcowe zdanie z analogią słownikową spod Krakowa pochodzi od Kolberga.

s. 188 nr 4 — Powinno być: s. 493–494.

nr 5 — Powinno być: s. 510–511. Na końcu cytowanego tekstu Kolberg uzupełnił odsyłacz do cz. I *Kujaw* (DWOK T. 3), przy czym powinno być: s. 191–192; tam w opowieści nr 41 „O Żydach i Maćku" (s. 190–192) podobny motyw o głupich Żydach. W w. 3g. tego fragmentu powinno być: „rzucali", zamiast: „rzuculi" (według erraty Kolberga).

s. 188–189 nr 6 — Powinno być: s. 514–518. W w. 8g. tego tekstu na s. 188 powinno być: „kościół", zamiast: „kocioł" (według erraty Kolberga).

s. 189–190 nr 7 — Powinno być: s. 521–523.

s. 190 nr 9 — Powinno być: s. 948–951. Odsyłacz do części I *Kujaw* (DWOK T. 3) uzupełniony przez Kolberga kieruje do opowieści nr 40, na s. 187–190 pt. „Żyd, co się z hrabianką ożenił", gdzie występuje pokrewny motyw zmiany postaci diabła z małej na dużą (zob. s. 189).

s. 190–191 nr 10 — Powinno być: s. 351–352.

s. 191 nr 11 — Powinno być: s. 780–781; niżej prawidłowo: s. 795–796.

s. 191–192 nr 12 — Powinno być: s. 784–785.

s. 193 nr 14 — W w. 11g. powinno być: „smołę", zamiast: „słomę" (według erraty Kolberga).

nr 15 — Powinno być: s. 683–684.

s. 194–195 nr 17 — Powinno być: s. 676–678.

s. 195 nr 18 — Powinno być: s. 679–683.

s. 196–197 nr 21 — Powinno być: s. 692.

s. 197 nr 22 — Powinno być: s. 690–692. W w. 6g. błędnie: „siem", zamiast: „siedem" (według erraty Kolberga).

nr 23 — Powinno być: s. 689–690.

s. 198 nr 25 — Powinno być: s. 601–602. Dodany na końcu przez Kolberga odsyłacz do T. 7 kieruje do relacji o podobnych wierzeniach.

nr 26 — Dopowiedzenie w nawiasie w w. 4g. tego przypisu pochodzi od Kolberga. W w. 3g. powinno być: „insolam" oraz: „tonitruis", zamiast: „insulam", „tonitrius" (według erraty Kolberga).

s. 198–199 nr 27 — Powinno być: s. 608–610. W w. 3g., na s. 199 powinno być: „starogockie", zamiast: „starogroc.", w w. 19g. przecinki powinny być po słowach: „darń" i „ludzkich", a nie po wyrazie: „służyć" (według erraty Kolberga).

s. 199 nr 28 — Powinno być: s. 610–611. Polską nazwę „Sobótka" w ostatnim wierszu tego przypisu dodał Kolberg.

s. 199–200 nr 29 — Powinno być: s. 611–612.

s. 200 nr 31 — Kolberg dodał w cytowanym tekście wyraz: „warega" (Warega?) oraz komentarz w ostatnim zdaniu tego przypisu. Odsyłacz kieruje do T. 5, s. 119, gdzie podane jest to przezwisko.

s. 200–201 nr 32 — Powinno być: s. 715–718.

s. 201 nr 33 — Chodzi o pracę I. J. Hanusza *Die Wissenschaft des Slavischen Mythus...*; odsyłacz do strony tego dzieła prawidłowy.

nr 34 — W w. 5g. tego fragmentu powinno być: „Lungbye", zamiast: „Lungbyc" (według erraty Kolberga).

nr 35 — Mowa o artykule K. W. Wójcickiego pt. *Twardowski czarnoksiężnik, studium historyczne przez...*, „Kłosy" 1871, nr 333, s. 313–314, nr 334, s. 328–330. Zawierał on następujące ryciny, objęte wspólnym tytułem: „Pamiątki po Twardowskim": w nr 333, na s. 305: „Księga Twardowskiego w Bibliotece Uniwersyteckiej w Krakowie" (rys. J. Kossak), na s. 308: „Katedra Twardowskiego na Krzemionkach pod Krakowem" (rys. J. Kossak), na s. 312: „Grobla Twardowskiego pod Wiślicą"; w nr 334, na s. 328: „Zwierciadło Twardowskiego" i „Zamek przy drzwiach Twardowskiego", na s. 324: „Drzwi Twardowskiego" i „Płaskorzeźba na wiślickim kościele" (cztery ostatnie „podług fotografii M. Olszyńskiego"). Dodany na końcu przez Kolberga odsyłacz kieruje do T. 5, gdzie na s. 21–23 i s. 333–335 publikowane są podania o Twardowskim.

s. 202 nr 37 — Powinno być: s. 328–329. W w. 6d. tego przypisu powinno być: „Kaukie", zamiast: „Kankie" (według erraty Kolberga).

s. 204–205 nr 42 — Powinno być: s. 868–870.

s. 205 nr 43 — W w. 4g. tego przypisu powinno być: „starożytne", zamiast: „starożytnie" (według erraty Kolberga).

s. 205–209 nr 44 — Jest to cytat Kolberga z pracy W. A. Maciejowskiego *Piśmiennictwo polskie...* T. I, Warszawa 1851, s. 259–265 (fragment pt. *„Thesaurus Magicus"*, w dziale: „Krytyczny pogląd na rozwój literatury ludu historyczny", poddziale: „Dodatki do rozprawy o zbiorach podań i klechd, ich znaczeniu i obrobieniu"). Dziełko *Thesaurus magicus domesticus sive approbatus niger libellus J. E. R. S. in extrema necessitate discendus*, Kraków 1637, wymienia także J. Tuwim w swojej pracy *Czary i czarty polskie oraz wypisy czarnoksięskie*, Warszawa 1924, cytując je tamże za Maciejowskim na s. 178–181, z komentarzem na s. 194, w przyp. 59: „Książki tej nie mogłem odszukać. Cytuję w „Wypisach" urywki z Maciejowskiego [...]". Jest więc prawdopodobne, że dziełko to, do którego obecnie nie udało się dotrzeć, było nieosiągalne (być może, zaginęło) już wcześniej.

Dopowiedzenie w nawiasie na s. 206, w w. 17g.: „Jezus itd." pochodzi od Kolberga.

s. 209 w. 8–28g. — Jest to cytat z pracy R. Berwińskiego *Studia o literaturze ludowej ze stanowiska historycznej i naukowej krytyki*, T. 1, Poznań 1854, s. 181 (polemika z Maciejowskim). Za tym źródłem odesłanie do S. Poklateckiego; chodzi o pracę tegoż *Pogrom czarnoksięskie błędy, latawców zdrady i alchimickie fałsze jako rozpłasza...*, Kraków 1595, księga trzecia, „piąte położenie", s. 39–40 nlb.

w. 13–10d. — Zob. R. Berwiński *Studia o literaturze ludowej...*, T. 1, s. 184 (przypis); za Berwińskim przywołany S. Syreniusz *op. cit.*, s. 365, gdzie mowa o „przymowach (żegnaniach) i zaklinaniach guślarzy i czarowników".

w. 8d.–s. 210 w. 5g. — R. Berwiński w *Studiach o literaturze ludowej...*, w T. I, na s. 174–180 pisze o zaklinaniach szerzej, niż streszcza to Kolberg, m.in. wskazuje też na starożytną metrykę wiary w siłę oddziaływania zaklęć nie tylko księży, ale i dawnych magów. W w. 3d., na s. 209 powinno być: „słów zaklęcia", zamiast: „słów zaklęciach" (według erraty Kolberga).

s. 211 nr 47 — Powinno być: A. E. Wollheim de Fonseca *Mythologie des alten Indien*, Berlin 1856, s. 162 (a nie: 182).

nr 48 — Powinno być: s. 459–460.

s. 211–212 nr 50 — Powinno być: s. 922–924.

s. 212–213 nr 51 — Chodzi o anonimowy artykuł pt. *Krzysztofory*, zamieszczony w Józefa Czecha „Kalendarzu Krakowskim na rok 1852", [Kraków 1851], na s. 31–32. Wzmiankowany na końcu tekstu S. Wodzicki mówi o bazyliszku (a nie o kogucie) w artykule pt. *Wspomnienia z przeszłości od r. 1768 do r. 1840*, „Czas" 1873, nr 33, s. 2. W tym przypisie Kolberg streszcza anonimowy tekst z kalendarza. W przywoływanej na początku pracy A. Grabowskiego *Kraków i jego okolice*, Kraków 1866 (wyd. 5), podania o Krzysztoforach brak. Odsyłacz w w. 1g. tego przypisu kieruje do T. 5, s. 20, nr 21, gdzie przytoczone jest inne podanie o Krzysztoforach.

s. 213–214 nr 52 — Do dzieła tego nie udało się dotrzeć w polskich bibliotekach. Chodzi o seryjne wydawnictwo pt. *Miniaturgemälde aus der Länder- und Völkerkunde von den Sitten, Gebräuchen, der Lebensart und den Kostümen der verschiedenen Völkerschaften aller Welttheile; mit Landschafts- und Städteprospecten, Ansichten von Palästen, und Abbildungen anderer merkwürdiger Denkmäler der älteren und neueren Baukunst überhaupt, nach d. Franz. dt. bearb. v. Aug[ust] Ehrenstein*. Wydanie pierwsze (w Peszcie) zawierało cztery tomy poświęcone Hiszpanii pt. *Spanien, oder Sitten, Gebräuche, Trachten und Denkmäler der Spanier*, opublikowane w latach 1817 (T. 1–2), 1818 (T. 3) i 1819 (T. 4). Wszystkie opracował J. J. Breton de la Martinière. Kolberg odwołuje się do wydania drugiego (w Lipsku).

Odsyłacz uzupełniony przez Kolberga w w. 21–22g., na s. 213 kieruje do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2), s. 252, gdzie przytoczony jest przesąd o zaczarowanych monetach, zwanych inkluzami.

Odsyłacz do T. 5 podany przez Kolberga na końcu cytowanego tekstu (w w. 14–13d., na s. 214) wskazuje inne opowieści o podziemnych skarbach, publikowane na s. 41–42 i s. 66–67.

s. 214 nr 53 — Powinno być: s. 301–302. Odsyłacz Kolberga na końcu przypisu zob. jw.

nr 55 — Powinno być: s. 419, 421–422.

s. 215–216 nr 57 — Powinno być: s. 854–857.

s. 217 nr 60 — Kolberg uzupełnił skierowanie na końcu tekstu do części I *Kujaw* (DWOK T. 3), przy czym powinno być: s. 101–102, nr 26 i 27.

s. 217–218 nr 61 — Na s. 217, w w. 3g. tego przypisu powinno być: „wyczytałem (odręcznie napisane)", zamiast: „wyczytałem" (według erraty Kolberga). Do dzieła tego ani oczywiście do egzemplarza, z cytowaną w przypisie rękopiśmienną notatką, który miał w ręku Kolberg, nie udało się dotrzeć; nie odnaleziono go też w Bibliotece Jagiellońskiej, gdzie z niego korzystał.

s. 218 nr 62 — Powinno być: s. 1034–1036.

s. 218–219 nr 63 — Powinno być: 332–334.

s. 219 nr 64 — Powinno być: s. 1193–1194. Dalsze odsyłacze do stron dzieła Grimma w tym przypisie prawidłowe.

s. 220 nr 67 — Od Kolberga pochodzi odsyłacz pod cytowanym tekstem do II części *Kujaw* (DWOK T. 4), s. 210, gdzie w przypisie opowieść o tajemniczym grajku Bali.

s. 220–221 nr 68a — Powinno być: 552–553.

s. 221 nr 68b — Przypis jest wyciągiem z pracy R. Berwińskiego *Studia o literaturze ludowej...*, T. I, s. 75–76. Z tego źródła pochodzą też odwołania do literatury i przywoływane cytaty. Skracając tekst Berwińskiego, Kolberg popełnia błędy; odsyłacze do źródeł, przywoływane przez Berwińskiego, ulokowane zostają przez Kolbergowskie skróty w innych miejscach tekstu, kierują zatem do wcześniejszych dzieł od innych informacji w tekście. Sam Berwiński też niedokładnie cytuje Maciejowskiego, skracając jego tekst. I tak: cytat z pracy Maciejowskiego *Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku...*, T IV, s. 167–168, brzmi: „Zaopatrywano dom przeciwko czarom, kadząc zębem trupim [Berwiński, a za nim Kolberg opuścili słowa: „zębem trupim"] lub pomazując ściany domu zaczarowanego posoką z czarnego psa wytoczoną". Tu u Maciejowskiego odsyłacz do M. Siennika *op. cit.*, s. 380. Cd. cytatu Berwińskiego z Maciejowskiego (s. 168): „Oczarowany sam nawet uzdrawiał się łatwo, mażąc swe ciało olejem pomieszanym ze żółcią kruczą lub kadząc zębem umarłego człowieka". Tu u Maciejowskiego odsyłacz do M. Siennika *op. cit.*, s. 554. Berwiński łączy oba odsyłacze do Siennika w jednym zda-

niu: „Powziął zaś tę wiadomość Maciejowski z Siennika, który podobne środki przeciw czarom podaje na s. 380 i 554". Istotnie na s. 380 u Siennika czytamy: „[...] Zębem trupim, gdy okadzić albo krwią psa czarnego ściany pomazać w tym domu, gdzie czary są, wszystki przestaną" (w roz. pt. „Czary psujące małżeństwo jako zgładzić"). Natomiast na s. 554 Siennik pisze m.in.: „Albo niechaj zaczarowany pomaże wszystko ciało sobie olejem z olejnice, wmieszawszy weń żółć krukową, a będzie wolen od czarów" (w roz. pt."Przeciw czarom sprośnych niewiast, którymi dla psoty mężczyzny mamią"). Kolberg skraca cytat z Maciejowskiego, zatem do drukowanego przez niego (za Berwińskim niedokładnie) fragmentu odnosi się jedynie odsyłacz do s. 380 dzieła Siennika.

Dalej Kolberg popełnia błąd chronologiczny: Siennik nie mógł przejąć wiadomości z późniejszego o dwa stulecia Chmielowskiego (nie: Chmielewskiego); u Berwińskiego: „W dwieście lat po Sienniku podawał je znowu Chmielowski" — zob. B. Chmielowski *Nowe Ateny albo Akademia wszelkiej sciencyi pełna...* (pierwodruk: T. 1-2, Lwów 1745-1746), zob. w wyd. tegoż, Kraków 1966 (wybór i opracowanie tekstu Maria i Jan Józef Lipscy), s. 156.

Dalej Berwiński pisze: „I Siennik, i Chmielowski przejęli te przeciwko czarom remedia znów z Pliniusza", komentuje jednak zmiany u obu badaczy w stosunku do tegoż źródła, w związku z czym odsyłacz Berwińskiego do Pliniusza dotyczy innych informacji, gdyż Kolberg ten komentarz Berwińskiego pominął. Natomiast o środkach podobnych przeciwko czarom, jakie podaje wypreparowany tekst Kolberga, zob. w edycji K. Pliniusza Starszego *Historyi naturalnej ksiąg XXXVII* (przekład J. Łukaszewicza), T. 9, Poznań 1845, księga XXVIII, s. 65 i 107, oraz księga XXX, s. 357. (Odyłacz do Pliniusza: „H[istoria] n[aturalna], [ks.] XXVIII [roz.] 2 zaczerpnięty jest także z Berwińskiego, ale w źródle dotyczy on innego środka przeciwko czarom, Kolberg natomiast skracając tekst, nieuważnie przypisał odsyłacz do wcześniejszej informacji autora).

W w. 12g. przecinek powinien być po wyrazie: „smarując", a nie po: „czarnej".

s. 221–223 nr 69 — Powinno być: s. 1025–1029.

s. 223 nr 70 — Cytowany tekst sprawdzono z wydaniem II pracy J. Micheleta *La sorcière*, Paris 1865, gdzie znajduje się także na s. 158 (identyczna paginacja jak w przywoływanej przez Kolberga edycji z 1863 roku). W w. 3g. tego tekstu powinno być: „misérable", w w. 2d.: „infféconde". Zob. też w przekładzie M. Kaliskiej *Czarownica*, Londyn 1993, s. 110.

s. 223–224 nr 71 — Powinno być: 1056–1057.

s. 224 nr 72 — Do dzieła tego nie udało się dotrzeć, zob. wyżej przypis źródłowy do nr 52, na s. 213–214.

nr 73 — Powinno być: s. 1076–1077.

nr 74–s. 226 w. 12g. — Powinno być: 1023–1025.

s. 226 nr 74 w. 13g.–1d. — Cytat w w. 13g.–11d. zob. J. Michelet *La sorcière*, Paris 1865, s. 140–141, fragment w polskim tłumaczeniu w w. 10–3d. zob. tamże, s. 151, o dziele Sprengera (w. 2–1d.) zob. tamże, s. 178–193; w przekładzie M. Kaliskiej *op. cit* odpowiednio: s. 99, 105–106, 125–134 (por. przypis do s. 223). W w. 21g. powinno być: „désigné", w w. 23g.: „détaillées", w w. 29g.: d'esprit. Od Kolberga pochodzi wyjaśnienie w nawiasie: „de ces descriptions" w w. 28g.

s. 227 nr 75 — W w. 28g. tego przypisu powinno być: „rozpruszeniem", zamiast: „rozpszeniem" (według erraty Kolberga).

s. 227–228 nr 76 — Powinno być: 1037–1038.

s. 228 nr 77 — Powinno być: s. 998 i 1018 (od słów: „Miejscami opowiadano sobie [...]").

s. 228–229 nr 78 — Powinno być: s. 1032–1033. Na s. 228, w w. 8d. tego przypisu zamiast: „Karadžić", błędnie: „Karzdzic" (według erraty Kolberga).

s. 229–232 nr 79 — Jest to cytat Kolberga z artykułu S. Wodzickiego *Wspomnienia z przeszłości...*, „Czas" 1873, nr 129. Tam wyjaśnienie pominięte przez Kolberga (zob. w 14d., na s. 229): „Wodzicki urzędował w komisji cywilno-wojskowej powiatu sandomierskiego i wiślickiego" (zob. też s. 232 na końcu tekstu). Ponadto w „Czasie" informacja autora: „Rada Nieustająca, owoc narzuconej gwarancji moskiewskiej, rozwiązaną została 19 I 1789 roku. [...] Po zwaleniu Rady Nieustającej, tej machiny nakręcanej przez Rosję, sejm r. 1789 pouchwalał komisje cywilno-wojskowe

jako władzę pośrednią, czynną po województwach, sejmiki miały wybierać urzędników."

s. 229 w. 21–19d. — Zob. X. A. R. *Relacja naocznego świadka o straceniu razem 14-stu mniemanych czarownic w drugiej połowie 18-go wieku*, „Przyjaciel Ludu" R. 2: 1835, T. 1 nr 16, s. 126–127, nr 17, s. 134–135, nr 18, s. 138–139. Według najnowszych badań historia o spaleniu czarownic w 1776 roku w Doruchowie jest nieprawdziwa, zob. J. Tazbir *Proces czarownic w Doruchowie*, w: tegoż *Cudzym piórem...Falsyfikaty historyczno-literackie*, Poznań 2002, s. 103–109.

s. 232 w. 11g. — Powinno być: „w najżywszych kolorach".

przyp. * — Informacji tej w artykule Wodzickiego brak. Jest to cytat Kolberga z J. Szujskiego *Dziejów Polski...*, T. IV, Lwów 1866, s. 518. W w. 4d. powinno być: „oponowała filantropom" (tak prawidłowo w źródle), zamiast: „opanowała filantropów".

s. 232–233 nr 80 — W w. 9g., na s. 233 nazwę „Częstochowa" dodał w cytowanym za Grimmem tekście Kolberg.

s. 233 nr 81 — Powinno być: s. 625–626.

nr 82 — Do dzieła tego nie udało się dotrzeć, zob. wyżej, przypis źródłowy do nr 52, na s. 213–214, i do nr 72, na s. 224.

s. 235 nr 86 — Powinno być: 1047–1048. W erracie Kolberg dodał w w. 1g. tego tekstu odsyłacz: „Wilkołak (ob. także Berwiński, *Stud.* II, 50, 57". O wilkołaku pisze Berwiński obszernie w *Studiach o literaturze...*, T. II, s. 50–67.

nr 87a — Powinno być: 1210–1211.

s. 235–236 nr 87b — Zob. R. Berwiński *Studia o literaturze ludowej...*, T. II, s. 191–192. Wymieniana w tym źródle sielanka S. Szymonowica *Czary* (pierwodruk w: *Sielanki*, Zamość 1614), zob. w: *Sielanki i pozostałe wiersze polskie*, oprac. J. Pelc, Wrocław 1964, BN I 182, sielanka piętnasta, s. 126–132. Istotnie pomysł tego utworu zawdzięcza Szymonowic przede wszystkim II sielance Teokryta i jej rzymskiej przeróbce, dokonanej przez Wergiliusza w eklodze VIII, jej realizację polski poeta przenosi w środowisko rodzime, polsko-ruskie (o związkach utworu Szymonowica z tymi starożytnymi źródłami zob. w przywołanym wyżej wydaniu jego sielanek). Wzmiankowane przez Berwińskiego dwa dalsze utwory literackie: S. Goszczyńskiego *Anna*

z Nabrzeża, zob. w: tegoż *Dzieła...*, T. 3 (pt. *Powieści wierszem*), Wrocław 1852, s. 155–272, oraz *Sonia. Romans* przez autora Bruna (tj. T. Olizarowskiego), Wrocław 1852.

s. 237 nr 89 — Powinno być: s. 643–644.

s. 238 nr 91 — Powinno być: s. 650–651.

s. 238–239 nr 92 — Powinno być: s. 652–655.

s. 239 nr 93 — Powinno być: s. 300–301.

s. 239–240 nr 95 — Powinno być: s. 657–658.

s. 240 nr 96 — Powinno być: s. 167–169.

nr 97 — Powinno być: s. 658–659.

s. 241 nr 98 — Kolberg cytuje *Dykcjonarz służący do poznania historyi naturalnej i różnych osobliwszych starożytności, które ciekawi w gabinetach znajdują. Dzieło wielce ciekawe i użyteczne, z francuskiego przełożone przez ks. [R.] Ładowskiego*, T. 1, Kraków 1783, s. 159. Autorem opracowania francuskiego był Montlinot Charles Antoine Joseph Le Clerc de.

nr 99 — Anonimowy artykuł pt. *Zwierzęta przed sądem* ukazał się w „Kraju" z 1871 roku, w dziale „Kronika potoczna i rozmaitości", w nr 243 (z 24 X), a nie jak błędnie wydrukowano w gazecie: w nr 225 (omyłki druku w numeracji kolejnych dziennych edycji czasopisma pojawiają się jeszcze kilkakrotnie w IV kwartale rocznika 1871). Artykuł ten jest przedrukiem z „Przyrodnika" R. 1: 1871, nr 3 (z 1 X), s. 46–47, gdzie tekst ten opublikowany był również anonomowo w dziale „Rozmaitości" pt. *Zwierzęta przed trybunałem sądowym*. Kolberg cytuje cały tekst z „Kraju, pomija jedynie zdanie które w pierwodruku następuje na końcu relacji o procesie szczurów, za słowami: „dziejopis nie podaje" (s. 242, w. 8g.): „Skończyło się zapewne na egzorcyzmie".

Na s. 241, w w. 1g. tego przypisu powinno być: „»Kraj«, Kraków", zamiast: „*Kraj krakowski*", w w. 7d. zamiast: „Thon" — „Thou" (według erraty Kolberga).

s. 242–243 nr 100a — Zob. R. Berwiński *Studia o literaturze ludowej...*, T. II, s. 82. Spis roślin, o którym mowa w tym tekście, podaje Berwiński tamże na s. 82–90. Na s. 242, w w. 2g. tego fragmentu powinno być: „tylko nasze", zamiast: „tylko na nasze" (według erraty Kolberga). Zob. też B. Chmielowski *Nowe*

Ateny..., w edycji: Kraków 1966 (wybór i opracowanie tekstu M. i J. Lipscy), s. 150–151.

s. 243–244 nr 100b — Zob. R. (krypt.: K. W. Wójcickiego) *Dziewczyna z Podgórza z poświęconemi ziołami*, „Kłosy" 1871, T. XIII, nr 328, s. 231. Nazwisko autora artykułu podał pod tekstem na s. 243 T. 7 Kolberg, w „Kłosach" tekst nie jest podpisany, a przy tytule figuruje jedynie kryptonim. Opisywany w wiernie cytowanym tekście (całego artykuliku) rysunek Aleksandra Kotsisa, pod tytułem identycznym jak tekst, zamieszczony jest na sąsiedniej stronie 232 nr 328 „Kłosów".

s. 244–245 nr 101 — Cytat z S. Syreniusza *op. cit.*, s. 1378. Tekst w wierszu 4–3d., na s. 244 w źródle brzmi: „[...] ziarko prosiane albo jęczmienne kładą i do ziemie znowu albo w piasek przez dni dwadzieścia zakopują". W w. 2g. tego przypisu powinno być: „(dawniej", zamiast: „dawniej (" (według erraty Kolberga).

W w. 8–10g., na s. 245 mowa o dziele Józefa Flawiusza (Josephus Flavius, ok. 37–ok. 103 r.n.e.), historyka żydowskiego, *Wojna żydowska*, wydanego między 75 a 79 r.n.e. W Polsce w XVI i XVII wieku znane były liczne edycje łacińskie; najstarszy, częściowy przekład w języku polskim (ściślej przeróbka) z łac. pt. *Historia Josepha starego, dziejopisa żydowskiego, w dwoje księgi rozdzielona...*, dokonany z łac. przez Lenarta z Urzędowa, ukazał się w Krakowie w 1555 roku. Pierwszy pełny przykład polski z oryginału greckiego wydał A. Niemojewski w 1906 roku. Wskazany fragment o roślinie Baaras zob. J. Flawiusza *Wojna żydowska*, tłum. z j. grec. i oprac. J. Radożycki, Poznań 1980, ks. VII, roz. VI, nr 3 (180–185), s. 411. Kolberg błędnie przywołał z Syreniusza księgę V, zamiast VII.

s. 245–246 nr 102 — Powinno być: s. 1153–1155.

s. 246 nr 104 — Powinno być: s. 477, 476 i 480.

s. 247 nr 106 — Pierwsze zdanie tego przypisu pochodzi od Kolberga. **nr 108** — Nazwisko „Pol" rozwinął w nawiasie Kolberg; u Grimma jedynie: „W. P."

s. 247–248 nr 110 — Zob. S. Syreniusz *op. cit.*, s. 829.

s. 248–249 nr 112 — Powinno być: s. 323–324; niżej na s. 248, w w. 3d prawidłowo: s. 339. W w. 1g. tego fragmentu powinno być: „Wykładu", zamiast: „Wykłada" (według erraty Kolberga).

s. 249 nr 113 — Powinno być: s. 828–829. W przypisie do tego tekstu Grimm przywołuje na s. 829 m.in. polskie wyrażenie: „w czepku się urodził", od Kolberga pochodzi natomiast informacja w przypisie w T. 7, na s. 113, że znane jest ono i w Krakowskiem.

s. 250 nr 115 — Powinno być: s. 1132–1133. Niżej prawidłowo: s. 813.

s. 251 nr 117 — Ostatnie zdanie w tym przypisie dodał Kolberg.

s. 251–252 nr 119 — Powinno być: s. 441–443 i 446–447.

s. 252 nr 120 — Powołanie się na N. Medyńskiego dodał Kolberg. Chodzi o artykuł pt. *O nabożeństwie starożytnych Sławian*, „Powszechny Pamiętnik Nauk i Umiejętności" 1835, T. 2, przy czym powinno być: s. 171. Tamże pełny tekst (Kolberg go skraca) brzmi: „Któż nie wie, że w Polsce kołtun obcinają w pewnym czasie, że obcięty kryją w krzaku bzowym, że urok [...] umieją odczyniać, że zmorę (ephialtes), która przydusza śpiących, można przez sztukę zamknąć na kłódkę, że boginki kradną dzieci tłuste, a podrzucają znędzniałe, że nieszczęśnicę (epilepsia) poczytują za opętanie złego ducha, że krzyk sowy wywołuje na śmierć, że jakaś zminda piszcząca w ogniu potrzebuje pomocy".

s. 252–253 nr 121 — Powinno być: s. 1135–1137. Odsyłacz do T. 5 uzupełnił Kolberg, tam na s. 66–67, pod nr 8 opowieść o „białej pani", przesiadującej w kopalni i wyniesionej z niej na ramieniu przez górnika; w krakowskim podaniu nie ma jednak mowy o tym, że postać ta uosabia zarazę.

s. 253–254 nr 122 — Powinno być: s. 1085–1086.

s. 254–255 nr 126 — Powinno być: s. 1072–1073 i 1077–1078.

s. 256 w. 4–5g. — Pierwsze z wymienianych dzieł to *Młot na czarownice. Postępek zwierzchowny w czarach, także sposób uchronienia się ich i lekarstwo na nie... Z pism Jakuba Sprengera i Henryka Instytora, zakonu Dominika ś. teologów i w niemieckiej ziemi inkwizytorów, po większej części wybrana i na polskie przełożona przez Stanisława Ząbkowica...*, Kraków 1614. Przekład Ząbkowica obejmuje część (środkową z trzech) głośnego niemieckiego podręcznika inkwizytorskiego i podstawowego dzieła dotyczącego demonologii i czarów pt. *Malleus maleficarum*, którego wydanie pierwsze ukazało się w Kolonii w 1486 roku, a do roku 1520 miało 14 wznowień. Autorami tego traktatu byli dwaj dominikańscy inkwizytorzy: Jakob Sprenger

i Heinrich Krämer (łac. nazwisko: Institoris). Tłumaczenie Ząbkowica, sekretarza księcia Janusza Ostrogskiego, kasztelana krakowskiego, dokonane zostało z edycji frankfurckiej z 1660 roku. Zob. także *Młot na czarownice...*, Wrocław 1992, wyd. „Wyspa" (tekst według wydania z 1614 roku, z pominięciem traktatów J. Niedera i U. Molitora, zawartych w edycji Ząbkowica i cytowanych przez Kolberga. „Spisanie rozdziałów..." tamże, na s. 17–19). Zob. również J. Tuwim *Czary i czarty polskie oraz wypisy czarnoksięskie*, Warszawa 1924, s. 199–203 (tam „Spisanie rozdziałów...") oraz Brian P. Levack *Polowanie na czarownice w Europie wczesnonowożytnej*, przekład E. Rutkowski, Wrocław 1991 (wyd. Ossolineum; w tej edycji błędnie podano: przekład „Stanisława Kempiniego", zamiast: „Stanisława Ząbkowica". Szymon (nie: Stanisław) Kempini, drukujący w Krakowie w l. 1601–1615, wydał w tym czasie 65 znanych dziś druków, m.in. omawiany traktat Sprengera *Młot na czarownice*.)

Drugie przywołane przez Kolberga dzieło to Jana Bohomolca *Diabeł w swojej postaci z okazyi pytania, jeśli są upiory ukazany. Przez Ks. Jana Bohomolca..., nauk wyzwolonych i teologii doktora, proboszcza skaryszowskiego i praskiego*, cz. I, Warszawa [1775], edycja II; cz. II tegoż dzieła, pt. *Diabeł w swojej postaci albo o upiorach, wróżkach, losach, czarach, z przydatkiem o ukazywaniu się duchów i odpowiedzią na zarzuty przeciwko pierwszej części czynione przez...*, Warszawa 1777; [cz. III] *Przydatek do książki Diabeł w swojej postaci o ukazywaniu się duchów...*, zob. wyżej (współoprawny z cz. II), wyd. nast.: Warszawa 1777. Zob. M. Szyjkowski *Dzieje polskiego upiora przed wystąpieniem Mickiewicza*, Kraków 1917, s. 5–6 (o *Malleum maleficarum*), s. 13–16 (o dziele Bohomolca).

s. 256–260 — Kolberg cytuje tu wiernie za edycją Ząbkowica *Młot na czarownice...* z 1614 roku: „Spisanie rozdziałów, które się w tej książce zamykają", zamieszczone na kartach nlb. 1–6 i dające pogląd na treść dzieła. Wymienione w tekście „księga" Jana Niedera (s. 258) i „książka" Ulryka Molitora (s. 259) to dwa inne traktaty (poza Sprengerem), dołączone do tego wydawnictwa (teksty

obu w edycji Ząbkowica z 1614 roku odpowiednio na s. 287–389 i 390–457; na s. 286 kończy się tekst Sprengera.)

s. 256 przyp. — Informacja uzupełniona przez Kolberga, zob. R. Berwiński *Studia o literaturze ludowej*... T. I, s. 75–83, gdzie podana jest zawartość *Młota na czarownice*... Na s. 177 jedynie przywołanie fragmentu dzieła w związku z rolą węża w czarach.

s. 257 w. 10g. — W druku pominięto kolejny czwarty punkt ze źródła: „4. Jeśli widomie tę sposobność łatwiej odprawują".

w. 15g. — W źródle: „*membrum pudicum*, członek wstydliwy".

s. 259 przyp. — Informacja uzupełniona przez Kolberga, zob. R. Berwiński *Studia o literaturze ludowej*... T. I, s. 194–195, i 200, T. II, s. 28.

w. 7–8g. — W źródle brak wyjaśnienia w nawiasie: „possedé, opętanie."

w. 12g. — W źródle brak wyjaśnienia w nawiasie: „opętaniu".

s. 260–291 — Obszerny wyciąg Kolberga z dzieła Bohomolca *Diabeł w swojej postaci z okazyi pytania*..., cz. 1. Przytaczając kolejne pozycje z „Rejestru materyi" z nieliczbowanych s. 1–11 tego dzieła, Kolberg legitymuje niektóre wymieniane tam kwestie wybranymi cytatami, przeważnie skracanymi, z dotyczącego ich i objętego spisem tekstu (np. na s. 260 za punktem 1 ze strony 1 nlb. źródła podany jest odpowiadający tej pozycji ze spisu cytat z s. 8 źródła, którą to stronę Kolberg zresztą wymienia w druku). Tekst cytowany jest wiernie, ale na ogół koncypowany przez Kolberga. Nie weryfikowano źródeł oraz nazw własnych (osobowych i geograficznych), wymienianych przez Bohomolca, za nim przywoływanych przez Kolberga (tu i niżej, zob. s. 291–337). Uwzględniono jedynie poprawki w tym zakresie wprowadzone przez Kolberga w erracie do pierwodruku (zob. wstęp w T. 73/I, s. XCV).

s. 260 w. 6d. — Wyjaśnienie w nawiasie dodał Kolberg.

s. 261 — Tekst ad 17 zob. u Bohomolca s. 41–42.

s. 261–262 — Tekst ad 18 zob. tamże, s. 45–48. Na s. 262, w w. 2g. dopowiedzenie w nawiasie, a w w. 5g. skrót: „itd." wprawadził Kolberg.

s. 262–263 — Tekst ad nr 26 zob. u Bohomolca s. 61–63.

s. 263–265 — Tekst ad nr 30 zob. tamże, s. 67–76. W w. 4d., na s. 263 odsyłacz uzupełniony przez Kolberga. W I części *Kujaw* (DWOK T. 3), na s. 103 mowa o czarach, czarownicach i ich wyprawach konnych przez komin na Łysą Górę (w roz. „Czary, gusła, widma", na s. 98–104), nie wiadomo więc, z czym kojarzy Kolberg tekst z Bohomolca o opętanych. Na s. 264, w w. 17d. Kolberg dodał wyjaśnienie: „we Francji".

s. 265 — Tekst ad 33 zob. u Bohomolca s. 79–81. W w. 16g. powinno być: „na modlitwę", zamiast: „ma modlitwę" (według erraty Kolberga).

— Tekst ad 36 zob. u Bohomolca s. 87–89.

s. 266 — Tekst ad 40 zob. tamże, s. 113 i 115.

— Tekst ad 42 zob. tamże, s. 117–118.

s. 267–271 — Tekst ad 45–46 zob. tamże, s. 128–129, 131–139.

s. 268 przyp. — Informacja od Kolberga, uzupełniająca cytowany za Bohomolcem tekst. Zob. R. Berwiński *Studia o literaturze ludowej*... T. I, s. 203–204.

s. 271 — Tekst ad 47 zob. u Bohomolca s. 139–140.

s. 271–273 — Tekst ad 48–49 zob. tamże, s. 140, 142, 145–146.

s. 271 w. 8d. — Według wskazówki w erracie Kolberga na końcu zdania powinien być dodany odsyłacz: „ob. s. 235". Chodzi o tekst przytoczony w T. 7 za Grimmem, gdzie m.in. też mowa o przemianie w wilka (zob. przyp. źródłowy do s. 235, nr 86).

s. 273–274 — Tekst ad 51 zob. u Bohomolca s. 150–151.

s. 274–275 — Tekst ad 52 zob. tamże, s. 156–159. Skrót „itd." na s. 274, w w. 15d. pochodzi od Kolberga. W tekście ze s. 275, w w. 28g. (na końcu fragmentu oznaczonego literą d) u Bohomolca kilka pozycji bibliograficznych, które Kolberg tu pomija.

s. 275–277 — Tekst ad 55 zob. u Bohomolca s. 160–162. Na s. 276, w w. 15g. powinno być: „Philipsbourgu", zamiast: „Filizburgu" (według erraty Kolberga).

s. 277–278 — Tekst ad 59 zob. u Bohomolca s. 170–171.

s. 278 — Tekst ad 60 zob. tamże, s. 174–175.

s. 278–279 — Tekst ad 65 zob. tamże, s. 180, 182–183.

s. 279–280 — Tekst ad 76 zob. tamże, s. 202–205.

s. 280 — Tekst ad 83 zob. tamże, s. 217, 237, 219, 220–221.

s. 280–281 — Tekst ad 88 zob. tamże, s. 225 i 232.

s. 281 — Tekst ad 97 zob. tamże, s. 249.

s. 281–282 — Tekst ad 101 zob. tamże, s. 266 i 270. U Bohomolca brak zdania: „Jakżeś z nieba upadła, piękna gwiazdo poranna" (s. 281, w. 4–3d.)

s. 282 — Tekst ad 106 zob. u Bohomolca s. 271–273.

s. 283 — Tekst ad 121 zob. tamże, s. 307–310.

s. 283–284 — Tekst ad 122 zob. tamże, s. 307, 313–315.

s. 284–285 — Tekst ad 124 zob. tamże, s. 316–319.

s. 285 — Tekst ad 126 zob. tamże, s. 321–322.

s. 285–286 — Tekst ad 129 zob. tamże, s. 332–334.

s. 286 — Tekst ad 141 zob. tamże, s. 358–360, 363. W w. 22g. powinno być: „krążącą gęsto", zamiast: „krążącą gęstą" (według erraty Kolberga).

s. 287–290 — Tekst ad 143 zob. u Bohomolca s. 364–371. Na s. 288, w w. 3g. powinno być: „tyle razy mąż", zamiast: „tyle mąż", w w. 4d. powinno być: „zaszyj", zamiast: „zaszyć" (według erraty Kolberga).

s. 290 — Informacji ze Sprengera podanej pod tekstem ad 144 (w. 7–4d.) brak u Bohomolca, dodał ją Kolberg.

s. 290–291 — Tekst ad 145 zob. u Bohomolca s. 374.

s. 291–330 — Wyciąg z części II dzieła Jana Bohomolca *Diabeł w swojej postaci albo o upiorach...*, dokonany identycznie jak wyżej z części I tegoż dzieła. Tu również Kolberg cytuje „Rejestr materyi", zamieszczony na początku dzieła na s. 1–8 nieliczbowanych, numerując za źródłem kolejne punkty i dopełniając je odpowiednimi cytatami z dzieła, rozwijającymi treść poszczególnych pozycji ze spisu. Por. też przypis do s. 260–291.

s. 291–292 — Tekst ad 3 (błąd druku, powinno być „ad", zamiast „d") zob. u Bohomolca s. 4–6. Na s. 291, w w. 3–1d. w cytacie Kolberga błąd; w źródle: „[...] dla nawiedzenia krewnych i przyjaciół powracały. Były inne nazwane Lemures, to jest dusze nieprzyjazne [...]". W w. 3d., na s. 292 Kolberg uzupełnił wyjaśnienie: „masca".

s. 293–295 — Tekst ad 4 zob. u Bohomolca s. 8–11 i 14–15. Wyjaśnienia w nawiasach na s. 293, w w. 1g., na s. 294, w w. 5g., 6g. i na s. 295, w w. 8g. oraz niemiecka wersja nazwy: „Neuhof" w w. 13g., na s. 294 pochodzą od Kolberga. W w. 11g., na s. 295 opuszczono

wyraz: „dzieci", powinno być: „czarownice dzieci zjadające" — jak w źródle.

s. 294 przyp. — Tekstu tego u Bohomolca brak, uzupełnił go Kolberg.

s. 295 — Tekst ad 7 zob. u Bohomolca s. 16–18. Skrót: „itd." w w. 6d. pochodzi od Kolberga.

s. 296–297 — Tekst ad 20 zob. u Bohomolca s. 48–50. Na s. 296, w w. 20g. Kolberg dodał wyjaśnienie w nawiasie: „trup jest rumiany [...] w nim mieszka". Odsyłacz uzupełniony przez Kolberga na s. 297, w w. 7g. kieruje do T. 7, gdzie na wskazanej stronie pod nr 114 historia o podobnej zjawie.

s. 297 w. 10 i 14–15g. — Bliższe określenia geograficzne podane w nawiasach uzupełnił w cytowanym tekście Kolberg.

s. 297–298 — Tekst ad 26 zob. u Bohomolca s. 50–59. Tam: „został zabity", a nie: „umarł" (s. 297, w. 20g.).

s. 297 przyp. — Informację dodaną tu do tekstu cytowanego za Bohomolcem zaczerpnął Kolberg z R. Berwińskiego *Studiów o literaturze ludowej...* T. II, s. 41, gdzie autor bliżej określa źródło przywołane w w. 3d.: „Podług Du-Cangea słownika średniowiecznej i nowoczesnej greczyzny upiór [...]". Chodzi o francuskiego historyka i filologa, Karola Du Cange (Ducange), właściwie Dufresne (Du Fresne, 1610–1688), autora m.in. *Glossarium ad scriptores mediae et infimae Latinitatis* (T 1–3, Paryż 1678) oraz *Glossarium ad scriptores mediae et infimae Graecitatis* (T. 1–2, Paryż 1688).

s. 298–301 — Tekst ad 28 zob. u Bohomolca odpowiednio s. 62–63, 66–67, 71–72, 91, 92, 110–111, 113–116. W źródle brak literowego wyodrębnienia kolejnych fragmentów, które Kolberg podał na s. 299.

s. 298 w. 2–1d. — U Bohomolca brak zdania: „Inni radzą i ziemi cokolwiek z grobu jego do tego przymieszać".

s. 299 w. 8g. — W źródle: [...] przez którą koń bity, kłuty, smagany iść nie chce".

w. 13g. — Dopowiedzenie w nawiasie: „mówi o Polsce" pochodzi od Kolberga.

s. 300 w. 10–11g. — Odsyłacz do Berwińskiego, uzupełniony przez Kolberga, kieruje do przytoczonej w *Studiach o literaturze lu-*

dowej... w T. II, na s. 34–35, tejże opowieści o upiorze z serbskiej wsi w XVIII wieku.

s. 300 w. 12–14g. — U Bohomolca: „W pewnym powiecie węgierskim, nazwanym po łacinie [...]", brak wyjaśnienia: „Cisą" dodanego przez Kolberga.

s. 301 w. 15–14d. — Uzupełniony przez Kolberga odsyłacz odnosi tak jak poprzednio (zob. wyżej, przypis do s. 300) do T II pracy R. Berwińskiego, który na s. 35–37 zamieszcza także i tę opowieść o upiorach. U Bohomolca brak daty opisywanego zdarzenia (Kolberg wprowadził ją zapewne za Berwińskim), jest natomiast informacja: „5 lat temu", na końcu zaś relacji Bohomolec dodaje: „Działo się to na początku wieku tego".

s. 301–303 — Tekst ad 38 zob. u Bohomolca s. 95–99 i 102–104. W źródle brak wyróżnień literowych dla tekstu. Wyjaśnienia w nawiasach w w. 18, 8 i 7d., na s. 302 pochodzą od Kolberga.

s. 303 — Tekst ad 39 zob. u Bohomolca s. 117–118. Tam zamiast: „lud tego jest zdania": „Tego są zdania" (w. 14d.), w w. 3d. znak zapytania dodał Kolberg.

s. 304 — Tekst ad 42 zob. u Bohomolca s. 131–132, 139 i 140. Dopowiedzenia w nawiasie w w. 12–13g. brak u Bohomolca, dodał je Kolberg.

s. 305–309 — Tekst ad 44 zob. u Bohomolca s. 140–148.

s. 305 w. 11g. — W źródle (ironicznie): „tak spokojnie spał".

s. 306 w. 2–1d. — Odsyłacz uzupełniony przez Kolberga kieruje do cz. I *Kujaw* (DWOK T. 3), s. 119, gdzie w opowieści pt. „O żołnierzu, żonie jego i wójtowej" (całość na s. 119–122) zbieżny motyw „straszydła" na zamku".

s. 309–310 — Tekst ad 45 zob. u Bohomolca s. 155–156 i 183. Dopowiedzenia w nawiasie na s. 309, w w. 9–12g. pochodzą od Kolberga. W w. 15d., na s. 309 powinno być: „głowa", tak u Bohomolca.

s. 310 przyp. — Informacja dodana przez Kolberga do tekstu cytowanego za Bohomolcem. Zob. R. Berwiński *Studia o literaturze ludowej...* T. II, powinno być: s. 38–44. Tam autor rozwija istotnie podobną koncepcję na temat genezy zabobonu o upiorach.

w. 20g. — Odsyłacz Kolberga do T. 7, gdzie podobny przesąd o największej ilości upiorów w Rosji.

s. 310–311 — Tekst ad 49 zob. u Bohomolca s. 188–190. W źródle brak wyróżnień literowych. Odsyłacz Kolberga w w. 2g., na s. 311 do T. 7, s. 106 kieruje do przypisu * (w. 15–11d.) i do s. 108–109, nr 12, gdzie przesądy związane z kretem.

s. 311–312 — Tekst ad 51 zob. u Bohomolca s. 190–192. Na s. 312, w w. 13g. powinno być: „[...] od słowa greckiego moria (głupstwo), dlatego iż [...]" (tak u Bohomolca), w w. 17 i 18g. wyjaśnienia w nawiasie dodał Kolberg.

s. 312 w. 20–21g. — Tak w źródle u Bohomolca.

w. 25d. — Odsyłacz Kolberga do opisu ziół w T. 7, s. 118–119, nr 1 oraz s. 245, przyp. 102.

s. 312–314 — Tekst ad 52 zob. u Bohomolca s. 192–193, 195, 196–199. Uzupełnienia w nawiasie na s. 312, w w. 20 i 19d. oraz odsyłacz w w 22d., na s. 313 pochodzą od Kolberga.

s. 314 w. 17g. — Kolberg pominął tu zdanie wyjaśniające; w źródle: „[...] znaczyło panowanie i wieczną trwałość chrześcijaństwa, korona bowiem królestwo, a cyrkuł wieczność wyraża [...]".

w. 18g. — U Bohomolca: „[...] źle, mówił, tłumaczycie; cyrkuł krzyż otaczający znaczy, iż chrześcijaństwo szerzyć się nie będzie, jako już u kresu nieszczęśliwego stojące, oto zewsząd są ścieśnieni, nie ujdą rąk naszych".

— Tekst ad 62 zob. u Bohomolca s. 204 i 207–208. Kolberg uzupełnił wyjaśnienie: „Stichomantia" w w. 8d. oraz w w. 5d. odsyłacz do Berwińskiego, który o losach i stichomantii pisze w T. II *Studiów o literaturze ludowej...*, na s. 70–71.

s. 315 — Tekst ad 63–70 zob. u Bohomolca s. 210, 211, 211 (bis, podwójna strona 211), 212–213, 214, 214 (bis, jw.) - s. 215, 216, 217, 218, 219, 220 (wyciąg z elementami streszczenia). W w. 18d. błędnie: „koło, dzieciom", powinno być: „kołodziejom"; tak poprawnie w źródle.

s. 316–317 — Tekst ad 76 zob. u Bohomolca s. 221, 223 bis (podwójna strona 223), 224, 225, 226, 227. Tekst z w. 11–12g., na s. 316 w źródle brzmi: „zegary godziny skazujące, sztuki muzyczne grające". W w. 6d., na s. 316 Kolberg nie wymienił za Bohomolcem wszystkich nazwisk, na s. 317, w w. 2g. uzupełnił notkę: „sic", a w w. 3–4g. wyjaśnienie w nawiasie.

s. 317–318 — Tekst ad 77 zob. u Bohomolca s. 227–230, 235.

s. 317 przyp. — Odsyłacz uzupełnił Kolberg. R. Berwiński, pisząc w T. I *Studiów o literaturze ludowej...*, na s. 182–184 o starożytnej metryce zaklęć, wspomina o kabale na s. 183.

w. 11d. — W źródle: „[...] Mojżeszowi, Jozuemu, Salomonowi".

s. 318 — Tekst i rys. ad 79 zob. u Bohomolca s. 239 i 240.

— Tekst ad 81 zob. tamże, s. 245 i 246. Nazwę w nawiasie w w. 9d. dodał Kolberg.

— Tekst ad 82 zob. u Bohomolca s. 253–254.

s. 319 — Tekst ad 83 zob. tamże, s. 254.

s. 319–320 — Tekst ad 84 zob. tamże, s. 254–259.

s. 319 w. 18d. — U Bohomolca: „[...] do garka pełnego wody kładziono kamienie drogie, tabliczki złote i srebrne [...]".

w. 16d. — U Bohomolca: „[...] która po wymówieniu słów pewnych wrze [...]".

s. 320 w. 10g. — W źródle tu i w „Rejestrze materyi" na s. nlb. 7: „kościnomantia", por. też w T. 7, s. 319, nr 84, w. 12g.

w. 11g. — U Bohomolca: „wymienieniem", zamiast: „wymówieniem".

w. 22g. — U Bohomolca: „Niemcom", nie: „Germanom".

s. 320–321 — Tekst ad 85–86 zob. u Bohomolca s. 259–261. W w. 7g., na s. 321 komentarz: „i u nas" dodał Kolberg.

s. 321 — Tekst ad 87 zob. u Bohomolca s. 268–269.

w. 13g. — U Bohomolca pominięte przez Kolberga wyjaśnienie: „Bajka miasta Hameln".

w. 1d. — Określenie bliższej lokalizacji geograficznej podał tu w nawiasie Kolberg (na podstawie tekstu źródła).

s. 322 — Tekst ad 88 zob. u Bohomolca s. 270–272. Tekst z w. 1g. w źródle: „przywłaszczywszy sobie niesłusznie [...]", w w. 4 i 1d. od Kolberga pochodzi uzupełnienie w nawiasie: „w Szwecji".

s. 322–323 — Tekst ad 89 zob. u Bohomolca s. 273.

s. 323–325 — Tekst ad 90–94 zob. tamże, s. 274–278, 282–284. W źródle brak fragmentu z w. 24–25g., na s. 324: „[...] a ciekawym zaglądającym przez okno rogi jelenie na głowie uczynił" oraz zdania z w. 8d.: „przemieniał kamienie w chleby itd.". W w. 14d., na s. 325 błąd druku; w wyjaśnieniu dodanym przez Kolberga powinno być: „skarbu".

s. 325–326 — Tekst ad 95 zob. u Bohomolca s. 286–287.

s. 326–327 — Tekst ad 96 zob. tamże, s. 289–290, 274 i 292. Dopowiedzenie na s. 327, w w. 15–16g.: „tj. pogromca węża Pythona przez swe wróżki pytonisy" dodał Kolberg, w źródle go brak. U Bohomolca data: „1611", zapewne u Kolberga na s. 327, w w. 21g. błąd druku, w tekście z w. 27g., na s. 327 w źródle poprawnie: [...] iż używający lekarstwa".

s. 327–328 — Tekst ad 100 zob. u Bohomolca s. 294–297. Na s. 328, w w. 19g. powinno być: „stróża", w w. 20g. wyjaśnienie w nawiasie dodał Kolberg.

s. 328–329 — Tekst ad 101 zob. u Bohomolca s. 300–301, 304–308, 310–311. Na s. 328, w w. 8d. błąd druku; powinno być: „czarownicą".

s. 328 w. 6d. — W źródle: „skórki lisiej lub owczej".

s. 329 w. 14d. — U Bohomolca: „[...] jałmużny, modlitwy, postów [...]".

s. 329–330 — Tekst ad 103 zob. u Bohomolca s. 314–315. Skrót: „itd." na s. 330, w w. 7g. pochodzi od Kolberga.

s. 330 w. 10g. — U Bohomolca: „Drugi cud, objawienie Tobiasza [...]".

s. 330 — Tekst ad 104 zob. u Bohomolca s. 316–317.

s. 331–337 — Wyciąg z pracy J. Bohomolca *Przydatek do książki „Diabeł w swojej postaci..."*, Warszawa 1777, dokonany identycznie jak z części I i II dzieła tego autora (na s. 260–330 T. 7), tj. w formie cytatu z „Rejestru materyi" tej publikacji, zamieszczonego na s. nieliczbowanych 9–14, legitymowanego następnie wybranymi cytatami tekstu, odpowiadającego w dziele niektórym pozycjom ze spisu.

s. 331 w. 20g. — U Bohomolca między punktem 9 a 10 dwa pominięte przez Koberga: „Jeżeli Chrystus Pan po Wniebowstąpieniu był od kogo widziany w osobie? — „O widzeniu, które miał Paweł i Piotr Ś., Chrystusa Pana".

s. 332 — Tekst ad 10–11 zob. u Bohomolca s. 48–49, 51.

s. 332–333 — Tekst ad 12–24 odesłany prawidłowo do stron 105 i 109. Skrót: „itd." na s. 333, w w. 2g. wprowadził do cytowanego tekstu Kolberg.

s. 333 — Tekst ad 25 zob. u Bohomolca s. 131, 101 i 103.

s. 333–334 — Tekst ad 26–35 zob. u Bohomolca s. 136, 138, 143–144, 145–147. Na s. 333, w w. 7d. błąd druku, powinno być: „świadczących".

s. 334 w. 4d. — U Bohomolca: „po wypłynieniu".

s. 335 w. 3g.–s. 337 w. 19g. — Cytując „Rejestr materyi" z s. 12–14 (nieliczbowanych) dzieła Bohomolca, Kolberg wprowadza do tekstu uzupełnienia geograficzne i biograficzne (nie zawsze w nawiasie), dodając je z dalszego, koncypowanego tekstu Bohomolca i rozbudowanych tytułów dzieła i rozszerzając tym samym treść zawartą w spisie.

s. 335 — Tekst ad 40 zob. u Bohomolca s. 167–168, 170.

s. 335–336 — Tekst ad 44 zob. tamże, s. 181. Odsyłacz dodany przez Kolberga w w. 6g., na s. 336 kieruje do T. 7, gdzie podobna opowieść.

s. 336 — Tekst ad 45 zob. u Bohomolca s. 183–185.

s. 337 w. 2g. — Błędnie: „obówie", powinno być: „obozie".

w. 7–1d. — Druku *Diaboł przeciw diablu* nie udało się odnaleźć w polskich księgozbiorach, nie wymieniają go także bibliografie. Sądzić można, że informacja Kolberga pozostaje jedyną wskazówką o jego istnieniu; zob. m.in. M. Szyjkowski *Dzieje polskiego upiora przed wystąpieniem Mickiewicza*, Kraków 1917, s. 15–16, gdzie autor omawia dzieło Bohomolca i gdzie wymieniając za Kolbergiem publikację *Diabeł przeciw diablu*, informuje na s. 16: „W bibliografii nie napotkaliśmy tego druku. Wiadomość o nim podaje Kolberg (*Lud*, VII, 3, 337)". Wskazana przez Kolberga niżej odpowiedź na tę replikę pt. *Responsio...* jest natomiast drukiem znanym, a jego nota bibliograficzna podana została prawidłowo.

s. 338–346 w. 13g. — Przedruk Kolberga z wskazanej edycji dzieła J. K. Haura *Skład abo Skarbiec...*, s. 449–456. Źródeł i nazw własnych w cytowanym tu i niżej tekście tego dzieła nie weryfikowano, zob. wstęp w T. 73/I, s. XCV.

s. 346 w. 14g.–s. 347 w. 7g. — Przedruk Kolberga z dzieła J. K. Haura jw., odsyłacz do stron prawidłowy.

s. 347 w. 8–19g. — Przedruk z dzieła J. K. Haura jw., s. 157–158.

w. 19d.–s. 348 — Tekst pochodzi z anonimowego artykułu *Męki i kary w miastach dawnej Polski*, zamieszczonego w „Dwutygodniku Literackim" z 1844 roku, w nr 10, na s. 289–299. Jest to cytat Kolberga z elementami streszczenia tekstu ze stron 290–292. Za tym źródłem także wymieniany i cytowany w tekście druk pt. *Porządek sądów miejskich*, Kraków 1630, którego w bibliotecznych zbiorach krakowskich nie odnaleziono.

PRZYPISY ŹRÓDŁOWE DO CZĘŚCI IV *KRAKOWSKIEGO* (T. 8)

Wstęp (s. XI–XIII)

s. XII w. 16–17g. — Zbiory bajek ludowych wymienionych tu autorów zob. bibliografia (w tym tomie).

Powieści (s. 1–238)

s. 3 przyp. 1 — Kolberg odsyła do opowieści o szklanej górze w części I *Kujaw* cz. I (DWOK T. 3), s. 127–129, oraz do informacji z Grimma *Deutsche Mithologie...*, zamieszczonej w T. 7, s. 191, przyp. 11 (akapit 1), gdzie mowa o motywie „ziemskich" gór i zamków szklanych w podaniach i pieśniach.

s. 6 przyp. 1 — Odsyłacz Kolberga kieruje do T. 7, s. 320, w. 15–6d. (fragment tekstu cytowanego w przypisach z dzieła J. Bohomolca *Diabeł w swojej postaci...*, cz. II, Warszawa 1777, o wróżeniu ze strzał); A. J. Glińskiego *Bajarza polskiego...*, T. 1, Wilno 1853, s. 73–94 („Baśń o królewnie zaklętej w żabę"); K. W. Wójcickiego *Klechd, starożytnych podań i powieści ludu polskiego i Rusi*, T. 2, Warszawa 1837, s. 7–14 (opowieść „Żaba"; zob. też w edycji PIW, Warszawa 1972, s. 124–126); swoich *Pieśni ludu polskiego* (DWOK T. 1), s. 295–298, nr 41a (pieśń z motywem młodzieńca w skorupie smoka); S. Barącza *Bajek, fraszek, podań, przysłów i pieśni na Rusi*, Tarnopol 1866, s. 225 (motyw królewny zaklętej w żabę w opowieści pt. „Żaba",

s. 221–226 zbioru). Ostatni tekst zawiera według Kolberga „szczegóły przypominające także nr 3, 20 i inne niniejszego zbioru, jak niemniej nr 10 w ser. III dzieła mego *Lud*", zob. T. 8, s. 5–6, nr 3 i s. 48–52, nr 20 oraz cz. I *Kujaw* (DWOK T. 3), s. 133–136, nr 10. Spośród podanych przez Kolberga jedynie teksty Glińskiego i Wójcickiego reprezentują ten sam typ bajkowy, pozostałe zawierają zbieżności przypadkowe (np. rozchodzenie się za kierunkiem strzał z łuku).

s. 8 w. 3g — Powinno być: „siekiera i łopata", zamiast: „łopata" (według erraty Kolberga).

przyp. 1 — Zob. J. Grimm *op. cit.*, powinno być: s. 398–399.

s. 9–13 nr 6 — Z zapisu A. Konopczanki, wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 48–51), opowiadała prawdopodobnie Jadwiga Skoczkowa. Opowieść z tego rkp. została zapewne wypreparowana przez zbieraczkę z postaci pierwotnej i w nowej wersji redakcyjnej wcielona do jej czystopiśmiennego zbioru rkp. pt *Powieści opowiadane przez lud...* Świadczy o tym tytuł tej opowieści, wymieniony w spisie pierwotnej zawartości rkp. (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 12), gdzie obok pozycji: „Miedziany dziadek", wpisanej wśrod innych ręką Konopczanki, Kolberg dopisał później ołówkiem: „Klechda (skrzydła panny)". Czystopis tej bajki nie zachował się; pierwotna zawartość rkp. uległa zmianie, gdyż dziś składa się on z 11 luźnych kart, z innymi niż w spisie powieściami (zob. też wstęp s. LXXIV–LXXV). Jaki był wkład Kolberga w ostateczny kształt tego tekstu, nie wiadomo.

s. 10 przyp. 1 — Kolberg odsyła do T. 7, s. 25, nr 35, gdzie mowa o wierzeniach związanych z syrenami, m.in. o strzelaniu do nich z armat. Zob. też suplement, T. 73/II, s. 384.

s. 13–16 nr 7 — Z zapisu A. Konopczanki. Tytuł: „Ucieczka zaklętej panny z wieży babilońskiej" oraz pierwsze zdanie opowieści do słów: „przez złego" zachowały się w wersji czystopisowej w rkp. A. Konopczanki *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 5). Dalszego tekstu w tym rkp. brak. Prawdopodobnie fragment ten — w rkp. skreślony — został przepisany gdzie indziej wraz z dalszym, następującym po nim tekstem, nie ma też tego tytułu w spisie pierwotnej zawartości zbioru.

s. 13 przyp. 1 — Kolberg odsyła do opowieści o Sybilli na wieży babilońskiej w T. 7, na s. 24–25 (w przypisie).

s. 15 przyp. 1 — Zob. J. Grimm *op. cit.*, s. 376 i 383.

s. 20–22 nr 9 — Z rkp. Kolberga (teka 14, sygn. 1201, k. 3). Tam lokalizacja: „Ojców", tytuł: „O zjadarce", jedynie drobne różnice redakcyjne w stosunku do wersji publikowanej.

s. 20 przyp. 1 — Zob. K. Baliński *op. cit.*, s. 4 i 5 (motyw otwarcia zakazanych drzwi i obietnicy opieki w opowieści pt. „Piękne oczy", s. 1–12, nr I). Odsyłacz Kolberga kieruje do innego typu bajkowego.

s. 21 w. 12d. — W rkp.: „żeby tyłem uciekała, to już ją nie potoruje tak łatwo".

przyp. 1 — Zob. *Kujawy* cz. I (DWOK T. 3), s. 132 (opowieść „O trzech siostrach i jabłku", s. 132–133); S. Barącz *op. cit.*, s. 47 (opowieść „Dziad", s. 47–48). Kolberg odsyła do zbieżnego motywu złamania zakazu i odkrycia zbrodni przez uwięzione dziewczyny, w innych jednak typach bajkowych.

s. 22 przyp. 1 — Zob. J. Grimm *op. cit.*, s. 454 i 959–960. Uzupełniony przez Kolberga w w. 15g. odsyłacz do T. 7, s. 218, przyp. 62, kieruje do tekstu przytoczonego tam także za Grimmem, a dotyczącego czarownic „sercojadów" (zob. odpowiedni przyp. źródłowy do T. 7).

s. 23–25 nr 10 — Z zapisu A. Konopczanki, wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 77–79), narrator nieokreślony. Opowieść w druku w innej postaci stylistycznej; morał taki jak w rkp. (jedynie różnice redakcyjne). Taki jak w druku tytuł zanotowany jest ponadto ręką Konopczanki w spisie bajek jej niezachowanego zbioru (teka 7, sygn. 1156, k. nlb.), zapewne gromadzącego wersje czystopisowe. Tam tytuł ten opatrzył Kolberg notatką: „Klechda (mydło, ręcznik, grzebień), jędza — góra, rzeka, las".

s. 25–27 nr 11 — Prawdopodobnie z zapisu A. Konopczanki. Taki sam tytuł opowieści ręką zbieraczki, z notatką Kolberga: „Klechda (brat chciał siostrę poślubić)", w spisie bajek niezachowanego zbioru Konopczanki (teka 7, sygn. 1156, k. nlb.). Jest to jedyny ślad pierwotnej przynależności tej opowieści do zespołu jej zapisów.

s. 27–29 nr 12 — Z zapisu A. Konopczanki, czystopisowa wersja opowieści w rkp. *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 4–5). Tam tytuł „O bracie i siostrze", zapis z widocznymi poprawkami Kolberga i jego notą: „klechda", jednak wersja tekstu odmienna od drukowanej, przestylizowanej. Znaczniejsze różnice treściowe: w rkp. mowa o śnie brata opisanym skrótowo: „Śniło się bratu o złotej górze, na którą go wiodła jakaś wspaniała osoba", nie pojawia się odpłacający za przysługę lew (por. s. 27, w. 4d.–s. 28, w. 3g.), natomiast zakończenie tamże (z morałem) brzmi: „Przekonali się wspólnie, że im się lepiej wiodło niż starszej rodzinie, która się związała w zbyt bliskim stosunku i że Pan Bóg nie daje tego błogosławieństwa tym wszystkim, co przestępują jego przykazania".

Początkowy fragment opowieści do słów: „śmielej po świecie [...]" (s. 27, w. 10d.) zachował się ponadto w drugiej wersji czystopisowej, w tymże rkp. A. Konopczanki (k. 3). Jest tam zatytułowany: „O złotym lewku" i tekstowo tożsamy z odpowiednim fragmentem drukowanym. Można więc przypuszczać, że istniały dwa pełne, udokumentowane w rkp. przekazy, a zaginiona część dalsza tekstu z karty 3 zawierała opis widzenia brata zgodny z drukowanym. Ponadto tytuł: „O złotym lewku" ręką Konopczanki i z jej notą: „moralna" znajduje się w spisie pierwotnej zawartości rkp. (k. 11), co dodatkowo potwierdza wcześniejszą przynależność tego tekstu do zbioru. Obok tego tytułu w spisie Kolberg dopisał: „brat i siostra, ona doktorka, on poznawał swoją między 12 pannami".

s. 30 przyp. 1 — Odsyłacz do tego przypisu powienien być umieszczony za zdaniem kończącym się słowami: „[...] wojnę trwającą trzy lata" (w. 6d., na s. 30). Kolberg odsyła bowiem do zbieżnego motywu darów (koń, miecz. kontusz) pozwalających ukończyć wojnę w opowieści pt. „Romega" w zbiorze S. Barącza *op. cit.*, s. 164–167.

s. 31 przyp. 1 — Zob. K. Baliński *op. cit.*, s. 126–127 (opowieść „Miecz zwycięski", s. 117–130, nr XXV); T. 5, s. 51–52 (opowieść o Walgierzu). Kierując do cz. I *Kujaw* (DWOK T. 3), miał Kolberg zapewne na myśli baśń „O chłopcu i jego piesku, kotku i lewku",

s. 139–141, nr 12, stanowiącą podobnie jak wskazana wyżej opowieść z Balińskiego pokrewny typ bajkowy.

s. 33 w. 10g. — Powinno być: „księznica", zamiast: „księznicka" (według erraty Kolberga).

s. 38 przyp. 1 — Zob. K. Baliński *op. cit.*, s. 148–151 (motyw topienia dzieci przez matkę męża nieżyczliwą żonie i podkładania zamiast nich zwierząt w bajce „Przeznaczenie, powieść o złotym ptaszku", s. 145–160 zbioru, nr XXVIII); „rysy podobne" zob. S. Barącz *op. cit.*, s. 103 (w opowieści „Kowal" ze s. 102–104) i s. 170 („Rozbójnik", s. 168–175).

s. 38–42 nr 16 — Z zapisu A. Konopczanki, wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 85–87). Tam tekst w postaci odmiennej od publikowanej, która jest rozbudowana literacko i przestylizowana w stosunku do źródłowej. W rkp. brak także ostatniego zdania stanowiącego rodzaj umoralniającego zamknięcia. W spisie opowieści zawartych pierwotnie w czystopiśmiennym zbiorze A. Konopczanki *Powieści opowiadane przez lud...* wymieniony jest tytuł tej opowieści w identycznej jak w druku formie (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 12), z ołówkowym dopiskiem Kolberga: „Klechda (mowa ptaków)". Czystopis tej bajki jednak nie zachował się.

s. 38 w. 14g. — Powinno być: „Góra bociania. Ptastwo", zamiast: „Góra bociania" (według erraty Kolberga).

s. 42–44 nr 17 — Prawdopodobnie z zapisu A. Konopczanki. Tytuł tej bajki w wersji: „O trzech braciach", wpisanej jej ręką i poprawionej przez Kolberga na: „O kulasku", wymieniony jest w spisie treści niezachowanego zbioru rkp. Konopczanki (teka 7, sygn. 1156, k. nlb.). Jest to jedyny ślad pierwotnej przynależności tej opowieści do zespołu jej zapisów. W tym spisie Kolberg opatrzył poprawiony tytuł notatką: „Klechda (gołębie, pszczoły, kruki)".

s. 43 przyp. 1 — Zob. K. Baliński *op. cit.*, s. 30. Kolberg odsyła do pokrewnego motywu gołębi, pomagających sierocie spełnić polecenie macochy i oddzielających mak od jagieł (w opowieści „Sierota", s. 28–31 zbioru, nr IV).

s. 45–46 nr 18 — Prawdopodobnie z zapisu A. Konopczanki. Tytuł opowieści: „O jednym szewczyku" wpisany został ręką zbieraczki w spisie bajek niezachowanego zbioru (teka 7, sygn. 1156, k. nlb.). Jest to jedyny ślad pierwotnej przynależności tego tekstu

do zespołu zapisów bajkowych Konopczanki. tytuł ten opatrzył Kolberg w spisie notą: „Klechda (mrówki, pszczoły, ryby, mak wybierać [...]", ostatni wyraz nieczytelny).

s. 46 przyp. 1 — Por. T. 8, s. 43, przyp. 1 i odpowiednia informacja wyżej.

s. 47 przyp. 1 — Zob. S. Barącz *op. cit.*, s. 183 (w opowieści „Simeon", s. 180–187) i s. 228 („Zaklęta", s. 226–229). Odsyłacz Kolberga dotyczy podobnych motywów (niedźwiedź pilnuje owoców w ogrodzie, konfrontacja ze smokiem, którego trzeba pokonać).

s. 48 w. 14g. — Powinno być: „z zaklęcia wyzwoliła", zamiast: „z zaklęcia".

s. 48–52 nr 20 — Z zapisu A. Konopczanki. Końcowy fragment opowieści od słów: „[...] bracia będący na łowach" (s. 51, w. 15d.) zachował się w wersji czystopisowej w rkp. *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 4). Tam tekst opatrzony jest kilkoma ołówkowymi poprawkami Kolberga (respektowanymi w druku) i różni się nieznacznie redakcyjnie od publikowanego.

s. 49 przyp. 1 — Zob. K. Baliński *op. cit.*, s. 145 (opowieść „Przeznaczenie, powieść o złotym ptaszku", s. 145–160 zbioru, nr XXVIII); S. Barącz *op. cit.*, s. 184 (opowieść „Simeon" ze s. 180–187). Kolberg odsyła do motywu złotego ptaka, występującego we wskazanych tekstach. Odsyłacz do A. J. Glińskiego *op. cit.* kieruje do opowieści pt. „Baśń o Janie królewiczu, żar-ptaku i wilku wiatrolocie", zamieszczonej w T. 1, na s. 19–41, i zawierającej zbliżony motyw ptaka „świecącego", „promienistego", „żar-ptaka".

s. 50 w. 12g. — Powinno być: „wygodnie", zamiast: „wygdodnie" (według erraty Kolberga).

s. 55 w. 2–3g. — W rkp. Kolberga (teka 37, sygn. 1326, k. 30) zachowała się notatka dotycząca tego motywu: „O dziewczynie płaczącej perłami i śmiejącej się różami mówi także baśń zamieszczona w F. Schönwertha *Aus der Oberpfalz. Sitten und Sagen*, Th. III, Augsburg 1859, s. 315, J. G. Hahn *Griechische und albanesische Märchen*, Leipzig 1864, T. I, s. 193 (*Lud*, ser. VIII, s. 55)". Odsyłacze Kolberga poprawne. Tekst Schönwertha sprawdzono w edycji z 1869 roku, tam na s. 315 motyw wskazany przez Kolberga (w baśni nr 1, s. 311–317). W zbiorze Hahna, w cz. I, na

s. 193–201, pod nr 28 zamieszczona jest opowieść pt. „Von dem Mädchen, das Rosen lacht und Perlen weint".

przyp. 1 — Zob. J. Grimm *op. cit.*, s. 860.

s. 56–60 nr 23 — Z zapisu A. Konopczanki. Początkowy fragment opowieści do słów: „[...] plunęła, jak jej kazano, za okno i zwi[...]" (s. 57, w. 8d.) zachował się w wersji czystopisowej w rkp. *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 9). Tam Kolberg dopisał obok tytułu notę: „Klechda", wprowadził też kilka ołówkowych poprawek. Tekst w druku różni się nieco redakcyjnie, zmian treściowych nie ma. Ponadto w spisie pierwotnej zawartości tego rkp. (na k. 11) zanotowany jest ręką Konopczanki tytuł: „Kocie oczy", z uwagą: „czarowna" i z dopiskami Kolberga: „klechda" oraz: „suknie i kocie oczy, słoneczna, księżycowa, ślina gada". Zatem opowieść ta należała kiedyś do tego zbioru rkp.

s. 57 przyp. 1 — Odsyłając tu do K. W. Wójcickiego *Klechd...*, Kolberg miał zapewne na myśli opowieść „Brat i siostra" (Zob. tegoż *Klechdy...*, T. 2, Warszawa 1837, s. 62–65, zob. też w wyd. z 1972 roku s. 148–149), w której pojawia się również motyw ucieczki przed niechcianym zamążpójściem i mówiącej śliny.

s. 63 przyp. 1 — Zob. S. Barącz *op. cit.*, s. 98 (opowieść „Korona", s. 98–100) i s. 113 („Królewicz", s. 113–115). W obu tekstach podobny motyw wdzięcznych i pomocnych zwierząt.

s. 63–65 nr 25 — Z zapisu A. Konopczanki, wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 14–16), opowiadała Jadwiga Skoczkowa. Tekst w druku przestylizowany, rozbudowany literacko, zakończenie opowieści z moralizującym wydźwiękiem inaczej ujęte.

s. 64 w. 20g. — W rkp. Konopczanki: „często na dalekich wyspach halowali (dobijali do lądów)", nie jak w druku: „nuż oba [...] holować". Nie wiadomo, czy to błąd druku, czy poprawka (w niezachowanym czystopisie), poświadczona przez narratora.

s. 65 przyp. 1 — Zob. S. Barącz *op. cit.*, s. 80 (w opowieści „Św. Grzegorz", s. 80–81) i s. 179 („Ryba", s. 177–180) oraz T. 8, s. 38–42, nr 16 („O siedmiu braciach bocianach") i s. 45–46, nr 18 („O szewczyku"). Podobny motyw (przemiany w kamień i wyzwolenia z zaklęcia dzięki żywej wodzie) odnaleźć można jedynie w drugim przywoływanym przez Kolberga tekście Barącza.

W przypadku pierwszego analogii brak, natomiast odsyłacze do *Krakowskiego* kierują do zbieżności przypadkowych (wyzwolenie z zaklęcia).

s. 69 przyp. 1 — Zob. T. 7, s. 220–221, przyp. 68a (informacje z Grimma *op. cit.*, dotyczące kultu wody), S. Barącz *op. cit.*, s. 68–69 (w opowieści „Generałowie", s. 67–71). Kolberg odsyła do motywu żywej wody.

s. 71 przyp. 1 — Zob. K. Baliński *op. cit.*, s. 123–125 (w opowieści „Miecz zwycięski", s. 117–130, nr XXV). Odsyłacz dotyczy motywu żywej wody w innym typie bajkowym.

s. 74 przyp. 1 — Zob. T. 7, s. 236, przyp. 88 (informacje wierzeniowe o kogucie, z Grimma *op. cit.*), s. 212–213, przyp. 51 (opowieść o kogucie pod Krzysztoforami w Krakowie). Odsyłacz do przypisu 50 tamże, na s. 211–212, kieruje do wierzeń o skarbach podziemnych — także za Grimmem *op. cit.* — w których jednak nie pojawia się kogut.

s. 76 przyp. 1 — Zob. K. Baliński *op. cit.*, s. 95–104, nr XXI („Pan Kożuszek"), S. Barącz *op. cit.*, s. 92–96 („Kocigroszek"). W przypadku odsyłacza do A. J. Glińskiego *op. cit.* chodzi zapewne o opowieść pt. „O uśpionej królewnie, karle Siłobrodzie i o głowie wielkoluda" w T. 1, s. 143–164. We wszystkich trzech zbiorach jest to ta sama bajka.

s. 77 przyp 1 — Zob. *Pieśni ludu polskiego* (DWOK T. 1), s. 299; tam w nr 41d motyw dziada opisanego przy pomocy formuły: „Na końcu nos, na hembulcu broda".

s. 82 w. 14d. — Krzyśtoporska książka — książka magiczna; kamienica „Krzysztofory" w Krakowie uchodziła za miejsce, gdzie były zaklęte skarby (por. T. 5, s. 20, nr 21 i T. 7, s. 212–213).

przyp. 1 — Zob. K. Baliński *op. cit.*, s. 78 (w opowieści „Zefir", s. 76–82, nr XV), S. Barącz *op. cit.*, s. 165 (w opowieści „Romega", s. 164–167). Kolberg wskazuje pokrewne motywy.

s. 84 przyp. 1 — Zob. K. Baliński *op. cit.*, s. 99 (w opowieści „Pan Kożuszek", s. 95–104, nr XXI). Kolberg odsyła do epizodu otwarcia zaklęciem góry w innej bajce.

s. 92–94 nr 35 — Z zapisu A. Konopczanki, wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 51–53), opowiadała Elżbieta Kostasiowa. W druku tekst przestylizowany, miejscami znacznie, zob. np.

w *Raptularzu* opis kary dla dziewczyny (por. *Raptularz*, s. 51 i T. 8, s. 92, w. 6d.–s. 93, w. 4g.), opis wytłuczenia gradem zboża chłopskiego (por. *Raptularz* s. 52, w T. 8, s. 93, w. 10–4d.). Opowieść ta, wypreparowana z brulionowej postaci, opracowana została zapewne przez Konopczankę w czystopisie, na co wskazuje tytuł „Pan Jezus ze śtym Piotrem" znajdujący się w spisie pierwotnej zawartości rkp. *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 12); tekst w tym rkp. nie zachował się. Tamże obok tytułu Kolberg dopisał ołówkiem: „Legenda".

s. 94–99 nr 36 — Prawdopodobnie z zapisu A. Konopczanki. Wskazuje na to taki sam jak w druku tytuł tej opowieści w spisie pierwotnej zawartości rkp. *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 11); sam tekst nie zachował się. Obok tytułu w spisie także ręką A. Konopczanki dopisek: „duchowna".

s. 94 przyp. 1 — Zob. *Kujawy* cz. I (DWOK T. 3), s. 153–156, nr 20 („O pustelniku i o czarcie"). Kolberg odsyła do tego samego typu bajkowego.

w. 20g. — Powinno być: „Widzi pewnego razu, że", zamiast: „Widzi, że pewnego razu" (według erraty Kolberga).

s. 99–101 nr 37 — Z zapisu A. Konopczanki. Początek tego tekstu do słów: „wielkiej jałmużny" (w. 2d.). w wersji czystopisowej w rkp. *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 2). Tytuł „Obiad w raju" ujęty jest także w spisie zawartości pierwotnego zbioru (tamże, k. 11). Obok niego Konopczanka podała notę: „duchowna", a Kolberg dopisał ołówkiem: „zaprosił dziadek do nieba, gdzie sto lat przebył, legenda".

s. 99 przyp. 1 — Zob. *Kujawy* cz. I (DWOK T. 3), s. 149–150, nr 17 pt. „O chłopcu w niebie". Kolberg odsyła do tego samego typu bajkowego.

s. 101 przyp. 1 — Być może, podana tu wersja wariantowa pochodzi z zapisu A. Konopczanki. Tytuł: „O kowalu Paszce" jej ręką, z notą Kolberga: „Legenda", znajduje się w spisie treści niezachowanego zbioru bajek (teka 7, sygn. 1156, k. nlb.). Jest to jedyna wskazówka ewentualnej proweniencji tego tekstu, podanego w druku w streszczeniu. „Kowal nazwiskiem Paszka" to bohater bajek czeskich, występujący m.in. w zbiorze *Frantovy prava* (1518), tłumaczonym na język polski w XVI wieku.

Kolberg odsyła na końcu przypisu do T. 8, s. 48–52, nr 20 pt. „O królewiczu i jego przyjacielu, kruku" oraz do S. Barącza *op. cit.*, s. 134–137 (opowieść „Łowiec"), kierując w obu przypadkach do stykających się motywów ptaka złotego (w nr 20), wabiącego (u Barącza), którego trudno pochwycić.

s. 102 nr 39 — „Winieleus" to przekręcone imię Jowiniana w identycznej opowieści z *Gesta Romanorum*, których przekład polski z XVI wieku, *Historie rzymskie*, był poczytny w Polsce i wielokrotnie wznawiany. Zob. *Historie rzymskie*, wyd J. Bystroń, (Bibl. Pisarzy Polskich, nr 29), Kraków 1894, s. 65–73: „Przykład o pysznym cesarzu Jowinianie i o jego uniżeniu, a że Pan częstokroć pyszne zrzuca, a pokorne podwyższa".

s. 103–105 nr 40 — Prawdopodobnie z zapisu A. Konopczanki. W spisie pierwotnej zawartości rkp. *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 11) wykonanym jej ręką wymieniony jest tytuł: „O ciekawym królu", obok którego Konopczanka umieściła notę: „żartobliwa", a Kolberg dopisał: „głębokie morze — bania, wysokie niebo — orły, klechda moralna". Rękopis tego tekstu nie zachował się.

s. 103 — W w. 18g. powinno być: „maszynkę", zamiast: „maszyukę", w w. 19g.: „Siedząc", zamiast: „Siedziąc", w w. 26g. „bo", nie: „bu", w w. 2d.: „oczy", nie „occzy" (według erraty Kolberga).

s. 105 — W w. 1g. powinno być: „światło lampowe", zamiast: „światło dzienne" (według erraty Kolberga). Nie wiadomo, czy jest to poprawka podyktowana przez narratora czy przez redaktora, tj. Konopczankę lub Kolberga.

s. 105–106 nr 41 — Prawdopodobnie z zapisu A. Konopczanki. Tytuł tej opowieści: „O trzech przestrogach danych królowi", z notą: „moralna" i dopiskiem Kolberga: „legenda", znajduje się w spisie pierwotnej zawartości czystopiśmiennego zbioru rkp. *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 11), sporządzonym ręką zbieraczki. Rękopis tekstu nie zachował się, pierwotnie należał jednak zapewne do tego zespołu.

s. 107 nr 42 — Prawdopodobnie z zapisu A. Konopczanki. Identyczny tytuł wpisany jest ręką Kolberga w sporządzonym przez zbieraczkę spisie rzeczy pierwotnej zawartości rkp. *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 11). Rękopis

tego tekstu nie zachował się, zapewne należał jednak kiedyś do tego zbioru jej czystopisów bajkowych.

s. 109 w. 7d. — Powinno być: „zaraz złotym", zamiast: „złotym złotym" (według erraty Kolberga).

s. 112 w. 21g. — Powinno być: „chcećeście", zamiast: „mieście".

s. 119–120 nr 47 — Prawdopodobnie z zapisu A. Konopczanki. Taki sam tytuł ręką zbieraczki, z notą Kolberga: „Dykteryjka [...]" (wyraz nieczytelny), znajduje się w spisie bajek niezachowanego zbioru Konopczanki (teka 7, sygn. 1156, k. nlb.). Jest to jedyny ślad pierwotnej przynależności tej opowieści do zespołu jej zapisów.

s. 120 przyp. 1 — Zob. *Kujawy* cz. I (DWOK T. 3), s. 150–151, nr 18 („O pieniądzach"), K. Baliński *op. cit.*, s. 51–53, nr IX („Pieniądze"). W obu wskazanych tekstach „pieniądze to śmierć"; Kolberg odsyła jednak do innego typu bajkowego.

s. 122–124 nr 49 — Z zapisu A. Konopczanki, wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 7–9), narrator niewskazany. W druku tekst przestylizowany, morału zawartego w ostatnim zdaniu brak w rkp. Identyczny tytuł znajduje się też w spisie pierwotnej zawartości rkp. *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 12). Tam obok dopisek Kolberga: „klechda-legenda". Niezachowany czystopis tej opowieści należał zatem kiedyś do zbioru bajkowych zapisów Konopczanki. Por. też suplement, T. 73/II, s. 449–450.

s. 122 przyp. 1 — Zob. opowieść K. W. Wójcickiego „O Madeju" w *Klechdach...*, w T. 1, s. 174–181 (w pierwodruku; zob. też w wyd. z 1972 roku s. 113–115); S. Barącz *op. cit.*, s. 109–111 (w opowieści „Kozak", s. 104–113 zbioru).

s. 124–127 nr 50 — Prawdopodobnie z zapisu A. Konopczanki. Identyczny tytuł wpisany ręką zbieraczki wraz z notą: „mitologiczna" i dopiskiem Kolberga: „diabeł" znajduje się w spisie pierwotnej zawartości rkp. zbioru *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 11). Rękopis tego tekstu nie zachował się, ale zapewne należał kiedyś do zbioru bajkowych czystopisów Konopczanki.

s. 127–128 nr 51 — Z zapisu A. Konopczanki. Zachował się końcowy fragment czystopisu tej opowieści od słów: „kiedy się

kto rozpuści" (s. 128, w. 12d.), sporządzonego jej ręką w rkp. *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 2). Jest to wersja z kilkoma poprawkami Kolberga, nieznacznie różniąca się redakcyjnie od drukowanej; w ostatnim zdaniu w rkp. bez komentarza podanego w druku, tj. tylko: „Chłop, który się bardzo rozpił, umarł wkrótce i poszedł do czyśćca". Fragment ten, w rkp. skreślony, został zapewne później przepisany w osobnym czystopisie. Ponadto w spisie zawartości tego rkp., sporządzonym ręką Konopczanki (na k. 11) znajduje się tytuł: „O chłopcu, co służył w piekle i o czarnym baranie", z notą zbieraczki: „duchowna" i dopiskiem Kolberga: „Legenda", co dodatkowo potwierdza pierwotną przynależność czystopisu opowieści do tego zbioru Konopczanki.

s. 129–132 nr 52 — Prawdopodobnie z zapisu A. Konopczanki. Tytuł: „O parobczaku i o 7 złych duchach" ręką zbieraczki oraz nota Kolberga: „Legenda (7 grzechów)" podane są w spisie treści niezachowanego zbioru bajek (teka 7, sygn. 1156, k. nlb.). Jest to jedyny ślad pierwotnej przynależności tej opowieści do zespołu zapisów Konopczanki.

s. 132 przyp. 1 — Kolberg przywołuje tu drugie wydanie „dziełka" *Duszy przewodnik...* (Mikołów 1862). Dokonując wyciągu treści z niego, streszcza opis pierwszego obrazu (książeczka składa się z 10 obrazów), tj. człowieka „grzechem i diabłem opanowanego" (rycina na s. 15, opis na s. 14–19), a następnie pobieżnie zdaje sprawę z treści dalszych dziewięciu obrazów (ryc. na s. 21, 29, 37, 45, 52, 60, 68, 76, 84, opis odpowiedno na s. 20–90). Informacja o wydaniu w roku 1732 w Würzburgu niemieckiego przekładu tego dziełka pt. *Geistlicher Sittenspiegel* podana jest istotnie w przedmowie do tejże książeczki na s. 8, nie udało się jednak tych danych bibliograficznych współcześnie potwierdzić.

s. 136–137 nr 54 — Z rkp. Kolberga (teka 14, sygn. 1201, k. 3). Tam opowieść ta zatytułowana: „Śmierć", lokalizacja: „Kraków" oraz ołówkowe dopiski Kolberga — nad tekstem: „klechda. legendy", pod tekstem odsyłacz do T. 3 *Ludu* jak w druku (zob. niżej). W rkp. zaznaczył też Kolberg ołówkiem akapity, zgodnie z układem tekstu w druku. Wersja publikowana identyczna treściowo, nieco przeredagowana, w rkp. we fragmencie z pierwszego

akapitu opowieści objaśnienie śmierci brzmi: „Gdy mnie zobaczysz — mówiła [śmierć] — w głowach chorego, to ten chory wyzdrowieje, a gdy mnie zobaczysz przy jego nogach, to umrze". W druku Kolberg poprawił „kierunki" zgodnie z ostatnim passusem opowieści, gdzie śmierć sytuuje się w głowach umierającego. Opowieści tej dotyczy notatka Kolberga w rkp. (teka 37, sygn. 1326, k. 4): „Śmierć i doktor, do nr 54", z krótkim cytatem z dzieła F. Schönwertha *Aus der Oberpfalz...* Th. I, Augsburg 1857, s. 243, i odsyłaczem do s. 137 w T. 8. Tekst ten sprawdzono z wydaniem Schönwertha z 1869 roku; cytowany wiernie fragment pochodzi z s. 243 zbioru (kończy opowieść „Das Sterben", s. 239-306, w rozdziale „Der Tod") i brzmi: „Ein goldenes Sonntagskind sicht beim Sterben den Kampf des Engels und Teufels um die Seele; behauptet der Engel seinen Platz zu Haupten, so steht es gut um die Seele; wahrend dieses Kampfes rollt dem Sterbenden der Angstschweiss in grossen Tropfen von der Stirne".

s. 136 przyp. 1 — Zob. *Kujawy* cz. I (DWOK T. 3), s. 156-157, nr 21 („O śmierci"), T. 7, s. 250, przypis 115. W pierwszym odsyłaczu Kolberg kieruje do tego samego typu bajkowego, w drugim do informacji z Grimma o przepowiedni zgonu, gdy śmierć stoi w głowach chorego, dobrej wróżbie życia, gdy staje w nogach. W przypadku odwołania do S. Barącza *op. cit.* nie wiadomo, jaką opowieść z jego zbioru Kolberg miał na myśli i czego dotyczyło jego skojarzenie.

s. 137 przyp. 1 — Zob. J. Grimm *op. cit.*, powinno być: s. 812-813.

s. 141 — W w. 14g. powinno być: „uwiesił się", zamiast: „umieścił się", w w. 21g.: „ogromny", zamiast: „ogromy" (według erraty Kolberga).

s. 142 przyp. 1 — Kolberg odsyła do T. 7, s. 72-73 (opowieści wierzeniowe o zmorze) i s. 65 (informacje o strzygoniu) oraz do S. Barącza *op. cit.*, s. 37 (w opowieści „Cyrograf", s. 36-39), gdzie podobny motyw królewny zapisanej diabłu, nocnej tanecznicy, którą z zaklęcia wybawia królewicz.

s. 143-144 nr 57 — Z zapisu A. Konopczanki, wersja prymarna w *Raptularzu.* (s. 60-61), opowiadała Elżbieta Kostasiowa. W druku tekst przestylizowany, inaczej zredagowane zakończenie opowieści. Ponadto identyczny tytuł w spisie pierwotnej zawartości

rkp. Konopczanki *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 12), gdzie obok Kolberg dopisał: „diabeł, legenda". Tekst ten, w wersji czystopisowej niezachowany, należał więc kiedyś do jej bajkowego zbioru. Opowieści tej dotyczy notatka Kolberga w rkp. (teka 37, sygn. 1326, k. 5), odsyłająca do F. Schönwertha *Aus der Oberfalz...*, Th. I, Augsburg 1857, s. 203, nr 18, oraz komentarz: „Legendę podobną napisał z podania i A. E. Odyniec (diabeł spisywał na wołowej skórze grzechy)". Odsyłacz do Schönwertha sprawdzono z wydaniem z 1869 roku, tam także prawidłowo s. 203, nr 18, w rozdziale „Die Mutter ind ihr Kind". We wzmiance drugiej chodzi zapewne o utwór A. E. Odyńca *Pacierze (z powieści gminnej)*, zamieszczony w rozdziale „Legendy" w T. 1 jego *Poezji*, wydanych w Wilnie w roku 1859, na s. 115–119. Nie pojawia się tam wprawdzie motyw spisywania przez diabła grzechów na wołowej skórze, natomiast pokrewny jest wątek opowieści z przytoczonym przez Kolberga w pierwszej części jego tekstu. U Odyńca mowa o spotkaniu kapłana z wieśniakiem, którego prosta, naiwnie wyrażana wiara, bez znajomości pacierza, lecz z całkowitym zawierzeniem Bogu okazuje się — podobnie jak w opowieści Kolberga — wartościowsza niż wyuczone modlitwy, z czego kapłan zdaje sobie sprawę, widząc wieśniaka idącego ku niemu po wodzie. Refleksje: „Serce Bóg ceni nie słowa", „[...] co może wiara w prostocie a w duchu" zamykają opowieść Odyńca, różniąc ją tym samym od rozwijającej się dalej historii chłopca, tracącego jednak swą niewinność w bajce drukowanej przez Kolberga.

s. 146–148 nr 59 — Z zapisu A. Konopczanki, wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 24–26), opowiadała Jadwiga Skoczkowa. W druku tekst przestylizowany i bardziej literacko rozbudowany.

s. 146 w. 12d. — Błąd druku; powinno być: „z długim nosem, kudłaty" (tak poprawnie w rkp., por. *Raptularz*, s. 24).

s. 150–153 nr 61 — Prawdopodobnie z zapisu A. Konopczanki. Tytuł: „O dziadzie, co był królem" zanotowany jej ręką oraz dopisana obok uwaga Kolberga: „Klechda (diabłu świeczkę palił)" znajdują się w spisie treści niezachowanego zbioru bajek (teka 7, sygn. 1156, k. nlb.). Jest to jedyny ślad pierwotnej przynależności tej opowieści do zespołu zapisów Konopczanki.

s. 150 przyp. 1 — Zob. *Sandomierskie* (DWOK T. 2), s. 276 („Gadka"), S. Barącz *op. cit.*, s. 100–101 („Kowal"). Kolberg kieruje prawdopodobnie do motywu zapalanej przed obrazem diabła świeczki.

s. 153 przyp. 1 — Opowieść o organiście i diable pochodzi z zapisu A. Konopczanki. Wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 68), początkowy fragment czystopisu do słów: „dokąd nie umarł. Dopieroż [...]" (w. 9d.) w rkp. *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 6), gdzie ponadto tytuł „Organista i diabeł" wymieniony w spisie pierwotnej zawartości rkp. (k. 11). Jest on tam opatrzony notą zbieraczki: „ironiczna" oraz dopiskiem Kolberga: „kłaniał się obrazowi diabła". Zapis w *Raptularzu* znacznie mniej rozbudowany niż w czystopisie i w druku, tekst publikowany bardzo bliski redakcji czystopisowej (w obrębie fragmentu początkowego, stwarzającego możliwość porównania).

s. 154–155 nr 62 — Z zapisu A. Konopczanki, wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 74–75). Tekst publikowany przestylizowany i rozbudowany literacko. Taki jak w druku tytuł ręką Konopczanki, z podaną obok notą Kolberga: „Klechda — diabeł", wymieniony jest ponadto w spisie bajek niezachowanego zbioru (teka 7, sygn. 1156, k. nlb.), gromadzącego zapewne wersje czystopisowe zbieraczki.

s. 155 przyp. 1 — Kolberg odsyła do wątku balladowego „Pani pana zabiła" w *Pieśniach ludu polskiego* (DWOK T. 1), s. 13–26, nr 3a–3cc, dokumentowanego tam 27 wariantami; skojarzenie dotyczy przypuszczalnie podróży „za lasy" z winowajczynią, kończącej się karą (darcie pasów). Zob. m.in. tamże s. 14, 15. Dalsze odsyłacze Kolberga do T. 6, s. 240, nr 447 oraz do cz. II *Kujaw* (DWOK T. 4), s. 52, nr 220 kierują do tekstów wariantowych o dzieciobójczyni porwanej przez diabła do piekła i częstowanej tam „smalcem smolnym" lub „smołą w pó-garcu" (w T. 8, s. 154, w. 3d.: „smakolcem").

s. 155–156 nr 63 — Prawdopodobnie z zapisu A. Konopczanki, por. zapis prymarny w *Raptularzu* (s. 71–73), opowiadała Elżbieta Kostasiowa. Jak w rkp. narratorka, tak i Kolberg wiąże w druku tekst z „diabłem-Sralą", w tekście publikowanym jednak znaczące różnice treściowe w stosunku do wersji rkp.: dodatkowy motyw mycia się pasierbicy i zwłoki, którą sprawia przynoszenie

przez diabła wody w dziurawym garnku, oraz mycia się córki bez tej zwłoki; inne zakończenie — w wersji drukowanej rozbudowane o karę dla pasierbicy (urwanie głowy, wsadzenie ciała do pieca) i morał. Zapewne istniał drugi, niezachowany przekaz tej opowieści, który stał się podstawą druku, a wcześniej może kompilacji obu wersji rkp. dokonanej przez Konopczankę w czystopisie. Tytuł: „O tańczącym diable (Srali)" zanotowała zbieraczka w spisie bajek niezachowanego zbioru (teka 7, sygn. 1156, k. nlb.), zawierającego zapewne wersje czystopisowe. Tam Kolberg opatrzył ten tytuł notatką: „Klechda (diabeł; chodź do taneczka, dzieweczka) — dwie: córka i pasierbica".

s. 155 przyp. 2 — Kolberg odsyła do tego samego wątku bajkowego u K. Balińskiego *op. cit.*, s. 107–109, nr XXIII (opowieść „Diabli tanek").

s. 157–158 nr 64 — Prawdopodobnie z zapisu A. Konopczanki, por. wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 69–70). Fragment początkowy tej opowieści do słów: „przystał na ugodę i był [...]" (s. 157, w. 17g.) zachował się także w czystopisowej wersji w rkp. *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 1). Oba zapisy, zatytułowane „Strzelec i baba", różnią się od publikowanego, w *Raptularzu* znacząca różnica treści: strzelec chcący uniknąć zaprzedania się diabłu spotyka w lesie żabę „ropuchę brzydką', której obiecuje ożenek, po czym ta przemienia się w „strasznie brzydką babę". Ten motyw zbieżny jest z przytoczoną w przypisie, na tejże s. 157 wersją opowieści z Krakowa, przy czym w tym rkp. brak tak rozbudowanego i wierszowanego dialogu. Wnioskować więc można, że istniały pierwotnie trzy przekazy wariantowe tej opowieści; Kolberg opublikował nie wersję z *Raptularza* (z przemianą żaby w babę), lecz niezachowaną z Ojcowa (bez żaby), w przypisie zamieścił natomiast jako ciekawszą, bo rymowaną, wersję z Krakowa, także niezachowaną, choć treściowo zbliżoną do zapisu prymarnego. Tytuł: „Strzelec i baba" zanotowała też Konopczanka w spisie treści niezachowanego zbioru bajek (teka 7, sygn. 1156, k. nlb.), gromadzącego zapewne jej wersje czystopisowe. Kolberg opatrzył tam ten tytuł notą: „Gadka — diabeł".

s. 157 przyp. 1 — Por. wyżej, przypis do nr 64. Odesłanie Kolberga do opowieści nr 5, na s. 8–9 w T. 8 błędne, chodziło zapewne o baśń poprzednią, tj. nr 4, na s. 6–7, pt. „O żabie".

s. 158–159 nr 65 — Prawdopodobnie z zapisu A. Konopczanki. Jej ręką zanotowany jest w spisie pierwotnej zawartości rkp. *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 11) tytuł: „Dziewka z kawalerem", z dopiskiem Kolberga powyżej: „diabłem" i obok: „Legenda" oraz z notą zbieraczki: „żartobliwa". Niezachowany rękopis tej opowieści znajdował się więc pierwotnie w zbiorze czystopisów bajkowych Konopczanki.

s. 159 przyp. 1 — Zob. *Kujawy* cz. I (DWOK T. 3), s. 270, nr 32, s. 318, nr 102 (tu tylko zapis pierwszej zwrotki tejże pieśni, bez wspomnianych treści).

przyp. 2 — Kolberg odsyła tu porównawczo do T. 7, s. 44, nr 85f, kierując do identycznego motywu diabła, który sam niezagrożony w topieli wabi dziewczęta do bagna, narażając je na utonięcie.

s. 159–161 nr 66 — Z zapisu A. Konopczanki. Fragment początkowy tej opowieści do słów: „Chcę, ślubuję itd., mrucząc [...]" (s. 160, w. 11g.) zachował sie w wersji czystopisowej w rkp. *Opowiadania powieści ludu...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. II, k. 8). Tam tytuł: „O dziewce, co wzięła ślub z diabłem", identyczny z wymienionym w spisie pierwotnej zawartości tego rkp., sporządzonym przez Kolberga (k. 14) i opatrzonym tam jego notą: „diabeł". Fragment w rkp. różni się od publikowanego, tam bez informacji o wyjeździe do Krakowa po wieńce, a jedynie: „gdyż to małżeństwo ułożyli rodzice obojga pomiędzy sobą, więc też w końcu, czy chciała lub nie, nadszedł dzień wesela. Przy szlubie, jak zwyczajnie [...]" (por. s. 160).

s. 162 nr 67 — W rkp. nieznanego autora (teka 29, sygn. 1195, k. 8a) zachował się zapis dwu pieśni opatrzony nieczytelnym podpisem oraz informacją: „Nuta do baśni o wężu przemieniającym się w królewica". Pierwsza pieśń, z wskazówką: „z Litwy", opublikowana została w tomie *Litwa* (DWOK T. 53), na s. 342, nr 259, druga, z notatką nad melodią: „wariant (z Krakowskiego)", inna niż dwie publikowane, związane z baśnią krakowską nr 67, z tekstem w stosunku do nich wariantowym, jest następująca:

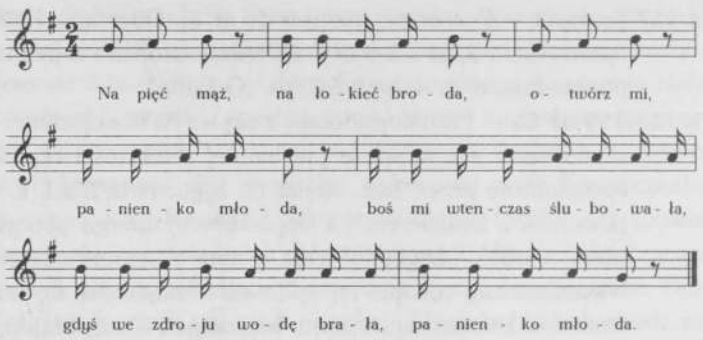

Zapis ten autor opatrzył uwagą: „Może to jest takt na $\frac{4}{4}$ (C), ale ja trzymając się tego, że tempo prędkie, napisałem $\frac{2}{4}$, a N. B. tempo marsza niech pan poprawi jako znawca, bo ja nie muzyk. A."

s. 164 przyp. 1 — Opowieść nr 30 „O trzech wielkoludach" w T. 8, na s. 76–81 reprezentuje inny typ bajkowy, zapewne analogia Kolberga dotyczy dziada pojawiającego się w obu opowieściach. W *Pieśniach ludu polskiego* (DWOK T. 1), s. 295–300, w nr 41a–d, w innej bajce (z pieśniowymi wstawkami) pojawia się obok smoka, robaka, dziad-straszydło („na hembulcu broda").

s. 165 przyp. 1 i 2 — Zob. T. 7, s. 43, nr 85b, c oraz s. 44, nr 85d. Kolberg odsyła do opowieści wierzeniowych o psotach diabelskich.

s. 167–169 nr 69 — Z zapisu A. Konopczanki, wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 81–84). W druku tekst nieco przestylizowany, drobne różnice treściowe, np. w rkp. chłop zostawia chleb na pieńku specjalnie dla diabła (w druku „dla kogoś głodniejszego"), w rkp. zamianę koni między diabłem a przejezdnym poprzedza zapłata, w druku jest to uczynna pożyczka. Taki jak w druku tytuł zanotowany ręką Konopczanki znajduje się w spisie bajek niezachowanego zbioru (teka 7, sygn. 1156, k. nlb.), który zawierał zapewne wersje czystopisowe zbieraczki. Tam Kolberg dopisał obok tego tytułu: „Diabeł (śniadanie — potem służył chłopu)".

s. 167 przyp. 1 — Zob. *Kujawy* cz. I (DWOK T. 3), s. 182–184, nr 37, T. 5, s. 63–64, nr 3, S. Barącz *op. cit.*, s. 220–221 („Wykradzenie"). Kolberg odsyła do tego samego typu bajkowego (wariant kujawski), do krakowskiego podania o górniku zostawiającym na kamieniu dla biednego kawałek chleba, zabranego przez diabła, który

potem za karę musi pomagać górnikowi w pracy, oraz do opowieści Barącza o diabłach usługujących przy wykonaniu niemożliwych zadań w obronie przed czarnoksiężnikiem.

s. 169–171 nr 70 — Tytuł jak w druku ręką Konopczanki, z notą Kolberga: „Diabeł (śniadanie chłopu zjadł)", zanotowany jest w spisie bajek niezachowanego zbioru (teka 7, sygn. 1156, k. nlb.). Jest to jedyny ślad pierwotnej przynależności tej opowieści do zespołu zapisów zbieraczki.

s. 169–170 przyp. 1 — Z zapisu A. Konopczanki, wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 79–80). Identyczny jak w w tym rkp. tytuł „O parobku diable" (z dopiskiem Kolberga: „Gadka"), wymieniony w spisie pierwotnej zawartości rkp. *Powieści opowiadane przez ludu...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 12), dotyczy prawdopodobnie tej właśnie opowieści, co wskazywałoby, że Konopczanka sporządziła jej czystopis i że należał on kiedyś do tego zbioru zapisów bajkowych. Odsyłacz do *Kujaw* cz. I (DWOK T. 3), s. 165–166, nr 27 kieruje do pokrewnego motywu diabła oszukiwanego przez gospodarzy przy gotowaniu strawy.

s. 172 nr 71 — Prawdopodobnie z zapisu A. Konopczanki. Wskazuje na to tytuł: „O księdzu lichwiarzu", z notą: „Gadka" (obok której wyraz nieczytelny), podany ręką Kolberga w spisie pierwotnej zawartości rkp. *Opowiadania powieści ludu...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. II, k. 14). Zapewne niezachowany czystopis tekstu, sporządzony przez Konopczankę, należał kiedyś do tego zbioru.

s. 172–174 nr 72 — Z rkp. Kolberga (teka 14, sygn. 1201, k. 4). Tam tytuł: „O księdzu i o diable", wersja identyczna z drukowaną, z zachowaniem w publikacji wszystkich, najdrobniejszych cech gwarowych przekazu. W rkp. zaznaczone ołówkiem akapity (jak w druku), nad tekstem kolorową kredką wpisany numer: „72". Prawdopodobnie Kolberg sporządził jako podstawę druku wierną kopię tego zapisu, która się nie zachowała.

s. 177–179 nr 74 — Z zapisu A. Konopczanki. Fragment końcowy opowieści od słów: „[...] na drodze, żeby kto na popas tam pojedzie" (s. 178, w. 11d.) zachował się w rkp. zbieraczki oddzielonym od zespołu jej krakowskich zapisów bajkowych (teka 1, sygn. 1118, k. 75). Tam nieco inna wersja redakcyjna, na tekście ołówkiem Kolberg dopisał ukośnie: „w Modlnicy". Rkp. ten składa się z 5

kart, na których poza częścią komentowanej bajki ręką Konopczanki zapisane są 4 opowieści opatrzone lokalizacją: „z Augustowskiego", „z Łomży", „Warszawa", przy czym trzykrotnie podany jest narrator: „Karolcia" (1 raz) i „Józef Leśniowski" (2 razy). Na tychże kartach zanotowane są także oracje weselne z lokalizacją: „Modlnica" (zob. T. 6, s. 32–34, bajki mazowieckie zob. T. 42, s. 45–452, s. 468–469, s. 453–455, s. 485–488). Jest to rkp. niekompletny (niepełny tekst bajki krakowskiej), może związany z *Raptularzem* bądź stanowiący jego kontynuację. Bliżej nieznana Karolcia pojawia się sporadycznie także jako narratorka w *Raptularzu* (zob. s. 10–12 oraz przypis 2 do tekstu bajki tamże).

s. 180 w. 11d. — Powinno być: „Srucaj (zrzucaj)", zamiast: „Srucaj" (według erraty Kolberga).

przyp. 1 — Odsyłając tu do zbioru R. Berwińskiego *Powieści wielkopolskie*, Poznań 1840, Kolberg miał na myśli prawdopodobnie opowieść „O dwunastu zbójcach" zamieszczoną tamże na s. 231–281.

s. 181–182 nr 76 — Z zapisu A. Konopczanki. Fragmenty tej opowieści od słów: „[...] obóch ujźrała z daleka [...]" (s. 181, w. 9d.) do słów: „[...] a ón nie popad(ł) [...]" (s. 182, w. 11g.) oraz na końcu: „[...] zańdarów [...] bogactwa po zbójcach" (s. 182, w. 6–5d.) zachowały się w rkp. zbieraczki (teka 13, sygn. 1192/3, k. 4), w którym w bezpośrednim sąsiedztwie zanotowana jest także jej ręką znaczna część opowieści „O królu jednym i o chłopcu Władyszu" (zob. suplement, T. 73/II, s. 450–454). Połowa karty z brakującym tekstem opowieści nr 76 została oddzielona; może posłużyła jako podstawa druku. Zachowany fragment opowieści w rkp. prawie identyczny (jedynie z zdaniu w w. 1d., na s. 181, w rkp. zanotowano: „[...] jak ona niby chodziła bez las do swoich [...]"), widoczne w nim poprawki redakcyjne Kolberga respektowane w druku.

s. 184 w. 3d. — Powinno być: „rozmnoży", zamiast: „rzomnoży" (według erraty Kolberga).

s. 185 przyp. 1 — Zob. *Kujawy* cz. I (DWOK T. 3), s. 323–324, nr 44 („O dwóch chłopach i o złodziejach"). Kolberg odsyła do tego samego typu bajkowego.

s. 187 w. 5d. — Powinno być: „ostatni strachowie", zamiast: „ostatni" (według erraty Kolberga).

s. 188 w. 17d. — Określenie żyd.: „mejmorajnes" oznacza Żyda z wyższej klasy, eleganta.

s. 193 przyp. 1 — Kolberg nie kieruje tu do konkretnego tekstu ze zbioru Glińskiego *op. cit.*, nie wiadomo więc, jakie skojarzenie ma na myśli. Można jedynie przypuszczać, że chodzi o podobieństwo tematyczne z dwoma opowieściami Glińskiego publikowanymi w T. 4: „gawędą" 10 — „Chłopek Roztropek złoci brodę Żydowi" (s. 244-247) oraz z „gawędą" 11 — „Chłopek Roztropek karci chciwość żydowską" (s. 247-253). W obu występuje sprytny chłop i wykpiony przez niego Żyd.

s. 197 przyp. 1 — Zob. *Kujawy* cz. I (DWOK T. 3), s. 190-192, opowieść „O Żydach i o Maćku". Kolberg łączy identyczne wątki (krakowski tekst wielowątkowy; kilka typów zmieszanych) utonięcia głupich Żydów w pogoni za wołami, odbijającymi się w tafli jeziora (rzeki).

przyp. 2 — Zob. *Kujawy* cz. I (DWOK T. 3), s. 161-162, („O głupim owczarku"). Kolberg łączy identyczne wątki (krakowski tekst składa się z kombinacji trzech).

s. 201-202 nr 81 — Tytuł: „O wierzbie, co się kiwała", zanotowany ręką Konopczanki i opatrzony notą Kolberga: „Gadka", znajduje się w spisie bajek niezachowanego zbioru (teka 7, sygn. 1156, k. nlb.). Jest to jedyny ślad pierwotnej przynależności tej opowieści do zespołu zapisów zbieraczki.

s. 201 przyp. 1 — Powinno być: „nr 32, s. 85". Kolberg odsyła do identycznego motywu w opowieści z T. 8 pt. „Góra zaklęta-Zuzanna" reprezentującej inny typ bajkowy.

s. 202 przyp. 1 — Kolberg kieruje tu do innych opowiadań o zaklętych skarbach w T. 7, s. 61.

s. 203 w. 4g. — Powinno być: „Nie umiał se radzić", zamiast: „nie umiał radzić" (według erraty Kolberga).

s. 204-206 nr 83 — Z zapisu A. Konopczanki, wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 12-14), opowiadała Jadwiga Skoczkowa. W druku tekst w innej rozbudowanej i przestylizowanej wersji literackiej. Identyczny jak w *Raptularzu* tytuł, wpisany ręką Konopczanki w spisie pierwotnej zawartości jej rkp *Powieści opowiadane*

przez lud... (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 12), z dopiskiem: „Zbójcy (zagadka)", wskazuje zapewne, że tekst ten opracowany przez Konopczankę redakcyjnie, a w tej wersji niezachowany, należał kiedyś do zbioru jej czystopisów bajkowych.

s. 204 w. 5g. — Powinno być: „królowa", zamiast: „królewna" (według erraty Kolberga).

s. 206–209 nr 84 — Prawdopodobnie z zapisu A. Konopczanki. Zbliżony tytuł: „O jednej mądrej dziewce, co umiała być panią" wymieniony jest w sporządzonym przez Kolberga spisie pierwotnej zawartości rkp. zbieraczki *Opowiadania powieści ludu...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. II, k. 14). Zatem niezachowany tekst opowieści należał kiedyś do tego zbioru czystopisów bajkowych Konopczanki. Obok tytułu Kolberg dopisał w rkp.: „Gadka".

s. 207 przyp. 1 — Zob. S. Barącz *op. cit.*, s. 33–34, opowieść „Córka". Kolberg kojarzy zbieżne motywy sprzecznych i pozornie nierealnych sytuacji (ubrana — nieubrana /w sieci/, prezent — nieprezent /wypuszczony wróbel/, przyjeżdżać — nie przyjeżdżać /na kozie/).

s. 209 nr 85 — Prawdopodobnie z zapisu A. Konopczanki. Wskazuje na to identyczny tytuł, wpisany ręką zbieraczki w spisie pierwotnej zawartości rkp. *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 11), obok którego Kolberg dopisał: „Gadka". Niezachowany tekst anegdoty należał więc zapewne kiedyś do tego zespołu czystopisów bajkowych Konopczanki

s. 210–211 nr 86 — Prawdopodobnie z zapisu A. Konopczanki. Wskazywać na to może odpowiadający treści tej opowieści tytuł: „O żołnierzu i żonie jego wykradzionej", wymieniony w sporządzonym ręką Kolberga spisie pierwotnej zawartości rkp. zbieraczki *Opowiadania powieści ludu...* (teka 13, sygn, 1192/2, z. II, k. 14). Zatem ten niezachowany w rkp. tekst należał zapewne kiedyś do zbioru bajkowych czystopisów Konopczanki, przechowywanych w tym zespole. Obok tego tytułu Kolberg dopisał w rkp. ołówkiem: „Gadka (zmarła)".

s. 210 w. 2d. — Powinno być: „piękną i ubraną jak do ślubu", zamiast: „piękną" (według erraty Kolberga).

s. 212–214 nr 87 — Prawdopodobnie z zapisu A. Konopczanki. Identyczny tytuł wymieniony jest bowiem w sporządzonym przez

Kolberga spisie pierwotnej zawartości rkp. zbieraczki *Opowiadania powieści ludu...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. II, k. 14), co wskazuje, że należał kiedyś do zbioru czystopisów bajkowych Konopczanki, zgromadzonych w tym zespole. Obok tego tytułu Kolberg dopisał ołówkiem: „Gadka. Powieść moralna (sokół, żona)".

s. 214 w. 7d. — Powinno być: „A on na to", zamiast: „A o na to" (według erraty Kolberga).

s. 216–218 nr 89 — Z zapisu A. Konopczanki, wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 76–77). W druku tekst rozbudowany literacko, morał streszczający się w przysłowiu, którego w rkp. brak. Identyczny tytuł wymieniony jest też w sporządzonym przez zbieraczkę spisie pierwotnej zawartości rkp. *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 12), co wskazuje, że opracowany przez nią tekst, w tej wersji niezachowany, należał kiedyś do zbioru czystopisów bajkowych Konopczanki. Obok tego tytułu w rkp. dopisał Kolberg: „mowa ptasia" oraz: „Gadka".

s. 217 w. 12g. — Powinno być: „wiedzieć", zamiast: „widzieć" (według erraty Kolberga).

s. 220–222 nr 91 — Z zapisu A. Konopczanki, wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 10–12), opowiadała Karolcia z Konopek (zob. przyp. 2 do tego tekstu w *Raptularzu*, s. 10, oraz wyżej, przyp. do opowieści nr 74). W druku odmienna postać literacka, choć retusz tu bardziej umiarkowany niż przy opracowaniu redakcyjnym innych tekstów. Opowieść ta należała zapewne kiedyś do zbioru bajkowych czystopisów Konopczanki, gdyż tytuł identyczny z drukowanym figuruje w spisie pierwotnej zawartości rkp. zbieraczki *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 12), z dopiskiem Kolberga: „Gadka". Tekst ten w wersji czystopisowej, wypreparowanej z prymarnej, nie zachował się.

s. 220 przyp. 1 — Kolberg odsyła do podobnego motywu w innej opowieści („O strzelcu", T. 8, s. 157, nr 64); tam baba wytarzana w miodzie i puchu jest stworzeniem nierozpoznanym przez diabła.

s. 222–224 nr 92 — Z zapisu A. Konopczanki, wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 68–69). W druku opowieść znacznie rozbudowana

(także o partie dialogowe), inna postać literacka. Prawdopodobnie tekst ten opracowała też Konopczanka w postaci czystopisu, który się nie zachował, lecz pierwotnie należał do zespołu bajkowych zapisów, zebranych w jej rkp. *Powieści opowiadane przez lud...*, gdyż podobny tytuł: „O starej babie i o organiście" wymieniony jest w spisie pierwotnej zawartości tego rkp., sporządzonym przez zbieraczkę (teka 13, sygn. 1192/2, z. I k. 11). Obok tego tytułu dopisał Kolberg w rkp.: „ironiczna".

s. 226 przyp. 1 — W w. 19-20g. Kolberg odsyła do *Kujaw* cz. I (DWOK T. 3), s. 166-177, opowieści nr 28-33.

s. 227 przyp. 1 — Odsyłacz Kolberga w w. 4d. kieruje do *Kujaw* cz. I (DWOK T. 3), s. 51-52, gdzie przytoczona jest podobna opowieść.

s. 227-229 nr 94 — Prawdopodobnie z zapisu A. Konopczanki. Wskazuje na to tytuł: „Chłop i baba" i nota: „żartobliwa", wpisane ręką Konopczanki, oraz dopisek Kolberga „spowiedź wzajemna, gadka", figurujące w spisie pierwotnej zawartości rkp. *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 11). Niezachowany tekst należał więc zapewne do zbioru bajkowych czystopisów zbieraczki, znajdujących się kiedyś w tym zespole.

s. 228 w. 16d. — Powinno być: „żona wyprawiła męża", zamiast: „wyprawiła męża" (według erraty Kolberga).

s. 229 w. 7d. — Powinno być: „tam muode (młode)", zamiast: „tam m (u) ode" (według erraty Kolberga).

s. 230 nr 96 — Prawdopodobnie z zapisu A. Konopczanki. W spisie pierwotnej zawartości rkp. zbieraczki *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 11) wymieniony jest tytuł: „Wojna baby i diabła", z notą: „żartobliwa" i dopiskiem Kolberga: „Gadka o diabłach", co wskazuje, że zapewne kiedyś ten niezachowany tekst w opracowaniu Konopczanki przechowywany był w zespole jej bajkowych czystopisów.

przyp. 1 — Zob. *Kujawy* cz. I (DWOK T. 3), s. 185, nr 39 „O diable i babie" oraz T. 7, s. 234, nr 85. Kolberg odsyła do tego samego typu bajkowego w opowieści kujawskiej oraz do przypisu do materiałów krakowskich, odnoszącego do J. Grimma *op. cit.* Odesłanie do J. Glińskiego *op. cit.*, bez wskazania konkretnej opowieści, kieruje prawdopodobnie do „Baśni o mądrym kmiotku

i o głupim diable", zamieszczonej w tomie T. 3, na s. 215–234, nr 34.

s. 230–231 przyp. 2 — W dostępnych egzemplarzach rocznika 1873 „Szczutka" nie odnaleziono tego tekstu.

s. 231 przyp. 2 — W w. 11d. powinno być: J. Grimm *op. cit.*, s. 980–981.

s. 231–233 nr 97 — Z zapisu A. Konopczanki, wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 75). W druku wersja bardziej rozbudowana literacko. Ponadto w spisie pierwotnej zawartości rkp *Powieści opowiadane przez lud...* figuruje tytuł: „O dziurze w moście" (teka 13, sygn. 1192/2, z. I k. 12), wskazujący, że ten niezachowany tekst należał kiedyś do zespołu bajkowych czystopisów zbieraczki. W rkp. spisie obok tytułu noty Kolberga: „diabeł", „Podanie, legenda", „Pieskowa Skała".

s. 232 przyp. 1 — Powinno być: J. Grimm *op. cit.*, s. 972–974.

s. 235 w. 9g. — Powinno być „pan z tabakierką (dawniej rogowe były tabakiery)", zamiast: „pan z tabakierką" (według erraty Kolberga).

s. 235–236 nr 99 — Z zapisu A. Konopczanki, wersja prymarna w *Raptularzu* (s. 80–81). Tekst ten, podany w druku w nieco innej postaci redakcyjnej, należał kiedyś do zespołu opracowanych przez Konopczankę czystopisów bajkowych, na co wskazuje tytuł: „O smoku", wymieniony w spisie pierwotnej zawartości rkp. *Powieści opowiadane przez lud...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 12). Dziś tekstu tego brak. W rkp. spisie obok tytułu nota gatunkowa wpisana ręką Kolberga: „Bajka".

s. 238 nr 101 — Z rkp. Kolberga (teka 14, sygn. 1201, k. 4). Tam drobne różnice w tekście.

Zagadki, przysłowia i zdania (s. 241–289)

s. 241–248 — Większość zagadek tu opublikowanych pochodzi z zapisów A. Konopczanki. W jej rkp. *Opowiadania powieści ludu...* (teka 13, sygn. 1192/2, z. I, k. 10–11), zachowało się 61 tekstów notowanych bez podziału na wiersze. Są to nr: 1–7, 9–12, 14, 17–24, 27–31, 33–35, 37, 41, 45–56, 58–64, 66–69, 71, 74, 75, 77–79, 81, 82. Pięć zagadek z tego zespołu nie zostało przez Kolberga

opublikowanych; znalazły się więc w suplemencie (zob. T. 73/II, s. 495–508). Źródło pozostałych 27 zagadek jest nieznane; prawdopodobnie i one pochodzą ze zbiorów Konopczanki, a odpowiedni rkp. nie zachował się.

s. 241 **nr 4** — W rkp. jedynie: „Siedmiu braciszków cały rok się gonią (Dnie w tygodniu)".

s. 242 **nr 9** — W rkp.: „Jakie jest światło, co więcej oświeca ludzi nad księżyc, gwiazdy i słońce, które gdzie chce, to będzie i nigdy nie zgaśnie? (Wiara)".

nr 10 — W rkp.: „Co człowiek bierze bez podziękowania, oddać musi [...]".

nr 12 — Konopczanka nie wpisała w rkp. całego wyrazu „zada"; zasygnalizowała go jedynie pierwszą literą i trzykropkiem: „z...".

nr 14 — W rkp. brak zdania: „panów w oczy gryzie".

nr 20 — W rkp. Konopczanka zanotowała: „W dwóch żerdziach nad kołkiem kołek, kto szedł, wylazł na wierzchołek. (Drabina)".

s. 243 **nr 23** — W rkp.: „Ma 4 nóżki i dwie podeszwy [...]".

s. 244 **nr 34** — W rkp.: „Zimne jak lód, twarde jak stal, serce w nim bije. (Dzwon)".

nr 41 — Konopczanka zapisała w rkp.: „56 razy", natomiast w rozwiązaniu zagadki jedynie: „Zegar".

nr 45 — W rkp. brak zdania: „chociaż broji".

nr 46 — Konopczanka zapisała w rkp. jedynie: „Skrzypce". Zachował się rkp. Kolberga (teka 37, sygn. 1328, k. 2), dotyczący tej zagadki i opatrzony odsyłaczem do niej. Tekst ten brzmi: „»Kronika Rodzinna« (Warszawa 1875, nr 12, s. 185) w artykule *Słówko o dawnym konwikcie szlacheckim Konarskiego (Collegium nobilium)*, mówiąc o szkołach jezuickich, powiada: »W retoryce wprawiano ucznia w pisanie panegiryków bez sensu, w których wszystkie słowa od jednejże litery zaczynać się musiały, uczono go rzecz prostą tropami wyrażać, np. (jak mi to często powtarzał ojciec) zamiast tego prostego powiedzenia: „Pięknie skrzypce grają", lepiej natenczas było powiedzieć (*totum pro parte* kładąc): »Pięknie las gra, gdy konia prowadzą przez barana (*Pulchre canit sylva, dum equus ducitur per agnum.*«)".

Tu w rkp. następuje wskazówka: „ser. VIII, s. 244, nr 46". Autorem artykułu był ks. Antoni Moszyński (jego nazwisko podano

w spisie zawartości rocznika „Kroniki"). Cytat Kolberga wyjęty z kontekstu może być opacznie zrozumiany jako opis nauczania w szkole Konarskiego, tymczasem dotyczy on edukacji w polskich szkołach przed Konarskim.

s. 245 **nr 53** — W rkp. brak wyjaśnienia: „kołować bez skutku".

nr 54 — W rkp. brak rozwiązania zagadki.

nr 60 — W rkp. zagadka ta brzmi: „Czy jest klatka, żeby nie była klatką? (Koza, więzienie)".

nr 61 — W rkp.: „W niedużym placu siedzi pan w pałacu. (Kret)".

s. 246 **nr 62** — W rkp. w rozwiązaniu jedynie: „Mysz".

nr 69 — W rkp. brak przysłówka „skrzętnie".

nr 71 — W rkp. zamiast „wina": „winny", brak też powtórzenia: „na cóż tak".

nr 74 — W rkp. bez określenia: „cała".

nr 75 — W rkp.: „panna", zamiast: „Niemka".

s. 247 **nr 78** — W zapisie Konopczanki: „[...] sama nie wiem czego, kto mi rękę poda, to mu boleść zadam".

nr 81 — W rkp. zapis: „B..., żeby nie był Bogiem", w rozwiązaniu natomiast: „Kraj u stołu, Raj, wioska, trawy [...]".

s. 248 **nr 84** — W w. 7g. powinno być: „z darniem na głowie", zamiast: „z darniem na drzewie" (według erraty Kolberga).

s. 249–273 **w. 6g.** — Znaczna część zbioru przysłów opublikowanych w tym rozdziale zachowała się w rkp. Kolberga (teka 44, podteka Ib., k. 40–43), który składa się z czterech kart należących do zespołu zatytułowanego jego ręką: „Przysłowia polskie, zebrał Oskar Kolberg, 1872". Jest to fragment brulionowej wersji, zaczynający się od przysłowia „Każdego zdanie przyjmij, a swego rozumu się trzymaj (nr 222), a kończący na przysłowiu: „Zanim tłusty schudnie, to chudego diabli wezmą" (nr 719). Teksty spisane w innym porządku zostały później ponumerowane (odmiennym, fioletowym atramentem); numery te są połączone z poszczególnymi przysłowiami w zasadzie identycznie jak w druku, a ich systematyczne skreślenia oznaczają zapewne ewidencję ujętych w T. 8. Rkp. ten dokumentuje więc ten etap pracy redakcyjnej Kolberga, gdy porządkował on materiał paremiograficzny do publikacji w *Krakowskiem*.

Niektóre przysłowia z rkp. zostały pominięte w druku w T. 8, część wydrukowano w wariantowej postaci lub z dodatkowymi wersjami odmianek (np. w nr 322 w rkp. jedynie wersja pierwsza), czasami z błędami druku. W przypisach źródłowych nie odnoszono materiału drukowanego w T. 8 do tego rkp. (z wyjątkiem przysłów z lokalizacją geograficzną w druku), ponieważ manuskrypt został opublikowany w ramach *Dzieł wszystkich* Kolberga w osobnym tomie *Przysłowia* (DWOK T. 60).

s. 249 przyp. 1 — Wymienione zbiory przysłów zob. bibliografia w tym tomie. W zbiorze A. Grabowskiego *Starożytności historyczne polskie, czyli pisma i pamiętniki do dziejów dawnej Polski, listy królów i znakomitych mężów, przypowieści, przysłowia itp. Z rękopismów zebrał...*, w T. I, Kraków 1840, na s. 369-392 zamieszczone są kolejno: *Przypowieści starych Polaków. Apophtegmata, z dawnych rękopismów; Mikołaja Reja z Nagłowic rozmowa z wieśniakiem* (s. 381); *Memoriale ku pamięci dobremu człeku; Obyczaje i wokabuły dworskich ludzi; Zdania, myśli i przysłowia* (s. 391); *Przysłowia i porównania z dzieła Stan. Hozjusza* (s. 392). Przedruk większości anegdot z *Przypowieści...* oraz *Mikołaja Reja z Nagłowic rozmowy...* na podstawie tego wydania Grabowskiego zob. w: *Dawna facecja polska*, oprac. J. Krzyżanowski i K. Żukowska-Billip, Warszawa 1960, s. 557-564, nr 874-900; pozostałe teksty zamieszczone przez Grabowskiego w *Przypowieściach* zob. *Dawna facecja...*, s. 240-293: *Enigma ucieszne dla zabawy* ; tam podstawą ich publikacji był zachowany rękopis XVII-wieczny.

s. 250 nr 20 — Jest to fraszka Kochanowskiego *Na starość*, pierwodruk w: *Fraszki*, Kraków 1584, zob. w: tegoż *Fraszki*, oprac. J. Pelc, Wrocław 1998, BN I 163, s. 42.

nr 35 — „Zabawić" - w znaczeniu: zająć, zatrudnić.

s. 252 nr 94 — Powinno być: „Dałeś temu Boże", zamiast: „Dałeś Boże temu" (według erraty Kolberga).

nr 117 — Zob. T. 5, s. 28, nr 31, gdzie wyjaśnienie: *„kleparska mucha* — tyle co: natrętnik".

s. 256 nr 236 — W rkp.: „Kiedyby ubogi", zamiast: „Gdyby ubogi" (według erraty Kolberga).

s. 257 **nr 269** — Powinno być: „słuchaczem", zamiast: „słuchczem" (według erraty Kolberga).

s. 258 **nr 289** — Brak tego przysłowia w rkp.

nr 290 — W rkp.: „Kto ma kawał roli, nie brak mu chleba do soli", zapis bez lokalizacji.

s. 259 **nr 326** — Rkp. uszkodzony, jedynie: „od [...]", miejscowość podana, lecz nieczytelna.

nr 331 — mietlica (*Agrostis alba*), trawa.

s. 260 **nr 359** — Zob. m.in. *W. Ks. Poznańskie* cz. IV (DWOK T. 12), s. 254–255, nr 490, zwr. 9, fragment znanej pieśni wojennej: „Idzie żołnierz borem lasem...".

nr 365 — Powinno być: „Leż, leż", tak poprawnie w rkp.

s. 261 **nr 389** — Znaczy raczej: „masz dwie rzeczy do wyboru".

s. 263 **nr 471** — Brak tego przysłowia w rkp.

s. 264 **nr 501** — Powinno być: „Płaszcz", zamiast: „Płasz" (według erraty Kolberga).

nr 504 — Zob. T. 5, s. 281, gdzie mowa o zwyczaju grzebania postu (żuru i popiołu) w Wielką Sobotę.

s. 265 **nr 534** — Powinno być: „jak Kozak". W rkp. także: „koza".

nr 545 — Jest to tekst rymowanki dziecięcej.

s. 266 **przyp. 1** — W w. 3d. powinno być: „pocałować", zamiast: „p..." (według erraty Kolberga). Odsyłacz do T. 5, s. 110 kieruje do opisu kłótni przekupek krakowskich.

nr 567 — Winno być: „faramuszki". Błędnie także w rkp.

w. 10d. — Powinno być: 571, zamiast: 511.

s. 268 **nr 630** — Powinno być: „por. nr 984".

s. 269 **nr 663** — Chodzi o fragment z T. 7, s. 249, nr 113, gdzie w tekście z J. Grimma *op. cit.* o szczęściu przytoczony jest zwrot: „urodził się w czepku", wsparty komentarzem Kolberga w przypisie, że powiedzenie to znane jest także w Krakowskiem.

s. 270 **nr 689** — W innym rkp. Kolberga (teka 30, sygn. 1298, k. 94) zapis w wersji: „Wszedł na gruszkę, kopał pietruszkę, pięknaż to cybulka", opatrzony notą: „Przysłowie" i lokalizacją: „Kraków".

nr 696 — Przysłowie to przytacza J. Radwański w artykule *Przezwiska...*, cytowanym przez Kolberga w T. 8, na s. 329–335 (zob. przypis do s. 329). Radwański podaje je w haśle *Kokietka* (w kalendarzu s. 83) z komentarzem: „Dość zręczne i trafne jest

następujące porównanie" [...], tekst jest u niego pełniejszy o wyrażenie: „Żyd przed licytacją", które poprzedza człon o szulerze. Kolberg przedrukowując *Przezwiska*, opuszcza na s. 332 ten ilustrujący cytat, odsyła natomiast do odpowiedniego przysłowia pod nr 696.

s. 270 nr 697 — Komentarz Kolberga mylny; chodzi zapewne o przysłowie myśliwskie, które znaczy: polować można po zebraniu z pól, po żniwach.

s. 271 nr 713 — Powinno być: „doprowadzają", zamiast: „doprowadza" (według erraty Kolberga).

nr 720 — W rkp. brak wersji: „szkapa z koniuchem", nie ma także lokalizacji, natomiast z notą: „lub" przytoczone jest przysłowie: „Trębacz z doboszem za pan brat i owszem".

s. 272 nr 755 — W rkp. terenowym Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 68), z lokalizacją ogólną: „Tomaszowice", sporządzonym w 1867 roku, przysłowie to z komentarzem: „Sikora (mały ptak), żartują [...]", brak natomiast wyjaśnienia podanego przez Kolberga w nawiasie.

nr 763 — „Kompas" — w znaczeniu: zegar słoneczny.

s. 273 nr 768 — W drugiej odpowiedzi żony powinno być: „[...] Dziewko, daj sam choć stare buty, są tam gdzieś pod ławą!"; tak poprawnie w rkp.

s. 273–274 — Źródłem przysłów zebranych pod nr 769–796 był XVII-wieczny druk satyryczny pt. *Gorzka wolność młodzieńska albo Odpowiedź na „Złote jarzmo małżeńskie" przez Jednę Damę Dworską imieniem drugich wyrażona i na widok podana*, wydany bez podania miejsca i daty, zapewne w Krakowie, około 1670 roku. Jego autorem był prawdopodobnie Andrzej Jan Żydowski. Poszczególne cytowane przez Kolberga przysłowia znajdują się na następujących stronach: nr 769, 784, 788, 796 na s. 14, nr 771, 779 na s. 16 (w źródle błędnie: 19), nr 793 na s. 17, nr 791, 792 na s. 18, nr 772 na s. 19, nr 774 na s. 20, nr 782 na s. 25, nr 789 na s. 30, nr 780 na s. 32, nr 783, 785 na s. 40, nr 775, 776 na s. 41, nr 786 na s. 43, nr 770 na s. 44, nr 787 na s. 47, nr 790 na s. 60, nr 777, 778 na s. 66, nr 795 na s. 72, nr 794 na s. 75, nr 773 na s. 77, nr 781 na s. 86.

s. 273 **nr 775** — Wyjaśnienie w nawiasie uzupełnił Kolberg, w źródle go brak.

nr 778 — Jw.

nr 780 — Jw.

nr 782 — Jw.

nr 785 — W źródle: „Nie to mówi jeździec, co owo do każdego konia jaką przysadę upatrując, wsiąść na żadnego nie śmie".

s. 274 **nr 792** — W źródle: „Jeśli się tedy czujesz na rozumie, na grzeczności, na siłach, nie bój się wdowy. Nie bój się, żeby szczykać i nieboszczykać miała". Tam wyjaśnień słownikowych podanych przez Kolberga w nawiasie brak.

s. 274–283 — Przysłowia nr 797–1015 pochodzą z artykułu J. Radwańskiego, opublikowanego anonimowo pt. *Przysłowia, przypowieści i sposoby mówienia od imion* w Juliusza Wildta „Kalendarzu Powszechnym na rok 1858", [Kraków 1857], s. 138–144. Kolberg cytuje tekst w zasadzie wiernie, uzupełnia od siebie odsyłacze, wiążące poszczególne przysłowia.

s. 274 **przyp. 1** — Objaśnienie mylne (choć takie znaczenie podaje też *Słownik języka polskiego* Karłowicza); tu: „każe" - wskazuje.

s. 275 **nr 819** — Odsyłacz uzupełniony przez Kolberga kieruje do opowieści wierzeniowej nr 165, na s. 79–80 w T. 7, w której pojawia się „pokuśnik" o imieniu Rokita.

przyp. 4 — Zob. S. F. Klonowic *Flis, to jest spuszczanie statków Wisłą...*, pierwodruk: 1595, zob. w wyd. BN I 137, oprac. S. Hrabec, Wrocław 1951, s. 72, w. 1193–1196.

przyp. 6 — Powinno być: „kmieć", zamiast: „kiemć" (według erraty Kolberga).

s. 276 **nr 830** — W źródle brak noty: „Pieśń lud[owa]", uzupełnił ją Kolberg; zob. *Lubelskie. Suplement do T. 16–17* (DWOK T. 75), s. 27, nr 41

nr 834 — Błąd druku; powinno być: „Darmo nic; na tym świecie nic bez pieniędzy", zamiast: „Darmo nic; na" (według erraty Kolberga). W źródle u Radwańskiego poprawnie.

nr 836 — Błąd druku; powinno być: „po węgiersku", zamiast: „węgiersku" (według erraty Kolberga).

nr 839, 840 — Zob. nr 798.

nr 843 — U Radwańskiego: „mój panie Jędrzeju".

s. 277 **nr 847** — Jest to fragment kolędy, rozpoczynającej się incipitem: „Z raju, pięknego miasta, wygnana jest niewiasta", zamieszczonej w zbiorze J. Żabczyca *Symfonije anielskie abo Kolęda mieszkańcom ziemskim od muzyki niebieskiej, wdzięcznym okrzykiem na dzień Narodzenia Pańskiego zaśpiewane*, pierwodruk: Kraków 1630. Zob. w wyd. A. Karpińskiego, Warszawa 1998, s. 34 „Symfonija czternasta", w. 7-8.

nr 852 — Przysłowie to przytacza S. Rysiński w zbiorze *Proverbiorum polonorum..., centuriae decem et octo*, Lubcz 1618, centuria quarta, s. nlb., nr 18. Zob. przyp. w T. 8 do nr 854, zob. też nr 173, s. 254.

przyp. 1 — Nie wiadomo, z jakiego rękopisu z 1727 roku Radwański korzystał.

nr 855 — Powinno być: „panie!", zamiast: „pani!" (według erraty Kolberga). W źródle w obu odpowiedziach: „panie".

nr 865 — Tamże: „daje", zamiast „dawa".

nr 870 — Winno być: „Łazarz".

nr 874 — Por. nr 678.

s. 278 **nr 878** — Por. nr 818.

nr 882 — U Radwańskiego brak noty: „pieśń", uzupełnił ją Kolberg. W swoim rkp. zbiorze pt. *Krakowiaki i polki* Kolberg zanotował tekst identyczny: „Kaśka za piec, Maciek za nią, obalili ocet z banią, juzci ocet jako ocet, ale Maciek Kaśki doszedł" (teka 13, sygn. 1193, k. 16, nr 1245). Krakowiak ten jako pozbawiony lokalizacji geograficznej w rkp. opublikowany zostanie w tomie *Miscellanea*.

nr 888 — W źródle brak wypowiedzi w nawiasie, pochodzi ona od Kolberga.

nr 889 — Tamże wyjaśnienie: „Zmarł, zadarł nogi, kopytka, drgnął nogą", dalszą informację uzupełnił Kolberg.

przyp. 3 — Podane przez Kolberga znaczenie potwierdza też *Słownik języka polskiego* Karłowicza („kwikać" - gzić, swawolić lubieżnie).

nr 893 — W źródle: „może", zamiast: „umie".

nr 900 — Por. nr 816.

s. 279 **nr 908** — Błąd druku; powinno być: „wolno (powoli) pić bez łykania", zamiast: „wolno pić bez" (według erraty Kolberga).

nr 914 — U Radwańskiego brak wypowiedzi żydowskiej, uzupełnił ją Kolberg.

nr 916 — Informacja: „wysłuchując Rusina" pochodzi od Kolberga.

nr 920 — Objaśnienie mylne; „Pieś" - zdrobnienie od imienia Piotr, czyli Piech.

nr 921 — Por. nr 807.

przyp. 3 — Objaśnienie przysłowia por. J Krzyżanowski *Mądrej głowie dość dwie słowie*, T. I, Warszawa 1975, s. 16-17 oraz w oprac. tegoż i K. Żukowskiej-Billip *Dawna facecja polska...*, s. 543, nr 845. Cytowany epigramat M. Reja *Na niedbałość polską* wchodzi w skład dzieła *Żwierzyniec, w którym rozmaitych stanów, ludzi, żwirząt i ptaków kształty, przypadki i obyczaje są właśnie wypisane...*, pierwodruk: 1562, zob. w: *Wybór pism*, oprac. J. Ślaski, Biblioteka Klasyki Polskiej i Obcej, Warszawa 1975, s. 167-168. Odsyłacz na końcu przypisu, uzupełniony przez Kolberga (u Radwańskiego go brak), kieruje do pracy A. W. Darowskiego *Przysłowia polskie odnoszące się do nazwisk szlacheckich i miejscowości*, Poznań 1874. Tam na s. 39-40 zamieszczone jest omawiane przysłowie i komentarz do niego.

s. 280 **nr 934** — W źródle brak wyjaśnienia w nawiasie.

przyp. 2 — W edycji S. Rysińskiego *Przypowieści polskie*, z 1634 roku, brak tego przysłowia, chodzi więc rzeczywiście o dopisek odręczny, na który trafił w wykorzystywanym przez siebie egzemplarzu Radwański.

nr 939 — W źródle u Radwańskiego brak tego przysłowia.

s. 281 **nr 950** — Jest to fragment kolędy „Mesyjasz przyszedł na świat prawdziwy", zob. M. Mioduszewski *Pastorałki i kolędy*, Kraków 1843, s. 96.

przyp. 4 — Wierszowany romans *Historia ucieszna o zacnej królewnie Banialuce* wydrukowany został w beziminnie wydanym zbiorze pt. *Antypasty małżeńskie, trzema ucieszny mi historiami, o Banialuce królewnie, o Galisie i Filidzie i o Przemysławie, księciu oświęcimskim, jako wdzięcznego smaku cukrem prawdziwej a szczerej miłości małżeńskiej zaprawione*, Kraków 1650. Autorstwo utworów w tym zbiorze

przypisuje się H. Morsztynowi, choć pozostaje ono dyskusyjne. U Radwańskiego końcowa partia cytowanego tekstu brzmi: „czy z kancjonału", a nie: „czyli z kancjonału". Jest to fragment z komedii F. Zabłockiego *Zabobonnnik* (pierwodruk: 1781), z aktu III, sceny 2. Zob. *Teatr Franciszka Zabłockiego*, opracowała J. Pawłowiczowa, T. III, Wrocław 1995, s. 97. U Zabłockiego: „Daj go katu swój morał! Z któregoż rozdziału wzięłaś go [mówi Filutowicz do Reginki], z *Banieluki* czy z kancyjonału?"

s. 281 **nr 960** — W źródle u Radwańskiego brak wyjaśnienia: „Credo".

s. 282 **nr 975** — Odsyłacz dodany przez Kolberga do T. 5, s. 27, nr 23 wskazuje to samo przysłowie.

nr 977 — U Radwańskiego: „Stary Adam, stare grzechy, np. [...]"

nr 979 — Tamże: „Stój". Przysłowie to por. także *Sandomierskie* (DWOK T. 2), s. 245.

nr 980 — Kolberg poprawił błąd w źródle, w którym brak ostatniego wyrazu: „rzecz".

przyp. 1 — W źródle: „nucili o ś. Tadeuszu pieśń".

nr 981, 982 — Zob. nr 807.

nr 982 — U Radwańskiego ponadto wyjaśnienie: „pójść z torbą".

nr 986 — Powinno być: „Gotarta. (Ob. nr 919)", zamiast: „Gotarta" (według erraty Kolberga).

nr 987 i przyp. 3 — S. Rysiński przytacza to przysłowie w *Proverbiorum polonorum...*, Lubcz 1618, centuria decima sexta, s. nlb., nr 21.

nr 988 — U Radwańskiego: „niewiele umie".

przyp. 4 — Brak bliższych informacji, umożliwiających identyfikację tego rękopisu.

nr 992 — U Radwańskiego w wyjaśnieniu: „to mi witaj".

s. 283 **nr 993** — Tamże brak wyjaśnienia, uzupełnił je Kolberg.

przyp. 1 — Objaśnienie mylne; „piętka" — kolanko, zgrubienie na łodydze.

nr 998 — W źródle ponadto wyjaśnienie: „niepotrzebnie, nieproszony".

nr 1002 — Tamże: „kochała".

nr 1009 — Odsyłacz błędny, powinno być: „zob. nr 982".

przyp. 4 — Przypis ten pochodzi od Kolberga; „należą „do tejże kategorii", tj. grupy przysłów „od imion" (zob. s. 274).

s. 284–288 — Źródło przysłów i wróżb zebranych pod nr 1016–1074 nie jest pewne. Ogólnikowej noty Kolberga w przypisie na s. 284 nie potwierdzono; publikacji podpisanej nazwiskiem J. Radwańskiego, a zawierającej przysłowia i wróżby zamieszczone przez Kolberga w tym rozdziale, nie odnaleziono. Ustalono natomiast, że 30 teksty (z 59) zamieszczone zostały w periodyku, który Kolberg przywołuje w tym zbiorze tylko dwukrotnie (zob. nr 1061 i nr 1074), tj. w „Kalendarzu Naukowym" Karola Langiego, R. 1: 1865, Przemyśl [1864]. Opublikowane tam teksty odpowiadają w T. 8 numerom 1016, 1018, 1020–1023, 1026, 1029, 1031, 1037, 1038, 1040, 1041, 1046, 1049, 1051, 1052, 1054, 1056, 1058, 1061–1064, 1066, 1068, 1071–1074. U Langiego podane są równolegle do kalendarium na każdy miesiąc (ss. nlb.), pod powtarzającym się każdorazowo (przy każdym miesiącu) tytułem: *Gminne wróżebne przypowieści*. W tym źródle więcej tekstów, brak kilkakrotnie przywołanych w T. 8 odsyłaczy do źródeł starszych oraz not lokalizacyjnych.

Zamysł Kolberga, wyrażony w przypisie na s. 284: „podamy później większą liczbę" przysłów, nie został zrealizowany. Gromadzeniem przysłów zajął się w l. 70-tych XIX wieku jego przyjaciel, Józef Konopka, i ze względu na planowane przez niego wydanie tych materiałów Kolberg zrezygnował ze swojego zamiaru. Konopka zmarł w roku 1880, a jego syn i spadkobierca, Tadeusz, nie zdołał opublikować zbiorów ojca. Materiały paremiograficzne ze zbiorów Kolberga, zachowane w archiwum PTL (teka nr 44), a obejmujące zarówno zapisy samego Kolberga, jak i innych zbieraczy, oraz w przeważającej ilości przysłowia zanotowane przez Józefa Konopkę, zostały wydane w 1967 roku w ramach *Dzieł wszystkich* jako tom 60 pt. *Przysłowia* (zob. tamże, wstęp S. Świrki, s. XII-XXVII).

s. 284 nr 1016 — Identyczny tekst i nota także u Langiego (*Styczeń. Gminne wróżebne przypowieści).* Nie wiadomo, do czego odnosi się informacja pod tekstem: *„Rybałt"*.

nr 1019 i 1021 — Zapis: „18 str.", „25 str." błędny; chodzi oczywiście o daty styczniowe.

s. 284 **nr 1022** — Zob. S. B. Linde hasło *Luty*, w: *Słownik...*, T. I, cz. II, Warszawa 1808, s. 1315. Noty kierującej do Lindego brak w kalendarzu.

nr 1023 — W kalendarzu: „Jeżeli na gromnicę mróz trzyma, to niedźwiedź budę rozwala, bo się wkrótce ciepła spodziewa [...]".

nr 1024 — „Padlica" - padaczka.

s. 285 **nr 1026** — W kalendarzu: „24. [II]. Gdy święty Maciej lodu nie stopi, długo jeszcze w ręce dmuchać będą chłopi".

nr 1029 — Zob. G. Knapski *Thesauri polono-latino-graeci Gregorii Cnapii..., tomus tertius. Continens Adagia Polonica selecta et sententias morales ac dicteria faceta, honesta, Latine et Graece reddita*, Kraków 1632, s. 1109. Tam przysłowie to brzmi: „Suchy marzec, mokry maj, będzie gumno jako gaj". Noty źródłowej wskazującej na Knapskiego w kalendarzu brak.

nr 1032 — Tekst w nawiasie jest cytatem z utworu I. Krasickiego *Abuzei i Tair*, pierwodruk w: *Bajki i przypowieści, na cztery części podzielone*, Warszawa 1779, zob. w: tegoż *Bajki*, oprac. Z. Goliński, Wrocław 1975, BN I 220, cz. I, nr 1 s. 5. Pełne zdanie u poety brzmi: „[...] Wszystko to odmienne:| Łaska pańska, gust kobiet, pogody jesienne". Noty kierującej do Krasickiego w kalendarzu brak.

nr 1033 — Powinno być: „marcowy lód", zamiast: „marcowy lud" (według erraty Kolberga).

nr 1037 — W kalendarzu wersja jak u Kolberga w nawiasie.

nr 1040 — W tekście błąd druku, powinno być: „przeplata".

nr 1041 — Powinno być: „niechłodny".

s. 286 **nr 1049** — Zob. S. Rysiński *Proverbiorum polonorum...*, Lubcz 1618, centuria decima tertia, s. nlb., nr 63. Odsyłacza do Rysińskiego w kalendarzu brak.

nr 1056 — W kalendarzu: „25. [VII]. Około świętego Jakuba zdarza się niekiedy, że wody po nagłych ulewach w rzekach wzbierają, dlatego się lud nasz boi wody »Jakubówki«".

s. 287 **nr 1058** — W kalendarzu brak noty lokalizacyjnej.

nr 1061 — Kolberg cytuje tu fragment tekstu z kalendarza *(Sierpień. Gminne wróżebne przypowieści)*, uzupełniając lokalizację: „Sanok" oraz odsyłacz do T. 7, s. 128, nr 22, który wskazuje

opis roślin, bylicy i łopianu, wiązanych w wierzeniach ludu krakowskiego ze ścięciem głowy św. Jana.

nr 1066 — W kalendarzu brak wyjaśnienia: „przyszłe".

nr 1068 — Tamże pełniejsza wersja tekstu, zgodna z cytowaną przez Kolberga w zespole zagadek pod nr 13, na s. 242 w T. 8.

s. 288 nr 1071 — W kalendarzu: „Często tak piękne i łagodne zdarzają się chwile w listopadzie, iż czas do połowy tego miesiąca *Babie lato* lub *Marcinkowe* nazywać się zwykło".

nr 1074 — Jest to cytat Kolberga z kalendarza *(Grudzień. Gminne wróżebne przypowieści)*. Tam brak ostatniego zdania dotyczącego kalendarza juliańskiego oraz przypisu o staropolskich nazwach miesięcy. Pochodzenie tych informacji Kolberga jest nieznane. Odsyłacz do T. 7, s. 137, nr 21, gdzie podobna wróżba, uzupełnił Kolberg.

s. 289 nr 1076 — Według erraty Kolberga ten tekst powinien być opatrzony odsyłaczem: „Por. J. Łepkowski *Przegląd krakowskich tradycyj*, Kraków 1866, s. 62". We wskazanej pracy autor pisze nie o dzwonach w Gołczy, lecz o dzwonie Zygmunta w Krakowie, o którym lud mówi, „iż gdy zadzwonią w Zygmunta na Boże Narodzenie, to słychać aż do Wielkiej Nocy. Ma się tu rozumieć — wieś Wielkanoc, odległa o 3 mile od Krakowa, gdzie był niegdyś zbór protestancki w pierwszych latach XVII wieku" (zob. też T. 5, s. 25–26, nr 2).

Język (s. 293–352)

s. 293 nr 2 w. 14d. — O wymowie głoski *a* pisze Kolberg w *Kujawach* cz. II (DWOK T. 4), na s. 281–282, w nr 27–39.

nr 6 w. 3d. — Powinno być: „*końmi* (koniami)", zamiast: „*końmi* (ko-)" (według erraty Kolberga).

s. 294 nr 12 w. 19g. — Powinno być: „Na *ć* w wyrazie", zamiast: „W *ć* w wyrazie" (według erraty Kolberga).

nr 13 w. 23g. — Powinno być: „itp.", zamiast: „ono itp." (według erraty Kolberga).

s. 297 nr 44 w. 14g. — Powinno być: „*pisować* (pisywać)", zamiast: „*sować* (pisywać)" (według erraty Kolberga).

s. 297 nr 47 w. 23g. — Powinno być: *ostać*, zamiast: *piostać* (według erraty Kolberga).

s. 298 nr 53 — W rkp. W. Kosińskiego (teka 50, sygn. 1357, z. 12, k. 1), stanowiącym kopię niezachowanego rkp. Kolberga, znajduje się notatka podobnej treści, poparta cytatem z powieści W. Wielogłowskiego *Komornica*, Kraków 1862 (wyd. 2), s. 40: „[...] myślałam [...], że >też< o was jakie *przyjacielstwo* pamięta i >że was czasem< poratuje". (Wyrazy w nawiasie ostrokątnym uzupełniono na podstawie źródła; w rkp. ich brak.)

nr 57 w. 12d. — Powinno być: „rzecz. żeńskie", zamiast: „*ca* rzecz. żeńskie" (według erraty Kolberga).

s. 299 nr 59 — Zob. S. Sarnicki *Statuta i metrika przywilejów koronnych, zebrane przez...*, Kraków 1594, s. 599. Od Kolberga pochodzą uzupełnienia w tym cytacie: „tj. córkę za żonę" (przy wyrazie: *zięć*), „dziś: synowa" (przy wyrazie: *niewiestka*), „pasierbica" (obok wyrazu *pasierb*), „dziś: bratanek" (przy wyrazie: *dziewierz*) oraz dwa ostatnie zdania.

nr 59 w. 6g. — W źródle: „co moją dziewkę przyjmuje"; poprawka Kolberga.

nr 59 w. 10g. — W źródle stara forma fleksyjna: „brat mężów"; poprawka Kolberga.

nr 60 w. 16g. — Powinno być: „Nagłówek przymiotnik", zamiast: „Nagłówek przymiotnika" (według erraty Kolberga).

s. 300 nr 69 w. 18g. — Powinno być: *choćby-kaj*, zamiast: *chćby-kaj* (według erraty Kolberga).

s. 303 w. 1g. — Rękopis tego opracowania Kolberga nie zachował się. Pojedyncze nieliczne notatki słownikowe w jego rękopisach terenowych oraz zapiski W. Kosińskiego, który sporządzał kopie niezachowanych rękopisów Kolberga, to jedyne ślady prac leksykograficznych Kolberga nad materiałem do *Krakowskiego*, które obecnie znamy (zob. też słownik w suplemencie, T. 73/II, s. 511-518). Każdorazowo istnienie rkp. notatek słownikowych odnotowano w przypisach.

kol. 1 w. 4g. — Zob. B. S. Linde hasło *Dyć*, *Słownik...*, T. I, cz. I, Warszawa 1807, s. 569.

kol. 1 w. 5g. — Zob. hasło *Już*, tamże. T. I, cz. II, Warszawa 1808, s. 926.

kol. 1 w. 9g. — Zob. hasło *No*, tamże, T. II, cz. I, Warszawa 1809, s. 324.

kol. 1 w. 12g. — Zob. hasło *Baba*, tamże, T. I, cz. I, Warszawa 1807, s. 37–38.

kol. 1 w. 19g. — Zob. hasło *Babiniec*, tamże, s. 39.

kol. 1 w. 15d. — Zob. hasło *Babrać*, tamże, s. 40.

kol. 1 w. 11d. — Zob. hasło *Badel, badyl*, tamże, s. 42.

kol. 1 w. 9d. — Zob. hasło *Bajor, bajoro*, tamże, s. 44. Formy: *bajuro* u Lindego brak. Wyraz ten z wyjaśnieniem: „bagno, trzęsawisko" znajduje się także w rkp. W. Kosińskiego (teka 50, sygn. 1357, z. 12, k. 12), stanowiącym kopię niezachowanego rkp. Kolberga. Jest to odpis z artykułu A. Grabowskiego *Prowincjonalizmy, powiatowszczyzny...*, „Biblioteka Warszawska" 1849, T. 3, s. 147–177. Słownictwo z tego rkp. niedrukowane w T. 8 oraz różniące się od drukowanego brzmieniowo lub semantycznie opublikowano w suplemencie, T. 73/II, zob. s. 511–518 i nast.

kol. 1 w. 2d. — Zob. B. S. Linde hasło *Bankiet, bankierz, Słownik...*, T. I, cz. I, Warszawa 1807, s. 52.

kol. 2 w. 2g. — Zob. hasło *Baryła, bareła, baryłka, barełka*, tamże, s. 59–60. Zdrobnienia *baryłeczka* Linde nie wymienia.

kol. 2 w. 10g. — Zob. hasło *Bąk*, tamże, s. 44.

kol. 2 w. 13–12d. — Zob. hasło *Bezmała*, tamże, s. 80.

s. 304 **kol. 1 w. 14g.** — Zob. hasło *Bocian*, tamże, s. 132.

kol. 1 w. 16–19g. — Kolberg cytuje tu utwór W. Wielogłowskiego *Franek pijanica*, zamieszczony w: *Obrazki z obyczajów ludu*, poszyt III, Kraków 1856 (wyd. III), fragment z s. 304.

kol. 1 w. 20g. — Powinno być: „*Bogacz* (ob. także *ubogi*)", zamiast: „*Bógacz*" (według erraty Kolberga).

przyp. 1 — Kolberg przytacza tu fragment dzieła J. Grimma *op. cit.*, z s. 1213 (przyp. 317) w dosłownym tłumaczeniu.

kol. 1 w. 26–23d. — Jest to cytat z W. Wielogłowskiego *Komornicy...* (wyd. z 1862 roku), s. 15.

kol. 2 w. 10g. — Kolberg odsyła tu do hasła *Szczwół albo pietrusznik*, podpisanego kryptonimem F. Be ... (tj. F. Berdau), w: *Encyklopedii powszechnej* S. Orgelbranda, T. XXIV, Warszawa 1867, s. 592–593.

s. 305 **kol. 1 w. 22d.** — Zob. T. 5, s. 260, gdzie opis zwyczajów związanych z Tłustym Czwartkiem, zwanym w Krakowie combrem.

kol. 1 w. 4d. — Zob. B. S. Linde hasło *Cyc, cyce, Słownik...*, T. I, cz. I, Warszawa 1807, s. 333.

kol. 2 w. 4–5g. — Chodzi tu zapewne o Adolfa Kudasiewicza (1820–1865), pedagoga i językoznawcę, od 1853 r. nauczyciela szkół warszawskich, współpracownika „Biblioteki Warszawskiej", członka korespondenta Towarzystwa Naukowego Krakowskiego. Kudasiewicz był autorem prac lingwistycznych i podręcznikowych, wydawanych zwłaszcza w latach 60-tych (m.in. *Kurs początkowy nauki języka polskiego*, Warszawa 1861, wyd. II tamże 1864, *Kurs drugi nauki języka polskiego*, Warszawa 1866). Zawierają one podstawowe wiadomości z zakresu gramatyki opisowej i normatywnej, brak w nich natomiast materiału dialektologicznego i leksyki gwarowej. Nie udało się ustalić, skąd Kolberg zaczerpnął cytowaną informację.

kol. 2 w. 8g. — Zob. B. S. Linde hasło *Czarodziej, Słownik...*, T. I, cz. I, Warszawa 1807, s. 346–348.

s. 306 **kol. 1 w. 9g.** — Hasła *Drań* w *Słowniku* Lindego brak; w T. I, cz. I, Warszawa 1807, na s. 551 jest: *Durak, dureń*, lecz wyraz ten znaczeniowo nie został tam związany z *draniem* jak u Kolberga.

kol. 1 w. 23d. — Zob. hasło *Dulczyć*, tamże, s. 551.

s. 307 **kol. 1 w. 5g.** — W powieści W. Wielogłowskiego *Komornica...*, na s. 122 pada nazwa *Florianka* w znaczeniu kasy ubezpieczeń od ognia, ale jest ona tam związana ze świętym Florianem, „patronem od ognia" (zob. tamże, s. 123 i 124), nie ma natomiast wyjaśnienia tej nazwy bliskością Bramy Floriańskiej.

kol. 1 w. 16g. — Zob. T. 5, s. 156, gdzie przy opisie chaty i zagrody mowa o *gaceniu* w zimie północnej strony chałupy.

kol. 1 w. 20–22g. — Wyraz *gad* jedynie z krótkim wyjaśnieniem: „wąż" odnotowany jest także w rkp. W. Kosińskiego (teka 50, sygn. 1357, z. 12, k. 13), stanowiącym kopię niezachowanego rkp. Kolberga (zob. informacja o tym rkp. w przypisie do s. 303, kol. 1, w. 9d.)

kol. 1 w. 22d. — Prawdopodobnie Kolberg miał na myśli nie T. 6, ale T. 5, gdzie na s. 136 przy opisie pożywienia wymienia

danie pod nazwą *garus*, którym jest zupa śliwkowa, „zatrzepana trochą mąki i mleka słodkiego".

kol. 1 w. 13d. — Powinno być: „za zarobkiem", zamiast: „za zarobiem" (według erraty Kolberga).

kol. 2 w. 5g. — Zob. T. 7, s. 45, gdzie w nr 89 wśród innych nazw bogienek wymienia Kolberg także *gonkę*.

kol. 2 w. 9–6d. — Kolberg przytacza tu z W. Wielogłowskiego *Komornicy*... fragment z s. 15.

s. 308 **kol. 1 w. 13d.** — Zob. T. 5, s. 148, gdzie wyjaśnienie: „Budynek jakikolwiek, pod strzechą lub dachem postawiony, zowie się *chyżem* ".

kol. 2 w. 28g. — Zob. B. S. Linde hasło *Jary*, *Słownik*..., T. I, cz. I, Warszawa 1807, s. 361.

kol. 2 w. 8d. — Wyrażenie przytoczone z W. Wielogłowskiego *Komornicy*..., s. 108.

kol. 2 w. 6d. — Zob. T. 5, s. 124–125, gdzie opis kaftana.

s. 309 **kol. 1 w. 1g.** — Powinno być: „*kaz-by-ta!*", zamiast: „*ka-z-by-ta, byt-a!* " (według erraty Kolberga).

kol. 1 w. 9g. — Zob. T. 5, s. 152 (przy opisie budowy chaty), s. 162 (rycina).

kol. 1 w. 15g. — Zob. tamże, s. 129 (przy opisie ubioru).

kol. 1 w. 18g. — Wyraz *kapka* odnotowany także w rkp. W. Kosińskiego (teka 50, sygn. 1357, z. 12, k. 13), stanowiącym kopię niezachowanego rkp. Kolberga (zob. informacja o tym rkp. w przypisie do s. 303, kol. 1, w. 9d.).

kol. 1 w. 22g. — Zamiast: „*karcoch* — karczoch" powinno być: „*karc, karcz* — pieniek z korzeniami" (według erraty Kolberga).

kol. 1 w. 2–1d. — W zapisie terenowym Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 68), z lokalizacją ogólną: „Tomaszowice", sporządzonym w 1867 roku: „kiermas (odpust z jarmarkiem)..." (notatka niedokończona), w innym rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1191/1, k. 6), z lokalizacją: „Mogilany, Wieliczka", m.in. informacja: „Rocznica poświęcenia kościoła nazywa się kiermaszem i bywa wtenczas jarmark".

s. 310 **kol. 1 w. 9g.** — Zob. T. 5, s. 159 (określenie *korona przy* opisie płotu).

s. 310 **kol. 2 w. 17g.** — Zob. B. S. Linde hasło *Krzesać*, *Słownik...*, T. I, cz. II, Warszawa 1808, s. 1155–1156.

kol. 2 w. 19g. — Wyrażenie *do krzty*, z wyjaśnieniem: „do cna, do odrobiny", odnotowane jest też w rkp. W. Kosińskiego (teka 50, sygn. 1357, z. 12, k. 14), stanowiącym kopię niezachowanego rkp. Kolberga (informacja o tym rkp. zob przypis do s. 303, kol. 1, w. 9d.). Por. suplement, T. 73/II, s. 514.

kol. 2 w. 27d. — Zob. T. 5, s. 176 (przy opisie wozu).

kol. 2 w. 19d. — Zob. tamże, s. 165 (przy opisie sprzętów i naczyń, rycina przedstawiająca nosidła z *kulkami* na sznurkach).

s. 311 **kol. 1 w. 16d.** — Zob. tamże, s. 176 (przy opisie wozu).

kol. 1 w. 4d. — Jw.

kol. 2 w. 8g. — Wyraz *łacny*, oraz wyrażenie: *bydlę łacne*, z wyjaśnieniem: „nie napasione" i informacją: „także: *łacny*, zam[iast] łatwy", zanotowane są w rkp. W. Kosińskiego, (teka 50, sygn. 1357, z. 12, k. 14), stanowiącym kopię niezachowanego rkp. Kolberga (informacja o tym rkp. zob. przypis do s. 303, kol. 1, w. 9d.). Por. suplement, T. 73/II, s. 515.

kol. 2 w. 26g. — W rkp. Kosińskiego jw. (k. 15): *„łoni, łońskiego roku* ".

kol. 2 w. 26d. — Tamże identyczny zapis: *„Macherzyna* — pęcherz".

s. 312 **kol. 1 w. 31g.** — Zamiast: *„Maśloch* — chwast" powinno być: *„Maśloch* — grzyb leśny" (według erraty Kolberga).

kol. 1 w. 8d. — W rkp. terenowym Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 65) odręczna notatka słownikowa z wyrazem: *mierzić* i z identycznym jak w druku wyjaśnieniem (bez przykładu użycia).

kol. 2 w. 11g. — W rkp. zapiskach Kolberga z inwentarza wsi Młoszowa z 1774 roku (teka 13, sygn. 1394, k. 9) znajduje się ołówkowa notatka opatrzona datą: „1774 [...] kadź młotna (*młoto*, słód rozgotowany, Malz)".

kol. 2 w. 13d. — Zob. T. 5, s. 132 (przy opisie ubioru kobiecego).

s. 313 **kol. 1 w. 5–9g.** — Cytat Kolberga z W. Wielogłowskiego *Komornicy...*, s. 34–35 niedokładny; w powieści fragment ten brzmi: „*Nakrążałam* w południe pokrzyw i posypałam je otrębami, i stoją tu w cebrzyku, a nie ma ich już komu dać ani o co zadbać. Dawniej, jak przyszedł wieczór, to prosię kwiczało w sieni, do-

pominało się o swoje [...], a teraz biedny wieprzek leży już może na korycie i już go ćwiertują".

kol. 1 w. 12g. — Zob. T. 5, s. 153 (przy opisie chaty, budowy pieca).

kol. 1 w. 12d. — Zob. tamże, s. 175 (przy opisie wozu).

s. 314 kol. 2 w. 9d. — Zamiast wyjaśnienia Kolberg odsyła tu do opisu wierzeń związanych z bogienkami w T. 7, na s. 46, gdzie w przypisie pierwszym mowa o przesądzie traktującym dzieci nienormalne lub chore jako podłożone (zamienione) przez bogienki, które kradną położnicy jej niemowlę, a pozostawiają jej ukradkiem swojego „odmieniaka, bagieniaka" (zob. też tamże, s. 45, nr 90).

s. 315 kol. 2 w. 19–17d. — Cytat z W. Wielogłowskiego *Franka pijanicy...*, s. 6. Tam: „[...] żydosko nieskore *paćka się* długo z tym miodem [...]".

s. 316 kol. 1 w. 9g. — Wyraz *paść* z wyjaśnieniem: „łapka na myszy", odnotowany w rkp. W. Kosińskiego (teka 50, sygn. 1357, z. 12, k. 15), stanowiącym kopię niezachowanego rkp. Kolberga (informacja o tym rkp. zob. przypis do s. 303, kol. 1, w. 9d.). Por. suplement, T. 73/II, s. 516

kol. 1 w. 18g. — Czasownik *patrzy się* oraz wyrażenie: *jak się patrzy*, z wyjaśnieniem: „jak się należy", zapisane też w rkp. W. Kosińskiego jw.

kol. 1 w. 8d. — Zob. T. 5, s. 133 (przy opisie żywności) i s. 164 (przy opisie narzędzi, tj. stępy służącej do tłuczenia jęczmienia na *pęcak*, czyli na kaszę jęczmienną).

kol. 2 w. 28g. — Zob. B. S. Linde hasło *Pleść, Słownik...* T. II, cz. II, Warszawa 1811, s. 735.

kol. 2 w. 22d. — W rkp. Kosińskiego (teka 50, sygn. 1357, z. 12, k. 16), stanowiącym kopię niezachowanego rkp. Kolberga, jedynie: *pluskwa*, z takim samym wyjaśnieniem oraz nazwą łacińską *Motacilla* (informacja o tym rkp., zob. przypis do s. 303, kol. 1, w. 9d.).

kol. 2 w. 15d. — Zob. T. 7, s. 49–51, gdzie opis wierzeń w płanetnika.

kol. 2 w. 12d. — Zob. T. 5, s. 150 (przy opisie budowy chaty).

s. 317 **kol. 1 w. 4–5g.** — Cytat z W. Wielogłowskiego *Franka pijanicy...*, s. 5. Tam: „[...] zgodne żydowisko i *podaje się* za dobrego człowieka".

kol. 1 w. 14g. — Zob. T. 5, s. 175 i 176, gdzie przy opisie wozu opisane te jego części.

kol. 1 w. 24g. — Zob. tamże, s. 151 (przy opisie budowy chaty).

kol. 1 w. 26g. — Zob. tamże, s. 143, przypis z informacją o pracy w młynie.

kol. 2 w. 14g. — Zob. tamże, s. 153 (przy opisie urządzenia chaty).

kol. 2 w. 22g. — Zob. tamże, s. 176 (przy opisie wozu).

s. 318 **kol. 1 w. 21g.** — Zob. tamże, s. 150 (przy opisie budowy chaty).

kol. 1 w. 19–18d. — Cytatu tego w utworach W. Wielogłowskiego nie odnaleziono. Użycie wyrazu *prawić* w identycznym znaczeniu poświadcza jednak inne zdanie z *Franka pijanicy...*, s. 9, które brzmi: „Wyście teraz bogatsi — *prawi* — ode mnie".

kol. 1 w. 9d. — Zob. T. 5, s. 136 (przy opisie pożywienia).

kol. 2 w. 12g. — Kolberg odsyła tu do dwu opisów epizodu weselnego zwanego *przebabiny* w T. 6, na s. 61 i s. 72, zob. też w suplemencie, T. 73/I, s. 182.

kol. 2 w. 8–6d. — Cytat z W. Wielogłowskiego *Komornicy...*, s. 87.

kol. 2 w. 5d. — Kolberg odsyła tu do T. 6, s. 61, gdzie przy opisie wesela mowa o *przenosinach*, inaczej *poprawinach* czy też *przebabinach* (zob. wyżej: *Przebabiny*).

s. 319 **kol. 1 w. 4g.** — Wyraz *przeskoczka*, z objaśnieniem: „niewiasta, której się poślizgnąć zdarzyło", odnotowany także w rkp. W. Kosińskiego (teka 50, sygn. 1357, z. 12, k. 16), stanowiącym kopię niezachowanego rkp. Kolberga (informacja o tym rkp. zob. przypis do s. 303, kol. 1, w. 9d.).

kol. 1 w. 11–14g. — Zob. W. Wielogłowski *Komornica...*, s. 328. Tam cytat ten brzmi: „O, widzicie ją — rzecze matka — jaki to świątek z rożkami, ktoby cię nie znał, toby cię kupił, a z Szymkiem toś się do sadu wyprowadzała *na prześpiegi*!".

kol. 1 w. 23d. — Zob. T. 8, s. 298, nr 53 oraz odpowiedni przypis źródłowy wyżej.

przyp. — Informacja przytoczona w tłumaczeniu z J. Grimma *op. cit.*, s. 1212 (przypis do s. 280).

kol. 1 w. 12d. — Zob. T. 5, s. 156-157 (przy opisie zagrody).

s. 320 **kol. 1 w. 6g.** — Zob. tamże, s. 188 (przy opisie pracy i zajęć).

kol. 2 w. 28d. — Wyraz *setny*, z objaśnieniem: „potężny, wielki, znaczny, jakby ze stu wybrany", odnotowany także w rkp. W. Kosińskiego (teka 50, sygn. 1357, z. 12, k. 17), stanowiącym kopię niezachowanego rkp. Kolberga (informacja o tym rkp. zob przypis do s. 303, kol. 1, w. 9d.).

kol. 2 w. 13d. — Zob. T. 5, s. 176 (przy opisie wozu).

s. 321 **kol. 1 w. 27g.** — Zob. tamże, s. 125 (przy opisie ubioru). Tam: *skrzele* i nieco inne objaśnienie.

kol. 1 w. 15-12d. — W przywołanej przez Kolberga pracy J. K. Haura *Oekonomika ziemiańska generalna...*, w edycji warszawskiej z 1757 roku, na s. 201, we fragmencie pt. „O srzeżogach na powietrzu", tekst ten brzmi: „*Słoneczniki*, gdy się na powietrzu widzą suche przy ognistej farbie, to jest cyrkuły koło słońca, suche i pogodne dni pokazują po sobie, gdyż te promienia suszą i wypalają wszelkie na powietrzu zawieszone wilgotności".

kol. 2 w. 24g. — Zob. T. 5, s. 357, gdzie mowa o saniach.

kol. 2 w. 12d. — Wyraz ten w formie: *splezło*, z wyjaśnieniem: „zsunęło się", także jako luźna notatka w zapisie terenowym Kolberga (teka 45, sygn. 1417, k. 68), z lokalizacją ogólną: „Tomaszowice", sporządzonym w 1867 roku. Tamże na k. 65 odręczny zapis Kolberga: *spleźnie, splezną*ć.

s. 322 **kol. 1 w. 9-16g.** — Cytat z pracy J. K. Haura *Oekonomika ziemiańska generalna...*, Warszawa 1757, s. 201, (fragment pt. „O srzezogach na powietrzu". Zob. przyp. do s. 321, kol. 1, w. 15-12d).

kol. 1 w. 6d. — Zob. T. 5, s. 164 (przy opisie sprzętów w chałupie, z ryc.)

kol. 1 w. 1d. — Zob. tamże, s. 150 (przy opisie budowy chaty).

kol. 2 w. 20g. — Wyraz ten w obu postaciach: *swarny, szwarny*, z wyjaśnieniem: „przystojny, urodziwy", zanotowany także w rkp. W. Kosińskiego (teka 50, sygn. 1357, z. 12, k. 17), stanowiącym kopię niezachowanego rkp. Kolberga (informacja

o tym rkp, zob przypis do s. 303, kol. 1, w. 9d.). Por. suplement, T. 73/II, s. 517.

s. 322 **kol. 2 w. 8d.** — W rkp. zapiskach Kolberga z inwentarza ze wsi Młoszowa z 1774 roku (teka 13, sygn. 1194/1, k. 9) znajduje się ołówkowa notatka opatrzona datą: „1774 [...] we trzy *szary* (rzędy, pasy gontów na dachu)".

s. 323 **kol. 1 w. 14g.** — Kolberg odsyła tu do opisu zwyczaju oblewania wodą w drugie święto Wielkanocy w T. 5, na s. 288–289.

kol. 1 w. 13d. — Zob. tamże, s. 167 (przy opisie karczmy).

kol. 1 w. 12d. — Zob. tamże, s. 175 (przy opisie wozu, z rys.).

s. 324 **kol. 1 w. 28d.** — Zob. T. 7, s. 93–94, nr 207, gdzie mowa o odczynianiu czarów. Zob. też tamże, s. 76 i nast. (rozdział poświęcony czarom).

kol. 1 w. 16d — W rkp. Kolberga ze spisem nazwisk chłopskich ze wsi podkrakowskich (teka 13, sygn. 1194/3, k. 23) znajduje się luźna notatka: „*ujina* — wujenka".

kol. 2 w. 17g. — Zob. T. 7, s. 92–93, nr 206. Zob. też wyżej przypis do tejże strony, w. 28d. w kol. 1.

kol. 2 w. 17d. — Powinno być: „gdzie oracz", zamiast: „gdzie oraz" (według erraty Kolberga).

s. 325 **kol. 1 w. 22d.** — Zob. B. S. Linde hasło *Wasz, waszmość*, *Słownik...*, T. VI, Warszawa 1814, s. 144–145.

kol. 1 w. 15d. — Wyraz *wdziać*, z wyjaśnieniem: „ubrać się, włożyć suknię", odnotowany jest także w rkp. W. Kosińskiego (teka 50, sygn. 1357, z. 12, k. 18), stanowiącym kopię niezachowanego rkp. Kolberga (informacja o tym rkp. zob przypis do s. 303, kol. 1, w. 9d.).

kol. 2 w. 19–22g. — Cytatu tego nie odnaleziono w najczęściej przywoływanej przez Kolberga powieści *Komornica* W. Wielogłowskiego. Jego użycie potwierdza natomiast fragment tekstu z *Franka pijanicy...*, s. 21: „Albo wy to nie wiecie, *wiela* się patrzy?"

kol. 2 w. 9d. — Identyczny zapis, dotyczący wyrazu *wnęk* w rkp. W. Kosińskiego (teka 50, sygn. 1357, z. 12, k. 18), stanowiącym kopię niezachowanego rkp. Kolberga (informacja o tym rkp. zob. przypis do s. 303, kol. 1, w. 9d.).

s. 326 **kol. 1 w. 6g.** — Wystąpienia wyrazu *wolnica* w najczęściej cytowanej w tym zbiorze *Komornicy* W. Wielogłowskiego nie potwierdzono. Zapewne omyłka Kolberga; mogło chodzić o następujące po nim w słowniku w w. 7 hasło: *wolnizna*, które pojawia się w tejże powieści na s. 37 i 39 („Ale dzisiaj *wolnizna* powiadają, więc każdemu wolno źle robić"; „Ta *wolnizna* to nic z niej dobrego nie będzie, bo to wszystko chłopstwo tak zhardzieje, że potem ani rusz przez wieś bez kija".)

kol. 1 w. 27–29g. — Cytat z W. Wielogłowskiego *Komornicy*..., s. 46.

kol. 1 w. 26d. — Zob. T. 5, s. 153 (przy opisie drzwi chaty).

s. 327 **kol. 2 w. 3–10g.** — Cytat z W. Wielogłowskiego *Komornicy*..., s. 88. W powieści brak w tym tekście mazurzenia, są formy niegwarowe: „tylko", „spojrzał", „aż", brak wyjaśnienia w nawiasie: „zaniemówiła".

kol. 2 w. 24g. — Zob. T. 5, s. 153 (przy opisie drzwi chaty).

s. 328 **kol. 2 w. 20d.** — Zob. tamże, s. 165 (przy opisie sprzętów w chacie, z rys.).

kol. 2 w. 8d. — Zob. tamże, s. 270 (przy opisie zwyczaju obnoszenia żuru w poście).

s. 329 **w. 1g.** — Według erraty Kolberga tytuł powinien brzmieć: „Przezwiska krakowskie i ogólnie polskie [...], zamiast: „Przezwiska [...].

s. 329–335 — Źródło Kolberga: J. Radwański *Przezwiska dawane ludziom w niektórych okolicznościach*, Juliusza Wildta „Kalendarz Powszechny na rok 1858", [Kraków 1857], s. 81–86. Przedruk z drobnymi różnicami, wskazanymi w przypisach niżej.

Ustalono związek tego opracowania ze starszym o 30 lat od publikacji J. Radwańskiego tekstem pt. *Słowniczek niektórych wyrazów polskich mniej używanych. Z rękopismów Adama książęcia Czartoryskiego*, zamieszczonym w: „Czasopism Naukowy Księgozbioru Publicznego im. Ossolińskich" R. 1: 1828, z. 3, s. 59–76. Wspomniane rękopisy były autorstwa Adama Kazimierza Czartoryskiego (1734–1823), teoretyka literatury, komediopisarza, mecenasa i działacza kulturalnego, zainteresowanego sprawami języka i gromadzącego materiały z tego zakresu. Publikacja w periodyku Ossolineum ukazała się już po jego śmierci.

Na 64 „przezwiska" podane przez Radwańskiego 38 wyrazów ujmuje też autor *Słowniczka* z 1828 roku (jest ich tam 55). Zarówno zasób leksykalny, jak i zbieżność wyjaśnień semantycznych, uwag etymologicznych i wskazówek odnoszących do źródeł i autorów starszych z XVI-XVIII wieku (Marcin Kromer, Jan Leopolita, Stanisław Farnowski, Grzegorz Knapski, Marcin Błażewski /Błażowski/, Sebastian Petrycy, Jerzy Ossoliński, Andrzej Maksymilian Fredro, Walenty Odymalski, „Monitor"), a także tożsamość niektórych sformułowań nie pozostawiają wątpliwości, że nie tylko materiał słownikowy, ale i tekst Czartoryskiego były Radwańskiemu znane, może niebezpośrednio, a pośrednio.

Wybrane fragmenty tekstu Czartoryskiego przedrukowało m.in. „Muzeum Domowe" 1836 nr 46 i 47, s. 362 i 374-376 w anonimowym artykule (może pióra K. W. Wójcickiego, który sięgał do materiałów Czartoryskiego i powoływał się na nie m.in. w swoich *Przysłowiach* z 1830 roku) pod takim samym tytułem *Słowniczek niektórych wyrazów mniej używanych*, bez podania jednak źródła: „z rękopismów A. K Czartoryskiego". Kolberg sporządził z niego odpis, zachowany w rkp. (sygn. 2184, k. 200-201). Identyczny jak u Czartoryskiego, choć okrojony w stosunku do źródła, tekst z „Muzeum" obejmuje 24 wyrazy, nie zawiera jednak wszystkich ujętych przez Radwańskiego.

Porównanie pracy Radwańskiego z tekstem Czartoryskiego pozwoliło na poprawienie niektórych błędów autora *Przezwisk*, powtórzonych za nim przez Kolberga, oraz na ustalenie właściwych danych źródłowych dla pewnej liczby wyrazów w wersji z kalendarza. Nie wiadomo, czy błędy te popełnił Radwański, czy autor źródła pośredniego, na którym się oparł, a które bazowało na tekście Czartoryskiego.

Proweniencja źródłowa pozostałych haseł z artykułu Radwańskiego, niewystępujących w *Słowniczku*, jest nieznana, z wyjątkiem kilku, zaczerpniętych z pracy M. Wiszniewskiego *Charaktery rozumów ludzkich* (I wyd.: 1837, II wyd.: Kraków 1842). Pozostałe źródło czy źródła miały również metrykę młodszą niż tekst Czartoryskiego; wskazują na to późniejsi autorzy i teksty literackie (Stefan Witwicki, Aleksander Fredro, Lucjan Siemieński, Wacław Szymanowski) przywoływane w pracy,

a czasami wyraźnie nowsze słownictwo. W niektórych hasłach, ujętych w artykule Radwańskiego, a występujących wcześniej w *Słowniczku*, pojawiły się uzupełnienia o nowszą interpretację znaczenia i późniejsze przykłady ze źródeł drukowanych. Wyrazy podane przez Radwańskiego, a za nim Kolberga, których brak w *Słowniczku* Czartoryskiego: *brukowiec, bazgracz, dewotka, furfant, frant, filut, gap, gęś, gbur, hreczkosiej, jołop, kokietka, kiep, krętacz, lichwiarz, łapigrosz, matacz, niuńka, oszust, półgłówek, pedant, szachraj i szalbierz, szuler, tchórz, weredyk, Żyd.*

W przypisach niżej wskazano jedynie różnice treściowe między wersją Radwańskiego i Kolberga, a tekstem Czartoryskiego w zakresie brzmienia wyrazów, opisu semantycznego i etymologicznego, pomijając je w odniesieniu do warstwy stylistycznej i postaci redakcyjnej obu przekazów.

s. 329 **w. 9g.** — U Czartoryskiego w haśle *Burda* (s. 64) wyjaśnienie, którego brak u Radwańskiego: „*Burda* jest właściwie brzemię, które zwierzęta juczne nosić zwykły, niegdyś w pospolitym używaniu były". Brak natomiast tego określenia odniesionego do człowieka.

w. 15g. — Cytatu przytoczonego w haśle *Bazgracz* nie udało się odnaleźć w twórczości poetyckiej S. Witwickiego. Nie powołują się także na tego autora opracowania słownikowe, zawierające wyrazy *bazgrać, bazgracz.*

s. 330 **w. 1g.** — U Czartoryskiego (s. 62) hasło to brzmi: *Czupigrał.* Identycznie w *Słowniku języka polskiego* Karłowicza, Linde wyrazu tego nie podaje.

w. 9g. — U Czartoryskiego (s. 64) informacja, że wyraz *drygant* „przenośnie stosuje się do ludzi", odsyłacz do Knapskiego także bez danych źródłowych. Zob. G. Knapski *Thesaurus polono-latino-graecus...*, [T. 1], Kraków 1621, s, 153, hasło *Drygant.* Zob. także hasło *Koń*, tamże, s. 298.

w. 13g — Cytowany w tym haśle tekst I. Krasickiego pochodzi z utworu *Dewotka*, pierwodruk w: *Bajki i przypowieści na cztery części podzielone*, Warszawa 1779, zob. w: tegoż *Bajki*, oprac. Z. Goliński, Wrocław 1975, BN I 220., cz. III, nr 6, s. 32.

Cytat niedokładny, u Krasickiego: „»[...] i odpuść nam winy,/ Jako my odpuszczamy», biła bez litości [...]".

s. 330 w. 8d. — Wiersz poświadczający użycie wyrazu *filut* jest fragmentem satyry I. Krasickiego *Przestroga młodemu*, pierwodruk w: *Satyry*, Warszawa 1779, zob. w: *Pisma wybrane*, oprac. Z. Goliński, M. Klimowicz, R. Wołoszyński, pod red. T. Mikulskiego, T. 2, Warszawa 1954, s. 33–34: *Satyry* cz. I, nr VII, zob. też w: *Satyry i listy*, oprac. Z Goliński, Wrocław 1999, wyd. BN I 169, s. 46. Cytat niepełny i niedokładny, zawiera wiersze 23–24 i 32–34 utworu. Pominięte wiersze 25–31 u poety brzmią:

„Układa się i łasi, powierzchownie grzeczny,
Z miny, z gestów podściwy, uprzejmy, stateczny,
Temu rady dodaje, z tym się towarzyszy,
Tamtemu niby zwierza, co od drugich słyszy;
Trwożny, czy kto nie patrzy, czy kto nie podsłucha,
Zawżdy ma coś w rezerwie i szepce do ucha,
Rai, strzeże, poznaje i godzi, i rożni [...].

Natomiast w przytoczonych w. 32–34 powinno być:

„Przeszli przez jego ręce szlachetni, wielmożni,
Przeszli, a z tych, co zdradnie całował i ściskał,
Żadnego nie wypuścił, żeby co nie zyskał".

s. 330 w. 1d.–s. 331 w. 4g. — Cytat ilustrujący znaczenie przezwiska *gap* zob. T. Wiszniewski *Charaktery rozumów ludzkich*, Kraków 1842 (wyd. II), s. 61–62.

s. 331 w. 13g. — U Czartoryskiego (s. 66–67) w haśle *Hultaj* zamiast: „niemających kąta i włóczących się po świecie", jest: „dziennych najmitów do roboty".

w. 16g. — Tamże brak wyrazu *hajdaj* oraz odpowiadającego mu opisu znaczenia, jest natomiast hasło *Hajda* (s. 68–69) z komentarzem: „wyraz, którym się nazywają ci, co bydło pędzą, może od słowa *hajdy* lub *hajde*, które iść, przyjść i pójść znaczy u pospólstwa ruskiego, albo też od głosu *haj!*, powtarzanego nieustannie od *hajdów*, gdy woły pędząc, naglą je, aby w ijściu nie ustawały".

w. 19g. — Tamże (s. 69) w haśle *Hajdamak* brak wyjaśnienia semantycznego, a jedynie ta sama informacja o pochodzeniu wyrazu.

w. 10d. — Tamże (s. 62) identyczne objaśnienie wyrazu *koczkodan* oraz uwaga: „właściwie gatunek brzydkiej małpy", brak natomiast informacji w ostatnim zdaniu.

w. 7d. — Tamże (s. 64) mowa jedynie o takiej nazwie stosowanej dla koni: „Były tak konie nazywane od pułkownika Kandyby, mieszkającego na Ukrainie, który w stadzie swoim konie najwięcej białe, rosłe, lecz niezgrabne chował". Brak odniesienia do ludzi oraz przysłowia i komentarza do niego. Objaśnienie przysłowia mylne, por. J. Krzyżanowski *Mądrej głowie...*, T. I, Warszawa 1975, s. 315–316.

s. 331 w. 1d.–s. 332 w. 4g. — U Czartoryskiego (s. 67) jedynie: „*Kwoka* bawi się rozsiewaniem plotek, kłóceniem sąsiadów, ogadywaniem wszystkich; *in commere*". Późniejszy odsyłacz, powtórzony przez Kolberga za Radwańskim, kieruje zapewne do tekstu Aleksandra Fredry. Cytatu tego nie udało się jednak odnaleźć w jego bogatej twórczości komediowej i poetyckiej. Nie odnaleziono go także w komediach jego syna, Jana Aleksandra Fredry, oraz w *Przysłowiach mów potocznych* Andrzeja Maksymiliana Fredry z 1658 roku.

s. 332 w. 9g. — Odsyłacz na końcu hasła *Kokietka* pochodzi od Kolberga. U Radwańskiego cytowane jest tu przysłowie, które w T. 8 opublikowane jest na s. 270 pod nr 696, zob. wyżej, przypis do tego tekstu.

w. 10g. — Objaśnienie przezwiska *kiep* mylne, por. J. Krzyżanowski *Mądrej głowie...*, T. I, Warszawa 1975, s. 334–339. Uwagę: „może odwrotnie" w w. 11g. dodał Kolberg.

w. 15g. — Przywołany w tym haśle artykuł W. Szymanowskiego *Lichwiarze warszawscy* opublikowany został w nr 114–119, 122, 123, 132, 138, 141–143, 146–150, 167–169, 173, 175, 180, 181, 187–189, 197, 198, 208 „Dziennika Warszawskiego" z 1855 roku.

w. 19d. — Źródłem informacji o wyrazie *matacz* była zapewne praca M. Wiszniewskiego *op. cit.*, tam na s. 105 ten sam tekst.

w. 16d. — U Czartoryskiego (s. 63) jedynie wyraz *niedopanek*, z przywołaniem M. Fredry i tym samym komentarzem. Wyrazu

tego użył M. Fredro w *Przysłowiach mów potocznych*, pierwodruk: 1658, zob. w edycji K. J. Turowskiego, Sanok 1855, s. 23, nr 354. Tam autor pisze: „[...]ci zaś nędzkowie albo *niedopankowie*, nie czując się w powadze i wziętości, radzi ją pychą nadstawiają [...]". Wystąpienia w jego zbiorze słowa *podpanek* nie potwierdzono, co zgodne jest z wersją *Słowniczka*.

s. 332 w. 13d. — Cytatu poświadczającego zastosowanie wyrazu *niuńka* nie odnaleziono w tekstach S. Rysińskiego. Słowniki Lindego i Karłowicza podają ten wyraz w znaczeniu: „leniwy, głupi, niedołęga" (*niuń*, zob. *munia, muńka* u Lindego; *munia, niuń, niunia* u Karłowicza, który określa również znaczenie dawne: „człowiek zarozumiały, małomówny"); por. też *Słownik polszczyzny XVI wieku*, pod red. M. R. Mayenowej, T. XV, Wrocław 1984, s. 174: „*munia*, niedołęga, głupiec, bałwan".

w. 10d. — U Czartoryskiego (s. 66) mowa o używaniu wyrazu *opryszek* „w Pokuciu i Podgórzu Krakowskim, i w samych Karpatach".

s. 332 w. 3d.–s. 333 w. 4g. — Tamże (s. 65–66) autor pisze o pochodzeniu wyrazu *partacz* : „Był to właściwie krawiec, co tylko z *partu*, czyli z grubego konopnego płótna lub wełnianego paklaku szył odzieże". Prawdopodobnie więc przywołany przez Radwańskiego „jeden z dawniejszych pisarzy" to właśnie Czartoryski. Późniejszy od tego źródła tekst Siemieńskiego pt. *Partacze*, opublikowany zapewne w jakimś periodyku przed 1857 rokiem (tj. przed datą wydania artykułu Radwańskiego), pochodzi z cyklu *Okruszyny*, zob. w: tegoż *Poezje, Dzieła* T. IX, Warszawa 1882, s. 173. Cytat niedokładny, w pierwszym wierszu: „O, tylko chwal partaczy w każdej sposobności [...]".

s. 333 w. 5g. — Czartoryski pisze (s. 62–63): „*Plucha*, nieochędożna, rozlazła i brudna, dla której wyraz pogardy jest *klępa*. Bliskoznaczne są: *klapa, klapsydra, klapitara, klapstra*, służące w ostatnim stopniu niezgrabnej i rozlazłej osobie, która najczęściej, co weźmie w rękę, to upuści, co przejdzie kilka kroków, to się potknie, co się obróci, to zawadzi lub wywróci; ni stanąć prosto, ni stąpić zgrabnie, ni siąść przywoicie, ni co zrobić zręcznie, ni się porządnie i kształtnie ubrać, nie umie". Prawdopodobnie więc niedokładny i niepełny cytat Radwańskiego,

skojarzony z Ossolińskim, pochodzi z tego źródła, tj. ze słownika Czartoryskiego. Nie wiadomo jednak, czy podobnie nie określa znaczenia tego wyrazu Ossoliński, przywoływany przez Kolberga za Radwańskim; w publikacjach J. M. Ossolińskiego tekstu takiego wprawdzie nie odnaleziono, może jednak wyjaśniał znaczenie wyrazu *plucha* w swoim rękopisie *Wyrazy niektóre objaśnione*, z którego m. in korzystał w *Słowniku* Linde.

w. 11g. — Cytat dotyczący określenia *półgłówek* zob. M. Wiszniewski *op. cit.*, s. 4.

w. 16g. — Źródłem hasła *Pedant* była praca M. Wiszniewskiego *op. cit.*, s. 82–86. Cytat zob. tamże s. 83.

w. 17d. — U Czartoryskiego (s. 62): *rubacha, rubaszny*, z podobnym wyjaśnieniem, bez odniesienia do Krasickiego. Tekstu przywołanego w tym haśle nie odnaleziono w utworach I. Krasickiego. Potwierdzono natomiast użycie w nich wyrazów *rubaszeństwo* (w powieści *Pan Podstoli*, cz. II, ks. I, roz. X, pierwodruk cz. II: 1774; zob. wyd. w oprac. J. Krzyżanowskiego, Kraków 1927, BN I 101, s. 147), a także *rubaszny* (w poemacie *Monachomachia*, pierwodruk: 1778, zob. w: *Pisma poetyckie*, oprac Z. Goliński, T 1, Warszawa 1976, s. 99, oraz w satyrze *Mędrek*, pierwodruk: 1779, zob. w: *Pisma wybrane*, oprac. Z. Goliński, M. Klimowicz, R. Wołoszyński, pod red. T. Mikulskiego, T. 2, Warszawa 1954, satyra VII w cz. II, s. 83, w. 73. Zob. też w: *Satyry i listy*, oprac. Z. Goliński, Wrocław 1999, wyd. BN I 169, s. 119).

w. 8d. — Czartoryski pisze (s. 67–68): „Jerzy Ossoliński od *skocza* we Francji uczył się skoków, od ujezdnika we Włoszech sztuki jeżdżenia na koniu". Zatem nie ma tu mowy o powołaniu się na przekaz pisany, jak podaje Radwański („Jerzy Ossoliński pisze [...]"). W swoim pamiętniku Ossoliński wymienia jedynie *skoczka*: „Exercycja zaś [w Paryżu] miałem te: kawalkacyją, lutnią i *skoczka*, a jak dziś mówią tancmistrza [...]", cyt. za: F. Bohomolec *Życie Jerzego Ossolińskiego*, wyd. K. J. Turowskiego, T. 1. Kraków 1860, s. 17 (pierwodruk tegoż: T. 1-2, Warszawa 1777). Zob. też J. Ossoliński *Pamiętnik 1595–1621*, oprac.

J. Kolasa i J. Maciszewski, Wrocław 1952, s. 29. W całym tekście nie ma mowy o „ujezdniku".

s. 333 s. 4d. — U Czartoryskiego w haśle *Sowizrzał* (s. 61) brak przysłowia i informacji o okolicznościach jego użycia, jest natomiast uwaga: „Starodawny jest romans niemiecki *Eulen Eisen-spiegel*, był tłumaczony po polsku pod imieniem: *Sowizrzał* ".

s. 333 w. 1d.–s. 334 w. 4g — Odsyłacz Kolberga za Radwańskim błędny. Cytowany dwuwiersz pochodzi z innego źródła. U Czartoryskiego (s. 70–71) dwa cytaty z użyciem wyrazu *sudanny* : pierwszy, wierszowany jak u Radwańskiego, bez odniesienia do źródła, poniżej drugi z odsyłaczem do S. Petrycego („*Ethica*, z roku 1618, s. 297"): „U nas ruska ziemia ma coś nad insze, podobno, że blisko Grecji jest, w której wieśniacy są tak *sudanni*, iż [powinno być: „i"] w słowach, i postępkach, [iż gdy się chcesz pilnie przypatrzyć], mają coś [podziwienia] godnego". Radwański, a za nim Kolberg błędnie przypisali Petrycemu tekst wierszowany. Z dzieła S. Petrycego pt. *Etyki Arystotelesowej, to jest Jak się każdy ma na świecie rządzić*... (przekład i obszerny komentarz, Kraków 1618) pochodzi przytoczony wyżej fragment prozą (zob. S. Petrycy z Pilzna *Przydatki do etyki Arystotelsowej*, w: *Pisma wybrane*, oprac. W. Wąsik, T. 1, Warszawa 1956, s. 391; na podstawie tej edycji poprawiono cytat). Natomiast przywołany tekst poetycki zamieścił „Monitor" z roku 1776, w artykule pt. *Arytmetyka moralna*, w nr XXXV, na s. 280, w następującym brzmieniu:

„Cztery rzeczy koniecznie ma mieć w sobie panna,
żeby była wstydliwa, skłonna i sudanna,
przy tym, żeby wszelakiej przestrzegała cnoty,
tak się za mąż wyrai, mając te przymioty".

Prawidłowe pochodzenie źródłowe obu cytatów wskazuje też B. S. Linde w *Słowniku*..., zob. hasło *Sudamność, sudanność*, w T. V, Warszawa 1812, s. 461.

s. 334 w. 5g. — U Czartoryskiego (s. 60) wyjaśnienie wyrazów *świegot, świegotka* takie samo, a ponadto informacja: „Bliscy mu [temu wyrazowi] są: *szczebiot, klekot, papla i plotka* ".

w. 8g. — Anonimowej satyry pt. *Nasze czasy* dokumentującej użycie wyrazów *szachraj, szalbierz* nie udało się zidentyfikować.

w. 13g. — U Czartoryskiego (s. 59–60) także zestawione oba wyrazy: *szałaput, szaławiła* jako bliskoznaczne. Późniejsze, znane określenie, podane w tekście: „wielki człowiek do małych interesów", to prawdopodobnie aluzja do tytułu powstałej po 1852 roku, popularnej komedii A. Fredry.

w. 18g. — U Czartoryskiego (s. 60) w haśle *Szwargot* wyjaśnienie: „jest źle mówić jakim językiem, a zwłaszcza po niemiecku, co Francuzi wyrażają: *jargonner l'allemand* ".

w. 20d. — Tamże (s. 66) opis znaczenia wyrazu *trzpiot:* „lekkomyślny, błazgon i fircyk, który trzepie ciągle, co mu ślina przyniesie, który się rad trzepocze".

w. 14d. — Tamże (s. 60) identyczne wyjaśnienie wyrazu *wierci-pięta*, z przywołaniem i cytatem z „Monitora", brak natomiast określenia: „tegoczesny *dandy*". W „Monitorze" warszawskim z roku 1766 nie odnaleziono takiego cytatu. Natomiast w nr LXII rocznika 1771, na s. 483, w liście popisanym przez „Słusznogniewskiego", znajduje się fragment z użyciem większości wymienionych wyrazów w podobnym kontekście: „[...] patrzcie, W. M. Panowie, co to za zbytek tak kosztowną mieć karetę, tak przepłacony ekwipaż, tak suto ubranych stajennych, hajduków, lokajów, tak wielką liczbę trzymać *darmostojów, wierci-piętków, kręciwąsów, darmojadów, moczymordów*". Por. także S. Słowiński *Zbiór polskich imion istotnych (substantiva composita) na wzór Greków i łacinników z dwóch w jedno złożonych*, „Monitor" 1775, nr LXXVI, s. 588–592, gdzie wśrod innych wymienione są m.in. wyrazy ujęte w tekście Radwańskiego, a za nim i Kolberga: *darmo-jad, darmo-stoj, kręci-wąs, pasi-brzuch, powsi-noga, pół-główek, warto-głów, wierci-pięta, wszędy-był, wszędo-bylski, zło-dziej* (toż zob. w wyd. *„Monitor" 1765–1785*, wybór oprac. E. Aleksandrowska, Wrocław 1976, BN I 226, s. 426–432).

w. 10d. — U Czartoryskiego (s. 60) takie samo objaśnienie wyrazu *wypinek*, brak natomiast przywołanego przez Radwańskiego dwuwiersza.

s. 334 w. 6d. — Tamże (s. 61) podobny opis znaczenia wyrazu *wartogłów* autor kończy słowami: „Nie więcej *wartołeb*, ale gorszy i niebezpieczniejszy *warchoł*".

s. 334 w. 4d.–s. 335 w. 4g. — Wskazówka źródłowa Radwańskiego, a za nim Kolberga, podana przy przysłowiu: „Na każdym weselu swat, na każdej stypie dziad", jest błędna, tekstu tego w „Monitorze" nie odnaleziono. Czartoryski, cytując przysłowie, nie odsyła do czasopisma, pisze jedynie (s. 61): „*Wścibski*, co go wszędzie pełno, na każdym weselu swat, na każdej stypie dziad; zejdzie, gdzie go nie posiano; jest w bliskim sąsiedztwie z *wszędobylskim*, co tu jest, tam go nie ma". Do „Monitora" nie kieruje także K. W. Wójcicki, który przytaczając ten tekst w swoim zbiorze *Przysłowia narodowe...* (T. II, Warszawa 1830, s. 153), powołuje się jedynie na Czartoryskiego: „W przysłowiu powyższym, pisze ks. Adam Czartoryski (ojciec), mowa jest o *wścibskim*, co go wszędzie pełno, zejdzie, gdzie go nie posiano. Jest w bliskim pokrewieństwie z *wszędobylskim*, co tu jest, tam go nie ma". Również J. Karłowicz w *Słowniku języka polskiego* (zob. hasło *Stypa*) zamieszcza to przysłowie, bez odsyłacza źródłowego do „Monitora". Błąd Radwańskiego, a za nim Kolberga, którzy umiejscawiają przysłowie w „Monitorze", powtórzono w *Nowej księdze przysłów polskich*, pewnie za wymienianym tam T. 8 Kolberga (bez powołania się na Radwańskiego, z którego został przejęty). Natomiast poświadczone jest w tym czasopiśmie użycie wyrazów *wścibski* i *wszędobylski*, zob. „Monitor" 1773, nr LI, s. 429, gdzie cytat: „[...] jeśli bawi się w kompanii i rad przymówić się do jakiej materyi, *wścibskim i wszędobylskim* [... go] nazywają [...]". Zob. też wyżej przypis do s. 334, w. 14d. (hasło *Wiercipięta*).

s. 335 w. 5g. — U Czartoryskiego (s. 70) inne wyjaśnienie wyrazu *włodarz* : „dobry nasz stary wyraz, lepszy daleko od ekonoma i dyspozytora; pochodzi od władania rolniczym gospodarstwem i służebną czeladzią".

w. 10g. — Tamże (s. 72–73) znacznie obszerniejszy komentarz do wyrazu *złodziej*, rozumianego jako „wyraz ogólny", oznaczający tego, który „źle działa". Podany tam także dawny wyraz *kradzieżnik*, wraz z poprawnym wskazaniem tych samych źródeł,

z których dwa błędnie wymienia Radwański, a za nim Kolberg: zamiast: „Tarnowski", powinno być: „Farnowski", zamiast „Odrzymalski" — „Odymalski" (tak w *Słowniczku)*. Są to zapewne błędy druku w artykule Radwańskiego, machinalnie powtórzone przez Kolberga.

w. 12d. — Chodzi tu o ariański druk Stanisława Farnowskiego (Farnovius, Farnesius, Farnowiusz) pt. *O znajomości i wyznaniu Boga zawżdy jednego... Nauka wielka, święta i prawdziwa...* [b. m., Lucławice?] 1573, gdzie na s. 132v. wyraz *kradzieżnik* użyty jest we fragmencie ewangelii św. Jana (roz. 10, w. 1-2): „Kto drzwiami nie wchodzi do owiec, ale inędy, *kradzieżnik* jest i rozbójnik". Cyt. za: *Słownik polszczyzny XVI wieku*, pod red. M. R. Mayenowej, T. XI, Wrocław 1978, s. 105. Do druku tego nie udało się dotrzeć.

w. 11d. — Mowa o polskim przekładzie (pt. *O sprawach, dziejach i wszystkich innych potocznościach koronnych polskich ksiąg XXX*) dzieła M. Kromera *De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX* (Bazylea 1555), dokonanym przez Marcina z Błażowa Błażowskiego (Błażewskiego), Kraków 1611. Zob. w wyd. J. Turowskiego *Kroniki polskiej* Marcina Kromera, Sanok 1857, ks. XIV, s. 1095, tekst z użyciem tego wyrazu: „[...] zbójcom, *kradzieżnikom* i domów cnotliwych najezdnikom nad nami i nad ludźmi naszymi wydziwiać dopuszczasz".

Autorem *Świata naprawionego od Jezusa Chrystusa, prawdziwego Boga i Człowieka, Historyi Świętej ksiąg dziesięć...*, Kraków 1670, był Walenty Odymalski (nie Odrzymalski). Chodzi tu o fragment ewangelii Św. Jana o dobrym pasterzu (por. wyżej) w wersji Odymalskiego: „Rzekł tedy Jezus: Wierzcie mojej mowie,/ Ja do owczarnie owiec jestem drzwiami./ Wszyscy, ile ich przyszło, są łotrowie/ I *kradzieżnicy*, którzy nad owcami/ Władzy nie mając, ich psowali zdrowie/ I zabijali je swemi zdradami [...]" (z księgi V, oktawy CLXXVI, s. 003 *Świata naprawionego...*).

w. 1d. — Dramat J. Korzeniowskiego *Żydzi* wydany został po raz pierwszy w 1843 roku w Wilnie.

s. 336-342 — W spuściźnie Kolberga zachowały się zapisy części publikowanych w tym rozdziale nazwisk, z podaniem miejscowości,

w której je zanotowano bądź z której pochodziły. Są to przeważnie notatki Kolberga na kartkach różnego formatu, ze spisami kilku, kilkunastu lub więcej nazwisk bądź z samego Krakowa i różnych miejscowości Krakowskiego, bądź też z całej ówczesnej Galicji (teka 13, sygn. 1194/3, k. 3, 4, 9, 23–27, 29, 30, 44; w tym zespole na k. 25 wyjątkowo zapisy łączone: Kolberga i nieznanego autora, który zanotował 50 nazwisk z Bronowic Wielkich, Giebułtowa, Modlnicy, Modlniczki, Rząski, Tomaszowic i Zabierzowa). Rzadziej są to pojedyńcze zapiski, rozsiane na kartach rękopisów, sporządzanych w czasie badań terenowych (teka 43, sygn. 1358, k. 151, teka 45, sygn. 1417, k. 66, 68) lub na przypadkowych, podręcznych kawałkach papieru (np. na pokwitowaniu drukarza Mańkowskiego, wystawionym Kolbergowi w 1870 roku, sygn. 2183, k. 122). Rękopis stanowiący podstawę druku z pełnym i uporządkowanym jak w publikacji zestawem nazwisk nie zachował się. Zob. też nazwiska w suplemencie, T. 73/II, s. 525 i nast.

s. 343–348 — Część nazwisk z tego zespołu zachowała się w rękopisach Kolberga na kartach ze spisami nazw osobowych (teka 13, sygn. 1194/3, k. 1–4). Zob. też nazwiska w suplemencie, T. 73/II, s. 519 i nast.

s. 349–352 — Źródło, z którego pochodzi wykaz miejscowości W. Ks. Krakowskiego jest nieznane, prawdopodobnie był to druk urzędowy.

s. 351 przyp. 1 — Pracę J. Louis *Wieś Paczołtowice (monografia)* zamieścił „Czas" 1874, w nr 189, 190, 192–195, 197, 200, 201, 216, 222–224.

s. 352 w. 12d. — Zob. A. H. Kirkor *Badania archeologiczne w okolicach Babic i Kwaczały*. „Rozprawy i Sprawozdania z Posiedzeń Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności" T. 1: 1874, s. 25–84, 220–255.

w. 7d. — Zob. J. Łepkowski *Przegląd zabytków przeszłości z okolic Krakowa*, Warszawa 1863 (odb. z „Rocznika Towarzystwa Naukowego Krakowskiego", T. V (og. zbioru T. XXVIII), s. 53. Zob. też T. 5, s. 38.

Przypisy (s. 355–362)

s. 355–362 — W druku na s. 355 błędne odesłanie do francuskiego czasopisma „Revue Contemporaine". Francuski archeolog, Louis Ferdinand Alfred Maury (1817–1892), zamieścił przywoływany artykuł pt. *Ninive et Babylone d' après les récentes découvertes de l'archéologie* w innym paryskim periodyku, tj. w „Revue des Deux Mondes", T. LXXIV: 1868, s. 448–478 (pozostałe dane bibliograficzne i niżej w w. 7d. wskazana strona pierwodruku podane zostały na s. 355 prawidłowo). Tekst przytoczony przez Kolberga od w. 6d., na s. 355 do końca (s. 362) jest cytatem z IV części artykułu, zapewne w jego własnym przekładzie, poprzedzający ten cytat fragment początkowy to dokonane przez Kolberga streszczenie cz. I–III artykułu ze s. 448–473, gdzie autor prezentuje opis badań.

s. 355 w. 9–11g. — Wymienieni tu zostali przez Kolberga na podstawie tekstu Maury'ego następujący badacze (dla identyfikacji podano imiona i daty biograficzne): Georg Friedrich Grotefend (1775–1853), niemiecki epigrafik i językoznawca; Burnouf Eugène i Lassen Christian zob. przypis do T. 7, s. XVII; Niels Ludwik Westergaard (ur. 1815), duński orientalista; Friedrich Spiegel (ur. 1820), orientalista niemiecki; Layard sir Austen Henry (1817–1894), angielski archeolog, podróżnik i dyplomata; Rawlinson sir Henry Creswicke (1810–1895), angielski asyriolog i dyplomata; Jules Oppert (1825–1905), asyriolog francuski pochodzenia niemieckiego, oraz Joachim Ménant (ur. 1820), francuski orientalista, znawca asyriologii.

s. 358 w. 8–9g. — Tu w tekście francuskim wymienione jest nazwisko badacza Khorsabadu (tj. Chursabadu); chodzi o Victora Place (1822–1875), dyplomatę i asyriologa francuskiego.

w. 10d — Powinno być: „Borsippa", zamiast: „Brosippa".

s. 361 przyp. — Komentarz w przypisie pochodzi od Kolberga.

w. 13–12d. — Tj. Paul Emil Botta (1802–1870), archeolog francuski, pochodzenia włoskiego; Loftus, może August Wilhelm Fryderyk Spencer, lord (1817–1904), dyplomata angielski; Hincks Edward (1792–1866), asyriolog angielski (Layard, Place, Rawlinson, Oppert por. wyżej).

BIBLIOGRAFIA
INDEKSY

BIBLIOGRAFIA

PRACE CYTOWANE I ODNOTOWANE PRZEZ KOLBERGA[1]

A. G. zob. Gorczyński A.

A. Gr.... *Czerna, pustynia z klasztorem i kościołem księży Karmelitów Bosych.* „Przyjaciel Ludu" R. 4 T. 2: 1838 nr 32 s. 249–250, nr 33 s. 259.

A. Ł. zob. Ładnowski A.

[Albiński M., Bliziński J.] *Abecadłowy spis wyrazów języka ludowego w Kujawach i Galicji zachodniej.* „Biblioteka Warszawska" 1860 T. 4 s. 619–633.

Alboż my to jacy, jacy, jacy... W: *Krakowiaki i inne wiersze.* [Kraków, między 1820 a 1825] nr XIII.

Anczyc W. L. *Chłopi arystokraci. Szkic dramatyczny w jednym akcie ze śpiewkami.* Kraków 1850. Toż w: tegoż *Obrazki dramatyczne ludowe.* Kraków 1873 s. 1–86.

[Anczyc W. L.] *Grota Łokietka w Ojcowie.* „Tygodnik Ilustrowany" 1863 T. VIII nr 217 s. 448–449.

— *Kilka słów o Wieliczce.* „Tygodnik Ilustrowany" 1863 T. VIII nr 218 s. 463–464, z ryc.

Anczyc W. L. *Klasztor Norbertanek na Zwierzyńcu w Krakowie.* „Tygodnik Ilustrowany" 1866 T. XIII nr 329, z ryc.

[Anczyc W. L.] Wł. L. A. *Konik zwierzyniecki.* „Tygodnik Ilustrowany" 1861 T. III nr 88 s. 206.

Anczyc W. L. *Łobzowianie. Obrazek dramatyczny w jednym akcie napisany oryginalnie.* Warszawa 1854. Toż w: tegoż *Obrazki dramatyczne ludowe.* Kraków 1873 s. 87–151. Zob. też Studziński P.

— *Obrazy krakowskie.* Tygodnik Ilustrowany" 1862 T. V nr 130 s. 117–119, nr 131 s. 125–129 (*Wesele w Czernichowskiem),* nr 132 s. 136–139 (*Ogrodnicy*), nr 133 s. 143–146 (*Świątniczanie. Prądniczanie*), nr 135 s. 166–170

[1] W wykazie zebrano zapisy bibliograficzne prac i utworów przytoczonych i wymienionych w tomach 5–8 i 73/I–III *Krakowskiego* oraz w rękopiśmiennych notatkach bibliograficznych, dotyczących regionu krakowskiego. Noty, których nie udało się zweryfikować, podano w postaci zapisanej przez Kolberga z odpowiednią adnotacją.

(*Szopka, czyli jasełka i gwiazdka w Krakowie*, z ryc. *Szopka, czyli jasełka krakowskie* na s. 168), nr 137 s. 191–192 (*Obchód dnia 11 września*).
— *Oświęcim*. „Tygodnik Ilustrowany" 1872 T. X nr 254, z ryc.
— *Wody mineralne krajowe. Krynica, Żegiestów, Swoszowice*. „Kalendarz Warszawski Popularno-Naukowy na rok 1863" J. Ungra, Warszawa [1862] s. 22–28, z ryc.
— *Zielone Świątki*. „Tygodnik Ilustrowany" 1862 T. V nr 141 s. 225–226.
Anna L. Krakowianka zob. Libera A.
Anonim tzw. Gall *Kronika polska*. Przełożył R. Grodecki, przekład opracował, wstępem i przypisami opatrzył M. Plezia. Wyd. siódme: Wrocław 1996, BN I 59.
Arytmetyka moralna. „Monitor" 1776 nr XXXV (z 1 V) s. 280–281.

-b- *Czaszki końskie. (Badanie starożytne.)* „Biblioteka Warszawska" 1841 T. 3 s. 508–509.
Baliński K. *Powieści ludu spisane z podań*. Warszawa 1842.
Baliński M., Lipiński T. *Starożytna Polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym*. T. I–III Warszawa 1843–1846.
Bandtkie J. S. *Dzieje Królestwa Polskiego*. Wyd. powtórne i poprawne: T. I Wrocław 1820. Następne wyd. pt. *Dzieje narodu polskiego*, zob. niżej.
— *Dzieje narodu polskiego*. Wyd. 3: T. 1–2 Wrocław 1835.
[Bandtkie J. S.] J. S. B. *Sobudki, Góra Sobótska*. „Pamiętnik Warszawski, czyli Dziennik Nauk i Umiejętności" R. V: 1819 T. XIV s. 374–378.
Barącz S. *Bajki, fraszki, podania, przysłowia i pieśni na Rusi*. Tarnopol 1866.
Bartoszewicz J. *Ojców*. „Kalendarz Warszawski Popularno-Naukowy na rok 1860" J. Ungra, Warszawa [1859] s. 23–28.
[Bayer K.] K. B. *Róg obrzędowy górników wielickich*. „Tygodnik Ilustrowany" 1861 T. IV nr 95 s. 28, z ryc.
Bentkowski F. *Historia literatury polskiej*. T. 1–2 Warszawa–Wilno 1814.
Berdau F. *Przegląd flory okolic Krakowa, czyli wyliczenie roślin w W. Ks. Krakowskiem oraz przyległych częściach obwodu wadowickiego i bocheńskiego, jako też w dolinie Ojcowskiej dziko rosnących*. W: „Rocznik Towarzystwa Naukowego Krakowskiego", poczet trzeci T. III: 1859 (og. zbioru T. 26) s. 213–658 oraz odbitka: Kraków 1859.
[Berdau F.] F. Be.... *Szczwół albo pietrusznik*. W: *Encyklopedia powszechna* S. Orgelbranda, T. XXIV Warszawa 1867 s. 592–593.
Berwiński R. *Powieści wielkopolskie*. Wrocław 1840.
— *Studia o gusłach, czarach, zabobonach i przesądach ludowych*. T. 1–2 Poznań 1862.
— *Studia o literaturze ludowej ze stanowiska historycznej i naukowej krytyki*. T. 1–2. Poznań 1854.
Bielowski A. *Wstęp krytyczny do dziejów Polski*. Lwów 1850.

Bielski M. *Kronika polska... nowo przez Joachima Bielskiego, syna jego, wydana.* Wyd. K. J. Turowskiego, T. 1–2 Sanok 1856. Pierwodruk: Kraków 1597.

— *Kronika, to jest historia świata na sześć wieków a cztery monarchie rozdzielona...* Kraków 1564.

[Biernacki C.] C. B. *Baba.* W: *Encyklopedia powszechna* S. Orgelbranda, T. II Warszawa 1860 s. 625.

Bliziński J. [współautor] zob. Albiński M., Bliziński J.

[Błotnicki F. K.] *Szlachta czynszowa, czyli Kłótnia o wiatr. Komedia w 1 akcie.* Wyd. III: Poznań 1926. Naród Sobie T. 22.

Boczkowski F. *O Wieliczce pod względem historyi naturalnej, dziejów i kąpieli.* Bochnia 1843.

Boëmus J. A. *Omnium gentium mores, leges et ritus ex multis clarissimis rerum scriptiones.* Antwerpiae 1542.

Bogusławski W. *Cud mniemany, czyli Krakowiacy i Górale.* Tekst według autoryzowanego odpisu z r. 1796 przygotował M. Rulikowski. Wstęp, przypisy i odmiany tekstu opracowali S. Dąbrowski i S. Straus, Wrocław 1956, BN I 162. Zob. też Stefani Jan.

— *Henryk VI na łowach. Komedia w trzech aktach z powieści angielskiej napisana 1780.* W: tegoż *Dzieła dramatyczne.* T. 5 Warszawa 1821 s. 85–189. Toż: opracowała Z. Wołoszyńska, Wrocław 1964, BN I 153.

— *Herminia, czyli Amazonki. Heroiczno-komiczna opera w dwóch aktach z muzyką J. Elsner, napisana we Lwowie 1797.* W: tegoż *Dzieła dramatyczne.* T. 12 Warszawa 1823 s. 313–418.

— *Taczka occiarza.* W: tegoż *Dzieła dramatyczne.* T. 8 Warszawa 1823 s. 75–157.

[Bogusławski W.] *„U wielkich bogaczów i panów"* [aria z: *Telemak. królewicz Itaki*]. W: *Śpiewy i arie teatralne i światowe z różnych oper i komedyi zebrane z dodatkiem nowych śpiewów i krakowiaków.* T. 1 Warszawa 1816 s. 124–125.

Bohomolec F. *Kurdesz.* W: *Poezja polskiego Oświecenia. Antologia.* Opracował J. Kott, Warszawa 1956 s. 55–56.

— *Pieśń druga jednejże ręki co „Kurdesz nad kurdeszami".* Warszawa 1780 [druk nieodnaleziony]. Toż w: K. Mikulski *W kręgu oświeconych.* Warszawa 1960 s. 218–220.

— *Życie Jerzego Ossolińskiego.* T. 1–2 Warszawa 1777. Toż: wyd. K. J. Turowskiego, T. 1–2 Kraków 1860–1861. Zob. też Ossoliński J.

Bohomolec J. *Diabeł w swojej postaci z okazyi pytania, jeśli są upiory, ukazany.* Cz. I. Wyd. II: Warszawa [1775], wyd. I: tamże 1772.

— *Diabeł w swojej postaci albo o upiorach, gusłach, wróżkach, losach, czarach, z przydatkiem o ukazywaniu się duchów i odpowiedzią na zarzuty przeciwko pierwszej części czynione.* Cz. II [i III] Warszawa 1777.

—— *Przydatek do książki Diabeł w swojej postaci o ukazywaniu się duchów...* [Cz. III] Warszawa 1777. Toż w: *Diabeł w swojej postaci...*, zob. wyżej cz. II.

—— *Responsio ad censuram libri de natura et potestate daemonis.* Warszawa 1775.

Borkowski J. D. *O polskim języku łowieckim i o świecie łowieckim.* „Przyjaciel Ludu" R. 6 T. 1: 1839 nr 13 s. 104, nr 14 s. 109–112, nr 16 s. 125–128, nr 17 s. 136–136.

Bośnia w Galicyi. „Reforma" 1882 nr 224, w dziale „Kronika".

Brama Floriańska w Krakowie. „Przyjaciel Ludu" R. 3 T. 2: 1837 nr 33 s. 257–258, z ryc.

Brama Floriańska w Krakowie. Z Pamiątki z Krakowa. „Przyjaciel Ludu" R. 11 T. 1: 1844 nr 15 s. 113–114.

Breton de la Martinière J. *Spanien oder Sitten, Gebräuche, Trachten und Denkmäler der Spanier.* Bd I-IV Pesth 1817–1819. [W serii:] *Miniaturgemälde aus der Länder- und Völkerkunde von den Sitten, Gebräuchen, der Lebensart und den Kostümen der verschiedenen Völkerschaften aller Welttheile; mit Landschafts- und Städteprospecten, Ansichten von Palästen, und Abbildungen anderer merkwürdiger Denkmäler der älteren und neueren Baukunst...* nach d. Franz. dt. bearb. v. Aug. Ehrenstein. Wyd. 1. [Kolberg powołuje się na edycję drugą (T. II Lipsk 1830), do której nie udało się dotrzeć.]

Brodziński K. W. *Wiesław. Sielanka krakowska.* W: tegoż *Wybór pism.* Opracowała A. Witkowska, Wrocław 1966, BN I 191.

—— *Wyjątek z pisma o tańcach.* W: *Melitele.* T. 1 Warszawa 1829 s. 85–101. Przedruk pt. *O tańcach narodowych* w: K. Czerniawski *O tańcach narodowych, z poglądem historycznym i estetycznym na tańce różnych narodów...* Warszawa 1860 s. 99–113.

....C.... *Kraków i okolice jego (z niemieckiego).* „Rozmaitości" [Dodatek do] „Gazety Lwowskiej" R. 1: 1817 nr 9 s. 65–70, nr 10 s. 73–77, nr 11 s. 85–87. Przedruk fragmentów w: A. Grabowski *Historyczny opis miasta Krakowa i jego okolic.* Kraków 1822 s. 246–260.

C. B. zob. Biernacki C.

Canstatt K. F. *Die specielle Pathologie und Therapie vom klinischen Standpunkte bearbeitet von... Handbuch der medicinischen Klinik verfasst vom...* Bd III Abth. I-III Erlangen 1843.

[Celsus A. C] *A. Korneliusza Celsa O lecznictwie ksiąg ośmioro.* Z najlepszych wydań... na jęz. pol. przełożył, w komentarze... zaopatrzył... Warszawa 1889. Pierwodruk oryginału: Florencja 1478.

[Chlewaski F., pseudonim H. E. Glücksberga] Fr. Chl. *Jeszcze dodatek do wiadomości o Fauście i Twardowskim.* „Biblioteka Warszawska" 1843 T. 3 s. 436–437.

Chłopi krakowscy przed karczmą. „Przyjaciel Ludu" R. 3 T. 1: 1836 nr 21 s. 163–164, z ryc.

Chmielowski B. *Nowe Ateny albo Akademia wszelkiej sciencyi pełna jak na Classes podzielona, Mądrym dla memoriału, Idiotom dla Nauki, Politykom dla Praktyki, Melancholikom dla rozrywki erygowana alias...* T. 1–2 Lwów 1745–1746, wyd. 2 rozszerzone: T. 1–4 tamże 1754–1756. Zob. też: wybór i opracowanie tekstu M. i J. J. Lipscy, przedmowa J. J. Lipski, tłumaczenia łacińskie W. Zaryczny, Kraków 1966.

Chodakowski Z. D. *Listy ... z lat 1817–1821.* „Biblioteka Warszawska" 1866 T. II s. 161–197. Zob. tegoż *Listy.* W: Z. D. Chodakowski *O Sławiańszczyźnie przed chrześcijaństwem oraz inne pisma i listy.* Opracował i wstępem opatrzył J. Maślanka, Warszawa 1967 s. 165–401.

Chodkowski L. *O przesądach we względzie lekarskim panujących w kraju naszym. Wyjątki z rozprawy napisanej przez...* „Tygodnik Literacki" 1841 nr 42 s. 350–351, nr 43 s. 357–359, nr 44 s. 365–367, nr 45 s. 371–372, nr 46 s. 379–380.

Chodźko I. *Obrazy litewskie.* Wydanie nowe poprawne: T. 1–5 Wilno 1855.

Ciesielski W. *Kilka podań górniczych przy wycieczce do Wieliczki zebranych. Z uniwersyteckich wspomnień.* „Tygodnik Ilustrowany" 1869 T. IV nr 83 s. 54–57.

Compendium medicum auctum, to jest krótkie zebranie i opisanie chorób, ich różności, przyczyn, znaków, sposobów do leczenia. Częstochowa 1789. Wyd. 1: Lublin 1703.

Corpus Juris Canonici. Ed. A. L. Richter, pars 1–2 Lipsiae 1839.

[Crescenzi P. de] Crescentyna P. *Księgi o gospodarstwie i o opatrzeniu rozmnożenia rozlicznych pożytków każdemu stanowi potrzebne.* Kraków 1549. Tłum. A. Trzycieski.

Cyganie. „Kraj" krakowski 1871 nr 216, w dziale „Kronika potoczna i rozmaitości".

Czacki T. *O litewskich i polskich prawach, o ich duchu, źrzódłach, związku i o rzeczach zawartych w pierwszym Statucie dla Litwy 1529 roku wydanem przez...* T. 1–2 Warszawa 1800–1801. Też w: tegoż *Dzieła.* Zebrane i wydane przez E. Raczyńskiego, T. I i II Poznań 1844.

Czarnoksiężnik Hokus-Pokus, czyli nauka tajemnic najzabawniejszych sztuczek czarodziejskich oraz innych pięknych wiadomości. Bochnia 1864.

Czary. „Czas" 1881 nr 262, w dziale „Kronika miejscowa i potoczna".

Czerniawski K. *Charakterystyka tańców.* „Biblioteka Warszawska" 1847 T. 2 s. 293–354. Też osobno pt. *O tańcach narodowych z poglądem historycznym i estetycznym na tańce różnych narodów, a w szczególności na tańce polskie.* Warszawa 1860.

Czernicki G. [współautor] zob. Łepkowski J., Czernicki G.

Cześć Boga w błogosławionej Bronisławie, zakonnicy św. Norberta klasztoru zwierzynieckiego przy Krakowie... staraniem Karoliny Kuczewskiej, ksieni pomienionego klasztoru nowo wydrukowana. Wyd. czwarte: Kraków 1861.

Dachnowski J. K. zob. Żabczyc J. oraz Mikołaj z Wilkowiecka

Darowski A. W. *Przysłowia polskie odnoszące się do nazwisk szlacheckich i miejscowości.* Poznań 1874.

Dąbrowa H. *Obrazki z Krakowa.* „Dziennik Warszawski" 1853 nr 160, 165.

Dębicki B. *Bartosz spod Krakowa, czyli Dożywocie w letargu. Obrazek narodowy ze śpiewkami w 1 akcie.* Nowy Sącz 1859.

— *Cyrulik ze Zwierzyńca. Obrazek ludowy ze śpiewkami w 1 akcie wierszem.* (Muzyka Piotra Studzińskiego.) Kraków 1861.

Dixon H. W. zob. J. P. *Życie i obyczaje Czerwonych Skór...*

Długosz J. *Dziejów polskich ksiąg dwanaście.* T. 1-5 Kraków 1867-1870. W: tegoż *Dzieła wszystkie.* Wyd. staraniem A. Przezdzieckiego, T. 2-6, przekład K. Mecherzyńskiego. Toż pt. *Roczniki, czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego.* Red. i wstępem opatrzył J. Dąbrowski, tekst łaciński ustaliła i przedmową zaopatrzyła W. Semkowicz-Strzelecka, na j. polski przełożył S. Gawęda [i inni], przekład polski przejrzał M. Plezia, T. I-VI Warszawa 1961-1973.

— *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis nunc primum e codice autographo editus.* W: tegoż *Dzieła wszystkie.* Wyd. staraniem A. Przezdzieckiego, T. 7-9 Kraków 1863-1864.

Dmuszewski L. A. zob. też *Śpiewki do komedyi...*

— *Król Łokietek, czyli Wiśliczanki.* W: tegoż *Dzieła dramatyczne.* T. 3 Wrocław 1821 s. 141-180.

— *Siedem razy jeden. Komedio-opera w jednym akcie z muzyką Józefa Elsnera, grana pierwszy raz w Warszawie 1804.* W: tegoż *Dzieła dramatyczne.* T. 8 Warszawa 1823 s. 179-236.

— *Śpiewka Kulufa z opery „Kuluf, czyli Chińczykowie".* W: tegoż *Dzieła dramatyczne.* T. 4 Wrocław 1821 s. 99-100.

— *Woltyżer, komedia w jednym akcie.* W: tegoż *Dzieła dramatyczne.* T. 6 Warszawa 1822 s. 47-95.

Dobrovský J. *Slavin. Bothschaft aus Böhmen an alle Slawischen Völker oder Beiträge zu ihrer Charakteristik, zur Kenntniss ihrer Mithologie, ihrer Geschichte und Alterthümer ihrer Literatur und ihrer Sprachkunde nach allen Mundarten.* Zweite Auflage von W. Hanka: Prag 1834.

Doniesienie o wojnie żydowskiej. [Kraków, między 1820 a 1825].

Drechsler J. *Chłop milionowy, czyli Dziewczyna z świata czarownego. Melodrama alegoryczna w 3 aktach.* Z niemieckiego P. [F.] Rajmund przerobiona przez J. Damse... z muzyką..., Warszawa 1829.

Duńczewski S. *Geografia dalsza Korony Polskiej i W[ielkiego] Ks[ięstwa] Litewskiego... ogłaszająca wiadomości o zwierzętach leśnych, polowych, podziemnych i wodno-ziemnych.* „Kalendarz Polski i Ruski na Rok Pański 1770", Zamość [1769].

— *Geografia dalsza Korony polskiej i Wielkiego Księstwa Lit[ewskiego] religią polską, świętych, błogosławionych i pobożnych Polakow, miejsca cudami sławne, niezbożność zabobonną, medycynę przeciw czarom, rząd i wolność polską, senat i senatorów etc. eksponująca.* „Kalendarz Polski i Ruski na Rok Pański 1759", Zamość [1758].

— *Sukcessy prowincyi i miast znaczniejszych.* „Kalendarz Rzymski, Ruski, Niemiecki... na Rok Pański 1730", Zamość [1729].

Duszy przewodnik do ojczyzny niebieskiej, czyli poznanie serca człowieka, czy Bóg w nim mieszka, czy diabeł? W dziesięciu obrazach zmyślnie wystawione... Podług wtórego wydania w języku czeskim w Pradze R. P. 1853 wyszłego na polski dosłownie przełożył ksiądz Szymon Perzych. Wyd. 2: Mikołów 1862.

[Dwa] śpiewy polskie na głos z towarzyszeniem pianoforte. [Warszawa 1824]. [Nota według: W. Tomaszewski *Bibliografia warszawskich druków muzycznych 1801-1850.* Warszawa 1992 poz. 631.]

„Dziennik Zdrowia dla Wszystkich Stanów" wydany przez L. [F.] Lafontaine, R. 1: Warszawa 1801 nr 1-6, R. 2: tamże 1802 nr 7-12.

Dzień Zaduszny (powiastka). Pamiątki z Krakowa. „Przyjaciel Ludu" R. 7 T. 2: 1841 nr 27 s. 215-216, nr 28 s. 222-223, nr 29 s. 230-232.

Dziwo w jeziorze krakowskim. „Tygodnik Ilustrowany" 1882 nr 358 s. 298.

Dziwować się bynajmniej nie trzeba... „Monitor" 1773 nr LI (z 26 VI) s. 425-431.

Dzwon kościoła N. Maryi Panny w Krakowie. Pamiątki z Krakowa. „Przyjaciel Ludu" R. 8 T. 1: 1841 nr 22 s. 196-197, z ryc.

Dzwon Zygmunta I w Krakowie. Pamiątki z Krakowa. „Przyjaciel Ludu" R. 8 T. 1: 1841 nr 18 s. 137-140, z ryc.

E. S. *Noc świętojańska.* „Czas" 1883 nr 140 i 142.

— *Symbolika wiosenna.* „Czas" 1884 nr 118, 120, 121.

E. Ś. *Spod słomianej strzechy.* „Czas" 1882 nr 226.

Ehrenberg G. *Szlachta w roku 1831.* W: *Zbiór poetów polskich XIX w.* Ułożył i opracował P. Hertz, ks. II Warszawa 1961 s. 851-853.

[Ekielski N.] N. E. *Okolice Mogiły.* Kraków 1864.

Elsner J. [współautor] zob. Bogusławski W. *Herminia...* i Dmuszewski L. A. *Siedem razy jeden...*

Elsner J. *Ope[ra] Król Łokietek w 2-ch aktach.* Autograf z 1818 r. w zbiorach Biblioteki Narodowej, sygn. Mus. 91.

Estreicher [K.] *W Kronice „Czasu"...* „Czas" 1872 nr 131.

[Estreicher K.] *Z Galicji. Z powodu muzyki do Konika Zwierzynieckiego i dawnych zabytków muzykalności polskiej.* „Ruch Muzyczny" T. 5: 1861 nr 50 szp. 805–807.

F. *List o czaszkach końskich.* „Biblioteka Warszawska" 1841 T. 4 s. 499–500.
F. Be.... zob. Berdau F.
F. M. S. zob. Sobieszczański F. M.
[Farnowski S.] Farnovius S. *O znajomości i wyznaniu Boga zawżdy jednego, Stworzyciela wszystkich rzeczy i jedynego Syna jego... Nauka wielka, święta i prawdziwa...* B.m. [Lucławice?] 1573.
[Fisch Z. L., pseud.:] Padalica T. *Listy z podróży.* T. 1–3 Wilno 1859.
Flatt O. *Listy z podróży. List I. Dolina Prądnika.* „Gazeta Codzienna" 1855 nr 189–191, 198, 210, 212, 215.
Flawiusz J. zob. Józef Flawiusz
Fr. Chl. zob. Chlewaski F.
Fredro A. M. *Przysłowia mów potocznych albo przestrogi obyczajowe, radne, wojenne.* Wyd. K. J. Turowskiego, Sanok 1855. Pierwodruk: Kraków 1658.
Friedreich J. B. *Die Symbolik und Mythologie der Natur.* Würzburg 1859.

G. *Ojców i słówko o Pieskowej Skale.* „Księga Świata" 1859 cz. II s. 103–106.
G. C. zob. Łepkowski J., Czernicki G.
Gall zob. Anonim tzw. Gall
Gaszyński K. *Dzień ósmy września 1831 w Krakowie. Obraz fantastyczny.* Kraków 1848.
Gawarecki Z., Kohn A. *Polskie stawowe gospodarstwo oraz opisanie porządku stawowego przez Stanisława Strojnowskiego...* Warszawa 1860. Zob. też Strojnowski S.
Gawiński J. *Oracz z skowronkiem.* W: Sz. Szymonowic i Jan Gawiński *Poezje.* Wydanie nowe J. N. Bobrowicza, Lipsk 1837 s. 179. Toż w: *Poeci polscy od średniowiecza do baroku.* Opracowała K. Żukowska, Warszawa 1977 s. 551. Pierwodruk: 1664.
[Gąsiorowski Franciszek, pseud.:] Nowowiejski F. *Andrzej z Tenczyna. Powieść narodowa z dziejów XV wieku.* Kraków 1833.
— *Kmita i Bonerówna. Powieść z narodowych dziejów XVI wieku.* Kraków 1834.
Geistlicher Sittenspiegel. Würzburg 1732. [Nota według O. Kolberga.]
Gliński A. J. *Bajarz polski.* T. 1–4 Wilno 1853. Toż: Wilno 1881.
[Gloger Z., pseud.:] Pruski *Obchody weselne.* Kraków 1869.
Glücksberg H. E. zob. Chlewaski F.
Gminne wróżebne przypowieści. „Kalendarz Naukowy na rok 1865" K. Langiego, Przemyśl [1864] ss. nlb.
Gołębiowski Ł. *Domy i dwory, przy tem opisanie apteczki, kuchni, stołów, uczt, biesiad, trunków i pijatyk; łaźni i kąpieli; łóżek, pościeli,*

ogrodów, powozów i koni; błaznów, karłów, wszelkich zwyczajów dworskich i różnych obyczajowych szczegółów. Warszawa 1830.
— *Gry i zabawy różnych stanów w kraju całym lub niektórych tylko prowincjach. Umieszczony tu: kulig, czyli szlichtada, łowy, maszkary, muzyka, tańce, reduty, zapusty, ognie sztuczne, rusałki, sobótki itp.* Warszawa 1831. Przedruk techniką fotooffsetową: Warszawa 1983.
— *Lud polski, jego zwyczaje, zabobony.* Warszawa 1830. Przedruk techniką fotooffsetową: Warszawa 1983.
[Gołuchowski J.] *O chłopach.* Lipsk 1847.
Gorączkiewicz W. *Krakowiaki zebrane i ułożone na fortepiano przez... w Krakowie.* Wien [1829].
— *Śpiewy chóralne kościoła rzymsko-katolickiego w bazylice katedralnej krakowskiej używane, a w harmonii na organy dla kościołów parafialnych przez... ułożone.* Cz. I i II Kraków 1846–1847.
[Gorczyński A.] *Powieści Jadama.* T. 1–2 Kraków 1838. Wyd. 2: Kraków 1841.
— A. G. *Sobótki.* „Przyjaciel Ludu" R. 2 T. 1: 1835 nr 10 s. 79–80.
Gorecki A. *Krakowiaki.* W: tegoż *Pisma.* Lipsk 1878 s. 241–245. Zob. też Mirecki F.
Görres J. *Die christliche Mystik.* Bd 1–4 Regensburg 1836–1842.
Goslar J. M. *Smutna brzoza.* W: *Zbiór poetów polskich XIX w.* Ułożył i opracował P. Hertz, ks. II Warszawa 1961 s. 916.
Gosławski M. *Dumka.* W: *Zbiór poetów polskich XIX w.* Ułożył i opracował P. Hertz, ks. II Warszawa 1961 s. 129–130. Pierwodruk w: tegoż *Poezja ułana polskiego poświęcona Polkom.* Paryż [recte Lwów] 1833.
— *Mazur podolski.* W: *Poezja powstania listopadowego.* Wybrał i opracował A. Zieliński, Wrocław 1971, BN I 205, s. 123–125. Pierwodruk w: tegoż *Poezja ułana polskiego poświęcona Polkom.* Paryż [recte Lwów] 1833.
Gospodarstwa małe, czyli włościańskie, w powiecie wielickim i wadowickim... W: *Encyklopedia rolnictwa i wiadomości związek z niem mających.* Wyd. pod red. J. T. Lubomirskiego, Ed. Stawiskiego, St. Przystańskiego, przy współudziale L. Krasińskiego, L. Kronenberga, J. Zamoyskiego, T. II Warszawa 1874 s. 1141–1149.
Goszczyński S. *Anna z Nabrzeża.* W: tegoż *Dzieła.* T. 3 *Powieści wierszem.* Wrocław 1852 s. 155–272.
— *Sobótka. Z powieści pod napisem Kościelisko.* W: *Ziewonia.* Lwów 1834 s. 179–220. Toż w: tegoż *Dzieła.* T. 3 *Powieści wierszem.* Wrocław 1852 s. 1–40.
Góra Bronisławy z mogiłą Kościuszki pod Krakowem [rycina]. „Przyjaciel Ludu" R. 5 T. 2: 1839 nr 39 s. 305.
Górnicki Ł. *Dworzanin polski.* Kraków 1566. Toż: opracował R. Pollak, Wrocław 1954, BN I 109.
[Górski S.] *Vita Petri Kmithae de Wisnicze Palatini Cracoviensis.* W: S. Orzechowski *Annales Polonici...* Dobromil 1611. Zob. w wyd.: *Annales*

Stanislai Orichovii Okszii... Ed. T. Działyński, Posnaniae 1854 s. 197–226. Przekład: K. W. Wójcicki *Życie Piotra Kmity z Wiśnicza.* „Biblioteka Warszawska" 1865 T. 2 s. 375–404.

Grabowski A. *Historyczny opis miasta Krakowa i jego okolic.* Wyd. 1: Kraków 1822. Zob. też ....C.... *Włościanie z okolic Krakowa...*

— *Kraków i jego okolice, opisał historycznie...* Wyd. 3: Kraków 1836.

— *Kraków i jego okolice, opisał historycznie...* Wyd. 5 znacznym przyczynkiem wiadomości rozszerzone, z 37 drzeworytami, widokiem i planem miasta, Kraków 1866.

— *Prowincjonalizmy, powiatowszczyzny, sposoby mówienia księstwa oświęcimskiego i zatorskiego.* „Biblioteka Warszawska" 1849 T. 3 s. 174–177.

— *Starożytności historyczne polskie, czyli pisma i pamiętniki do dziejów dawnej Polski, listy królów i znakomitych mężów, przypowieści, przysłowia itp. Z rękopismów zebrał i przydał żywoty uczonych Polaków...* T. 1–2 Kraków 1840. Zob. też J. Krzyżanowski i K. Żukowska-Billip *Dawna facecja polska.* Warszawa 1960 s. 557–564 [przedruk anegdot z Grabowskiego] oraz s. 240–293 [anegdoty z Grabowskiego, lecz wydane na podstawie zachowanego rękopisu].

Grajnert J. *Studia nad podaniami ludu naszego.* „Biblioteka Warszawska" 1859 T. 2 s. 465–514, 705–724, T. 3 s. 70–105.

Gratiani A. M. *Pamiętnik Komendoniego [Commendonego G. F.].* W: J. U. Niemcewicz *Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polszcze z rękopismów tudzież dzieł w różnych językach o Polszcze wydanych oraz z listami oryginalnemi królów i znakomitych ludzi w kraju naszym.* T. 1 Warszawa 1822 s. 56–114, 198–229, 245–251.

Gregorianki. B.m. 1600. [Nieodnaleziony druk anonimowy, nota według: J. Juszyński *Dykcjonarz poetów polskich* T. II Kraków 1820.]

Grimm J. *Deutsche Mythologie.* Wyd. 2: T. 1–2 Göttingen 1844, wyd. 3: tamże 1854.

Grochowski S. *Wirydarz abo kwiatki rymów duchownych o dziecięciu P. Jezusie, na chwalebne narodzenie Jego uczyniony z wierszów łacinskich wdzięcznych i uciesznych Jakuba Pontana.* W: tegoż *Poezje.* Wyd. K. J. Turowskiego, T. 2 Kraków 1859 s. 1–58 [trzeci cykl paginacji]. Pierwodruk w: tegoż *Wiersze i insze pisma co przebrańsze.* Kraków 1608 s. 324–375.

Grodzicki A. [wyd.] zob. Lubomlczyk S.

Grodziński M. *Ogród fijołkowy karmelitański..., to jest poważna historia o wielce cudownym obrazie Niepokalanej Bogarodzice Maryi na krakowskim Piasku...* Kraków 1673.

Grohmann J. V. *Aberglauben und Gebräuche aus Böhmen und Mähren. Gesammelt und herausgegeben.* Bd I Prag-Leipzig 1864.

Grób Jana III Sobieskiego w katedrze krakowskiej. Z Pamiątki z Krakowa. „Przyjaciel Ludu" R. 11 T. 1: 1844 nr 16 s. 122–125, z ryc.

Gryglewski A. zob. Wójcicki K. W. *Dziedziniec w zamku wiśnickim...*

Hacquet B. *Neuste physikalisch-politische Reisen in den Jahren 1794 und 95 durch die Dacischen und Sarmatischen oder Nördlichen Karpathen.* Th. IV Nürnberg 1796.

Hahn J. G. *Griechische und albanesische Märchen.* Leipzig 1864.

Hanka W. zob. *Królodworski rękopis...*

Hanuš I. J. *Bájeslovný kalendář slovanský čili pozůstatky pohansko-svátečných obřadův slovanských.* Praha 1860.

Hanusch I. J. *Die Wissenschaft des Slawischen Mythus im weitesten, den altpreussich-lithauischen Mythus mitumfassenden Sinne... Nach den Quellen bearbeitet sammt der Literatur der slavisch-preussisch-lithauischen Archäologie und Mythologie.* Lemberg 1842.

Haupt K. *Sagenbuch der Lausitz.* Th. 1-2 Leipzig 1862-1863.

Haur J. K. *Skład abo Skarbiec znakomitych sekretów oekonomiej ziemiańskiej.* Kraków 1693.

— *Oekonomika ziemiańska generalna.* Warszawa 1757.

— *Ziemiańska generalna oekonomika.* Kraków 1693.

Henryk ze S..... *Kąpiele w Wieliczce.* „Przyjaciel Ludu" R. 5 T. 2: 1839 nr 49 s. 389-391, z ryc.

[Hoffmanowa z Tańskich K.] *Bractwa strzeleckie.* „Przyjaciel Ludu" R. 2 T. 1: 1835 nr 5 s. 39-40. [Fragm. z *Opisów różnych okolic Królestwa Polskiego,* zob. niżej.]

[Hoffmanowa z Tańskich K.] *Flis.* „Przyjaciel Ludu" R. 2 T. 1: 1835 nr 18 s. 140-141. [Fragm. z *Opisów różnych okolic Królestwa Polskiego,* zob. niżej.]

Ho[f]manowa z Tańskich K. *Opisy różnych okolic Królestwa Polskiego.* T. 1-2. W: tejże *Wybór pism.* Nowe oryginalne wydanie przejrzane i poprawione przez Autorkę, T. 5-6 Wrocław 1833.

Holeschov J. *Largissimus vesper seu colledae historia.* Olomuci 1761.

Hubert L. *Pożar w kopalniach solnych w Wieliczce w 1772 roku.* „Księga Świata" 1858 cz. I s. 133-137.

...i *Teatr w Krakowie.* „Kłosy" 1873 T. XVII nr 438, z ryc. A. Kozarskiego.

J. zob. Jerzmanowski J.

J. Gł. *Jeszcze w sprawie konika zwierzynieckiego.* „Czas" 1872 nr 137.

— *Mutantur tempora...* „Czas" 1872 nr 130.

J. K. zob. Konopka J.

J. K. T. zob. Turski Jan Kanty

J. L. zob. Jenike L.

J. Ł., J. Łpk. zob. Łepkowski J.

J. M. zob. Mączyński J.

J. N. J. zob. Jaśkowski J. N.

J. P. *Kościół Śgo Stanisława w Krakowie.* „Przyjaciel Ludu" R. 12 [T. 1]: 1845 nr 1 s. 1-2, z ryc.

J. P. *Życie i obyczaje Czerwonych Skór (Indian amerykańskich). Wyjątek z dzieła „Nowa Ameryka" H. Dixona.* „Kłosy" 1872 T. XIV nr 234-235 oraz tenże *Indianin czerwonoskóry. Wyjątek z dzieła „Nowa Ameryka" H. Dixona.* Tamże nr 347 s. 135-137 i 138.

J. P.....k *Kościółek Ś. Benedykta na Podgórzu.* „Przyjaciel Ludu" R. 11 T. 2: 1845 nr 47 s. 372-373, z ryc.

[Jachna J.] *Gady i płazy galicyjskie.* „Przyrodnik" 1872 nr 1 s. 12-18, nr 2 s. 50-55, nr 3 s. 82-88, nr 4 s. 111-115, nr 5 s. 145-149, nr 6 s. 171-177.

Jasiński J. *Jaś i Zosia.* W: *Poezja polskiego Oświecenia. Antologia.* Opracował Jan Kott, Warszawa 1956 s. 354-355.

[Jaśkowski J. N.] J. N. J. *Do Grobarza.* „Przyjaciel Ludu" R. 4 T. 2: 1838 nr 45 s. 369. Toż w: *Zbiór poetów polskich XIX w.* Ułożył i opracował P. Hertz, ks. II Warszawa 1961 s. 382-383.

— *Śpiew Łobzowian.* „Przyjaciel Ludu" R. 4 T. 2: 1838 nr 36 s. 288.

Jaworski F. *Dolina Filipowicka w okręgu krakowskim.* „Gazeta Codzienna" 1853 nr 29, 31.

Jełowicki A. *Moje wspomnienia.* T. 1-2 Paryż 1839.

[Jenike L.] J. L. *Tyniec, obraz olejny Alfreda Schouppego.* „Tygodnik Ilustrowany" 1866 T. XIV nr 355 s. 13-14.

[Jerzmanowski J.] J. *Lipowiec, zamek.* „Przyjaciel Ludu" R. 10 T. 1: 1843 nr 25 s. 192-195.

Jest środek niewątpliwy... „Czas" 1873 nr 191, w dziale „Kronika miejscowa i zagraniczna".

Józef Flawiusz [Joseph Flavius] *Historia Josepha starego, dziejopisa żydowskiego, w dwoje księgi rozdzielona. Pierwsze: O wojnie ostatniej i o zepsowaniu ziemie żydowskiej. Wtóre: O oblężeniu i zburzeniu miasta Jeruzalem i o zniewoleniu ludu i ziemie ich przez Rzimiany Vespasiana i Titusa. Kraków* 1555 [najstarszy, częściowy przekład z łaciny Lenarta z Urzędowa]. Zob. pierwsze pełne wyd. polskie pt. *Dzieje wojny żydowskiej przeciwko Rzymianom.* Z oryg. greckiego... na język polski przetłumaczył, przedmową, uwagami, skorowidzem etc. zaopatrzył A. Niemojewski, Warszawa 1906. Toż: Józef Flawiusz *Wojna żydowska.* Przekład z greckiego i opracowanie J. Radożycki, Poznań 1980.

[Jucewicz L. A., pseud.:] Ludwik z Pokiewia *Litwa pod względem starożytnych zabytków, obyczajów i zwyczajów.* Wilno 1846.

Jundziłł B. S. *Opisanie roślin w prowincyi W. Ks[ięstwa] L[itewskiego] naturalnie rosnących według układu Linneusza.* Wilno 1791.

Jungmann J. *Slovník česko-německý.* D. 1-5 Praha 1835-1839.

Juszyński H. *Dykcjonarz poetów polskich.* T. I-II Kraków 1820.

Już to mija siódmy rocek. Z okolic Krakowa, piosnka gminna. „Przyjaciel Ludu" R. 2 T. 2: 1836 nr 40 s. 320.

K. M. *Charakter i zwyczaje mieszkańców z okolic Krakowa. Górale. Właściwi Krakowiacy.* „Wanda" 1823 nr 1 s. 11–12, nr 2 s. 33–36, nr 3 s. 43–45.

K. Wł. W. zob. Wójcicki K. W.

Kadłubek W. zob. Mistrz Wincenty zw. Kadłubkiem

Kalendarz myśliwych na ptaki z pierwszej połowy XVII wieku. „Kalendarz Powszechny na rok 1853" J. Wildta, Kraków [1852] ss. nlb. [Przedruk fragmentu z: Morsztyn H. *Historia ucieszna o zacnej królewnie Banialuce...*, zob.]

Kalendarz zwyczajowy. „Kalendarz Powszechny na rok 1853" J. Wildta, Kraków [1852] s. 1–16.

Kalinka zob. Wielogłowski W. *Obrazek wiejskich rozkoszy...*

[Kalinka W.] *Galicja i Kraków pod panowaniem austriackim.* Paryż 1853.

Kamiński J. N. *Do wolności.* W: *Zbiór poetów polskich XIX w.* Ułożył i opracował P. Hertz, ks. I Warszawa 1959 s. 497.

— *Zabobon, czyli Krakowiacy i Górale. Zabawka dramatyczna ze śpiewkami w trzech aktach.* Lwów 1821. Zob. też Kurpiński K.

[Kamiński J. N., Jakubowicz D.] *Piosnka Miłony. Aria z opery „Syrena z Dniestru": „Jestem Mazur z drelichami".* „Rocznik Teatru Polskiego we Lwowie od 1 stycznia 1814 do 1 stycznia 1815", [Lwów 1815] s. 57–59.

Kancjonał albo Pieśni nabożne według obrządku kościoła ś. katolickiego na uroczystości całego roku z przydatkiem wielu nowych o różnych świętych Pańskich. Kraków 1818.

Kaplica Zawiszów, teraz zwana Potockich, w katedrze krakowskiej. Z Pamiątki z Krakowa. „Przyjaciel Ludu" R. 11 T. 1: 1844 nr 16 s. 121–122, z ryc.

Kaplica Zygmuntowska w katedrze krakowskiej. Z Pamiątki z Krakowa. „Przyjaciel Ludu" R. 11 T. 1: 1844 nr 15 s. 114–118, z ryc.

Karadžić S. V. *Narodne srpske pjesme. Skupjo i na svijet izdao...* Kn. 1 u Lipsći 1824.

Karpiński F. *Do Justyny. Tęskność na wiosnę.* W: tegoż *Poezje wybrane.* Opracował T. Chachulski, wyd. II zmienione: Wrocław 1997, BN I 89, s. 7–9.

— *Laura i Filon.* W: tegoż *Poezje wybrane.* Opracował T. Chachulski, wyd. II zmienione: Wrocław 1997, BN I 89, s. 18–28.

— *Powietrze i wojna w kraju.* W: tegoż *Poezje wybrane.* Opracował T. Chachulski, wyd. II zmienione: Wrocław 1997, BN I 89, s. 36–38.

— *Trzeba się kochać.* W: tegoż *Poezje wybrane.* Opracował T. Chachulski, wyd. II zmienione: Wrocław 1997, BN I 89, s. 95–97.

Kielich w kaplicy Potockich w katedrze krakowskiej. Pamiątki z Krakowa. „Przyjaciel Ludu" R. 8 T. 2: 1842 nr 44 s. 349–350, z ryc.

Kierski E. *Zwyczaje, zabobony i obrzędy ludu w niektórych okolicach W. Ks. Poznańskiego.* „Tygodnik Ilustrowany" 1861 T. IV nr 109 s. 158–161.

Kirkor A. H. *Badania archeologiczne w okolicach Babic i Kwaczały.* „Rozprawy i Sprawozdania z Posiedzeń Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności" T. 1: 1874 s. 25-84, 220-255.

[Kitowicz J.] *Comber (z dawnego rękopisu).* „Kurier Warszawski" 1827 nr 58.

Kitowicz J. *Opis obyczajów za panowania Augusta III.* T. I-IV Poznań 1840-1841. Wyd. z rękopismów przez E. Raczyńskiego [w serii:] Obraz Polaków i Polski w XVIII wieku, T. 7-10 [wydanie niepełne]. Toż: red. naukowa i komentarz Z. Goliński, opracowanie tekstu i indeksy A. Skarżyńska, Warszawa 1985.

Klasztor tyniecki. „Przyjaciel Ludu" R. 2 T. 2: 1835 nr 29 s. 1-2.

Kleczyński J. *Zakopane i jego pieśni.* „Echo Muzyczne i Teatralne" 1884 nr 41, 42, 44, 46.

Klonowic S. F. *Flis, to jest spuszczanie statków Wisłą i inszymi rzekami do niej przypadającymi.* Opracował S. Hrabiec, Wrocław 1951, BN I 137. Pierwodruk: Kraków 1595.

Kluk K. *Roślin potrzebnych, pożytecznych, wygodnych, osobliwie krajowych albo które w kraju użyteczne być mogą, utrzymanie, rozmnożenie i zażycie.* T. 1-3 Warszawa 1777-1779, wyd. 2: T. 1 tamże 1797, T. 2-3 tamże 1802.

Knapski G. [Cnapius G.] G. *Thesaurus polono-latino-graecus, seu promptuarium linguae latinae et graece, polonorum usui accomodatum.* [T. 1] Kraków 1621, [T. 2]: *Thesauri... tomus secundus latino-polonicus.* Kraków 1626, [T. 3]: *Thesauri... tomus tertius, continens Adagia polonica selecta et sententias morales ac dicteria faceta, honesta, Latine et Graece reddita.* Kraków 1632.

Kniaźnin F. D. *Oda X. Pieśń wiejska.* W: tegoż *Dzieła.* Wydanie nowe J. N. Bobrowicza, T. II *Liryków ksiąg cztery.* Lipsk 1837 s. 216-217. Toż w: tegoż *Zosiny. Sielanka w jednym akcie.* W: tegoż *Dzieła.* T. IV Lipsk 1837 s. 207-208.

Kochanowski J. *Na starość.* W: tegoż *Fraszki.* Opracował J. Pelc, Wrocław 1998, BN I 163, s. 42. Pierwodruk: Kraków 1584.

— *Pieśń świętojańska o Sobótce.* W: tegoż *Dzieła wszystkie.* T. IV *Pieśni.* Opracowały M. R. Mayenowa i K. Wilczewska przy udziale B. Otwinowskiej oraz M. Cytowska, Wrocław 1991 s. 214-247. Pierwodruk: Kraków 1586.

Kochowski W. *Latumie solne.* [Fragment z:] *Niepróżnujące próżnowanie.* W: tegoż *Utwory poetyckie. Wybór.* Opracowała M. Eustachiewicz, wyd. II: Wrocław 1991, BN I 92, s. 184, pierwodruk: Kraków 1674.

Kohn Albin [współautor] zob. Gawarecki Z.

Kolberg O. *Krakowiaki i mazurki z okolic Krakowa.* Kraków 1874, odbitka z: tegoż *Krakowskie.* Cz. II (DWOK T. 6) s. 381-516.

— *Kujawy.* Cz. I i II Warszawa 1867 i 1869. Toż wyd. fotoofsetowe: DWOK T. 3-4 Wrocław-Poznań 1962.

— *Lud. Jego zwyczaje, sposób życia, mowa... Krakowiacy.* „Kłosy" 1871 T. XIII nr 316, 318.

— *Melodie ludowe w operze Jana Stefaniego „Krakowiacy i Górale".* W: tegoż *Pisma muzyczne.* Cz. II (DWOK T. 62) s. 546–554. Pierwodruk w: „Ruch Muzyczny" 1858 nr 46 s. 361–363.

— *Pieśni ludu polskiego.* W: tegoż *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym.* Cz. I (DWOK T. 67/I) s. 5–224. Pierwodruk: Poznań 1842–1845. [Cd. w „Przyjacielu Ludu" w latach 1845–1848.]

— *Pieśni ludu polskiego.* Warszawa 1857. Toż wyd. fotoofsetowe: DWOK T. 1 Wrocław-Poznań 1961.

— *Sandomierskie.* Warszawa 1865. Toż wyd. fotofsetowe: DWOK T. 2 Wrocław-Poznań 1962.

Kołłątaj H. *Stan oświecenia w Polsce w ostatnich latach panowania Augusta III (1750–1764).* T. I-II Poznań 1841. Wyd. z rękopisu przez E. Raczyńskiego [w serii:] Obraz Polaków i Polski w XVIII wieku, T. 11–13. Toż: opracował J. Hulewicz, Wrocław 1953, BN I 144.

[Konopka J.] J. K. *Pieśni ludu krakowskiego.* Kraków 1840. Toż: wydanie fototypiczne, pod red. H. Kapełuś, posłowie i opracowanie E. Jaworska, Wrocław 1974.

Kontusik królowej Jadwigi. „Przyjaciel Ludu" R. 4 T. 2: 1838 nr 48 s. 383–384.

Kopernicki I. *Zagadki i łamigłówki Górali Beskidowych spisane w okolicach Rabki.* „Zbiór Wadomości do Antropologii Krajowej" T. 1: 1887 s. 113–129, w dziale III etnologicznym.

Korespondencja z Bozen w Tyrolu z 5 II 1872. „Extrablatt" 1872. [Nota według O. Kolberga.]

[Korn F., pseud.:] Nork F. *Etymologisch-symbolisch-mythologisches Real-Wörterbuch zum Handgebrauche für Biblforscher, Archäologen und bildende Künstler...* Bd 1–4 Stuttgart 1843–1845.

Korzeniowski J. *Karpaccy górale. Dramat w trzech aktach.* Opracował S. Kawyn, Wrocław 1996, BN I 63.

— *Żydzi. Komedia w trzech aktach.* Wyd. A. Zawadzkiego, Wilno 1843. Toż w: tegoż *Dzieła wybrane.* T. 8 Kraków 1954 s. 5–108.

Kosicki L. *Wiadomość historyczna o kościele akademickim Św. Anny w Krakowie.* Kraków 1833. Odbitka z: *Programma popisów rocznych uczniów obydwóch oddziałów Liceum Krakowskiego Ś. Anny i Ś. Barbary 1833 r.* Kraków 1833.

Kossak J. zob. Wójcicki K. W. *Podanie o czarnoksiężniku...* i *Twardowski czarnoksiężnik...*

Kościół Bożego Ciała na Kaźmirzu przy Krakowie. „Tygodnik Ilustrowany" 1865 T. XI nr 288, z ryc.

Kościół P. Maryi w Krakowie. „Przyjaciel Ludu" R. 1 T. 2: 1835 nr 32 s. 249–250, z ryc.

Kościół Ś. Piotra i Pawła w Krakowie. „Przyjaciel Ludu" R. 4 T. 2: 1838 nr 52 s. 409–410, z ryc.

Kotsis A. zob. Wójcicki K. W. *Dziewczyna z Podgórza...*

Kowalicki F. *Post stary polski dziewięć niedzielny, od s. Wojciecha nabożnie zaczęty, przez lat około 300 od Polakow świątobliwie chowany...* Sandomierz 1718.

Kowalski F. *Ułan na wedecie.* W: *Poezja powstania listopadowego.* Wybrał i opracował A. Zieliński, Wrocław 1971, BN I 205 s. 72–74.

Kownacki H. *Rozbiór księgi IV i V „Historii" Długoszowej.* „Czasopismo Naukowe od Zakładu Narodowego im. Ossolińskich wydawane" R. 4: 1831 z. 2 s. 60–76.

Kozarski A. zob. ...i

Krakowiak. „Mówiła matusia, mówiła Jagusi". „Kalendarz Powszechny na rok 1857" J. Wildta, Kraków [1856] s. 141.

Krakowiak. „Ratujze mnie, Boze". „Kalendarz Powszechny na rok 1858" J. Wildta, Kraków [1857] s. 86–87.

Krakowiaki i inne wiersze. [Kraków, między 1820 a 1825].

Krakowianie. „Przyjaciel Ludu" R. 13 T. 1: 1846 nr 2 s. 13, nr 3 s. 21, nr 4 s. 29–31, nr 5 s. 37, nr 6 s. 45–47, z ryc.

Krakowianka (z Gołębiowskiego). „Przyjaciel Ludu" R. 3 T. 1: 1836 nr 4 s. 188–189, z ryc.

Kraków (z Grabowskiego). „Przyjaciel Ludu" R. 3 T. 2: 1837 nr 27 s. 209–211, nr 28 s. 219–220, z ryc.

[Kraków P.] Paulina K..... *Flis.* „Przyjaciel Ludu R. 6 T. 2: 1840 nr 38 s. 297–301, nr 40 s. 310–312, nr 41 s. 315, z ryc.

Krasicki I. *Abuzei i Tair.* W: tegoż *Bajki.* Opracował Z. Goliński, Wrocław 1975, BN I 220, cz. I nr 1 s. 5. Pierwodruk w: tegoż *Bajki i przypowieści na cztery części podzielone.* Warszawa 1779.

— *Dewotka.* W: tegoż *Bajki.* Opracował Z. Goliński, Wrocław 1975, BN I 220, cz. III nr 6 s. 32. Pierwodruk w: tegoż *Bajki i przypowieści na cztery części podzielone.* Warszawa 1779.

— *Przestroga młodemu.* W: tegoż *Pisma wybrane.* Opracował Z. Goliński, M. Klimowicz, R. Wołoszyński, pod red. T. Mikulskiego, T. 2 Warszawa 1954 s. 33–37 oraz w: *Satyry i listy.* Opracował Z. Goliński, Wrocław 1999, BN I 169, cz. I nr 7 s. 45–52.

Kraszewski J. I. *Tenczyńscy. Dramat historyczny w pięciu aktach prozą.* Wilno 1844.

Kromer M. *Kronika polska... biskupa warmińskiego, ksiąg XXX, dotąd w trzech językach, mianowicie w łacińskim, polskim i niemieckim wydana, na język polski z łacińskiego przełożona przez Marcina z Błażowa Błażowskiego.* Wyd. K. J. Turowskiego, Sanok 1857 [na podstawie wydania: Kraków 1611]. Pierwodruk: *De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX.* Basilea 1555.

Kronika wielkopolska. Wydała i komentarzem opatrzyła B. Kürbis, Warszawa 1970, Pomniki Dziejowe Polski S. II T. VIII.

Królikowski J. F. *Prozodia polska, czyli o śpiewności i miarach języka polskiego, z przykładami w nutach muzycznych.* Poznań 1821.

— *Rozprawa o śpiewach polskich z muzyką, do rozszerzenia tej nauki w kraju naszym bardzo użytecznych i o zastosowaniu poezyi do muzyki.* „Pamiętnik Warszawski" R. 3: 1817 T. IX s. 145–174, 249–267 i 377–407.

Królodworski rękopis. Zbiór staroczeskich bohatyrskich i lirycznych śpiewów nalezionych i wydanych przez Wacława Hankę..., a z czeskiego na polskie przez Lucjana Siemieńskiego przełożonych. Kraków 1836.

Krzysztofory. „Kalendarz Krakowski na rok 1852" J. Czecha, Kraków [1851] s. 31–32.

Krzyżanowski I. zob. *Marsz Sobieskiego...*

Kto miał odwagę... „Czas" 1872 nr 114, w dziale: „Kronika miejscowa i zagraniczna".

Kuligi. „Czas" 1867 nr 57, 58 i 61.

Kurpiński K. *Ouverture et morceaux favoris de l' opera national „Krakowiaki i Górale" (Les Cracoviens et les Montagnards). Representé le 20 Septembre 1826... à Varsovie...* B.m. [1830].

— *Sześć śpiewów polskich wziętych z oper „Jan Kochanowski" i „Nowe Krakowiaki".* Warszawa [b.r.].

L. W. *Przygody krakowskiego woźnicy. Urywek z mojego dziennika.* „Tygodnik Ilustrowany" 1865 T. XI nr 287 s. 114–115.

Lafontaine L. F. [wyd.] zob. „Dziennik Zdrowia dla Wszystkich Stanów"

Lafontaine L. F. de *Chirurgisch-medicinische Abhandlungen verschiedenen Inhalts Polen betreffend.* Breslau-Leipzig 1792.

Langie K. zob. *Gminne wróżebne przypowieści...*

Lech A. dr. *Stan zdrojowiska w Swoszowicach w roku 1861.* Kraków 1862, z ryc.

Legenda o zamku ojcowskim. „Przyjaciel Ludu" R. 10 T. 2: 1844 nr 45 s. 360.

Legiendy krakowskie. „Kalendarz Powszechny na rok 1859" J. Wildta, Kraków [1858] s. 36–38.

Lelewel J. *Bibliograficznych ksiąg dwoje, w których rozebrane i pomnożone zostały dwa dzieła Jerzego Samuela Bandtke: „Historia drukarń krakowskich" tudzież „Historia Biblioteki Uniw. Jagiell. w Krakowie", a przydany katalog inkunabułów polskich.* T. 1–2 Wilno 1823–1826.

— *Polska wieków średnich, czyli... w dziejach narodowych polskich postrzeżenia.* T. 1–4 Poznań 1846–1851.

Leopolita J. [właśc. Jan Nicz] *Biblia, to jest Księgi Starego i Nowego Zakonu, na polski język z pilnością według łacińskiej Bibliej od kościoła krześciańskiego powszechnego przyjętej, nowo wyłożona.* Kraków 1561.

[Libera A., pseud.:] Anna L. Krakowianka *Nowe poezje.* Kraków 1846.

— *Piosenka o Krakowie.* W: A. L[ibera] *Krakowiaki.* „Szkółka dla Młodzieży" R. 5: 1854 s. 409–410. Toż w: W. Bieńkowski *Anna Libera „Krakowianka".* Kraków 1968 s. 118–119.

Linde S. B. *Słownik języka polskiego.* T. 1–6 Warszawa 1807–1814.

Lipiński K. *Muzyka do „Pieśni polskich i ruskich ludu galicyjskiego" zebranych i wydanych przez Wacława z Oleska.* Do śpiewu i na fortepian ułożył... Lwów 1833.

Lipiński T. [współautor] zob. Baliński M., Lipiński T.

Lipiński T. *Przysłowia i wyrażenia od gór i rzek.* „Biblioteka Warszawska" 1853 T. 2 s. 52–61.

— *Przysłowia i wyrażenia od miast i wsi.* „Biblioteka Warszawska" 1852 T. 4 s. 236–274.

Lisiewski J. zob. Louis J.

Lissowski M. *Krzeszowice pod względem topograficzno-lekarskim.* Kraków 1845.

List z Krzeszowic, pisany w lecie r. 1817. „Pamiętnik Lwowski" 1818 s. 274–277.

[Louis J., pseud.:] Lisiewski J. *Badania historyczne podania gminnego o Smoczej Jamie w Krakowie.* „Czas. Dodatek Miesięczny" R. 2: 1857 T. VIII s. 61–83. [Rec. pt.] *„Czas, dod[atek] miesięczny" za miesiąc październik 1857 r. (tom VIII zesz. 22).* „Biblioteka Warszawska" 1858 T. 1 s. 205–206, w dziale „Kronika literacka".

Louis J. *Wieś Paczołtowice (monografia).* „Czas" 1874 nr 189, 190, 192–195, 197, 200, 201, 216, 222–224.

Lubomlczyk S. *O żywocie, cudach i postępku kanonizacyi błogosławionego Jacinkta, fundatora pierwszego w Polszcze braciej zakonu kaznodziejskiego Dominika świętego, ksiąg czworo,* przez ojca Antoniego Grodzickiego, przeora krakowskiego konwentu świętej Trójce tegoż zakonu wydane. Kraków 1595.

Ludwik z Pokiewia zob. Jucewicz L.

Łabęcki H. zob. też Zejszner L. *Krótki opis historyczny...*

Łabęcki H. *Dawne żupy i żupnicy w Polsce.* „Biblioteka Warszawska" 1846 T. 1 s. 245–273.

— *Najdawniejsze dzieje salin krakowskich aż do żupnictwa Jana Bonera, czyli do r. 1515.* „Biblioteka Warszawska" 1856 T. 2 s. 265–306.

[Ładnowski A., Smaciarzyński W.] A. Ł. *Wesele na Prądniku. Obrazek ludowy w 2 odsłonach ze śpiewkami oryginalnie napisany...,* z muzyką W. Smaciarzyńskiego. Kraków 1868.

Łapczyński K. *Z Tyflisu pod Ararat.* „Tygodnik Ilustrowany" 1866 T. XIV nr 367 s. 166–168, nr 368 s. 178–180, nr 369 s. 190–192, nr 370 s. 202–203, nr 372 s. 227–228, nr 373 s. 240, nr 374 s. 252, 1867 T. XV nr 381 s. 20–21, nr 382 s. 33–35, nr 383 s. 47, nr 386 s. 83–84, nr 387 s. 91–92.

Łapsiński J. *Krzywosąd. Ballada gminna.* W: tegoż *Poezje.* Kraków 1829 s. 109–113.

[Łepkowski J.] J. Ł. *Drobiazgi archeologiczne XX.* „Gazeta Codzienna" 1856 nr 136.

[Łepkowski J.] J. Łpk. *Krakowska Rzeczpospolita.* W: *Encyklopedia powszechna* S. Orgelbranda, T. XV Warszawa 1864 s. 904–919.

— J. Łpk. *Krakowski okrąg.* Tamże, s. 919–945.

— J. Łpk. *Kraków.* Tamże, s. 835–896.

[Łepkowski J.] J. Ł. *Listy archeologiczne III.* „Biblioteka Warszawska" 1854 T. 1 s. 532–535.

Łepkowski J. *Notatki z podróży archeologicznej po Galicji.* „Gazeta Warszawska" 1853 nr 228, 231, 234, 244, 248, 251, 320, 323, 326, 329, 330, 1854 nr 262, 265, 268–270, 271, 273, 275, 279.

— *O chlebie. Z notat do badań o kuchni w Polsce.* „Czas. Dodatek Miesięczny" R. 1: 1856 T. II s. 323–242.

— *O hajnałach krakowskich.* „Tygodnik Ilustrowany" 1861 T. III nr 84 s. 167–168. [Zapisy nutowe S. Moniuszki s. 169.]

— *O mogile Wandy.* W: *Monografia opactwa cystersów we wsi Mogile. Opracowana i pamięci ubiegłych w r. 1864 pięciuset lat istnienia Akademii Krakowskiej poświęcona przez Towarzystwo Naukowe Krakowskie.* Cz. I Kraków 1867 s. 153–157.

— *O tradycjach narodowych.* Kraków 1861, osobne odbicie z XX tomu „Dodatku" do „Czasu". Zob. tegoż: *Znaczenie tradycyj oraz podań...*

— *O zabytkach Kruszwicy, Gniezna i Krakowa oraz Trzemeszna, Rogoźna, Kcyni, Dobieszewka, Gołańczy, Żnina, Gąsawy, Pakości, Kościelca, Inowrocławia, Strzelna i Mogilna. Sprawozdania i studia.* Kraków 1866.

— *Oświęcim i Zator. Z wycieczek po kraju.* „Kalendarz Powszechny na rok 1859" J. Wildta, Kraków [1858] s. 38–43.

— *Przegląd krakowskich tradycyj, legend, nabożeństw, zwyczajów, przysłów i właściwości.* Kraków 1866.

— *Przegląd zabytków przeszłości w okolicach Krakowa.* „Rocznik Towarzystwa Naukowego Krakowskiego", poczet trzeci T. V (og. zbioru T. 28) Kraków 1861 s. 97–318 oraz odbitka: Warszawa 1863.

— *Z powodu pamiątki pięćsetletniego jubileuszu krakowskiego uniwersytetu.* „Tygodnik Ilustrowany" 1864 T. IX nr 244, 247 i 248, T. X nr 256, 258, 259 i 264, z ryc.

— *Znaczenie tradycyj oraz podań o mogiłach Wandy, Krakusa i o smoku wawelskim.* „Czas. Dodatek miesięczny" R. 5: 1860 T. XX s. 3–65 oraz odbitka: Kraków 1861 pt. *O tradycjach narodowych.*

[Łepkowski J., Czernicki G.] J. Ł., G. C. *Legendy i podania krakowskie.* „Gazeta Warszawska" 1854 nr 170–172, 176, 178–184.

[Łętowski L.] *Próby wierszów miarowych, ksiąg czworo.* Kraków 1866.

Łobzów. „Przyjaciel Ludu" R. 1 T. 2: 1835 nr 41 s. 321–322, z ryc.

Łodwigowski E. S. *Polonez staroświecki.* Op. 53. W: *Skarbiec melodyi polskich.* Z. 2 Varsovie [1888] s. 2 nr 25.

Łukaszewicz J. [współautor] zob. Possart P. H. F. C.

Łukaszewicz J. *Dzieje kościołów wyznania helweckiego w dawnej Małej Polsce.* Poznań 1853.

Łuszczkiewicz W. *Zabytki dawnego budownictwa w Krakowskiem.* 28 tablic litograf. Kraków 1864–1868.

M. Z. S... *Wycieczka do Krakowa.* „Przyjaciel Ludu" R. 5 T. 1: 1838 nr 25 s. 197–198, nr 26 s. 204–208.

[Maciej z Miechowa] *Chronica Polonorum.* Kraków 1521.

Maciejowski W. A. *Dalsza pogadanka o mniemanem podrobieniu dyplomatu, którym nadał Tyniec Bolesław Chrobry.* „Biblioteka Warszawska" 1848 T. 2 s. 119–128.

— *O mniemanem podrobieniu dyplomatu, którym nadał Tyniec Bolesław Chrobry.* „Biblioteka Warszawska" 1848 T. 1 s. 116–131.

— *Piśmiennictwo polskie od czasów najdawniejszych aż do roku 1830. Z rękopisów i druków zebrawszy, w obrazie literatury polskiej historycznie skreślonym przedstawił...* T. I–III Warszawa 1851–1852.

— *Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku pod względem obyczajów i zwyczajów w czterech częściach opisana przez...* T. I–IV Petersburg-Warszawa 1842.

— *Wzgląd na historyczność pieśni ludu polskiego.* W: *Album literackie.* T. 1 Warszawa 1848 s. 311–327.

Majer J. *Obraz postępu nauki lekarskiej, o ile nań wpłynęły pisma polskie lub przez Polaków w ostatnich 3 latach wydane.* „Rocznik Wydziału Lekarskiego w Uniwersytecie Jagiellońskim" T. III: 1840 s. 237–455 i odbitka.

— *Obraz postępu nauki lekarskiej, o ile nań wpłynęły prace lekarzy polskich w 3 latach ostatnich.* „Rocznik Wydziału Lekarskiego w Uniwersytecie Jagiellońskim" T. VI: 1843 s. 3–425.

[Majeranowski K., pseud.:] Pielgrzym z Tenczyna *Comber.* „Pszczółka Krakowska" 1820 T. 1 s. 110–111.

— *Konik.* „Pszczółka Krakowska" 1820 T. 2 s. 193–198.

— *Król kurkowy.* „Pszczółka Krakowska" 1821 T. 4 s. 278–296, 302–308.

[Majeranowski K.] *Pamiątka z Krzeszowic, czyli zbiór wszystkich opisów tego ustronia wierszem i prozą, ze wspomnieniem Artura hrabi Potockiego połączony.* Kraków 1845.

[Majeranowski K., pseud.:] Pielgrzym z Tenczyna *Rękawka.* „Pszczółka Krakowska" 1820 T. 2 s. 20–23.

— *Święcone wielkanocne.* „Pszczółka Krakowska" 1822 T. 2 s. 8–16.

Marcin z Urzędowa *Herbarz polski, to jest o przyrodzeniu ziół i drzew rozmaitych i innych rzeczy do lekarstw należących księgi dwoje.* Kraków 1595.

Marcin Pleban z Klecka *Obrona przeciwko morowemu powietrzu doświadczona. Na którą jako bogaty, tak i ubogi snadno się zdobędzie, bo nie każdy na lekarstwa ma pieniądze.* Poznań 1605.

[Marcinkowski A., pseud.:] Nowosielski A. *Lud ukraiński, jego pieśni, bajki, podania, klechdy, zabobony, obrzędy, zwyczaje, przysłowia, zagadki, zamawiania, sekreta lekarskie, ubiory, tańce, gry itd.* Zebrał i stosownemi uwagami objaśnił... T. 1-2 Wilno 1857.

Marczykiewicz F. *Hidrografia miasta Krakowa i jego okręgu.* Skreślił w celu otrzymania stopnia doktora medycyny w U. J. Kraków 1847.

Marsz Sobieskiego wykonany przez Polaków wracających z zwycięskiej odsieczy pod murami Wiednia 1683 r. Wyd. I. Krzyżanowski, Warszawa [1861].

Martini Bonacinae Mediolanensis *Opera omnia.* Venetiis 1642. [Nota według O. Kolberga.]

Matejko J. zob. Wójcicki K. W. *Dziedziniec w klasztorze...*

Matejko J. *Domy drewniane w Wiśniczu.* Rysował z natury... „Tygodnik Ilustrowany" 1866 T. XIII nr 340 s. 145, T. XIV nr 372 s. 218.

— *Domy drewniane w Wiśniczu przed pożarem w dniu 3 lipca 1863 r.* Rysował z natury... „Tygodnik Ilustrowany" 1867 T. XV nr 390 s. 125.

Matusiak S. *„O tłumaczeniu kilka uwag i myśli" napisał J. Czubek.* „Przegląd Powszechny" R. 1: 1884 T. IV s. 471 [rec.].

Maury A. *Ninive et Babylone d'après les récentes découvertes de archéologie.* „Revue des Deux Mondes" Paris T. LXXIV: 1868 s. 448-478.

Mazur ci ja, Mazur. „Kalendarz Powszechny na rok 1859" J. Wildta, Kraków [1858] s. 110.

[Mączyński J.] J. M. *Balice.* W: *Encyklopedia powszechna* S. Orgelbranda, T. II Warszawa 1860 s. 744.

Mączyński J. *Czarnoksięska księga Twardowskiego w Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie. Z niedrukowanego zbioru wiadomości o Krakowie.* „Czas" 1856 nr 30.

— *Diabły pod wieżą Mariacką. Z niedrukowanego zbioru wiadomości o Krakowie.* „Czas" 1855 nr 251.

— *Kilka podań i wspomnień krakowskich. Ze zbioru wiadomości o Krakowie.* Kraków 1855.

— *Kraków dawny i teraźniejszy z przeglądem jego okolic.* Kraków 1854, z ryc.

— *Pamiątka z Krakowa. Opis tego miasta i jego okolic z rycinami i planami.* Cz. I-III Kraków 1844-1845. Reedycja fotoffsetowa: Kraków 1989.

— *Spalenie zamku tenczyńskiego. Obrazek historyczny.* „Czas. Dodatek Miesięczny" R. 1: 1856 T. IV s. 73-88.

[Mączyński J.] J. M. *Święty Jacek z pirogami*. „Czas" 1857 nr 182.

Mączyński J. *Włościanie z okolic Krakowa*. Z ryc. M. Stachowicza. Kraków 1858.

— *Wspomnienie dawniejszych obrzędów wielkanocnych w Krakowie (ósma karta notat)*. „Czas" 1857 nr 121.

Medyński N. *O nabożeństwie starożytnych Sławian*. „Powszechny Pamiętnik Nauk i Umiejętności" 1835 T. 2 s. 162–177.

Męciński A. *Krakowiaki. Mazurek*. „Pszczółka Krakowska" 1819 nr 23 [nuty na wklejce przed k. tytułową], tenże *Krakowiaki z muzyką*. Tamże s. 251 [tekst].

Męki i kary w miastach dawnej Polski. „Dwutygodnik Literacki" R. 1: 1844 nr 10 s. 289–299.

Miastowski *Nauka o morowem powietrzu w Krakowie*. 1599. [Nota według O. Kolberga.]

Michalski K. *Do Redakcji czasopisma „Kłosy"*. „Kłosy" 1872 T. XIV nr 363 s. 399.

Michelet J. *La Sorcière*. Bruxelles 1863. Przekład M. Kaliskiej: *Czarownica*. Londyn 1993.

Mickiewicz A. *Pani Twardowska. Ballada*. W: tegoż *Dzieła*. Wydanie narodowe, T. 1 *Wiersze*. Warszawa 1949 s. 47–51. Pierwodruk w: tegoż *Poezje*. T. 1 Wilno 1822.

— *Świtezianka*. W: tegoż *Dzieła*. Wydanie narodowe, T. 1 *Wiersze*. Warszawa 1949 s. 19–24. Pierwodruk w: tegoż *Poezje*. T. 1 Wilno 1822.

— *Tukaj albo próby przyjaźni. Ballada*. W: tegoż *Dzieła*. Wydanie narodowe, T. 1 *Wiersze*. Warszawa 1949, s. 52–61. Pierwodruk w: tegoż *Poezje*. T. 1 Wilno 1822.

Mierzyński A. *Przyczynki do mytologii porównawczej*. Warszawa 1867.

Mikołaj z Wilkowiecka *Historyja o chwalebnym zmartwychwstaniu Pańskim*. Opracował J. Okoń, Wrocław 1971, BN I 201. Pierwodruk wyd. przez J. K. Dachnowskiego: *Żywa historia o chwalebnym zmartwychwstaniu Pańskim*. Kraków 1631.

Mikołaja Reja z Nagłowic rozmowa z wieśniakiem. W: A. Grabowski *Starożytności historyczne polskie, czyli pisma i pamiętniki do dziejów dawnej Polski, listy królów i znakomitych mężów, przypowieści, przysłowia itp...* T. 1 Kraków 1840, s. 381. Toż w: *Dawna facecja polska*. Oprac. J. Krzyżanowski i K. Żukowska-Billip, Warszawa 1960 s. 564 nr 900.

Mikulski F. *Opis Krakowa i jego okolic*. Kraków 1862.

Milewski K. *Pamiątki historyczne krajowe*. Warszawa 1848.

Miltner H. O. *Przewodnik po Krakowie i jego okolicach z dodaniem instrukcji dla jadących do Szczawnicy, Krynicy, Swoszowic i Wieliczki*. Kraków 1861.

Miniaturgemälde aus der Länder- und Völkerkunde... zob. Breton de la Martinière J.

[Mioduszewski M. M.] X. M. M. M. *Pastorałki i kolędy z melodyjami, czyli piosnki wesołe ludu w czasie świąt Bożego Narodzenia po domach śpiewane, a przez... zebrane.* Kraków 1843.

— *Dodatek do „Pastorałek i kolęd z melodyjami".* Lipsk 1853.

Mioduszewski X. M. M. *Śpiewnik kościelny, czyli pieśni nabożne z melodyjami w kościele katolickim używane, a dla wygody kościołów parafialnych przez... zebrane.* Kraków 1838.

— *Dodatek do „Śpiewnika kościelnego z melodyjami".* Kraków 1842.

— *Dodatek II i III do „Śpiewnika kościelnego z melodyjami".* Kraków 1853.

Mirecki F. [muzyka], Gorecki A. [teksty] *Krakowiaki ofiarowane Polkom.* [Warszawa, około 1820].

Mistrz Wincenty zw. Kadłubkiem *Kronika polska.* Przełożyła i opracowała B. Kürbis, wyd. drugie przejrzane: Wrocław 1996, BN I 277.

Modlitwa panien żądających męża. [Kraków, między 1820 a 1825.]

Moniuszko S. zob. Łepkowski J. *O hajnałach...*

Moniuszko S. *Halka.* Autograf, przed r. 1848, w Bibliotece Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu, sygn. Rkp. 228.

[Montlinot Ch. A. J. Le Clerc de] *Dykcjonarz służący do poznania historyi naturalnej i różnych osobliwszych starożytności, które ciekawi w gabinetach znajdują. Dzieło wielce ciekawe i użyteczne z francuskiego przełożone.* Tłum. [R.] Ładowski, T. 1–2 Kraków 1783.

[Moraczewski J. i in.] *Starożytności polskie ku wygodzie czytelnika porządkiem abecadłowym zebrane.* T. 1–2 Poznań 1842–1852.

Morawski Sz. *Pra-Słowianie i Pra-Łotwa.* Kraków 1882.

Morderstwo skrytobójcze. „Czas" 1876 nr 31–36, w dziale „Sprawy sądowe".

[Morsztyn H.] *Historia ucieszna o zacnej królewnie Banialuce.* W: tegoż *Antypasty małżeńskie trzema uciesznymi historiami, o Banialuce królewnie, o Galisie i Filidzie i o Przemysławie, księciu oświęcimskim, jako wdzięcznego smaku cukrem miłości małżeńskiej zaprawione.* Kraków 1650. Przedruk fragmentów m. in. w: *Poeci polskiego baroku.* Oprac. J. Sokołowska i K. Żukowska, T. 1 Warszawa 1965 s. 249–251. Zob. też *Kalendarz myśliwych na ptaki...*

Mosen J. *Pułk czwarty.* W: *Poezja powstania listopadowego.* Wybrał i opracował A. Zieliński, Wrocław 1971, BN I 205, s. 261–263.

Most G. F. *Die sympathetischen Mittel und Curmethoden historisch-critisch beleuchten und naturwissenschsftlich gedeutet.* Rostock 1842.

[Moszyński A.] *Słówko o dawnym konwikcie szlacheckim Konarskiego (Collegium Nobilium).* „Kronika Rodzinna" 1875 nr 12 s. 184–185.

Mulkowski A. [współautor] zob. Possart P. H. F. C.

[Mymerus F.] *Dictionarum trium linguarum, latinae, teutonicae et polonicae.* Kraków 1526, też: 1541 i 1592.

N. E. zob. Ekielski N.

Naramowski A. I. *Facies rerum Sarmaticarum in Facie Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lithuaniae gestarum duobus libris succincte expressa.* Pars 1-2 [Wilno] 1724–1726.

Narbutt T. M. *Dzieje starożytne narodu litewskiego.* T. 1-9 Wilno 1835–1841.

—— *Zwierciadło czarnoksięskie Twardowskiego.* „Kolumb" R. I: 1828 T. 3 s. 43–46.

Niegoszewski Stanisław, improwizator z XVI w. „Gazeta Warszawska" 1854 nr 307.

Niepołomice. „Przyjaciel Ludu" R. 11 T. 1: 1844 nr 10 s. 74–77, z ryc.

Nilsson S. *Die Ureinwohner des Scandinavischen Nordens. Ein Versuch in der comparativen Ethnographie und ein Beitrag zur Entwicklungsgeschichte des Menschengeschlechts. Das Bronzealter.* Hamburg 1866.

[Niwiński A., pseud.:] Niwka A. *Cmentarz.* „Gazeta Codzienna" 1857 nr 74.

—— *Karczma.* „Gazeta Codzienna" 1857 nr 41.

Nork F. [pseud.] zob. Korn F.

[Nowakowski M. J.] *Kolęda duchowna przez rozmowy księdza plebana z parafianami różnego stanu, dającego różne nauki potrzebne każdemu stanowi ludzi.* Kraków 1749. Zob. też wyd.: *Kolęda duchowna parafianom od pasterzów dla wygody wszystkich od jednego sprawiona. Albo sposób konwersowania kapłanom z ludźmi świeckimi... przez pewnego kapłana świeckiego podany.* Kraków 1753.

Nowicki J. *O dzisiejszym stanie włościan usamowolnionych w okręgu Wolnego Miasta Krakowa z przydaniem uwag nad naturą dzierżaw wieczystych.* „Pamiętnik Warszawski" 1820 s. 159–196.

Nowosielski A. [pseud.] zob. Marcinkowski A.

Nowowiejski F. [pseud.] zob. Gąsiorowski F.

Nowowiejski F. *Phaenix decoris et ornamenti Provinciae Poloniae.* Poznań 1752.

O rycinie Twardowskiego. „Przyjaciel Ludu" R. 5 T. 1: 1838 nr 11 s. 81–82, z ryc.

Oberek. „Zrodził się ja na Łobzowie". „Kalendarz Powszechny na rok 1858" J. Wildta, Kraków [1857] s. 87–88.

Obserwatorium i ogród botaniczny w Krakowie. (Wyciąg z Pamiątek Krakowa). „Przyjaciel Ludu" R. 12: 1845 nr 6 s. 41–42.

Oczapowski J. Ch. *Praktyczny wykład chorób kołtunowych ze względu na ich przyczyny, naturę, bieg, przesilenia, wady organiczne i nowe zasady leczenia.* Warszawa 1839.

Oczko W. *Cieplice.* Kraków 1578. Toż w: tegoż *„Przymiot" i „Cieplice".* Opatrzone życiorysem i oceną stanowiska W. Oczki przez dr E. Klinka oraz rozprawa o języku dzieł przez A. Kryńskiego, wyd. jubileuszowe, Warszawa 1881 s. 477–539.

—— *Przymiot.* Kraków 1581. Toż w: tegoż *„Przymiot" i „Cieplice"...*, zob. wyżej, s. 1–476.

Od Skawiny, 16 sierpnia. „Czas" 1873 nr 190, w dziale „Kronika miejscowa i zagraniczna".

Od ujścia Dunajca. „Czas" 1873 nr 54, w dziale „Korespondencja".

Odymalski W. *Świata naprawionego od Jezusa Chrystusa, prawdziwego Boga i Człowieka historyi świętej ksiąg dziesięć...* Kraków 1670.

Odyniec A. E. *Pacierze (z powieści gminnej).* W: tegoż *Poezje.* T. 1 Wilno 1859 s. 115–119.

Ojców. „Przyjaciel Ludu" R. 3 T. 1: 1836 nr 3 s. 19–20, z ryc.

Okolica Krakowa posiadała temi czasy czarownika... „Czas" 1873 nr 142, w dziale „Kronika miejscowa i zagraniczna".

[Olizarowski T.] *Sonia. Romans przez autora „Bruna". Powieść ukraińska.* Wrocław 1852.

Olkusz. (Wyjątek z 5-go zeszytu „Powszechnego Pamiętnika Krakowskiego"). „Muzeum Domowe" R. 2: 1836 nr 5 s. 38–40.

Ołtarz złoty na chwałę Bogu, Maryi Pannie honor i Świętym Pańskim, z przydatkiem niektórych pieśni wystawiony i drukiem odnowiony. Częstochowa 1825 i liczne wyd. nast.

Ołtarz złoty, czyli zbiór nabożeństw dla chrześcijan katolików. Kraków 1847 i liczne wyd. nast.

Opis gospodarstwa rolnego w dobrach hrabstwa tenczyńskiego (pod Krakowem), własność hr. Artura Potockiego. W: *Encyklopedia rolnictwa i wiadomości związek z niem mających.* Wyd. pod red. J. T. Lubomirskiego, Ed. Stawiskiego, St. Przystańskiego, przy współudziale L. Krasińskiego, L. Kronenberga, J. Zamoyskiego. T. II Warszawa 1874 s. 956–963.

Opis starożytnych miast, zamków i wszelkich innych budowli w ziemi olkuskiej. Cz. I. „Powszechny Pamiętnik Nauk i Umiejętności" 1835 T. 2 s. 72–86. Cz. II pt. *Opis starożytnych miast, zamków i wszelkich innych budowli w Polsce.* Tamże s. 228–240.

Opisanie wojny żydowskiej. [Kraków, między 1820 a 1825].

Orzechowski S. *Opisanie obrzędu ślubnego Zygmunta Augusta z Katarzyną Austryjaczką, rzecz wyjęta z rzadkiego nader dziełka... drukowanego u Andrzeja Łazarza w Krakowie roku 1553.* W: J. U. Niemcewicz *Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polszcze z rękopismów tudzież dzieł w różnych językach o Polszcze wydanych oraz z listami oryginalnemi królów i znakomitych ludzi w kraju naszym.* T. 5 Puławy 1830 s. 325–345.

Ossoliński J. *Pamiętnik... 1595–1621.* Oprac. J. Kolasa i J. Maciszewski, pod. red. W . Czaplińskiego, Wrocław 1952. Zob. też Bohomolec F. *Życie Jerzego Ossolińskiego...*

Oświęcim. „Przyjaciel Ludu" R. 13 T. 2: 1846 nr 30, z ryc.

Oświęcim, 23 czerwca. „Czas" 1881 nr 143, w dziale „Kronika miejscowa i zagraniczna".

P. J. B. *Piętnastodniowe pielgrzymstwo Ukraińców. (List z Krakowskiego.)* „Dziennik Warszawski" 1851 nr 94, 96-98, 117-119.

Padalica T. zob. Fisch Z. L.

Pałac w Krzeszowicach. „Kłosy" 1873 T. XVII nr 433 s. 251, z ryc.

Pan Twardowski. „Przyjaciel Ludu" R. 1 T. 1: 1834 nr 1-2.

Panowie gaszą ogień. „Kraj" krakowski 1872 nr 107, w dziale „Kronika potoczna i rozmaitości".

Paprocki B. *Herby rycerstwa polskiego na pięcioro ksiąg rozdzielone przez... zebrane i wydane.* Wyd. K. J. Turowskiego, Kraków 1858. Pierwodruk: Kraków 1584.

Pasek J. Ch. *Pamiętniki.* Wstępem i objaśnieniami opatrzył W. Czapliński, wyd. piąte zmienione i uzupełnione: Wrocław 1979, BN I 62. Zob. też: tegoż *Pamiętniki... z czasów panowania Jana Kazimierza, Michała Korybuta i Jana III.* Wydane z rękopismu przez E. Raczyńskiego, Poznań 1836.

Pauli Ż. *Pieśni ludu polskiego w Galicji.* Lwów 1838. Toż: wydanie fototypiczne, pod red. H. Kapełuś, posłowie i opracowanie R. Górski, Wrocław 1973.

— *Pieśni ludu ruskiego w Galicji.* T. 1-2 Lwów 1839-1840.

Paulina K...-zob. Kraków P.

Perzyna L. *Lekarz dla włościan, czyli rada dla pospólstwa w chorobach i dolegliwościach naszemu krajowi albo właściwych, albo po większej części przyswojonych, każdemu naszego kraju mieszkańcowi do wiadomości potrzebna.* Kalisz 1793. Zob. toż: wyd. miesięcznika „Therapia Nova", Warszawa 1931.

Perżych S. zob. *Duszy przewodnik...*

Petrycy J. I. *Praeservatio abo ochrona powietrza morowego.* Kraków 1622.

Petrycy S. *Etyki Arystotelesowej, to jest Jak się każdy ma na świecie rządzić z dokładem ksiąg dziewięciorga.* [Przekład i komentarz], Kraków 1618. Zob. też: Petrycy S. z Pilzna *Przydatki do Etyki Arystotelesowej.* W: tegoż *Pisma wybrane.* Oprac. W. Wąsik, T. 1 Warszawa 1956.

Pielgrzym z Tenczyna [pseud.] zob. Majeranowski K.

Pieśń światowa. „Moja dziewczyna robotna była". [Kraków, między 1820 a 1825].

Pietraszek J. K. *Kiedy kopalnie wielickie i bocheńskie odkryto?* „Przyjaciel Ludu" R. 13 T. 2: 1846 nr 45 s. 345-350.

Piosnki gminne. „Przyjaciel Ludu" R. 2 T. 2: 1836 nr 49 s. 392.

Pliniusz K. Starszy *Historyi naturalnej ksiąg XXXVII.* Przełożone na język polski przez J. Łukaszewicza, T. I-X Poznań 1845. Biblioteka Klasyków Łacińskich na polski język przełożonych, wydana przez E. Raczyńskiego, T. VII-XVI.

Po odpuście. „Kraj" krakowski 1871 nr 196, w dziale „Kronika potoczna i rozmaitości".

Podania, przesądy i nazwy ludowe w dziedzinie przyrodnictwa. „Przyrodnik" 1872 nr 6 s. 194–195.

Podpalenie. Kraków, 20 listopada. „Czas" 1876 nr 270, w dziale „Sprawy sądowe".

Podpalenie. „Reforma" 1882 nr 268, w dziale „Sprawy sądowe".

Poklatecki S. *Pogrom czarnoksięskie błędy, latawców zdrady i alchimickie fałsze jako rozpłasza...* Kraków 1585.

Pokutyński F. *Kościoły krakowskie.* Wydanie autograficzne, z. I–III Kraków 1864.

Pol W. *Maroderka.* W: *Poezja powstania listopadowego.* Wybrał i opracował A. Zieliński, Wrocław 1971, BN I 205, s. 210–211. Toż w: tegoż *Wybór poezji.* Wyboru dokonała i wstępem poprzedziła M. Janion, przypisy opracowała M. Grabowska, Wrocław 1963, BN I 180, s. 37–38.

— *Na groblach.* W: tegoż *Obrazy z życia i natury.* Seria II Kraków 1871 s. 275–295.

— *Pieśni Janusza.* W: tegoż *Wybór poezji.* Wyboru dokonała i wstępem poprzedziła M. Janion, przypisy opracowała M. Grabowska, Wrocław 1963, BN I 180, s. 3–42. Pierwodruk anonimowo: Paryż 1835.

— *Pieśń o ziemi naszej.* W: tegoż *Wybór poezji.* Wyboru dokonała i wstępem poprzedziła M. Janion, przypisy opracowała M. Grabowska, Wrocław 1963, BN I 180, s. 167–217. Pierwodruk anonimowo: Poznań 1843.

— *Pieśń ułanów po zwycięstwie pod Wawrem.* W: tegoż *Pieśni Janusza.* Z wstępem i objaśnieniami J. Kallenbacha, Kraków [1821], BN I 33, s. 79–81. Pierwodruk anonimowo: Paryż 1835.

— *Z dobrych kątów.* „Kłosy" 1869 T. VIII nr 191 s. 91–94, nr 192 s. 105–107 oraz w: tegoż *Obrazy z życia i natury.* Seria II Kraków 1871 s. 103–127.

Pontanus J. zob. Grochowski S.

Possart P. H. F. C., Łukaszewicz J., Mulkowski A. *Das Königreich Polen und der Freistaat Krakau.* Stuttgart 1840.

Possel J. *Historia Poloniae. Compendium Historiae Posselianae.* Rkp. w Bibliotece Czartoryskich w Krakowie, sygn. 1322.

Powieści starego sługi dla swoich kolegów. Warszawa 1840.

Proces wytoczony w r. 1728 przeciw Kazimierzowi Kamińskiemu, który się był zapisał diabłu. „Biblioteka Warszawska" 1844 T. 2 s. 213–216.

Pruski zob. Gloger Z.

Pruszcz P. H. *Forteca duchowna Królestwa Polskiego...* Kraków 1662. Wyd. nast.: *Forteca monarchów i całego Królestwa Polskiego duchowna...* Kraków 1737. [Autorstwo niepewne.]

— *Stołecznego miasta Krakowa kościoły i klejnoty, co w nich jest widzenia godnego i zacnego. Do tego przydane jest opisanie świętych Bożych w Krakowie leżących, królów polskich i biskupów krakowskich.* Kraków 1647. Toż: wyd. K. J. Turowskiego na podstawie wyd. z 1745 r.: Pruszcz

P. *Klejnoty stołecznego miasta Krakowa... z planem miasta i wiadomością o autorze i jego pismach.* Kraków 1861. [Autorstwo niepewne.]

Przepych mieszczan krakowskich i zwyczaje Polaków w połowie szesnastego wieku (z rękopismu). Mikołaj Pszonka, dworzanin hetmana Tarnowskiego opisuje żonie swojej święcone mieszczanina krakowskiego. „Tygodnik Wileński" 1822 T. 3 nr 10 s. 209–216.

Przewodnik dla zwiedzających żupy solne w Wieliczce. Kraków 1860.

[Przezdziecki A.] *Przewodnik po Ojcowskiej Dolinie.* Warszawa 1860.

Przykos, staw w kopalniach soli w Wieliczce. „Przyjaciel Ludu" R. 5 T. 1: 1838 nr 24 s. 185–187, nr 25 s. 195–196, z ryc.

Pufendorf S. *De rebus a Carolo Gustavo Sveciae Rege gestis commentariorum libri septem elegantissimis tabules aeneis exornati, cum triplici indice.* Norimbergae 1696.

R. zob. Wójcicki K. W.

R. P. *Wrażenia z pięciodniowej podróży.* „Gazeta Codzienna" 1854 nr 224–227, 230, 232–234.

Raczyński E. *Wspomnienia Wielkopolski, to jest województw poznańskiego, kaliskiego i gnieźnieńskiego.* T. 1–2 Poznań 1842–1843, [T. 3:] *Ryciny do Wielkopolski.* [Cz.] I–II Poznań 1842.

[Radwański J.] *Floryjańska Brama (dawniej zwana Tworzyjańską) w Krakowie.* „Kalendarz Powszechny na rok 1854" J. Wildta, Kraków [1853] s. 43–48.

[Radwański J.] *Przezwiska dawane ludziom w niektórych okolicznościach.* „Kalendarz Powszechny na rok 1858" J. Wildta, Kraków [1857] s. 81–86.

— *Przysłowia, przypowieści i sposoby mówienia od imion.* „Kalendarz Powszechny na rok 1858" J. Wildta, Kraków [1857] s. 138–144.

Rakowiecki I. B. *Prawda ruska, czyli prawa wielkiego księcia Jarosława Władymirowicza tudzież traktaty Olgi i Igora, ww. ks. ks. kijowskich, z cesarzami greckimi i Mścisława Dawidowicza, ks. smoleńskiego, obok z polskim tłumaczeniem, poprzedza rys historyczny zwyczajow, obyczajów, religij, praw i języka dawnych słowiańskich i słowiańsko-ruskich narodów.* T. 1–2 Warszawa 1820–1822.

Rej M. *Na niedbałość polską.* W: *Źwierzyniec, w którym rozmaitych stanów, ludzi, źwirząt i ptaków kształty, przypadki i obyczaje są właśnie wypisane, a zwłaszcza ku czasom dzisiejszym naszym niejako przypadające.* W: tegoż *Wybór pism.* Wybrał i opracował J. Ślaski, Warszawa 1975 s. 167–168 nr 28. Biblioteka Klasyki Polskiej i Obcej. Pierwodruk: Kraków 1562.

— *Świętych słów a spraw Pańskich... kronika albo Postylla...* Cz. I. Opracowali K. Górski i Wł. Kuraszkiewicz, cz. II wydanie fototypiczne. W: tegoż *Dzieła wszystkie.* T. IV Wrocław 1965. Biblioteka Pisarzów Polskich Seria B nr 14. Pierwodruk: Kraków 1557.

— *Wizerunek własny żywota człowieka poczciwego.* Cz. I. Fototypia i transkrypcja tekstu, opracował W. Kuraszkiewicz. W: tegoż *Dzieła wszystkie.* T. VII cz. I Wrocław 1971. Biblioteka Pisarzów Polskich Seria B nr 19. Pierwodruk: Kraków 1558.

— *Żywot człowieka poczciwego.* Opracował J. Krzyżanowski, Wrocław 1956, BN I 152. Pierwodruk: Kraków 1567.

Rizzi-Zannoni J. A. B. *Carte de la Pologne divisée par provinces et palatinats et subdivisée par districts.* [Paris] 1772.

Rocznik Traski. W: *Monumenta Poloniae Historica.* Wydał A. Bielowski, T. II Lwów 1872 s. 827–871. Przedruk fotooffsetowy: *Monumenta...* Warszawa 1961.

Rogawski K. *O wykopaliskach leżajskich. Rzecz archeologiczna.* Kraków 1856. Odbitka z: „Czas. Dodatek Miesięczny" R. 1: 1856 T. III s. 43–84, 315–362, 515–543.

Römer K. *Podanie o Kraku i Wandzie.* „Biblioteka Warszawska" 1872 T. 3 s. 1–22.

Roślinność afrykańska samorodna w środkowej Francji. „Przyrodnik" 1872 nr 6 s. 190–191.

Rysiński S. *Proverbiorum polonicorum... centuriae decem et octo.* Lubcz 1618.

Rzączyński G. *Historia naturalis curiosa Regni Poloniae, Magni Ducatus Lituaniae, annexarumque provinciarum in tractatus XX divisa.* Sandomierz 1721.

Rzesiński J. K. *Sobótki. Duma narodowa.* „Pszczółka Krakowska" 1820 T. 3 s. 3–8.

S... *Potrzeba warneńska.* „Pamiętnik Naukowy" 1837 T. 1 s. 345–369.

S. *Łobzów.* „Księga Świata" 1859 cz. II s. 150–153.

S. *Mogiła Kościuszki.* „Księga Świata" 1859 cz. II s. 153–155.

S. *Ze wsi.* „Czas" 1972 nr 181.

S. Fr. zob. Siarczyński F.

Sarnicki S. *Descriptio veteris et novae Poloniae cum divisione eiusdem veteri et nova.* [Kraków] 1585.

— *Statuta i metryka przywilejów koronnych, zebrane przez...* Kraków 1594.

Schematismus Universi Venerabilis Cleri Dioeceseos Tarnoviensis. Tarnoviae, Premisliae 1867.

Schiller F. *Der Gang nach dem Eisenhammer.* W: tegoż *Gedichte.* Bd 1 Leipzig 1807 s. 171–183. Przekład A. Gorczyńskiego *Droga do hamerni.* W: tegoż *Dzieła wybrane.* T. 1 Warszawa 1955 s. 71–77.

Schönwerth F. *Aus der Oberpfalz.* Th. I–III Augsburg 1857. Toż: Augsburg 1869.

Schröter A. *Salinarum Vielicensium iucunda ac vera descriptio carminae elegiaco.* Kraków 1553. Zob. przekład F. Piestraka: *Opis salin wielickich przez Adama Schrötera, uwieńczonego poetę.* Wieliczka 1902.

Schulenburg W. v. *Mittheilungen über alte Gebräuche im Wendischen.* „Zeitschrift für Ethnologie" Bd XVI: 1884 H. V s. (327)-(328).

Siarczyński F. *Obraz wieku panowania Zygmunta III, króla polskiego i szwedzkiego, zawierający opis osób żyjących pod jego panowaniem, znamienitych przez swe czyny pokoju i wojny, cnoty lub występki, dzieła piśmienne, zasługi użyteczne i celne sztuki, porządkiem abecadła ułożony.* Cz. 1-2 Lwów 1828.

[Siarczyński F.] S. Fr. *Śledzenie dokładniejszej wiadomości o Twardowskim, w wiekach przeszłych za sławnego czarodzieja mianym.* „Czasopism Naukowy Księgozbioru Publicznego im. Ossolińskich" R. 2: 1829 z. 1 s. 23-36.

Siejkowski M. *Dni roczne świętych błogosławionych... zakonu kaznodziejskiego, s. ojca Dominika... z opisaniem kościołów i klasztorów prowincyi polskiej.* Kraków 1743.

— *Świątnica pańska, to jest kościół Boga w Trójcy SS. jedynego z klasztorem WW. OO. Dominikanów w Krakowie...* Kraków 1743.

Siemieński L. zob. *Królodworski rękopis...*

Siemieński L. *Partacze* [w cyklu *Okruszyny*]. W: tegoż *Dzieła.* T. IX *Poezje.* Warszawa 1882 s. 173.

— *Podania i legendy polskie, ruskie i litewskie.* Poznań 1845. Toż: wybór, wstęp i opracowanie K. Pamuły, słowo wstępne J. Krzyżanowski, Warszawa 1975.

Siennik M. *Herbarz, to jest ziół tutecznych, postronnych i zamorskich opisanie, co za moc mają, a jako ich używać.* Kraków 1568.

[Sikorski J.] *Jasełka.* „Pamiętnik Muzyczny i Teatralny" R. 6: 1862 nr 2-6, 8, 9, 14, 15.

Sikorski J. *Konik Zwierzyniecki, muzyka grywana w Krakowie podczas dorocznego obchodu uroczystości na pamiątkę oswobodzenia Krakowa od Tatarów, ułożona na fortepian.* Warszawa [1861?].

[Sikorski J.] *Trzy marsze.* „Ruch Muzyczny" T. 5: 1861 nr 45.

Sikorski M. *Hypomnema ordinis discalceatorum Sanctissimae Trinitatis, Redemptionis Capitorum.* Warszawa 1753.

Skarga P. *Żywotów świętych Starego i Nowego Zakonu na każdy dzień przez cały rok wybranych z poważnych pisarzów i doktorów kościelnych, których imiona wyżej są położone... przez...* Cz. 1-2 Wiedeń 1859-1860.

Skorecki S. *Deklamacje na dzień Wielkanocny dla ćwiczenia pacholąt szkolnych.* Kraków 1591. [Druk zaginiony.]

Słowiński S. *Zbiór polskich imion istotnych (substantiva composita), na wzór Greków i łacinników z dwóch w jedno złożonych.* „Monitor" 1775 nr LXXVI (z 23 IX) s. 588-592. Toż w: *„Monitor" 1765-1785.* Wybór

opracowała i wstępem poprzedziła E. Aleksandrowska, Wrocław 1976, BN I 226, s. 426–432.

Słowniczek niektórych wyrazów mniej używanych. „Muzeum Domowe" 1836 nr 46 s. 362 i nr 47 s. 374–376.

Słusznogniewski *Mości Panie Monitor...* „Monitor" 1771 nr LXII (z 3 VIII) s. 478–487.

Smaciarzyński W. zob. Ładnowski A.

[Sniegirev I. M.] I. X. *Vstreča vesny v Rossii.* „Moskovskija Vedomosti" 1838 nr 19 s. 158–159.

[Sobieszczański F. M.] F. M. S. *Olkusz.* W: *Encyklopedia powszechna* S. Orgelbranda, T. XIX Warszawa 1863 s. 881–886.

Sobieszczański F. M. *Wiadomości historyczne o sztukach pięknych w dawnej Polsce, zawierające opis dziejów i zabytków budownictwa, rzeźby, snycerstwa, malarstwa i rytownictwa z krótką wzmianką o życiu i dziełach znakomitszych artystów krajowych lub w Polsce zamieszkałych.* T. 1–2 Warszawa 1847–1849.

Sowiński A. *Chants polonais nationaux et populaires. Textes et Notices.* Paris 1830.

Spiczyński H. *O ziołach tutecznych i zamorskich i o mocy ich, a k temu księgi lekarskie wedle regestrum niżej nowo wypisanego wszem wielmi użyteczne.* Kraków 1542, wyd. II: Kraków 1556.

Sprawa toruńska z roku 1724. „Gazeta Warszawska" 1861 nr 35–40.

Sprawozdanie Komisji Fizjograficznej Towarzystwa Naukowego Krakowskiego, obejmujące pogląd na czynności dokonane w ciągu roku... (1866–1868) oraz materiały do fizjografii Galicji. T. 1–3 Kraków 1867–1869.

Sprawozdanie z podróży naturalistów odbytej w r. 1854 do Ojcowa. „Biblioteka Warszawska" 1855 T. 2 s. 142–172, 355–379, 1857 T. 2 s. 161–227.

Sprenger J. zob. Ząbkowic S.

Stachowicz M. zob. Mączyński J. *Włościanie...*

Starowolski Sz. *Polonia, nunc denuo recognista et aucta.* Gdańsk 1652. Pierwodruk: Kolonia 1632. Zob. też: tegoż *Polska albo opisanie położenia Królestwa Polskiego.* Z języka łacińskiego przełożył, wstępem i komentarzami opatrzył A. Piskadło, Kraków 1976.

Starzyński S. *Dumka podolska.* [W:] *Zbiór poetów polskich XIX w.* Ułożył i opracował P. Hertz, ks. I Warszawa 1959 s. 554.

Staszic S. *O ziemiorodztwie Karpatów i innych gór i równin Polski.* Warszawa 1815. Toż wyd. fotooffsetowe: Warszawa 1955 cz. I — teksty, cz. 2 — atlas.

Stefani Jan *Cud mniemany, czyli Krakowiacy i Górale.* Autograf partytury, r. 1794, w Bibliotece Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego w Warszawie, sygn. R. 1663.

Strojnowski S. *Opisanie porządku stawowego i przestróg niektórych domowego gospodarstwa.* Kraków 1609. [Plagiat z:] Strumieński O. *O sprawie,*

sypaniu, wymierzaniu i rybieniu stawów. Kraków 1573. Przedruk zob. Gawarecki Z. i Kohn A.

Stroobant F. *Starożytne gmachy Krakowa zdjęte z natury przez... i objaśnione tekstem historycznym.* Kraków [1862].

Strumieński O. zob. Strojnowski S.

Studziński P. zob. Anczyc W. L. *Chłopi arystokraci...* oraz Dębicki B. *Cyrulik ze Zwierzyńca...*

— *Chłopi arystokraci.* Rękopis głosów orkiestrowych w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej, sygn. I 10.

— *Cztery śpiewki z komedio-opery „Łobzowianie". Na głos z towarzyszeniem fortepianu.* Warszawa, [ok. 1860 lub 1870].

— *Na Wawel, na Wawel.* W: *Krakowiaki.* [Z.] 1 nr 7, wyd. D. E. Friedlein, [Kraków b.r.].

Sukiennice w Krakowie (Wyciąg z Pamiątek Krakowa). „Przyjaciel Ludu" R. 12 [T. I]: 1845 nr 4 s. 29-30, z ryc.

Surowiecki W. *Rozprawa o sposobach dopełnienia historii i znajomości dawnych Słowian czytana na posiedzeniu publicznym Towarzystwa Królewskiego Przyjaciół Nauk dnia 19 stycznia 1809 roku.* W: tegoż *Dzieła.* Kraków 1861 s. 496-519. Pierwodruk w: „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Warszawskiego" T. VIII: 1812 s. 82-119.

Swoszowice pod Krakowem. Zakład kąpielowo-leczniczy ze zdrojów siarczanych. Kraków 1887.

Syreniusz Sz. *Zielnik herbarzem z języka łacińskiego zowią, to jest opisanie własne imion, kształtu, przyrodzenia, skutków i mocy ziół wszelakich, drzew, krzewin i korzenia ich...* Kraków 1613.

Szajnocha K. *Bolesław Chrobry. Opowiadanie historyczne. Według źródeł współczesnych.* Lwów 1849.

— *Jadwiga i Jagiełło 1374-1413. Opowiadanie historyczne.* Wyd. drugie poprawne: T. 1-2 Lwów 1861.

— *Lechicki początek Polski. Szkic historyczny.* Lwów 1858.

— *Szkice historyczne.* Wyd. drugie poprawne: T. I-II Lwów 1858. Wyd. pierwsze T. 1: *Szkice historyczne.* Lwów 1854, T. II: *Nowe szkice historyczne.* Lwów 1857.

Szczątki zamku Tenczyna. „Przyjaciel Ludu" R. 3 T. 1: 1836 nr 9 s. 65-66, z ryc.

Szczygielski S. *Tinecia seu historia Monasterii Tinecensis.* Kraków 1668.

Szerner W. zob. Wójcicki K. W. *Czerna pod Krzeszowicami...*

Szujski J. *Dzieje Polski podług ostatnich badań.* T. I-IV Lwów 1862-1866.

— *Twardowski, poemat dramatyczny w 4 aktach.* W: tegoż *Dramata.* Seria 1 Kraków 1867 s. 217-312.

— *Wiadomość historyczna o Mogile.* W: *Monografia opactwa cystersów we wsi Mogile. Opracowana i pamięci ubiegłych w r. 1864 pięciuset lat istnienia Akademii Krakowskiej poświęcona przez Towarzystwo Naukowe Krakowskie.* Cz. 1 Kraków 1867 s. 5-24.

Szulc K. *O głównych wyobrażeniach i uroczystościach bałwochwalczych naszego ludu z powodu prac J. Lelewela: „Bałwochwalstwo Słowian" i R. Berwińskiego: „Studia nad literaturą ludową"*. Poznań 1857.

Szymanowski W. *Lichwiarze warszawscy*. „Dziennik Warszawski" 1855 nr 114–119, 122, 123, 132, 138, 141–143, 146–150, 167–169, 173, 175, 180, 181, 187–189, 197, 198, 208.

Szymonowic S. *Czary*. W: tegoż *Sielanki i pozostałe wiersze polskie*. Opracował J. Pelc, Wrocław 1964, BN I 182, s. 126–132. Pierwodruk w: tegoż *Sielanki*. Zamość 1614.

[Szyrwid K.] Sirvydas K. *Dictionarium trium linguarum*. Vilnius 1979. Powtórzenie pełnego trzeciego wydania (Wilno 1642) odbitką fotograficzną. Pierwodruk: Wilno 1631.

Śpiewki do komedyi L. Dmuszewskiego pod napisem „Woltyżer"... dorobione... „Pszczółka Krakowska" 1822 T. 1 s. 22–24.

„Świat jest sala redutowa". Aria z komedyi „Maskarada". „Rocznik Towarzystwa Dramatycznego od dnia 8-go czerwca 1815 do dnia 15 czerwca 1816", Poznań [1816] s. 35.

Świderski F. *Korespondencja. Mzurów, d. 18 maja 1874 r.* „Gazeta Kielecka" 1874 nr 9.

[Świeżyński K.] *Opis podróży po kraju odbytej przez 12 uczniów Instytutu Agronomicznego w Marymoncie pod przewodnictwem profesora Wojciecha Jastrzębowskiego w czasie wakacyj, to jest w miesiącach lipcu i sierpniu 1847 r.* „Biblioteka Warszawska" 1847 T. 4 s. 560–585, 1848 T. 1 s. 33–92.

Święcki T. *Opis starożytnej Polski*. Wyd. powtórne: T. 1–2 Warszawa 1828.

Święcone wielkanocne. „Przyjaciel Ludu" R. 3 T. 2: 1837 nr 38 s. 302, nr 39 s. 306–307.

Święty Jacek. „Kalendarz na rok przestępny 1868" F. Kowalskiego, Warszawa 1867 s. 153–155.

T. P. *Konarowo. Legenda staropolska*. „Przyjaciel Ludu" R. 11 T. 1: 1844 nr 3 s. 17–18.

Taczanowski W. *Niedoperze, krety i żaby ze względu na ich użyteczność i przesądy do nich stosowane*. „Kalendarz Warszawski Popularno Naukowy na rok zwyczajny 1867" J. Ungra, [Warszawa 1866] s. 134–136.

Tańska K. zob. Hoffmanowa K. z Tańskich

Tatomir L. *Mieszczanin krakowski z XVI wieku*. Lwów [ok. 1862?]

Teatr w Krakowie. Wyciąg z Pamiątek Krakowa. „Przyjaciel Ludu" R. 12: 1845 nr 6 s. 46–47, nr 8 s. 64, nr 10 s. 79–80, z ryc.

Temple R. *Historisch-Ethnographisches aus den Trümmern altdeutschen Wesens im Herzogthum Auschwitz*. Pest 1868.

— *Über Gestalltung und Beschaffenheit des Bodens in Grossherzogthum Krakau.* Pest 1867.

Thesaurus magicus domesticus sive approbatus niger libellus J. E. R. S. in extrema necessitate dicendus. Kraków 1637. [Nota według O. Kolberga, druk nieodnaleziony.]

Tomkowicz A. *Słowo o księstwach oświęcimskiem i zatorskiem.* W: *Album na pogorzelców*, wydane przez J. Dunin Borkowskiego, Lwów 1844 s. 217–225.

Toruńska sprawa. W: *Encyklopedia powszechna* S. Orgelbranda, T. XXV Warszawa 1867 s. 406–415.

Trumna ś-go Stanisława w katedralnym kościele w Krakowie. Pamiątki z Krakowa. „Przyjaciel Ludu" R. 8 T. 2: 1842 nr 51 s. 404–406.

Trzej stryszy i balwierz. Rkp. w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, w kodeksie *Dialogi starożytne z XVII wieku*, sygn. 6709 I k. 69–81. Pierwodruk w: *Literatura mieszczańska w Polsce od końca XVI do końca XVII w.* Oprac. H. i K. Budzykowie i J. Lewański, T. II Warszawa 1954 s. 373–382.

Trzy dni Świąt Wielkanocnych w Krakowie. „Czas" 1874 nr 80.

[Turski J. K.] J. K. T. *Przegląd piśmienniczy.* „Tygodnik Ilustrowany" 1867 T. XV nr 389 s. 119–120.

[Turski J. K.] *Stopka Matki Boskiej (legenda krakowska).* „Kalendarz na rok przestępny 1868" F. Kowalskiego, Warszawa [1867] s. 17–27.

Tyniec. „Przyjaciel Ludu" R. 14 T. 2: 1847 nr 44 s. 346–347, z ryc.

Ubiory ludu dawnej Polski. [Zawierają 12 kartek litografowanych według rysunków W. Eliasza.] Kraków [1862], nakładem I. Bernsdorfa. [Te same litografie w: *Opowiadania o ubiorach, zwyczajach i obyczajach ludu polskiego.* Z 12 obrazkami kolorowanemi i 26 drzeworytami. Kraków 1863. Toż: 1864.]

Ubiory polskie. 24 fotografie w formacie kart wizytowych, Poznań [1862?] u J. Lissnera. [Nota według O. Kolberga.]

Ulanowska S. *Wśród ludu krakowskiego.* „Wisła" T. 1: 1887 s. 31–35, 69–73, 99–105, 143–149.

Uniwersalne lekarstwo. „Kraj" krakowski 1871 nr 215, w dziale „Kronika potoczna i rozmaitości".

Uroczystości kościelne. „Kalendarz Powszechny na rok 1853" J. Wildta, Kraków [1852] s. 21–26.

Vitellonis Thuringopoloni *Opticae Libri decem.* Bazylea 1572.

W. K. i J. J. *Wiadomość o najdawniejszych chrzcielnicach w kościołach krakowskich.* „Przyjaciel Ludu" R. 11 T. 2: 1845 nr 30 s. 233–238, z ryc.

W. M. *Do Redakcji „Przyjaciela Ludu"*. „Przyjaciel Ludu" R. 9 T. 2: 1843 nr 30 s. 233–234, z ryc.

W. W. zob. Wielogłowski W.

W. W. *Znad Stradomki*. „Czas" 1873 nr 61, w dziale „Korespondencja".

W Aleksandrowicach palili chłopcy... „Czas" 1872 nr 114, w dziale „Kronika miejscowa i zagraniczna".

W sprawie podźwignienia domowego przemysłu w Galicyi z Wielkim Księstwem Krakowskiem. „Czas" 1874 nr 51.

Wacław z Oleska zob. Zaleski W.

Wacław D. *Wspomnienia z podróży po kraju odbytej przez 8 uczniów Instytutu Agronomicznego w Marymoncie pod przewodnictwem profesora Wojciecha Jastrzębowskiego w czasie wakacyj, tj. w miesiącach lipcu i sierpniu 1848 r.* „Biblioteka Warszawska" 1849 T. 1 s. 221–257, 441–476.

Walcer z Tyńca. Podanie z okolic Krakowa. „Kalendarz Powszechny na rok 1859" J. Wildta, Kraków [1858] s. 33–36.

Wasilewski E. *Na Wawel, na Wawel...* W: tegoż *Krakowiaki. Poemat*. „Tygodnik Literacki" 1839 nr 21, 37 i 39. Zob. też w: tegoż *Poezje*. T. 1 Poznań 1840 s. 9–35.

Wenus Anadyomene i chłopki. „Kraj" krakowski 1872 nr 107, w dziale „Kronika potoczna i rozmaitości".

Węgierski A. *Libri quattor Slavoniae reformatae*. Praefatione instruxit J. Tazbir, Varsoviae 1973. Biblioteka Pisarzy Reformacyjnych nr 11. Reedycja fotoofsetowa wydania: Amsterdam 1679.

Wiadomości archeologiczne. „Czas" 1856 nr 123.

Wiadomości bieżące z zakresu czynności Oddziału Archeologicznego Towarzystwa Naukowego Krakowskiego. „Rocznik Towarzystwa Naukowego z Uniwersytetem Jagiellońskim połączonego" T. 8 (og. zbioru T. 23), Oddziału Sztuk i Archeologii z. 1 1851 [1852?] s. 82–102.

Wiadomości o starostwie rabsztyńskim. „Biblioteka Warszawska" 1855 T. 2 s. 188–192.

Wiara uzdrawia... (Nadesłane). „Kraj" krakowski 1872 nr 108, w dziale „Kronika potoczna i rozmaitości".

Wiąz ś. Stanisława Szczepanowskiego. „Przyjaciel Ludu" R. 5 T. 2: 1839 nr 27 s. 213, z ryc.

Widok Krzeszowic (z Grabowskiego). „Przyjaciel Ludu" R. 4 T. 1: nr 24 s. 187–188.

Widok rynku z Sukiennicami w Krakowie (z Grabowskiego). „Przyjaciel Ludu" R. 4 T. 1: 1837 nr 7 s. 49–50, z ryc.

Wieliczka. W: *Encyklopedia powszechna* S. Orgelbranda, T. XXVI Warszawa 1867 s. 892–896.

Wielogłowski W. *Jarmark w Dąbrowej*. Kraków 1857.

— *Komornica, czyli tajemnice życia wiejskiego*. Wyd. 2: Kraków 1862.

— *Kucharki. Obrazek z obyczajów domownictwa miejskiego*. Kraków 1858.

— *O żebractwie w Krakowie.* Kraków 1861.

[Wielogłowski W.] W. W. *Obrazek oderwany (Pisarz prowentowy, kucharz, lokaj, panna służąca, garderobiana i pokojówka).* Kraków 1857.

Wielogłowski W. *Obrazek wiejskich rozkoszy. Żniwo dworskie.* Kraków 1857. [Rec.:] Kalinka K. „Biblioteka Warszawska" 1858 T. 1 s. 441-443.

— *Obrazki z obyczajów domownictwa wiejskiego. Gospodyni, fornale i dziewki folwarczne. Karbowy, polowy i leśni. Ogrodnik, młynarz, kowal i stolarz (nadworni).* Kraków 1857.

— *Obrazki z obyczajów ludu wiejskiego. Sześć obrazków razem zebranych. (Leniwy Bartek, Kuba jarmarczny, Franek pijanica, Wsiowi złodzieje, Grzeszni rodzice i występne dzieci, Narada gromadzka.)* Wydanie III: Kraków 1856.

Wincenty z Kielczy *Gaude, Mater Polonia.* W: *Monumenta Polonia Historica.* T. 4 Warszawa 1961 s. 355-356.

Wiszniewski M. *Charaktery rozumów ludzkich.* Wyd. II przejrzane i pomnożone: Kraków 1842.

Wiślicki A. *Dolina Szklar.* „Księga Świata" 1859 cz. I s. 50-52.

[Wiślicki A.] *Kościółek Zbawiciela w Krakowie.* „Kalendarz na rok przestępny 1868" F. Kowalskiego, Warszawa [1867] s. 30-35.

Wiślicki J. M. *Opis Królestwa Polskiego pod względem historycznym, statystycznym, rolniczym, fabrycznym, handlowym, zwyczajowym i obyczajowym. Z rycinami.* T. I *Powiat olkuski (dawna ziemia krakowska).* Warszawa 1850, T. II cz. II *Powiat miechowski.* Warszawa 1850.

Wiśnicz. „Przyjaciel Ludu" R. 4 T. 1: 1837, nr 2 s. 9-11.

Witwicki S. *Hulanka.* W: tegoż *Piosnki sielskie.* Warszawa 1830 s. 8-10.

Wodzicki K. *Zapiski ornitologiczne.* „Czas. Dodatek Miesięczny" R. 2: 1857 T. VI s. 354-366, 627-641, T. VII s. 106-125, R. 3: 1858 T. IX s. 22-38, T. X s. 69-85, 320-334, 494-513, T. XII s. 368-383, R. 4: 1859 T. XIII s. 252-266, 427-441, T. XIV s. 64-77, 215-228, 435-446, T. XV s. 3-16, 295-310.

Wodzicki S. *Wspomnienia z przeszłości od r. 1768 do r. 1840.* „Czas" 1873 nr 29, 30, 33, 44, 48, 49, 50, 61, 63, 68, 69, 82-85, 90, 91, 93, 122-124, 129, 138, 140, 141, 145, 153, 162, 163, 170, 173, 176, 182, 185, 187, 192, 194,

Wolicki T. *Nauka dla włościan, jak mogą żyć swobodnie i wesoło, uczciwie do majątku i do dobrego bytu przychodzić oraz sobie i bliźnim w przygodach być pomocnym,* z niemieckiego przez.... Warszawa 1821.

Wollheim A. E. da Fonseca *Mythologie des alten Indien.* Berlin 1856.

Woronicz J. P. *Bolechowice. Sielanka.* W: tegoż *Poezje.* [Kraków] 1832 s. 30-42. Pierwodruk: b.m. 1784.

Wójcicki K. W. zob. Górski S.

[Wójcicki K. W.] R. *Czerna pod Krzeszowicami.* „Kłosy 1873 T. XVI nr 408 s. 266, z ryc. W. Szernera.

— *Dziedziniec w klasztorze Panien Norbertanek na Zwierzyńcu w Krakowie.* „Kłosy" 1873 T. XVI nr 406 s. 238, z ryc. J. Matejki.

— *Dziedziniec w zamku wiśnickim.* „Kłosy" 1873 T. XVI nr 410 s. 298, z ryc. A. Gryglewskiego.
— *Dziewczyna z Podgórza z poświęconemi ziołami.* „Kłosy" 1871 T. XIII nr 328 s. 231, z ryc. A. Kotsisa.
Wójcicki K. W. *Góralka. Obraz dramatyczny z XVIII wieku.* W: tegoż *Stare gawędy i obrazy.* T. II Warszawa 1840 s. 191–236.
[Wójcicki K. W.] R. *Grodzisko albo pustynia św. Salomei.* „Kłosy" 1874 T. XVIII nr 448 s. 70, z ryc.
— *Handełesy.* „Kłosy" 1873 T. XVI nr 406, z ryc.
Wójcicki K. W. *Klechdy, starożytne podania i powieści ludu polskiego i Rusi.* T. 1–2 Warszawa 1837. Toż: wybór i opracowanie R. Wojciechowskiego, słowo wstępne J. Krzyżanowskiego, Warszawa 1972.
— *Konik zwierzyniecki.* „Kłosy" 1872 T. XIV nr 361 s. 372–373.
[Wójcicki K. W.] K. Wł. W. *Kopieniak.* W: *Encyklopedia powszechna* S. Orgelbranda, T. XV Warszawa 1864 s. 446.
Wójcicki K. W. *Misterie polskie.* „Kronika Wiadomości Krajowych i Zagranicznych" R. 1: 1856 nr 91–93.
— *O czarownicach.* W: tegoż *Zarysy domowe.* T. II Warszawa 1842 s. 133–175
[Wójcicki K. W.] K. Wł. W. *Pamiątka topienia śmierci.* „Muzeum Domowe" 1835 T. 1 nr 10 s. 74–76.
Wójcicki K. W. *Pieśni ludu Białochrobatów, Mazurów i Rusi znad Bugu.* T. 1–2 Warszawa 1836. Toż: wydanie fototypiczne, pod red. H. Kapełuś, posłowie i opracowanie R. Wojciechowski, T. 1–2 Wrocław 1976.
[Wójcicki K. W.] K. Wł. W. *Piotr Kmita z Wiśnicza.* „Biblioteka Warszawska" 1865 T. 2 s. 373–404.
Wójcicki K. W. *Podanie o czarnoksiężniku Twardowskim.* „Tygodnik Ilustrowany" 1862 T. VI nr 168 s. 235–239, nr 169 s. 243–246, nr 170 s. 256–257, z ryc. J. Kossaka.
[Wójcicki K. W.] R. *Powrót flisów.* „Kłosy" 1871 T. XIII nr 332, z ryc.
Wójcicki K. W. *Przysłowia narodowe, z wyjaśnieniem źrzódła początku oraz sposobu ich użycia, okazujące charakter, zwyczaje i obyczaje, przesądy starożytności i wspomnienia ojczyste.* T. 1–3 Warszawa 1830.
— *Przysłowia polskie, czyli nauka starych i rozumnych naszych ludzi.* Warszawa 1862.
— *Ptaki, drzewa i krzewy. Zioła, kwiaty i zwierzęta.* W: tegoż *Zarysy domowe.* T. II Warszawa 1842 s. 55–478.
[Wójcicki K. W.] K. Wł. W. *„Roczniki Teatru Narodowego" z czasów Księstwa Warszawskiego.* „Biblioteka Warszawska" 1864 T. 2 s. 83–96.
Wójcicki K. W. *Ruś Podlaska.* W: tegoż *Zarysy domowe.* T. III Warszawa 1842 s. 263–353.
— *Straszny dwór. Gawęda dworzan w baszcie pod broną.* W: tegoż *Stare gawędy i obrazy.* T. II Warszawa 1840 s. 171–187.
— *Starożytne przypowieści z XV, XVI i XVII wieku.* Warszawa 1836.

[Wójcicki K. W.] R. *Swaty w Krakowskiem.* „Kłosy" 1872 T. XIV nr 350.
— *Świtezianki.* „Kłosy" 1871 T. XII nr 288 s. 6.
Wójcicki K. W. *Teatr za Zygmunta III od 1587 [do] 1632.* „Tygodnik Literacki" R. 3: 1840 nr 11 s. 85–87, nr 12 s. 93–95, nr 13 s. 101–102.
— *Topielcy. Obraz z podań ludu.* W: tegoż *Stare gawędy i obrazy.* T. II Warszawa 1840 s. 291–304.
[Wójcicki K. W.] R. *Twardowski czarnoksiężnik, studium historyczne.* „Kłosy" 1871 T. XIII nr 333–334, z ryc. J. Kossaka.
Wójcicki K. W. *Wianek.* W: tegoż *Zarysy domowe.* T. I Warszawa 1842 s. 389–397.
Wroczyński K. *Dalszy ciąg statystyki powiatu czerskiego.* „Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego" T. XII: 1844, s. 161–195.
Wyjątek z testamentu Mikołaja Wolskiego. „Przyjaciel Ludu" R. 8 T. 2: 1842 nr 43 i 46.
Wypędzanie czarta. „Kraj" krakowski 1871 nr 204, w dziale „Kronika potoczna i rozmaitości".
Wyżycki G. J. *Zielnik ekonomiczno-techniczny, czyli opisanie drzew, krzewów i roślin dziko rosnących w kraju, jako też przyswojonych, z pokazaniem użytku ich w ekonomice, rękodziełach, fabrykach i medycynie domowej, z wyszczególnieniem jadowitych i szkodliwych oraz mogących służyć ku ozdobie ogrodów i mieszkań wiejskich, ułożony przez...* T. 1–2 Wilno 1845.

X. A. R. *Relacja naocznego świadka o straceniu razem 14-stu mniemanych czarownic w drugiej połowie 18-go wieku.* „Przyjaciel Ludu" R. 2 T. 1: 1835 T. 1 nr 16 s. 126–127, nr 17 s. 134–135, nr 18 s. 138–139.
X. L. I. *Wiśnicz (pod Bochnią), 24 września.* „Czas" 1871 nr 220.
X. P. *Kościół Śgo Idziego w Krakowie.* „Przyjaciel Ludu" R. 9 T. 2: 1843 nr 33 s. 257–258, z ryc.
X. R. F. *Nasze zwyczaje, zabobony i zwyczaje [!] czasu świąt Bożego Narodzenia.* „Czas" 1867 nr 86, 87, 90–92, 96, 97 i 102.
X. W. J. *Duma Karola Gustawa.* „Przyjaciel Ludu" R. 11 T. 1: 1844 nr 4.

Z Bochni otrzymujemy następujące sprostowanie... „Kraj" krakowski 1872 nr 135, w dziale „Wiadomości polityczne i korespondencje".
Z Krzeszowic. „Kraj" krakowski 1871 nr 214.
Z miasta Trenczynu donoszą.... „Czas" 1873 nr 173, w dziale „Kronika miejscowa i zagraniczna".
Zabawki bardzo ciekawe i wesołe dla każdego wieku, czyli zbiór anekdotów. Kraków 1784.
Zabierzów i Skała Kmity. Pamiątki z Krakowa. „Przyjaciel Ludu" R. 8 T. 1: 1841 nr 14 s. 105–106, z ryc.

Zabłocki F. *Zabobonnik. Komedia we trzech aktach.* W: *Teatr Franciszka Zabłockiego.* Oprac. J. Pawłowiczowa, T. II *W kontuszu i we fraku,* Wrocław 1995 s. 5–134. Pierwodruk: Warszawa 1781.

Zajączkowski J. *Grobowce, pomniki i trumny królów polskich w Krakowie (z 29 tablicami).* Kraków 1865.

Zakrzewski M. F. Ogończyk *Medizinisch-literärische Geschichte des Weichselzopfes.* Wien 1830.

[Zaleski W.] Wacław z Oleska *Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego.* Z muzyką instrumentowaną przez Karola Lipińskiego. Lwów 1833.

Załęski S. *Koronacja cudownego obrazu Matki Bożej w kościele OO. Karmelitów na Piasku w Krakowie roku 1883 na dniu 8 września odbyć się mająca.* „Kalendarz Krakowski na rok 1883" J. Czecha, Kraków [1882] s. 95–101.

Załuski A. Ch. *O ostatnich chwilach króla Jana III. Rzecz wyjęta z listów...* W: J. U. Niemcewicz *Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polszcze z rękopismów tudzież dzieł w różnych językach o Polszcze wydanych oraz z listami oryginalnemi królów i znakomitych ludzi w kraju naszym.* T. 4 Warszawa 1822 s. 452–463.

Zamek krakowski (Wyciąg z Pamiątek Krakowa). „Przyjaciel Ludu" R. 12: 1845 nr 4 s. 25–27, nr 5 s. 40, nr 7 s. 55, nr 9 s. 69–70, nr 10 s. 79, nr 12 s. 91–93, nr 13 s. 99–100, nr 15 s, 115–116, z ryc.

Zamek młoszowski. „Tygodnik Ilustrowany" 1865 T. XI nr 279 s. 34–35.

Zannoni-Rizzi J. A. zob. Rizzi-Zannoni J. A.

Zarysy Karpatów i Tatrów. „Muzeum Domowe" 1839 T. 1 s. 275–286, T. 2 s. 17–48, 111–136.

Zator. „Księga Świata" 1853–1854 cz. I s. 34, z ryc.

Zawiliński R. *Z etnografii krajowej.* „Przegląd Literacki i Artystyczny" 1882 nr 11–15.

Ząbkowic S. *Młot na czarownice. Postępek zwierzchowny w czarach, także sposób uchronienia się ich i lekarstwo na nie w dwóch częściach zamykający. Księga wiadomości ludzkiej nie tylko godna i potrzebna, ale i z nauką Kościoła powszechnego zgadzająca się. Z pism Jakuba Sprengera i Henryka Instytora [Henryka Krammera] zakonu Dominika s. theologów i w niemieckiej ziemi inkwizytorów po więtszej cześci wybrana i na polskie przełożona przez..., do której w tejże materii przydana jest książka Jana Nidera, tegoż zakonu Dominika s. teologa i inkwizytora, także Urlyka Molitora dialog o wieszczych białych głowach abo czarownicach.* Kraków 1614.

Zdanowicz A., Bohusz-Szyszko M., Filipowicz J. i in. *Słownik języka polskiego.* Cz. I–II Wilno 1861.

Zejszner L. *Krótki opis historyczny, geologiczny i górniczy Wieliczki.* Berlin 1843. [Rec.:] Łabęcki H. „Biblioteka Warszawska" 1843 T. 4 s. 707–714.

[Zejszner L.] *List... do Tytusa Potockiego o Górze Tenczyńskiej.* „Gazeta Polska" 1829 nr 42.

Zejszner L. *Odpowiedź na recenzję p. H. Łabęckiego „Opisu Wieliczki".* „Biblioteka Warszawska" 1844 T. 1 s. 459–466.

— *Ogniwa formacji kredy, czyli opoki Wyżyny Krakowskiej.* „Przegląd Naukowy" 1847 T. 1 nr 7 s. 191–201, nr 8 s. 223–234 i odbitka.

— *Podróże po Beskidach, czyli opisanie części gór karpackich, zawartych pomiędzy źródłami Wisły i Sanu.* „Biblioteka Warszawska" 1848 T. 3 s. 96–145, 371–399, 476–531.

Zieleniewski M. *O przesądach lekarskich ludu naszego skreślił... w celu otrzymania stopnia doktora medycyny w Uniwersytecie Jagiellońskim.* Wyciąg z rozprawy uwieńczonej przez Wydział Lekarski nagrodą. Kraków 1845.

Zieliński L. *Wspomnienie Tarnowa, Krakowa i odwidziny gór tatrzańskich. Wyjątek z podróży po Galicji odbytej r. 1840.* „Lwowianin" 1841 z. 5 s. 107–113, z. 6 s. 121–128.

Zienkowicz L. J. *Les costumes du peuples polonais, suivis d'une description exacte de ses moeurs, de ses usages et de ses habitudes.* Paris, Strasburg 1841. Wyd. pol.: *Lud polski albo dokładne opisanie zwyczajów, obyczajów i ubiorów jego.* Strassburg 1842 (40 litogr.).

Zmorski R. *Noc świętego Jana.* „Biblioteka Warszawska" 1842 T. 2 s. 171–176. Zob też: tegoż *Poezje.* Lipsk 1866 s. 175–179.

[Zmorski R.] Zamarski R. *Sobotnia Góra.* W: tegoż *Podania i baśni ludu w Mazowszu (z dodatkiem kilku szląskich i wielkopolskich).* Wrocław 1852 s. 1–19.

— *Sobótka. (Góra na Szląsku).* „Tygodnik Ilustrowany" 1862 T. V nr 119 s. 6, z ryc.

Znad Skawy. „Kraj" krakowski 1871 nr 202, w dziale „Kronika potoczna i rozmaitości".

Zwierzęta przed trybunałem sądowym. „Przyrodnik" R. 1: 1871 nr 3 (z 1 X) s. 46–47, w dziale „Rozmaitości". Przedruk tegoż pt. *Zwierzęta przed sądem.* „Kraj" krakowski 1871 (z 24 X) nr [243, w czasopiśmie błędnie: nr 225], w dziale „Kronika potoczna i rozmaitości".

Żabczyc J. *Symfonije anielskie.* Wyd. A Karpiński, Warszawa 1998. Biblioteka Pisarzy Staropolskich T. 12. Pierwodruk: *Symfonie anielskie abo Kolęda mieszkańcom ziemskim od muzyki niebieskiej wdzięcznym okrzykiem na dzień Bożego Narodzenia zaśpiewane.* Kraków 1630. [Autorstwo błędnie przypisywano J. K. Dachnowskiemu.]

[Żółkowski F. A. G.] *„Biegnij wreszcie staczać walki". Z opery „Powrót z Hiszpanii".* W: *Śpiewy i arie teatralne i światowe z różnych oper i komedyi zebrane z dodatkiem nowych śpiewów i krakowiaków.* T. 1 Warszawa 1816 s. 160.

— *„Wszystkie me listki i kwiaty". Śpiewka Ogrodnika z opery „Powrót z Hiszpanii".* „Rocznik Teatru Narodowego w Warszawie", Warszawa [1813] s. 25–26.

[Żydowski A.] *Gorzka wolność młodzieńska albo Odpowiedź na „Złote jarzmo małżeńskie" przez Jednę Damę dworską imieniem drugich wyrażona i na widok podana...* [Kraków, około 1670, autorstwo niepewne].

INDEKS NAZW GEOGRAFICZNYCH[1]

Actium zob. Akcjum
Adriatyckie Morze **5** — 121
Afryka **6** — 520, **7** — 127
Akcjum, Actium, przylądek **8** — 282
Aleksandrowice, pow. Kraków **5** — 38, 46, 130, **6** — 173, 382, **8** — 349, **73/I** — 82, **73/III** — 119, 136, 475
Alwernia, Lubernia, Lubernija, pow. Chrzanów **5** — 30, 47, 123, 124, 130, 181, 217, 231, **6** — 81, 140, 155, 165, 392, 492, 494, **8** — 289, 295, 336, 351, **73/II** — 235, **73/III** — 143
Ameryka, Jameryka **7** — 37, 38, **73/II** — 444, **73/III** — 312
Ameryka Północna **7** — 127, **73/III** — 357, 452
[Amsterdam], Jamsterdam, Holandia **6** — 342
Andrzejów zob. Jędrzejów
Ararat, góra **73/III** — 164, 458
Arno, rzeka **5** — 48
[Asyria], Assyria **8** — 357, 358, 362
Augustowskie **73/III** — 398
Austria, Austryja, Ostryja, Rakusy **5** — 71, 113, **6** — 353, **73/I** — XIV, **73/II** — 416
Autun, Francja **7** — 241
Azja Mniejsza **8** — 275

---

[1] Indeks obejmuje wszystkie tomy *Krakowskiego*, tj. T. 5-8 oraz 73/I-III. Przynależność administracyjną miejscowości z obszaru dawnej Rzeczpospolitej podano według *Słownika geograficznego Królestwa Polskiego...* T.I-XV, Warszawa 1880-1902. Pominięto nazwy geograficzne występujące w tekstach przytaczanych przez Kolberga z J. Grimma *Deutsche Mythologie...*, I. J. Hanusza *Die Wissenschaft...* oraz z J. Bohomolca *Diabeł w swojej postaci...* Zob. wstęp w T.73/I s. XCV. Nazwy niezidentyfikowane opatrzono znakiem zapytania.

B. = Bronowice?, pow. Kraków **7** — 57
Baaras, miejsce, staroż. Judea **7** — 245, **73/III** — 367
Baba, dopływ Stolli (dziś Sztoła) **5** — 44, **73/III** — 121, 443
Babel zob. Babilon
Babia Góra, góra **73/I** — LXXXII, **73/II** — 117, 411, 413-415, 433
Babice zob. Skawina
Babice = Babiny? pow. Wieliczka **5** — 58
Babice, pow. Biała **5** — 49
Babice, pow. Chrzanów **5** — 46, 47, 144, **6** — 139, 444, **8** — 337, 351, 352, **73/III** — 436, 454
Babilon, Babilion, Babylon, Babel, Babil, staroż. Babilonia **5** — 362, **8** — 355, 357-359, 361, 362, **73/III** — 437, 461
[Babilonia], Babylonia, **5** — 362
Babiniec, pole **5** — 145
Babiny, pow. Wieliczka **5** — 54
Babski, ogród **5** — 144
Baczków, pow. Bochnia **73/II** — 532
Baczyn, pow. Kraków **8** — 349
Balice, pow. Kraków **5** — 30, 38, 115, 178, 340, **6** — 106, 119, 120, 123, 130, 149, 177, 427,439, 449. 453, 475, 511, **7** — 47, **8** — 349, **73/I** — XXIV, **73/III** — 119, 168, 461
Balin, pow. Chrzanów **5** — 47, **8** — 351
Bałkan, góry **73/II** — 76
Bałtyckie Morze **6** — 521
Banaj, pole **73/I** — 12
Baraki, przys. Dąbrowy Narodowej, pow. Chrzanów **8** — 351
Baran, pow. Miechów **6** — 482
Baranów? **6** — 230, 231
Bardiów, Słowacja **73/I** — XXI
Bartkowska Góra, wzgórze, pole **5** — 44, 144
Bartlowa Góra, Wartlowa Góra, wzgórze **73/III** — 119
Barwałd, pow Wadowice **73/I** — 95, **73/III** — 217, 218,
Batowice, pow. Kraków **5** — 33, **6** — 446, 478, 479, **8** — 1, 349, **73/I** — LXII
Bawaria **73/III** — 163
Bawół zob. Kazimierz, przedmieście Krakowa
Belle?, Flandria? **7** — 241
Benidoleig?, Hiszpania? **7** — 213
Berán = Beruń?, pow. Pszczyna **73/I** — 406
Berlin, Niemcy **5** — 94, 343, **6** — 353
Beskidy, Beskid, góry **5** — 5, 54, 61, 76, **6** — 350, **73/I** — XXI, 50, **73/III** — 108, 124, 480
Beszcz, pow. Kraków **5** — 30, **8** — 337, 349

Betlejem, Betleem, Betlehem, staroż. Palestyna **5** — 196, 199, 207, 211, 212, 224, 242, 244, 245, 251, **7** — 17, **73/I** — 60
Bębło, pow. Biała **73/II** — 535
Będzin **5** — 36, **73/III** — 118
będzińskie starostwo **5** — 46
bialski powiat **73/II** — 535
Biała, dopływ Przemszy Białej **5** — 6, 71
Biała **8** — 313, **73/II** — 520
Biała Ruś **7** — 170
Białka, rzeka, zob. Prądnik
Białochrobacja **5** — 71
Białucha, rzeka, zob. Prądnik
Biały Kościół, pow. Olkusz **5** — 36, **6** — 123, 161, **73/I** — 13, **73/II** — 517
Biasowice, pow. Pszczyna **5** — 50
Bibice, pow. Kraków **5** — 124, **6** — 460, 461, 468, **8** — 336, 349, **73/III** — 131, 155
biecki powiat **5** — 71
Bieda, przys. Balina, pow. Chrzanów **5** — 47
Bielany, Biélany? **5** — 242, **73/I** — 235
Bielany, pow. Biała **5** — 50
Bielany, pow. Kraków **5** — 30, 31, 43, 48, 53, 124, 293, 294, **6** — 364, 474, 510, **8** — 349, **73/I** — 80, **73/III** — 116
Bielany, pow. Warszawa **5** — 293
Bielnisza zob. Srebrna Góra
Bieńczyce, Biéńczyce, Bińczyce, pow. Kraków **5** — 138, **8** — 336, 349, **73/III** — 131
Bierzanów, pow. Wieliczka **73/II** — 528
Birs Nimrud zob. Borsippa
Biskupice, pow. Wieliczka **73/II** — 528
Biskupie, część Kleparza, przedmieścia Krakowa **5** — 4
Błojce zob. Bojca
Błojce, łąka **73/I** — 12
Błonie Katarzyńskie, pow. Kraków **8** — 349
Bobrek, las **5** — 6
Bobrek, Bóbrki, pow. Chrzanów **8** — 351
Bobrowniki, pow. Chrzanów **5** — 49, 50, **8** — 351
bocheński cyrkuł **5** — 75, **73/I** — 280, 333, 401, 431
bocheński obwód **5** — 5, 31, **73/I** — 214, 215, 227, 229, 244, 245, 255, 281, 287, 288, 294, 295, 310, 312, 332, 340, 389, 392, 402, 409, 415, 436, 438, 443, 449, 465, 470, **73/III** — 196, 207, 246, 249, 250, 256, 259, 260, 262, 273, 276, 279, 281, 282, 284, 287, 290, 442
bocheński powiat **73/I** — XXIV, **73/II** — 532
Bocheńskie **73/I** — CVIII, 258, 407, **73/II** — 52, **73/III** — 252, 255,

Bochnia, **5** — 13, 53, 55, 368, **7** — 158, **8** — 258, 263, 271 311, **73/I** — LXIII, LXXIII, 18, 19, 75, 90, 181, 187, 192, 198, 210, 217, 218, 221, 226, 238, 243, 254, 268, 290, 292, 297, 301, 310, 333, 339, 340, 349, 352, 356, 363, 370, 371, 375, 389, 408, 418, 438, 442, 452, 453, 459, 461–463, 466, 468, 474, 476, 482, **73/II** — 7, 9, 10, 12, 18, 25, 36, 38, 40, 49, 55, 61, 97, 116, 122, 126, 127, 153, 215, 264, 269, 323, 357, 362, 396, 397, 400, 402, 413, 509, 520, 525, 526, 528, 529, 532, 533, **73/III** — 125, 203, 271, 290, 478
Bodaczew = Bodaczów, pow. Olkusz **73/I** — 13
Bodzanów, Budzanów, pow. Wieliczka **73/II** — 528
Bogucice, błędnie: Bogunice, pow. Bochnia **73/II** — 532
Bogusławice, pow. Włocławek **73/III** — 322
Bohemia, Böhmen zob. Czechy
Bojca, Błojce, Na Bułońcach, pole **5** — 144
Bolechowice, pow. Kraków **5** — 39, 124, 141, 145, 168, 277, **6** — 36, 101, 117, 122, 138, 151, 209, 456, 484, 499, **8** — 83, 296, 336, 349, 350, 352, **73/I** — XXIV, XLV, 83, **73/II** — 166, **73/III** — 74, 119, 476
Bolencin zob. Bolęcin
Boleń, Bolenie, pow. Kraków **8** — 349, **73/II** — 525
Bolesławice? **5** — 46
Bolęcin, Bolencin, pow. Chrzanów **6** — 140, **8** — 351
Borek Falęcki, Borek, pow. Wieliczka **5** — 53, 54, **73/II** — 528
Borowice? **5** — 47
Borowin? **6** — 108,
Borów, pow. Kraków **8** — 349
Borsippa, błędnie: Brosippa, staroż. Babilonia, później Birs Nimrud, Irak **8** — 358–361, **73/III** — 437
Bosutów, pow. Kraków **8** — 349, **73/II** — 525
Bośnia **73/III** — 444
Bozen = Bolzano, Włochy **7** — 102, **73/III** — 455
Bożniowa, las **5** — 144
Bóbrki zob. Bobrek
Bór Biskupi, pow. Olkusz **5** — 6, 44
Brandebur = Brandenburg? Niemcy **6** — 342
Branice, pow. Kraków **5** — 32, 72, 114, **8** — 349
Brodła, pow. Chrzanów **5** — 48, **6** — 123, 124, 471, 483, 486, 494, 502, **8** — 340, 351
Brody, pow. Wadowice **73/I** — LXXXVI, **73/II** — 497, 533
Bronisławy św. Góra zob. Góra św. Bronisławy
Bronowice, pow. Kraków **5** — 30, 115, 124, 129, 168, 198, 351, **6** — 30, 108, 112, 147, 180, 393, 410, 441, 446, 464, 471, 495, 505, 513, **7** — 41, 44, 56, **8** — 146, 169, 202, 296, **73/I** — XXIV, LVII, LXII, LXXIV, LXXIX, CIV, 23, 340, **73/II** — 405, 414, 419, **73/III** — 21, 22, 34, 147, 175, 189, 260, 286, zob. też B.

Bronowice Małe, pow. Kraków **5** — 30, 168, **8** — 336, 349
Bronowice Wielkie, Bronowice Duże, pow. Kraków **5** — 30, 168, **8** — 336, 349, **73/III** — 436
bronowicki, bronowski lasek, las **73/III** — 24, 40, 41, 54, 96, 104, 317
Bronówka, pole **73/I** — 13
Brosippa zob. Borsippa
Broszkowice, pow. Biała **5** — 49
Bródki, pastwisko **73/I** — 14
Brynica, dopływ Przemszy Czarnej **5** — 71
Brzegi, pow. Wieliczka **73/II** — 528
brzeski powiat **73/II** — 362
Brzesko **73/II** — 533
Brzesne = Brześć?, pow. Pszczyna **5** — 47
Brzeście, Brzeszcze, pow. Biała **5** — 26, 49
Brzezie? **5** — 47
Brzezie, pow. Bochnia **5** — 7
Brzezie, Bzezie, pow. Kraków **5** — 38, 141, 168, 319, 357, **6** — 133, 151, 462, 480, 512, **7** — 3, **8** — 352, **73/I** — XXIV, LVII, 13, 192, **73/III** — 74, 95, 119,
Brzezie Narodowe, pow. Kraków **8** — 336, 349
Brzezie Szlacheckie, pow. Kraków **8** — 336, 349
Brzezinka, pole **5** — 144, **73/I** — 14
Brzezinka, pow. Chrzanów **5** — 39, 49, **8** — 351
Brzeziny, pow. Kielce **73/III** — 191
Brzeźnica, pow. Bochnia **73/II** — 532
Brzeźnica, pow. Dąbrowa **5** — 124
Brzeźnica Malowana lub Radwańska, pow. Wadowice **73/I** — 435, **73/II** — 533
Brzeżańskie **6** — 234
Brzoskwinia, pow. Kraków **8** — 289, 349, **73/II** — 525
Brzozowe, zarośla **73/I** — 13
Brzozowe Pod Górą, zarośla **73/I** — 13
Brzozowy Parów, las **5** — 145
Brzozówka, pow. Olkusz **73/I** — 13
Brzyczyna, pow. Wieliczka **73/I** — XXIV, 93, 400, **73/II** — 45, **73/III** — 227
Buciory, karczma **5** — 168,
Buczyna? **5** — 47
Budapeszt, Buda, Peszt, Węgry **73/II** — 443, **73/III** — 326, 361
Budy, pow. Biała **5** — 49,
Budzanów zob. Bodzanów
Budzyń, pow. Kraków **8** — 349, **73/III** — 289
Budzyń, część Tomaszowic, pow. Kraków **5** — 143, **8** — 111
Bug, dopływ Wisły **6** — 194, 523, **8** — 247, **73/I** — 163, **73/III** — 306, 477
Bugaj? **6** — 182

Bugaj, część Kłokoczyna?, pow. Kraków **8** — 349
Bukowina **5** — 342
Bukόw, pow. Wieliczka **73/II** — 528
Bułońce, łąka **73/I** — 12
Busk, pow. Stopnica **6** — 482
Byczyna, pow. Chrzanów **8** — 337, 351, **73/II** — 527
Byda, przys. Byczyny, pow. Chrzanów **8** — 351
Bydgoszcz **5** — 21, 337
Bydniów zob. Zbydniów
Bytom **5** — 40, 133
Bzezie zob. Brzezie

Cattaro zob. Kotor
Cedr, cedrońska rzeka, cedrońska woda = Skawinka, dopływ Wisły **7** — 46, 53, 54, 152, **73/II** — 377, **73/III** — 21, 40
Cedron, rzeka **73/I** — 70
Cersk zob. Czersk
Cezarówka, pow. Chrzanów **5** — 47
Częstochowa zob. Częstochowa
Chałupki, przys. Branic, pow. Kraków **8** — 349
Charbielów, przys. Tęczynka, pow. Chrzanów **8** — 352
Charmazy? **5** — 49
Charnacia? **5** — 362
Charzewice zob. Chorowice
Chechelskie, młyn **5** — 144
Chechelskie Łąki, łąki **5** — 144
Chechło, las **5** — 144
Chechło, dopływ Wisły **5** — 6
Chełm zob. Chełmo
Chełm, góra **5** — 34
Chełm, pow. Kraków 5, 30, 31, **8** — 350, 352
Chełm, pow. Pszczyna **5** — 47
Chełmek, pow. Chrzanów **5** — 50, **8** — 351, **73/II** — 527
Chełmo, Chełm, pow. Radomsk **5** — 13
Chełmskie Wzgórza, [okolice Chełmka] **5** — 294
Cheśla, karczma **5** — 168
Chiny **6** — 520
Chmielnik, pole **5** — 145
Chmielnik, pow. Stopnica **6** — 532, **73/I** — XX
Cholerzyn, pow. Kraków **6** — 479, **8** — 349, **73/I** — 235, **73/II** — 525
Chorbielów, folwark **5** — 144
Chorowice, pow. Wieliczka **6** — 92, **73/I** — XXXIV [tu błędnie: Charzewice], 187, 237, 344, **73/II** — 528

Chrosna = Chrośna, pow. Kraków **8** — 349
chrzanowski powiat **8** — 351, **73/I** — XXIV, **73/II** — 527
Chrzanów, Krzanów **5** — 43, 47, 124, 131, 144, 174, 181, 183, 238, **6** — 116, 134, 166, 167, 202, 203, 212, 217, 231, 437, 495, **8** — 307, 315, 337, 351, **73/I** — 10, 408, **73/II** — 247, 326, 526, **73/III** — 121
Chrzaszczówka, pole **5** — 144
Chrząstowice, pow. Wadowice **5** — 7, 50
Chude Łąki, łąka? **5** — 144
[Chursabad], Khorsabad, Irak **8** — 356-358, **73/III** — 437
Cianowice, Cjanowice, pow. Olkusz **5** — 35, **6** — 476, **73/I** — 13
Ciemna Jaskinia, grota **5** — 34
Ciemny Dół, miejsce **8** — 146, **73/III** — 17, 24, 41
Cierniowa, pole **5** — 145
Cieszyn **7** — 106
cieszyńskie księstwo **5** — 47
Ciężkowice, pow. Chrzanów **5** — 46, **6** — 151, 179, **8** — 337, 351
Cjanowice zob. Cianowice
Clara Tumba zob. Mogiła
[Cluny], Kluniak, Francja **5** — 51
Cło, pow. Kraków **8** — 339, 349
Cracovia zob. Kraków
Cygankowskie, pole **5** — 144
Cyrsk zob. Czersk
Czajewska Grota zob. Łokietka Grota
Czajowice, pow. Olkusz **5** — 36, **6** — 114, 499, **73/I** — 13
Czarkowy, pow. Pińczów **7** — 106
Czarna, dopływ Wisły **5** — 72
Czarnawieś, Czarna Wieś, pow. Kraków **5** — 5, 30, 93, 97, 351, **6** — 421, 465, **8** — 337, 349
Czarne Bagno, las **5** — 145
Czarnebagno, miejsce **5** — 144, **73/III** — 134
Czarne Morze **7** — 49, 51
Czarny Las, las? **5** — 115, **73/I** — XVI
Czarowna, łąka **5** — 38, 340
Czasław, Czesław, pow. Kraków **73/II** — 525
Czatkowice, pow. Chrzanów **5** — 40, **8** — 351, **73/II** — 527
czchowski powiat, błędnie: czechowski powiat **5** — 71
Czchów, pow. Brzesko **73/I** — 21
Czcie zob. Uczcie
Czechowizna, staw **5** — 23,
czechowski powiat zob. czchowski powiat
Czechy, Bohemia, Böhmen **5** — 18, 197, 227, 230, 269, 273, 362, 363, **6** — 321, **7** — 117, 209, **73/I** — 6, **73/III** — 157, 160, 161, 165, 223, 446, 450

Czerna, pow. Chrzanów **5** — 30, 39, 40, 43, **8** — 351, **73/III** — 119, 120, 441, 472, 476
Czernichowice = Czarnuchowice?, pow. Pszczyna **5** — 50
Czernichowskie **73/III** — 187, 441
Czernichów, Czerniechów, Czerniéchów, pow. Kraków **5** — ryc. przed s. tyt., 7, 48, 50, 76, 115, 143, 181, **6** — 76, 81, 489, 491, 493, 515, **8** — 118, 296, 337, 349, 350, 352, **73/I** — XVIII, LXII, LXIII, 53, 55, 222, 269, 277, 302, 315, 316, 346, 376, 443, 451, **73/II** — 196, 217, 220, 223, 233, 238, 240, 241, 244, 246, 255, 257, 260, 265, 267, 272, 273, 282-285, 289, 301, 344, **73/III** — 182, 188, 265, 297
Czernichówek, pow. Kraków **8** — 349
Czerniechów zob. Czernichów
Czernińskie, źródło **5** — 43
Czersk, Cersk, Cyrsk, pow. Grójec **6** — 188, 189, 192, **7** — 140, 153, **73/I** — XVII, XXIV, 335,
czerski powiat **7** — 159, 164, **73/III** — 339, 343, 346, 348, 478
Czerwińsk, pow. Płońsk **5** — 13, 23, 338
Czerwone Morze **8** — 215
Czesław zob. Czasław
Częstochowa, Częstochowa **5** — 29, 42, **6** — 167, 229, 368, 526, **7** — 33, 53, 54, 108, 170, **73/I** — XX, **73/II** — 407, 482, **73/III** — 365
Czubrowice, pow. Olkusz **5** — 36
Czulice, pow. Kraków **5** — 32, **6** — 109, 111, 208, 387, 405, 438, 482, 504, **8** — 349, 350, **73/II** — 525
Czułów, pow. Kraków **6** — 482, **8** — 349, **73/III** — 286
Czułówek, pow. Kraków **5** — 48, **8** — 349
Czyżowskie, źródło **5** — 43
Czyżówka, pow. Chrzanów **8** — 351
Czyżyny, pow. Kraków **6** — 9, 445, **8** — 337, 349, **73/I** — XXXIX, **73/II** — 522

Dalmacja **5** — 121
dalmatyńskie wybrzeże **73/I** — XX
Dania **5** — 13, 339
Dąb, pow. Chrzanów **8** — 351
Dąbie, pow. Kraków **5** — 7, 30, **8** — 337, 349, **73/II** — 222, 239, 267, **73/III** — 290
Dąbrowa? **73/III** — 475
Dąbrowa Narodowa, Dąbrowa, pow. Chrzanów **5** — 46, **8** — 351
Dąbrowa Szlachecka, pow. Kraków **8** — 349
Dąbrówka, pow. Bochnia **73/II** — 400
Dąbrówka, pow. Kraków, par. Liszki **5** — 7, **8** — 350
Dembnik zob. Dębnik
Dębe? **6** — 507

Dębina, lasek **7** — 59, **73/II** — 423, **73/III** — 41, 42, 104
Dębnik, las **5** — 144
Dębnik, miejsce **5** — 44
Dębnik, Dembnik, przys. Paczołtowic, pow. Chrzanów **5** — 39-41, 41, **8** — 337, 351
Dębniki, pow. Wieliczka **5** — 4
Diabla Ślina, strumień **5** — 45
Dikorowski Ogród, ogród **5** — 144
Dłubnia, dopływ Wisły **5** — 7, 33
Długoszyn, pow. Chrzanów **5** — 46, **8** — 351
Dniepr, rzeka **73/II** — 130, 131
Dniestr, rzeka **73/III** — 239, 453
Dobczyce, pow. Wieliczka **73/I** — XXIV, 201, 247, 253, 308, **73/II** — 528
Dobczyce, przys. Bobrownik, pow. Chrzanów **8** — 351
Dobieszewko, pow. Szubin **73/III** — 459
Doblicz? **5** — 30
Dojazdów, pow. Kraków **5** — 32, **8** — 349
Dolina Szwajcarska, las? **5** — 145
Dolne, młyny **5** — 141
Donau zob. Dunaj
Doruchów, pow. Ostrzeszów **7** — 229, **73/III** — 365
Dół Wentrysów, las **5** — 144
Drezno, Niemcy **73/I** — XXVII
Drzewica, pow. Opoczno **6** — 196
Dubie, Dub', pow. Chrzanów **5** — 39, **8** — 351
Dulowa, pow. Chrzanów **5** — 43, 44, 144, **8** — 337, 351, **73/I** — 12
Dunaj, Donau, rzeka **5** — 6, **6** — 233, **73/I** — 27?, 28?, **73/II** — 76, **73/III** — 214
Dunajec, dopływ Wisły **6** — 169, 405, **73/I** — XXVIII, 219, 465
Dwory, pow. Biała **5** — 49, 50, **73/I** — 51, **73/II** — 535
Dział, pole **73/I** — 12
Działoszyce, pow. Pińczów **5** — 71
Dziekanowice, pow. Kraków **8** — 349
Dziekanowice, pow. Wieliczka **73/II** — 528
Dzierążna, wzgórze **73/I** — 14
Dziewin, pow. Bochnia **73/II** — 532

Egipt, Egypten, Jegipt **5** — 86, **7** — 13-15, 17, 102, **8** — 356, **73/I** — 487
Eliasza Źródło, źródło **73/III** — 119
Elstera = Elstera Biała, dopływ Soławy **73/II** — 73
Emaus, starož. Palestyna **73/I** — 79
Europa, Eropa, Uropa **5** — 5, 35, 249, 273, 298, **7** — XVI, 4, 34, 127, **8** — 19, 20, 82, **73/I** — LX, LXIII, **73/III** — 369

Fic, młyn **5** — 141
Filipowice, pow. Chrzanów **5** — 43, 145, **8** — 337, 351, **73/II** — 388
Filipowicka Dolina **5** — 42, 43, **73/III** — 120, 452
Filipowickie, źródło **5** — 43
Filipowska Wola zob. Wola Filipowska
Flandria **7** — 241
Florencja zob. Kleparz
Florencja, Włochy **5** — 305, **73/III** — 345
Fochczal, pole? **5** — 353
Francja, Francyja **5** — 291, 306, **7** — 98, 226, **8** — 125, 333, **73/II** — 82, **73/III** — 334, 431, 469
Frankonia **5** — 264
Frańcichowice? **5** — 50
Frywald, pow. Chrzanów **8** — 351
Fudalejowa Skała, skała **5** — 51

G. = Gołcza?, pow. Miechów **7** — 58
Gacki, Gacek, karczma **5** — 168, 340
Gaj, pole **73/I** — 14
Gaj, pow. Wieliczka **5** — 54, **73/I** — XVI, XXIV, 93, 204, 210, 213, 237, 250, 252, 258, 284, 310, 319, 355, 368, 399, 420, 439, 450, 459, **73/II** — 243, 260, 303, 528, **73/III** — 304
Gaj Brzozowski, zarośla **73/I** — 13
Galicja, **5** — 4, 7, 54, 112, 308, **6** — 131, 154, 194, 218, 234, 282, 288, **7** — 38, **73/I** — X, XIII, XXI, XXIII, XXVI, XXVIII, XXXVII, LXVI, LXXXVII, LXXXVIII, 161, 307, 381, 421, 493, **73/II** — 108, 194, 413, 511, 519, 526, 531, 532, **73/III** — 107, 122, 129, 164, 233, 240, 342, 436, 441, 444, 448, 453, 459, 466, 471, 475, 480
Ganges, rzeka **5** — 273, 289
Garbacz, pow. Opatów **5** — 341
Garbarze zob. Piasek
[Garlica Duchowna], Garlica Kościelna, Garlica, pow. Miechów **8** — 349, **73/I** — 13
Garlica Murowana, Garlica, pow. Kraków **5** — 124, 168, **8** — 296, 349
Gawłów, pow. Bochnia **73/II** — 532
Gąsawa, pow. Szubin **73/III** — 459
Gdańsk **5** — 64, 136, **6** — 343, 521-524, 528, **73/II** — 72, 128
Gdów, pow. Wieliczka **5** — 62, 124, **6** — 193, **73/I** — XXIV, 64, 84, 201, 247, 270, 298, 308, 333, 438, 479, **73/II** — 140, 528, 529, 532, **73/III** — 257
Georgia zob. Gruzja
Gęsta Olszyna, las **5** — 144, 145
Gidle, pow. Radomsk **6** — 526, **7** — 152

Giebułtów, Giebulthow, pow. Kraków **5** — 33, 115, 141, 143, 145, 168, 194, 277, 282, 294, 355, 359, **6** — 25, 42, 121, 152, 168, 217, 451, 465, 466, 483, 503, 515, **7** — 3, **8** — 76, 337, 349, 350, **73/I** — XXIV, XL, XLVII, XLVIII, LVII, LXII, LXXIV, LXXXVII, XC, XCVIII, 13, 63, 170, 171, 205, 209, 212, 221, 272, 276, 331, 334, 337, 338, 361, 402, 430, 449, 474, 475, 481, **73/II** — 259, 261, **73/III** — 42, 134, 155, 174, 185, 193, 199, 205, 209, 212, 221, 290, 292, 299, 301-303, 305, 317, 436
Gliniki, las **5** — 145
Gliniki, pole **73/I** — 12
Glinnik, karczma **5** — 54
Głęboka, pow. Kraków **8** — 349
Głębowice, pow. Wadowice **73/I** — LXXXVI, **73/II** — 496, 497, 501, 503, 507
Głębowiec, pastwisko **73/I** — 14
Głogoczów, pow. Myślenice **5** — 54, 107, 115, 124, **73/I** — XVI, XVIII, XXIV, LXXXVII, 12, 15, 93, 163, 167, 182, 195, 503, **73/II** — 380, 389, 488, 534, 536, **73/III** — 10, 185
Głogów? **5** — 242
Gniew, pow. Kwidzyń **6** — 523
Gniezno **5** — 12, **73/III** — 109, 110, 114, 459
gnieźnieńskie województwo **73/III** — 468
Golesz zob. Klasztorna
Golgota, Golgowa Góra, góra **73/I** — 70, 75
Golkowice, pow. Wieliczka **73/I** — 12
Golkowice, pow. Wieliczka lub Nowy Sącz **73/II** — 528
Golosz zob. Klasztorna
Gołańcz, pow. Wągrowiec **73/III** — 459
Gołcza, pow. Miechów **8** — 289, **73/III** — 415, zob. też G.
Gorenice, pow. Olkusz **5** — 44
Gorzkiew zob. Korzkiew
Gorzów, pow. Chrzanów **5** — 50, **8** — 351
Goszcza, pow. Miechów **7** — 3, **73/I** — LVII
Góra = Góra Kalwaria, pow. Grójec **6** — 341
Góra św. Bronisławy, Sikornik, wzgórze **5** — 4, 14, 15, 30, **73/III** — 449
Górka Kościelnicka, Górka, pow. Kraków **6** — 405, 504, **8** — 349, 350
Górka Narodowa, pow. Kraków **8** — 349
Górka Szlachecka, Górka, pow. Chrzanów **5** — 44, **8** — 351
Górka Trzebińska, pow. Chrzanów **8** — 351
Górki, grunt? **73/III** — 18
Górki, Górki Świątnickie, Górki Świątników zob. Świątniki
Góry Luszowskie, Góry Luszowieckie, pow. Chrzanów **5** — 47, **8** — 351
Grabie, pow. Chrzanów? **5** — 48
Grabie Uznańskie, pow. Bochnia **73/II** — 532
Graboszyce, pow. Wadowice **73/II** — 533

Grabowiec, pole i łąka **5** — 143, **7** — 60, **73/III** — 41, 42, 74, 104
Grabuszyce, pole **5** — 143
Grajów, błędnie: Grojów, pow. Wieliczka **73/II** — 528
Gramatyka, przys. Łobzowa, pow. Kraków **5** — 97, **8** — 350
Graniczna, las **5** — 144
Grecja **8** — 356, **73/III** — 432
Grembienice, pow. Olkusz **73/I** — 13
Grembińskie Pole, pole **73/I** — 13
Grębałów, błędnie: Grębołów, pow. Kraków **8** — 349, **73/II** — 525
Grochów, pow. Warszawa **73/II** — 67
Grodzisko, skała **5** — 51
Grodzisko, wzgórze **73/III** — 122
Grodzisko, pow. Olkusz **5** — 34, **73/III** — 117, 477
Gromiec, pow. Chrzanów **5** — 50, **8** — 351
Grossherzogthum Krakau zob. Krakowskie Wielkie Księstwo
Grotowa, pow. Kraków **5** — 7, **8** — 296, 349
Grójec, pow. Chrzanów **5** — 143, **8** — 351
[Gruzja], Georgia **5** — 303
Grzankowskie, pole **5** — 144
Grzegórzki, pow. Kraków **5** — 4, 30, 289, **8** — 337, 349, **73/II** — 525
Grzybowa, pole **5** — 145
Gwoździec, przys. Nawojowej Góry, pow. Chrzanów **5** — 40, **8** — 349
Gzochy? **73/II** — 483

Hamernia zob. Wesoła
Harmęże, pow. Biała **5** — 49
Helina, wyspa = Wyspa Św. Heleny **73/II** — 443
Herzogthum Auschwitz zob. oświęcimskie księstwo
[Hilla], Hillah, Irak, **8** — 360
Hiszpania, Hiszpanija, Spanien **5** — 220, **7** — 213, 224, 233, **73/III** — 227, 239, 361, 444, 480, 481
Hołomoniec zob. Ołomuniec
Hrabowice? **73/II** — 522

Ibi? Hiszpania? **7** — 213
Indie, Indien, Indie Wschodnie **7** — XVII, 80, 113, 127, 211, **8** — 356, **73/III** — 360, 476
Inowrocław **73/III** — 459
Itaka, wyspa **73/III** — 220, 443
Izdebnik, pow. Wadowice **5** — 53, 54, **73/I** — 98, 137

Jałbrzykowski Stok zob. Konopki
Jameryka zob. Ameryka

Jamsterdam zob. Amsterdam
Jankowice, pow. Chrzanów **5** — 7, 50, 273, **8** — 351
Janowice, pow. Wieliczka **73/II** — 528
Januszewice, błędnie: Januszowice, pow. Olkusz **5** — 33, **73/I** — 13
Jarosław **6** — 225
jasielski obwód **73/I** — 313, **73/III** — 196, 249, 251, 256, 257, 262, 266, 272, 278, 279
Jasiołka, błędnie: Jasiołda, dopływ Wisłoki **5** — 71
Jasło **8** — 284, 287
Jasna Góra, klasztor **5** — 42
Jawcze, pow. Rohatyn **6** — 234
Jawornicki, łęg **5** — 144
Jaworznie zob. Jaworzno
Jaworznik, dopływ Kozibrodu **5** — 6
Jaworzno, Jaworznie, Sybir Krakowski, pow. Chrzanów **5** — 7, 43, 46, 144, 351, **6** — 145, 151, 179, 214, 238, **7** — 63, **8** — 303, 337, 351, 352, **73/I** — 16, **73/II** — 399
Jegipt zob. Egipt
Jeleń, pow. Chrzanów **5** — 47, **6** — 224, 238, **8** — 337, 351, **73/I** — XXIV, XLV, **73/II** — 68
Jemielin, Jemielno = Imielin, pow. Pszczyna **5** — 47
Jeromin? **73/I** — 167
Jerozolima, Jeruzalem, Jerusalem, Jerozalem, Jerozolim, Jerózalem, Jeroża-lem, staroż. Palestyna **5** — 274, 289, 339, 364, **6** — 238, 239, **73/I** — 69-71, **73/II** — 40, **73/III** — 452
Jerzmanowice, pow. Olkusz **5** — 36, **6** — 168
Jeziorki, przys. Byczyny, pow. Chrzanów **8** — 351
Jeziorzany, pow. Kraków **8** — 349
Jędrowiec, pole **5** — 144
Jędrzejów, Andrzejów **5** — 339, **8** — 299, **73/I** — 384, **73/III** — 168
Jodłówka? **73/I** — 481
Jordan, rzeka **5** — 248, **7** — 17, 18
Jordanów, pow. Myślenice **73/I** — 81
Józefiny, łąka **5** — 144
Judea, judzki kraj, judzkie królestwo **5** — 364, **8** — 208, 209, 221, **73/III** — 11
Jurków, pow. Brzesko **73/II** — 362
Juszczyn, pow. Myślenice **73/II** — 485

Kaczmarskie, pole **5** — 144
Kaczorów? **8** — 350
Kaczory? **5** — 30
Kadłubek, pole **5** — 144
Kalabria **5** — 86

Kalis zob. Kalisz
Kaliskie **6** — 131, **7** — 134, **73/III** — 169, 210
kaliskie województwo **7** — 230, **73/III** — 468
Kalisz, Kalis **6** — 209, **8** — 69, **73/I** — 301
Kalwaria, wzgórze, staroż. Palestyna **73/I** — 72
Kalwaria Zebrzydowska, Kalwarya, Kalwaryja, pow. Wadowice **5** — 29, 34, 54, 217, **6** — 229, 360, **7** — 33, 34, 46, 53, 108, 152, 169, **8** — 228, **73/I** — LXXXVII, 485?, 493, **73/II** — 377, 497, 533, **73/III** — 21, 39, 40
Kamczatka, półwysep **73/II** — 91
Kamieniec, pole **5** — 144
Kamieniec [Podolski] **6** — 234
Kamień, pole **73/I** — 12
Kamień, pow. Kraków **8** — 349, **73/II** — 525
Kamyk, pow. Bochnia **73/II** — 532
Kana Galilejska, staroż. Palestyna **7** — 18
Kantorowice, pow. Kraków **7** — 85, **8** — 349, **73/II** — 525
Kapitulska wieś, Kapitułka = Kapitulisko, przys. Zielonek, pow. Kraków **8** — 351
Kapliczna, pole **5** — 144
Kapturowa Góra, pole **5** — 145
Karczemne, pole **5** — 144
Karlino = Karlin, pow. Olkusz **73/III** — 258
Karniowice, pow. Chrzanów **5** — 6, 43, 44, 145, **8** — 338, 351, **73/I** — 12
Karniowice, pow. Kraków **5** — 168, **8** — 349
Karniowskie Łąki, łąka **5** — 144
Karniów, pow. Kraków **8** — 349, **73/II** — 525
Karpaty, Karpackie Góry, Karpathen, Krępak **5** — V, 22, 36, 54, 63, 71, 294, 337, **73/II** — 413, **73/III** — 117, 118, 121, 430, 451, 471, 479, 480
Kaszów, pow. Kraków **5** — 30?, **6** — 89, 485, **8** — 349
Kawiory, pow. Kraków **5** — 97, **8** — 337, 349
Kazimierz, Kazmierz, Kaźmierz, dawniej Bawół, przedmieście Krakowa **5** — 4, 9, 16, 17, 119, 124, 300, **6** — 223, **7** — 53, **73/II** — 411, **73/III** — 112, 455
Kazimirówka = Kazimierówka, przys. Pogorzyc, pow. Chrzanów **8** — 351
Kaźmierz = Kazimierz, pow. Słupca **5** — 13
Kaźmirówka = Kazimierówka, przys. Nieporaża lub Regulic, pow. Chrzanów **8** — 351
Kąbornia, Kąbornia Chrzanowska? **8** — 337, 351
Kąty, pow. Chrzanów **5** — 47, **8** — 351
Kąty, przys. Tyńca, pow. Kraków **8** — 350
Kcynia, pow. Szubin **73/III** — 459
Kezmark zob. Kieżmark
Kędzierzynka, pow. Wieliczka **73/II** — 528

Kępa, pow. Kraków **5** — 7, **8** — 349
Kępa Kujawska, przys. Pleszowa, pow. Kraków **8** — 350
Kępa Rusiecka, Kępa Rusocka, przys. Ruszczy, pow. Kraków **8** — 349, 350
Kępczowice, pow. Bytom? **5** — 50
Kęty, pow. Biała **5** — 50
Khorsabad zob. Chursabad
Kielce **5** — 105, 359, **6** — 310, 532, **7** — 232, **8** — 286, 299, **73/I** — XIX, **73/I** — 384, **73/II** — 18, 136, 197, 343, **73/III** — 191
kielecka gubernia **5** — 6, 72, **73/I** — XXIV, LVII
kielecki powiat **5** — 72
Kieleckie **6** — 190, **73/I** — XIII, XV, LVII, 232, 353, **73/II** — 396
Kiełkowice, pow. Olkusz **73/III** — 258
Kierska, pole 5 145
Kieżmark, Kezmark, Słowacja **73/I** — 308, **73/III** — 257
Kijów, Ukraina **5** — 26, 308
Klasztorna, Golesz, Golosz, wzgórze **5** — 51, **73/III** — 123
Kleparz, Florencja, przedmieście Krakowa **5** — 4, 14, 28, 175, 301, 326, **6** — 478, **8** — 252, **73/I** — 479, **73/II** — 177, 433, 520–522
Kleszczów, pow. Kraków **8** — 349
Klimionki, zarośla **5** — 340
Klin, pole **5** — 144
Klin pod Kielichem, grunt **5** — 144
Klucznikowice, pow. Biała **5** — 49
Kluniak zob. Cluny
Kłobucko, pow. Częstochowa **5** — 13
Kłokoczyn, pow. Kraków **5** — 7, **6** — 73, 491, 514, **8** — 349, **73/I** — XL
Kmity Skała, skała **5** — 37, **73/III** — 119, 168, 479
Knyszyn, pow. Białystok **5** — 23
Kobierzyn, pow. Wieliczka **5** — 7
Kobylanka, pow. Gorlice **5** — 29
Kobylany, pow. Kraków **5** — 145, 340, **6** — 183, 449, 502, **7** — 86, **8** — 289, 338, 349, **73/I** — 14, 83, **73/III** — 134, 177
Kobylec, pow. Bochnia **73/II** — 532
Kochanów, pow. Kraków **5** — 39, **73/III** — 136
Kochanówka, przys. Aleksandrowic, pow. Kraków **8** — 349
Kocmyrzów, błędnie: Koćmyrzów, Kośmyrzów, pow. Kraków **8** — 350, **73/II** — 525
Kojundżik zob. Kujundżik
Kolanów, pow. Bochnia **73/II** — 532
Kolące Skałki, las **5** — 144
Kolnów? **5** — 30
Kolonia, Niemcy **73/I** — LX, **73/III** — 368
Kołaczyce, pow. Jasło **73/III** — 123

Komorniki, pow. Wieliczka **73/II** — 528
Konarowo? **73/III** — 473
Konary, pow. Wieliczka **73/II** — 528
Kongresówka zob. Królestwo Polskie
Konin **5** — 13
Konopie? **8** — 279
Konopki, pow. Łomża **73/III** — 10, 401
Konopki Jałbrzykowski Stok, pow. Łomża **73/I** — LXXI, **73/III** — 10
Kopanie, [Kopań], przys. Mogiły, pow. Kraków **8** — 350
Kopaniec zob. Mogiła
Kopanina, pole **5** — 340, 355
Kopaniny, łąka **73/I** — 13
Kopanka, Kopanki Wielickie, pow. Wieliczka **73/II** — 528
Kopytówka, błędnie: Kopiłówka, pow. Wadowice **5** — 7
Korabniki, pow. Wieliczka **73/I** — 398 **73/II** — 528
Korona Polska zob. Polska
Korzkiew, Koszkiew, Gorzkiew, pow. Olkusz **5** — 33, **6** — 169, **7** — 3, **73/I** — LVII, LVIII, 13, **73/II** — 441, 517, 535, **73/III** — 117
Kosmołów, pow. Olkusz **5** — 44, 45, 128
Kossocice, pow. Wieliczka **5** — 53, 58
Kossutów zob. Koszutów
Koszkiew zob. Korzkiew
Koszutów, błędnie: Kossutów, pow. Pszczyna **5** — 47
Koszyce, pow. Pińczów **5** — 72, 114
Kościelec, pow. Chrzanów **5** — 47, **7** — 87, **8** — 351, **73/II** — 391, 527, **73/III** — 459
Kościelisko, dolina **73/III** — 161, 449
Kościelniki, pow. Kraków **5** — 14, 31, 114, **6** — 109, **8** — 340, 349, **73/II** — 525
Kościonka, rola **5** — 144
Kośmyrzów zob. Kocmyrzów
Kotecka, zagroda **5** — 144
Kotor, Cattaro, Czarnogóra **5** — 121
Kozaków, pole **73/I** — 12
Kozakówka, las **5** — 145
Kozibród, dopływ Przemszy Białej **5** — 6, 45
Kozłówki, pastwisko **73/I** — 14
Koźmice, pow. Wieliczka **5** — 58
Koźmin? **5** — 47
Kraina **73/III** — 155
Krakowek zob. Kraków
krakowska diecezja **7** — 55, **73/III** — 129, 191, 446
Krakowska Rzeczpospolita **5** — 5, 85, **8** — 352, **73/I** — XIV, XV, XVII, **73/III** — 107, 459

Krakowska Wyżyna **5** — 5, **73/III** — 108, 480
krakowska ziemia **5** — 72, **6** — IV, **7** — 59, **73/II** — 439, **73/III** — 121, 476
krakowski okręg, okręg Wolnego Miasta Krakowa, Wolnizna **5** — 4, 5, 29, 30, 31, 36, 72, 85, 113, 114, 296, **8** — 326, **73/I** — XVIII, **73/III** — 107, 116, 118, 120-122, 124, 126, 452, 459, 464
krakowski powiat **5** — 71, **8** — 349, **73/I** — XXIV, **73/II** — 395, 525
Krakowskie **5** — 50, 86, 123, 137, 183, 249, 274, 279, 292, 294, 296, 302, 308-310, 342, **6** — II, 7, 10, 38, 92, 194, 368-372, 378, 379, 520, **7** — 57, 65, 115, 133, 134, 149, 249, **8** — 296, 303, 306, 319, 323?, **73/I** — V-VII, IX-XVI, XIX-XXI, XXIII, XXIV, XXVI, XXVII, XXIX-XXXII, XXXIV-XXXVI, XXXVIII-XLIII, XLV-LII, LIV-LVII, LIX-LXI, LXV, LXVII-LXIX, LXXI-LXXIII, LXXVII, LXXXI, LXXXIII, LXXXVI-XCII, XCIV-XCVII, CI-CIII, CV, CIX, CX, 46-48, 61-63, 82, 88, 93, 193, 405, **73/II** — 19, 30, 34, 140, 389, 403, 439, 441, 442, 497, 512, 514, 525, 536, **73/III** — 6, 107, 118, 121, 130, 141, 164, 173, 205, 219, 244, 311, 342, 368, 386, 395, 405, 407, 416, 436, 441, 454, 460, 466, 478
Krakowskie Pogórze zob. Podgórze Krakowskie
Krakowskie Wielkie Księstwo, Grossherzogthum Krakau **5** — 4, 5, 29, **8** — 349, **73/I** — XIII, LXVI, **73/II** — 531, **73/III** — 107, 436, 442, 474, 475
krakowskie województwo **5** — 71, 72, 76, 111, **73/I** — XIII, **73/III** — 126
Kraków, Krakówek, Krakowek, Cracovia, Krakau
5 — I, VII, 3-9, 12-14, 16, 17, 23-34, 36-40, 42, 46, 47, 50, 53, 54, 61, 63, 72-77, 79, 81, 88-90, 92-94, 97, 99, 103-108, 112-116, ryc. przed s. 121, 122-124, 134, 135, 138-141, 145, 146, 168, 175, 181, 183, 192, 198, 201, 208, 210, 215, 216, 232, 243, 248, 249, 260, 261, 264, 265, 271, 273, 275, 276, 279, 282, 288, 289, 292, 293, 297-307, 309, 313, 335-337, 340, 348, 350, 351, 354, 355, 357, 359, 371, 373, 376,
6 — 9, 10, 25, 29, 30, 39, 50, 62, 73, 74, 82, 83, 102, 114, 115, 117, 122, 124, 127, 129, 131, 137, 158, 159, 162, 163, 167, 182, 189, 190, 196, 199, 202, 204, 227, 229-231, 238, 261, 326, 341, 342, 358, 364, 373, 374, 380, 382, 387, 388, 391, 398, 416, 432, 440, 448, 449, 465, 466, 487, 491, 507, 526, 530,
7 — ryc. przed s. tyt., 9, 42, 54, 56, 59, 60, 63, 64, 66, 68, 76, 77, 85, 86, 100, 106, 110, 114, 123, 139, 152, 158, 167, 170, 176, 178, 212,
8 — ryc. przed s. tyt., XII, 84, 118, 154, 157, 160, 206, 243, 270, 282, 303, 316, 319, 323?, 337, 338, 343, 349-351,
73/I — V-XI, XIII, XV-XXIX, XXXI-XXXIX, XLII-XLV, XLVIII, XLIX, LVII, LXII, LXIV, LXVI, LXVII, LXXIII, LXXVI, LXXXII, LXXXIII, LXXXV-LXXXIX, XCI, XCVI, CIII, CV, CVII, CVIII, CXI, CXIII, CXV, 4, 8, 10, 11, 15, 18, 22, 23, 26, 27, 32, 40, 47, 49, 52, 56, 60, 61, 63-65, 67, 75-78, 80-82, 84, 93, 94, 100, 130, 135, 161, 164, 169-171, 174-176, 181, 191, 193, 201, 207, 208, 213, 214, 228, 230, 232, 235-238, 242, 250, 261, 267, 268, 275, 279, 280, 284, 287, 295, 298, 300, 302, 303, 309, 315, 323, 324, 328, 331, 333, 341, 343, 344, 357, 362, 368, 381, 384, 386, 394, 399, 401, 404, 406, 407,

410, 411, 416, 421, 423, 431, 439, 441, 447, 448, 451, 464, 471, 472, 477, 483, 484, 497, 508, 510,
73/II — 16, 19, 25, 38, 41, 50, 63-66, 68, 71, 73-75, 79, 83, 88, 89, 92, 93, 95-97, 100, 102-104, 107, 108, 114, 117, 118, 121, 131, 132, 136, 142, 143, 166, 172, 175-177, 191, 197, 202, 219, 270, 278, 279, 286, 299, 301, 306, 311, 313, 319, 323, 325, 330, 332, 337, 338, 340, 343, 347, 355, 356, 358, 361, 362, 370, 371, 392, 399, 400, 402, 411, 412, 414-419, 421, 423, 424, 431, 435, 438, 439, 442, 443, 445, 482, 483, 492, 497, 509, 513, 516-519, 521, 522, 534,
73/III — 5, 10, 55, 75, 96, 97, 107-115, 119-121, 123, 125-131, 135, 142, 145-147, 149, 153, 161-164, 167-169, 173-175, 177, 184, 186, 187, 190-192, 199, 202, 204, 205, 207, 209, 211-213, 216, 217, 221, 226, 228-234, 238, 239, 242-244, 246-248, 253, 254, 260, 261, 268, 273, 274, 285, 286, 289, 301, 304-306, 317, 320, 321, 331, 358, 359, 361, 366, 367, 369, 386, 390, 394, 407, 415, 418, 436, 441, 442, 444, 446-462, 464, 465, 467, 468, 470, 472-480
Kraska, pole **5** — 143
Krępak zob. Karpaty
Kroczmiech, folwark **5** — 144
Kromieryż, Czechy **73/I** — XVIII
Krościenko, pow. Nowy Targ **73/I** — 320
Krowodrza, pow. Kraków **5** — 5, 30, 93, 97, 168, **6** — 181, 196, 421, 501, **8** — 338, 350, **73/I** — XXIV, **73/II** — 414, 433, **73/II** — 525
Królestwo Polskie, Królestwo Kongresowe, Królestwo, Kongresówka, zob. też Mazury **5** — 4, 6, 31, 33, 44, 72, 105, 106, 113, 114, 167, 296, 341, 342, 345, 346, **6** — 73, 190, **8** — 349, **73/I** — X, XIII, XX, 8, 193, 384, **73/II** — 435, 440, **73/III** — 111, 121, 126, 171, 187, 210, 451, 467, 476
królewska jaskinia zob. Łokietka Grota
Królewska Knieja, las **5** — 145
Królewskie, młyny **5** — 141
Królówka, pow. Bochnia **73/II** — 281
Kruki, pow. Biała **5** — 49
Kruszwica, pow. Inowrocław **5** — 123, **73/III** — 109, 110, 114, 459
Krynica, pow. Nowy Sącz **73/I** — XXI, LVIII, **73/III** — 442, 462
Krza, pow. Chrzanów **5** — 45, 46
Krzanów zob. Chrzanów
Krzecin zob. Krzęcin
Krzeczów, pow. Bochnia **73/II** — 532
Krzemiennik, przys. Wołowic, pow. Kraków **8** — 350
Krzemionki, Krzemionka, Lasotnia, wzgórza **5** — 4, 10, 12, 20, 21, 53, 54, 75, 108, 213, 289, 333, 335, 339, **7** — 101, 201, **73/I** — CXI, **73/III** — 142, 168, 359
Krzesławice, pow. Kraków **5** — 88, 168, **6** — 434, 450, 454, 460, 462, **8** — 5, 338, 350, **73/I** — LXII, **73/III** — 291

Krzeszowice, pow. Chrzanów **5** — 7, 30, 39-42, 72, 115, 130, 131, 143, 168, 181, 313, 351, **6** — 36, 39, 73, 118, 124, 126, 144, 152, 155, 158, 160, 203, 208, 229, 239, 404, 428, 451, 459, 468, 513, 514, 515, **7** — 86, **8** — 174, 289, 296, 349, 351, **73/I** — XVI, XXIV, XXX, XLVII, XLVIII, LVI, LXII, LXXXVIII, 65, 81, 83, 86, 188, 248, 296, 372, **73/II** — 5, 6, 35-37, 46, 56, 69, 76, 78, 80, 85, 94, 98, 107-111, 113, 119, 122, 128, 131, 139, 221, 231, 247, 371, 391, **73/III** — 120, 177, 187, 200, 223, 227, 228, 233, 235, 238, 268, 458, 460, 466, 472, 475, 476, 478
Krzeszowice Małe, pow. Chrzanów **8** — 338
Krzeszowice Wielkie, pow. Chrzanów **8** — 338
Krzeszówka, dopływ Rudawy **5** — 43
Krzęcin, błędnie: Krzecin, pow. Wadowice **5** — 7
Krzyk, pole **5** — 144
Krzyszkowice, pow. Wieliczka **5** — 58, **73/II** — 529
Krzyszkowice, pow. Wieliczka lub Myślenice **73/II** — 529
Krzysztoforzyce, błędnie: Krzysztofowice, pow. Kraków **8** — 350, **73/II** — 525
Krzywa Dąbrowa? **5** — 30
Krzywaczka, pow. Kraków **73/II** — 525
Krzywda, łąka **73/I** — 13
Krzywosąd, skała **5** — 38, **73/III** — 118, 459
Krzyżanowice Wielkie, Krzyżanowice, pow. Bochnia **73/II** — 532
[książki], księżki powiat **5** — 71
Książ, pow. Miechów **8** — 107
Ku Szydłu, pole **5** — 355
Kujawy **6** — 274, 301, 302, **8** — 94, 99, 159, 185, 197, 227, 293, **73/II** — 140, 462, 511, **73/III** — 114, 125, 150, 152, 164, 182, 195, 197, 204, 205, 211, 222, 223, 225, 226, 322, 358, 362, 371, 374, 379-382, 387, 389, 391, 393, 395-399, 402, 415, 441, 454
Kujawy, przys. Pleszowa, pow. Kraków **8** — 350, **73/I** — VIII, XIV
[Kujundżik], Kojundżik, wzgórze, Irak **8** — 361
Kulerzów, Kuleżów, Kuliżów, Kulizów, pow. Wieliczka **73/I** — XL, LXXXVII, 93, 95, 104, 146, 148, 187, 207, 232, 335, 354, 374, 378, 450, **73/II** — 281, 529, **73/II** — 300
Kurdwanów, pow. Wieliczka **73/I** — XXIV, **73/I** — 162, 166, **73/II** — 380, 389
Kurkowe, pole **5** — 356
Kwaczała, pow. Chrzanów **6** — 139, 484, **8** — 339, 351, 352, **73/III** — 436, 454
Kwaczałka, dopływ Wisły **5** — 7
Kwaski, łąka **5** — 144

Lacha zob. Zalaska
Lacha, jezioro **5** — 7
Lanckorona, pow. Wadowice **5** — 294, **73/I** — 82, 358,
Las Kościelnicki, przys. Wolicy, pow. Kraków **8** — 350

Lasek Rusiczki zob. Przylasek Rusiecki
Laskowa, pow. Wadowice **5** — 50
Lasotnia zob. Krzemionki
Lausitz zob. Łużyce
Lednica, pow. Wieliczka **5** — 54, 58
Lednica Dolna lub Górna, pow. Wieliczka **73/II** — 529
lelowski powiat **5** — 71
Lelów, pow. Włoszczowa **5** — 36, **73/III** — 118
Lepianka, karczma **5** — 168
[Lesko], Lisko **8** — 249
Leszno **5** — 33
Leyden = Lejda?, Holandia **7** — 242
Leżajsk, pow. Łańcut **7** — 53
Lgota, pow. Chrzanów **5** — 44, 45, **8** — 351
Liban, góry **8** — 359
Libertów, pow. Wieliczka **5** — 54, 258, **73/I** — XVI, XXIV, XLV, 11, 93, 153, 154, 197, 204, 210, 213, 231, 250, 252, 275, 284, 310, 319, 336, 368, 399, 450, 459, 465, 480, **73/II** — 99, 260, **73/III** — 304
Libiąż, pow. Chrzanów **5** — 6
Libiąż Mały, błędnie: Libiącz Mały, pow. Chrzanów **5** — 47, **8** — 351
Libiąż Wielki, błędnie: Libiącz Wielki, pow. Chrzanów **5** — 47, **8** — 351, 352
Libiążka, dopływ Wisły **5** — 6
Liczwarta, dopływ Warty **5** — 71
Lidia **8** — 275
lidzki powiat **73/I** — 193
Liège, Belgia **5** — 303
Lipki, część Półwsia Zwierzynieckiego, pow. Kraków **5** — 10
Liplas, pow. Wieliczka **73/II** — 529
Lipnica Murowana, Lipnica, pow. Bochnia **73/I** — XXIV, 90, 181, 192, 243, 297, 340, 356, 363, 371, 389, 461, 463, 466, 479, 482, **73/II** — 153, 209, 215, 532, **73/III** — 290
Lipnik, pow. Wieliczka **73/II** — 529
Lipowa, pow. Wadowice **5** — 50
Lipowiec, pow. Chrzanów **5** — 30, 46, 47, **8** — 337, 351, **73/I** — XXIV, XLV, 303, 362, **73/III** — 121, 122, 452
Lipsk, Niemcy **6** — 335, **73/II** — 74, 75, **73/III** — 361
Lisi Dół, las **5** — 145
Lisiecki zob. Liszki
Liski = Liszki, pow. Bochnia **73/I** — 442
Lisko zob. Lesko
Liszki, Lisiecki, pow. Kraków **5** — 48, 115, 124, 125, 130, 134, **6** — 10, 35, 89, 113, 128, 435, 485-489, 503, 506, **7** — 68, **8** — 74, 237, 339, 349-351,

73/I — ryc. 1, XVI, XL, LXII, 12, 14, 83, 163, 315, 464, **73/II** — 353, **73/III** — 299
Litewskie Wielkie Księstwo, Magnum Ducatum Lituaniae **7** — 175, **73/III** — 166, 324, 335, 341, 346, 353, 354, 447, 452, 464, 469
Litwa **5** — 289, 343, **7** — XVI, 74, 107, 176, 179, **73/I** — 193, **73/II** — 72, 79, 92, 514, **73/III** — 157, 355, 395, 445, 452
Locwice? **5** — 53
Lodowate Morze **7** — 49, 51
Londyn, Anglia **8** — 355
Loreto, Włochy **7** — 243
Losiny zob. Łosiny
Lotaryngia **7** — 226
Lozanna, Szwajcaria **7** — 241
Lubelskie **5** — 9, 139, **7** — 176, **8** — 283, 298, 300, **73/III** — 222, 409
Lubernia, Lubernija zob. Alwernia
Lubicz, część Wesołej, przedmieścia Krakowa **5** — 4
Lubin? **73/I** — 254
Lublana, Lajbach, Słowenia **5** — 264, **73/I** — XX
Lublin **5** — 26, **73/III** — 115
Lubocza, pow. Kraków **8** — 339, 350
Lubomierz, Lubomirz, pow. Bochnia **73/II** — 532
Lucianowice zob. Łuczanowice
Lucyjanówka = Łucyjanówka, dopływ Wolicy **5** — 7
Luczkowa, góra **5** — 144
Ludwinów, pow. Wieliczka **5** — 4, **73/II** — 529
Luszowa, pole **5** — 145
Luszowice, pow. Chrzanów **5** — 7, 47, **8** — 351
Luźnik = Łuźnik, dopływ Kozibrodu **5** — 6
Lwów **5** — 26, 27, 232, 287, 302, **6** — 306, **8** — 306, **73/I** — VII, IX, XXI, 130, 209, 228, 300, 406, 407, 471, **73/II** — 16, **73/III** — 146, 168, 219, 220, 228, 235, 239, 245, 347, 443

Łaganowiec, las **5** — 144
Łagiewnik, pow. Wieliczka **5** — 7
Łany, Łony, pole **5** — 143
Łaz Nowy, pole **5** — 144
Łaziska? **5** — 144
Łącko, pow. Nowy Sącz **73/I** — XXVIII
Łączany, pow. Wadowice **73/II** — 533
Łąki zob. Łęki
Łąkta Górna, pow. Bochnia **73/II** — 533
Łęczyca **5** — 13, **6** — 527, **73/III** — 274
Łęg, pow. Kraków **5** — 30, **8** — 337, 350

Łęg, pow. Wadowice **5** — 7
Łękawiec, pole **5** — 144
Łęki, błędnie: Łąki, pow. Biała **5** — 50
Łobzów, pow. Kraków **5** — 5, 18, 19, 25, 30, 75, 93, 97, 103, 168, 351, **6** — 73, 159, 358, 364, 388, 401, 431, **8** — 172, 296, 339, **73/I** — XXIV, LXII, 266, **73/II** — 135, 421, 422, 525, **73/III** — 240, 460, 464, 469
Łokietka Grota, królewska jaskinia, Czajewska Grota, grota **5** — 34, **73/II** — 440, **73/III** — 118, 441
Łomża **73/III** — 398
łomżyńska ziemia **73/III** — 10
Łomżyńskie **73/I** — LXXI
Łoniec, pole **5** — 144
Łony zob. Łany
Łosiny, błędnie: Losiny, łąka **5** — 43, 144, **73/III** — 134
Łowicz **6** — 527, **73/II** — 18, **73/III** — 274
Łubki? **8** — 278
Łuchanie = Uchań?, pow. Hrubieszów **73/II** — 523
Łucyjanówka zob. Lucyjanówka
Łuczanowice, Lucianowice, błędnie: Łuszczanowice, pow. Kraków **5** — 32, **8** — 350, **73/III** — 116
Łuźnik zob. Luźnik
Łużyce, Lausitz **5** — 261, **73/III** — 154, 451
Łysa Góra, Łysica, góra **5** — 214, 308, **7** — 41, 95-97, 126, 127, **8** — 361, **73/I** — LXXVII, **73/III** — 298, 333, 371
Łysa Góra, pole w Giebułtowie **5** — 143
Łysa Góra, pole w Młoszowej **5** — 144
Łysa Góra, pole w Modlnicy **5** — 143
Łysa Góra, pole w Tomaszowicach **5** — 356
Łysa Góra, wzgórze **5** — 44

Maczkowskie, grunt **5** — 143
Maczuga, Maczuga Krakusa, Pałka Herkulesa, Sokola Skała, skała **5** — 35, 336
Madryt, Hiszpania **6** — 353
Magnum Ducatum Lituaniae zob. Litewskie Wielkie Księstwo
Mähren zob. Morawy
Maków, pow. Myślenice **6** — 432, **73/I** — LXXXVI, 493, **73/II** — 497-501, 503-505, 509
Małopolska, Mała Polska **5** — III, 32, 38, 71, 72, **6** — 369, **73/I** — XIV, LXXXIV, **73/III** — 116, 119, 460
Mandaras?, góra lub skała **7** — 113
Maniowice = Monowice? pow. Biała **5** — 50

[Marcyporęba], Poręba Markowa, Poremba Wielka, pow. Wadowice **5** — 7, **73/II** — 534
Marsowe Doły, Marsowe Krzaki, las **5** — 145
Marszowice = Marszowiec, przys. Zielonek, pow. Kraków **8** — 351
Marymont, pow. Warszawa **73/III** — 473, 475
Masłomiąca, pow. Miechów **6** — 109, **73/I** — CIV
Maszyce, pow. Olkusz **5** — 35, **73/I** — 13
Maszyckie, pole **73/I** — 13
Matha, jeziorko? **5** — 17
mazowieckie województwo **73/II** — 66
Mazowsze **5** — 135, 338, **6** — 180, 189, 371, 372, **7** — 59, **8** — 297, 298, 316, 319, **73/I** — XVII, 46, **73/II** — 514, **73/III** — 10, 117, 152, 161, 169, 191, 205, 207, 222, 234, 480
Mazury zob. Królestwo Polskie
Medyka, pow. Przemyśl **7** — 205
Memfis, staroż. Egipt **8** — 361
Mentków zob. Mętków
Meteren? **7** — 241
Mętków, Mentków, pow. Chrzanów **5** — 7, **8** — 351
Michałowice, pow. Miechów **6** — 164, **7** — 3, 51, **73/I** — LVII, **73/III** — 315
miechowski obwód **5** — 79
miechowski powiat **6** — 73, **73/I** — XXIV, LVIII, **73/III** — 187, 476
Miechowskie **6** — 190, **73/I** — XIII, **73/III** — 187
Miechów **5** — 36, 79, 133, 296, 339, **6** — 167, 171, 289, 373, **7** — 58, 135-137, 170, **8** — 3, 69, 76, 83, 107, 185, 197, 227, 289, **73/I** — XXIV, LVII, LXII, LXIII, 375, 384, 453, **73/II** — 219, 343, 357, **73/III** — 183, 212,
Miechów, przys. Górki Szlacheckiej, pow. Chrzanów **8** — 351
Mietniów, pow. Wieliczka **73/II** — 529
Miękinia, pow. Chrzanów **5** — 43, **8** — 351
Mikluszowice, pow. Bochnia **73/II** — 533
Mińsk, Białoruś **73/II** — 63
Mirów, pow. Chrzanów **5** — 43, **8** — 351
Mistrzejowice, pow. Kraków **8** — 350, **73/II** — 525
Młoszowa, pow. Chrzanów **5** — 7, 43, 44, 144, 159, 174, 178, **6** — 123, 170, 180, 239, 475, 491, 501, 508, **8** — 337, 339, **73/I** — XXIV, 12, **73/III** — 120, 137, 420, 424
Młoszówka, dopływ Chechła **5** — 43
Młynarskie, pole **5** — 144
Młynka, pow. Chrzanów **5** — 39, **8** — 351
Mnikowska Dolina **5** — 43
Mników, pow. Kraków **5** — 37, 48, **8** — 296, 350
Moczydło, pow. Chrzanów **8** — 351
Modlin? **73/I** — 481

Modlnica Mała zob. Modlniczka
Modlnica Wielka, Modlnica, dawniej Zagórze, pow. Kraków **5** — 36, 37, 115, ryc. przed s. 121, 124, 129, 142, 143, 149, 158, 160, 168, 192-195, 198, 231, 233, 263, 264, 270, 271, 294, 309, 317, 319, 320, 340, 351-353, 355, 356, **6** — ryc. przed s. I, 5, ryc. przed s. 25, 25, 30, 32, 36, 42, 62, 97-100, 105, 115, 119, 120, 125, 127, 129, 132, 134, 144, 154, 157, 167, 175, 177, 178, 181, 186, 200, 203, 204, 210, 213, 388, 429, 436, 450, 451, 455, 456, 461, 463, 472-474, 493, 498, 499, 503, 508, 509, 513, **7** — ryc. przed s. tyt., 3, 41, 43-45, 47, 56, 57, 59, 70-72, 79, 82, 87, 96, 105, 109, 111, 112, 115, 124, 161, 163, **8** — ryc. przed s. tyt., XII, 6, 13, 20, 25, 29, 38, 56, 81, 120, 122, 165, 204, 209, 219, 296, 309, 310, 319, 339, 350, 352, **73/I** — XI, XVII-XXVI, XXXV, XXXVII-XL, XLIII, XLV, XLIX, L, LIV-LVII, LXII, LXIII, LXIX-LXXV, LXXIX, LXXXI, LXXXII, LXXXIV, LXXXIX, XC, XCVI, XCVIII, CIV, CXIII, 4, 10, 14, 61, 63, 135, 155, 163, 168, 169, 174, 176, 181, 189, 209, 211-213, 220, 226, 236-239, 248, 249, 252, 254, 261, 279-282, 284, 287, 294, 295, 298, 302, 303, 312, 328, 333, 341, 343, 344, 351, 361, 362, 368, 381, 386, 387, 396, 399, 401, 404, 416, 417, 422, 425, 431, 433, 444, 447, 451, 460, 461, 467, 473, 479, 483, 492, **73/II** — 43, 67, 68, 70, 82, 101, 105, 114, 135, 137, 147, 166, 167, 195, 207, 209, 210, 216, 219, 224, 227, 239, 245, 248, 250, 252, 258, 266, 291, 292, 298, 340, 351, 357, 363, 367, 371, 373, 378, 380, 385, 386, 392, 395-397, 401, 405, 406, 408-411, 415, 416, 418-423, 430, 431, 433-435, 439, 448, 450, 460, 468, 476, 479, 491, 495, 535, **73/III** — 5, 10, 12, 14, 17, 24, 26, 30, 39, 43, 53, 65, 74, 87, 94, 108 118, 131, 133, 134, 136, 145-149, 151, 159-161, 166, 169, 170, 174, 177-180, 182-187, 189, 190, 192, 196-198, 200-202, 206-208, 211, 214-216, 240, 247, 250, 255, 272, 277, 278, 280, 282, 284, 288-294, 296, 298, 299, 311, 312, 316, 317, 323, 329, 332, 333, 346, 348, 397, 398, 436
Modlniczka, Modlnica Mała, pow. Kraków **5** — 37, 320, 353, 354, **6** — 98, 100, 163, 413, 459, 475, **7** — 3, 56, **8** — XII, 63, 339, 350, **73/I** — LVII, LXII, **73/II** — 526, **73/III** — 32, 36, 44, 54, 177, 436
Modrzejów, pow. Będzin **6** — 167
Mogilany, pow. Wieliczka **5** — VIII, 54, 107, 112, 115, 124, **6** — 92, **8** — 304, 309-311, 313, **73/I** — ryc. 1 i 3, VIII, X, XI, XVI, XVIII, XIX-XXVI, XXX, XXXIV, XXXVI, XXXIX, XL, XLV-XLVII, L, LXXXI, LXXXVII, XC-XCIII, XCVI, XCVIII, C, CIII, CXIV, 4, 7, 9, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 48-50, 53-57, 59, 66, 68, 75, 79-81, 83, 89, 91, 93, 99-103, 105, 107, 110, 115, 116, 118, 119, 124, 126, 129, 130, 133, 135, 136, 139, 141, 146, 152, 154, 163-165, 167-170, 172, 173, 175-177, 179-181, 183-186, 188, 189, 193, 195, 199, 201, 203, 204, 206, 209, 211, 213, 220, 224-226, 229-231, 233, 234, 236-238, 241, 245, 247, 250, 252, 255, 257-259, 263, 267, 272, 278, 282-284, 289-291, 294-297, 300, 302, 305,

306, 309, 312, 314, 317, 320-322, 324, 326, 328-330, 332-336, 338, 341-343, 348-351, 358, 360, 365-368, 375, 376, 388, 390, 391, 395, 397, 399, 402, 403, 405, 406, 411, 414, 416, 419, 422, 429, 430, 432, 433, 435-437, 439-441, 444-446, 449-451, 458, 459, 471-473, 475, 478, 480, 483, 485, 487-489, 491-493, 495,497, 498, 499,
73/II — 17, 44, 99, 136, 185, 196, 200, 201, 204, 207-210, 212, 213, 216-218, 220, 221, 224, 226, 228-230, 236, 246, 247, 250, 252, 256, 263, 264, 271, 275, 278, 281, 282, 287, 290, 292-294, 296-298, 302, 304, 319, 331, 335, 337, 339, 340, 344, 346, 348, 349, 353, 354, 356, 359, 360, 392, 395-397, 401, 402, 404, 446, 447, 449, 450, 458, 462, 464, 470, 472, 475, 476, 484, 486-488, 491, 509, 519, 529, 531, 536,
73/III — 10, 43, 145, 179, 189, 205, 208, 217, 225, 260, 300, 327, 419
Mogilno **73/III** — 459
Mogiła, Kopaniec, Clara Tumba, pow. Kraków **5** — 10, 29, 30, 33, 61, 76, 83, 88, 96, 105, 112, 114, 124, 168, 242, 351, **6** — 135, 155, 173, 434, 439, 452, 457, 459, 465, **7** — 53, 108, **8** — 66, 91, 289, 339, 349, 350, **73/I** — XXIV, LXII, C, 61, 170, **73/II** — 175, 222, 239, 240, 267, 526, **73/III** — 116, 175, 183, 229, 290, 447, 459, 472
Mogiła Wandy **5** — 10, 33, 75, **8** — 352, **73/III** — 109, 459
Monowice, pow. Biała **73/II** — 535
Mons Argentus zob. Srebrna Góra
Morawa? **6** — 240
Morawica, pow. Kraków **5** — 48, 130, **6** — 118, 382, 452, 470, **8** — 296, 339, 349, 350, 352, **73/I** — 83, 343
Morawica Mała, pow. Kraków **8** — 350
Morawica Wielka, pow. Kraków **8** — 350
Morawy, Moravia, Mähren **5** — 362, **6** — 240, **73/I** — 254, 481, **73/III** — 157, 160, 165, 450
Moskwa zob. Rosja
[Moskwa], Moskwita, Rosja **6** — 353, **73/II** — 443, 444
Mrzygłód? **8** — 231
[Murcja], Murcia **7** — 233
Murowana, karczmy **5** — 168
Murowany, młyn **5** — 141
Murownia, karczma **5** — 168
Mydlniki, Mydlnik, pow. Kraków **5** — 30, **8** — 340, 350
Mysłowice, pow. Katowice **5** — 133, **6** — 167, 202
Myślachowice, pow. Chrzanów **5** — 7, 44, **8** — 351
Myślenice **5** — 54, 75, **8** — 304, **73/I** — XVI, LXXXVII, 65, 98, 167, 195, 228, **73/II** — 444, 528, 529, 534, 535, **73/III** — 287
myślenicki powiat **73/I** — 81, **73/II** — 529, 530, 534
Mzurów, pow. Będzin **73/I** — 77, **73/III** — 473

Na Bagnisku, łąka 5 — 143
Na Błoni, młyn 5 — 141
Na Brzezinach, pole 5 — 144
Na Bucynie, pole 73/I — 13
Na Bułońcach zob. Bojca
Na Czepcowém, młyn 5 — 141
Na Depcińskiem, pole 73/I — 13
Na Duchackiém, młyn 5 — 141
Na Dużej Grobli, las 5 — 144
Na Dziale, pole 73/I — 12
Na Gąbisku, karczma 5 — 168
Na Glinkach, pole 5 — 143, 73/I — 13
Na Górkach, pole w Czernichowie 5 — 143
Na Górkach, pole w Nielepicach 5 — 143
Na Jeziorkach, pole 5 — 144
Na Kawiorku, karczma 5 — 168
Na Kulkach, karczma 5 — 168
Na Lipkach, karczma 5 — 168
Na Lipowcu, pole 73/I — 13
Na Łazach, pole 5 — 143
Na Łęgu, łąka 73/I — 12
Na Łysej Górze, pole 5 — 143
Na Młynie, pole 5 — 143
Na Mogiłkach, pole 73/I — 13
Na Okrąglicy, pole 73/I — 13
Na Osinach, las 5 — 144
Na Pagórku, karczma 5 — 168
Na Piaskach, pole 73/I — 13
Na Piłogrzbiecie, pole 73/I — 12
Na Podlesiu, pole 73/I — 12
Na Przybysławicach, pole 73/I — 13
Na Rozdziałowskiem, karczma 5 — 168
Na Rudkach, pole 5 — 353
Na Skotnicy, część Tomaszowic 5 — 143
Na Stawie, pole 73/I — 12
Na Stawisku, łaka 5 — 144
Na Stawkach, łąka 5 — 144
Na Szydle pod Miłą Zgodą, karczma 5 — 168
Na Trzciu zob. Uczcie
Na Trzopkach, pole 5 — 144
Na Wielgiem, młyn w Pękowicach 5 — 141
Na Wielgiem, młyn w Zielonkach 5 — 141
Na Wielgiem Polu, pole 5 — 353

Na Wiklach, pole **5** — 143
Na Zagaciu, pole **5** — 143
Na Zbójeckim, karczma **5** — 168
Na Zieloném, młyn **5** — 141
Na Żakowcu, pole **5** — 143
Nabrzeże? **7** — 236, **73/III** — 365, 449
Nad Banią, pole **73/I** — 13
Nad Goniskami Strzępkowemi, pole **73/I** — 12
Nad Hamernią, pole **73/I** — 13
Nad Januszowcem, pole **73/I** — 13
Nad Królewską Drogą, pole **5** — 145
Nad Papiernią, pole **5** — 145
Nad Post, pole **73/I** — 13
Nad Rzéczyskami, las **5** — 144
Nad Stawem, pole **73/I** — 12
Nad Szabelnią, pole, staw, karczma **5** — 144, **73/I** — 12
Nadarzyn? **8** — 278
Narama, pow. Miechów **7** — 3, **73/I** — LVII
Narew, dopływ Wisły **5** — 338, **6** — 523, **73/III** — 306
Narodowa, karczma **5** — 168
Nawojowa, pow. Chrzanów lub Nowy Sącz **8** — 296
Nawojowa Góra, pole **5** — 143
Nawojowa Góra, Nawojowa, Nowojowa Góra, pow. Chrzanów **5** — 39, **8** — 351
Nazaret, staroż Palestyna **6** — 239
Nida, dopływ Wisły **5** — 71
Nidzica, dopływ Wisły **5** — 71
Niebyła, pow. Olkusz **73/I** — 13
Niedary Stare lub Nowe, pow. Bochnia **73/II** — 533
Niedziela, karczma **5** — 168
Niedzieliska, pole **5** — 144
Niegoszowice, błędnie: Niegoszewice, pow. Chrzanów **5** — 39, **8** — 351, **73/I** — 13, **73/III** — 136
Niegowieć, pow. Wieliczka **73/II** — 529
Nielepice, błędnie: Nielepce, pow. Chrzanów **5** — 39, 143, **6** — 459, **8** — 351
Niemcy, Prusy, Prussy **5** — 6, 47, 113, 182, 193, 328, 343, **6** — 282, **7** — 162, 163, 226, 231, **73/I** — XIV, 6, **73/III** — 216
Niemen, rzeka **73/II** — 78, 88
Niepołomice, pow. Bochnia **5** — 7, 31, 124, 181, **6** — 230, 455, 510, **8** — 181, **73/I** — XIV, XXIV, LXII, LXIII, 75, 198, 292, **73/II** — 117, 132, 286, 485, 486, 533, 460, **73/III** — 464
Niepołomicka Puszcza, Niepołomska Puszcza **5** — 7, 31
Nieporaż, pow. Chrzanów **8** — 351

Niesułowice, pow. Olkusz **5** — 44
Nieśwież, pow. Słuck **5** — 26
[Nimrud], Nimroud, Irak **8** — 357
Niniwa, Ninive, starož. Asyria **8** — 355, 356, 361, 362, **73/III** — 437, 461
Nitra, Słowacja **73/I** — 510
Niwka, pow. Będzin **5** — 6
Niwka, przys. Wołowic, pow. Kraków **5** — 7, **8** — 350
Niżowa, Niżów, pow. Wieliczka **73/II** — 529
Nogat, odnoga Wisły **6** — 523, 525
Nosówka, łąka **73/I** — 13
Nowa Góra zob. Nowe Miasto
Nowa Góra? **6** — 201, 202
Nowa Góra, pow. Chrzanów **5** — 6, 43, 144, **6** — 39, 126, 132, 133, 147, 155, 157, 203, **7** — 171, **8** — 351
Nowawieś Narodowa, Nowawieś, Nowa Wieś Narodowa, Nowa Wieś, pow. Kraków **5** — 5, 30, 93, 97, 266, 271, **8** — 339, 350, **73/II** — 525
Nowawieś Szlachecka, pow. Kraków **8** — 350
Nowe Miasto, Nowy Targ, Nowa Góra? **73/II** — 413, 417, 433
Nowe Miasto nad Pilicą, pow. Rawa **6** — 196
Nowojowa Góra zob. Nawojowa Góra
Nowy Sącz, Sącz **73/I** — XXVIII, LXXXV, 187
Nowy Świat, przedmieście Krakowa **5** — 5, 6, 24
Nowy Targ **73/I** — 308, **73/III** — 257, zob. też Nowe Miasto

Oberpfalz **73/III** — 163, 384, 391, 392, 469
Oblaszki, przys. Płazy, pow. Chrzanów **5** — 144, **8** — 351
Ochodza, las **5** — 31
Ochodza, pow. Kraków **5** — 32
Od Mostków Gromadzkich, las **5** — 145
Odessa, Ukraina **5** — 343
Ogrodzieniec, pow. Olkusz **73/I** — 232, 415, 479, **73/III** — 200, 258
Ogrojec, pole **5** — 143
Ojcowska Dolina **5** — 5, 36, 105, **73/III** — 118, 442, 468
Ojców, pow. Olkusz **5** — 33, 34, 36, 43, 48, 115, 269, 294, **6** — 61, 105, 113, 116, 121, 137, 141, 148, 156, 162, 165, 175, 184, 207, 220, 222, 377, 378, 386, 446, 447, 454, 476, 496, 499, 500, 510, **7** — 104, **8** — 27, 61, 107, 157, 167, 204, 231, 319, 325, **73/I** — XX, XXIV, XL, XLV, LXII, LXXIX, LXXXIII, XC, XCIX, 13, 273, 330, **73/II** — 129, 222, 230, 250, 252, 254, 255, 262, 268, 273, 276, 345, 346, 349, 352, 440, 442, 517, **73/III** — 117, 118, 155, 176, 184–186, 195, 202, 204, 211, 214, 216, 245, 247, 248, 279, 281, 284, 293, 295–297, 381, 394, 441, 442, 448, 465, 471
Okleśna, błędnie: Oklęśnia, pow. Chrzanów **8** — 351
Okopnik, łąka **5** — 143

Oleksiówka, rola **5** — 144
Olelin, pow. Olkusz **5** — 44, 45, 141
Olkowskie, pole **5** — 143
olkuska ziemia **73/III** — 118, 465
olkuski obwód **5** — 79
olkuski powiat **5** — 45, **6** — 73, **73/I** — XXIV, LVIII, **73/II** — 517, 535, **73/III** — 121, 476
Olkuskie **5** — 128, 159, 174, **73/I** — XIII, **73/III** — 328
Olkusz **5** — II, 36, 42, 44, 45, 141, 275, 296, 336, **6** — 111, 139, 142, 155, 166, 167, 203, **7** — 171, **8** — 224, 307, **73/I** — XIV, XX, LVII, LXII, LXIII, **73/II** — 326, 406, 407, **73/III** — 118, 121, 465, 471
Olkuśnica, pole **5** — 144
Olsza, pow. Kraków **5** — 30, **8** — 340, 350, 352, **73/I** — XXIV, 11, 18, 22, 67, 84, **73/II** — 399
Olszanica, Olszenica, pow. Kraków **5** — 30, 31, 234, **6** — 417, 469, **8** — 340, 350, 352, **73/I** — 63
Olszowice, pow. Wieliczka **73/II** — 529
Olszyna [Grochowska], las **73/II** — 80
Ołomuniec, Hołomoniec, Czechy **5** — 303, **73/I** — 406
Opatkowice, pow. Wieliczka **5** — 54, 124, **73/I** — 181, 424, **73/II** — 529
Opatów **6** — 186, **73/I** — XLVI
Opawa, Czechy **5** — 47
Opoczno **5** — 18
Opoczyńskie **6** — 196
Opole **6** — 36
Osiedlec zob. Siedlec
Osobnica, dopływ Przemszy Czarnej **5** — 6
Ostra Góra, folwark **5** — 145
Ostra Góra, pow. Chrzanów **5** — 7
Ostrężnica, pow. Chrzanów **8** — 351
Ostrołęka **73/II** — 67, 80
Ostropole, pow. Chrzanów **8** — 351
Ostrów? **73/II** — 113
Ostryja zob. Austria
ostrzeszowski powiat **7** — 229
Oświęcim, pow. Biała **5** — 7, 19, 47, 49, 133, **6** — 215, **73/I** — XIV, LXXXVII, 3, 165, 260, 303, 377, 380, 381, 406, 420, **73/II** — 194, 242, 300, 332, 535, **73/III** — 122, 145, 442, 459, 465
oświęcimskie księstwo, Herzogthum Auschwitz **5** — 49, 71, **73/II** — 511, **73/III** — 450, 473, 474
oświęcimsko-zatorskie księstwo **5** — 50
Owczary, pow. Biała **73/II** — 535
Owczary, pow. Olkusz **73/I** — 13

Pacanów, pow. Stopnica **7** — 209
Paczołtowice, Paczółtowice, pow. Chrzanów **5** — 40, 181, **6** — 182, **8** — 136, 340, 351, 352, **73/I** — LXII, 58, 172, **73/II** — 436, **73/III** — 436, 458
Pakość, pow. Mogilno **73/III** — 459
Palczowice, pow. Wadowice **5** — 50
Pałka Herkulesa zob. Maczuga
Panieńskie Skałki, las **5** — 144
Panieńskie Skały, skały **5** — 15, 31
Paryż, Paris, Francja **5** — 27, 304, **6** — 353, **8** — 259, 265, **73/III** — 219, 431
Pasieka, część Kłokoczyna, pow. Kraków **8** — 349
Pasieka, pow. Wadowice **5** — 7
Pasternik, ogród **5** — 143
Pastewnik, łąka **5** — 144
Persja **7** — XVII
Peszt zob. Budapeszt
Pędzichów, przedmieście Krakowa **5** — 4
Pękowice, pow. Kraków **5** — 141, 168, **6** — 442, **8** — 340, 350
Pękowska Góra, wzgórze **7** — 9
Piasecznica, pole **5** — 144
Piasek? **73/I** — 369
Piasek, Garbarze, przedmieście Krakowa **5** — 4, 12, 13, 16, 28, 30, 103, 261, 262, **6** — 235, **73/II** — 438, **73/III** — 111, 450, 479
Piaski, pow. Kraków **5** — 30, **8** — 350, **73/II** — 340
Piaski Wielkie, pow. Wieliczka **73/II** — 529
Piaskowa Skała zob. Pieskowa Skała
Piekary, pow. Kraków **5** — 51, **6** — 10, 474, **8** — 339, 350, **73/I** — 14, 302
Piekło, karczma **5** — 168
Pieniny, góry **73/I** — XX
Pierzchów, błędnie Pieruchów, pow. Bochnia **73/I** — 445, **73/II** — 533
Pieskowa Skała, Piaskowa Skała, pow. Olkusz **5** — 9, 34, 35, 42, 48, 115, 336, **6** — 61, 114, 119, 150, 159, 165, 171, 193, 206, 207, 407, 438, 454, 467, 477, 493, **7** — 25, 101, **8** — 231, **73/I** — XIV, XXIV, LVII, LXII, LXXIX, 235, **73/II** — 276, 430, 535, **73/III** — 117, 118, 293, 296, 403, 448
Pietraszówka, las i pole **5** — 143
Pietrzejowice, pow. Miechów **5** — 6
Pietrzykówka, rola **5** — 144
Pilica, dopływ Wisły **73/III** — 222
Pilówki, Pilowki, pole, łąka **5** — 143, 357
Pilzno **73/I** — LXXXI, **73/II** — 442
Piła = Piła Kościelecka, pow. Chrzanów **5** — 7, **8** — 351
Piłatowa Góra, Piłat, wzgórze **5** — 44, 144
Piłatowa Góra, pole **5** — 144
Pińczów **5** — 242, **8** — 259

Piotrawin, Piotrowin, pow. Puławy **8** — 283
Piotrków **6** — 218, 527
Piotrowin zob. Piotrawin
Piotrówka, pole **5** — 144
Pisary zob. Skawina
Pisary? **5** — 30
Pisary, pow. Chrzanów **5** — 39, **8** — 351, **73/III** — 131
Pisarzowice, pow. Biała **73/I** — LXXXVI, **73/II** — 497-499, 501, 502, 505-508
Plebanka, rola **5** — 144
Plebański, grunt **5** — 144
Plecionka, karczma **5** — 168
Pleszów, błędnie Plessów, pow. Kraków **5** — 33, 124, **6** — 116, 209, 500, **8** — 340, 349, 350
Płask, dopływ Wisły **5** — 7
Płaszów, pow. Wieliczka **73/II** — 529
Pławy, pow. Biała **5** — 49
Płaza, pow. Chrzanów **5** — 47, 144, 145, **6** — 123, 179, **8** — 337, 351
Płockie, źródło **5** — 43
Płoki, pow. Chrzanów **5** — 43, 145, **8** — 340, 351, 352
Pobiednik, pow. Miechów **73/II** — 439
Pobiedr = Pobiódr, pow. Wadowice **73/II** — 485
Pocieszka, piwiarnia **73/I** — 193
Pod Bocianem, karczma **5** — 168
Pod Chrością, łąka **5** — 144
Pod Chudemi Łąkami, pole **73/I** — 12
Pod Dulową, łąka **5** — 145
Pod Dużym Kopcem, las **5** — 144
Pod Kaśką, pole **5** — 144
Pod Kluczem, karczma **5** — 168
Pod Lipą, miejsce **73/III** — 42, 104
Pod Olszynami, pole **5** — 144
Pod Parową, karczma **5** — 168
Pod Siarką, pole **5** — 143
Pod Słodownią, pole **5** — 144
Pod Słowikiem, pole **73/I** — 13
Pod Snopkiem, karczma **5** — 168
Pod Szabelnią, łąka **5** — 144
Pod Szycowską Granicą, pole **73/I** — 13
Pod Śmierdziuchą, las **5** — 145
Pod Zelkowską Granicą, pole **73/I** — 13
Pod Zielonym Mostkiem, las **5** — 144
Podchruście, pow. Kraków **5** — 143, 340, **8** — 350
Pode Dworem, młyn **5** — 144

Podgaj, Podgaje, łąka **5** — 143, 355, **73/III** — 18, 43
Podgórze, pow. Wieliczka **5** — 4, 10, 20, 28, 54, 96, 110, 127, 175, 198, 289, 335, **6** — 168, 426, 476, 495, 507, **7** — 101, 243, 244, **8** — 309, 319, 349, **73/I** — XXIV, 76, 77, 196, 201, 424, 479, **73/II** — 16, 67, 68, 270, 272, 388, 396, 400, 520-522, 524, 529-531, **73/III** — 24, 248, 367, 452, 455, 477
Podgórze Beskidowe, Pogórze Beskidzkie **73/I** — XXI, **73/II** — 497
Podgórze Karpackie, Podgórze **5** — III, **8** — 332, **73/I** — XXI, XXVIII, XXXVII, LXXXVIII, CVI, 64, 82, 146, 154, 290, 320, **73/II** — 402, 439, 497
Podgórze Krakowskie, Pogórze Krakowskie **5** — 85, **73/I** — LXXXVII, **73/III** — 430
Podhale **73/I** — XXI
Podkamycze, młyn **5** — 141
Podkamycze, przys. Balic, pow. Kraków **8** — 349
Podkulcze, pole **73/I** — 13
Podlasie **5** — 21, 23, 108, 135, 334, 342, 343, **6** — 39, **7** — 94, 161, 167, 171, 179, **73/I** — 480, 481,
Podlesie, łąka **73/I** — 12
Podlesie, pow. Olkusz **5** — 44
Podlipcze, pole **5** — 145
Podłęcze, pole **73/I** — 13
Podłęże, pow. Bochnia **73/II** — 533
Podłęże, pow. Chrzanów **5** — 7, **8** — 350
Podłęże, przys. Jelenia, pow. Chrzanów **8** — 351
Podolany? **6** — 167
Podole **5** — 139, 341, 343, 346, **6** — 175-177, **73/I** — 342, 343, **73/II** — 84, **73/III** — 205
Podolsze, pow. Wadowice **5** — 50
Podskalany, pow. Kraków **5** — 143, 356, 357, **6** — 458, **7** — 62, **8** — 219, 350, **73/I** — XVIII, LXXIV, XCIX, 417, 483, **73/II** — 187, **73/III** — 10, 73, 104, 318
Podskale, pole **5** — 143
Podskałcze, pole **5** — 144
Podstolice, pow. Wieliczka **73/I** — 75, **73/II** — 530, 533 [tu błędnie: w pow. Bochnia]
Podstrzałbie, pole **5** — 144
Podzamcze, pow. Olkusz **73/III** — 258
Pogalmańskie, grunt **5** — 144
Pogorzałka, pole **5** — 143
Pogorzyce, pow. Chrzanów **5** — 47, **8** — 351
Pogórze Beskidzkie zob. Podgórze Beskidowe
Pogórze Krakowskie zob. Podgórze Krakowskie
Pokarczemny, pole **5** — 144
Pokrądka, Pokrętka, pole, gaj **5** — 143, 355

Pokucie **8** — 332, **73/I** — XXVII, XLII, LIII, XCIX, **73/III** — 430
Polanka Wielka, pow. Biała **73/II** — 397, 497-499, 501-503, 506, 508
Polec, pole **5** — 143
Polesie **7** — 107
Poleszycka Łąka, łąka **5** — 144
Polska, Korona, Korona Polska, królestwo, królestwo polskie, Polen, Pologne, Polonia, Regnum Poloniae, Rzeczpospolita **5** — II, III, 3, 9, 14, 17, 19, 26, 29, 33, 34, 39, 40, 45, 49-51, 54, 61, 63, 71, 73, 79, 80, 91, 95, 112, 113, 117, 122, 134, 145, 146, 187, 188, 191, 216, 260, 263, 268, 269, 272, 279, 289, 294, 304, 307, 330, 335, 336, 339, 341-343, 347, 374, **6** — IV, 8, 231, 234-236, 341, 367, 371, 379, 528, **7** — XVII, 37, 38, 94, 106, 140, 144, 149, 158, 171, 175, 176, 209, 221, 232, 252, 347, **8** — XII, 190, 226, 249, 284, 289, 294, 296, **73/I** — X, XIV, XXVII, XXVIII, XXXV, XXXVI, LXI, LXIII, LXXXI, LXXXIV, 23, 27, **73/II** — 64, 67, 70, 71, 85, 86, 91, 92, 99, 100, 101, 114, 115, 412-418, 423, 431, 433-435, 439, 441, 445, 496, **73/III** — 56, 57, 108-110, 112, 116-122, 125, 126, 131-133, 157, 161, 162, 166, 167, 215, 314, 324, 326, 339-341, 345, 346, 353, 354, 356, 362, 365, 367, 368, 378, 388, 406, 442, 446, 447, 450, 454, 455, 457-460, 462, 464, 465, 467, 469, 471-474, 476, 479
Połaniec, pow. Sandomierz **5** — 296
Pomorze **5** — 37, **6** — 523, **73/I** — LXXXVII
Ponikwicz, dopływ Przemszy Czarnej **5** — 6
Popówka, wzgórze **8** — 352
Poręba Markowa, Poremba Wielka zob. Marcyporęba
Poręba-Żegota, Poręba, Poremba, pow. Chrzanów **5** — 43, 46, 48, **6** — 428, 494, 509, 511, **8** — 289, 340, 350-352, **73/III** — 122
Potok, pastwisko **73/I** — 14
Potok, pow. Stopnica **73/I** — XX
Potok, przys. Porąby-Żegoty, pow. Chrzanów **8** — 352
Potykacz, grunt **5** — 143
Powązki, przedmieście Warszawy **5** — 28
Powiśle **5** — 296
Poznań **5** — 27, 289, **8** — 309, **73/I** — IX, LXXXII, CVII, **73/III** — 220, 305, 309, 463
Poznańskie **5** — 343, **73/III** — 152, 171
Poznańskie Wielkie Księstwo **5** — 341, 343, 346, **73/I** — LIX, LXV, **73/II** — 136, 440, **73/III** — 154, 407, 453
poznańskie województwo **73/III** — 468
Półwsie Zwierzynieckie, Półwsie, pow. Kraków **5** — 30, **8** — 342, 350, **73/II** — 526
Praga, Czechy **5** — 26, 290, 334
Praga, dzielnica Warszawy **73/II** — 65, 80
Prawda, przys. Raciborowic, pow. Kraków **8** — 350

Prądnik, Prątnik, Promnik, Białucha, Białka, Sułoszówka, Wódki, dopływ Wisły **5** — 7, 10, 33, 34, 75, 104, 105, 114, 309, **73/I** — 13, **73/III** — 117, 448
Prądnik, Promnik, Promnicek, pow. Kraków **5** — 30, 104-106, 124, 141, **6** — 4, 9, 106, 115, 156, 174, 208, 360, 432, 454, 458, 463, 480, 504, **7** — 19, **73/I** — XXXIX, 61, **73/III** — 138, 145, 241, 458
Prądnik Biały, pow. Kraków **5** — 30, 105, 106, **6** — 513, **8** — 340, 350, **73/II** — 424
Prądnik Czerwony, pow. Kraków **5** — 30, 105, 106, **6** — 4, **8** — 340, 350, **73/II** — 424
Prądnik Dominikański, pow. Kraków **5** — 30
Prądnik Duchacki, pow. Kraków **5** — 30, **8** — 350
Prochownia, karczma **5** — 168
Prochownia, miejsce **73/I** — 13
Prokocim, pow. Wieliczka **5** — 7, 54, **73/II** — 530
Promnicek zob. Prądnik, pow. Kraków
Promnik zob. Prądnik, dopływ Wisły i Prądnik, pow. Kraków
Promnik Korzkiewski = Prądnik Korzkiewski, pow. Olkusz **73/I** — 13
Propinatka, karczma **5** — 168
Proszowice, pow. Miechów **5** — 72, 75, 105, 122, 133, 197, **6** — 377, 385, **73/II** — 191, 264, **73/III** — 291
proszowska ziemia **5** — 114, **6** — 373
proszowski powiat **5** — 71, **73/II** — 440
Proszowskie **5** — 351
Prusy, Prussy zob. Niemcy
Prusy, Prussy [kraj Prusów] **5** — 36, 355, **7** — 60, **73/III** — 43
Prusy, Prussy, pow. Kraków **7** — 85, **8** — 350
Przecieszyn, pow. Biała **5** — 50
Przedchruście, pole **73/I** — 14
Przeginia? **5** — 181, **73/I** — 75
Przeginia, pow. Kraków **5** — ryc. przed s. tyt., **6** — 81, 488, **73/III** — 297
Przeginia, pow. Olkusz **5** — 36
Przeginia Duchowna, pow. Kraków **8** — 350
Przeginia Narodowa, pow. Kraków **8** — 350
Przegorzały, pow. Kraków **5** — 30, **6** — 466, **8** — 340, 350
Przemsza Biała, Przemsza, dopływ Przemszy Czarnej **5** — 6
Przemsza Czarna, Przemsza, dopływ Wisły **5** — 6, 43, 46, 47, 49, 71, 123, 181, 294, 296
Przemyskie **8** — 327, **73/I** — XIX, XCI
Przemyśl **8** — 327
Przewóz, pow. Wieliczka **73/II** — 530
Przy Kapliczce, pole **5** — 144
Przybysławice, pow. Olkusz **73/I** — 13

Przylasek Rusiecki, Przylasek, Lasek Rusiczki, pow. Kraków **8** — 350, **73/II** — 395, 398, 402, 457, **73/III** — 323
Przysucha, pow. Opatów **73/I** — XXXV, XCVIII, 10, 442
Psarka, dopływ Rudawy **5** — 7
Psarskie, źródło **5** — 43
Psary, pow. Chrzanów **8** — 352
Psie Pole, pole **73/I** — 13
Pszczyna **5** — 50
Pszeń, pow. Olkusz **5** — 44
Pułtusk **73/II** — 66
Pusty Staw, łąka **5** — 144

Raba, dopływ Wisły **5** — 123, **73/I** — 288
Rabka, pow. Myślenice **8** — 310, **73/II** — 496, **73/III** — 455
Rabsztyn, pow. Olkusz **5** — 336
Raciborowice, pow. Kraków **5** — 32, 33, 143, **6** — 125, 161, 173, 176, 215, 441, 489, 495, 502, **7** — 85, **8** — 23, 141, 340, 349-351, **73/I** — LXII, LXXIX
Racibórz **5** — 47, **73/III** — 216
Racławice, pow. Miechów **5** — 86, **6** — 335, **73/I** — LV, **73/II** — 68, 74, 75
Racławice, pow. Olkusz **5** — 36
Radecznica, pow. Zamość **6** — 231
Radłów, pow. Brzesko **73/I** — 339
Radobad, las **5** — 53
Radocza, pow. Wadowice **73/II** — 534
Radom **6** — 310, 528, **73/I** — XLVI, **73/II** — 19
Radomskie **73/III** — 242
Radomyśl? **5** — 367
Radoszyce, pow. Końskie **73/II** — 197
Radwanowice, pow. Chrzanów **5** — 39, 141, **6** — 121, 443, 457, **8** — 352, **73/II** — 436
Radzichowska Wola zob. Wola Radzichowska
Radzichów = Radziszów?, pow. Myślenice **5** — 30
Radziszów, pow. Myślenice **73/I** — 358, **73/II** — 404?, 534, 535
Radziwoj? **6** — 359
Raj? **8** — 247, **73/III** — 405
Rajgród? **8** — 247, **73/III** — 405
Rajsko, pow. Biała **5** — 49
Rajsko, pow. Wieliczka **5** — 53
Rakowice, pow. Kraków **5** — 28, 30, 168, **6** — 481, **8** — 340, 350
Rakusy zob. Austria
Raszyn, Rasyn, pow. Warszawa **6** — 341, **73/I** — LV
Ratanice, część Czernichowa, pow. Kraków **6** — 489
[Ratyzbona], Regensburg, Niemcy **73/III** — 309

Raune zob. Rowne
Rawa, pow. **73/I** — 384
Rączna, pow. Kraków **5** — 7, **8** — 350, **73/I** — 14, **73/II** — 526
Regensburg zob. Ratyzbona
Regnum Poloniae zob. Polska
Regulice, pow. Chrzanów **5** — 47, 143, **8** — 341, 351, 352
Ren, rzeka **5** — 52
Reszotary zob. Rzeszotary
Rogoźniczek, Rogoźnicek = Rogoźnik, pow. Nowy Targ **5** — 220, 221
Rogoźnik zob. Zabierzów
Rogoźno, pow. Oborniki **73/III** — 459
Rogów, pow. Kraków **5** — 7
Rohatyn **6** — 234
Rokicie, pole **5** — 144
Rokitno = Rokitno Szlacheckie, pow. Będzin **73/III** — 258
Rola Pecia, pole **73/I** — 12
[Rosja], Rossyja, rosyjskie cesarstwo, Moskwa **5** — 123, 273, **7** — 37, 67, **73/I** — XI, LV, **73/II** — 417, **73/III** — 55, 56, 157, 364, 374, 471
Rotterdam, Holandia **6** — 342
Rowne, [Raune], Niemcy **73/III** — 163
Rozdziałowskie, przys. Zielonek, pow. Kraków **8** — 351
Rozkochów, pow. Chrzanów **8** — 352
Rozmirowska zagroda? **8** — 350
Rozpontowa? **5** — 47
Rożen, pole **73/I** — 13
Rudawa, dopływ Wisły **5** — 4, 6, 7, 19, 36, 37, 39, 43, 309, 340, **6** — 138, 453, **7** — 47, **73/II** — 417
Rudawa, pow. Chrzanów **5** — 39, 143, 145, **6** — 36, 163, 206, 453, 492, **8** — 341, 351, 352, **73/I** — 193, **73/II** — 527, **73/III** — 131
Rudnik, Rudniki, pow. Wieliczka lub Myślenice **73/II** — 530
Rudno, dopływ Wisły **5** — 7, 48
Rudno, pole **5** — 144
Rudno, pow. Chrzanów **5** — 6, 41, 144, **8** — 352, **73/II** — 527
Rudze, pow. Wadowice **5** — 50
ruskie województwo **5** — 71
Rusocice, Russocice, pow. Kraków **5** — 7, **6** — 74, **8** — 350, **73/II** — 526
Rustweczko, pow. Mościska **73/III** — 43
Ruszcza, pow. Kraków **5** — 32, 33, 72, 114, 124, 145, **6** — 74, 111, 116, 142, 149, 174, 207, 437, 455, 467, 510, **8** — 310, 313, 340, 349, 350, **73/I** — 345, **73/II** — 395, 398, 402, 447, 457,
Ruś **5** — III, 117, 122, 125, 134, 290, **7** — XIV, 94, 114, 131, 141, 144, 149, 171, 176, 221, **8** — 6, 21, 47, 65, 69, 76, 136, 142, 167, 207, 304, **73/I** — VIII, XIV, 5, 317, **73/II** — 86, 413, 416, **73/III** — 131, 328, 342, 355, 379, 442

Ruś Czerwona **73/I** — V, **73/III** — 168
Ruś Podlaska **73/III** — 324, 346, 355, 356, 477
Ruś Zadnieprska **5** — 273
Rybaki, przedmieście Krakowa **5** — 5, **73/II** — 530
Rybianka, dopływ Rudna **5** — 48
Rybitwy, pow. Wieliczka **5** — 24, **73/II** — 530
Rybna, pow. Kraków **5** — 48, 124, 144, **6** — 135, 170, 486, 488, 506, **8** — 341, 349, 350, **73/II** — 526
Ryczów, pow. Olkusz **73/II** — 213, **73/III** — 258
Rząka, pow. Wieliczka **73/II** — 530
Rząska, Zonska, pow. Kraków **5** — 30, 168, 340, **6** — 97, 102, 447, 479, **7** — 3, 47. 56, 87, **8** — 289, 341, 352, **73/I** — XXIV, LVII, 190, 191, 235, **73/II** — 526, **73/III** — 313, 436
Rząska Duchowna, pow. Kraków **8** — 350
Rząska Szlachecka, pow. Kraków **8** — 350
Rzeczpospolita zob. Polska
Rzeczpospolita Krakowska zob. Krakowska Rzeczpospolita
Rzeszotary, Rzeszutary, błędnie: Reszotary, pow. Wieliczka **5** — 7, **73/II** — 530
Rzeszowskie **7** — 126, **8** — 327, **73/I** — XIII, XV, **73/II** — 442
Rzeszów, Rzesów **5** — 368, **8** — 318, **73/I** — XV, 349, 384
Rzeszutary zob. Rzeszotary
Rzyczyska, łąka **5** — 144
Rzydonice? **8** — 351
Rzym, karczma **5** — 22, 337, 338, **6** — 180?, **73/II** — 406
Rzym, Włochy **5** — 14, 21, 26, 27, 317, 335, 336, **7** — 18, 25, 235, **8** — 112, 259, 355, 361, **73/II** — 405, 410, 411, 422, 423, 437

Sala zob. Soława
Sambory = Sambor? **6** — 234
San, dopływ Wisły **6** — 269, **73/III** — 108, 480
sandecki cyrkuł, sandecki obwód, sandecki powiat zob. sądecki cyrkuł, sądecki obwód, sądecki powiat
sandomierska ziemia **7** — 59
sandomierski powiat **7** — 232, **73/III** — 364
Sandomierskie, Sędomierskie, Sandomirskie, Szandomirskie **5** — III, 22, 112, 182, 241, 247, 309, 338, 341, 343, 346, **6** — 7, 105, 122, 133, 135, 143, 166, 175, 290, 298, 309, 312, 372, **7** — 134, 213, **8** — 150, 300, 319, **73/I** — XIV, 144, 407, 434, **73/II** — 52, 403, **73/III** — 129, 141, 150, 152, 181, 182, 186, 192, 195, 197-201, 203, 204, 206, 208, 211-213, 222, 361, 393, 412, 455
sandomierskie województwo **5** — 71, 72
Sandomierz, Sandomirz **5** — 279, **6** — 341, 364, **8** — 118, **73/I** — XLVI, 64, 448, 477

Sanka, dawniej Sosnka, pow. Chrzanów **5** — 48, **8** — 289, 341, 351, 352
Sanka Południowa, Sanka Wielka, dawniej Sosnka Południowa, pow. Chrzanów **5** — 144, **8** — 352
Sanka Północna, Sanka Mała, dawniej Sosnka Północna, pow. Chrzanów **8** — 352
sanocka ziemia **5** — 71
Sanockie **8** — 288
Sanok **8** — 284, 287, **73/III** — 414
Sącz zob. Nowy Sącz
sądecka ziemia **73/II** — 439
sądecki cyrkuł, sandecki cyrkuł **5** — 75, **73/I** — XXVIII
sądecki obwód, sandecki obwód **73/I** — 214, 215, 227, 229, 244, 245, 255, 281, 287, 288, 294, 295, 310, 312, 313, 332, 340, 389, 392, 402, 409, 415, 436, 438, 443, 449, 465, 470, **73/III** — 196, 207, 246, 249-251, 256, 257, 259, 260, 262, 266, 272, 273, 276, 278, 279, 281, 282, 284, 287, 290
sądecki powiat, sandecki powiat **5** — 71, **73/II** — 528
Sąspów, błędnie: Sąsków, pow. Olkusz **5** — 36, **73/II** — 535
Schleife zob. Slěpe
[Sekwana], Sykwanna, rzeka **6** — 357
Serbia **5** — 192, **7** — 147
Sędomierskie zob. Sandomierskie
Siarczana Góra, część Swoszowic, pow. Wieliczka **5** — 53, **73/II** — 530, 531
Sicz **5** — 123
Sidzina, Sydzina, pow. Wieliczka **5** — 53, **73/I** — 282, **73/II** — 33, 530
Sidzina, błędnie: Sirzyna, pow. Wieliczka lub pow. Myślenice **73/II** — 530
Siedlec, Sielc, Sielec, Siedlce, Osiedlec, pow. Chrzanów **5** — 39, **8** — 341, 352
Siedleckie Łąki, pole? **5** — 143
Sielc, Sielec zob. Siedlec
Siemiotka, dopływ Wisły **5** — 7
Siemota, część Płazy, pow. Chrzanów **8** — 351
Sieniczno, pow. Olkusz **5** — 44
Sieprаw, Sieprawie, pow. Wieliczka **73/II** — 530
sieradzkie województwo **5** — 71, **7** — 231
Sieraków, pow. Wieliczka **73/II** — 530
Siercza, pow. Wieliczka **5** — 54, 58, **73/II** — 530
Siersza, Siercza, pow. Chrzanów **5** — 44, 46, **7** — 63, **8** — 337, 352
Sierszeckie, źródło **5** — 43
siewierskie księstwo **5** — 71
Siewierz, pow. Będzin **5** — 36, **73/I** — 381, **73/III** — 118
Sikornik zob. Góra św. Bronisławy
Sirzyna zob. Sidzina
Sitkówka, las **5** — 145
Sitnik, pole **5** — 143

Skalmierz, Szkalmierz, pow. Pińczów **5** — 72, 75, 105, 123, 133, 198, 242, 296, **6** — 109, 293, 373, 377, **73/III** — 192
Skała, pole **5** — 144
Skała, pow. Olkusz **5** — 17, 36, 123, **6** — 134, 169, 222, 395, **7** — 171, **73/I** — XXIV, **73/II** — 517, **73/III** — 247
Skandynawia **5** — 193, **7** — XVI
Skawa, dopływ Wisły **5** — 7, 50, **7** — 106, **73/I** — 3, **73/III** — 480
Skawina, dopływ Wisły **5** — 7, 50, 51, 115
Skawina, dawniej Babice, Pisary, Starawieś, pow. Wieliczka **5** — 49, 52, 53, 75, 109, 110, 118, 124, 198, 294, **6** — 227, **7** — 167, **8** — 258, 307, **73/I** — XV, XVI, 3, 9, 49, 93, 133, 146, 165, 173, 177, 187, 196, 197, 206, 209, 261, 275, 306, 322, 324, 348, 353, 358, 367, 377, 395, 398, 401, 411, 415, 416, 420, 428, 471, **73/II** — 45, 50, 190, 260, 265, 465, 483, 528, 530, 531, **73/III** — 227, 228, 465
Skątek, Skątak, młyn **5** — 141, **73/III** — 133
Skidzin, Skidzań, pow. Biała **5** — 50
Skotnica, pole w Rybnej **5** — 144
Skotnica, pole w Więckowicach **5** — 145
Skotnica, wygon **5** — 143
Skotniki, pow. Wieliczka **5** — 53, 75, 108, **73/II** — 388, 531,
Skoty, pole? **73/I** — 14
Skowronek, przys. Poręby-Żegoty, pow. Chrzanów **8** — 352
Skrzyńsko, błędnie: Skrzynno, pow. Opoczno **5** — 13
Slěpe, Schleife, Niemcy **73/III** — 163
Sławków, pow. Olkusz **5** — 44, 47, **6** — 139, **73/I** — XXIV
Słomniki, pow. Miechów **5** — 36, 114, 122, 181, **6** — 57, 134, 171, **7** — 171, **8** — 3, **73/I** — XXIV, LXII, 453
Słowiańszczyzna, Sławiańszczyzna **5** — 73, 84, 296, **7** — XIII, XVI, **73/I** — 64
Smardzewice, błędnie: Smordzowice, pow. Olkusz **5** — 35
Smarzowice, pole **73/I** — 13
Smocza Jama, jaskinia **5** — 9, **8** — 352, **73/I** — XXXII, 13, **73/III** — 109, 458
Smoczy Lasek, las **5** — 144
Smoczydół, parów **5** — 145
Smoleńsk, Smoleńsko, przedmieście Krakowa **5** — 5, 24
Smolice, pow. Wadowice **5** — 50
Smordzowice zob. Smardzewice
Soboniowice, pow. Wieliczka **73/II** — 531
Sobótka, Sobótska Góra, Sobotnia Góra, góra **73/I** — 75, **73/III** — 161, 442, 480
Sochaczew **73/III** — 237
Sofijówka zob. Zofiówka
Sokola Skała zob. Maczuga
Solca Mała, pole **73/I** — 13

Solca Wielka, pole **73/I** — 13
Solnik, pole **5** — 145
Soła, dopływ Wisły **5** — 7, 49
[Soława], Sala, dopływ Łaby **73/II** — 130, 131
Sopotnia Mała, pow. Żywiec **73/I** — LXXXVI, **73/II** — 497, 499
Sosnka zob. Sanka
Sośnina, las **5** — 145
Sowiarka, przys. Niegoszowic, pow. Chrzanów **5** — 39, **8** — 351, **73/III** — 136
Spanien zob. Hiszpania
spiska ziemia **5** — 71
[Spisz], Spiż **5** — 55
Spytkowice, pow. Wadowice **73/II** — 496-499, 507
Srebrna Góra, Mons Argentus, Bielnisza, wzgórze **5** — 31, **73/I** — 80
Staniątki, Staniątka, pow. Bochnia **5** — 62, **73/II** — 533
Stanisławice, pow. Bochnia **73/II** — 533
Stanisławowice, Stanisławice, pow. Kraków **5** — 6, 32, **8** — 350
Starawieś zob. Skawina
Stara Wisła, odnoga Wisły **5** — 4
Stara Wola, pow. Chrzanów **73/II** — 380
Staszów, pow. Sandomierz **6** — 186
Staw nad Szabelnią, staw? **73/I** — 12
Stawarzonka, łąka **5** — 145
Stawiska, łąka **73/I** — 14
Stawisko, pole **73/I** — 12
Stawki przy Bożej Męce, pole **5** — 144
Stawy, pole **5** — 143
Stawy, pow. Biała **5** — 49
Stefanówka, przys. Aleksandrowic, pow. Kraków **8** — 349
Stoczyska, las **5** — 144
Stopnica **5** — 123, 133, **8** — 305, **73/I** — XX
stopnicki, stobnicki obwód **5** — 79, **7** — 231
stopnicki powiat **5** — 72
Stopnickie **6** — 190
Stradom, przedmieście Krakowa **5** — 4, **73/II** — 435
Stradomka, dopływ Raby **73/I** — 3, 475
Stróża, pow. Myślenice **5** — 75, **73/I** — 146, 154, 179, 180, **73/II** — 444
Strzałba, dolina **5** — 43, 44
Strzałba, gaj **5** — 144
Strzelbiska? **6** — 234
Strzelnica zob. Wesoła
Strzelno **73/III** — 459
Studzianna, Studzianne, Studzienne, pow. Opoczno **73/I** — 489, 490
Studzienki, pole **5** — 143, **7** — 60, **73/III** — 104

Sucha, pow. Żywiec **73/I** — 42, 81, 493
Sulechów, pow. Kraków **8** — 350
Sulejów, pow. Piotrków **5** — 61
Sułkowa, przys. Wołowic, pow. Kraków **8** — 350
Sułoszowa, pow. Olkusz **5** — 36, 44, 128
Sułoszówka zob. Prądnik
Swoszowice, pow. Wieliczka **5** — 7, 53, 54, 124, **6** — 484, **8** — 309, 310, **73/I** — XXIV, 154, 162, 166, 196, 327, 368, **73/II** — 41, 223, 225, 524, 531, **73/III** — 180, 276, 442, 457, 462, 472
Syberia, Sybiryja, Sybir **73/I** — 33, **73/II** — 89, 91
Sydzina zob. Sidzina
Sygneczów, pow. Wieliczka **5** — 54, 58, **73/II** — 531
Sykwanna zob. Sekwana
Synaj, góra **7** — 15
Syria **5** — 214
Szamborek = Samborek, pow. Wieliczka **5** — 52
Szandomirskie zob. Sandomierskie
Szaryszów, młyn **5** — 141
Szatne, pole **5** — 144
Szczakowa, pow. Chrzanów **5** — 43, 46, 144, **8** — 296, 352, **73/II** — 527
Szczawnica, pow. Nowy Targ **73/I** — XX, **73/III** — 462
Szczekociny, pow. Włoszczowa **5** — 128, **73/II** — 64, 65
Szczepanów, pow. Brzesko **5** — 13
Szczyglice, pow. Kraków **5** — 340, **7** — 47, **8** — 350, **73/III** — 23
szczyrzycki powiat **5** — 71
Szerokie Pole, pole **5** — 144
Szkalmierz zob. Skalmierz
Szklary, pow. Olkusz **5** — 36, **73/III** — 117, 476
Szkocja **5** — 343
Szląsk zob. Śląsk
Szparowice? **5** — 50
Sztokholm, Szwecja **6** — 353
Sztuczna Baba? **73/II** — 482
Szwaby, pow. Bochnia **73/II** — 533
Szyce Duchowne, Szyce, pow. Olkusz **5** — 36, 168, 355, **6** — 99, 120, 169, 486, 509, **73/I** — XXIV, **73/II** — 535, **73/III** — 294
Szypuł, skała **73/III** — 122
Szyszak, wzgórze **5** — 145

Ściejowice, pow. Kraków **5** — 7, **8** — 341, 350
Śląsk, Szląsk **5** — II, 6, 34, 42, 44, 47, 71, 72, 128, 133, 140, **6** — 36, 83, 105, 129, 141, 142, 224, 414, 495, 519, **7** — 106, 158, **8** — 132, **73/I** — XIV, 267, 302, 381, **73/II** — 444, **73/III** — 161, 480

Śląsk Górny **6** — 238,
Śląsk Pruski **5** — 46,
Śmierdząca, pow. Kraków **5** — 48, **6** — 113, **8** — 289, 341, 350, **73/II** — 526
Śmierdzionna, dopływ Przemszy Czarnej **5** — 6
Świątniki Dolne, pow. Bochnia **73/II** — 531 [tu błędnie: w pow. Wieliczka]
Świątniki Górne, Świątniki-Górki, Świątniki, dawniej Górki Świątnickie, Górki Świątników, pow. Wieliczka **5** — 75, 111-113, **73/I** — XXIV, XLV, 93, 100, 165, 173, 212, 229, 253, 280, 322, 331, 333, 401, 402, 431, 436, **73/II** — 435, 436, 531
Świętokrzyska Góra, góra **73/III** — 350
Świniarów, pow. Bochnia **73/II** — 400
Świński Pysk, łąka **5** — 144
Świteź, jezioro **73/II** — 5

Tanie zob. Tonie
Targoszyce, pow. Będzin **73/I** — 492
tarnowska diecezja **5** — 112, **73/III** — 129, 469
tarnowski obwód **73/I** — 214, 215, 227, 229, 244, 245, 255, 281, 287, 288, 294, 295, 310, 312, 313, 332, 340, 389, 392, 402, 409, 415, 436, 438, 443, 449, 465, 470, **73/III** — 196, 207, 246, 249-251, 256, 257, 259, 260, 262, 266, 272, 273, 276, 278, 279, 281, 282, 284, 287, 291
Tarnowskie **5** — 180, **7** — 126, **73/I** — XIII, XV, XXVIII, **73/II** — 52, 442
Tarnowskie Góry **5** — 44
Tarnów **73/I** — XV, 187, 349, 375, 384, **73/II** — 323, 357, 442, **73/III** — 129, 480
Tatry, tatrzańskie góry, góry **5** — 5, 34, 76, **6** — 350, 372, **7** — 244, **73/I** — XX, XXI, XXIX, 64, **73/II** — 106, **73/III** — 118, 129, 479, 480
[Tbilisi], Tyflis, Gruzja **5** — 303, **73/III** — 164, 458
Tenczyn, Tęczyn, pow. Chrzanów **5** — 30, 41, 43, **8** — 341, 352, **73/I** — 248, 284, 296, 372, **73/II** — 35, 36, 139, 431, **73/III** — 200, 472
Tenczynek, Tęczynek, pow. Chrzanów **5** — 41, 258, **6** — 140, 441, **7** — 63, **8** — 341, 352
Tenczyńska Góra, wzgórze **73/III** — 120, 480
tenczyńskie hrabstwo **73/III** — 465
Tenderowska, pole **5** — 144
Tęczyn, Tęczynek zob. Tenczyn, Tenczynek
Thanye zob. Tonie
Tłuczań, Tłuczań Dolny lub Górny, pow. Wadowice **73/I** — LXXXIV, **73/II** — 492, 534
Tomaszowice, Tomasowice, pow. Kraków **5** — przed s. I, 37, 129, 143, 168, 194, 195, 228, 238, 270, 277, 309, 320, 356, 357, **6** — 25, 100, 105, 112, 116-119, 131, 146, 150, 172, 458, 460, 470, 471, 481, 482, 490, 498, 511, **7** — 3, 43, 62, 73, 94, 110, 115, **8** — XII, 9, 17, 47, 52, 138, 148, 161, 172,

201, 214, 218, 320, 341, 350, **73/I** — XVIII, XXIV, XXX, XXXVII, XL, XLV, LVII, LXII, LXXI, LXXII, LXXIV, LXXXVII, XC, XCVI, XCVIII, XCIX, C, 4-6, 9, 10, 63, 182, 187, 189, 200, 232, 239, 244, 304, 400, 416, 417, 424, 432, 462, **73/II** — 67, 70, 101, 193, 198, 208, 211, 232, 253, 258, 263, 271, 272, 286, 330, 331, 334, 341, 352, 491, **73/III** — 10, 34, 74, 130-133, 136-139, 148, 173, 174, 188, 191, 193, 195, 206, 211, 260, 288, 291, 293, 298, 299, 317, 318, 321, 324, 325, 328, 346, 408, 419, 423, 436

Tomice, pow. Wadowice **7** — 67, **73/I** — LVI

Tonie, Tanie, Thanye, pow. Kraków **5** — 124, 126, 168, 355, **6** — 110, 121, 127, 442, 477, 501, **7** — 56, 66, 110, **8** — 84, 341, 350, **73/I** — LVI, LVII, LXII, **73/II** — 207, 209, 224, 227, 250, 252, 292, **73/III** — 58, 180

Toruń, Toroń? **6** — 113, 121, 122, 176, 195, 236, 521-523, **73/I** — 50, 447

Toskania **5** — 48

Trajdyn zob. Trojadyn

Tranowice = Trojanowice, pow. Kraków **73/I** — 13

Trąbki, pow. Wieliczka **73/II** — 531

Trenczyn, Trencyn, trencińska stolica, Słowacja **7** — 105, **73/I** — 25, 230, **73/III** — 478

Trepcza?, dopływ Liswarty **5** — 71

Triest, Włochy **73/I** — XX

Trojadyn, Trajdyn, pow. Kraków **6** — 42, **8** — 341, 350

Trojanowice, pow. Kraków **8** — 341, 350

Trojnow? = Trojadyn?, Trojanowice?, pow. Kraków **5** — 355

Trosza, Troszka, młyn **5** — 141, **73/III** — 133

Trójlatek, młyn **5** — 141

Trzcie, karczma **5** — 168

Trzebianka zob. Trzebionka

Trzebieńczyce, pow. Wadowice **5** — 50

Trzebinia, pow. Chrzanów **5** — 7, 43, 44, 131, 144, 174, 275, **6** — 120, 409, 505, **8** — 341, 351, 352

Trzebionka, błędnie: Trzebianka, pow. Chrzanów **5** — 44, **8** — 352

Trzebonia = Trzebinia? pow. Chrzanów **73/I** — 50

Trzemeszno, pow. Mogilno **73/III** — 459

Trzyszawa? **7** — 217

Turcja **5** — 40, **7** — 24

Turzy Bór, las **5** — 145

Tyflis zob. Tbilisi

Tylmanowa, pow. Nowy Targ **73/I** — 301

Tyniec, pow. Wieliczka **5** — 50-52, 62, 128, 194, 242, 301, 326, **6** — 464, **73/I** — XXIV, XXXI, 284, 309, 389, 478, 479, 480, **73/II** — 402, 403, 531, **73/III** — 122, 123, 233, 452, 460, 472, 474

Tyrol **7** — 102, **73/III** — 455

U Szlachty, młyn **5** — 141
Uczcie, Czcie, Na Trzciu, miejsce **5** — 340
Ugory, łąka **5** — 143
Ujazd, pow. Kraków **5** — 141, 168, 319, **6** — 100, 462, 480, 484, **8** — 341, 350
Ujście Solne zob. Uście Solne
Ukraina **5** — 218, 308, 341-343, **6** — 277, **7** — 114, 179, **8** — 331, **73/I** — 48, **73/II** — 66, 97, **73/III** — 429
Uropa zob. Europa
Uście Solne, Ujście Solne, pow. Bochnia **73/II** — 533

W Bułońcach, łąka
W Klinie, grunt **5** — 144
W Leskowach, grunt **5** — 144
W Łęgu, łąka **5** — 144
W Łękawcu, łąka **5** — 144
W Pastwisku, łąka **5** — 144
Wadończa, zob. Wodończa
Wadowice **5** — 54, 75, 183, 221, 222, **7** — 67, **73/I** — XVI, LVI, LXIII, LXXXVII, 319, 351, **73/II** — 45, 103, 525, 528, 533, 534, **73/III** — 228
wadowicki cyrkuł, wadowski cyrkuł **5** — 75, **73/II** — 237, 344
wadowicki obwód **5** — 5, 264, **73/I** — 313, **73/III** — 196, 249, 251, 256, 257, 262, 266, 272, 278, 279, 442
wadowicki powiat **73/II** — 533, **73/III** — 449
Wadowickie **8** — 301
wadowski cyrkuł zob. wadowicki cyrkuł
Wadów, pow. Kraków **8** — 350, **73/II** — 526
Waganowiec, las **5** — 144
Warka, pow. Grójec **6** — 188
Warna, Bułgaria **6** — 238
Warszawa, Warsawa, Warsęga **5** — 26, 28, 54, 94, 106, 136, 289, 293, 301, 305, 307, 340, **6** — 140, 171, 186, 187, 197, 209, 214, 215, 237, 264, 265, 273, 341, 342, 352, 356, 372, 465, 506, 509, **7** — 232, **8** — 118, 285, 305, 306, 323, **73/I** — VIII-XI, XVII, XVIII, XX-XXIV, XXVII, LV, LXIX, LXXXII, LXXXVIII, XCIX, CV, CXI, 8, 118, 368, 369, 384, 418, 477, 483, 502, 503, 514, **73/II** — 67, 80, 104, 129, 343, 482, **73/III** — 115, 167, 184, 218-220, 222, 227, 231, 237-239, 398, 446, 457, 471
Warszawskie Księstwo **7** — 230, **73/III** — 167
Warta, dopływ Odry **5** — 71
Warta, pow. Sieradz **73/I** — 442
Wartlowa Góra zob. Bartlowa Góra
Wawel **5** — 4, 8-10, **6** — 364, 410, **7** — 114, **8** — 352, **73/II** — 67, 104, 105, **73/III** — 109, 116, 260, 472, 475
Wawer, pow. Warszawa **73/III** — 241, 467

Wąwolnica, dopływ Przemszy Czarnej **5** — 6
Wąwolnica, pow. Puławy **5** — 9
Wenecja, Włochy **73/I** — XX
Wentrysów Dół zob. Dół Wentrysów
Werbownia, karczma **5** — 168
Werbunek, Werbůnek, karczma **73/I** — 406, 407
Werno? **6** — 70
Werychów, przys. Balic, pow. Kraków **8** — 349
Wesoła, Hamernia? **5** — 33
Wesoła, Strzelnica, przedmieście Krakowa **5** — 4
Węgrowiec? **5** — 22
Węgrów **5** — 21, 334, 335, **7** — 201, **73/III** — 114
Węgry **5** — 12, 71, 112, 137, **6** — 233, 528, **73/I** — 479, **73/II** — 411, 416
Węgrzce, błędnie: Węgrzec, pow. Kraków **5** — 33, 124, **6** — 109, 139, 209, 458, 478, **8** — 341, 350, **73/I** — CIV [tu błędnie: Węgrzyce]
Węgrzców Dół, parów **5** — 36
Węgrzec, Węgrzyce zob. Węgrzce
Węgrzynowice, pow. Kraków **8** — 350, **73/II** — 526
Wężowa, skała **5** — 145
Widełki, las **5** — 144
Wiedeń, Wiédeń, Wideń, Więneń, Austria **5** — 26, 264, 306, 312, **6** — 233, 342, 362, 380, **73/I** — XVIII, XX, XXVIII, 33, 384, 435, 436, 503, **73/II** — 71, 420, 531, **73/III** — 164, 214, 461
Wielgawieś zob. Wielka Wieś
wielicki powiat **73/I** — XXIV, **73/II** — 528-530, **73/III** — 449
Wieliczka, Wielicz. **5** — 7, 15, 17, 53-55, 58, 61, 62, 123, 124, 198, 204, 242, **6** — 146, 193, 216, 312, 447, 479, **8** — 35, 71, 177, 287, 306, 307, **73/I** — XIV, XXXI, LXII, LXIII, CVIII, 66, 100, 142, 185, 200, 207, 227, 228, 238, 254, 279, 309, 315, 402, 404, 431, 438, 441, 453, 468, **73/II** — 51, 330, 388, 398, 413, 415, 431, 444, 445, 479, 527-533, **73/III** — 124, 125, 261, 419, 441, 443, 445, 451, 462, 468, 480
Wielka Łąka, Wielkie Łąki, łąka **5** — 143, **73/III** — 32
Wielka Polska zob. Wielkopolska
Wielka Wieś, Wielkawieś, Wielgawieś, pow. Olkusz **5** — 36, **6** — 486, **7** — 62, **8** — 218, **73/I** — LXII, LXXIV, 13, **73/II** — 535, **73/III** — 73, 104, 318
Wielka Wola, pow. Brzesko **5** — 38, **73/III** — 119
Wielkanoc, pow. Miechów **5** — 26, **8** — 289, **73/III** — 119, 415
Wielkie Księstwo Krakowskie zob. Krakowskie Wielkie Księstwo
Wielkie Łąki zob. Wielka Łąka
Wielkopolska, Wielka Polska **5** — 192, 261, 341, 342, 344-346, **6** — 92, 519, 520, **8** — 296, 319, **73/III** — 189, 305, 468
Wielmoża, pow. Olkusz **5** — 35-36

Wieluń **8** — 307
Wierzchowiny, łąka **5** — 144
Wierzchówka, dopływ Rudawy **5** — 37
Wietrznik, pole **5** — 145
Wietrznik, wzgórze **73/III** — 134
Wietrzno, pow. Krosno **8** — 288
Więckowice, pow. Kraków **5** — 145, 356, **8** — 342, 350, **73/II** — 526
Więcławice, pow. Inowrocław **73/III** — 322
Więneń zob. Wiedeń
Wikle, łąka **5** — 143
Wiklina? **5** — 7
Wilczkowice, Wilkowice, pow. Biała **5** — 50
Wilga, dopływ Wisły **5** — 4, 7
Wilkowice zob. Wilczkowice
Wilków? **5** — 30
Wilno, Litwa **5** — 23, **6** — 326, **73/II** — 372, **73/III** — 198, 392, 435
Wisła, rzeka **5** — II, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 15, 16, 19, 29, 31-33, 46-51, 53, 71, 72, 75, 93, 107, 111, 114-116, 123, 128, 143, 174, 181, 216, 222, 273, 289, 293, 294, 296, 302, 304, 308, 309, 336, 338, **6** — 47, 64, 83, 194, 210, 220, 269, 357, 364, 397, 398, 408, 409, 428, 429, 465, 511, 522-524, **7** — 15, 106, 114, 244, **8** — 118, 275, 283, 296, 301, **73/I** — XIII, XIV, XVI, XXXII-XXXIV, 27, 75, 117, 163, 226, 288, 289, 304, 424, 426, 464, **73/II** — 32, 80, 88, 99, 104, 107, 117, 131, 132, 395, 402, 413, 434, 435, 439, 442, 457, 482, 530, **73/III** — 108, 116, 123, 210, 259, 299, 302, 409, 454, 480
Wisłok, dopływ Sanu **8** — 261
Wisłoka, dopływ Wisły **73/III** — 123
Wiślica, pow. Pińczów **5** — 52, 198, **6** — 176?, **7** — 106, 201, **73/I** — XX, LXXXIV, **73/III** — 359
wiślicki powiat **7** — 232, **73/III** — 364
Wiśnicz, Wiśnicz Nowy, pow. Bochnia **6** — 241, **73/I** — XXIV, 21, 270, 445, **73/II** — 281, 533, **73/III** — 218, 306, 307, 449, 450, 461, 476-478
Wiśniowiec, pole **73/I** — 13
Witeradów, pow. Olkusz **5** — 44
Witkowice, pow. Kraków **5** — 124, **8** — 350
Witnice, pole **73/I** — 13
Włochy **6** — 277, **73/III** — 167, 431
Włosianica = Włosienica, pow. Biała **5** — 50
Włosienka, dopływ Wisły **5** — 7
Włość pod Lasem, grunt **5** — 144
Woda Żelazna?, dopływ Przemszy Czarnej? **5** — 6
Wodna, pow. Chrzanów **5** — 7, 44, **8** — 352
Wodonka, karczma **5** — 168
Wodonki, łąka **5** — 143

Wodończa, błędnie: Wadończa, rzeczka, dopływ Rudawy **5** — 37
Wodzisław, pow. Jędrzejów **73/II** — 524
Wojnicz, pow. Brzesko **73/I** — XXVIII, **73/II** — 362
Wokówki, pole **5** — 143
Wola? **73/II** — 118
Wola Batorska, pow. Bochnia **73/II** — 533
Wola Duchacka, pow. Wieliczka **73/II** — 531
Wola Filipowska, pow. Chrzanów **5** — 144, **8** — 352, **73/I** — LXXXI, **73/II** — 370, 371, 379, 387-390, 398, 448, 481, 482, 527
Wola Justowska, pow. Kraków **5** — 15, 30, 31, **6** — 101, 102, 392, 445, 469, 475, **8** — 341, 350, **73/II** — 526, **73/III** — 191
Wola Kalinowska, pow. Olkusz **5** — 36
Wola Radzichowska = Wola Radziszowska?, pow. Myślenice **5** — 30
Wola Rusiecka, przys. Branic, pow. Kraków **8** — 350
Wola Zabierzowska, pow. Bochnia **6** — 208
Wolbrom, pow. Olkusz **5** — 6
Wolica, dopływ Wisły **5** — 6, 7
Wolica, pow. Kraków **8** — 350
Wolnizna zob. krakowski okręg
Wołoszczyzna, Wołochy **5** — 219, 342
Wołowice, pow. Kraków **5** — 7, 50, **8** — 341, 350
Wołyń **5** — 343, **73/III** — 168
Wódki zob. Prądnik
Wódki, karczma **5** — 168
Wójtowa, góra **5** — 144
Wrocław **5** — 13, 94, 312, **73/I** — XC, **73/III** — 215, 474
Wronin, pow. Miechów **5** — 6
Wrożenice, pow. Kraków **8** — 350, **73/II** — 526
Wróżna, Wrożna, folwark w Modlnicy, wzgórze **5** — 38, 143, 340, **7** — 56, 87, **8** — 352, **73/I** — XCIV, **73/II** — 418, **73/III** — 31, 40, 41, 44, 54, 316
Wrząsowice, pow. Wieliczka **5** — 7, 54, **73/I** — XXIV, 285, **73/III** — 259
Würzburg, Niemcy **73/III** — 390
Wyciąże, pow. Kraków **5** — 32, **8** — 341, 350
Wydarta, karczma **5** — 168
Wygiełzów, pow. Chrzanów **8** — 352, **73/III** — 122
Wygoda, karczmy **5** — 168
Wygoda, przedmieście Krakowa **5** — 4, 30
Wygrana, karczmy **5** — 168
Wyjewana, karczma **5** — 168
Wykienko, las **5** — 144
Wymysłów, przys. Libiąża, pow. Chrzanów **8** — 352
Wymysłówka, dopływ Wisły **5** — 6
Wypychów, grunt **5** — 144

Wypychów, przys. Trzebini, pow. Chrzanów **8** — 352
Wysłana, karczma **5** — 168
Wyżgówki, pole **5** — 143
Wyźrał, pole **73/I** — 13
Wyżyce, pow. Bochnia **73/II** — 533
Wzór nad Szabelnią, pole **5** — 144

Ypern, Flandria? **7** — 241

Za Bojcami, łąka **5** — 144
Za Drogą, grunt **5** — 144
Za Górami, pole **5** — 145
Za Groblami, pole **5** — 143
Za Karczmą, pole **73/I** — 13
Za Koleją, część Chrzanowa? **5** — 47
Za Lipą, łąka **5** — 143
Za Młynem Korzkiewskim, zarośla **73/I** — 13
Za Stodołami, łąka **5** — 145
Za Stodołami, ogród **5** — 144
Za Stryczkiem, pole **73/I** — 12
Za Wapiennikiem, pole **5** — 144
Zabagnie, łąka **5** — 143
Zabierzowska Góra, wzgórze **7** — 9
zabierzowskie skały, skały **5** — 37, 340, **7** — 47, **73/III** — 23
Zabierzów, pow. Bochnia **73/II** — 533
Zabierzów, Zabieżów, dawniej Rogoźnik, pow. Kraków **5** — 37, 38, 124, 141, 168, 317, 340, **6** — 39, 141, 196, 448, 456, 486, 516, **7** — 44, 47, 62, **8** — 342, 350, **73/I** — XXIV, LVII, 10, **73/II** — 368, **73/III** — 23, 29, 119, 131, 168, 281, 285, 436, 479
Zabnik = Żabnik, dopływ Kozibrodu **5** — 6
Zadwórze, pow. Przemyślany **73/I** — VIII
Zagacie, błędnie: Zagacice, pow. Kraków **5** — 7, **8** — 350
Zagaje, pola **73/III** — 43
zagojskie starostwo **7** — 230
Zagość, pow. Pińczów **7** — 229
Zagórze zob. Modlnica
Zagórze, pow. Chrzanów **5** — 47, **8** — 352
Zagrody, pole **5** — 143
Zagrzeb, Chorwacja **73/I** — XX
Zagumnie, pole **5** — 353
Zakamycze, pow. Kraków **5** — 30, **8** — 350
Zakopane, pow. Nowy Targ **73/I** — XX, 290, **73/III** — 204, 454
Zakościele, pole **5** — 143

Zakowiec zob. Żakowiec
Zakrzówek, pow. Wieliczka **5** — 4, **73/II** — 531
Zalas, pow. Chrzanów **5** — 143, 145, 181, **8** — 352, **73/I** — XXIV, C, 248, 296, 372, **73/II** — 35, 36, 139, **73/III** — 200
Zalaska, Lacha, dopływ Wisły **5** — 7, 48
Zaleszany, pow. Tarnobrzeg **73/III** — 43
Zanagórniki?, pole **5** — 353
Zapały, miejsce **5** — 143, **7** — 62, **73/I** — LXXIV, **73/III** — 73, 104, 318
Zarecka, dopływ Wisły **5** — 6
Zarębówka, pole **5** — 144
Zarokicie, pole **5** — 144
Zarzyny, pole **5** — 144
Zaskałcze, pole **5** — 144
Zastawie, pole **5** — 143
Zastów, pow. Kraków **8** — 340, 350
Zastrzałbie, pole **5** — 145
Zator, pow. Wadowice **5** — 7, 48, 49, 50, 123, 273, 294, **6** — 153, 166, 178, 215, 238, 408, 491, 492, **7** — 67, **8** — 304, 307, 309, **73/I** — LVI, 83, 165, 193, 239, 323, 387, 408, 410, 420, 428, 435, **73/II** — 190, 195, 213, 235, 260, 397, 454, 496-502, 504-507, **73/III** — 122, 459, 479
zatorska ziemia **73/II** — 454
zatorskie księstwo **5** — 71, **73/II** — 511, **73/III** — 450, 474
Zawada, pow. Olkusz **5** — 44
Zawierzbie? **8** — 352
Zazdrosna, karczma **5** — 168
Ząbkowice, pow. Będzin **73/I** — XX, **73/III** — 258
Zbik, Zbiég, [Zbik], pow. Chrzanów **5** — 143, **8** — 352
Zbrochowice? **5** — 50
Zbydniowice, pow. Wieliczka **73/II** — 531
Zbydniów, błędnie: Bydniów, pow. Bochnia **73/II** — 533
Zebrzydów = Zebrzydowice?, pow. Wadowice **6** — 360
Zelków, pow. Kraków **5** — 141, **8** — 342, 350
Zembrzyce, pow. Wadowice **5** — 264
Zesławice, pow. Kraków **8** — 351
Zielnik, ogród **5** — 144
Zielona, karczmy **5** — 168, **73/I** — 232
Zielona, przys. Bolechowic, pow. Kraków, **8** — 349
Zielonki, pow. Kraków **5** — 33, 124, 126, 141, 147, 168, 235, 309, **6** — 114, 386, 442, 444, 504, **7** — 19, **8** — 179, 342, 349-351, **73/I** — LXII, 12, 389
Zimnodół, pow. Olkusz **5** — 44
Zimny Dół, parów **5** — 48
Złota? **5** — 53
Złota Góra, wzgórze **5** — 53

Zmuliska, łąka **5** — 144
Zmuły, łąka **5** — 143
[Zofiówka], Sofijówka, pow. Humań **5** — 48
Zonska zob. Rząska
Zrebce zob. Źrebce
Zrecze, Zrzycz, pow. Stopnica **7** — 231
Zwierzyniec, pole **5** — 144
Zwierzyniec, Zwierzeniec, pow. Kraków **5** — 4, 12, 14, 15, 20, 24, 30, 37, 289, 300, 302-304, 326, **6** — 142?, 194, 378?, 429, 448, **7** — 56, **8** — 169, 342, 349-351, **73/I** — LXII, 303, 479, **73/II** — 526, **73/III** — 41, 44, 316, 441, 446, 472, 477
Zwiński? **5** — 53
Zywiec zob. Żywiec

Źrebce, Zrebce, pow. Chrzanów **5** — 47
Źródła, pow. Chrzanów **8** — 352

Żabnik zob. Zabnik
Żakowiec, Zakowiec? **5** — 143
Żarek, las **5** — 144
Żarek, pole **73/I** — 12
Żarki, pow. Chrzanów **5** — 36, 46, 50?, **8** — 352, **73/III** — 118
Żary, pow. Chrzanów **5** — 41, 43, **8** — 352
Żbik zob. Zbik
Żegiestów, pow. Nowy Sącz **73/III** — 442
Żmudź **5** — 341
Żnin **73/III** — 459
Żółkiewskie **5** — 139
Żurada, pow. Olkusz **5** — 44, 45
Żyrowice, pow. Słonim **7** — 170
[Żywiec], Zywiec **5** — 201
żywiecki powiat **73/I** — 81, 493

INDEKS INCIPITÓW PIEŚNI[1]

	tom	*nr*	*str.*
A, b, c, d, e, f, g, h, i, k	6	456	244
A bieda mi z tym Jasienkiem	6	[309]	156
A bodajbym się była na świat nie rodziła	6	809	485
A bodajze piesek na pasierby nie sed	6	[326]	164
A cemuz nas nie wywiedzies	73/I	160	158
A cemuz nas nie wywiedzies	6	88	49
A cemuześ nie płakała	73/I	157	157
A cemuześ nie płakała	6	72	42
A cemuześ nie płak[ała]	73/I	158	157
A ciesy się, ciesy, moja rodzinecka	6	158	82
A co się dzieje na Podolu	6	349	175
A cóześ ty myślał, kiejś mi rąckę ściskał	6	232	119
A cóż to to za druzbisko	6	27	21
A cóż to to za druzbisko	6	79	45
A cóż to wam, mój Antoni	6	562	319
A cóż tobie, cóż tobie? Układzies się, śpis sobie	6	847	500
A cóż tutaj za kraj, cóż tu za zwyczaje	73/II	841	47
A cy ja sie w piecu uląg, cyli w kóminie	73/I	670	459
A cy ja to francuski, okuli mnie w łańcuski	73/I	664	451
A cy ja to światu służę	73/I	674	461
A cy my to jacy, chłopcy Krakowiacy	73/I	569	399
A cy my to, pani matko, nie ludzie	6	—	17
A cy my to, pani matko, nie ludzie	6	—	35
A cy nie wies, gdzie ja mieskam	6	314	159

[1] Indeks zawiera wszystkie incipity pieśni odnotowane w *Krakowskiem*, tj. również incipity wzmiankowane w całym materiale, w tym także w przypisach Kolberga i wydawców. Pominięto jedynie te incipity przytoczone w przypisach w T. 73/I-III, które są początkiem pieśni komentowanej.

W rubryce „tom" oznaczono: *Krakowskie* cz. I (DWOK T. 5) — nr 5, *Krakowskie* cz. II (DWOK T. 6) — nr 6, *Krakowskie* cz. IV (DWOK T. 8) — nr 8, kolejne woluminy suplementu (DWOK T.73) — 73/I, 73/II i 73/III.

	tom	nr	str.
A cyje to, cyje stado koni pije	73/I	601	417
A czy ja ją, czy ja ty, podzze ze mną hulaty	73/I	751	505
A czy my to, pani matko, nie ludzie	73/I	205	184
A dajże mi, Boże, w tym szczęśliwym roku	73/II	861	59
A dalejże Kozernicy	5	—	376
A dla Boga, co takiego, co nie widać kupca mego	6	116	59
A dla Boga, dla Boga, co już to za lata	6	442	232
A dlaboga, a dlaboga, co wy to robicie	73/I	347	252
A dlaczego kapucyni takie brody zapuszczają	73/II	947	139
A druzba ja se, druzba, na koniku uzda	73/I	80	97
A druzbowie, druzbowie, siadajcie na konie	73/I	78	96
A gdzie się podziały jaworowe lasy	6	713	443
A gdzie się podziały nasze młode czasy	6	861	504
A gdzie to ta baba, co jajecko dała	73/I	56	76
A gdzie to ten kusy Janek	73/III	—	214
A gdziez to ten co mnie chciał	6	870	508
A gdzież to ten krzywy Jan	6	419	219
A grają mi, grają, chociaż mnie nie znają	6	—	376
A grała muzyka od rana do rana	6	52	32
A ja chłopiec krakowiacek	6	624	386
A ja Krakowiacek z oddalonej strony	73/I	47	67
A ja Krakowiaczek z tamtej Wisły strony	73/II	934	131
A ja raz kury pasł za stodołą w prosie	73/I	649	443
A ja się stanę gwiazdą na niebie	73/I	358	259
A ja sobie jedynacek, jedynacek	6	625	386
A ja sobie z góry jadę, trzaski zbieram, na wóz kładę	6	858	503
A jak ci będziemy te Marysię cepić	6	98	51
A jak ci ja bede na wesele prosiuł	6	51	31
A jak ci ja na wojenkę pojadę	6	217	114
A jak ci ja na wojenkę pojadę	6	218	115
A jak ci ja na wojenkę pojadę	6	849	500
A jak ci ja powędruje, tatuńkowi podziękuję	73/I	88	105
A jak ci ja pożrę głogocowskie działy	73/I	561	395
A jak ci me na wojenkę bedą brać	73/I	90	107
A jakze mi się mas, mój panie Żurowski	5	65	271
A jakze się miéwasz, mój panie Żurowski	5	—	271
A jechali sukiennicy z Werna	6	145a	70
A jechałem w pole orać, jesce nie był dzień	73/I	206	185
A jechałem z Krakowa po bitym gościeńcem	6	94	50
A jeśliś ty, panie mody, rad chopcu	73/I	139	143
A jo ci godała, nie chodź ty za wdowca	73/I	221	190
A juz mi jej nie zganicie	6	863	505
A już ci idziemy, już...	73/III	—	175
A kady są moje krypce	73/I	3	25
A kadyz ta pani młoda	6	74	43
A kiedy mię, moje dziewcze, moje serce	73/I	547	383
A kiedy mnie prosisz, więc do ciebie chodzę	73/II	1063	180

	tom	nr	str.
A kiedy myśliwy cały dzień poluje	73/II	801	17
A kot kotkę okaleczył, a kot kotkę będzie leczył	6	832	494
A któż tam idzie od Gaja ściężeckom	73/I	357	258
A lala gąseczki z wysokiej góreczki	73/II	831	40
A lasecek, lasecek, za laseckiem ptasecek	6	844	499
A lulu, lululu, kolibka z marmuru	6	687	428
A miała ja, miała, oj, pana ojca w gumnie	6	205	110
A miała ja pirsego oblubieńca swojego	6	262	132
A miała ja śnuróweckę, styrałeś mi ją	6	248	125
A moi parobcy, sąm-eście se ładni	73/I	603	417
A moj ojciec dziewierucha	73/I	642	438
A moja dziewcyna w nocy przyjechała	73/I	204	184
A moja dziewcyno, pomaluśku ino	73/I	146	149
A moja dziewcyno, wstązki ci się mienią	6	111	57
A moja dziewczyno, masz czego załować	73/I	339	248
A moja dziewczyno, moje pocieszenie	73/I	309	233
A moja Jagusiu, sto talarów za cie	73/I	161	158
A moja Jagusiu, sto talarów za cię	6	90	49
A moja Kasieńko, sto talarów za cię	6	32	22
A moja mamuniu, trafia mi się jeden	73/I	362	263
A moja matusiu, dajcie mnie za Jasia	73/I	388	282
A moja matusiu, wydejze mnie za mąz	6	261	131
A moja pan-matko, sanujcie téz zięcia	6	119	60
A moja pań matko, był mój narzeczony	73/I	346	252
A moje koniki oba siwe były	73/I	334	244
A moje koniki oba siwe były	6	792	478
A moje warkocki, moje carne włosy	6	—	69
A mój ekonomie, nie zajmuj mi gąsek	73/I	702	474
A mój kochanecek pod cerwoném piórem	6	346	173
A my, chłopcy Krakowiacy, płyniem galarami	73/I	658	448
A my dziady z Baranowa	6	437	230
A my dziady z Baranowa	6	438	230
A na cóz ja, na cóz ja	6	126	64
A na dębie, na dębie, zahucały gołębie	6	279	140
A na onej górze, na jedwabnym śnurze	6	67	40
A na onéj górze siedzi baba w dziurze	6	320	161
A na pięś mię, na pięś mię, na pół łokcia brody	8	—	162
A na roli mojéj studzieneczka stoi	73/I	640	436
A na Rusi pasła gęsi, poszły gęsi na wodę	73/I	448	317
A na téj łące, a na zielony	73/I	89	106
A na téj łączce, na téj zielonéj	6	222	116
A na ty łące, na ty zielony	73/I	197	179
A na ty oce, a na zielony	73/I	753	506
A nie léjze, descyku, bo ja w gorseciku	73/I	673	460
A nie lusy nás pan młody, nie lusy	73/I	193	177
A od mego konisia upadła mi szablisia	73/I	549	387
A ojze ino dyna, da, bidna ja dziewcyna	6	853	502

	tom	nr	str.
A pamiętaj, bestyjo, coś mi obiecował...	73/I	435	309
A pamiętas, miły Bartos	6	420	220
A posła niewiasta z kogutkiem do miasta	6	110	57
A pójdę ja do kościoła, zmówię litanią	73/I	393	283
A pójdźże za mnie, Jagula	5	—	222
A pókil ja, pókil bydełko pasała	73/I	651	444
A przed sienią, przed sienią jabłuska sie zielenią	73/I	87	104
A przyjechali żołnierze z obozu	6	207	111
A przyjechaliśmy tu, do grzecnego domu	73/I	79	97
A przysłam ci, przysła na kmiecia wesele	73/I	224	191
A siadajze na wóz, warkocki se załóz	73/I	99	113
A siadajże już, moje kochanie	73/I	174	169
A siadojze na wóz, dy sié, psiokrew, nie dróz	73/I	218	190
A siano, siano, samo się siekło	73/I	199	180
A sieje sie, sieje sie tatarecka po lesie	73/I	501	345
A sięgajcie do dymnika po tego tam wędzennika	5	—	267
A śpisz Bartek, Szymek, Wojtek	73/III	—	142
A śpisz Bartek, Szymek, Wojtek, Walek	5	—	210
A świeci gwiazdeczka na wysokim niebie	73/II	783	6
A ta baba gonicha przepiuła mi konika	6	842	498
A ta dziewcyna grzecna panienka	5	41	234
A ta Marysia grzecna panisia	73/III	—	139
A ta Marysia grzecna panisia	5	42	234
A ta Marysia, grzecna panisia	73/I	41	63
A ta Marysia grzeczna panisia	5	—	194
A tam dalej za Skawiną tańcowałem z gospodynią	73/I	595	415
A tam w Krakowie na zawołaniu, leluja	73/I	27	52
A te Podskalany miasto niedobyte	6	749	458
A te Podskalany miasto niezdobyte	73/I	720	483
A ty, ptasku krogulasku, wysoko latas	73/I	237	201
A ty, ptaszku krogulaszku, wysoko latasz	6	244	124
A ty, stary dyrda, nie ozdziwioj gęby	73/I	219	190
A ty, zacku ucony, coś we skołach ćwiczony	5	14	204
A tyś Kurta od Kalisa	6	401	209
A u pani matki przed sienią	73/I	144	148
A w lecie, w lecie słońce gorące	6	195	106
A w lecie, w lecie słońce gorące	6	196	106
A w lecie, w lecie słońce gorące	6	197	106
A w lecie, w lecie słońce gorące	6	199	107
A w lecie, w lecie słońce jarzące	6	198	107
A w mojim sadeczku pasą się gąsięta	6	692	431
A w Ojcowie warczą tartaki i młyny	6	720	446
A w szczyrym polu ludwina	73/I	736	499
A wesół ci ja, wesół jak u Wisły woda	6	765	465
A widzis ty, parobecku, kare kónie w zycie mas	73/I	636	434
A witajcie, wospanowie	6	350	176
A wola nåm, wola nåm	73/I	123	130

	tom	nr	str.
A woli ja z daleka wiozę kloc dla cłeka	5	64	270
A wsiadajze na wóz, ino mi się nie dróz	6	179	90
A wsiadajże na wóz, ino mi się nie dróz	73/I	202	182
A wybieraj się, wybieraj do ślubu	73/I	91	108
A wychodźze, wychodź, boś się juz nabyła...	73/I	97	112
A z góry się woda leje	73/I	247	208
A z góry, z góry jadą Mazury	73/I	238	201
A z góry, z góry jadą Mazury	6	208	111
A z góry, z góry jadą Mazury	6	209	112
A z góry, z góry jadą Mazury...	73/I	239	202
A z poniedziałku na święto Jasiowi konie zajęto	6	237	121
A z wiecora jabłoneckę sadziła	6	138	68
A za nami zawsze nędza	6	607	357
A za rzeką moje wołki rycą	6	393	207
A zalicałem się siedmioma, siedmioma	6	758	462
A zasiałam, zaorałam, bedą tęgie zniwa	73/I	591	413
A zebrali psenickę, zebrali	6	185	100
Abo my to, pani matko, nie ludzie	6	55	33
Ach biada, biada mnie, Herodowi	5	15	206
Ach biada, biada! Posłam za dziada	6	327	164
Ach, biedaż nam, Mazury	6	600	352
Ach, biednyż ja ptaszyna	6	559	317
Ach, Boże mój, Boże, raczże mnie ratować	73/I	537	375
Ach, dla Boga, co takiego	6	171a	87
Ach, dziewczyna biedna została się jedna	6	646	400
Ach, Herr Jej, a cóż tam takiego	73/II	902	103
Ach, Kasiu, juz cię cepiemy	6	31	22
Ach, któż uzna los mój lichy	73/II	790	12
Ach, moj Boże, smutnym został	73/I	717	481
Ach, moja Marysiu, moje siwe oczy	73/II	800	16
Ach, mój Boże, cóż mam czynić	6	382	201
Ach, mój los, dziewczyno, byłby zawsze miły	6	673	419
Ach, pojechał syn na wojnę	73/II	911	111
Ach, ubogi żłobie, któż to leży w tobie	73/I	36	58
Ach, żegnam was, krainy żyzne i błogie...	73/II	1090	192
Adwokatem jestem w sprawie méj miłości	6	723	448
Ala chu, ala chu, siedzi wróbel na dachu	73/I	693	470
Albo ja, albo ty, a poniechajże mnie	73/I	72	90
Albo ja to francuski, ze mnie kują w łańcuski	73/I	663	451
Albo ja to taki brzydki lub kalika	73/I	772	513
Albo my to jacy tacy	6	621	382
Albo my to jacy tacy	6	[362]	183
Aboś my to jacy tacy	5	22	217
Aboś my to jacy tacy	73/I	8	31
Albośmy to jacy, jacy	6	623	385
Alboz wa to jacy tacy	5	—	122
Alboż my to jacy tacy	6	620	381

	tom	nr	str.
Alboż my to jacy, jacy	6	622	384
Alboż my to jacy, jacy	73/I	609	421
Alboż my to jacy tacy	5	—	133
Alboż my to jacy tacy	5	5	201
Ani ludzie wiedzą, da, którą kocham ściśle	73/I	297	228
Anioł Pański zwiastował, Miemiec polkę tańcował	73/I	627	431
Anioł pasterzom mówi	5	—	210
Anioł pasterzom mówi...	73/III	—	141
Apostołowie, gdy wieczerzą mieli	5	—	287
Azeby ja miała sokołowe ocy	6	256	129
B, a, ba, b, e, be	6	457	244
Bartosie, Bartosie, nie traćmy nadzieji	6	707	440
Baryłeczka i gąsiorek, buteleczka, przy niej korek	73/II	1052	178
Bądź zdrowa, dziewcze, już się żegnam z tobą	73/I	423	300
Bądź zdrowa, dziéwcze, już się żegnam z tobą	6	291	146
Bądźcie, chłopcy, zdrowi, bo juz za mąz idę	6	33	22
Bądźcie, chłopcy, zdrowi, bo juz za mąz idę	6	165	85
Bądźcie, chłopcy, zdrowi, bo juz za mąz ide	6	91	49
Bądźcie zdrowe, moje progi	6	130	65
Bądźcie zdrowe, stoły, ławy	6	177	90
Bez moje stodółke przeleciał sokół	73/I	115	123
Bez rumieńca panna a bez śniegu sanna	73/II	987	157
Będę ciebie kochał aż do życia kresu	73/II	787	10
Będę się ojcu kłaniał, zeby mi jej nie zbraniał	73/I	392	283
Będę umierała, będę oddawała	73/I	669	459
Bęnarzu, bęnarzu, pobij ze mi dzidzę	73/I	771	513
Bicem konia, bicem, bicem licowego	73/I	660	449
Biedna wdówka ci ja, choć bogata przecie	73/II	994	159
Biednaz ja, biednaz ja, pięknie was tez prosę	6	163	85
Biedny ja koniczek, mam nóżki spętane	73/II	1007	164
Biegnij wreszcie staczać walki	6	522	294
Bieży konik, bieży, bardzo się zadyszał	73/II	846	52
Błogosławciez, panie dziadku, wnucusi	6	151	77
Błogosławze nam, Jezusie	6	—	37
Błogosławze nam, matko moja	6	17	17
Błogosławże nam, Jezusie	73/I	173	169
Bodaj cię, chłopcyno, Bóg skarał, B[óg] s[karał]	73/I	444	314
Bodaj cię, Olanie, Pan Bóg skarał za mnie	6	883	513
Bodaj się kalina, bodaj nie rodziła	73/I	450	317
Bodaj się święciła kawalerska strona	73/I	410	294
Bodaj się święciła kawalerska strona	6	656	408
Bodaj to nikt dobry na macochę nie sed	6	326	164
Bogata smarkata do góry łeb nosi	73/I	593	414
Bogosław mnie, Maryś, juz wyjezdzam w drogę	73/I	81	99
Bogosław nam, ojce mój, bo juz idemy na swój ślub	73/I	95	111
Bogosławze nam, matko moja	6	129	65

	tom	nr	str.
Bogosławze nam, matko moja	73/I	156	156
Boli mnie zołądek, boli mnie zołądek	6	135	67
Boze, mój Boze, com docekała	6	299	151
Boże mój, Boże mój, zasmucony świat mój	6	795	479
Bóg się rodzi, moc truchleje	5	—	210
Bóg się rodzi...	73/III	—	141
Bóg zapłać wam, chłopcy, drużbowie, parobcy	6	148	75
Brandeburek jedzie, sto par koni wiedzie	6	357	180
Brzdęcały mi podkówecki, kiedym jechał do dziewecki	6	827	492
Bul to jednego zidowskiego lata	5	—	238
Być ułanem aże miło, bogdaj się w życiu święciło	5	25	219
Był ci ja go Żydek bardzo ubogi	73/I	16	41
Był Matysek chłop przed laty	73/II	940	136
Był tu chłopek we wsi	6	364a	184
Była to święta Dorotka z poboznego zywotka	73/I	732	493
Byłam ja wesołą, gdym była kochaną	73/II	799	15
Bym miał tyle złota, co w tobie jest cnoty	6	742	456
Bywa, dziewcze, zdrowa, ojczyzna mnie woła	73/II	880	77
Bywaj Zosiu zdrowa, daj buzi na drogę	6	669	416
Bywali my harni, bywali my pyśni	73/I	130	136
Cały dzień myśliwy po knieji poluje	6	405	211
Cecha, cecha, pocechuj sie	5	—	320
Cemuześ na mnie nie zawołała	73/I	116	124
Cemuześ na nas nie zawołała	73/I	324	240
Cemuześ ty, Kasiu, izby nie zamietła	73/I	318	237
Cepią, cepią, na gorzałkę pragną	73/I	134	140
Cerwone jagody wpadają do wody	6	730	451
Chałpeczka niska, tato mamę ściska	73/I	766	511
Chałupeczka niska, ojciec matkę ściska	6	881	512
Chciała pani piwo pić, ni miał ij kto utoczyć	6	321	162
Chciałaby też jejmość, wielka ją chęć zbiera	73/II	1003	163
Chciało się Zosi jagódek	6	500	281
Chłop obracał żarna przy wielkim mozole	73/II	1000	162
Chłop uwijał na ożogu, baba za nim na łopacie	73/II	991	158
Chłopcy moje, chłopcy, czegoż wy żądacie	73/II	1064	180
Chłopcy m[y] są, chłopcy, ale nie parobcy	73/I	566	398
Chłopcy za mną gonią, gdzie się tylko ruszę	73/II	1020	168
Chłopek ci ja, chłopek nie lada, nie lada	6	—	136
Chłopek ci ja, chłopek nie lada, nie lada	73/I	364	265
Chłopiec ci ja, chłopiec, nie żądam nic więcej	73/II	1035	173
Chłopiec ci ja, chłopiec, wychował mnie ojciec	73/I	650	443
Chłopiec sobie jestem, stąd szukam zalety	6	717	445
Chociaż ja uboga, z ubogiego domu	6	736	454
Chociaż pod ubogą strzechą	6	611	360
Chociażeś ty Warszawianka, ja Małopolan	6	259	131
Chocios jo sirota, we dworze suzyła	73/I	220	190

	tom	nr	str.
Choć ja uboga, ubogiéj matusie	6	700	436
Choć ja Zidek ubogi, miał ci ja towar przedrogi	5	—	360
Choć z gliny mam domek, nie dbam o pałace	6	653	406
Choćbym ja jeździł we dnie i w nocy	6	257	129
Choćbyś się ty, panie	6	160	83
Chodziła dziewcyna po zielonéj łące	73/I	545	381
Chodziła dziewcyna zieloną dąbrową	73/I	235	200
Chodziła dziewcyna zieloną dąbrową	6	223	116
Chodziła dziewczyna po oranej roli	73/I	198	179
Chodziłam, chodziłam po mojéj potrzebie	6	718	446
Chodziłam po polu, zbierałam po kłosie	6	670	417
Chodziłam po sieni, szukałam w kieszeni	6	655	407
Chopcy my są, chłopcy gajowskiego pana	73/I	607	420
Chopcy Piekarzanie pasą konie w sianie	6	819	489
Chopcy tomasoscy, séroka was gałąź	6	777	471
Chopiec ci ja, chûopiec	73/I	718	482
Chwała Panu Bogu, kuciel córke zeni	73/I	223	191
Chwała Panu Bogu, zem się nie wydała	73/I	376	274
Chybabym musiała w Krakowie nie bywać	73/I	684	464
Cichy zakącie, wioseczko miła	6	482	267
Ciemna nocka była, ciemna mnie zdradziła	73/I	576	403
Ciemna nocka, ciemna, gwiazdeczka na niebie	6	746	457
Ciesy się pan Kolbr, ze idziemy z pola	73/I	633	433
Cieszcie się Po[lacy], bo już je po wojnie	73/I	722	484
Cisawy konicek i nie jadł, i nie pił	6	714	444
Co by dać, to by dać za takiego człeka	73/I	678	462
Co bym za to dała, bym ciebie widziała	73/II	809	25
Co ja sie nachodził po tej polskiej ziemi	73/I	419	298
Co ja się kołatam, nie chciała otworzyć	73/I	167	164
Co ma wisieć nie utonie	6	509	286
Co sie stało przy dworze	73/I	739	501
Co się miało, to się stało	6	8	15
Co się stało we Warszawie, pili wino dwa panowie	73/I	531	368
Co to za dziewcyna, co po wodę idzie	6	774	469
Co to za panicz tam	6	472	258
Co to za panicz tam	6	473	259
Co to za wesele, co ludzi niewiele	6	251	126
Co to za wesele, da, co ludzi niewiele	6	811	486
Co tylko mają z sercem to dają	6	26	21
Co wolicie, kupcykowie, cy pieniązki, cyli zdrowie	73/I	140	144
Coridonis, Coridonis	6	498	279
Cóż ci, Halko, żeś spłakana	6	514	289
Cóż mi po téj roli kiedy poorana	6	542	307
Cóż tam w lesie gruchnęło	6	416	217
Cras volo poenitare	6	579	333
Cterech parobecków tak sobie mówili	6	363	183
Ctyry mile lasu, samy osicyny	73/I	292	225

	tom	nr	str.
Cudzegom szczęścia nie chciwa	6	535	302
Cur mundus militat sub vana gloria	6	460	246
Cy nasą ziemie Niemcy zabrali	73/I	723	484
Cy niescęście moje, cy niescęście cyje	6	763	464
Cy ty nie wies, gdzie ja mieskam	6	315	159
Cyje rybki tego staw, Panie Boze błogosław	6	872	509
Cyje to koniki po tém polu lecą	6	761	463
Cym ja to nie godna, cy ja to marnuję	6	617	363
Cyś nie był w doma, cyś nie miał konia	6	216	114
Czarna rola, biały kamień...	6	—	167
Czarny kolor naszym miastom	6	475	260
Czegoż się mam smucić, kędy wzrokiem rzucę	73/II	1060	180
Czegożeś się zadumała, dziewczyno moja	73/I	368	269
Czekaj jeno, dziewczyno, co to w lesie runęło	73/I	709	477
Czemu dzień cały, chodząc po ustroni	6	558	317
Czemużem ja, czemu, mamy nie prosiła	73/II	1018	168
Czemużem się, czemu chłopcem nie zrodziła	73/II	1010	165
Czerwona czapeczka, a w tyle kokarda	73/I	263	213
Czerwona czapeczka, trzy pióra na krzyz	73/I	331	243
Czerwone jagody spadają do wody	73/I	380	277
Człek jednę kochać przyrzeka	6	534	302
Cztery lata dziéwce, już za chłopa iść chce	6	731	451
Cztery lata wierniem służył	73/I	367	268
Cztery lata wołkim pasła	5	—	200
Cztery lata zawszem pasał	73/III	—	140
Cztery latam wołki pasał	73/III	—	140
Cztery świece wypalili nim się namówili	6	304	154
Czterym lata wiernie...	73/III	—	202
Cztyry beczki sieczki, konia kulawego	73/I	411	294
Cztyry mile lasu, samego jałowca	73/I	293	225
Czy rano, czy w wieczór, czyli to w południe	6	643	398
Czy to w dzień...	5	—	360
Czy to w dzień, czy to w noc	5	20	213
Czyje to koniki mają białe szyje	73/I	765	511
Czyje to koniki stoją u szlabana	73/II	944	138
Czyjez to konicki stoją u pszenicki	73/I	296	227
Czyjże to ten trup po polach leży	73/II	868	65
Czyście, starościny, rosołu wypiły	73/I	201	181
Ćtery lata wiernie służył gospodarzowi	6	297	150
Da, cisawy koniczek na nożki skaliczał	73/I	742	502
Da hojze ino dyna, a cyja ja dziewcyna	6	231	119
Da, ja sobie chopiec, chopiec	73/I	590	411
Da, jak będzies wyganiała	6	396	208
Da, Jasiu, moj Jasiu, przeklęta bestyja	73/I	744	503
Da, jędny Krakowiance nieszczęście sie stało	73/I	746	503

	tom	nr	str.
Da, już to siódmy roczek i siódma godzina	73/I	372	272
Da, moja dziewcyno, Krakowiacek ci ja	73/I	316	236
Da, moja dziewczyno, czy mi taka miła	73/I	769	512
Da, na moście trawa rośnie	73/I	117	125
Da, od mego konisia upadła mi szablisia	73/I	548	386
Da, o[d] samego Więnnia jedełeczki sadzą	73/I	743	503
Da, prosiłem dziewczyny o konieck pierzyny	73/I	745	503
Da, śpiewałaby ja, ale ni mam nuty	6	854	502
Da, widzis Ty, Boże, te dwa stałe serca	73/I	415	296
Da, wlas kotek na płotek i mruga, i mruga	73/I	757	508
Da, wolałby ja, wolał, zeby mnie brzuch bolał	73/I	756	508
Dajcie przykład, zacne matki	73/II	906	105
Dajze nam, dajze nam, Jasiu, garniec wina	6	30	21
Dajze nam, dajze nam, Jasiu, garniec wina	6	100	52
Dajze pokój dziewcynie, niech pomyje nacynie	6	16	17
Dajze pokój dziewcynie, niech pomyje nacynie	6	149	76
Dajże pokój, księże, będę wołać na cię	73/I	476	332
Dalej, flankiery, na koń co żywo	73/I	6	28
Dana dana, dana dana, tańcujmy wszyscy do rana	6	586	338
Dana ino dana, co pojźrę to nie ma	6	776	470
Dana ino dana, z wiecora do rana	6	879	511
Dana jino dana, na łące u siana	6	389	204
Darujże mi, dziewcze, czarnych oczek dwoje	73/II	990	157
Dawni królowa w dziadzie się kochała	6	432	228
Dawniéj i księża dziadów przyjmowali	6	433	229
Dawnij król dziada miał przy swojim boku	6	431	227
Dałabym ci gęby, ale nie mam kędy	73/I	491	340
Dałabym ci, Jasiu, pierścionecek złoty	73/I	433	308
Dałabym ci, Jasiu, pierścionecek złoty	6	651	404
Dałaś księdzu rączkę, dał ci ksiądz obrączkę	73/I	177	170
Dałem jej całusa, ona chciała więcej	73/II	1042	175
Dałeś serce w łonie, dajże rozum, Boże	73/II	1057	179
Die Donau is in's Wasser g'fall'n	73/III	—	214
Do cugu, konisie, do cugu	6	18	18
Do cugu, konisie, do cugu	6	70	41
Do cugu, konisie, do cugu	6	152	78
Do jamy, wilcku...	73/III	—	183
Do jamy, wilcku, do jamy	6	34	22
Do jamy, wilcku, do jamy	6	101	52
Do jamy, wilczku, do jamy	73/I	186	175
Do koni, bracia, do koni...	73/II	865	63
Do Warsawy jadę, nie wiem kiéj przyjadę	6	280	140
Dobra noc, dobra, dziewcyno nadobna	6	14	17
Dobra noc, dobra, panie gospodarzu	73/I	143	146
Dobra nocka, dobra, dziewcyno nadobna	73/I	77	95
Dobra nocka, dobra, dziewcyno nadobna	6	57	34
Dobra nocka, dobra, dziewcyno nadobna	6	58	35

	tom	nr	str.
Dobra nocka, dobra, dziewcyno nadobna	6	124	63
Dobra nocka, dobra, dziewcyno nadobna	6	147	74
Dobra nocka, dobra, Marysiu nadobna	73/I	168	165
Dobry dzień, dobry, Marysi nadobny	73/I	86	103
Dobry dzień, karcmarko...	6	—	155
Dobry dzień, karcmarko	73/III	—	203
Dobry wam dzień, gospodarzu nasz miły	73/III	—	151
Dobry wieczór ci, Halino	6	517	290
Dolina, dolina, na dolinie skała	73/II	806	22
Dolina, dolina, na dolinie studnia	73/I	438	310
Dopierom ci zaczął do dziewcyny chodzić	6	143	70
Dotąd żyłem jak w seraju...	73/II	926	125
Dręczyciele polskich dzieci, kiepsko z wami bedzie	73/II	886	85
Drobna rutka, drobna, majeran drobniejszy	73/I	282	220
Drużbowie, drużbowie, równają się panom	6	43	24
Drużbowie, drużbowie, równają się panom	6	95	50
Drzys, drzys, kiedy mnie widzis	6	739	455
Duzin rabinów, oj jej	6	424	222
Dwa pasterze razem poszli	73/I	2	24
Dwa pasterze razem poszli	73/I	13	39
Dwa pastérze razem przyśli	5	75	360
Dwie rzeczy na świecie warte mego smutku	73/II	834	41
Dwóch kapłonów, dwóch kapłonów w stodole młóciło	73/I	689	467
Dyna, ino dyna, zwiedła mnie dziewcyna	6	733	452
Dyna, ino dyna, bez pole dolina	73/I	243	204
Dziesiąta godzina na zegarze leci	6	266	134
Dziewcyna się smuci, ze wianecek sruci	6	108	57
Dziewcze moje, dziewcze, chowaj się dla świata	73/II	1026	171
Dziewczęta się chlubią, że ich chłopcy lubią	73/II	840	46
Dziękuje wam, stoły, ławy	6	63	37
Dziękuję Ci, Boże, za to żeś mnie stworzył	73/I	668	458
Dzionek się zakańcza nocnemi cieniami	73/II	1065	181
Dziublić Kozak konie poił	73/I	23	49
Dziwują się ludzie, za co rymarz pije	73/I	598	416
Ej, a my za owcami	6	399	208
Ej, bracia, czy śpicie	5	72	359
Ej, ludzie, ludzie, skąd wy to jedziecie	73/I	165	161
Ej no, kochane chłopczyska	6	680	423
Ej no, piękna Ruzio, nie dróż się tak z buzią	6	663	412
Ej, śpiwają słowicy na zielonéj smycy	6	234	120
Ej, wino, wino, wino cerwone	73/I	554	390
Eja scande scalas Nebulo, Heluo	6	597	348
Elegentka panna, na głowie fryzura	73/II	948	140
Fertur in conviviis: vinus, vina, vinum	6	577	330
Flisackowa zona siedzi sobie doma	6	374	194

	tom	nr	str.
Flisaczkowa żona siedzi sobie doma	73/I	656	447
Flisakowa żona siedzi sobie doma	6	—	522
Floryjańską Bramą wjadę otworzoną	6	791a	477
Floryjańską Bramą wjeżdżam otworzoną	73/II	1030	172
Franusiu, kocham cię, nikomu nie dam cię	73/I	511	352
Gajowianie jadą, mogilanie stoją	73/I	606	419
Gdy masz ładną zone, nie wychod-ze z domu	73/I	776	514
Gdy masz ładną żonę, nie wychodźże z domu	6	510	286
Gdy naród do walki dobył oręża	73/II	878	75
Gdy sie polska koruna w Polsce oświęciła	73/I	728	489
Gdy się Chrystus rodzi i na świat przychodzi	5	57	242
Gdy się na niebie słonko objaśniało	73/II	802	18
Gdy w czystém polu słoneczko świeci	6	511	287
Gdy w czystém polu słoneczko świeci	6	512	289
Gdy w czystém polu słoneczko świeci	73/II	786	9
Gdy w tém domu bawiem, p[anie] January	73/I	45	65
Gdyby mi rzekł, że mnie kocha	6	541	307
Gdyby orłem być, lot sokoli mieć	73/II	885	83
Gdybyś była moją, kupiłbym ci kierpiec	73/I	252	210
Gdzie na łące rośnie kwiecie, stoi ułan na wedecie	73/II	882	79
Gdzie się podział ów wiek złoty	73/II	875	71
Gdzie się podział ten wiek złoty	73/I	9	32
Gdzie się podział duzy Bartek	73/I	711	478
Gdzie to idzies, Bartku	6	418	218
Gdzie trawka nad wodą, skacz sobie ma trzodo	6	650	404
Gdzieś chodziła? Nie było cię	6	862	505
Gdzieżeś to bywał, biały baranie	6	254	127
Gdzieżeś chodziła, Dorotko	6	316	159
Gdzieżeś, Jezu mój kochany	6	449	241
Gdzieżeś to była...	73/III	—	204
Gdzieżeś to była, Dorotko	73/II	803	19
Ginie ojczyzna, już na przepaść leci	73/II	866	64
Głupie Niemcy, głupie, nie siedzą w chałupie	6	605	356
Goni jastrząb, goni, na ptaszki poluje	73/II	1071	182
Goniła nas pani w polu z laseczką...	73/I	60	84
Gorzała lipka, gorzała, dziewcyna pod nią lezała	73/I	129	135
Gorzała lipka i jawór, gdzieżeś się, Jasiu, zabawiuł	6	247	124
Gorzała lipka i jawór, gdzieżeś się, Stasiu, zabawiuł	6	851	501
Gorzała lipka i jawór, i jawór	6	245	124
Gorzała lipka, jałowiec, lepszy kawaler niż wdowiec	6	246	124
Gorzałka jako oléj wygnała mi ojca z roli	73/I	575	402
Gorzkie żale, przybywajcie...	73/III	—	155
Gospodarzu nasz, czy nas to nie znasz	73/II	950	142
Gospodárzu nasz, wyżynek nam dasz	73/I	68	88
Górą, chłopcy, górą, barany doliną	73/I	422	300
Góral ma nogi bocianie	73/I	617	425

	tom	nr	str.
Górale, górale, górale wałasy	73/I	619	427
Góralu od Zywca, pozyc-ze mi krypca	5	6	201
Graj, pasturku, graj, Boże, złych karaj	73/I	532	370
Granatowy fraczek, safijowe szelki	73/I	326	241
Granatowy mundur, epolety złote	6	821	490
Gre-gre-gre-gregory, pójdźcie dzieci do szkoły	5	—	273
Grodzicki, Grodzicki...	73/III	—	273
Gwiazda zaświtała nowa na wschodzie	5	61	250
Hajze ino, haj...	73/III	—	302
Hajze ino haj, pod zielony gaj	6	331	166
Hajze ino haj, pod zielony gaj	6	146	71
Hajze ino hajze, fijałecku leśny	6	877	511
Hajze ino, hajze ś nią, [namówić ją, hajze, ja]	73/I	256	211
Haniczko, Haniczko, tyś jest pracowita	73/I	384	280
Hej, biegnie konik, biegnie o jedném poślisku	73/II	823	33
Hej, bracia, czy śpicie	5	73	359
Hej, bracia, czy śpicie	5	74	359
Hej, bracia! Czy wy śpicie	5	71	359
Hej, chłopiec ci ja, chłopiec	5	27	220
Hej! Cichy potok płynie	6	592	344
Hej, daléj, chłopcy, daléj, nie spuscajta nosy	6	793	479
Hej, goralecka przysła, gorala nie widać	73/I	623	429
Hej, hej, chociaż w odległości	73/II	836	43
Hej, hej, kwitną drzewa, pan ojciec się gniewa	73/II	959	148
Hej, hej, traj daj	6	386	203
Hej, hej! Trom taj dana	6	385	203
Hej, hej, u nasego pana ze złota sukmana	6	191	102
Hej, kolęda, hej nam hej, cy je sam pan w doma	73/I	39	61
Hej, kolęda, hej nam hej, cy jest sam pan w doma	73/I	40	62
Hej, leciał kruk po błoniu na cisawym koniu	73/I	690	468
Hej, lecie, lecie, słońce gorące	73/I	229	195
Hej! Kozy moje, kozy, objadłyście brzozy	6	398	208
Hej nam hej! A na onéj roli	5	46	236
Hej nam hej, cy jest sam pan w doma	5	34	231
Hej nam hej! Królowie jadą przez pole	5	62	251
Hej nam hej! Nadobna panienka	5	37	232
Hej nam hej! Nadobne pachole	5	36	232
Hej nam hej! Pawikowie lecą	5	39	233
Hej nam hej! Pawikowie lecą	5	40	234
Hej nam hej! Pawikowie lecą	5	—	194
Hej nam hej! Wszystek świat dzisiaj wesoły	5	63	251
Hej, ostrożnie koło ściany	6	474	259
Hej, partyzanci, dalej do czarek	73/II	909	109
Hej, sobótki, sobótki, bo dziś wieczór krótki	73/I	58	82
Hej wa, chłopcy krakowiacy	6	377	196
Hej, złapał tatuś kurę, wyrzucił na górę	73/I	714	480

	tom	nr	str.
Hejże ino dana, hejże ino dana	73/II	974	152
Hejże, panie bracie	6	572	326
Hoj, hoj, kaczka z jaj, a kaczorek ze stawiska	73/I	308	233
Hojna jego, hojna, pod Krakowem woja	6	767	466
Hojze chłopcy, hejze żywo	6	15	17
Hojze ino dano, jesce ja se panna	73/I	294	226
Hojze ino dobra, twa żonecka z zobra	6	23	20
Hojze ino dobrze, juz to źle, nie dobrze	6	93	50
Hojze ino, hojze, dawno, nie dopiro	73/I	401	289
Hojze ino, moja zono, oboje nas okradziono	6	120	61
Hojze ino z moją Rejną, co przedała kućmę z wełną	73/I	488	339
Hojże ino dana, jesce ja se panna	6	688	428
Hojże ino, hojże, czerwony trzewiczek	6	—	378
Hojże ino, na mszą dzwonią	73/I	594	414
Hola, hola, przez te pola, przez to stajanie	73/I	644	439
Hop, hop, [hop, hop, hop, hop, hop, hop] Polska nasa będzie	73/II	914	114
Hu, hu, zabił tatuś kurę, wsadził ją na górę	73/II	1011	166
Hulaj sobie, hulaj, bo któż ci da radę	73/II	1054	178
Hulaj sobie, hulaj, nikt ci nie przeszkodzi	73/II	1074	183
Hulał ci ja, hulał, calutkie trzy lata	73/I	473	331
Hulał ci ja, hulał, dwadzieścia lat i dwa	73/I	369	269
I ja Polka, i ty Polka, obieśmy se Polusie	73/I	298	228
I ja Polka, i ty Polka, obieśmy se Polusie	73/I	299	229
I któż mój los uzna lichy	6	540	306
I szumi, i hude...	5	—	360
I szumyt, i hude	5	—	339
Idzie góral od Skawiny, niesie w troku oskrobiny	73/I	620	428
Idzie góral od Trzebonie	73/I	24	50
Idzie stary przez wieś, kukułeczka kuka	6	285a	142
Idzie stary przez wieś, kukułeczka kuka	6	285b	142
Idzie Weronka wedle kominka	73/I	93	110
Idzie wilk przez pole, pięknie sobie nuci	73/I	681	463
Idzie Wisła, idzie, ze Szląska samego	6	161	83
Idzie woda, idzie koło naszej chatki	73/II	863	61
Idzie woda, idzie, nie nocuje nigdzie	73/I	348	252
Idzie woda, idzie, po kamieniach ciece	6	787	475
Idzie woda, idzie, stanyła w dołeczku	73/I	764	511
Idzie woda od ogroda, od samego Szląska	73/I	366	267
Idzie woda od ogroda, od samego Śląska	6	283	141
Idzie woda od ogroda, od samego Śląska	6	284	142
Idzie woda od ogroda, od samego Śląska	6	834	495
Idzie woda [...] od samego Śląska	73/I	365	267
Idzie woda z góry, na dole się wraca	73/I	658	409
Idzie wóz na przewóz, malowane kółka	6	845	499
Idzie żołnierz borem, lasem, borem, lasem	73/I	538	375
Idzie żołnierz borem, lasem...	73/III	—	407

	tom	nr	str.
Idźcie, drużby, świńską ścieżką	73/I	136	142
Ile jest listeczków w lesie na drzewinie	73/II	807	23
Ja ci powidam, ja ci powidam, nie kochaj dworaka	73/I	338	247
Ja cię dawniéj widział bez dziesiątą ścianę	73/I	440	312
Ja i króla samego powiem, co mi przyjdzie z tego	73/I	11	33
Ja koniki poił, ona wodę brała	73/I	441	312
Ja koniki pojił, Józia wodę brała	6	779	471
Ja Kozaka nie lubiła, Kozacek mnie lubił	5	7	202
Ja se jechał z Warszawy, dziewki na mnie wyrczały	73/I	778	514
Ja se parobecek od Pieskowy Skały	73/I	313	235
Ja se posed do Krakowa młócić	73/I	758	508
Ja ubogi Berna(r)dyn	6	594	345
Ja ubogi wieśniak, na imie mi Grzela	6	360	181
Jadą wozy za wozami	6	354	178
Jadąc z jarmarku w jesiennéj dobie	6	477	261
Jadę ja, jadę na koniku gniadem	73/II	797	14
Jahal ja, jahal na wander	6	604	354
Jak było na Kalwaryi	6	434	229
Jak ci będzies wyganiała, wyganiajze z rana	73/I	645	440
Jak ci ja pojadę Floryjańską Broną	6	627	388
Jak ci ja pojadę waracał, waracał	6	818	489
Jak ci ja pojadę z Turkiem na wojenkę	73/I	345	250
Jak ci ja powędruję, powędruję	6	353	177
Jak ci ja zacne krakowiaka śpiewać	73/I	418	297
Jak ci mnie tez na wojence zabiją	6	221	116
Jak ci mnie zacépią, sięde se na piecu	73/I	131	137
Jak ci sie ozenię, rznę capką o ziemię	73/I	713	479
Jak cie będą cepić, pojźryjże do nieba	73/I	190	176
Jak cię będą cepić, pożryj do kumina	73/I	191	177
Jak ja będe w polu orál	73/I	350	254
Jak ja jechał ma wojenkę...	73/I	540	376
Jak ja jechał na wojenkę, płakała mnie matulénka	73/I	539	376
Jak ja sobie utnę krakowiaka z nogi	73/II	954	144
Jak pojedzies bez wieś, chusteckę se rozwieś	6	797	480
Jak pojedziesz przez wieś	6	529	298
Jak się macie, Bartłomieju...	73/III	—	242
Jak stan smutny tego i los opłakany	73/II	808	24
Jak śliczny Kraków, starodawny gród	73/I	4	26
Jakby róża mleczna nasza Zosia śliczna	6	645	400
Jakem jechał na dół, rozwijał się jabór	73/I	671	459
Jakem jechał na flis, tyś Boga prosiła	73/I	657	448
Jakem orał pod tém lasem	73/I	641	437
Jakem służył przy dworze...	73/I	527	366
Jakem służył przy dworze, przy francuskim kantorze	73/I	526	365
Jakem służył przy dworze hej, hej, przy dworze	6	338	169
Jakem służył przy dworze, przy dworze	6	340	170

	tom	nr	str.
Jaki taki kabat na mnie, jak to mają Krakowianie	73/I	755	507
Jaki taki kabat na mnie, jak to mają Krakowianie	73/I	761	509
Jakież czuję zachwycenie	6	553	314
Jakież to niestałe ludzkie przeznaczenie	6	684	426
Jakiż to chłopiec piękny i młody	73/II	782	5
Jakze cie nie kochać, kiedyś, panno ładno	73/I	289	223
Jakze cie odzalić, miły mięsopuście	73/I	46	66
Jakże łagodnie ona oddycha	6	527	297
Jakże mi się macie, moi państwo mili	73/II	854	56
Jakżem ci wiele winien, gitaro	6	520	293
Jam jest dudka Jezusa mojego	5	51	239
Jam kozaczka nie lubiła, kozak mi sie dostał	73/I	707	476
Jasiniu, Jasiniu, nieśmiałego serca	73/I	138	143
Jasińku jedyny, przygnij mi leszczyny	73/I	271	216
Jasiu mój, butki wzuj, koszuleckę oblec	6	634	393
Jaś konika poił, Kasia wodę brała	73/I	749	504
Jaśko grywa na fujarze, a skaczą kierpcarze	73/I	618	426
Jaworowe kółka, olsowa rozwórka	6	203	109
Jechali furmani, trzaskali biczami	6	791b	478
Jechali Krakowscy z tatarczaną kaszą	73/I	613	432
Jechał chłop do młyna	6	422	221
Jechał czółnem, a poganiał wiosłem	73/II	1048	176
Jechał Kozak od krasnego stawu	5	76	360
Jechał Kuba do Warsęgi na welekcyją, da dana	73/I	604	418
Jechał Maciek do Warsęgi	6	365	186
Jechał Maciek do Warsęgi	6	366	187
Jechał Maciek, jechał, do doliny wjechał	73/I	207	186
Jechała carowa cesarskim gościńcem	73/I	176	170
Jechałem z Krakowa, złomałem dwa koła	73/I	329	242
Jedna dróżka przez las, druga koło lasu	73/I	414	295
Jedna garstka ziemi co pokryty będę	6	470	256
Jedna portka cyrwona, druga portka zielona	73/I	750	505
Jednej obiecujesz, a przysięgasz drugiej	73/II	1068	181
Jedno twoje, dziewcze, przyjemne spojrzenie	73/II	789	11
Jedzie chłop z ogórkiem, baba jedzie z banią	73/II	1046	176
Jedzie, jedzie Krakowiacek po krakowskim błoniu	6	759	462
Jedzie Kozak...	73/II	1264	273
Jedzie Kozak z Ukrainy, podkówkami krzesze	5	23	218
Jedzie Kozak z Ukrainy, podkówkami krzesze	73/I	21	48
Jedzie Kozak zaporozki przez błękitne błonie	73/II	873	69
Jedzie Krakowiacek po krakowskiem błoniu	73/II	897	99
Jedzie Krakowiaczek po krakowskiem błoniu	73/II	896	98
Jedzie Krakowiaczek po krakowskiem błoniu	73/II	899	101
Jesce by ja, jesce, mój Barcisiu, usła	73/I	704	475
Jesce jeden, jesce jeden ten kielijon wypiję	73/I	574	402
Jesce nie zagasły wiecorowe iskry	73/I	104	117
Jescem trzeźwa, nie ospała	73/I	228	193

	tom	nr	str.
Jest ci tam kucharka, co dobrze gotuje	6	884	513
Jest nåm wojna wydana od samégo césarza	73/I	536	374
Jest psenicka, to mąka, jest panienka, to zonka	73/I	108	120
Jest pszeniczka z kąkolem...	73/I	170	165
Jestem ja tu Floryjan, z podkówkami buty mam	73/I	55	74
Jestem Krakowiacek z oddalonej strony	6	267	134
Jestem Krakowiacek z oddalonéj strony	6	268	134
Jestem Krakowiaczek z tamtej Wisły strony	6	641	397
Jestem Krakowiaczek z tamtej Wisły strony	73/II	935	132
Jestem Mazur z drelichami	6	599	351
Jestem najmądrzejsza, ciągle sowa woła	73/II	1072	182
Jestem rolnik zawołany	6	491b	274
Jestem Słowian śląski	6	598	350
Jestem sobie chłopek, zręcznie pługiem orzę	6	491a	273
Jestem sobie chłopek, zręcznie pługiem orzę	73/II	938	135
Jestem sobie panem	6	566	322
Jeżeli się śmieję, to wtedy nie płaczę	73/II	1015	167
Jezu łaskawy, chrześcijański Boże	6	444	235
Jus tobie nie trza hasać z chłopakami	6	40	23
Juventus, juventus, has voces audias	6	459	245
Juz cas nadchodzi, Marysiu	73/I	126	132
Juz cas nadchodzi, matusiu	73/I	188	175
Juz ci mi się teraz z połednia schyliło	73/I	375	273
Juz ci się godzi, juz czas nadchodzi	6	99	52
Juz ci się godzi, juz czas nadchodzi	73/I	162	159
Juz ci się godzi, ten czas przychodzi	6	166	85
Juz jest wojna wydana od samego cesarza	73/I	535	373
Juz my idemy, juz wychodzemy	6	61	36
Juz my idemy, juz wychodziemy	73/I	155	155
Juz to mija siódmy rocek	6	332	166
Juz to mija siódmy rocek	6	333	167
Juzci moja, jużci, Bóg nas nie opuści	73/I	278	218
Już ci, Maryś, nie trza hulać z chłopakami	6	173	88
Już cztery niedziele nie byłem w kościele	73/I	499	344
Już ku południu, słońce gorące niemiłosiernie dopieka	73/II	936	132
Już miesiąc zaszedł	6	516	290
Już my idziemy, już my dochodziemy	6	21	19
Już pszeniczka zebrana, przychodzemy do pana	6	190	102
Już ptaszki nucą swe lube pienie	6	526	296
Już siedem niedziele nie było mnie w kościele	73/I	500	345
Już się jesień kończy, liście z drzewa leci	6	628	388
Już się męka przybliża Chrystusowi Panu	73/I	49	68
Już skowronek nuci pienia	6	545	310
Już skowronek nuci pienie	6	544	309
Już śpiewasz skowroneczku	6	490	272
Już to jakiś pociąg diabli	6	612	360
Już to trzeci roczek będzie	6	318	160

	tom	nr	str.
Już tyle razy słońce wracało	6	478	262
Już w stodole żyto i w stogach pszenica	73/I	66	87
Jużci opak świat idzie	6	373	193
Jużem przy pałaszu, już na wojnę jadę	6	676	421
Kaczka pstra dzieci ma	5	53	241
Kaczmarkę mi rają, ale ja i nie chce	73/I	379	276
Kaj moja pań-matka, kaj moja kochana	6	127	64
Kajś była, Dorotko, kajś była, niecnotko	6	317	160
Kajś bywał, bywał, mój Sewerysiu	6	252	127
Kajześ ty bywał, mój Sewerysiu	6	253	127
Kalina rozsuła po ziemi korale	73/II	983	156
Kapusta jest z grochem, ziemniaki z okrasą	73/I	683	464
Karcmarkę mi rają, ale ja jéj nie chcę	6	269	135
Karmi baba diabła, daje mu jeść łyżką	73/II	1031	172
Kary konik, kary za cztéry talary	6	657	409
Kasiu moja, Kasiu, chodzis po zalasiu	6	395	207
Kaśka za piec, Maciek za nią	8	—	278
Katylik juz nie do tegi	6	171b	87
Kazali mi kury paść za stodołą w prosie	6	822	490
Kazali mu na maliny, a on na piec do Maryny	73/I	480	334
Kazała mi mać przez koszulkę dać	73/I	492	340
Kazała mi matka z Filipem na jabka	73/I	487	338
Kańień na kańieniu, na kanieniu kanień	73/I	705	475
Każ przynieść wina, mój Grzegorzu miły	6	571	325
Każcie wina nalewać	6	576	329
Kąpała się Kasia w morzu, pasła koniki we zbożu	6	313	158
Kąpała się Kasia w morzu...	73/I	461	324
Kieby była letka zima, dawałaby mlika świnia	73/I	696	472
Kieby ja miał ćtéry ceskie	6	683	425
Kiebym ja miał...	73/II	1281	281
Kiebyś była chłopca miała, ja bym był wolał, da, wolał	73/I	512	352
Kiebyś była moją, sprawiułbym ci cizmy	73/I	251	209
Kiebyś ty, Stasiniu, gorzałecki nie pił	73/I	567	399
Kiedy będzie słońce i pogoda	6	215	114
Kiedy człowiek żył w prostocie	6	467	253
Kiedy ja był młody chłopiec	6	368	189
Kiedy kwitną kwiatki	6	483	268
Kiedy okropna cichość panuje	6	543	308
Kiedym był czerwony	6	595	346
Kiedym ja sed od moji dziewcyny	6	287	144
Kiedym jechał do swojéj Kasińki	6	288	144
Kiedyś z górki jechał, cemuś nie hamował	6	812	486
Kiedyście państwo łaskawi	6	495	276
Kiedyśmy sie ześli, nie trzeba załować	73/I	775	513
Kiej cłek swoje grunta złapie	6	614	361
Kiej wypiję flaszę wina	6	561	319

	tom	nr	str.
Klarynecie, będziesz w niebie	73/I	687	466
Klein, Hein, Rein, Lein, Bein, Federein	73/II	901	102
Kłoski się kłaniają przed słoneczkiem z nieba	73/II	1024	170
Kłóski się kłaniają przed słoneczkiem z nieba	73/II	970	151
Kmiecy parobecek koniki napawał	6	336	168
Kmiecy parobecek konisie napawał	6	337	169
Kmiecy parobeczek koniki napawoł	73/I	522	361
Kmiecy parobeczek przepił osiweczek	6	727	450
Kobiety zazwyczaj stałością się chlubią	73/II	820	33
Kobyłeczka siwa ogoneczką kiwa	73/I	779	515
Kochałbym cię szczérze, byś mnie nie zdradziła	6	701	436
Kochałbym ja ciebie, tylko żeś niestała	73/II	819	31
Kochałem cię, Zosiu, jak kwiateczek róży	6	631	391
Kochałem cię, dziewcze, jak kwiateczek róży	73/II	845	51
Kochałem dziewczynę, ona mnie lubiła	73/II	824	34
Kochałem niegdyś Basie, ale się już rozchwiało	73/II	848	53
Kocham cię, dziewczyno, kocham, sam Bóg widzi	73/I	351	254
Kocham cię, dziewczyno, wié świat cały o tém	6	667	415
Kocham cię, Maryniu, jedynie dlatego	73/II	793	13
Kocham cię, Teosiu, Bóg widzi, Bóg widzi	73/II	796	14
Kocham Jasia, kocham Stasia...	73/III	—	226
Kochanecko rybko, nie u matki ci to	6	768	466
Kochanie, kochanie gorsze jak więzienie	73/II	829	38
Koło, dzikie gęsi moje, nie chodźcie ta na pole	5	—	318
Koło młyna po grobli gonili się dwa diabli	6	828	493
Komu droga miarka, temu młynkiem żarnka	6	380	199
Komu jest miły rozum i cnota	6	538	304
Komu jest miły rozum i cnota	6	539	306
Komu miesiąc świeci, a mnie świecą gwiazdy	73/I	398	286
Komuż ja też wierzyć mogę	6	548	311
Koniczek, koniczek, po cóż ja go gonię	73/II	1014	167
Koniki, koniki, ukochane moje	73/II	996	160
Koniki, koniki, wy kasztanki moje	6	757	461
Kop-że, kop, luba łopato	6	471	257
Korydona, Korydona, kózka mlécna	6	498	280
Kosa, kosa, ona siekać musi, musi	73/I	637	435
Kosarze stoją, łąki się boją	73/II	937	134
Kosiłem trawkę na wielkiej łące	73/I	349	253
Kowalu, kowalu, trzymaj sie kowadła	73/I	124	131
Koza mi sie okociła w stodole na snopach	73/I	754	507
Kozak konie napawał, Dziuba wodę brała	5	24	218
Kozieł w ogrodzie, matusiu, kozieł w ogrodzie	73/I	107	119
Koziołek soli, główka go boli	6	78	45
Koziołek z soli, gówka go boli	73/I	154	154
Krakowiacek ci ja i tyś krakowianka	73/I	662	450
Krakowiacek ci ja krakowskiéj natury	6	630	390
Krakowiacek jeden miał konisiów siedem	73/I	311	234

	tom	nr	str.
Krakowiacek jedzie po krakowskiem bloniu	73/II	898	100
Krakowiacek jestem po krakowskiej ziemi	73/I	610	422
Krakowiacy jadą z tatarcaną kasą	6	697	434
Krakowiacy jadą z tatarczaną kaszą	6	375	195
Krakowiacy mili, cozeście zrobili	73/I	612	423
Krakowiaki śpiewać taka teraz moda	73/II	955	145
Krakowianie jadą z tatarczaną kaszą	6	376a	196
Króweczki moje, pieszczoszki moje	73/I	653	445
Król pruski jadł kluski, a moskiewski kaszę	73/I	628	431
Krówko moja płowa, czegoś mi jałowa	73/II	977	153
Ksiądz nasz profesor niechaj zdrów będzie	6	487	271
Księże kanoniku, dobry spowiedniku	6	753	460
Księżycu, co się po ścianie	6	550a	312
Kto pije, tańcuje, a za to nie płaci	73/I	564	397
Kto żąda szczęścia od świata	73/II	925	124
Kto żąda szczęścia od świata	6	464	250
Któż to zważy, kto zmiarkuje	6	463	250
Kujawiaczku, nieboraczku	6	608	357
Kukułecka kuka na wysokiéj grusce	73/I	353	255
Kukułeczka w lesie kuka, bo poranek czuje	73/II	827	36
Kukułeczka w lesie kuka, już poranek czuje	6	525	296
Kukułeczka zakukała, gospodarza przebudzała	5	47	237
Kumosia kumosi gorzałeckę nosi	6	358	180
Kupiłbym ci na trzewicek, kupiłbym ci na oba	73/I	253	210
Kura nogę wywinęła, a pies ogon złamał	73/I	692	470
Kura siedzi w kojcu, kłaniam matce, ojcu	73/II	958	147
Kura siedzi w kojcu, kłaniam matce, ojcu	6	769	467
Kurzyła się drózka, kurzył się gościeniec	6	49	29
Kwiatecki, wianecki niesie ci w ofierze	6	7	14
Kwiateczek, kwiateczek, coz mi przyjdzie z niego	73/II	969	151
Kwitnie drzewo, kwitnie, a owocu nie widać	6	855	502
Kwitną jazminy, nim lipiec zaświeci	73/II	989	157
Kyryje pannom, elejson mężatkom	6	537	304
Laseczek brzozowy, przy nim stoji skała	6	773	469
Lata ptaszek, lata od pola do pola	73/I	267	215
Lata ptaszek, lata, sam nie wié, gdzie padnie	6	685	426
Lata ptaszek, lata, zgubił swe siedlisko	73/II	815	29
Latają gołębie, pływają łabędzie	73/II	942	138
Leci ptasek leci, ma piórecka na krzyz	6	651	405
Leci ptasek ze Lwowa, siad na wiérzchu Krakowa	73/I	695	471
Leci ptaszek, leci, ma czyrwone piórka	73/I	264	214
Leci sokół, leci, prosto w ogródecek	6	155	80
Leci sokół, leci, wyleciał nad morze	73/I	700	474
Leciała gąsecka z wysocka	73/I	573	401
Leciały gołębie, jeden nie miał pary	6	86	48
Ledwie błyśnie dzionek mój chłopczyna gładki	73/II	995	159

	tom	nr	str.
Lepszy zagon na Łobzowie	5	—	103
Leżała nad grobem, tak sobie mówiła	6	639	396
Licet terra, licet mari	6	488	271
Lisiecki, Lisiecki, na górce stojicie	6	817	488
Lisieckie chłopaki, kazcie sobie zagrać	6	814	487
Lśni blaskiem kwietna błoń, dokoła wdzięk i woń	73/II	828	37
Luba, gdzie ty, gdzie twa postać	6	555	315
Lulu, lulu, lulaj, carne ocka stulaj	73/I	513	353
Ładna jak jagoda nasza Zosia młoda	73/II	871	67
Łapał góral jemieluchy	73/I	17	43
Łukasz z Kajfaszem pośli oba razem	73/I	57	79
Malina, malina, róża farbowana	6	647	401
Malowany dysel, jaworowe kółka	73/I	230	196
Malutka ja była, malutka ja poszła	6	704	438
Mało braci w domu, pośli w obce kraje	73/II	874	70
Mam ja na świadectwo miesiącek i gwiazdy	6	293	147
Mars, Maryś, mars, bo ci juz cas	73/I	98	113
Maryja...	73/I	730	492
Maryna mi, chłopcy, Maryna, Maryna	73/I	272	216
Marysiu, chciałbym cię, przysed dziad, zganił cię	6	857	503
Maryś moja, Maryś, pojźryj do powały	6	168	86
Maseruje wojak cysarskim gościeńcem	73/I	558	393
Matko Boska Gidelska	6	455	243
Matko, matko, matusiu moja, wydajciez mnie	6	264	133
Matko nas grzesnych, niech cię lud chwali	6	450	241
Matko niebieskiego Pana, ślicznaś i niepokalana	73/I	725	486
Matuleńko, dobrodziko, nie chcę mniszką być	6	260	131
Matuleńku moja, czego wy zgrzędzicie	6	760	463
Matusia mnie łają, że za Jankiem chodzę	73/I	432	307
Matusiu, matusiu, coś mnie wychowała	73/II	960	148
Matusiu, matusiu, coś mnie wychowała	6	772	468
Mazur ci ja, Mazur, spod Warszawy rodzic	6	865	506
Mazur ci ja z Radziwoja	6	610	359
Mazur, Mazur, bij nogami, dajże ognia podkówkami	73/I	59	84
Mazur pije, Mazur traci, na Mazura płaczą dzieci	73/I	43	64
Mazurowie, bracia mili	6	367	188
Mazurowie naszy po jaglany kaszy	6	—	371
Mężczyźni, mężczyźni, co wy to robicie	73/II	862	60
Miała baba koguta, koguta	5	78	361
Miała baba kożuch nieobrębowany	6	738	454
Miała babuleńka kozła rozkosnego	73/I	710	478
Miała ja chłopaka, miał ocka różowe	73/I	340	248
Miała ja se Jasineczka bardzo ładnego	73/I	544	380
Miała ja se, miała, pozłocisty warkoc	73/I	92	109
Miała matka ćtyry córy, turbuje sie, co da ktoryj	73/I	715	480

	tom	nr	str.
Miała matka ułana, po wode go wysłała	5	8	202
Miałam ci ja męża wielkiego próżniaka	6	785	475
Miałam ci pirsego oblubieńca swego	6	263	132
Miałaś mnie, matusiu, za ladaco wydać	6	325	163
Miałaś mnie, pani matko, za ladaco wydać	6	[325]	164
Miałem ja cztery wołki, same gawrony	6	201	108
Miesiącu, co się po ścianie snujesz przed memi oczyma	6	550b	312
Miesiączek się śmieje, gwiazdeczki mrugają	73/II	984	156
Miesiączek zaświecił, blask pada na kwiaty	73/II	1008	164
Miesiączek zaświecił, blask pada na kwiaty	6	766	465
Mihi est propositum in taberna mori	6	577	331
Miłości okrutna, nad kim nie górujesz	73/II	792	13
Miłość i wzajemność siostrzyce rodzone	73/II	1038	174
Miłość serca spaja, intryga rozdwaja	73/II	784	7
Miły bednarku, o co ja cię proszę	6	770	467
Miły gospodarzu, puście nas do izby	5	—	285
Miły mój stan na świecie	6	493	275
Miły siabes pomiłuj, mojéj straty nie żałuj	73/I	19	46
Miły siabes pomiłuj, mojéj straty nie żałuj	5	19	213
Młocarnia i panna, gdy ząbków nie mają	73/II	986	156
Młodzież nasza zawsze dzielna i do boju iść gotowa	73/II	887	88
Modlcie się, dziewczęta, do świętej Barbary	73/I	562	396
Modlniccy parobcy chodzą kieby ślize	6	798	481
Mogilanie piją, mogilanie tracą	73/I	568	399
Moja córuś, gdzieś to była	6	319	161
Moja droga matuleńko, kłania mi się piersy	6	265	133
Moja dziewczyna robotna była	6	504	283
Moja Jaguś złoto, prosze Boga o to	6	118	60
Moja kochaneczko, wywij mi pióreczko	73/I	557	392
Moja matuleńko, cegoz wy zgrzędzicie	6	274	138
Moja matuleńko, czegoz wy zgrzędzicie	73/I	360	261
Moja matuś nie umarli, ani nie zyją	73/I	605	419
Moja pani matko, chowajcie mnie gładko	6	734	453
Moja pani matko, przedaj czarną krowę	6	698	434
Moja zona zachorzała, mało wcora wiecerzała	6	136	67
Moja złota jejmość dumna w swoim gmachu	73/II	1002	162
Moje lube dziwsze, powiedzże mi przecie	6	603	354
Moje miłe kobietecki, nie załujcie tez siatecki	6	107	56
Moje miłe kobietecki, nie załujcie tez siatecki	73/I	164	161
Moje miłe kobietecki, nie załujcie téj siatecki	6	38	23
Moje miłe kobiétecki, nie załujcie téj siatecki	6	167	86
Moje miłe somsiadecki, nie załujcie tez siatecki	73/I	192	177
Moje starościny, zjadłyście pół krowy	6	29	21
Moji mili bracia, coście ucynili	5	50	238
Mospanie muzyka, nie załuj nam smyka	6	722	447
Mośka wzioni pomiendze szolnirze	6	426	223
Mój Boże kochany, co się teraz dzieje	73/II	852	55

	tom	nr	str.
Mój chłopcze kochany, powiedz mi do uszka	73/II	1069	182
Mój konicek tupnął i podkówką brząknął	73/I	141	145
Mój kumotrze, źle się dzieje	6	616	362
Mój mężu kochany, winieneś troszeczkę	73/II	1055	178
Mój sierpek ze stali ma rączkę drewnianą	73/II	1017	168
Mój synku kochany, gdy się z tobą bawię	73/II	1027	171
Mój świagierku ostry, nie bijze nam siostry	6	—	73
Mój tatulo mawiał sobie	6	469	255
Mój wianecku z barwinecku	6	89	49
Mój wianecku z barwinecku	73/I	119	127
Mówił dziad zdrowaśki, potem pacierz święty	6	799	481
Mówił dziadek babce, leżmy na nalepce	6	873	510
Mówiła matusia, mówiła Jagusi	6	530	298
My dziadowie z Baranowa	6	439	231
My Mazury spod Krakowa	6	370	190
My siejemy zboże, a tu wieś się pali	6	662	411
Myślałaś, dziewczyno, że ja karbowniczek	73/I	596	415
Myślałaś, Jagnisiu, ze ci będzie lepi	73/I	495	342
Na białym koniku pan starosta (v. krakowski) jedzie	5	28	221
Na cóz ja też teraz, niebożątko, wysła	6	82	47
Na cóz konia trzymas, kiedy uzdy ni mas	73/I	315	236
Na dolinie przy strumyku	6	519	292
Na górze, na górze, da, u Polaka	73/I	559	394
Na Kleparzu-m sprzedał, w Małym Rynku kupił	73/II	1049	177
Na konika siada, ona rącki składa	6	292	147
Na krakoskiej wiezy świci się korona	73/I	301	230
Na krakoskij wiezy świéci sie krzyzycek	73/I	302	231
Na krakowskiej sali Niemcy tańcowali	73/II	905	105
Na krakowskiej wiezy porąbany lezy	73/I	303	231
Na krakowskiej wiezy świeci się korona	73/I	300	229
Na krakowskiem błoniu swoboda młodzieży	73/II	918	118
Na krakowskim moście świeci się korona	6	744	457
Na krakowskim polu, na krakowskim zamku	73/I	208	186
Na krakowskim rynku żołnierze pod bronią	73/II	1050	177
Na modlnickiem polu kwitną dwa głowaty	6	183	100
Na modlnickiém polu, na modlnickiej drodze	73/I	323	239
Na moim ogródku zrodziło się proso	73/II	941	137
Na moim ogródku zrodziło się proso	73/II	1028	171
Na mojim ogrodzie zrodziło się proso	6	740	455
Na onej łące zielonej pasła pasterka baranka	73/II	785	7
Na onéj łączce zielonéj pasła pasterka baranka	6	502	282
Na pięś mie, na pięś mnie, na pół łokcia brody	8	—	162
Na pięść mąż, na łokieć broda	73/III	—	396
Na Podolu biały kamień	73/III	—	205
Na Podolu biały kamień	6	[350]	176
Na Podolu złoty kamień	6	351	177

	tom	nr	str.
Na prózno się sprasas, nic ci nie pomoze	6	164	85
Na Pyzłowym sadzie trawusia się kładzie	6	780	472
Na rząsieckim bagnie rybka wody pragnie	73/I	400	288
Na Sławkowskiéj ulicy pijali tam sewcycy	6	384	202
Na suchém drzewie — zielone	5	—	152
Na środku miasteczka stoi jabłoneczka	73/I	25	51
Na tej ta łące, na tej zielony	73/I	234	199
Na Wawel, na Wawel, Krakowiaku żwawy	73/II	903	104
Na wschód patrząc swym zwyczajem...	73/II	895	97
Na zielonéj łące pasie Jaś zające	6	236	121
Na zielony łące pasie Jaś zające	73/I	236	200
Na zielony smycy śpiéwają słowicy	6	235	120
Na zielonyj łące pasą się zające	73/I	111	121
Na zielonym dębie listeczek szeleści	73/II	849	54
Na zielonym dębie listeczek szeleści	6	705	439
Na zielonym stawie gąski wodę piją	73/I	274	217
Nabrzmiałe twarze, Bachusa syny	6	565	321
Nacieszcie się ludzie	5	—	207
Nad brzegiem w wieczornej dobie za gęsiami chodziła	73/II	788	10
Nad wszystkie podłéj intrygi wnioski	6	480	263
Nadzieja mnie cieszy, nadzieja myśl słodzi	6	682	424
Nadziejo, zawsześ mi miła	6	551	313
Najadłaś się, Maryś, u dziadusia chleba	6	—	88
Najezdnicy z obcej strony, jakaż was zajadłość żarzy	73/II	888	89
Najlepsa fornalka z karogniadych koni	73/I	420	299
Najprzód pod Szczekocinami w ziobro byłem pojstrzelony	73/II	867	64
Najświętsa Panienka dobra gospodyni	6	154	79
Najświętsa Panno Gidelska, tyś Królowa archanielska	73/I	727	488
Najświętsza Panienka po świecie chodziła	6	446	239
Najświętsza Panna Gidelska, Królowa archanielska	6	—	528
Najświętsza Panno w różowym ogrodzie	6	453	242
Nalazłem u chłopa pieniądze w kieseni	6	788	476
Naokoło młyna kwitnie jarzębina	6	658	409
Napatrzcie sie wsyćcy ludzie	6	109	57
Napatrzciez się wsyscy ludzie	6	39	23
Napiję się troske na swoją kokoskę	6	362	182
Napił się dziaduś ciepłego piwka	5	—	361
Napiłem się, napił, będę babę trapił	73/II	1061	180
Nasa karcma z połednia, murowana ode dnia	6	823	491
Nasz ci to Kraków, starodawny gród	5	[21]	216
Nasz Jegomość, nasz, wyżynek nam dasz	73/I	62	85
Nasz Jegomość siedzi w ganku	73/I	61	85
Nasz śliczny Kraków, oj, śliczny, śliczny	73/I	14	40
Nasz śliczny Kraków, śliczny, oj, śliczny	5	21	215
Nasz śliczny Kraków, śliczny, oj, śliczny	73/I	20	47
Nasz śliczny Kraków, śliczny, prześliczny	6	476	261
Nasza Marysia grzeczna panienka, róży kwiat	73/I	22	48

	tom	nr	str.
Nasza pani miła wódkę postawiła	6	189	102
Nemo credit quid sit schola	6	458	245
Nenne luba, Nenne mila	6	602	353
Nic mocniejszego nad miłość nie widzę	6	508	285
Nie bądź pani harda, nie pochlebiaj sobie	73/II	844	50
Nie będe sie zenił, bo mi zony nie trza	73/I	383	279
Nie będę ja rąbał bucka	73/I	493	341
Nie będę łez ronić, choć mnie Stach ma rzucić	6	642	398
Nie będę się zenił tego roku jesce	73/I	397	285
Nie będę sie żenił w tutejszym kordonie	6	751	459
Nie będę śpiewała, nie dobiorę nutki	73/II	966	150
Nie bijze ją bicem, bo nie będzie nicem	6	41	23
Nie bój się, dziewcyno, bo ja cię nie zdradzę	6	298	150
Nie chcę cię, dziewcyno	6	361	182
Nie chcę cię, Kasiu, nie chcę cię	6	277	139
Nie chcę cię, Kasiu, nie chcę cię	73/I	185	174
Nie chcę cię, Maryś, nie chcę cie	73/I	184	173
Nie chciałaś za mąż iść	73/I	48	68
Nie chwal się tak, mój bracie	5	26	220
Nie darmo, nie darmo sady wołek rycy	73/I	436	310
Nie dbam o pałace, niech mam domek z gliny	6	679	422
Nie dla ciebie, starosta, kokosecka urosła	6	141	69
Nie dlatego śpiewam coby słychać było	6	804	483
Nie dziwcie się, ludzie, że tańcować lubię	73/II	1016	167
Nie gadajcie, ludzie, bardzo ja was proszę	73/II	982	155
Nie gotuję ryżu, lecz kluski i kaszę	73/II	1036	173
Nie kochaj się we mnie, bo to nadaremnie	73/II	811	27
Nie kochaj się we mnie, bo to nadaremnie	6	748	458
Nie lubię ja Stacha, co się na mnie bocy	6	880	512
Nie ma na świecie nic szczęśliwszego	6	1	5
Nie ma szczęścia, nie ma i pono nie będzie	73/II	927	125
Nie mam srébra ani złota	6	485	269
Nie mam stosów złota, ani żadnéj włości	6	696	433
Nie mas jacy jedna Polska	6	589	341
Nie masz ci to chłopu jak z diabłami w piekle	73/II	1005	163
Nie masz ci to, nie masz, jak się chłopem rodzić	73/II	1012	166
Nie masz ci to, nie masz, jako dworakowi	73/I	597	415
Nie masz ci to, nie masz nad stan kawalera	73/II	1019	168
Nie masz jak nasze ułany	6	613	361
Nie masz pana nad ułana	73/III	—	241
Nie masz szczęścia w świecie	6	557	316
Nie masz tej krainy, nie masz takiej strony	73/II	859	58
Nie noszę pałasza, lecz sierpek ze stali	73/II	1009	165
Nie patrzysz do światła, nie widujesz słońca	73/II	964	150
Nie płacz, matko syna, choć na wojnę jedzie	6	659	410
Nie po tom tu przyszła, zebym gęby dała	73/I	586	409
Nie podobas mi się, raz'em ci pedziała	6	281	140

	tom	nr	str.
Nie poglądaj na mnie carnemi oczyma	73/I	291	224
Nie pojadę do niej, tylko będę pisał	73/II	822	33
Nie pojadę do nij, nie mam siwych koni	73/I	405	291
Nie pojadę do nij, niech się sama wlece	73/I	426	302
Nie pojadę ja z Bielan, jaz koniki potéram	6	784	474
Nie powiadajze przed owcarcykiem	73/I	647	441
Nie pódę ja za moż tego roku jeszcze	73/I	738	500
Nie pójdę do domu aż będzie świtało	6	699	435
Nie pójdę do Jasia, nie pójdę, nie pójdę	6	778	471
Nie pójdę ja za mąż, bo to smutna postać	6	820	489
Nie rońże łez próżnych, nie szafuj uśmiechem	73/II	1059	179
Nie rozumiem, co dobrego i nie znam pochwały	73/II	952	143
Nie siadaj, nie gadaj...	73/III	—	252
Nie słys, nie słys, kaj zającek lezy	73/II	1432	360
Nie stéram koników, nie stéram, nie stéram	6	754	460
Nie tak in illo tempore bywało	73/II	931	128
Nie tak to in illo tempore bywało	6	591	343
Nie te to doliny, nie te to pagórki	6	497	278
Nie turbuj sie, pani, choć ci ja zalicaj	73/I	260	213
Nie umiem ja śpiewać, bom się nie uczyła	6	762	464
Nie widziałam, nie słychałam takowego świagra	73/I	232	197
Nie wielki to rozum, nie wielka nauka	6	633	392
Nie wiem, co czynić w takowéj chwili	6	486	270
Nie wiem co takiego, że chłopiec tak pyszny	6	694	432
Nie wiesz, co ci mają, co idą za złotem	73/II	851	55
Nie wyganiaj, owcarecku, owiec na rosę	6	402	209
Nie zawsze ten jest szczęśliwy	6	468	254
Nie zjadę, nie zjadę z mogilańskiej góry	73/I	479	334
Niech będzie Jezus Chrystus pochwalony	6	532	300
Niech cię urodzenie panów nie uwodzi	6	675	420
Niech nam żyje gospodarz	6	570	325
Niech się co chce dzieje	5	—	82
Niech się kto, jak chce, obraża na widok mojej figury	73/II	933	130
Niech też matka miła prędzéj patrzéć bieży	6	666	414
Niech więc każden śpiewa	6	583	336
Niechaj kto gani napoje	6	580	334
Niechze ten głos wsędy słynie	6	4	13
Niechże będzie pochwalony	73/I	672	459
Niedaleko od Wielicki, Krakowa, Krakowa	73/I	82	100
Niedaleko pod ratusem oraliśmy wołmi kłusem	73/I	643	438
Niejednego siostra brata miała	73/I	542	378
Nieraz sobie myśląc o tém	6	536	302
Niescęśliwa branka, wzięni mi kochanka	6	756	461
Niescęśliwe to będzie, oj, Boze mój	6	312	157
Niescęśliwi chrześni, co mię do chrztu nieśli	73/I	550	387
Niesiemy wian wedle ogroda	6	180	98
Nieszczęśliwa Anusiu, coś ty uczyniła	73/II	1431	358

	tom	nr	str.
Nieszczęśliwa dola, za mąż zabraniają	73/I	374	273
Niewiele im trzeba, tylko batów kupę	73/I	630	432
Nié mas ci to, nié mas, jako parobecek	6	159	82
Nim promień słońca zabłyśnie	6	596	347
Nosili do knapa przędze brzemionami	6	381	200
Nuz chłopaki, dziś w chodaki	6	584	337
O bladym miesiączku gdy nocką biegała	73/II	1025	170
O Boże, Boże, już ojciec nie może	6	747	458
O Boże mój, Boże, co tu począć teraz	6	636	394
O Boże mój, Boże, widzisz moją nędzę	73/II	835	42
O da, moja dziewczyno, co ci to takiego	73/I	355	257
O da, moja dziewczyno, coś mi taka miła	73/I	770	512
O da, smutna ja, smutna, nigdy nie wesoła	73/I	752	506
O dajże mi, Boze, okienko w komorze	6	743	456
O dana ino [dana], nie kcą konie siana	73/I	774	513
O dziewcze, gdzie mieszkasz	6	660	410
O, grajciez mi, grajcie wszystkie cztery strony	73/I	396	284
O gwiazdeczko, coś błyszczała	73/II	923	122
O he! Mości panie, z drogi, do satana	73/II	939	135
O jak przykre te momenta	6	546	310
O Jasiu mój, Jasiu, nie chodźze tu tędy	73/I	304	232
O Jasiu mój, Jasiu...	73/III	—	298
O, już idziemy, o, już wychodzemy	73/I	178	171
O losie, nie dręcz mię, sobie w łeb wypalę	73/I	675	461
O losie okrutny, o serca tyranie	73/II	813	29
O lulu, o lulu, husiu ino husiu	6	786	475
O Matko Boska Gidelska i Królowa archanielska	6	—	527
O moja dziewcyno, coś mi taka miła	73/I	503	346
O moja dziewczyno, coś mi taka miła	73/I	390	282
O moja dziewczyno, moje pocieszenie	73/II	804	20
O moje kumoski, mam was osiemnaście	6	810	486
O mój miły panie młody	6	44	24
O mój mocny Boze, skoda mi się stała	6	417	217
O mój ty Jasieńku, drobne rybki jadas	73/I	258	212
O pani, pani, przedwiecna pani	6	355a	178
O, psiewiara koza, ma żelazne rogi	73/II	1013	166
O, puść mnie, moja panno, puść mnie	73/I	428	304
O, siadajze juz, moje kochanie	73/I	142	145
O! Śliczna wiosko, o wiosko żyzna	6	481	264
O świecie mój, świecie, obłudna mamono	73/I	680	463
O, tańcujcie ząmsy moje	73/I	585	408
O, zeby ja był księdzem, to bym śluby dawał	73/I	741	502
Obejźryj sie, Maryś, na modlnickie pole	73/I	159	157
Obejźryj sie, Maryś, na modlnickie pole	6	77	44
Obiecał mi Walus słomiany kapelus	73/I	394	284
Och, jak wtenczas nudno, kiedy spać jest trudno	6	619	364

	tom	nr	str.
Oczy krwią zaszły, serce kuleje	73/I	682	464
Od Krakowa carna chmura, desc leje, desc leje	73/I	646	441
Od Krakowa czarna chmura, nie widzieć	6	219	115
Od Krakowa czarna chmura, nie wiedzieć...	73/I	246	207
Od Krakowa jadę, krzemienista droga	73/I	320	238
Od Krakowa jadę, na Zielonej grają	73/I	305	232
Od Krakowa jadę, ona stoji w sadzie	6	724	448
Od Krakowa jadę, widzę pannę w sadzie	73/I	265	214
Od krzaczka do krzaczka przelatuje sroczka	73/II	791	13
Od Podola wiater wieje, Podolanka rutkę sieje	73/I	496	342
Od południa stoi matka Babia Góra	73/II	917	117
Od samego Widnia zagon pola trzymam	73/I	638	435
Od szafki do szafki: Daj, pani piwa	73/I	565	398
Odpinajciez sie, stązecki moje	73/I	127	133
Ogrodnicka wraca, ale się potaca	5	—	95
Ogrodniczka wraca, ale się potacza	5	—	102
Ohe! Z drogi, mości panie	6	618	363
Oj, albo my to jacy, oj, albo my to cyi	73/I	570	400
Oj, brzuszku, mój brzuszku, czemuś tak wysoki	73/I	434	309
Oj, chmielu, chmielu, nieboze	73/I	194	178
Oj da da, oj da da, posłabym za dziada	6	286	143
Oj da den, po podłodze, stulaj, panno, obie nodze	73/I	486	338
Oj dy dy dy dy dy dy, pobili sie dwa Żydy	73/I	631	432
Oj, dydy, oj, dydy, obwiesili Żydy	73/II	943	138
Oj dyna, oj dyna, poznać Krakowiana	73/II	945	138
Oj, hajże mnie dyna, daż ona mnie rodzina	73/I	250	209
Oj, hulajze, hulaj, a ja bede drygać	73/I	703	474
Oj, idzie woda, idzie, wylewa bez kraje	73/I	242	204
Oj, idzie woda, idzie...	73/II	1193	243
[Oj,] ja ligam na owcarni, chodzą do mnie sami swarni	73/I	485	337
Oj, jak ci ja ciosnę siekierecką a sosnę	73/I	321	238
Oj, jechałem do ciebie, nie chciałaś otworzyć	73/I	74	93
Oj, Jezu mój przenajsłodszy	6	443	234
Oj, kieby nie wojenka, da, nie byłbym zołnierzem	73/I	560	394
Oj, Krakowianie jadą z tatarcaną kasą	6	376b	196
Oj, kukułecka śpiewa, dzień się rozedniewa	6	—	73
Oj, kumecko, mas dziecko, da, i ja tez pół dziecka	73/I	472	331
Oj, Marysiu, Marysiu, zeń wołki do cisu	73/I	284	221
Oj, mój konicek nie jad jak wczora na obiad	73/I	255	211
Oj, mówił dziaduś babie	5	16	207
Oj, na gajowskim polu stoi żyta kopa	73/I	319	237
Oj, naciescie sie, ludzie, matusiny budzie	73/I	661	450
Oj, nasza karczmareczka...	73/III	—	242
Oj, nie chcę cię, dziéwce, nie chcę cię	6	278	139
Oj, nie jedź, Jasiu, nie jedź, bo ta nie przyjedzies	6	846	499
Oj, nie mas ci to, nie mas, jako, da, niewi[eście]	73/I	498	343
Oj, nie masz, nie ma, jak służyć...	6	—	167

	tom	nr	str.
Oj, nie płac dziewczyno, nie załamuj rącek	6	813	486
Oj, nié ma to, ni ma jak w krakowskiem polu	73/II	816	30
Oj, ocy moje, ocy, moje drogie ocy	73/I	665	452
Oj, posła ci ja, posła za starego osła	73/I	506	349
Oj, przyjechaliśmy tu, ku wasemu domu	73/I	84	101
Oj, przyszedem ja do pani	6	307	155
Oj, siekierecką zaciął, da, piłą zapiłował	73/I	659	449
Oj, sobótka, sobótecka	5	—	295
Oj, stary ja, stary, moja broda siwa	73/I	399	287
Oj, szła panna do Jerozolima	73/II	832	40
Oj, śpiewam ja se, śpiewam, a łzy mi padają	73/I	443	313
Oj, świnie moje, świnie	6	397	208
Oj, ta dra tom, ta dra tom, siedzi wróbel za łatą	73/I	281	220
Oj, tocy się, tocy wianek po ulicy	6	233	120
Oj, tup, tup, tup po podłodze	6	866	507
Oj, tup, tup, tup po podłodze	73/I	—	338
Oj, w Krakowie, we Lwowie na Werbůnku grają	73/I	581	406
Oj, w lesie, oj, w lesie, hajwok pod wierzbiną	6	665	413
Oj, wędrowała Zosia, da, bez zielony lasek	6	229	119
Oj, widać ci to, widać, da, która je poćciwa	73/I	471	331
Oj widziałeś ty, Banku, co za dziwo było	5	54	241
Oj, wsyscy się zenicie, boicie się wojny	73/I	555	391
Oj, wy Tomaszowice, oj, moja mała wsino	73/I	677	462
Oj, zebyście mnie bili, da, dwajścia razy na dzień	6	848	500
Oj, żebym ja jadła, piła, wyspała się, nie robiła	73/I	382	279
Ojciec...	73/II	1265	273
Ojciec łaje, matka łaje, ześmy mało zorali	73/I	482	335
Ojciec łaje, matka łaje, ześmy mało zorali	73/I	483	336
Ojciec umar(ł), a syn został, syn po ojcu szablę dostał	73/II	949	140
Ojciec umarł, a syn został i po ojcu fajkę dostał	6	808	485
„Ojcze nasz" na Tyńcu, „Zdrowaś" na Zwierzyńcu	73/I	712	479
Ojze ino dana, na piecu śmietana	6	829	493
Ojze ino, ojze jesce, dałaś gęby, dajze jesce	6	840	496
Ojze jeno, pomału-że, byś nie wpadła do kałuże	73/I	306	232
Orał chłopek, orał, baba pomagała	6	850	501
Osiemnaście razy do mnie przysyłała	73/I	403	290
[Oto ja] Mazur bardzo bogaty	73/I	625	430
Oto ja Mazur sumno bogaty	6	372	193
Oto obraz więzienia, w[ięzienia], w[ięzienia]	73/II	889	92
Oto stoji żwawy synek	6	575	328
Oto wilk, oto wilk, oto goni owce	73/III	—	150
Otwieraj, otwieraj te nowe pałace	73/I	195	178
Otwierajze, pani matko, ten nowy dwór	6	84	47
Otwiéraj, stróżu, te wrota	73/I	64	86
Otwórzze mi, otwórz, moja panno wrota	6	56	34
Otwórzze, otwórzze, niech ja sie nie burze	6	47	26
Otwórzze, otwórzze, niech ja się nie burzę	6	12	16

	tom	nr	str.
Owcarecku, owce zeń	6	400	209
Owo ja Mazur tęgo bogaty	6	371	191
Ozenił się wilcek w gaju na kraju	6	411	215
Ozeń się, ozeń się, dobrze tobie będzie	6	6	13
Ozleciały mi się siwe gołębisie	6	131	65
Ozstąp się, miesiącku, na ćtery połow[y]	73/I	412	294
Ożeniłem się, to chwała Bogu	73/I	494	341
Pacholicku na konicku, podaj mi świerciadło	73/I	469	330
Pacholiku na koniku, podaj mi żwierciadło	73/I	468	329
Pada rosa, pada rosa na białą brzezinę	73/I	429	305
Pada rosa...	73/I	430	305
Padła rosa, padła, na sadeczek, na dwa	6	706	439
Pali mi się pali wstęga u korali	73/I	447	316
Pamiętaj, chopoku, na wyrazy moje	6	294	148
Pamiętas ty, Jasiu, coś mi obiecował	6	310	156
Pamiętas ty, psie ultaju, coś mi obiecował	6	311	157
Pan z nieba i łona gdy na świat przychodzi	73/I	1	23
Paneczku, paneczku, pszeniczka ci spadnie	73/II	999	161
Pani, co władasz sercami naszemi	6	494	276
Pani matko, był tu młynarz	6	379	199
Pani matko, są tu drabi, na górkę mnie jeden wabi	73/I	489	339
Pani nasa, pani, robotę nam gani	6	801	482
Pani pana zabiła, schowała go pod liliju	73/I	517	356
Pani wieniec przynosiemy	73/I	65	87
Panie sit, panie sit, pozyc-ze mi sitka	5	69	319
Panieneczce starej wstążeczki spłowiały	73/I	387	281
Panienieczko, Litwineczko, stójże, duszko, stój	73/II	881	78
Panienki sie chlubią, ze ich chopcy lubią	73/I	768	512
Panna młoda kołek, pan młody płot grodzi	73/II	965	150
Panny moje, panny, a w cóż wy ufacie	73/I	276	217
Para gołąbeczków gniazdo układają	73/II	812	28
Parobcy krakoscy za nic sobie mają	73/I	451	318
Parobcy krakoscy za nic sobie mają	73/III	—	249
Parobecek ci ja na całą gromade	6	271	136
Parobecek ci ja na całą gromadę	73/I	363	264
Parobecek ci ja nie lada, nie lada	6	615	362
Parobecek jestem ci ja, mam pług i mam woły	6	272	137
Parobecek jezdem ci ja	6	492	274
Parobeczek ci ty, a ja nie dziewecka	73/I	449	317
Parobeczku gładki, nie chodź do mężatki	73/I	777	514
Parobeczku gładki, nie chodź do mężatki	73/II	860	58
Parobeczku, gruba sieczka	73/I	635	434
Parobek z Cholerzyn, dziewcyna ze Rząski	6	794	479
Pasła bydło pastyreczka, wiła wionek z macierzonki	73/I	759	508
Pasła panna wołki, pasła u lasecka	73/I	655	446
Pasła pasterecka wołki u lasecka	73/I	654	445

	tom	nr	str.
Pasła pasterecka wołki u stawecka	6	388	203
Pasłem owiecki za dworem	5	33	231
Pasły się owce pod borem	73/III	—	150
Pasły się owce pod borem	73/III	—	151
Pasły się owieczki pod borem	73/I	37	59
Pasterze bieżeli, gdy głos usłyszeli	5	55	242
Pasterze, pasterze, prosze was, dlaboga	5	52	240
Pasterze, pasterze, proszę was, dlaboga	73/III	—	150
Patrzcie, bogacze świata	6	489	271
Pędźcie trzodę z łąk, pasterze	6	585	337
Pękowiecki dworku, stojis na pagórku	6	711	442
Piekła bułki z światłej mąki	73/I	244	205
Piekła bułki z światłéj mąki	6	869	508
Piersza zapowiedź była, tera ześ moja	73/I	240	202
Pierścioneczku ulubiony, mój do śmierci, nawet potem	6	547	311
Pierścioneczku ulubiony, mój do śmierci, nawet potem	73/II	830	38
Pijaka prowadzić, a głupiemu radzić	73/II	963	149
Pijałaś piwecko, moja kochanecko	6	803	483
Piją kaczki wodę, a gołębie rosę	6	796	480
Pijcie chłopcy, pijcie, płacić nie bedziecie	73/I	336	245
Pije Kuba do Jakuba	6	563	320
Pije Kuba do Jakuba...	73/I	571	400
Pisał listy, pisał, pod pieczęcią posłał	73/I	395	284
Piękna Basiu, luba Basiu	6	521	293
Piękna jak jagoda krakowianka młoda	73/II	872	68
Piękny kwiatek róży, ale w rączkę kole	6	712	442
Płynie kaczor, płynie...	73/II	1178	235
Płynie Wisła, płynie, po kamieniach huczy	73/II	818	32
Płynie woda...	73/III	—	200
Płynie woda, płynie	73/III	—	255
Płynie woda, płynie, około Zwierzyńca	6	—	378
Płynie woda, płynie, po kamieniach huczy	73/II	817	31
Płynie woda, płynie, po kamykach huczy	73/I	356	258
Płyną czasy, dni mijają	6	552	313
Pływali łabędzie po zielony łące	73/I	747	504
Po co się tak taić, zakrywać fartuszkiem	73/II	1006	163
Po coście, wilcy, posuli, gęsi pokulawili	5	—	318
Po cożeś tu przyszła z tą gębusią słodką	73/I	257	212
Po cożeście przyjechali, moji mili goście	6	661	411
Po cóześ mnie, moja matko, za mąż wydała	6	249	125
Po cóżeście przyjechały, kiedyście śpiewać nie miały	6	831	494
Po głębokiéj wodzie płynie kaczor siwy	6	686	427
Po wodzie, po stawie, płynie gąska siwa	73/II	814	29
Po zachodzie słońca słowiki śpiewały	73/II	847	53
Po zielonym gaju skacze sobie sroczka	6	715	444
Pobieżeli do Betlejem paterze	5	56	242
Pobogosławze, Panie Jezusie	73/I	96	112

	tom	nr	str.
Pocieszże mnie, pociesz, wielki Boże, pociesz	6	755	460
Poczekaj chłopczyno na krakowskim moście	6	721	447
Pod jałowcem, pod tym kopcem	73/I	773	513
Pod jaworem ciece źródło	6	300b	151
Pod Krakowem czarna rola	73/I	518	357
Pod Krakowem sosna czterdzieści lat rosła	6	815	487
Pod kóminkiem jasno, w kuminecku ciasno	73/I	481	335
Pod lasem w lescynie stał się raz przypadek	73/I	361	261
Pod ostrowskim borem stoi wróg taborem	73/II	912	113
Pod Pułtuskiem, pod miasteczkiem, [tam Moskale stojali]	73/II	869	66
Pod wodą rak, za wodą krzak	6	891	516
Podajże mi rączkę na zieloną łączkę	73/I	269	215
Pode Lwowem łączka zielona	5	35	232
Podejciez mi flaskę niezatkaną korkiem	6	781	473
Podkóweczki, dajcie w ognia	73/I	277	217
Poduś kozę, przyjacielu, niech zagra dudeczka	73/II	953	143
Poduś kozy, przyjacielu, niech zagra dudeczka	6	584	337
Pojąłem sobie nieprzepłaconą	6	885	514
Pojąnem sobie nieprzepłaconą	6	115	58
Pojechał chłop do lasu	6	421	220
Pojechał jegomość w pole na zające	73/III	—	203
Pojechała Maryna do młyna	73/I	457	321
Pojechała Marysia do młyna	6	—	71
Pojedziemy na łów, na łów, towarzysu mój	73/I	135	141
Pojedziemy na łów, na łów, towarzyszu mój	6	404	210
Pojedzies? Pojadę. Weźze mnie z sobą	6	347	174
Pojedziesz? Pojadę. Cóż mi dasz za radę	6	750	459
Pojedziesz? Pojadę. Weźże i mnie z sobą	73/II	798	15
Pojmijże mnie, pojmij, mój Jasieńku, pojmij	73/I	389	282
Poki ja był mały chłopiec, sadzali mnie z Kaśką za piec	73/I	474	332
Polak nie sługa...	73/III	—	237
Polak nie sługa...	6	—	340
Polowy bez głowy, karbowy nie widzi	6	710	441
Polska korono, źle słychać o tobie	6	441	231
Polska powstaje, dzwon wolności brzmi	73/II	913	114
Polskie nosili odzienie	6	590	342
Połamałam sierpek, miesiączek pożyczył	73/II	967	151
Pomalušku rozbiérajcie, warkocka ij nie targajcie	6	162	84
Pomalutku rozbiérajcie, warkocka jéj nie targajcie	6	36	22
Pomalutku rozbirajcie, warkocka ji nie targajcie	6	106	55
Pomoc dajcie mi rodacy, gdyż okrutny los mię nęka	73/II	910	110
Poorali ziemię niebiescy anieli	73/II	1051	177
Porachuj dziewczyno gwiazdecki na niebie	6	3	13
Porodziła koza Niemca, a Moskali świnia	73/I	629	431
Posed ci ja, posed za dziewczyną w oset	73/I	248	208
Posed Jasiń do Kasini dobrą noc powi[edzieć]	73/I	466	328
Posed Jasio do Kasiuni dobrą noc powiedzieć	73/I	467	329

	tom	nr	str.
Posed krawiec do piekiełek	6	414	216
Posedem do Krakowa, kupiłem se sukna	73/I	599	416
Posła była święta Helina	73/I	731	492
Posła dziewcyna do Borowina	6	202	108
Posła dziewcyna do Jeromina	73/I	171	167
Posła dziewcyna ku ogrodowi	6	105	54
Posła Kaśka grzybów zbirać	73/I	706	475
Posłali mi kobierzec, da, ja nie wiem, jak leżéć	73/I	203	183
Posłaś, Uliś, posłaś za starego osła	73/I	217	190
Posły panny na orzechy	73/I	626	430
Postępujze, dziewce, śmiele	6	20	19
Postępujze, Jaguś, śmiele	6	66	39
Poszedł góral do górala krypetków pożyczać	73/I	616	425
Poszedł góral na buczaki	73/I	622	429
Poszeł Miemieck na kamienick	73/I	737	500
Poszła panna po wodę, miała piękną urodę	73/I	460	323
Pości Zosia, pości całoroczne piątki	6	725	449
Powiadaj, moja, powiadaj, a gdzie ty owce pasała	73/I	648	442
Powiadają ludzie i cóż im to szkodzi	6	672	418
Powiadają ludzie, ze ja dała dudzie	73/I	484	336
Powiadają ludzie, ze tu u nas dobrze	6	—	72
Powiadają ludzie, żem ja jeszcze mała	6	716	445
Powiadają, że ja płocha	6	515	290
Powiadają, żem ładna, da-li i to być może	6	273	137
[Po]widał se, ze mnie weznies	73/I	762	510
Powiedz mi, dziewcyno, co w gaju runęło	6	415	217
Powiedz mi, dziewczyno, a powiedz dokładnie	73/II	843	49
Powiedz, luba, powiedz szczerze, czy ty kochasz mnie	73/II	826	36
Powiedzcie, pasterze mili	73/I	35	58
Powiedzcież mi, panny, czego przebieracie	73/II	981	155
Powiedziałeś, ze mnie weźnies	6	295	149
Powiedziały panny, że ja nie (jest) ładny	6	771	468
Powiedzże my, powiedz słoweczko bez ludzi	73/I	330	243
Powstań, powstań, matko, z grobu	6	62	37
Pójde do kościoła, zmówie „Anioł Pański"	73/I	391	283
Pójdę ja w te zaciszy	6	554	314
Prae caeteris na świecie	6	577	331
Pragnęłaś, Kasińko, na kawałek sieci	6	42	23
Pragnęłaś, Marysiu, na kawałek sieci	6	170	86
Prawda jest gorzką potrawą	6	465	251
Prawdę mówią starzy ludzie	73/I	10	33
Prawdę ptaszek gada, co na śliwce siada	73/I	285	222
Prawdę ptaszek mówi, co siada na śliwce	73/I	327	242
Prosemy was, ludzie, na ten chlib	6	76	44
Prosili nas na wesele jak na jakie dziwy	73/I	216	189
Prowadźże mnie, żono, i trzymaj pod boki	73/II	1021	169
Próżno się, mocarze ziemi	6	507	285

	tom	nr	str.
Przechodniu! Gdy w tę stronę zwrócisz swoje oko	73/II	876	73
Przechodził sie Janik w Krakowie po placy	73/I	763	510
Przed harendą stoi jawór	5	48	237
Przed laty, przed laty było ptastwa wiele	6	409	214
Przedstawiam nogi za wasze progi	73/I	166	163
Przejechałem Kraków, Maków	6	695	432
Przeleciał gawron przez wysoki dom	6	210	112
Przeleciał gawron przez wysoki dom	6	211	113
Przeleciał sokół przez jeji okół	6	60	36
Przeleciał sokół przez pański okół	6	69	40
Przeleciał sokół przez pański okół	6	128	64
Przeleciał sokół przez wysoki dom	73/I	172	168
Przenocuj mnie, przenocuj	6	220	116
Przestawać z chłopcami nie służy dziewczynie	73/II	1073	183
Przeświętne miasto, Jerozalem okażałe	73/I	52	70
Przewieź mnie, przewieź	73/III	—	180
Przewieź mnie, przewieź mnie, lub mi pozyc wiosła	73/I	465	327
Przewyborne czasu chwile	6	479	263
Przez długi czas zawsze zbijałem	6	597	349
Przezac(z)ni dyktarze tréomfującego	73/I	51	69
Przezegnaj, matusiu, prawą rącką na krzyz	6	71	41
Przeźroczym źródełkiem zapłakała skała	73/II	837	43
Przy ciepłym piecu siedział z babką dziadek	6	435	229
Przy dolinie, w oziminie	73/I	106	119
Przy świetle, które blady księżyc rzucił	73/II	916	116
Przy wodzie w ogrodzie drobny desc pada	6	270	135
Przyjechali kupcy, siedzą na jarmarku	73/II	998	160
Przyjechali, przyjechali deputaci z wojny	73/I	377	274
Przyjechali żołnierze z obozu	73/I	563	396
Przyjechaliśmy tu, do grzecnego domu	73/I	85	102
Przyjechał do mnie, ubrał się szumnie	6	212	113
Przyjechałem do niej tylko parą koni	73/II	856	57
Przyjechało kilku panów do mnie	6	206	110
Przyjechało siedmiu pacholąt do mnie	73/I	245	206
Przyjedziesz? Przyjadę i wstąpię ukradkiem	6	790	477
Przyjedziesz? Przyjadę. Lepiej wstąp ukradkiem	73/II	1034	173
Przykry na świecie życia mego stanie	6	560	318
Przyleciała sowa, na dębie zasiada	73/II	993	159
Przyleciała sowa z panem niedoperzem	73/II	975	153
Przyleciała wrona i mówi do sroki	73/II	973	152
Przyleciała wrona i rusza ogonem	73/II	972	152
Przylecieli tak śliczni anieli	73/I	34	57
Przynosim wion jego[mości w dom]	73/I	70	89
Przypatrz się, dziewczyno, rosnącej malinie	73/II	1029	171
Przypatrzcie się ludzie, co to pijatyka	73/II	1062	180
Przypatrzcie się wszyscy ludzie	6	172	88
Przysed Jaś do Kasie dobrą noc powiedzieć	6	306	155

	tom	nr	str.
Przysięgam na honor, na ułańską czapkę	73/II	833	41
Przysłam se z kościoła, siadłam se na progu	6	22	20
Przyszed Mazur do Mazura	6	369	189
Przyszedł Jasio do Kasiuni dobrą noc powiedzieć	6	305	154
Przyszedł Jasio, przyszedł, siedziało nas dwoje	73/II	976	153
Przyśli Niemcy do kraju według swego zwyczaju	73/II	900	102
Przyśniło się chłopu, że miał kocioł złota	73/II	992	158
Pstra kotecka...	73/III	—	213
Pstra sroczka, pstra, troje dziatek ma	6	412	215
Pstra sroczka, pstra, troje dziatek ma	6	413	216
Pude jus do [Brzezia], nie chce tońcyć wiele	73/I	226	192
... puknę ja do okienka, ona mi odłoży	73/I	546	382
Puść konia do konia, a mnie do komory	73/I	478	333
Quocunque ibo, tunc semper bibo	6	578	332
Rada by ja, rada, kiebym miała dziada	73/I	386	281
Ratuje mnie, Boze, ratuje mnie przecie	6	531	299
Raz właśnie w czasie pięknego lata	6	528	297
Rośnie oset wedle drogi, jesce nie tykany	73/I	322	239
Rozwija się kwiatek między listeckami	73/I	325	241
Rozwija się kwiatek między listeckami	73/II	810	26
Rózuś moja, Rózuś, pozdrawia cię Józuś	73/I	249	209
Rudawa, Rudawa, na Rudawie ława	6	735	453
Rwała woda, rwała, aż brzegu nie stało	73/II	1067	181
Rybka wody pragnie na rząsieckiém bagnie	6	53	32
[Rząsko, moja Rząsko,] spod Krakowa wsino	73/I	222	191
Sama nie wiem zamyślona	6	505	283
Saper większy od ułana, walczy od nocy do rana	5	—	219
Są (tam) w lesie fijołecki	6	201	108
Są to zdradne te chłopczęta	6	523	295
Sący woda, sący, po kamieniach pada	6	606	356
Sący woda, sący, po kamieniach pada	73/I	385	281
Sąsiad już rolę zasiewa, u sąsiada kłos dożrewa	73/II	928	126
Scodry wiecór, dobry wiecór	5	2	199
Scęśliwa ta matka, co ma sy̨na księdzem	73/I	551	388
Sed Zydek do skoły, nalazł wór pieniędzy	5	49	238
Serce nie sługa, nie zna co to pany	6	588	340
Serce zasmucone, spłakane powieki	73/I	417	297
Sewcyku, krawcyku, sławny rzemieśniku	6	296	149
Siadajze na wóz, ino się nie dróz	6	68	40
Siadem ja se, siadem na siwego konia	73/I	83	100
Siali ta górale owies, owies	73/I	615	424
Siałam sobie owies, ale mi nie zeszedł	73/I	437	310
Siałem proso na zagonie	6	556	316
Siano grabiła, piasek wiązała	6	114	58

	tom	nr	str.
Siedem pączków było...	73/II	1136	215
Siedem pęczków było na różu	73/I	552	389
Siedzi krakus pod drzew cieniem	73/II	870	66
Siedzi Maciek na kamieniu	73/I	688	466
Siedzi pani matka na śliwie	6	83	47
Siedzi pasterz pod miedzą	6	499	280
Siedzi ptasek na kole, wygląda se na pole	6	626	387
Siedzi ptasek na rokicie, wyśpiewuje rozm[aicie]	73/I	698	473
Siedzi ptasek na wisi, robi butki Marysi	73/I	94	111
Siedzi ptaszek na rokicie, wyśpiewuje rozmaicie	73/I	697	472
Siedzi sobie zając pod miedzą	73/I	667	457
Siedzi sobie zając pod miedzą	6	406	212
Siedzi sobie zając pod miedzą	6	407	212
Siedzi zajączek pod miedzą	73/I	666	453
Siekierecka, topór, daj mi Jasiu pokój	73/I	75	94
Siekiereczka tonie, toporczysko pływa	73/I	352	255
Sikorecka orze w polu na ugorze	73/I	182	172
Sikoreczka mały ptaszek, odjechał nas Matyjaszek	73/I	270	216
Siwawy koniczek będzie ci mnie nosił	73/I	413	295
Siwe oczka mamy, oboje się zdamy	73/I	279	219
Siwy gołąbeczek w środku dębu siedział	73/I	295	226
Siwy kamień mchem okryty	73/II	838	44
Siwy konik, siwy, siodełeczko stracił	6	732	452
Siwy konik, siwy, zielona kulbaka	73/II	821	33
Siwy koń pije, nózką se bije	6	194	105
Siwy koń, [siwy koń] siodełeczko niesie	73/I	442	312
Skowronecek orze na moim ugorze	73/I	112	122
Skowronecku mój, cemu nie śpiewas	73/I	113	123
Skowronecku mój, zjadła kotka łój	73/I	118	126
Skowronecku, nieboracku	73/I	114	123
Skowroneczku nasz, czemu nie śpiewasz	73/I	183	173
Skrzypecki...	73/II	1238	262
Skrzypek pan, a my niewolnicy	73/I	580	405
Skrzypek se pan, skrzypek	6	—	376
Skrzypek se pan, skrzypek	6	—	376
Skrzypicielu, będziesz w niebie	73/I	686	465
Sła dziewcyna ku ogrodowi	6	213	113
Sła dziewcyna po wodę	73/I	241	203
Słonecko, karcemka dwa podarki Boże	5	—	167
Słoneczko, słoneczko, nie zachodźże jeszcze	73/I	427	303
Słoneczko spogląda spod promiennej twarzy	73/II	1066	181
Słoneczko swatało, miesiączek był świadkiem	73/II	1040	174
Słowiku, słowiku, ty maleńki ptaszku	73/I	691	470
Służyłem se przy dworze, przy césarskim klastorze	6	339	170
Służyłem u pana na pirse lato	6	408	213
Służył Jasio u pana...	73/I	528	367
Służyłem ja we dworze, przy niebieskim kantorze	73/I	525	363

	tom	nr	str.
Słysałem ślicny głos	6	451	242
Słyszałem śliczny głos, Maryja woła nas	73/I	724	485
Smutna wierzba u jeziora kąpie swój zielony włos	73/II	890	93
Smutna wierzba u jeziora kąpie swój zielony włos	73/II	891	94
Smutny dzień nastaje, smutna to godzina	6	445b	238
Smutny dzień nastaje, smutna to nowina	6	445a	238
Smutny dzień nastaje...	73/III	—	218
Snopeczek, snopeczek, przy nim stoi miarka	73/II	961	149
Sobótka nasa była, była, była	5	—	295
Sokół leci lasem, krzyknie se czasem	6	690	429
Spojrzenie za talar, całus za dukata	73/II	1033	173
Spraw, Boze, w pokorze, byś to pozywali	6	156	80
Spraw, Boze, w pokorze, byś to pożywali	6	24	20
Sprzedał Bartek ciele, pije przez niedziele	73/II	978	154
Sroczka piwo warzyła, w paluszek się sparzyła	73/II	1433	362
Stała mi się skoda, da z mojemi kurami	6	856	503
Stała na ogrodzie po kolana w wodzie	73/I	268	215
Stała się nam nowina, pani pana zabiła	73/I	516	355
Stała się nam nowina...	6	—	167
Stała się nám nowina, pani pana zabiła	73/I	515	354
Stanę się, stanę małą rybeczką	73/I	359	260
Starego dziada mam, pojmę go na rynek	73/I	507	350
Sto lat lasek cięli, a las przecie lasem	73/II	956	145
Stoi chłop w stodole, wygląda na pole	73/I	639	436
Stoi dąb nad wodą, gałązki się chwieją	73/I	288	223
Stoi dąb nad wodą, listeczki się chwieją	73/I	287	222
Stoi dom, stoi dom, a pod domem turnia	73/I	439	311
Stojemy za drzwiami, jest Pan Jezus z nami	5	66	284
Stoji w oknie przezrocystem	5	38	233
Straciwszy szczygła młoda szczyglica	6	549	311
Straszliwego majestatu...	6	—	8
Stryj tyran, stryj tyran, stryna tyranica	6	648	402
Student ci ja, student, znam swe obowiązki	73/II	795	14
Stududaj, stududaj, mnie sie ocka śmieją	73/I	337	247
Swacikowie jadą, bicami trzaskają	6	81	47
Symonie, Symonie, scury dudy zjadły	73/I	685	465
Szczęście żółwim krokiem, a nieszczęście lotem	73/II	929	127
Szczęśliwa ja jestem, nie kocham nikogo	73/II	805	20
Szczęśliwy był Adam, dokąd nie znał Ewy	73/II	971	152
Szedł chłop do obory	6	423	221
Szego leżysz na kobyli	6	601	352
Szelmo, kanalijo, huncwocie, bestyjo	73/I	307	233
Szła dziewcyna po lesie, ja się pytam co niesie	6	113	58
Szła dziewczyna bruzdą, miała kieszeń próżną	73/I	701	474
Szła dziewczyna po lesie, ja sie pytał: co niesie	73/I	740	502
Szła dziewczyna po wodę, miała piękną urodę	6	324	163
Szła sierotecka po wsi, napadli ją trzech psi	73/I	733	495

	tom	nr	str.
Szła sierotka po wsi...	73/I	734	497
Szturudaj, szturudaj, poki grule w dole	73/I	679	462
Szukałeś mnie, szukał, pókiś mnie nie znalazł	6	719	446
Szumi rzeczka, szumi, srebrne fale roni	73/II	1058	179
Szynkareczko, szafareczko, bój się Boga, stój	73/II	951	142
Ścięli las dębowy, a przecie las lasem	73/II	957	145
Ślepy Mazur za górami łupi kozę pazurami	73/I	624	430
Ślicna panienka jako jutrzenka	5	3	200
Ślicne goździki, piękne tulipany	6	289a	145
Śliczna panienka jako jutrzenka	5	70	358
Śliczne goździki, piękne tulipany	73/I	416	296
Śliczne gwoździki, piękne tulipany	6	289b	145
Śliczny Filonie, pasterzu strapiony	6	496	277
Śmiele to mówić mogę...	73/III	—	216
Śmiele to mówić mogę i na to przysięgę	73/II	932	129
Śmierć mularzowi narobiła bólu	6	378	198
Śmierć się wije po płotu	5	—	273
Śniło mi się śpiący, leżąc pod drzewiną	73/I	407	291
Śniło się Marysi na łóżku...	6	—	167
Śpiewa słowik, śpiewa nim słoneczko wschodzi	6	677	421
Śpiewają ptaszęta, gdy wiosna nadchodzi	6	654	406
Śpiewam ja se, śpiewam, ale serce w smutku	6	678	421
Śpiewam ja se, śpiewam, a łzy mi padają	6	728	450
Śpieszy dziadek na odpusty	73/II	1041	175
Świat jest sala redutowa	6	462	249
Świat srogi, świat przewrotny	73/II	920	120
Świat srogi, świat przewrotny...	73/II	921	121
Świat srogi, świat przewrotny...	73/II	922	121
Świeci miesiąc na niebie	6	387	203
Świeci miesiąc, świeci, drobne gwiazdy wschodzą	6	689	429
Świeci miesiąc, świeci wysoko i nisko	6	783	474
Świeci się Warszawa, świeci się i Kraków	6	764	465
Świeże nowiny i nieślichane	6	428	225
Świeże nowiny z judzkiéj krainy	5	—	238
Świta, świta, świtanecko	73/I	145	148
Święty Szczepan po kolędzie gdy chodził	5	58	243
Ta modnicka droga wybita marmurem	6	782	473
Tak opatrzność chciała, aby biednych miała	73/II	853	55
Tam, gdzie zielona dolina, stoji prześliczna dziewczyna	73/II	884	82
Tam na onéj górze mój chłopacek orze	6	192	105
Tam na onej górze mój chłopacek orze	6	193	105
Tam na ty łące, na ty zielony	73/I	233	198
Tam na tyczynie, tam chmiel się chwieje	73/I	189	176
Tam za Warsawą na błoniu	6	341	171
Tańcowali chopcy w sieni	73/I	748	504

	tom	nr	str.
Tańcowała Magdalena, tańcował i Grzegorz	73/I	583	407
Tańcowołby druzba, ale mało izba	73/I	225	192
Tańcuj, góral, boś ty chybki	73/I	621	428
Tańcujcie, dziewczęta, tańcujcie, chłopaki	6	582	335
Tańcujcie, dziewczęta, tańcujcie, chłopaki	6	581	335
Tańcujcie, dziewczęta, tańcujcie, chłopaki	73/II	877	74
Tańcujże, dziewczyno, tańcujże dobrze	73/I	578	404
Tatuniu, mamuniu, bo mnie chłopcy gonią	73/I	262	213
Tatusiu, matusiu! Ja się zenić będę	6	5	13
Ten mém zdaniem dobrze żyje	6	568	324
Ten mój chopak będzie, co gościńcem jedzie	6	239	122
Teraz będzie Żyd tańcował	73/I	12	38
Teraz Zid bedzie tańcował	5	77	361
Teraz Żyd będzie tańcował	73/I	18	45
Teraźniejsza młodzież takiego jest zdania	73/II	858	57
Teraźniejsze chłopcy bardzo bałamucą	73/I	452	318
Teraźniejsze chłopcy bardzo ciężko grzeszą	6	671	417
Tę samą, skrzypecku, tę samą, tę samą	6	802	482
To mi życie do zazdrości	6	567	323
To zydoskie miasto wyfondowano	6	425	223
Tobie świci miesiąc, a mnie świcą gwiazdy	73/I	335	245
Tomasoski dworku, stois na pagorku	73/I	602	417
Towarzyszu od towaru, nie obawiajże się: haru	5	—	182
Trawka ponad wodą	6	513	289
Trawka, dziewcyno, trawka na Wiśle	6	878	511
Trąbił chłop na trąbie, baba wtórowała	73/II	979	155
Treómf wielki dziś się odprawuje	73/I	50	69
Trzeba by mi, trzeba, krypetków pożyczyć	5	29	221
Trzeba się kochać, piękna dziewczyno	6	506	284
Trzeba się kochać, piękna Rozyno	6	506	284
Trzepie baba masło, dosyć natrzepała	73/II	968	151
Trzęsawa, trzęsawa, na trzęsawie ława	6	644	399
Trzy dni kosule syła dla pana młodego	6	737	454
Turajże, turaj, turasku, bez tę góreczkę do lasku	73/I	44	64
Turbuje się Krakowiacek, uciekła mu zona w krzacek	6	859	504
Turbuje sie Krakowiacek, uciekła mu zonka w krzacek	73/I	611	422
Turbuje się moja stara, gdzie ja nocuję, nocuję	73/I	497	343
To ciężkoskie piękne pole	6	355b	179
Ty, koniku gniady, dodajze mi rady	73/I	261	213
Ty Maryniu, coś mi źle, gotuj ziółków, lekuj mnie	6	668	416
Ty wianecku siedmi ziela	6	137	68
Tyle zdań o szczęściu w świecie	6	461	247
Tysiąc walecznych opuszcza Warszawę	73/II	883	80
Tyś, panie młody, wygrał, żeś pannę młodą dostał	73/I	196	178
U nasego jegomości złocisty podworzec	6	182	99
U nasego młynarza jest ta Kasia jak żarza	73/I	456	320

	tom	nr	str.
U nasego pana...	73/III	—	291
U nasego pana pszenicka zebrana	6	184	100
U nasego pana z jedwabiu sukmana	73/I	600	416
U nasego pana zielony podworzec	73/I	71	90
U naszego Jegomości zielony podworzec	73/I	63	86
U naszego pana pszeniczka w stodole	73/I	69	89
U naszego pana trzy córki...	6	—	167
U pani matki przed sienią jabłuszka się zielenią	73/I	169	165
U świętego Jantoniego	6	440	231
U wielkich bogaczów i panów	6	466	252
U Zosieczki w sieni...	73/III	—	261
U Zosieczki w sieni ruta się zieleni	73/I	445	315
Ubogi majteczek, śliczniejszy nad zorze	73/I	534	372
Ubogi majtek, tak piękny jak żarza	73/I	533	371
Uciekajcie w stepy Rusy	6	—	433
Uciekajcie w stepy, Rusy...	73/III	—	274
Uciekła mi przepiórecka w proso	6	144	70
Uciekła mi przepióreczka w proso	73/I	187	175
Ucies-ze się, ucies pókiś parobecek	6	807	484
Uderzył konicek nózecką we wrota	6	121	62
Uderzyła kosa w kamień i cóż mu zrobiła	73/II	1039	174
Ukradeś mi serce jak jastrząb gołębie	73/I	381	278
Ułani, ułani, malowane dzieci	73/II	915	115
Ułany, ułany, malowane dzieci	73/I	553	389
Ułany, ułany, siwe konie macie	6	649	402
Umar Maciek, umar, juz więcy nie wstanie	73/I	572	401
Umar Maciek, umar, już więcy nie wstanie	6	364b	184
Umar Maciek, umar, już więcy nie wstanie	6	364c	185
Umar stary, umar, juz lezy na desce	73/I	509	351
Umarła Żydówka na karnawaczu	6	427	224
Umierał stary, pytał się przecie	73/I	508	351
Upadł śnieg po kostki, będzie jutro sanna	6	702	437
Upadła mi sikirecka do stawu we wodę	6	852	501
Upiłem się, upił, jakże sobie radzić	73/II	988	157
Upiłem się, upił, weźcie mnie pod boki	73/II	1047	176
Uroczysty dzień wesela wszystkim radości udziela	73/II	919	119
Urosła, urosła w onym lesie sosna	6	73	42
Urosła, urosła w onym lesie sosna	73/III	—	171
Urwali, urwali kanarkowi piórko	73/I	699	473
Uśmieszek i łezka są to dary nieba	73/II	1032	172
Uśnijże mi, uśnij, ty mały narodzie	73/I	510	351
Uwazcie se chłopcy, świat wisi na nitce	73/I	716	481
Uwiążże koniki w lesie u jawora	6	703	437
Uwiódeś mnie, uwiód, mało było na tém	73/I	431	306
W Betlejem przy drodze jest tam szopa zla srodze	73/I	38	60
W biegu swoim nader skora	6	518	291

	tom	nr	str.
W ciemnym lasku ptasek śpiewa	6	275	138
W ciemnym lasku ptasek śpiéwa	6	276a	139
W ciemnym lasku ptaszek śpiéwa	6	276b	139
W ciemnym lasku słowik śpiewa	6	[309]	156
W dzień Bożego Narodzenia	5	1	194
W dzień Bożego Narodzenia	5	60	244
W Floryjańskiej Bramie pokłonić się trzeba	73/II	1045	176
W imię Boga, bracia mili	5	—	349
W imię ludzkości, przyjmijcie	73/II	930	127
W jednem okieneczku szary ptaszek śpiewa	73/I	26	51
W kielisecku na denecku ścęście się ukrywa	6	2	12
W kochanie na żarty wcale ja nie wierzę	73/II	997	160
W kotły biją, w trąby grają	6	348	175
W Krakowie na Plantach, pod Kapucynami	73/II	907	107
W Krakowie na rynku bębnił na bębenku	73/I	588	411
W Krakowie na rynku grają na bębenku	73/I	587	410
W Krakowie na rynku grają na bębenku	6	824	491
W Krakowie na wieży malowany lezy	6	224	117
W Krakowie na zamku organy gadają	73/I	314	236
W Krakowie, we Lwowie na bębenku grają	73/I	582	406
W lesie nad jaworem pije jeleń wodę	73/I	328	242
W lesie przy strumyku jeleń wodę pije	6	729	451
W leszczynie ptaszyna smutno zaśpiewała	73/I	333	244
W mieście dziwne obycaje	6	587	339
W Mogile co roku odpusty bywają	73/II	1043	175
W moim ogródecku liście padają	73/I	378	275
W mojim ogródecku kwitną tulipany	6	290	146
W mojim ogródecku trawka, nie pszenicka	6	806	484
W mojim ogródku zrodziło się proso	6	800	482
W nasym Giebułtowie i cóz ci się stało	6	334	168
W naszym Giebułtowie i coż ci się stało	73/I	523	361
W niedzielę na święto Jasiowi konie zajęto	6	238	121
W niedzielę rano drobny dysik pada	73/I	760	509
W ogródecku pod jabłonią, na zielonéj grzędzie	6	300a	151
W ogródeczku, przy ziołeczku	6	225	117
W olsynie ja wołki pasła	6	322	162
W olsynie ja wołki pasła	6	323	163
W olszyniem ja wołki pasł[a]...	73/I	470	330
W opak nalepa, w opak piec	73/I	110	121
W opak nalepa, w opak piec	6	214	114
W Oświęcimie brama piknie malowana	73/I	541	377
W piątek raniusińko wielga rosa spadnie	73/I	53	71
W Podolanach we wsi...	6	—	167
W polu gruska, w polu, nié ma na nij grusek	6	882	513
W polu ja urosła, w polu bede stała	73/I	634	433
W polu ogrodeczek pięknie ogrodzony	73/I	317	237
W porembie, w porembie pasła panna gołębie	73/I	424	301

	tom	nr	str.
W pośród ciemnych lasów zgina się drzewina	6	674	419
W ścęśliwościm sobie żyła	73/I	103	116
W stajence, w stajence dziewczątka były	73/I	477	333
W stawie ryby, w lesie grzyby, w ogrodzie orzechy	73/I	446	315
W stodole sówka siadała, siadała	73/I	694	470
W szczerem polu stoi zamek	73/I	341	248
W szczerem polu stoi zamek	73/II	825	35
W toniec druchny, w toniec, róbcie jaki koniec	6	843	498
W ty duzy Modlnicy, w ty mały zacisy	73/I	676	461
W tym rajskim sadeczku lipka zielona	5	44	235
W tym tu domu jest tu pani	73/I	42	63
W tym tu domu jest tu pani	5	43	234
W Wadowicach w mieście siedziałem w hareście	73/I	453	319
W Wielki Piątek rano Boża rosa była	5	45	236
W Wielki Piątek rano Boża rosa była	5	—	286
W zielonym gaiku ptasęta śpiéwają	6	345	173
W zielonym gaiku słowiki śpiewają	73/I	354	256
W zielonym gajiku ptaszęta śpiewają	6	344	173
W zielonym gajiku żabka sobie rzechce	6	635	394
W zielonym gaju przy miłym chłodzie	6	524	295
W zielonym gaju, przy miłym chłodzie	73/II	839	45
W zwierciadlanym zdroju słonko się skąpało	73/II	980	155
W żłobie leży, któż pobieży	5	—	228
Wara, chłopcy, wara od mego łózecka	73/I	514	353
Warsawa umarła, Sandomierz choruje	73/I	708	477
Warszawa i Kraków to prześliczne miasta	73/I	721	483
Wąz się wije po drzewinie	6	250	126
Wcora była niedziołecka	6	391	206
Wcora była niedziołecka	6	392	206
Wcoraj byłam na kiermasie	6	140	69
Wcorajś była jak lelija, oj, da dyna dana	73/I	133	139
Wczoraj tanek, dzisiaj tanek	73/I	283	221
Wedle becki, wedle kadzi	73/I	589	411
Wedle tego młyna zielona olsyna	6	80	46
Wele tego myna zielona olsyna	6	204	109
Wesele to tu, matulińku moja	73/I	371	270
Wesele, wesele, mamunina radość	73/I	227	192
Wesoły, szczęśliwy Krakowiaczek ci ja	73/I	7	29
Weznę ja skrzypki z zielonej lipki	73/II	924	122
Weźze mnie, sokole, na skrzydełka swoje	73/I	342	249
Weźze mnie, sokole, pod skrzydełko swoje	6	816	488
Wędrowali sewcy, mieli zółte buty	6	383	201
Wędrowała Kasia, wędrował Wojtasek	73/I	519	358
Wędrowała Kasia, wędrował Wojtasek	73/I	520	360
Wędrowała Kasia, wędrował Wojtasek	73/I	521	360
Wędrowała Zosia bez zielony lasek	6	226	118
Wędrowała Zosia bez zielony lasek	6	227	118

	tom	nr	str.
Wędrowała Zosia bez zielony lasek	6	228	118
Wędrowała Zosia przez zielony lasek	6	230	119
Wiatry arcyzy, co gwiazdy licycie	6	[289a]	145
Widełeczki strugał, na dziewczynę mrugał	73/I	475	332
Widzis ty, dziewcyno, ten kamień nad wodą	6	282	141
Wiedzcie o tym, panny, wasze panowanie	73/II	1001	162
Wieje wiater, wieje, miłe echo głosi	6	691	430
Wielka to miłość Boga Ojca była	6	454	242
Wieziewa kwiatecki uwite w wianecki	6	10	16
Wiktorynie Chwalibogowski, prokuratorze krakowski	73/II	946	139
Wiónął wiatr szumnie po pustym stepie	73/II	892	95
Wiónął wiatr szumnie po pustym stepie	73/II	893	96
Wisło moja, Wisło, Wisło błękitnawa	73/II	904	104
Witaj, Królowo nieba...	6	—	8
Witaj, Matko uwielbiona	73/I	726	487
Witaj, winko ulubione	6	574	327
Włosy mi się kręcą, księstwo mi się znaczy	73/I	286	222
Woły moje, woły moje, wszystkie wnętrzne siły	5	59	243
Worcelu, Worcelu, ty życia tyranie	73/II	842	49
Wot pryjechał Kozak od ruskiego stanu	73/I	5	28
Wpatrujże się w słońce, unikaj księżyca	73/II	1070	182
Wraca baba po jarmarku, ma gotować w nowym garku	73/II	985	156
Wschodzi słonko, wschodzi od zielonéj góry	6	726	449
Wsi spokojna, wsi wesoła	6	484	269
Wsiadaj na koń twój	6	—	233
Wsyćkie konie dobre, najlepsy kaštanek	6	709	441
Wsyscy, wsyscy się zenicie, wojny się boicie	73/I	556	392
Wszyscy sie zenicie, boicie sie wojny	73/I	781	515
Wszyscy się żenicie, wojny się bojicie	6	352	177
Wszystka moja nadzieja u Boga mojego	6	430b	526
Wszystka moja nadzieja u Boga mojego	6	430c	526
Wszystkać moja nadzieja w téj torbie skórzanéj	6	429	226
Wszystkać moja nadzieja w téj torbie skórzanéj	6	430	227
Wszystkie me listki i kwiaty	6	593	345
Wszystko co żyje na świecie	6	569	325
Wśród rodzinnych błoń sadziła ma dłoń	73/II	894	97
Wtenczas Filon jest szczęśliwy	6	503	282
Wul! Wul! Gęsi moje z gąsiętami wasemi	5	—	318
Wyjadły, wypiły, za to zabacyły	6	28	21
Wyjechał ci nas jegomość na białym koniu	6	181	98
Wyjechał ci pan starosta w pole na zające	6	[302]	153
Wyjechał starosta z chartami na pole	73/I	524	362
Wyjechałem w pole orać, jeszcze nie był dzień	73/I	767	512
Wyjechołem w pole orać, jesce nie był dzień	6	243	123
Wyjrzyjże, dziewczyno, za owczarskie pole	73/I	273	216
Wyjźryj, dziéwce, na podwórzec	73/I	231	197
Wyjźryj, pani matko, pod gaj, pod zielony las	6	255	128

	tom	nr	str.
Wyleciał sokolik w pole	6	258	130
Wysed pan na ganek, wyglądał pogody	6	302	152
Wysed pan na ganek, wyglądał pogody	6	303	153
Wysoki pagórek, jakże go nie kopać	73/I	409	293
Wysoki zameczek, jeszcze go murują	73/I	332	244
Wysoki zameczek, jeszcze wyższa skała	6	664	413
Wysoki zameczek na górze budują	6	693	432
Wysokie przełazki mój ojciec pogrodził	73/I	266	214
Wyszczérzył zęby, chciał u mnie gęby	73/I	502	346
Wyszła Filis do ogrodu	6	501	281
Wysła gwiazda z kraju świata	73/I	729	491
Z dalekiéjśmy krajiny	6	452	242
Z góry jedź, z góry jedź, na dolinę hamuj	73/I	310	233
Z jesiennym słoneczkiem, chwała Bogu za to	73/II	1022	169
Z maryjackiej wieży trębacz wytrębuje	73/II	1044	175
Z pola bydełeczko, do dom krówki moje	73/I	—	261
Z rąk wytrącona...	73/II	864	63
Z tamtej strony jeziora pasła panna gąsiora	73/I	458	322
Z tam[tej strony jeziora] pasła panna gąsiora	73/I	459	323
Z tamtej strony jeziora stoi lipa zielona	73/I	504	348
Z tamtej strony jezíorecka jadą panowie	73/I	529	367
Z tamtej strony jezioreczka dziewczyna tonie	73/I	530	368
Z tamtej strony lasku narobiła wrzasku	73/I	455	319
Z tamtej strony niziora stoi lipka zielona	73/I	505	349
Z tamtej strony rzeki zieleni się owies	73/I	408	292
Z tamtej strony Wisły...	73/III	—	302
Z tamtej strony Wisły biały kogut pieje	73/I	614	424
Z tamtej strony Wisły kąpała się wrona	73/I	402	289
Z tamtej strony wody stoi chłopiec młody	73/I	370	270
Z tamtej strony za Krakowem	5	—	276
Z tamtéj strony boru, tam słonecko wschodzi	73/I	462	324
Z tamtéj strony Dunaja	6	447	239
Z tamtéj strony jezioreczka...	6	—	167
Z tamtéj strony jezioreczka dziewcyna tonie	6	335	168
Z tamtéj strony wody dziéwki się kąpały	6	745	457
Z tamtéj strony wody kąpała się wrona	6	752	459
Z tamtéj strony wody kochanecka tonie	6	876	510
Z tamtéj strony wody stoji chłopiec młody	6	681	424
Z tamtéj strony za Krakowem	6	436	229
Z tamtéj strony za Rudawą	6	—	138
Z tamtéj strony za Warsawą	6	410	214
Z tamty strony boru, gdzie słonecko wschodzi	73/I	463	326
Z tamty strony jeziora stoi lipka zielona	6	328	165
Z tamty strony jeziora stoi lipka zielona	6	329	165
Z tamty strony jeziora, z tamty strony, lipcem	6	390	204
Z tamty strony, nie z tyj strony	73/I	719	482

	tom	nr	str.
Z wiecora ja wołki pasał	6	394	207
Z wiecora jabłonecke sadziła	73/I	163	160
Z wiecora jabłonecke sadziła	6	102	53
Z wysokich Parnassów	6	533	301
Za gros piwa, za dwa przepalanki	73/I	577	404
Za górami, za lasami tańcowała Marysieńka z huzarami	73/I	543	380
Za kolędę dziękujemy, zdrowia, szczęścia winszujemy	5	31	226
Za nic kiermasina, kiej wołanów ni ma	73/I	608	420
Za Niemca nie pójdę, bo on nic nie gada	73/I	373	272
Za stodołą sowa siada, wysłuchuje, co kto gada	6	308	155
Za stodołą sowa siada, wysłuchuje, co kto gada	6	309	156
Za to mi się podobacie	6	87	49
Za wodą, za lasem, tam koniki piją	73/I	254	210
Za wodą, za wodą, za starym wiśliskiem	73/I	454	319
Za żelaznym płużkiem chodzi śpieszna brona	73/II	962	149
Zabij nam jegomość tłustego barana	6	188	101
Zabrałeś nam grunt, sąsiedzie	6	680	423
Zachodzi słonecko ku laskowi	73/I	464	326
Zachodzi słonecko ku lasowi	6	242	123
Zachodzi słonecko ku lasowi	6	356	179
Zachodzi słonecko za las kalinowy	6	240	123
Zachodzi słonecko za las kalinowy	6	241	123
Zacni sąsiedzi, przyjaciele mili	6	564	321
Zagonki, zagonki, przedzielone miedzą	73/II	1056	179
Zagrajcie nam po staremu, po dawnemu, po naszemu	73/I	67	88
Zagrôjcie, [zagrôjcie] chłopcynie od Lwowa	73/I	421	300
Zagrajże mi dokoła, jest tu moja i twoja	73/I	584	408
Zagrajże mi jaką wiesz, upiekę ci żywą mysz	73/II	1075	183
Zakukała kukułecka za dworem	6	139	68
Zaprasam was tu na ten chléb	6	25	21
Zapraszam was na ten chlib	6	157	81
Zapust, zapust, zapustowe dziecię	5	—	268
Zasieje se rutki na pustym ogrodzie	73/I	259	212
Zasieję se rutki na pustym ogrodzie	6	805	484
Zasnęła Najświętsza Panienka na górze Kalwaryi	73/I	54	72
Zaszumiały bory, zaszumiały lasy	6	637	395
Zaśpiewaj, słowiku, w zielonym gaiku	73/I	280	219
Zaświećcie mi na kominie	6	117	59
Zaświeć-ze miesiącku na téj łyséj górze	6	104	54
Zaświećże miesiącu we cztery ogniwa	6	—	377
Zawołajciez mi pana dziadka mego	6	178	90
Zawołajciez mi pana ojca mego	6	46	24
Zawołajciez mi pana ojca mego	6	64	38
Zazieleniły się lasy, góry, pola	6	342	171
Zazieleniły się góry, lasy, pola	6	343	172
Zbierzcie się, bracia, wszyscy z wiecora	5	32	230
Zbierzmy się bracia w to koło	6	573	327

	tom	nr	str.
Zebralim pszenickę, zebrali my zytko	6	186	100
Zeby byli, [zeby byli] skrzypkowie do grania	73/I	579	405
Zeby ja miał, co mi dłuzna	73/I	312	234
Zeby ja miała skrzydełka jak gąska	73/I	425	302
Zeby jo się mogła na tamtyn świat wrócić	73/I	735	498
Zeby nas tu było takich chłopców sześci	73/I	592	414
Zebym bydła nie pasała, to bym polki nie umiała	73/I	652	444
Zebym bydła nie pasała, to bym polki nie umiała	6	835	495
Zebyś była tak poćciwa jak uroda twoja	73/I	404	290
Zebyś ty, chmielu, na tycki nie laz	6	35	22
Zebyś ty, chmielu, na tycki nie laz	73/I	153	154
Zebyś ty, chmielu, na tycki nie laz	73/I	200	181
Zebyś ty, chmielu, na tycki nie laz	6	169	86
Zebyś ty, chmielu, nie laz na tyki	6	103	53
Zebyś ty, kmielu, na tyki nie laz	73/I	151	152
Zebyś ty mnie, moja matko...	73/II	1321	299
Zegluje, płyne, moja Basiu, ratuj mnie	6	96	51
Zenie owcarz owce	6	403	210
Zeniłbym sie z panną, zebyś, panno, chciała	73/I	780	515
Zeń wołki, zeń, bo biały dzień	6	200	107
Zesła sie jedna z drugą	6	359	181
Zeszły się...	73/III	—	207
Zezęni my zyto, zezęni psenicę	6	187	101
Ziele moje, ziele, mój rozmaryonie	6	37	23
Ziele moje, ziele, o mój rozmaronie	6	—	85
Zieleni się trawka w cieniu nad powodąm	73/I	406	291
Zieleni się trawka w cieniu ponad wodą	73/II	855	57
Zielenią się drzewa w oddalonym lesie	73/II	1037	174
Zielona dąbrowa bodaj pogorzała	6	301	152
Zielona jabłonka w małym ogródku	6	789	476
Zielona jabłonka w pięknym ogródecku...	73/II	1429	357
Zielona jabłonka w pięknym ogródeczku	73/II	1023	169
Zielona korona, różowy kwiatecek	6	97	51
Zielona lipka, biały bez	73/I	122	129
Zieloną dąbrowę strumyczek przekroił	73/II	1053	178
Zielonom posiała, zielono mi zeszło	73/I	344	250
Zielonom zasiała, brunatno mi wesło	73/I	343	249
Zielony trawnicek, kręta rzécka struze	6	775	470
Zlazła niegdyś z pleców skóra, zdarł moskiewski pazur	73/II	879	76
Złe są drobne rybki, bo w nich dużo kości	73/I	275	217
Złodziej ci ja, panno, złodziej	73/I	490	340
Złoty galon na kołnierzu, a pieróg na głowie	73/II	908	108
Zmarł nam Kmita, mili Pane	6	448	240
Znałem dosyć takich, co pośli za złotem	73/II	850	55
Zosiu luba, Zosiu luba, jakżeś oczom miła	73/II	794	14
Zosiu, Zosiu miła, pokochaj chłopczynę	6	638	395
Zórawie, zórawie, po zielonéj dąbrowie	5	—	317

	tom	nr	str.
Zrodziłem się na Łobzowie	6	609	358
Zrób mi domek, grabarzu	6	—	346
Zydzie, Zydzie! Mesyjasz się rodzi	5	18	212
Zytko, zytko, zytko jare	6	330	166
Żebym był malarzem, odmalowałbym cię	73/I	290	224
Żebyście poznali prawego Polaka	6	629	389
Żeniłbym się, żenił, jeszcze tej jesieni	73/II	857	57
Żółty kanareczek, ta luba ptaszyna	6	741	456
Żyd pan, Żyd pan, a Żydówka pani	5	12	204
Żydoski Pan Jezus w cerwonych porteckach	73/I	632	432
Żydoski Pan Jezus w cerwonych porteckach	6	708	441
Żydów skarał Pan Bóg, wiedzcie o tym panny	73/II	1004	163
Żyj Pocieszko, żyj Rozrywko	5	—	105

SPIS ILUSTRACJI

1. Fragment *Raptularza* A. Konopczanki. Zob. w T. 73/III s. 33-34.
2. Fragment *Raptularza* A. Konopczanki. Zob. w T. 73/III s. 71-72.
3. Fragment rękopisu terenowego O. Kolberga z zapisem pieśni „Sła dziewcyna po lesie". Zob. w T. 6 nr 113.
4. Fragmenty rękopisu terenowego i czystopisu O. Kolberga z zapisem pieśni „Parobcy krakoscy". Zob. w T. 73/III przypis źródłowy do pieśni nr 630 z T. 6.
5. Fragment rękopisu O. Kolberga. Zob. w T. 6 s. 49-50.

SPIS TREŚCI

Raptularz Antoniny Konopczanki 5
O kwiecie paprociowym 5
Madej 7
O czterech głupich babach 10
O królewiczu i o trzech wronach 12
Dwaj towarzysze 14
Rozmowa ze Skoczkową, żoną Kazimierza 17
Dalsza rozmowa z Kazmierzową Skoczka [I] 26
Dalsza rozmowa z Kazmierzową Skoczkową [II] 30
Dalsza rozmowa z Kazimierzową Skoczk[ową] [III] 39
Historyja o żołnierzu i o królu 44
Historyja o miedzianym dziadku 48
P[an] Jezus z ś[wię]tym Piotrem 51
Rozmowa z babami przy międleniu lnu 53
O pastuchu 60
O czarnoksiężnicy i czarnoksiężniku 61
Rozmowa z babami przy wyrywaniu konopii 64
Historyja o zmorze 66
[Organista i diabeł] 68
[Chciwość organisty] 68
Strzelec i baba 69
Dalsza rozmowa przy rwaniu konopii 71
Historyja o Rozynie 74

Most 75
Kogut 76
Zjadarka 77
O parobku diable 79
O smoku 80
Diabeł na zarobku 81
[Łotr i zegar] 84
[Żyd i podróżny] 84
O siedmiu braciach bocianami 85
Dwanaście miesiączków 87
Dwie służące 89
O głupim Maćku 90
Rozmowa z babami przy młóceniu konopki 94
Dalsza rozmowa z babami przy konop[iach] 97
Krótka historyja o królu 101
Babka proszalna 101
Rozmowa z Kazmierzową 102

Przypisy źródłowe do *Krakowskiego* cz. I–IV

Do części I (T. 5): 107
Kraj (s. 3–67) 107
Lud (s. 71–188) 125
Zwyczaje (s. 191–313) 138
Gry (s. 317–330) 166
Przypisy (s. 333–376) 166
Do części II (T. 6): 173
Wstęp (s. I–V) 173
Obrzędy (s. 1–102) 173
Pieśni i dumy (s. 103–243) 192
Dwory i miasta (s. 244–364) 218
Tańce (s. 365–516) 243

Przypisy (s. 517-530) 305
Do części III (T. 7): 309
Wstęp (s. XIII-XVIII) 309
Świat nadzmysłowy (s. 3-183) 310
Przypisy (s. 187-348) 357
Do części IV (T. 8): 379
Wstęp (s. XI-XIII) 379
Powieści (s. 1-238) 379
Zagadki, przysłowia i zdania (s. 241-289) 403
Język (s. 293-352) 415
Przypisy (s. 355-362) 437

* * *

Bibliografia Prace cytowane i odnotowane przez Kolberga . 441
Indeks nazw geograficznych 483
Indeks incipitów pieśni 533
Spis ilustracji 581

BIBLIOTEKA

Okładka i obwoluta
Andrzej Darowski

Redakcja techniczna
Jan M. Pałka

Skład systemem TEX
Piotr Budzik

Grafika nutowa
Maciej Prochaska
Aleksandra Sawicka

PRINTED IN POLAND

Instytut im. Oskara Kolberga, Poznań 2005
ul. Kantaka 4, 61-812 Poznań, tel. (061) 852 45 10
Druk i oprawa:
Wydawnictwo Drukarnia „Bonami"
ul. 27 Grudnia 19, 61-737 Poznań

OSKAR KOLBERG

Dzieła wszystkie

Tomy 37-85 i indeksy

EDYCJA SPUŚCIZNY RĘKOPIŚMIENNEJ

Pomorze
Mazury Pruskie
Mazowsze cz. VI-VII
Śląsk
Góry i Podgórze cz. I-II
Kaliskie i Sieradzkie
Podole
Tarnowskie-Rzeszowskie
Sanockie-Krośnieńskie cz. I-III
Białoruś-Polesie
Litwa
Ruś Karpacka cz. I-II
Ruś Czerwona cz. I-II
Materiały do etnografii Słowian:
cz. I — Łużyce
cz. II — Czechy. Słowacja
cz. III — Słowiańszczyzna południowa
Przysłowia
Pisma muzyczne cz. I-II
Studia, rozprawy i artykuły
Korespondencja cz. I-III
Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym cz. I-II
Kompozycje wokalno-instrumentalne
Kompozycje fortepianowe
Suplementy do tomów 1-36
Miscellanea cz. I-II
Biografia
Indeksy

3.04.

23.04.07

l 19069819

BIBLIOTEKA NARODOWA
720950
Biblioteka Narodowa
Warszawa
30001003981893